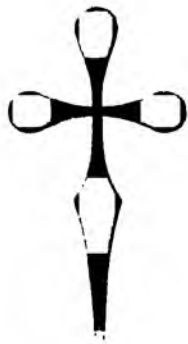

ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ
ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ

20

ΕΠΟΠΤΗΣ - ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ
ΕΛΕΥΘ. Γ. ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ, Π. ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ

ΕΠΕ

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΜΕΡΕΤΑΚΗ
«ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟΝ»
ΠΑΤΕΡΙΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΛΑΜΑΣ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, ΜΑΙΟΣ 2004

ΚΥΡΙΑΛΟΥ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ
ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ

20

ΥΠΟΜΝΗΜΑ
ΕΙΣ ΤΟΝ ΗΣΑΙΑ
ΒΙΒΛΙΟΝ Ε΄.- ΛΟΓΟΙ Β΄.-Σ΄.

ΚΕΙΜΕΝΟ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ - ΣΧΟΛΙΑ
ΑΠΟ ΤΟΝ
ΙΓΝΑΤΙΟ ΣΑΚΚΑΛΗ
ΦΙΛΟΛΟΓΟ

ΚΥΡΙΛΛΟΣ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ
ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ

20

Copyright :

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ

Γ. Μπακατσέλου 3, Θεσσαλονίκη

Τ. Θ. 400 90. 560 10 Θεσσαλονίκη

Τηλ. 2310/283 880. Οικίας 2310/696 653.

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Μὲ τὸν τόμο αὐτὸ ὀλοκληρῶνεται ἡ ἔκδοσι τοῦ ὑπομνήματος τοῦ ἁγίου Κυρίλλου στὸν μέγιστο τῶν προφητῶν, τὸν Ἡσαΐα, στὸν ὁποῖο τόμο περιλαμβάνονται τὰ κεφάλαια 54, 1 - 66, 24, πού ἐπεκτείνονται σὲ πέντε Λόγους καὶ ἀνήκουν στὸ Πέμπτο Βιβλίο τῶν ὑπομνημάτων αὐτοῦ στὸν Ἡσαΐα.

Ὁ τόμος αὐτός, ὅπως καὶ ὁ προηγούμενος, εἶναι ἀπὸ τοὺς πλέον σπουδαίους, γιατί περιέχουν πλῆθος προφητειῶν τοῦ θεόπνευστου αὐτοῦ ἀνδρα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, πού κέντρο τους ἔχουν τὴν προαγγελία τοῦ ἔρχομοῦ τοῦ Κυρίου στὸν κόσμον καὶ τὸ ἀπολυτρωτικὸ αὐτοῦ ἔργο, ὅπως αὐτὸ προτυπώθηκε μὲ τὸν ζωντανὸ αὐτὸ τρόπο ἀπὸ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ μέσω αὐτῆς τῆς μεγάλης φυσιογνωμίας τοῦ ἀρχαίου κόσμου καὶ πραγματοποιήθηκε στὸν χρόνο πού εἶχε προορισθεῖ ἀπὸ τὸν Θεὸ Πατέρα ἀπὸ καταβολῆς κόσμου.

Ὁ τόμος ὀλοκληρῶνεται μὲ ἀποσπάσματα ἀπὸ τὴν ἐρμηνεία τοῦ ἰδίου στοὺς τρεῖς ἄλλους μεγάλους προφήτες, τὸν Ἱερεμία, τὸν Ἰεζεκιήλ καὶ τὸν Δανιήλ, δυστυχῶς ὅμως πολὺ μικρά, δείγματα ὅμως τοῦ μεγάλου πνευματικοῦ πλοῦτου πού ἔχομε στερηθεῖ μὲ τὴν ἀπώλειά τους.

Τὸ κείμενο λαμβάνεται ἀπὸ τὴν PG τοῦ MIGNE τόμος 70, 1192-1462, στὸ ὁποῖο γίνονται πολλὲς ἀναγκαῖες διορθώσεις ἰδίως στὴ στίξι καὶ τὴ διάταξι τοῦ κειμένου.

Ε. ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ
ΕΞΗΓΗΣΙΣ ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΙΚΗ
ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΡΟΦΗΤΗΝ ΗΣΑΪΑΝ
ΒΙΒΛΙΟΝ Ε΄ - ΛΟΓΟΙ ΕΞ

ΛΟΓΟΣ Β΄.

ΚΕΦ. 54, στίχ. 1-3. «Εὐφράνθητι, στείρα ἢ οὐ τίκτουσα·
ῥῆξον καὶ βόησον, ἢ οὐκ ὠδίνουσα, ὅτι πολλὰ τὰ τέκνα
τῆς ἐρήμου μάλλον, ἢ τῆς ἐχούσης τὸν ἄνδρα. Εἶπε γὰρ
5 Κύριος Πλάτυνον τὸν τόπον τῆς σκηνῆς σου καὶ τῶν
αὐλαιῶν σου, πῆξον, μὴ φείσῃ· μάκρυνον τὰ σχοινίσμα-
τά σου, καὶ τοὺς πασσάλους κατίσχυσον, ἔτι καὶ εἰς [ἔτι
εἰς] τὰ δεξιὰ καὶ εἰς τὰ ἀριστερὰ ἐκπέτασον. Καὶ τὸ
σπέρμα σου ἔθνη κληρονομήσει καὶ πόλεις ἠρημωμέ-
10 νας κατοικιεῖς».

Τίνα δὴ τρόπον τὸν τίμιον ὑπὲρ ἡμῶν ὑπέμεινε σταυ-
ρὸν καὶ τὴν ὑπὲρ τοῦ κόσμου σφαγὴν ὁ ἄμνος ὁ ἀληθινός,
τουτέστι Χριστός, διειπῶν εὖ μάλα, καὶ πρὸς γε τούτοις,
ὅτι κληρονομήσει πολλοὺς προηγορευκῶς, μεθίστησι τῆς
15 προφητείας τοὺς λόγους ἐπ' αὐτοὺς ἤδη τοὺς εἰς κλῆρον
αὐτῷ δοθέντας παρὰ Θεοῦ, τουτέστι τὰ ἔθνη. Τοῦτο γάρ

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΕΞΗΓΗΣΙΣ ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΙΚΗ
ΣΤΟΝ ΠΡΟΦΗΤΗ ΗΣΑΪΑ

ΒΙΒΛΙΟ Ε΄. - ΛΟΓΟΙ ΠΕΝΤΕ

ΛΟΓΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ.

ΚΕΦ. 54, στίχ. 1-3. «Γέμισε ἀπὸ εὐφροσύνη, σὺ ἡ στείρα ποὺ δὲν κάνεις παιδιά. Βγάλε φωνὴ καὶ κραύγασε, σὺ ποὺ δὲν γνώρισες πόνους γέννας, γιατί εἶναι πιὸ πολλὰ τὰ τέκνα τῆς μόνης καὶ ἔρημης μάλλον, παρὰ ἐκείνης ποὺ ἔχει τὸν ἄνδρα. Γιατί ὁ Κύριος εἶπε· Πλάτυνε τὸ χῶρο τῆς σκηνῆς σου καὶ ἄπλωσε τὰ παραπετάσματά της· Στερέωσε την, μὴ διστάσεις· μάκρυνε τὰ σχοινιά της καὶ στερέωσε τοὺς πασσάλους της· ἄπλωσέ την ἀκόμα περισσότερο πρὸς τὰ δεξιὰ καὶ πρὸς τὰ ἀριστερὰ. Οἱ ἀπόγονοί σου θὰ κληρονομήσουν ἔθνη καὶ θὰ κατοικήσεις πόλεις ποὺ ἔρημώθηκαν».

Ἐφοῦ περιέγραψε πολὺ καλὰ μὲ ποιὸ τρόπο ὑπέφερε γιὰ χάρη μας τὸν τίμιο σταυρὸ καὶ τὴ σφαγὴ του γιὰ χάρη τοῦ κόσμου ὁ ἅμνος ὁ ἀληθινός, δηλαδή ὁ Χριστός, καὶ ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ ἔφοῦ προανήγγειλε ὅτι θὰ κληρονομήσει πολλούς, μεταφέρει τοὺς λόγους τῆς προφητείας σ' αὐτούς ἤδη ποὺ τοῦ δόθηκαν ὡς κληρὸς ἀπὸ τὸν Θεό, δηλαδή στὰ ἔθνη. Αὐτὸ βέβαια τὸ εἶχε προαναγ-

που και αὐτός ὁ Υἱὸς διὰ τῆς τοῦ Ψάλλοντος λύρας προανακεκράγει λέγων· «Κύριος εἶπε πρὸς με· Υἱὸς μου εἶ σύ, ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε. Αἴτησαι παρ' ἐμοῦ, και δώσω σοι ἔθνη τὴν κληρονομίαν σου και τὴν κατάσχεσίν σου τὰ
5 πέρατα τῆς γῆς». Πολλοὺς δὲ αὐτοὺς εἶναί φησι· πολλαπλασίους γὰρ και ἀριθμοῦ κρείττονες οἱ ἐξ ἔθνῶν νοηθεῖεν ἂν, ὡς πρὸς γε τοὺς ἐξ αἵματος Ἰσραήλ, εἰς ἓν και μόνον τελούντας ἔθνος Γυναικί γε μὴν στείρα και ἀποβεβλημένη, ἤγουν ἐρήμη, παρεικάζειν ἀξιοῖ τῶν ἔθνῶν τὴν πληθύν,
10 και δὴ και φησι πρὸς αὐτήν· «Εὐφράνθητι, στείρα ἢ οὐ τίκτουσα».

Ἄλλ' ἴσως ἐκεῖνο ἐρεῖ τις Στείραν ὀνομάζει τῶν ἔθνῶν τὴν πληθύν, ἥτοι τὴν ἐξ ἔθνῶν συναγηγερομένην Ἐκκλησίαν, διὰ ποίαν αἰτίαν; καιτοι προμεμήνηκεν ὁ λόγος, ὅτι πολλῶ
15 πλείους ἦσαν οἱ πλανώμενοι και τῇ κτίσει παρὰ τὸν Κτίστην λατρεύοντες, τῶν λελυτρωμένων διὰ Μωσέως, και διὰ τοῦτο και ἠριθμημένων και εἰς κληρον Θεοῦ; «Ὅτε» γάρ, φησί, «διεμέρισεν ὁ Ὑψιστος ἔθνη, ὡς διέσπειρεν υἱοὺς Ἀδάμ, ἔστησεν ὄρια ἔθνῶν κατὰ ἀριθμὸν ἀγγέλων Θεοῦ, και
20 ἐγενήθη μερίς Κυρίου λαὸς αὐτοῦ Ἰακώβ, σχοινίσματα κληρονομίας αὐτοῦ Ἰσραήλ». Στείρα οὖν κατὰ τίνα τρόπον ἢ πολὺπαις οὕτω και οἷον γονιμωτάτη; Οὐδεὶς γὰρ ἦν παρὰ γε τοῖς οὐκ εἰδόσι τὸν τῶν ὅλων Θεόν, ὡς διὰ τε γνῶσιν και ἀρετὴν καταλογισθῆναι πρέπων ἐν τέκνοις Θεοῦ. Καὶ καθ'
25 ἕτερον δὲ τρόπον οὐκ ἦν παρ' αὐτοῖς ἢ δι' ὕδατός τε και Πνεύματος ἀναγέννησις, ἀλλ' ἦσαν ἐκ φθορᾶς ἔτι φθαρτῆς, φθαρτοὶ και γήϊνοι, και καθά φησιν ὁ Ψαλμωδός, «Ἐκ μήτρας ἀπηλλοτριωμένοι τῆς πρὸς Θεὸν οἰκειότητος, και ἐξ αὐτῆς πλανώμενοι τῆς γαστρὸς», ἅτε δὴ και ὄντες ἐξ ἁμαρ-

1. Ψαλμ. 2, 7-8.

2. Δευτ. 32, 8-9.

γείλει και ὁ ἴδιος ὁ Υἱὸς μέσω τῆς λύρας τοῦ Ψαλμωδοῦ λέγοντας «Ὁ Κύριος μου εἶπε· Ἐσὺ εἶσαι Υἱὸς μου, ἐγὼ σὲ γέννησα σήμερα. Ζήτησε ἀπὸ μένα καὶ θὰ σοῦ δώσω ἔθνη γιὰ κληρονομία σου καὶ ὅλη τὴ γῆ μέχρι τὰ πέρατα αὐτῆς κάτω ἀπὸ τὴν ἀπόλυτη κυριαρχία σου»¹. Λέγει ὅτι αὐτοὶ εἶναι πολλοί. Γιατὶ θὰ μπορούσαν νὰ θεωρηθοῦν πολλαπλάσιοι καὶ ἀναρίθμητοι οἱ προερχόμενοι ἀπὸ τὰ ἔθνη σὲ σχέση πρὸς τοὺς ἔξ αἵματος Ἰσραηλιῖτες ποὺ ἀνήκουν σὲ ἓνα μόνον ἔθνος. Μὲ γυναίκα λοιπὸν στεῖρα καὶ ἐκδιωγμένη, ἥτοι ἔρημη, κρίνει σωστὸ νὰ παρομοιάσει τὰ πλήθη τῶν ἐθνῶν, καὶ μάλιστα λέγει πρὸς αὐτήν· «Γέμισε ἀπὸ εὐφροσύνη, σὺ ἢ στεῖρα ποὺ δὲν κάνεις παιδιά».

Ἄλλ' ἴσως θὰ πεῖ κάποιος ἐκεῖνο· Στεῖρα ὀνομάζει τὰ πλήθη τῶν ἐθνῶν, ἥτοι τὴν Ἐκκλησία ποὺ ἀποτελέσθηκε ἀπὸ τὰ ἔθνη· γιὰ ποιά αἰτία, ἀφοῦ ὁ λόγος εἶχε προαναγγεῖλει, ὅτι πολὺ περισσότεροι ἦταν ἐκεῖνοι ποὺ βρίσκονταν στὴν πλάνη καὶ προσκυνοῦσαν τὴν κτίση παρὰ τὸν Κτίστη, ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ εἶχαν λυτρωθεῖ ἀπὸ τὸν Μωυσῆ, καὶ γι' αὐτὸ καταμετροῦνταν καὶ ὡς κληρὸς τοῦ Θεοῦ; Γιατὶ λέγει· «Ὅταν ὁ Ὑψιστος μοίρασε τὰ ἔθνη, διασκορπίζοντας τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἀδάμ, ὄρισε τὰ σύνορα τῶν ἐθνῶν σύμφωνα μὲ τὸν ἀριθμὸ τῶν ἀγγέλων τοῦ Θεοῦ, καὶ ἔγινε μερίδα τοῦ Κυρίου ὁ λαὸς τοῦ Ἰακώβ, περιοχὴ τῆς κληρονομίας τοῦ ὁ Ἰσραὴλ»². Μὲ ποιὸ τρόπο λοιπὸν εἶναι στεῖρα ἢ τόσο πολύτεκνη καὶ γονιμώτατη; Γιατὶ κανένας δὲν ὑπῆρχε ἀνάμεσα σ' ἐκείνους ποὺ δὲν γνώριζαν τὸν Θεὸ τῶν ὅλων, ὥστε νὰ ἀξίζε ἐξαιτίας τῆς γνώσης καὶ τῆς ἀρετῆς του νὰ συγκαταλεχθεῖ στὰ τέκνα τοῦ Θεοῦ. Ἀλλὰ καὶ μὲ ἄλλο τρόπο· δὲν ὑπῆρχε σ' αὐτοὺς ἢ ἀναγέννηση μὲ νερὸ καὶ Πνεῦμα, ἀλλὰ προέρχονταν ἀπὸ γενεὰ φθαρτὴ ἀκόμα, φθαρτοὶ καὶ γήϊνοι, καὶ ὅπως λέγει ὁ Ψαλμωδός, «Ἀπὸ τὴν κοιλιά τῆς μάννας τους ἀκόμα ἦταν ἀποξενωμένοι ἀπὸ τὴν οἰκειότητά τους μὲ τὸν Θεὸ καὶ βρίσκονταν στὴν πλάνη ἀπὸ τὴν κοιλιά ἀκόμα τῆς μάννας τους»³. Ἐπειδὴ δηλαδὴ προέρχο-

τωλῶν ἁμαρτωλοὶ καὶ εἰδωλολάτραι, καὶ «ἐλπίδα μὴ ἔχοντες», καθά φησιν ὁ πάνσοφος Παῦλος.

Ἡ οὖν στείρα τῷ ἐπὶ πάντας Θεῷ τίκτουσα μηδένα τῶν ὀφειλόντων ἢ δυναμένων ἐν τέκνοις αὐτοῦ καταλογισθῆ-
 5 ναι καὶ τελεῖν διὰ τε πίστιν καὶ ἀρετήν. Ἄλλ' ἰδοὺ προστέ-
 τακται ῥῆξαί τε καὶ βοῆσαι. Ἔθος δὲ τοῦτο δοῦν ταῖς ἐπὶ
 δίφρῳ λωπὸν καὶ τικτούσαις γυναιξίν, ἃς δὴ φασὶ παρο-
 τρύνειν τὰς μαίας ἔντονόν τι καὶ τορὸν ἀναβοᾶν, ἵν' ἐκθλί-
 βοῖτο τῆς μήτρας τὸ βρέφος, εὐρυνομένου τοῦ σπλάγγνου
 10 πρὸς τὴν βοήν. Τοῦτο, οἶμαι, ἐστὶ τό, «Ῥῆξον καὶ βόησον».
 Ἄρξαι δὴ οὖν τοῦ τίκτειν, φησί, καὶ ὡς ὠδίνουσα πολ-
 λούς, δίδου συχνῶς τὴν ταῖς τικτούσαις αἰεὶ πρέπουσαν βο-
 ῆν, ὡς ἐσομένη δὲ μήτηρ ἀναριθμητῶν λαῶν, εὐφροσύνην
 δέχου τὴν πνευματικὴν. Σαφηνίζων δὲ τοῦ προκειμένου
 15 ῥητοῦ τὴν διάνοιαν ὁ τῶν ὅλων Θεός, ἐπιφέρει λέγων· «Ὅ-
 τι πολλὰ τὰ τέκνα τῆς ἐρήμου μᾶλλον, ἢ τῆς ἐχούσης τὸν
 ἄνδρα». Ἔθος μὲν οὖν τῇ θεοπνεύστῳ Γραφῇ ἔρημον ἀπο-
 καλεῖν τὴν χήραν. Ἐχήρευσε δὲ τῶν ἐθνῶν ἡ πληθύς. Οὐ
 γὰρ ἐπλούτει τὴν κοινωνίαν τὴν πρὸς γε, φημί, τὸν ἀπάσης
 20 γνώσεως ἀληθοῦς καὶ τὸν τῶν εἰς εὐσέβειαν σπουδασμά-
 των σπορέα λόγον, ὃν ἂν τις εἰπὼν γηπόνον, ὡς περὶ πά-
 σης κτίσεως λογικῆς, οὐκ ἂν ἁμάρτοι τ' ἀληθοῦς. Δι' αὐτοῦ
 γὰρ πᾶσα καρποφορία πνευματικὴ ἐν τε τοῖς ἀγίοις ἀγγέ-
 λοις καὶ ἡμῖν αὐτοῖς ἐμφύεται.

25 Οὐκοῦν χήρα μὲν ἦν πρὸ τῆς τοῦ Σωτῆρος ἐπιδημίας,
 ἄγονός τε διὰ τοῦτο καὶ ἄτεξ. Ἐπειδὴ δὲ παρεδέξατο διὰ
 πίστεως τὸν ἐξ οὐρανοῦ νυμφίον, πολλὰ γέγονεν αὐτῆς τὰ
 τέκνα μᾶλλον, ἢ τῆς ἐχούσης τὸν ἄνδρα, τουτέστι τῆς τῶν
 Ἰουδαίων Συναγωγῆς, ἣν δὴ προσηγάγετο Θεός διὰ τοῦ
 30 πανσόφου Μωσέως πρὸς οἰκειότητα τὴν πνευματικὴν, καὶ

νταν ἀπὸ ἁμαρτωλοὺς καὶ ἦταν ἁμαρτωλοὶ καὶ εἰδωλολάτρεις καὶ «δὲν εἶχαν ἐλπίδα», ὅπως λέγει ὁ πάνσοφος Παῦλος»⁴.

Ἡ στεῖρα λοιπὸν ποὺ δὲν γεννοῦσε γιὰ τὸν Θεὸ τῶν ὄλων κανένα ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ὄφειλαν ἢ μπορούσαν νὰ καταλογισθοῦν στὰ τέκνα του καὶ ν' ἀνήκουν σ' αὐτὸν ἕξαιτίας τῆς πίστεως καὶ τῆς ἀρετῆς τους. Ἀλλὰ νά, ἔλαβε ἐντολὴ νὰ βγάλει φωνὴ καὶ νὰ κραυγάσει. Εἶναι συνήθεια νὰ τὸ κάνουν αὐτὸ οἱ γυναῖκες ποὺ βρίσκονται στὸ κρεβάτι καὶ γεννοῦν, τὶς ὁποῖες λένε ὅτι τὶς παροτρύνουν οἱ μαῖες νὰ κραυγάζουν ἔντονα καὶ δυνατά, γιὰ νὰ βγαίνει μὲ τὴν πίεση τὸ βρέφος ἀπὸ τὴ μήτρα καθὼς θὰ διευρύνονται τὰ σπλάχνα ἀπὸ τὴν κραυγὴ. Αὐτό, νομίζω, σημαίνει τὸ «Βγάλε φωνὴ καὶ κραυγὴ». Ἄρχισε λοιπὸν νὰ γεννᾷς, λέγει, καὶ ἐπειδὴ οἱ ὀδυνηροὶ πόνοι τῆς γέννας εἶναι γιὰ πολλοὺς, βγάξε συχνὰ τὴν κραυγὴ ποὺ ταιριάζει πάντοτε στὶς γυναῖκες ποὺ γεννοῦν, καὶ ἐπειδὴ πρόκειται νὰ γίνεις μητέρα ἀναρίθμητων λαῶν, ἀπολαμβάνει τὴν πνευματικὴ εὐφροσύνη. Διασαφηνίζοντας ὁ Θεὸς τῶν ὄλων τὸ νόημα τοῦ ἕξεταζόμενου ρητοῦ, προσθέτει καὶ λέγει: «Γιατὶ εἶναι πιὸ πολλὰ τὰ παιδιά τῆς ἔρημης μᾶλλον, παρὰ ἐκείνης ποὺ ἔχει τὸν ἄνδρα». Εἶναι συνήθεια βέβαια τῆς θεόπνευστης Γραφῆς ν' ἀποκαλεῖ ἔρημη τὴ χήρα. Καὶ χήρεψε τὸ πλῆθος τῶν ἐθνῶν. Δὲν εἶχε δηλαδὴ τὴν πλούσια δωρεὰ τῆς κοινωνίας μὲ τὸν σπορέα λόγο κάθε ἀληθινῆς γνώσης καὶ τῶν ἔργων τῆς εὐσέβειας, τὸν ὁποῖο ἂν τὸν ὀνομάσει κανεὶς γεωργὸ κατὰ κάποιον τρόπο ὅλης τῆς λογικῆς κτίσης, δὲν θὰ ἀστοχήσει στὴν ἀλήθεια. Γιατὶ ἀπὸ αὐτὸν ἐμφυτεύεται κάθε πνευματικὴ καρποφορία καὶ στοὺς ἁγίους ἀγγέλους καὶ σ' ἐμᾶς τοὺς ἴδιους.

Ἦταν λοιπὸν χήρα πρὶν ἀπὸ τὸν ἐρχομὸ τοῦ Σωτήρα στὸν κόσμον καὶ γι' αὐτὸ ἄγονη καὶ ἄτεκνη. Ὄταν ὅμως ἀποδέχθηκε μὲσω τῆς πίστεως τὸν οὐράνιο νυμφίον, ἔγιναν τὰ παιδιά τῆς πολὺ περισσότερα ἀπὸ τὰ παιδιά ἐκείνης ποὺ εἶχε τὸν ἄνδρα, δηλαδὴ τῆς Συναγωγῆς τῶν Ἰουδαίων, τὴν ὁποία ὀδήγησε ὁ Θεὸς μὲσω τοῦ πάνσοφου Μωυσῆ σὲ οἰκειότητα πρὸς τὸν ἑαυτοῦ τοῦ πνευμα-

ὡσπερ σύνοικον καὶ πολλῶν ἐποιήσατο καὶ ἀπέφηνε μητέρα καὶ τροφόν. Ἄλλ' ἠτεκνώθη διὰ Χριστόν, καίτοι, καθά φησιν ὁ προφήτης Ἰερεμίας, εὐτεκνος οὕσα πολλή. Πλείους γάρ, ὡς ἔφην, οἱ τῆς ποτε στείρας υἱοί, πρὸς ἣν καί φησι τό, «Πλάτυνον τὸν τόπον τῆς σκηνῆς σου καὶ τῶν αὐλαίων σου». Ἐπειδὴ γὰρ εὐπαις τε καὶ πολύπαις ἀδοκῆτως ἀνέφυσεν τὸν ἐξ οὐρανοῦ λαβοῦσα Λόγον, ἦτοι Νυμφίον, ἀναγκαίως ἐκτείνειν εἰς εὐρὸς τε καὶ μῆκος τὰς ἑαυτῆς αὐλάς προστέτακται καὶ καταπηγνύναι τοὺς πασσάλους, ἵνα τὸ ἀκράδαντον τῆς ἐξ ἔθνῶν Ἐκκλησίας διὰ τούτου νοῆς, καὶ τὸ μακρύνεσθαι δὲ τὰ σχοινίσματα, τὸ ἀπαραβλήτως πλούσιον εἰς εὐρουχωρίαν τῶν ἁγίων Ἐκκλησιῶν ὑποφαίνει, καίτοι τῆς ἀρχαίας σκηνῆς ὀλίγης οὔσης παντελῶς καὶ στενοτάτας ἐχούσης αὐλάς. Πλὴν καὶ ἐν ἐκείνῳ τῷ τεχνήματι κατίδοι τις ἂν ὡς ἐν τύπῳ γραφόμενον τῆς ἐξ ἔθνῶν Ἐκκλησίας τὸ εἰς εὐρὸς τε καὶ μῆκος ἀμφιλαφές. Περί γάρ τοι τὰς δέκα αὐλάς τὰς ἐκ δέρεων τριχίνων κατεσκευασμένας, αὐλαὶ τετάχατο κύκλῳ τέσσαρες, οἷον εἰς ἕκαστον τῆς οἰκουμένης τρέχουσα μέρος, εἰς μῆκος μὲν ἑκατόν, πενήκοντα δὲ εἰς πλάτος. Διὰ τοῦτό φησιν· «Ἔτι εἰς τὰ δεξιὰ καὶ εἰς τὰ ἀριστερὰ ἐκπέτασον», τουτέστιν ἀπλούσθωσαν πανταχοῦ τὰ σὰ σχοινίσματα.

Μεστὴ γὰρ ἁγίων Ἐκκλησιῶν ἡ ὑπ' οὐρανόν, εἰσὶ δὲ καὶ εὐμεγέθεις, εὐρεῖαί τε καὶ εὐμήκεις πανταχοῦ καὶ παντὸς εἰς λῆξιν ἰοῦσαι κάλλους. Οὕτω γάρ πού φησιν ὁ τῶν ὄλων Θεὸς ἐγηγερομένου τοῦ ναοῦ τοῦ ἐν Ἱεροσολύμοις μετὰ γε τὸ διὰ τῆς Ἀσσυρίων χειρὸς κατεμπρησθῆναι τὸν πρῶτον. «Τίς ἐξ ὑμῶν, ὃς εἶδε τὸν οἶκον τοῦτον ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ τῇ ἔμπροσθεν; Καὶ πῶς νῦν», φησὶν, «ὁρᾶτε αὐτόν, καθὼς οὐχ ὑπάρχοντα ἐνώπιον ὑμῶν; Ζῶ ἐγώ, λέγει Κύριος, ὅτι μεγάλη ἔσται ἡ δόξα τοῦ οἴκου τούτου, ἡ ἐσχάτη

τική καὶ σὰν συμβία του τὴν ἔκαμε καὶ τὴν ἀνέδειξε μητέρα καὶ τροφὸ πολλῶν παιδιῶν. Ἄλλ' ἔμεινε ἄτεκνη γιὰ τὸν Χριστό, ἄν καὶ βέβαια, ὅπως λέγει ὁ προφήτης Ἰερεμίας, ἦταν πολύτεκνη. Γιατὶ εἶναι πρὸ πολὺ πρὸ πολλοί, ὅπως εἶπα, οἱ υἱοὶ τῆς κάποτε στείρας, πρὸς τὴν ὁποία καὶ λέγει· «Πλάτυνε τὸ χῶρο τῆς σκηνῆς σου καὶ ἄπλωσε τὰ παραπετάσματά σου». Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἀπρόσμενα παρουσιάσθηκε μητέρα καλῶν καὶ πολλῶν παιδιῶν, ἔχοντας λάβει τὸν οὐράνιο Λόγο, ἦτοι τὸν Νυμφίο, κατ' ἀνάγκην ἔλαβε τὴν ἐντολὴ νὰ ἐκτείνει σὲ πλάτος καὶ μᾶκρος τὰ παραπετάσματά της καὶ νὰ στερεώσῃ πασσάλους, γιὰ νὰ νοήσῃς μὲ αὐτὰ τὸ ἀκλόνητο τῆς Ἐκκλησίας τῶν ἐθνῶν, ἐνῶ τὸ μᾶκρεμα τῶν σχοιनिῶν της ὑποδηλώνει τὴν ἀσύγκριτα μεγάλη εὐρυχωρία τῶν ἁγίων Ἐκκλησιῶν, μολονότι βέβαια ἡ ἀρχαία σκηνὴ ἦταν τελείως μικρὴ καὶ εἶχε στενότερες τὶς αὐλές της. Ὡστόσο καὶ σὲ ἐκεῖνο τὸ κατασκευασμα μπορεῖ νὰ δεῖ κανεὶς ὑπὸ μορφὴ τύπου νὰ περιγράφεται ἡ ἀφθονία σὲ μῆκος καὶ πλάτος τῆς Ἐκκλησίας τῶν ἐθνῶν. Γιατὶ γύρω ἀπὸ τὰ δέκα παραπετάσματα τὰ κατασκευασμένα ἀπὸ δέρματα μὲ μαλλί ἦταν κατασκευασμένες κυκλικὰ τέσσερες αὐλές, ποὺ ἀντιστοιχοῦσαν σὲ καθένα ἀπὸ τὰ σημεῖα τῆς οἰκουμένης, ἕκατὸ σὲ μῆκος καὶ πενήντα σὲ πλάτος⁵. Γι' αὐτὸ λέγει· «Ἄπλωσέ την ἀκόμα περισσότερο πρὸς τὰ δεξιὰ καὶ πρὸς τὰ ἀριστερά». Δηλαδὴ ν' ἀπλωθοῦν παντοῦ τὰ σχοινιά σου.

Πράγματι εἶναι γεμάτη ἀπὸ ἅγιες Ἐκκλησίες ἡ οἰκουμένη, καὶ εἶναι πολὺ μεγάλες καὶ πλατιές καὶ μακριές σ' ὅλα τὰ μέρη τῆς γῆς ποὺ ξεπερνοῦν κάθε ὑπέρμετρη ὁμορφιά. Γιατὶ ἔτσι λέγει κάπου ὁ Θεὸς τῶν ὅλων ὅταν εἶχε ἀνοικοδομηθεῖ ὁ ναὸς στὰ Ἱεροσόλυμα μετὰ τὸν ἐμπρησμό τοῦ πρώτου ἀπὸ τοὺς Ἀσσυρίους· «Ποιὸς ἀπὸ σᾶς εἶναι αὐτὸς ποὺ εἶδε τὸν ναὸ αὐτὸ μὲ τὴν προηγούμενη δόξα του; Καὶ πῶς τώρα», λέγει, «τὸν βλέπετε, σὰν νὰ μὴν ὑπάρχει μπροστά σας; Σᾶς τὸ βεβαιώνω ἐγώ, λέγει ὁ Κύριος, ὅτι θὰ εἶναι μεγάλη ἡ λαμπρότητα τοῦ ναοῦ αὐτοῦ, ἡ

5. Ἔξ. 26, 7.

ὑπὲρ τὴν πρώτην, λέγει Κύριος παντοκράτωρ». Τοῦ γὰρ ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις ὄντος ναοῦ, πολλῶ μείζους καὶ πλούσιοι κατὰ πᾶσαν τὴν ὑπ' οὐρανὸν ὠρθώθησαν ναοί, τουτέστιν ἐκκλησίαι, τὸ σεπτὸν ἔχουσαι θυσιαστήριον εἰς δόξαν Χριστοῦ.

«Πλάτυνον» δὴ οὖν, φησί, «τὸν τόπον τῆς σκηνῆς σου καὶ τῶν αὐλαιῶν σου». «Τὸ γὰρ σπέρμα σου ἔθνη κληρονομήσει καὶ πόλεις ἠρημωμένας κατοικιεῖς». Πλείστων μὲν γὰρ ὄσων ἀνδρῶν ἀγίων καὶ ἀγαθῶν μήτηρ καὶ τροφὸς ἢ 10 ἐξ ἔθνῶν γέγονεν Ἐκκλησία, ἐκτέτοκε δὲ πολλοὺς ἄρχοντας τε καὶ ἠγουμένους λαῶν, ὥστε καὶ ἔθνῶν καθηγεῖσθαι πολλῶν, διὰ τοι τὸ δύνασθαι τὸν ἀμώμητον τῆς μυσταγωγίας ποιεῖσθαι λόγον καὶ ποιμενικῆς εὐτεχνίας οὐκ ἀμοιρεῖν. Οἷς καὶ αὐτὸς ὁ Σωτὴρ, ἅτε δὴ τὴν εὐκλεᾶ καὶ εὐδόκιμον 15 καταρθώκοσι ζωὴν, κληρὸν ἐπαγγέλλεται καὶ εἰς αἰῶνα τὸν μέλλοντα τὸ καθηγεῖσθαι λαῶν. Ἐν γάρ τοι τῇ τῶν ταλάντων διανομῇ τοῖς προσάγουσιν ἐν διπλῶ τὸ δοθέν, «Ἔσο», φησὶν, «ἐπάνω δέκα πόλεων», ἑτέρω δὲ αὐ, «Ἔσο ἐπάνω πέντε πόλεων».

20 Οὐκοῦν ἔθνη κληρονομήσει τὸ σπέρμα σου. Πρέποι δ' ἂν τοῦτο, καθάπερ ἔφην ἀοτίως, τοῖς ἠγουμένοις Ἐκκλησιῶν, οἱ δὴ καὶ φασιν ἐκ περιχαρείας τῆς ἄγαν «ὑπέταξε λαοὺς ἡμῖν καὶ ἔθνη ὑπὸ τοὺς πόδας ἡμῶν. Ἐξελέξατο ἡμῖν τὴν κληρονομίαν ἐαυτοῦ». Κληρὸς μὲν γὰρ ὁ μόνω 25 καὶ ἀληθῶς πρεπωδέστατος Χριστῶ τὸ καθηγεῖσθαι τῶν ἄλλων. Διὰ τοῦτο καὶ προστέταχε μηδενὶ λέγειν, «Ραβδί». «Εἷς γὰρ ἐστι», φησὶν, «ὑμῶν καθηγητῆς ὁ Χριστός». Ἄλλ' ὥσπερ φῶς ὑπάρχων αὐτὸς τὸ ἀληθινόν, φῶς ἐκάλεσε τοὺς ἀγίους ἀποστόλους, καὶ ὥσπερ αὐτὸς ὢν φύσει καὶ μόνος 30 ἀληθῶς Υἱός, δέδωκεν ἡμῖν ἐξουσίαν τοῖς πιστεύουσιν εἰς αὐτὸν Πατέρα καλεῖν τὸν Θεόν, ἅτε δὴ τὸ τῆς υἰότητος

6. Ἀγγ. 2, 3 καὶ 9.

7. Λουκᾶ 19, 17.

τελευταία λαμπρότητα του θα είναι ανώτερη από την πρώτη, λέγει ὁ Κύριος ὁ παντοκράτωρ»⁶. Πράγματι πολὺ μεγαλύτεροι καὶ πιὸ πλούσιοι ἀπὸ τὸ ναὸ τῆς Ἱερουσαλήμ ὑψώθηκαν σὲ ὅλη τὴν οἰκουμένη ναοί, δηλαδή ἐκκλησίες, ἔχοντας τὸ ἱερὸ θυσιαστήριο πρὸς δόξα τοῦ Χριστοῦ.

«Πλάτυνε» λοιπὸν, λέγει, «τὸ χῶρο τῆς σκηνῆς σου καὶ τὰ παραπετάσματα». Γιατὶ «οἱ ἀπόγονοί σου θὰ κληρονομήσουν ἔθνη, καὶ θὰ κατοικήσεις πόλεις ποὺ ἔχουν ἐρημωθεί». Πράγματι ἡ Ἐκκλησία τῶν ἐθνῶν ἔγινε μητέρα καὶ τροφὸς πάρα πολλῶν ἁγίων καὶ ἀγαθῶν ἀνδρῶν, καὶ ἀνέδειξε πολλοὺς ἄρχοντες καὶ ἡγέτες λαῶν, ὥστε καὶ πολλὰ ἔθνη νὰ κυβερνοῦν, ἐπειδὴ μποροῦν νὰ ἐκφράζουν τὸν ἄμεμπτο λόγο τῆς μυσταγωγίας καὶ δὲν στεροῦνται τὴν ποιμενικὴ δεξιότητα, πρὸς τοὺς ὁποίους καὶ ὁ ἴδιος ὁ Σωτὴρ, ἐπειδὴ κατόρθωσαν τὴν ἐνδοξη καὶ εὐδόκιμη ζωὴ, ὑπόσχεται κληρονομία καὶ ὅτι θὰ εἶναι ἡγέτες λαῶν στὸν μελλοντικὸ αἰῶνα. Γιατὶ κατὰ τὴ διανομὴ τῶν ταλάντων σὲ ἐκείνους ποὺ ἐπέστρεψαν διπλὸ αὐτὸ ποὺ εἶχαν λάβει τοὺς λέγει, «Γίνε κυβερνήτης δέκα πόλεων»⁷, καὶ στὸν ἄλλο πάλι λέγει: «Γίνε κυβερνήτης πέντε πόλεων»⁸.

Λοιπὸν οἱ ἀπόγονοί σου θὰ κληρονομήσουν ἔθνη. Αὐτὸ ἀρμόζει, ὅπως εἶπα πρὶν ἀπὸ λίγο, στοὺς ἡγέτες τῶν Ἐκκλησιῶν, οἱ ὅποιοι καὶ λένε ἀπὸ τὴν ὑπερβολικὴ χαρὰ τους: «Ἐπέταξε λαοὺς σ' ἐμᾶς καὶ ἔθεσε ἔθνη κάτω ἀπὸ τὰ πόδια μας. Ξεχώρισε καὶ ἔδωσε σὲ ἐμᾶς τὴν κληρονομία τῆ δική του»⁹. Γιατὶ τὸ νὰ εἶναι κανεὶς ἡγέτης τῶν ἄλλων εἶναι κληρὸς ποὺ ἀληθινὰ ἀρμόζει σὲ μόνον τὸν Χριστό. Γι' αὐτὸ καὶ πρόσταξε νὰ μὴν προσφωνοῦν κανέναν, «Δάσκαλο· γιατί ἓνας», λέγει, «εἶναι καθηγητής σας, ὁ Χριστός»¹⁰. Ἀλλά, ὅπως αὐτός, ὄντας τὸ φῶς τὸ ἀληθινό, ἀποκάλεσε φῶς καὶ τοὺς ἁγίους ἀποστόλους, καὶ ὅπως αὐτός, ὄντας ἀπὸ τὴ φύση του καὶ ἀληθινὰ μόνος Υἱός, ἔδωσε ἐξουσία σ' ἐμᾶς, ποὺ πιστεύουμε σ' αὐτόν, νὰ καλοῦμε Πατέρα τὸν Θεό,

8. Λουκᾶ 19, 19.

9. Ψαλμ. 46, 4-5.

10. Ματθ. 23, 8.

πλουτουῖσιν ἀξίωμα, οὕτω καὶ αὐτὸς ὑπάρχων τῶν ὅλων
καθηγητῆς καὶ κληρὸν ἔχων τὴν ὑπ' οὐρανόν, δέδωκε τοῖς
ἀγίοις τὸ χρῆμα, δόξη τῇ ἰδίᾳ στεφανῶν αὐτούς, ὅτι συνερ-
γάται γεγόνασιν αὐτοῦ καὶ γνήσιοι λαῶν κηδεμόνες κε-
5 κερδήκασιν πολλοὺς, προσκομίσαντες αὐτῷ διὰ πίστεως
τοὺς τῇ κτίσει παρ' αὐτὸν λατρεύσαντας καὶ τῆς ἐξαιρέτου
ζωῆς οὐκ εἰδότας τὴν ὁδόν. Τὸ δέ γε, «Πόλεις ἠρημωμένας
κατοικιεῖς», τοιῶσδε συνήσεις· Τοσαύτη γὰρ ἔσται, φησί,
τοῦ σοῦ σπέρματος ἢ πληθύς, ὥστε μηδὲ ἀρκέσαι τὰς πό-
10 λεις αὐτοῖς τὰς τῶν οἰκητόρων μεμεστωμένας, ἀλλὰ γὰρ
καὶ τὰς ἐρήμους δύνασθαι πληροῦν.

Στίχ. 4-5. «Μὴ φοβοῦ, ὅτι κατησχύνθης, μηδὲ ἐντραπῆς,
ὅτι ὠνειδίσθης· ὅτι αἰσχύνην αἰώνιον ἐπιλήσῃ, καὶ τὸ
ὄνειδος τῆς χηρείας σου οὐ μὴ μνησθήσῃ· ὅτι Κύριος ὁ
15 ποιῶν σε, Κύριος Σαβαὼθ ὄνομα αὐτῷ, καὶ ὁ ῥυσάμε-
νός σε, αὐτὸς Θεὸς Ἰσραὴλ πάση τῇ γῆ κληθήσεται».

Δεδικαιώμεθα μὲν ἐν Χριστῷ, καὶ οὐκ ἐξ ἔργων τῶν ἐν
δικαιοσύνῃ ἃ ἐποιήσαμεν ἡμεῖς, ἀλλὰ κατὰ τὸ πολὺ αὐτοῦ
ἔλεος· Γράφει δὲ οὕτως ὁ πάνσοφος Παῦλος Ἀπηλλάγμε-
20 θα γὰρ καὶ σκότους καὶ πλάνης καὶ ἀνοσιότητος πατροπα-
ραδότου, καθὸ τῇ κτίσει παρὰ τὸν Κτίστην λελατρεύκαμεν,
καὶ τρόπος φαυλότητος ἦν οὐδεὶς ταῖς τῶν ἐθνῶν ἀγέλαις
ἀνεπιτήδευτος· ὡς γὰρ φησὶν ὁ Ψαλμωδός, «Πάντες ἐξέκλι-
ναν, ἅμα ἠχρειώθησαν, οὐκ ἦν ὁ ποιῶν χρηστότητα, οὐκ
25 ἦν ἕως ἐνός». Ὀνειδισμὸς οὖν ἄρα τοῖς ἔθνεσι τὸ χρῆμα γέ-
γονεν, αὐτὸ δὴ τουτὶ τὸ πεπλανῆσθαί φημι καὶ τὰ ἐκ τοῦ
πεπλανῆσθαι συμβαίνοντα βλάβη. Τί γὰρ οὕτως ἀσχήμονα
καὶ ἀκαλλεστάτην καὶ μυρίοις αἰτιάμασιν ἔνοχον ἀποφή-
νειεν ἂν τὴν τοῦ ἀνθρώπου ψυχὴν, ὡς τὸ ἀποστῆναι Θεοῦ
30 ζῶντος, ἐλέσθαι δὲ προσκυνεῖν παρ' αὐτὸν τοῖς ἀκαθάρ-

ἐπειδὴ ἔχομε λάβει τὴν τιμὴν νὰ εἶμαστε υἱοὶ τοῦ Θεοῦ, ἔτσι καὶ αὐτός, ὄντας καθηγητὴς ὄλων καὶ ἔχοντας ὡς κληρο τοῦ τὴν οἰκουμένην, ἔδωσε στοὺς ἁγίους αὐτὴ τὴν τιμὴν, στεφανώνοντάς τους μὲ τὴν ἴδια του τὴν δόξα, γιὰτὶ ἔγιναν συνεργάτες του καὶ γνήσιοι ἀρχηγοὶ λαῶν καὶ κέρδησαν πολλοὺς, ὀδηγώντας σ' αὐτὸν μὲ τὴν πίστη ἐκείνους ποὺ λάτρευσαν τὴν κτίση καὶ ὄχι αὐτὸν καὶ δὲν γνώρισαν τὴν ὁδὸν τῆς ἐξαιρέτης ζωῆς. Τὸ «θὰ κατοικήσεις πόλεις ἔρημες» νὰ τὸ ἐννοήσεις ὡς ἐξῆς: Τόσο δηλαδὴ θὰ εἶναι, λέγει, τὸ πλῆθος τῶν ἀπογόνων σου, ὥστε δὲν θὰ εἶναι ἐπαρκεῖς γι' αὐτοὺς οἱ πόλεις οἱ γεμᾶτες ἀπὸ κατοίκους, ἀλλὰ θὰ μποροῦν νὰ γεμίσουν καὶ τὶς ἔρημες.

Στίχ. 4-5. «Μὴ φοβᾶσαι, ἐπειδὴ κατατροπιάσθηκες, οὔτε νὰ ντρέπῃσαι, ἐπειδὴ χλευάσθηκες· γιὰτὶ θὰ λησμονήσεις τὴν αἰώνια ντροπὴ καὶ τὴν μομφὴν τῆς χορείας σου δὲν θὰ τὴ θυμηθεῖς. Γιὰτὶ ὁ Κύριος ποὺ σὲ δημιούργησε, τὸ ὄνομά του εἶναι Κύριος τῶν δυνάμεων, καὶ αὐτὸς ποὺ σὲ ἔσωσε, αὐτὸς θὰ ὀνομασθεῖ σ' ὅλη τὴ γῆ Θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ».

Ἔχομε βέβαια δικαιωθεῖ ἀπὸ τὸν Χριστό, καὶ ὄχι ἀπὸ τὰ ἔργα εὐσέβειας ποὺ κάναμε ἐμεῖς, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ πολὺ ἔλεος αὐτοῦ. Γιὰτὶ ἔτσι γράφει ὁ πάνσοφος Παῦλος¹¹. Ἀπαλλαγθήκαμε ὅμως καὶ ἀπὸ τὸ σκότος καὶ τὴν πλάνη καὶ τὴν πατροπαράδοτη ἀσέβεια, καθόσον λατρεύσαμε τὴν κτίση καὶ ὄχι τὸν Κτίστη τῆς καὶ δὲν ὑπῆρξε καμμιά φαυλότητα ποὺ δὲν διέπραξαν τὰ πλῆθη τῶν ἐθνῶν. Γιὰτὶ, ὅπως γράφει ὁ Ψαλμωδός, «Ὅλοι παρεξέκλιναν καὶ συγχρόνως ἐξαχρειώθηκαν, καὶ δὲν ὑπῆρχε κανένας ποὺ νὰ κάνει τὸ καλόν, οὔτε καν ἓνας»¹². Ἐγινε λοιπὸν ὄνειδισμὸς γιὰ τὰ ἔθνη τὸ πρᾶγμα, ἐννοῶ αὐτὴ ἀκριβῶς ἡ πλάνη τους καὶ οἱ βλάβες ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὴν πλάνη. Γιὰτὶ, τί θὰ μποροῦσε νὰ καταστήσει τόσο ἄσχημη καὶ τόσο γυμνὴ ἀπὸ κάλλος καὶ ἔνοχη γιὰ μύριες κατηγορίες τὴν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου, ὅσο ἡ ἀπομάκρυνσή του ἀπὸ τὸν ζωντανὸ Θεὸ καὶ ἡ προτίμησή του νὰ προσκυνεῖ ἀντὶ αὐτὸν τὰ ἀκᾶ-

12. Ψαλμ. 13, 3.

τοῖς πνεύμασι καὶ τοῖς τῆς ἁμαρτίας οἰά τινι πληῶ καὶ βορ-
 βόρω ἐγκαθιέναι τέλμασιν; Ἀλλὰ τί φησιν ὁ φιλόανθρωπος
 τοῖς κεκλημένοις εἰς ἄφεσιν ἁμαρτίας διὰ πίστεως, δῆλον
 δὲ ὅτι τῆς εἰς αὐτόν; «Μὴ φοβοῦ, ὅτι κατησχύνθης». Ἐπει-
 5 δὴ γὰρ ὅλως, «καθὼς κατοικτεῖρει πατήρ υἱούς, ὠκτείρησε
 Κύριος τοὺς φοβουμένους αὐτόν, καὶ καθόσον ἀπέχουσιν
 ἀνατολαὶ ἀπὸ δυσμῶν ἐμάκρυνεν ἀφ' ἡμῶν τὰς ἀνομίας
 ἡμῶν», πῶς οὐκ ἔδει τοῖς πάλαι διεπταισμένοις καὶ τὸν ἐπ'
 αὐτοῖς ἡμᾶς συναποπτύσαι φόβον, μνησικάκῃ χάριτι δι-
 10 καιοῦντος Θεοῦ, καὶ οὐκ ἔξαιτοῦντος δίκας τὸν ἀλιτήριον;
 Καὶ γοῦν ἔφη Χριστὸς τῆς ἐπιδημίας τὸν καιρὸν εἰς ἡμερό-
 τητα καταδεικνύς· «Οὐ γὰρ ἀπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν Υἱὸν
 αὐτοῦ εἰς τὸν κόσμον ἵνα κρίνῃ τὸν κόσμον, ἀλλ' ἵνα σωθῇ
 ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ».

15 Οὐκοῦν ὡς δίκης ἀπηλλαγμένοι καὶ τὴν ἐν τοῖς πεπλημ-
 μελημένοις οὐ προσδοκῶντες κόλασιν, καὶ δευμάτων ἐλευθέ-
 ραν ἐσχήκαμεν τὴν διάνοιαν, οὐδὲ τῶν προλαβόντων ὄνει-
 δισμῶν μεμνήμεθα. Νικᾶ γὰρ ἡ χάρις δικαιοῦσα τὸν ἀσεβῆ,
 καὶ μῶμου παντός ἀπαλλάττουσα τοὺς ἠλεημένους. Ὡς γὰρ
 20 ὁ πάνσοφος Παῦλός φησι, «Θεὸς ὁ δικαιοῦν, τίς ὁ κατακρί-
 νων;». Ἀμνησικακοῦντος δὲ τοῦ πάντων Δεσπότη, τίς ἡμῖν
 ὄνειδίζει τῶν ἐν ἀγνοίᾳ πταισμάτων τὸν ῥύπον; «Ἐπιλήση»
 τοίνυν, φησὶν, «αἰσχύνῃν αἰώνιον» (ἀντὶ τοῦ, μακρὰν), «καὶ
 τὸ ὄνειδος τῆς χηρείας σου οὐ μὴ μνησθήσῃ». Ὁνειδος δὲ
 25 χηρείας, τὸ μηδένα τρόπον καρποφορῆσαι Θεῷ τοὺς ἐξ
 ἔθνῶν ἰσχύσαι ποτέ, καθ' ὃν ἐπλανῶντο καιρόν. Οὐ γὰρ ἦν
 παρ' αὐτοῖς, ὡς ἔφην, ὁ ἐξ οὐρανοῦ νυμφίος, ὁ πνευματικῆς
 εὐκαρπίας δοτήρ, ὁ σπερμάτων ἀγαθῶν ἐντιθεὶς ἀφορμὰς
 ἐκάστη ψυχῇ. Καὶ γοῦν ἐν παραβολαῖς εὐαγγελικαῖς τοιοῦ-
 30 τον ἡμῖν ἑαυτὸν διαδείκνυσι, λέγων· «Ἐξῆλθεν ὁ σπείρων
 τοῦ σπείραι τὸν σπόρον αὐτοῦ».

13. Ψαλμ. 103, 12-13.

14. Ἰω. 3, 17.

15. Ρωμ. 8, 34.

16. Ματθ. 13, 4.

θαρτα πνεύματα καὶ νὰ βουλιάζει σὰν σὲ κάποια λάσπη καὶ βουρκο σὰ τέλματα τῆς ἁμαρτίας; Ἄλλὰ τί λέγει ὁ φιλόανθρωπος σὲ ἐκείνους ποὺ ἔχουν κληθεῖ πρὸς ἄφεση ἁμαρτιῶν μέσω τῆς πίστεως, τῆς πίστεως δηλαδή σ' αὐτόν, «Μὴ φοβᾶσαι ἐπειδὴ καταντροπιάσθηκες». Ἐπειδὴ δηλαδή κατὰ γενικὸ κανόνα, «ὅπως ὁ πατέρας εὐσπλαγχνίζεται τὰ παιδιὰ του, εὐσπλαγχνίσθηκε ὁ Κύριος αὐτοὺς ποὺ τὸν σέβονται, καὶ ὅσο ἀπέχει ἢ ἀναπολὴ ἀπὸ τῆ δύση, τόσο ἀπομάκρυνε ἀπὸ ἐμᾶς τὶς ἀνομίες μας»¹³, πῶς δὲν ἔπρεπε ἐμεῖς μαζὶ μὲ τὰ παλαιὰ πταισμάτᾳ μας νὰ ἀποβάλουμε καὶ τὸ φόβο μας γι' αὐτὰ, ἀφοῦ ὁ Θεὸς μᾶς δικαιώνει μὲ χάρη ἀμνησίκακη καὶ δὲν ζητεῖ τὴν τιμωρία τοῦ ἀσεδέστατου (διαδόλου); Καὶ πράγματι εἶπε ὁ Χριστὸς παρουσιάζοντας τὸν καιρὸ τοῦ ἐρχομοῦ του στὸν κόσμον ὡς καιρὸ ἀγαθότητος «Γιατὶ δὲν ἔστειλε ὁ Θεὸς τὸν Υἱὸ του στὸν κόσμον γιὰ νὰ κρίνει τὸν κόσμον, ἀλλὰ γιὰ νὰ σωθεῖ μέσω αὐτοῦ ὁ κόσμος»¹⁴.

Ἄφοῦ λοιπὸν ἀπαλλαχθήκαμε ἀπὸ τὴν καταδίκη καὶ δὲν περιμένομε τιμωρία γιὰ τὶς ἁμαρτίες μας, καὶ ἔχομε τὴ διάνοιά μας ἐλεύθερη ἀπὸ φόβους, καὶ δὲν θυμόμαστε τοὺς προηγούμενους ὀνειδισμούς μας. Γιατὶ νικᾷ ἡ χάρη ποὺ δικαιώνει τὸν ἀσεβῆ καὶ ἀπαλλάσσει ἀπὸ κάθε μομφὴ αὐτοὺς ποὺ ἔχουν ἐλεηθεῖ. Γιατί, ὅπως ὁ πάνσοφος Παῦλος λέγει, «Ὁ Θεὸς εἶναι αὐτὸς ποὺ δικαιώνει, ποιὸς θὰ κατακρίνει;»¹⁵. Κι ὅταν ὁ Κύριος τῶν πάντων δείχνει ἀμνησικακία, ποιὸς θὰ μᾶς μεμφθεῖ γιὰ τὸ ρύπο τῶν πταισμάτων τῆς ἀγνοίας μας; «Θὰ λησμονήσει» λοιπὸν, λέγει, «τὴν αἰώνια αἰσχύνῃ» (ἀντὶ νὰ πεῖ, μακρὰν) «καὶ δὲν θὰ θυμηθεῖ τὴ ντροπὴ τῆς χορείας σου». «Ὁνειδος τῆς χηρείας» ἐννοεῖ τὸ ὅτι δὲν μπόρεσαν μὲ κανένα τρόπο οἱ προερχόμενοι ἀπὸ τὰ ἔθνη νὰ καρποφορήσουν γιὰ τὸν Θεὸ κατὰ τὸν καιρὸ ποὺ βρισκόνταν στὴν πλάνη. Γιατὶ δὲν ὑπῆρχε σ' αὐτούς, ὅπως εἶπα, ὁ οὐράνιος νυμφίος, ὁ χορηγὸς τῆς πνευματικῆς καρποφορίας, αὐτὸς ποὺ θέτει σὲ κάθε ψυχὴ τὶς προϋποθέσεις καλῶν σπερμάτων. Καὶ πράγματι στίς εὐαγγελικὰς παραβολὰς τέτοιον μᾶς παρουσιάζει τὸν ἑαυτό του, λέγοντας: «Βγῆκε ὁ σπορέας γιὰ νὰ σπείρει τὸ σπόρο του»¹⁶.

Τίνα δὲ τρόπον ἀφανισθήσεται τὸ ὄνειδος τῆς χηρείας αὐτῆς διατρανοῖ λέγων, «ὅτι Κύριος ὁ ποιῶν σε, Κύριος Σαβαὼθ ὄνομα αὐτῶ». Τὸ δέ, «Ποιῶν σε», φησὶν, ἀντὶ τοῦ, κτίζων σε καὶ μεταμορφῶν εἰς ἕτερότροπον πολιτείαν καὶ
 5 εἰς εὐσχήμονα ζωὴν μεταστοιχειούμεθα γὰρ ἐν Χριστῶ εἰς καινότητα ζωῆς ἁγίας καὶ εὐαγγελικῆς, ἀναβαίνοντες εἰς εὐμορφίαν αὐτοῦ διὰ Πνεύματος, ὥστε καὶ ἑτέρους ἡμᾶς ἐξ ἑτέρων ὁραῖσθαι λοιπόν. Ἔφη γοῦν περὶ τῶν ἔθνῶν διὰ φωνῆς Ἰεζεχιήλ, ὅτι «Καὶ ἐκσπάσω τὴν καρδίαν αὐτῶν τὴν
 10 λιθίνην ἐκ τῆς σαρκὸς αὐτῶν, καὶ δώσω αὐτοῖς καρδίαν σαρκίνην τοῦ εἰδέναί αὐτοὺς ἐμέ, ὅτι ἐγὼ Κύριος». Ἐρχομένην δὲ γενεὰν καὶ λεῖον κτιζόμενον τοὺς ἐξ ἔθνῶν ἐπιστρέφοντας ὀνομάζει πλεισταχοῦ. Καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος «Ἡμεῖς δὲ πάντες», φησὶν, «ἀνακεκαλυμμένῳ προσώ-
 15 πῳ τὴν δόξαν Κυρίου κατοπτριζόμενοι, τὴν αὐτὴν εἰκόνα μεταμορφούμεθα ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν, καθάπερ ἀπὸ Κυρίου Πνεύματος». Ἐκτισε τοίνυν ἡμᾶς ὁ Χριστός, ἦτοι τοὺς δύο λαοὺς εἰς ἓνα καινὸν ἄνθρωπον, ποιῶν εἰρήνην καὶ ἀποκαταλλάσσειν τοὺς ἀμφοτέρους ἐν ἐνὶ σώματι πρὸς τὸν
 20 Πατέρα. Καὶ γοῦν προστετάγμεθα «τὸν μὲν παλαιὸν ἄνθρωπον ἀποθέσθαι, τὸν φθειρόμενον κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τῆς ἀπάτης, ἐνδύσασθαι δὲ τὸν νέον τὸν ἀνακαινούμενον κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος αὐτόν», δῆλον δὲ ὅτι Χριστοῦ.

Ἐγὼ τοίνυν εἰμὶ «Κύριος Σαβαὼθ ὁ ποιῶν σε», φησί,
 25 τουτέστιν ὁ κτίζων καὶ ἀναμορφῶν. Ἴνα δὲ μὴ ἀπιστῆται πρὸς τινῶν διὰ τὸ μεγαλοπρεπὲς τοῦ πράγματος, Κύριον τῶν δυνάμεων ἑαυτὸν ὀνομάζει πάλιν, χρησίμως τε καὶ ἀναγκαίως. Τίς δὲ καὶ ὁ τῆς μεταμορφώσεως, ἦγον ὁ τοῦ ἀνακτίζεσθαι καιρός, διεσάφησε λέγων, ὅτι «Ὁ ὀυσάμενός σε, αὐτός Θεός Ἰσραὴλ πάση τῇ γῆ κληθήσεται». Πηνίκα δὲ ὅλως καὶ τοῦτο κατώρθωται, κατὰ τὸν τῆς ἐπιδημίας

Καὶ μὲ ποιὸν τρόπο θ' ἀφανισθεῖ τὸ ὄνειδος τῆς χηρείας τῆς, τὸ διασαφηνίζει λέγοντας «Γιατὶ ὁ Κύριος ποὺ σὲ μεταμορφώνει, τὸ ὄνομά του εἶναι Κύριος τῶν δυνάμεων». Τὸ «σὲ κάνει» τὸ λέγει ἀντὶ τοῦ, Ποὺ σὲ κτίζει καὶ μεταμορφώνει τὴν πολιτεία σου σὲ ἄλλου τρόπου πολιτεία καὶ σὲ ζωὴ ἀξιοπρεπῆ. Γιατὶ μεταστοιχειονόμαστε μὲ τὸν Χριστὸ σὲ ζωὴ καινούργια, ἀγία καὶ εὐαγγελική, ἀνεβαίνοντας στὴν ὠραιότητα τῆς μορφῆς του μὲ τὴ χάρη τοῦ Πνεύματος, ὥστε στὸ ἕξις νὰ παρουσιαζόμαστε διαφορετικοὶ ἀπὸ ὅ,τι ἤμασταν προηγουμένως. Εἶπε πράγματι γιὰ τὰ ἔθνη μὲ τὸ λόγο τοῦ Ἰεζεκιήλ· «Καὶ θ' ἀποσπάσω ἀπὸ τὸ σῶμα τους τὴν καρδιά τους τὴ λίθινη καὶ θὰ τοὺς δώσω καρδιά σάρκινη, γιὰ νὰ μὲ γνωρίσουν καὶ νὰ μάθουν ὅτι ἐγὼ εἶμαι ὁ Κύριος»¹⁷. Γενεὰ ποὺ ἔρχεται καὶ λαὸ ποὺ δημιουργεῖται ὀνομάζει παντοῦ αὐτοὺς ποὺ ἐπιστρέφουν ἀπὸ τὰ ἔθνη. Καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος λέγει· «Ἐμεῖς ὅλοι μὲ ἀκάλυπτο πρόσωπο, ἀντανακλώντας τὴ λαμπρότητα τοῦ Κυρίου, μεταμορφωνόμαστε βαθμιαῖα ἀπὸ λαμπρότητα σὲ λαμπρότητα σὲ ὁμοιότητα μὲ αὐτόν, μὲ τὴ βσθήθεια τοῦ Κυρίου τοῦ Πνεύματος»¹⁸. Μᾶς ἔκτισε λοιπὸν ὁ Χριστός, ἦτοι τοὺς δύο λαούς, σὲ ἓνα νέο ἄνθρωπο, φέροντας εἰρήνη καὶ συμφιλιώνοντας τοὺς δύο σὲ ἓνα σῶμα μὲ τὸν Πατέρα. Καὶ πράγματι ἐλάβαμε τὴν ἐντολὴν «ν' ἀποβάλουμε τὸν παλαιὸ ἄνθρωπο, ποὺ φθείρεται ἀκολουθώντας τις ἐπιθυμίες τῆς ἀπάτης, καὶ νὰ φορέσομε τὸν νέο ποὺ ἀνανεῶνεται σύμφωνα μὲ τὴν εἰκόνα ἐκείνου ποὺ τὸν ἔκτισε»¹⁹, δηλαδὴ τοῦ Χριστοῦ.

Ἐγὼ λοιπὸν εἶμαι, λέγει, «ὁ Κύριος τῶν δυνάμεων ποὺ σὲ δημιουργῶ», δηλαδὴ ποὺ σὲ κτίζω καὶ σὲ ἀναμορφώνω. Γιὰ νὰ μὴν ἀπιστεῖται δηλαδὴ τὸ πράγμα ἐξαιτίας τῆς μεγαλοπρέπειάς του, ὀνομάζει πάλι τὸν ἑαυτὸ μου κατὰ τρόπο χρήσιμο καὶ ἀναγκαῖο Κύριο τῶν δυνάμεων. Καὶ ποιὸς εἶναι ὁ καιρὸς τῆς μεταμόρφωσης, ἦτοι τῆς ἀνακαίνισης, τὸ διασαφηνεῖ λέγοντας· «Αὐτὸς ποὺ σὲ ἔσωσε, αὐτὸς θὰ ὀνομασθεῖ Θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ σὲ ὅλη τὴ γῆ». Καὶ πότε αὐτὸ πράγματι κατορθώθηκε; Κατὰ τὸν

καιρὸν δηλονότι. Βεβασίλευκε γὰρ ὁ Χριστὸς ἐπὶ πάντα τὰ ἔθνη, καὶ τοῦτο διδάσκει λέγων ὁ Προφήτης· «Καὶ ἔσται Κύριος εἷς, καὶ ὄνομα αὐτοῦ ἐν κυκλοῦν πάσαν τὴν γῆν». Πάλαι μὲν γὰρ ἦν κατὰ μόνην τὴν Ἰουδαίαν γνωστὸς ὁ Θεός, ἐπειδὴ δὲ κέκληται διὰ πίστεως εἰς ἐπίγνωσιν αὐτοῦ τῶν ἐθνῶν ἢ πληθὺς, αὐτῷ λοιπὸν «κάμψει πᾶν γόνυ, καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσεται, ὅτι Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρὸς». Θεὸς οὖν ἄρα ἐν πάσῃ τῇ γῆ κληθήσεται ὁ ῥυσάμενος ἡμᾶς, καὶ τῆς τοῦ διαβόλου σκαιοτήτος ἐξελών, καὶ τοῖς ἰδίους σκήπτροις ὑπενεγκών. Καὶ τοῦτο διδάσκει λέγων ὁ μακάριος Δαβὶδ, ποτὲ μὲν, ὅτι «Πάντα τὰ ἔθνη κροτήσατε χεῖρας, ἀλαλάξατε τῷ Θεῷ Ἰακώβ· ὅτι Κύριος ὑψιστος, φοβερὸς, βασιλεὺς μέγας ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν», ποτὲ δὲ πάλιν, «Ὁ Κύριος ἐβασίλευσεν, ἀγαλλιάσθω ἡ γῆ».

Στίχ 6-8. «Οὐχ ὡς γυναῖκα ἐγκαταλελειμμένην καὶ ὀλιγόψυχον κέκληκέ σε Κύριος, οὐδὲ ὡς γυναῖκα ἐκ νεότητος μεμισημένην, εἶπεν ὁ Θεός· Χρόνον μικρὸν κατέλιπόν σε, καὶ μετὰ ἐλέους μεγάλου ἐλεήσω σε. Ἐν θυμῷ μικρῷ ἀπέστρεψα τὸ πρόσωπόν μου ἀπὸ σοῦ, καὶ ἐν ἐλέει αἰωνίῳ ἐλεήσω σε, εἶπεν ὁ ῥυσάμενός σε Κύριος».

Ἔθος τῇ θεοπνεύστῃ Γραφῇ καταλελειμμένην γυναῖκα τὴν ἐπὶ τισιν αἰτίαις ἐκβεβλημένην ἀποκαλεῖν, ἣ προσεῖρόπιετο κατὰ τὸν Μωσέως νόμον καὶ διβλίον ἀποστασίου παρὰ τοῦ συνοικοῦντος αὐτῇ, μεμισημένην δὲ πάλιν ἐπ' ἀκοσμία καὶ ἀσέμνῳ ζωῇ διαβεβλημένην. Ἦπερ ἂν πρόποι καὶ τὸ τῆς ὀλιγοψυχίας αἰτίαμα, ὡς οὐ δυναμένη διακαρτερεῖν καὶ τῶν γαμικῶν ἀνέχεσθαι ζυγῶν, ἢ μεθισταμένην ἐφ' ἃ μὴ θέμις, καὶ ὀλιγῶρως ἔχουσαν περὶ τὸ πληροῦν τὰ ὅσα πέρυσι ἐστὶ τελούντα πρὸς εὐκοσμίαν. Τοιαύτη τις γέγονεν ἡ τῶν Ἰουδαίων Συναγωγὴ περὶ τὸν τῶν ὅλων κρατοῦντα Θεόν.

καιρὸ προφανῶς τοῦ ἐρχομοῦ του στὸν κόσμο. Γιατὶ βασίλευσε ὁ Χριστὸς σὲ ὅλα τὰ ἔθνη, καὶ αὐτὸ τὸ διδάσκει ὁ προφήτης λέγοντας· «Καὶ θὰ εἶναι ἓνας Κύριος, καὶ ἓνα τὸ ὄνομά του θὰ κυκλοφορεῖ σὲ ὅλη τὴ γῆ»²⁰. Παλαιὰ βέβαια ἦταν γνωστὸς στὴν Ἰουδαία μόνο, ὅταν ὅμως κλήθηκαν μὲ τὴν πίστη νὰ τὸν γνωρίσουν τὰ πλήθη τῶν ἐθνῶν, τότε συνέβη «νὰ κάμψουν τὰ γόνατά τους ὅλοι οἱ ἀνθρώπων καὶ κάθε γλῶσσα ἐξομολογεῖται ὅτι ὁ Κύριος εἶναι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς, πρὸς δόξα τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα»²¹⁺²². Ἐπομένως Θεὸς σὲ ὅλη τὴ γῆ θὰ ὀνομασθεῖ αὐτὸς ποὺ μᾶς ἔσωσε καὶ μᾶς ἀπάλλαξε ἀπὸ τὴν κακότητα τοῦ διαβόλου καὶ μᾶς ἔθεσε κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία του. Κι αὐτὸ μᾶς τὸ διδάσκει ὁ μακάριος Δαβὶδ λέγοντας ἄλλοτε, «Χειροκροτῆστε ὅλα τὰ ἔθνη, ξεσπάστε σὲ ἀλαλαγμοὺς πρὸς τὸν Θεὸ τοῦ Ἰακώβ· γιατί ὁ Κύριος εἶναι ὑψιστος, φοβερός, βασιλιάς μέγας σὲ ὅλη τὴ γῆ»²³, καὶ ἄλλοτε πάλι, «ὁ Κύριος ἔγινε βασιλιάς, ὃς νοιώσει ἀγαλλίαση ἢ γῆ»²⁴.

Στίχ. 6-8. «Δὲν σὲ κάλεσε ὁ Κύριος σὰν γυναῖκα ἐγκαταλελειμμένη, οὔτε σὰν γυναῖκα μισητὴ ἀπὸ τὰ νεανικά της χρόνια, εἶπε ὁ Θεός· Γιὰ λίγο καιρὸ σὲ ἄφησα καὶ θὰ σὲ ἐλεήσω μὲ ἔλεος μεγάλο. Κατὰ τὸν σύντομο θυμὸ μου ἀπέστρεψα ἀπὸ σένα τὸ πρόσωπό μου, ἀλλὰ θὰ σ' ἐλεήσω μὲ αἰώνιο ἔλεος, εἶπε ὁ Κύριος ποὺ σ' ἔσωσε».

Εἶναι συνήθεια τῆς θεόπνευστης Γραφῆς νὰ ὀνομάζει γυναῖκα ἐγκαταλελειμμένη αὐτὴν ποὺ γιὰ κάποιες αἰτίες εἶχε ἐκδιωχθεῖ, στὴν ὁποία σύμφωνα μὲ τὸν νόμο τοῦ Μωϋσῆ δινόταν ἀπὸ τὸν σύζυγο καὶ ἔγγραφο διαζυγίου, μισητὴ πάλι ἐκείνη ποὺ κατηγορήθηκε γιὰ μὴ κόσμια καὶ ἄσεμνη ζωὴ. Σ' αὐτὴν ἀρμόζει καὶ ἡ κατηγορία τῆς ἐλαφρότητας, γιατί δὲν μπορεῖ νὰ δείξει καρτερικότητα καὶ νὰ ὑπομένει τὶς ὑποχρεώσεις τοῦ γάμου, ἢ ἐπειδὴ ἐπιδίδεται σ' αὐτὰ ποὺ δὲν ἐπιτρέπεται καὶ παραμελεῖ τὴν πραγμάτωση ἐκείνων ποὺ συντελοῦν στὴν εὐκοσμία. Κάποια τέτοια ἔγινε ἡ Συναγωγὴ τῶν Ἰουδαίων ὡς πρὸς τὸν ἐξουσιαστὴ

23. Ψαλμ. 46, 2-3.

24. Ψαλμ. 96, 1.

Προσηγάγετο μὲν γὰρ αὐτὴν πρὸς οἰκειότητα πνευματικὴν διὰ τοῦ πανσόφου Μωσέως, καὶ ὡς τινα γυναῖκα πορνεύσασαν ἐν Αἰγύπτῳ, διὰ γε τοῦ τὰ αὐτῶν ἐλέσθαι φρονεῖν, καὶ αὐτόθι λατρεῦσαι θεοῖς, μονονουχὶ καὶ εἰσοικισάμενος. Εἶτα τοῖς ἀρχαίοις τέλμασιν ἐγκαταπηδήσασαν, καὶ παλινδρομεῖν ἐθέλουσαν εἰς ἀπόστασιν (προσκεκύνηκε γὰρ τοῖς ἔργοις τῶν ἰδίων χειρῶν), ἀπεώσατό τε καὶ ἄλλοτριάν ἀπέφηνε τῆς πρὸς αὐτὸν οἰκειότητος, καὶ ὡς τινα γυναῖκα μεμισημένην καὶ ὀλιγόψυχον, ἕξοικον ἐποιήσατο.

10 Καὶ γοῦν ἔφη δι' ἑνὸς τῶν ἁγίων προφητῶν πρὸς τοὺς ἕξ αἵματος Ἰσραήλ· «Κρίθητε πρὸς τὴν μητέρα ὑμῶν, κρίθητε, ὅτι αὕτη οὐ γυνή μου, καὶ γὰρ οὐκ ἀνὴρ αὐτῆς. Καὶ ἕξαροῶ τὴν πορνείαν αὐτῆς πρὸ προσώπου μου, καὶ τὴν μοιχείαν αὐτῆς ἐκ μέσου τῶν μαστῶν αὐτῆς, καὶ ἀποκτενῶ αὐτὴν

15 ἐν δίψει, καὶ τὰ τέκνα αὐτῆς οὐ μὴ ἐλεήσω, ὅτι τέκνα πορνείας ἐστίν· ὅτι ἐξεπόρνευσεν ἡ μήτηρ αὐτῶν, κατήσχυνεν ἡ τεκοῦσα αὐτά».

Ἄποιοι δὲ γέγονεν αὐτῇ τῆς πορνείας ὁ τρόπος, διεσάφησε λέγων διὰ φωνῆς Ἰεζεκιήλ· «Υἱὲ ἀνθρώπου, οὐ κρίνεῖς τὴν Ὀσλὴν καὶ τὴν Ὀολιδὴν (τουτέστι τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ τὴν Σαμαρείαν), καὶ ἀναγγελεῖς αὐταῖς τὰς ἀνομίας αὐτῶν, ὅτι ἐμοιχῶντο καὶ αἷμα ἐν ταῖς χερσὶν αὐτῶν; [Τὰ ἐνθυμήματα αὐτῶν] ἐμοιχῶντο καὶ τὰ τέκνα αὐτῶν, ἃ ἐγέννησάν μοι, διήγαγον αὐτοὶ δι' ἐμπύρων. Ἔως καὶ ταῦ-

25 τα ἐποίησάν μοι· Τὰ ἅγια μου ἐμίαναν, καὶ τὰ Σάββατά μου ἐβεθήλουν, καὶ ἐν τῷ σφάζειν αὐτοὺς τὰ τέκνα αὐτῶν τοῖς εἰδώλοις αὐτῶν, καὶ εἰσεπορεύοντο εἰς τὰ ἅγια μου τοῦ θεβηλοῦν αὐτά».

Ἦσαν μὲν γὰρ ἐν τῇ Σαμαρείᾳ δέκα φυλαὶ καὶ τὸ ἥμισυ φυλῆς Ἐφραΐμ, ἐν δὲ γε τοῖς Ἱεροσολύμοις Ἰούδα φυλὴ καὶ τὸ ἥμισυ φυλῆς Βενιαμίν· ἀλλ' οὗτοί τε καὶ κεῖνοι δεδυσσεβήκασιν οὐ μετρίως, μᾶλλον δὲ εἰς λῆ-

25. Ἦσ. 2, 8.

26. Ὠσηὲ 2, 4-7.

27. Ἰεζ. 33, 36-39.

τῶν πάντων Θεό. Γιατὶ τὴν ὁδήγησε σὲ οἰκειότητα πνευματικὴ πρὸς τὸν ἑαυτὸ του μέσω τοῦ πάνσοφου Μωυσῆ, καὶ σὰν κάποια γυναίκα ποὺ πόρνευσε στὴν Αἴγυπτο, ἐπειδὴ προτίμησε νὰ ἔχει τὸ φρόνημα τῶν Αἴγυπτίων καὶ νὰ λατρεύσει τοὺς ἐντόπιους θεοὺς, καὶ κατὰ κάποιο τρόπο τὴν ἐγκατέστησε στὸν οἶκο του. Ἔπειτα ὅταν ξαναέπεσε στὰ παλαιὰ τέλματα καὶ ἤθελε νὰ γυρίσει στὴν ἀποστασία (γιατὶ προσκύνησε τὰ ἔργα τῶν ἰδίων τῆς τῶν χειρῶν²⁵), τὴν ἀπώθησε καὶ τὴν ἔδειξε ξένη πρὸς τὴν οἰκειότητα μαζί του, καὶ σὰν μιὰ γυναίκα μισητὴ καὶ ἐλαφροῦμυαλη, τὴν ἔδιωξε ἀπὸ τὸν οἶκο του. Καὶ πράγματι εἶπε μέσω ἑνὸς ἀπὸ τοὺς ἀγίους προφῆτες πρὸς τοὺς ἔξ αἵματος Ἰσραηλίτες: «Κρίνατε καὶ δικάσατε τὴ μητέρα σας, δικάσατέ την, γιατί αὐτὴ δὲν εἶναι γυναίκα μου, οὔτε καὶ ἐγὼ εἶμαι ἀνδρας της. Θὰ ἐξαλείψω τὴν πορνεία της ἀπὸ μπροστά μου καὶ τὴ μοιχεία της ἀνάμεσα ἀπὸ τοὺς μαστοὺς της, καὶ θὰ τὴ θανατώσω μὲ τὴ δίψα, καὶ δὲν θὰ δείξω εὐσπλαγχνία στὰ παιδιά της, καθὼς εἶναι καρποὶ πορνείας· γιατί ἡ μητέρα τους πορνεύθηκε καὶ τὰ νρόπιασε αὐτὴ ποὺ τὰ γέννησε»²⁶.

Ποιὸς ὅμως ὑπῆρξε ὁ τρόπος τῆς πορνείας της, τὸ διασάφησε λέγοντας μὲ τὸ στόμα τοῦ Ἰεζεκιήλ: «Υἱὲ τοῦ ἀνθρώπου, δὲν θὰ καταδικάσεις τὴν Ὁολὰ καὶ τὴν Ὁολιβὰ (δηλαδὴ τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ τὴ Σαμάρεια) καὶ δὲν θὰ ἀναγγείλεις σ' αὐτὲς τὶς ἀνομίες τους, τὸ ὅτι μοίχευαν καὶ ἔβαφαν μὲ αἷμα τὰ χέρια τους; Διέπρατταν μοιχεία στὶς σκέψεις τους καὶ τὰ παιδιά ποὺ μοῦ γέννησαν τὰ πρόσφεραν θυσία στὰ εἴδωλα ρίχνοντάς τα στὴ φωτιά. Μέχρι κι αὐτὰ τὰ ἔργα ἔκαναν ἐναντίον μου. Τὰ ἱερὰ καὶ τὰ ἅγια μου τὰ μόλυναν, βεβήλωσαν τὰ Σάββατά μου, καὶ μὲ τὸ νὰ σφάζουν τὰ παιδιά τους στὰ εἴδωλά τους, καὶ μπαίνοντας στὰ ἅγια μου γιὰ νὰ τὰ βεβηλώσουν»²⁷. Γιατὶ κατοικοῦσαν στὴ Σαμάρεια οἱ δέκα φυλὲς καὶ ἡ μισὴ φυλὴ τοῦ Ἐφραΐμ, ἐνῶ στὰ Ἱεροσόλυμα ἡ φυλὴ τοῦ Ἰούδα καὶ ἡ μισὴ φυλὴ τοῦ Βενιαμίν· ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ καὶ ἐκεῖνοι ἔπραξαν μεγάλες ἀσέβειες, καὶ μάλι-

ξιν ἀπάσης ἐμβρονησιας ἀκαθέκτοις ὄρμαῖς διελάσαντες, «τὰ ἐνθυμήματα αὐτῶν ἐμοιχῶντο»· τουτέστιν, Ἐπερ ἐπένθησαν αὐτοὶ εἶδωλα, ταῦτα μοιχείας ὥσπερ τινὸς καὶ πορνείας νοητῆς ἐποιοῦν πρόφασιν, ἀποστήσαντες ἑαυτῶν τὰς
5 καρδίας τοῦ ἐν τάξει γυναικὸς παραλαβόντος Θεοῦ. Καὶ γοῦν ἔφη πρὸς τὴν τῶν Ἰουδαίων Συναγωγὴν ὁ τῶν ὄλων Θεὸς διὰ φωνῆς Ἰερεμίου· «Ὁψις πόρνῆς ἐγένετό σοι, ἀπηναισχύντησας πρὸς πάντας. Οὐχ ὡς οἶκόν με ἐκάλεσας καὶ πατέρα καὶ ἀρχηγὸν τῆς παρθενίας σου;».

10 Ἐκπορνεύσασαν τοίνυν τὴν τῶν Ἰουδαίων μητέρα, καταλελειμμένην γυναῖκα καὶ ὀλιγόψυχον ἐκ νεότητος μεμισημένην εἰκότως ἀποκαλεῖ· διαλέγεται δὲ πρὸς τὰ ἔθνη, καὶ φησιν οὐχ οὕτω κεκληθῆσθαι καὶ αὐτὰ πρὸς ἐπίγνωσιν τοῦ Χριστοῦ, καθάπερ ἀμέλει καὶ ἡ καταλελειμμένη, καὶ ὀλιγό-
15 ψυχος καὶ ἐκ νεότητος μεμισημένη κέκληται γυνή. Πλείστη γὰρ ὄση τῆς κλήσεως ἢ διαφορὰ. Τῇ μὲν γὰρ Ἰουδαίων Συναγωγῇ καὶ πώρωσις ἀπὸ μέρους γέγονε, καθὰ φησιν ὁ πάνσοφος Παῦλος, ἐσκοτίσθησαν δὲ καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν τοῦ μὴ βλέπειν, συνεκάμφθη δὲ καὶ τὰ νῶτα, τουτέστι τὸν νοῦν
20 ἐσχήκασιν αἰεὶ κάτω βλέποντα, καὶ τοῖς γηϊνοῖς ἐνορῶντα πράγμασι. Τοῖς γε μὴν ἐξ ἔθνῶν οὐδὲν συνέβη τοιοῦτον. Οὐ γὰρ ἐσκοτίσθησαν αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοί, ἀλλ' ἐφωτίσθησαν μᾶλλον, καὶ οὐ συνεκάμφθη τὸν νῶτον, ἀλλ' ὠρθώθη νοητῶς, ἀλλ' οὐδὲ σέσωσται καὶ παρ' αὐτοῖς τὸ κατάλειμμα τοῦ
25 παντός, καθὰ καὶ ἐν τῷ Ἰσραὴλ, πᾶσα δὲ μᾶλλον αὐτῶν ἢ πληθὺς σεσαγήνενται διὰ Χριστοῦ καὶ ἐκομίσθη πρὸς σωτηρίαν καὶ τῶν τῆς πλάνης αἰτιαμάτων ἀπήλλακται καὶ τῶν τῆς ἁμαρτίας βρόχων διέδρα τὴν ἐπήρειαν.

Κέκληται τοίνυν οὐχ οὕτως, ὡς ἡ ἀπόβλητος καὶ μεμι-
30 σημένη γυνή, ἀλλ', «Εἰς χρόνον μικρόν», φησί, κατέλιπόν σε, καὶ μετὰ ἐλέους μεγάλου ἐλεήσω σε». «Ἐν» μὲν γὰρ

στα προχωρώντας με ἀκάθεκτη ὁρμὴ ἔφτασαν στὸ ἔπακρο κάθε ἀνοησίας, «διαπράττοντας μοιχεῖα στίς σκέψεις τους» δηλαδή τὰ εἶδωλα πού αὐτοὶ ἐπινόησαν, αὐτὰ τὰ ἔκαναν ἀφορμὴ κατὰ κάποιον τρόπο κάποιας μοιχείας καὶ πορνείας νοητῆς, ἀπομακρύνοντας τὶς καρδιές τους ἀπὸ τὸν Θεὸ πού τοὺς εἶχε παραλάβει στὴ θέση γυναίκας. Καὶ πράγματι εἶπε στὴ Συναγωγὴ τῶν Ἰουδαίων ὁ Θεὸς τῶν ὄλων μὲ τὴ φωνὴ τοῦ Ἰερεμῖα· «Ἔλαβες τὴ μορφὴ πόρνῆς, ἔδειξες ἀδιαντροπιὰ πρὸς ὄλους. Δὲν μὲ κάλεσες καὶ δὲν μὲ ἀναγνώρισες σὰν οἶκο σου καὶ πατέρα καὶ ἀρχηγὸ τῆς παρθενίας σου;»²⁸.

Ἐπειδὴ λοιπὸν πόρνευσε ἡ μητέρα τῶν Ἰουδαίων, εὐλογοῦσα τὴν ἀποκαλεῖ γυναῖκα ἐγκαταλελειμμένη καὶ ἐλαφρόμυαλη καὶ μισημένη ἀπὸ τὰ νεανικά της χρόνια. Ἀπευθύνεται ὅμως στὰ ἔθνη καὶ λέγει ὅτι δὲν ἔχουν κληθεῖ καὶ αὐτὰ γιὰ νὰ γνωρίσουν τὸν Θεὸ ὅπως ἀκριβῶς καὶ ἡ ἐγκαταλελειμμένη καὶ ἡ ἐλφρόμυαλη καὶ ἡ μισημένη ἀπὸ τὰ νεανικά της χρόνια γυναῖκα. Γιατὶ εἶναι πολὺ μεγάλη ἡ διαφορὰ τῆς κλήσης. Καθόσον στὴ Συναγωγὴ τῶν Ἰουδαίων συνέβη μερικὴ ἀναισθησία²⁹, ὅπως λέγει ὁ πάνσοφος Παῦλος· καλύφθηκαν ἀπὸ σκοτάδι τὰ μάτια τους γιὰ νὰ μὴ βλέπουν, καὶ κυρτώθηκε ἡ πλάτη τους»³⁰, δηλαδή ὁ νοῦς τους ἔβλεπε πάντοτε κάτω καὶ πρόσεχε τὰ γήινα πράγματα. Στὰ ἔθνη ὅμως δὲν συνέβη τίποτε παρόμοιο. Γιατὶ δὲν σκοτίσθηκαν τὰ μάτια τους, ἀλλὰ μᾶλλον φωτίσθηκαν, καὶ δὲν κύρτωσε ἡ πλάτη τους, ἀλλὰ ὀρθώθηκε πνευματικά, οὔτε βέβαια σώθηκε καὶ ἀπ' αὐτοὺς τὸ ὑπόλειμμα ἀπὸ τὸ σύνολό τους, ὅπως συνέβη στοὺς Ἰσραηλιῖτες, ἀλλὰ μᾶλλον ὅλο τὸ πλῆθος τους σαγηνεύθηκε ἀπὸ τὸν Χριστὸ καὶ ὀδηγήθηκε στὴ σωτηρία καὶ ἀπαλλάχθηκε ἀπὸ τὶς κατηγορίες τῆς πλάνης καὶ ἀπέφυγε τὴ βλάβη ἀπὸ τὰ βρόχια τῆς ἁμαρτίας.

Ἡ κλήση της λοιπὸν δὲν ἔγινε ἔτσι ὅπως τῆς ἀπόβλητης καὶ μισητῆς γυναίκας, ἀλλὰ λέγει, «Σὲ ἐγκατέλειψα γιὰ λίγο χρονικὸ διάστημα καὶ θὰ σὲ ἐλεήσω μὲ πολὺ ἔλεος». Γιατὶ στίς περασμένες

«ταῖς παρωχημέναις γενεαῖς», καθά φησιν ὁ Χριστοῦ μαθητής, «συγκεχώρηκε Θεὸς τὰ ἔθνη πορεύεσθαι ταῖς ὁδοῖς αὐτῶν»· καὶ τοῦτο, οἶμαι, ἐστὶν ἢ ἐγκατάλειψις ἢ εἰς χρόνον μικρόν. Εἰ γὰρ καὶ δοκεῖ πως εἰς μακροὺς γενέσθαι 5 καιρούς, ἀλλὰ καὶ οὕτω συστέλλεται πρὸς τὸ βραχύ. Πολλαπλασιῶν ἄρα ὁ τοῦ ἐλέους καιρὸς καὶ εἰς ἀπεράντους αἰῶνας τρέχει. Οὕτω συνήσεις καὶ τὸ ἐφεξῆς, τουτέστιν, «Ἐν θυμῷ μικρῷ ἀπέστρεψα τὸ πρόσωπον μου ἀπὸ σοῦ, καὶ ἐν ἐλέει αἰωνίῳ ἐλεήσω σε»· βραχὺς γὰρ καὶ συνεσταλμένος 10 τῆς ὀργῆς ὁ καιρὸς, ὡς πρὸς γε τὸ μῆκος τῆς ἀκαταλήκτου φιλάνθρωπίας τῆς δοθείσης ἡμῖν παρὰ Θεοῦ, «ὃς δὴ καὶ ἐρῴυσατο ἡμᾶς ἐκ τῆς ἐξουσίας τοῦ σκότους, καὶ μετέστησεν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Υἱοῦ τῆς ἀγάπης αὐτοῦ» ἐν φωτί. Ἔλεος δὲ μέγα τὸ διὰ Χριστοῦ νοοῖτο ἂν εἰκότως, ὃ καὶ 15 παντὸς ἀπαλλάττει ῥύπον, κολάσεώς τε καὶ δίκης ἐκφέρει, καὶ ἀνακομίζει πρὸς οἰκειότητα τὴν πρὸς αὐτὸν δι' ἁγιασμοῦ, καὶ τοῖς τῆς νίοθεσίας ἀντήμασι στεφανοῖ, καὶ τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας καθίστησι κληρονόμους

Στίχ. 9-10. «Ἀπὸ τοῦ ὕδατος τοῦ ἐπὶ Νῶε τοῦτό μοι 20 ἐστὶν· ὅτι ᾤμοσα αὐτῷ ἐν τῷ χρόνῳ ἐκείνῳ τῇ γῆ, μὴ θυμωθήσεσθαι ἐπὶ σοὶ ἔτι, μηδὲ ἐν ἀπειλῇ σου τὰ ὄρη μεταστήσεσθαι, οὐδὲ οἱ βουνοὶ σου μετακινήθονται. Οὕτως οὐδὲ σοὶ τὸ παρ' ἐμοῦ ἔλεος ἐκλείψει, οὐδὲ ἡ διαθήκη τῆς εἰρήνης μου οὐ μὴ μεταστ(αθ)ῆ».

25 Ἐν ταῖς Μωσέως βίβλοις γέγραπται σαφῶς, ὡς ἀπάσης τῆς γῆς ἀπονευσάσης εἰς ἀπόστασιν τὴν ἀπὸ Θεοῦ, καὶ ἀσχέτως κατενηνεγμένης εἰς πολύτροπον ἁμαρτίαν, καὶ τοῖς τῆς φιλοσαρκίας ἐμπαρείσης τέλμασιν, ὃ ἐπὶ πάντων Θεός, ἐπ' αὐτοῖς δὴ τούτοις εἰκότως λελυπημένος, «Οὐ 30 μὴ καταμεΐνη, «φησί», τὸ Πνεῦμά μου ἐν τοῖς ἀνθρώποις

31. Πράξ. 14, 16.

32. Κολ. 1, 13.

γενεές, ὅπως λέγει ὁ μαθητῆς τοῦ Χριστοῦ, ἐπέτρεψε ὁ Θεὸς στὰ ἔθνη νὰ πορεύονται τοὺς δρόμους τους³¹. Κι αὐτὸ νομίζω εἶναι ἡ ἐγκατάλειψη γιὰ λίγο χρονικὸ διάστημα. Γιατί, ἂν καὶ φαίνεται κάπως ὅτι ἔγινε σὲ μακρὸ διάστημα, ἀλλὰ καὶ ἔτσι περιορίζεται στὸ σύντομο. " Ἄρα λοιπὸν εἶναι πολλαπλάσιο τὸ διάστημα τοῦ ἔλεους καὶ προχωρεῖ σὲ ἀπέραντους αἰῶνες. " Ἐτσι θὰ ἐννοήσεις καὶ τὸ ἐπόμενο, δηλαδή τό, «Κυριευμένος ἀπὸ λίγο θυμὸ ἀπέστρεψα τὸ πρόσωπό μου ἀπὸ σένα καὶ θὰ σέ ἐλεήσω μὲ ἔλεος αἰώνιο»· εἶναι δηλαδή σύντομος καὶ περιορισμένος ὁ καιρὸς τῆς ὀργῆς, ὡς πρὸς τὸ μῆκος τῆς ἀτελείωτης φιλανθρωπίας ποὺ ἔδειξε ὁ Θεὸς σὲ μᾶς, «ὁ ὁποῖος καὶ μᾶς ἀπάλλαξε ἀπὸ τὴν ἐξουσία τοῦ σκοτοῦς καὶ μᾶς μετέφερε στὴ βασιλεία τοῦ ἀγαπημένου του Υἱοῦ»³² μέσα στὸ φῶς. Μέγα ἔλεος βέβαια πρέπει νὰ νοηθεῖ εὐλογα αὐτὸ ποὺ παρέχει ὁ Χριστὸς, τὸ ὁποῖο μᾶς ἀπαλλάσσει καὶ ἀπὸ κάθε ρύπο, μᾶς ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴν τιμωρία καὶ τὴν καταδίκη, καὶ μᾶς μεταφέρει πρὸς τὴν οἰκειότητα μαζί του μέσω τοῦ ἁγιασμοῦ, στεφανώνοντάς μας μὲ τὶς τιμὲς τῆς υἱοθεσίας καὶ καθιστώντας μας κληρονόμους τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν.

Στίχ. 9-10. «Ἡ στάση μου αὐτὴ κρατᾶει ἀπὸ τὸν κατακλυσμὸ τοῦ Νῶε. Γιατί ὅπως ὀρκίσθηκα τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ὅτι ἐξαιτίας αὐτοῦ (τοῦ Νῶε) δὲν θὰ ὀργισθῶ πιά ἐναντίον τῆς γῆς, οὔτε ἐξαιτίας κάποιας ἀπειλῆς ἐναντίον σου θὰ μετατεθοῦν τὰ ὄρη καὶ θὰ μετακινηθοῦν τὰ βουνά, ἔτσι καὶ τώρα δὲν θὰ λείψει ἀπὸ σένα τὸ ἔλεος ἐκ μέρους μου, οὔτε ἡ συμφωνία τῆς εἰρήνης μεταξύ μας θὰ ἀλλάξει».

Στὰ βιβλία τοῦ Μωυσῆ ἔχει γραφεῖ μὲ σαφήνεια, ὅτι ἐπειδὴ ὅλη ἡ γῆ ἀπέκλινε στὴν ἀποστασία ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ γλίστρησε ἀσυγκράτητη πρὸς τὴν πολύμορφη ἁμαρτία καὶ ἔπεσε στὰ τέλματα τῆς φιλοσαρκίας, εὐλογα λυπημένος ἐξαιτίας αὐτῶν ὁ Θεὸς λέγει· «Δὲν θὰ μείνει τὸ Πνεῦμα μου σ' αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους, ἐπειδὴ αὐτοὶ εἶναι σάρκες»³³, δηλαδή ἔχουν μόνο σαρκικὸ φρό-

33. Γέν. 6, 3.

τούτοις, διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς σάρκας», τουτέστιν ἐν μόνῳ φρονήματι σαρκικῷ· βδελυρὸν δὲ τοῦτο καὶ ἀπηχθημένον αὐτῷ καὶ ἀκαθαρσίας ἀπάσης ἔμπλεων. Ταύτητοι, καθά φησι τοῦ Σωτῆρος ὁ μαθητής, «Καὶ ἀρχαίου κόσμου οὐκ
5 ἐφείσατο», ἄρδην δὲ πάντας ἀπολώλεκε, κατακλυσμὸν κόσμῳ ἀσεβῶν ἐπάξας· σέσωσται δὲ πανοικί μόνος ὁ Νῶε, ξένιον εὐπειθείας καὶ ὑπακοῆς τὸ χρῆμα κερδαίνων. Ἐπειδὴ δὲ λωφήσαντος τοῦ κατακλυσμοῦ, καὶ τῆς τῶν ὑδάτων πληθύος συνεσταλμένης, ἐξῆλθε τῆς κιβωτοῦ, τέθυκέ τε καὶ
10 ὡσφράνθαι φησὶν αὐτὸν ὁσμήν εὐωδίας τὸ Γράμμα τὸ ἱερόν· εἶτα τῷ δικαίῳ κατεπαγγεῖλασθαι τὸ μηκέτι κατακλυσμὸν ἐπάξειν ὅλη τῇ γῆ.

Οὐκοῦν «ἀπὸ τοῦ ὕδατος τοῦ ἐπὶ Νῶε», φησί, τοῦτό μοι ἐστι», τουτέστιν, ὠρίσθη τοῦτο καὶ κεκράτηκε παρ' ἐμοὶ τὸ
15 μηκέτι θυμωθήσεσθαι πάση τῇ γῆ, μήτε μὴν τοῖς ἀνθρωπίνοις φιλονεικῆσαι παιίσμασι, καὶ μίαν κατὰ πάντων ὀρίσαι δίκην. Ὑπεμφαίνει δὲ διὰ τούτων τῶν λόγων, ὅτι καὶ ἐν καιρῷ καθ' ὃν ἐπέλαμψεν ἐν τῷ κόσμῳ Χριστός, ἀπάσης ὡσπερ τοῖς τῆς ἀπάτης βρόχοις ἐνειλημμένης, καὶ πάντων ἐκκεκλι-
20 κώτων, καὶ τὸν μὲν φύσει Θεὸν οὐκ εἰδότων, λελατρευκότων δὲ τοῖς ἔργοις τῶν ἰδίων χειρῶν καὶ ταῖς τῶν δαιμονίων ἁγέλαις ὑπεξενυγμένων, θεία ψήφῳ πάντας ἐχρῆν τὴν ἀρχαίαν ἐκείνην ὑπομεῖναι κόλασιν. Ἐνθα γὰρ ὅλως ἰσοπαλῆ τὰ ἐγκλήματα, ἐκεῖ που πάντως εἶη ἂν οὐκ ἀπεικὸς τὸ ἰσορρο-
25 πως κολάζεσθαι τοὺς κατεγνωσμένους.

Ἄλλὰ παρήμι τοῦτο, φησί, καὶ μένει βέβαιον παρ' ἐμοὶ τὸ ἐπηγγελμένον. Ὡσπερ δὲ φησὶν «Οὐκ ἂν ἐν θυμῷ μεταστήσαιμι τὰ ὄρη, οὐδ' ἂν σαλεύσαιμι τοὺς βουνούς», τουτέστιν οὐκ εἰς ἕτερόν τι σχῆμα μεταβαλῶ τὴν γῆν, οὐδὲ πρόω-
30 ρον ἐποίσω τὴν καινουργίαν αὐτῆ, «οὕτως οὐδὲ τὸ παρ' ἐμοῦ σοι ἔλεος ἐκλείψει, οὐδὲ ἡ διαθήκη τῆς εἰρήνης μου οὐ

νημα. Αυτό βέβαια είναι βδελυρό και σιχαμερό γι' αυτόν και γεμάτο από κάθε ακαθαρσία. Γι' αυτό, όπως λέγει ο μαθητής του Σωτήρα, «Δέν λυπήθηκε τὸν παλαιὸ κόσμ³⁴, ἀλλὰ τοὺς ἐξολόθρευσε ὅλους ἀπὸ τῆ ρίζα, στέλνοντας στὸν κόσμ³⁴ τῶν ἀσεβῶν τὸν κατακλυσμό, ἀπὸ τὸν ὁποῖο σώθηκε μόνον ὁ Νῶε οἰκογενειακῶς κερδίζοντας ὡς δῶρο εὐπείθειας καὶ ὑπακοῆς τῆ σωτηρία. Κι ὅταν κόπασε ὁ κατακλυσμός καὶ περιορίσθηκε τὸ νερό, ἀφοῦ βγήκε ἀπὸ τὴν κιβωτὸ ὁ Νῶε, πρόσφερε θυσία, καὶ αἰσθάνθηκε, λέγει ἡ ἅγια Γραφή, τὴν ὁσμὴ τῆς εὐωδίας, καὶ στὴ συνέχεια ἔδωσε ὑπόσχεση στὸν δίκαιο, ὅτι ποτὲ ξανά δὲν θὰ προξενήσει κατακλυσμό σ' ὅλη τὴ γῆ³⁵.

«Ἀπὸ τὸν κατακλυσμό» λοιπόν, λέγει, πού ἔγινε στὶς ἡμέρες τοῦ Νῶε, κρατῶ αὐτὴ τὴ στάση», δηλαδή πῆρα τὴν ἀπόφαση καὶ τὴν κράτησα, τὸ νὰ μὴ θυμώσω πρὸς ὅλη τὴ γῆ, οὔτε βέβαια νὰ ἔρθω σὲ φιλονεικία μὲ τοὺς ἀνθρώπους γιὰ τὰ πταίσματά τους καὶ νὰ βγάλω γιὰ ὅλους μαζί μὰ καταδικαστικὴ ἀπόφαση. Μὲ τοῦτα τὰ λόγια ὑποδηλώνει ὅτι καὶ τὸν καιρὸ πού ἔλαμψε στὸν κόσμ³⁴ ὁ Χριστός, ὅταν ὅλη ἡ γῆ εἶχε αἰχμαλωτισθεῖ στὰ δίχτυα τῆς ἀπάτης καὶ ὅλοι εἶχαν παρεκλίνει, καὶ ἀπὸ τὴ μὰ δὲν γνώριζαν τὸν ἀπὸ τὴ φύση του Θεό, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη προσκυνοῦσαν τὰ ἔργα τῶν ἰδίων τους τῶν χειρῶν καὶ ἦταν ζεμένοι στὸ ζυγὸ τῆς ἀγέλης τῶν δαιμονίων, ἔπρεπε ὅλοι μὲ ἀπόφαση τοῦ Θεοῦ νὰ ὑπομείνουν τὴν παλαιὰ ἐκείνην τιμωρία. Γιατὶ ὅπου εἶναι ἰσόδαθμα τὰ ἐγκλήματα, ἐκεῖ ὅπωςδήποτε δὲν εἶναι παράλογο νὰ τιμωροῦνται ἰσόδαθμα οἱ καταδικασμένοι.

Ἄλλὰ αὐτὸ τὸ παραβλέπω, λέγει, καὶ παραμένει γιὰ μένα σταθερὸ ἐκεῖνο πού ὑποσχέθηκα· καὶ ὅπως, λέγει, δὲν θὰ μεταπίσω ἐπάνω στὸ θυμὸ μου τὰ ὄρη, οὔτε θὰ μετακινήσω τὰ βουνά, δηλαδή δὲν θὰ ἀλλάξω τὸ σχῆμα τῆς γῆς οὔτε θὰ τὴν ἀνακαινίσω πρὶν τὴν ὥρα, «ἔτσι οὔτε τὸ ἔλεος ἐκ μέρους μου θὰ στερηθεῖς, οὔτε καὶ θὰ ἀλλάξει ἡ συμφωνία εἰρήνης μεταξύ μας». Καὶ ὁ

35. Γέν. 8, 20-21.

[μη] μετασταθῆ· ὁ δὲ τῆς εἰρήνης βραβευτῆς καὶ τῆς διαθή-
 κης εἶη ἂν ἕτερος οὐδεὶς παρὰ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν τὸν
 Χριστόν· αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ἡ εἰρήνη ἡμῶν, κατὰ τὰς Γραφάς,
 καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν οἰκειότητα τὴν πνευματικὴν πλουτοῦν-
 5 τες ἐμπεπλήσαμεθα παντὸς ἀγαθοῦ. Καὶ τοῦτο ἦν ἄρα τὸ διὰ
 Ἑσαίου σαφῶς εἰρημένον πρὸς τὸν ἐν οὐρανοῖς Πατέρα καὶ
 Θεόν· «Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, εἰρήνην δὸς ἡμῖν· πάντα γὰρ
 ἀπέδωκας ἡμῖν». Οὐκοῦν ἐν Χριστῷ διαθήκην εἰρήνης κε-
 κερδήκαμεν τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός· συνήφθημεν
 10 γὰρ αὐτῷ διὰ μέσου τοῦ Χριστοῦ, καὶ αὐτὸς τὴν διασπάσα-
 σαν ἡμᾶς ἐκ μέσου τέθεικεν ἁμαρτίαν, ἵνα μηδὲν κέοιτο τοῖς
 πρὸς Θεὸν ἰοῦσιν ἐμποδῶν. Γέγραπται γοῦν, ὅτι «Ὀδὸς εὐ-
 σεβῶν εὐθεῖα ἐγένετο, καὶ παρεσκευασμένη ἡ ὁδὸς τῶν εὐ-
 σεβῶν», τρεχόντων δηλονότι κατ' οἰκειότητα τὴν πρὸς Θεὸν
 15 μεσιτευούσης εἰς τοῦτο τῆς ἀπάντων εἰρήνης, δῆλον δὲ ὅτι
 Χριστοῦ

Στίχ 10-11. «Εἶπε γὰρ Κύριος, Ἰλεὺς σοι. Ταπεινὴ
 καὶ ἀκατάστατος οὐ παρεκλήθης».

Ἀγαθὸς ὢν φύσει καὶ ἀσυγκρίτως φιλόανθρωπος ὁ τῶν
 20 ὄλων Θεός, ἀφορμὰς αἰεί πως συλλέγει πρὸς γε τὸ δεῖν ἀμνη-
 σικάκως χάριτι δικαιῶν τοὺς ἡμαρτηκότας «Οὐ γὰρ βού-
 λεται τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ μᾶλλον, ὡς τὸ ἀποστρέ-
 ψαι αὐτὸν ἀπὸ τῆς ὁδοῦ τῆς πονηραῖς καὶ ζῆν αὐτόν». Οὐ-
 κοῦν αὐτὸς ὁ τῶν ὄλων Θεὸς Ἰλεως ἔσται σοι, φησί. Καὶ διὰ
 25 ποίαν αἰτίαν; Πρῶτον, ὅτι Χριστός ἐστι καὶ ἐπιεικῆς, ἀγα-
 θός τε καὶ πολυέλεος· εἶτα ὅτι γέγονας «ταπεινὴ καὶ ἀκα-
 τάστατος». Ἐνεστι δὲ ταῦτα ἰδεῖν ταῖς τῶν πλανωμένων δια-
 νοίαις, καθάπερ τινὰ νόσον ἐνσκήψαντα. Ταπειναὶ γὰρ λί-
 αν, τουτέστι χθαμαλαὶ καὶ πεπατημέναι καὶ οἶον χαμαιῶδι-
 30 φεῖς αὗται καὶ τοῖς ἐθέλουσιν ἐγκεῖσθαι πρὸς καταπάτημα,

36. Ἐφ. 2, 14.

37. Ἡσ. 26, 12.

χορηγός βέβαια τῆς εἰρήνης καὶ τῆς διαθήκης δὲν εἶναι ἀσφαλῶς κανένας ἄλλος, παρὰ ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστός. Γιατί, σύμφωνα μὲ τις Γραφές, «αὐτὸς εἶναι ἡ εἰρήνη μας»³⁶, καὶ ὅταν ἔχομε πλούσια τὴν πνευματικὴ οἰκειότητα μαζί του, τότε εἴμαστε γεμᾶτοι ἀπὸ κάθε ἀγαθό. Κι αὐτὸ βέβαια σήμαινε ἐκεῖνο ποῦ εἰπώθηκε μὲ σαφήνεια μέσω τοῦ προφήτη Ἡσαΐα πρὸς τὸν οὐράνιο Πατέρα καὶ Θεό· «Κύριε ὁ Θεός μας, δῶσε μας εἰρήνη· γιατί μᾶς τὰ ἔδωσες ὅλα»³⁷. Μέσω λοιπὸν τοῦ Χριστοῦ κερδίσαμε τὴ συμφωνία εἰρήνης ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός· γιατί ἐνωθήκαμε μαζί του μέσω τοῦ Χριστοῦ, καὶ αὐτὸς ἔβγαλε ἀπὸ τὴ μέση τὴν ἁμαρτία ποῦ μᾶς ἔχει διασπάσει, γιὰ νὰ μὴν ὑπάρχει κανένα ἐμπόδιο σὲ ὅσους βαδίζουν πρὸς τὸν Θεό. Πράγματι ἔχει γραφεῖ· «Ὁ δρόμος τῶν εὐσεβῶν ἔγινε εὐθύς, ὁ δρόμος τῶν εὐσεβῶν ἔχει ἐτοιμασθεῖ»³⁸, δηλαδή τρέχουν σύμφωνα μὲ τὴν οἰκειότητά τους πρὸς τὸν Θεό, ἔχοντας σ' αὐτὸ μεσίτη τὴν εἰρήνη ὅλων, δηλαδή τὸν Χριστό.

Στίχ. 10-11. Γιατί εἶπε ὁ Κύριος θὰ σοῦ δείξω εὐσπλαχνία. Στὴν ταπείνωση καὶ τὴν ἀστάθειά σου δὲν ἔλαβες παρηγοριά».

Ὦντας ἀγαθὸς ἀπὸ τὴ φύση του καὶ ἀσύγκριτα φιλόανθρωπος ὁ Θεὸς τῶν ὅλων, ἀναζητεῖ κατὰ κάποιον τρόπο ἀφορμὲς πάντοτε γιὰ νὰ δικαιῶναι χωρὶς μνησικακία καὶ χαριστικὰ ἐκείνους ποῦ ἔχουν ἁμαρτήσῃ. «Γιατί δὲν θέλει τὸ θάνατο τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ἀλλὰ νὰ τὸν κάνει νὰ ἐπιστρέψῃ ἀπὸ τὸ δρόμο τὸν κακὸ γιὰ νὰ ζήσῃ»³⁹. Ὁ ἴδιος λοιπὸν ὁ Θεὸς τῶν ὅλων «θὰ σοῦ δείξω εὐσπλαχνία», λέγει. Καὶ γιὰ ποιὸ λόγο; Γιατί εἶναι χριστὸς καὶ ἐπιεικής, ἀγαθὸς καὶ πολυέλεος, καὶ ἐπίσης ἐπειδὴ κατάντησες «ταπεινὴ καὶ ἀσταθής». Καὶ αὐτὰ εἶναι δυνατό νὰ τὰ δεῖ κανεὶς νὰ ἐνσκήπτουν σὰν κάποια νόσος στὶς διάνοιες ἐκείνων ποῦ βρίσκονται σὲ πλάνη. Γιατί αὐτὲς εἶναι πολὺ ταπεινές, δηλαδή χαμηλές καὶ καταπατημένες καὶ κατὰ κάποιον τρόπο συρόμενες καταγωγῆς καὶ εἶναι στὴ διάθεση ὅποιου θέλει νὰ τις καταπατήσῃ, ἐνῶ ἡ καρδιά τῶν ἁγίων

38. Ἡσ. 26, 7.

39. Ἰεζ. 18, 23, 13, 22.

τῆς τῶν ἁγίων καρδίας ὡς οὐχ οὕτως ἐχούσης ποθέν. Οὐ
 γάρ εἰσι θάσιμοι ταῖς τῶν δαιμονίων ἐφόδοις, ἀνωκισμέναι
 δὲ ὥσπερ καὶ ταῖς ἐκτόποις τῶν ἐπιθυμιῶν ὑποκειῖσθαι μὴ
 ἀνεχόμεναι. Ταπεινὴ δέ, ὡς ἔφην, ἡ τῶν πλανωμένων καρ-
 5 δία, καὶ πρὸς γε τούτῳ καὶ ἀκατάστατος, διὰ τοι τὸ μεθύειν
 τρόπον τινὰ καὶ κατασεῖεσθαι πρὸς ἐπιθυμίας τὰς τῷ θείῳ
 νόμῳ διαβεβλημένας καὶ ταῖς εἰς φανλότητα ψήφοις κατα-
 δεδικασμένας. Περιφέρονται γὰρ ὥσπερ παντὶ πνεύματι,
 καὶ καθά φησιν ὁ Παροιμιστής, ῥεμβασμὸν ἐπιθυμιῶν
 10 ὑπομένουσιν, ὅπερ παθοῦσαν τὴν Ἱερουσαλήμ διὰ τὸ
 προσνεῦσαι ταῖς τῶν δαιμονίων ἀπάταις, ἠτιᾶτο λέγων ὁ
 τῶν ὄλων Θεός· «Ἐν ἐπιθυμίαις ψυχῆς αὐτῆς ἐπνευματο-
 φορεῖτο». Πνευματοφορουμένη δὲ ψυχὴ πάντως που καὶ
 ἀκατάστατος. Καὶ γοῦν οἱ Θεῷ προσκείμενοι φεύγουσι
 15 τὴν νόσον, ὡς ὀλέθρου πρόξενον, καὶ δὴ καὶ χαριστηρίους
 ᾧδὰς ἀναφέρουσιν, ὡς ἀπηλλαγμένοι τοῦ κακοῦ· φασὶ
 γάρ, ὅτι «Ἔστησεν ἐπὶ τὴν πέτραν τοὺς πόδας μου, καὶ κα-
 τεύθυνε τὰ διαδήματά μου». Εἴρηται δὲ παρὰ Θεοῦ καὶ
 πρὸς τὴν τῶν Ἰουδαίων μητέρα· «Στῆσον σεαυτήν, Σιών».
 20 Καὶ μὴν καὶ ὁ πάνσοφος Παῦλος ἐπιστέλλει τισίν· «Ὡστε
 ὁ δοκῶν ἐστάναι, βλεπέτω μὴ πέση».

Ἐξω δὴ οὖν τῶν ἁγιοπρεπῶν ἀχημάτων ἡ τῶν πλανω-
 μένων ψυχῆ. Καὶ γάρ ἐστιν ἀκατάστατος. Ἐπειδὴ δὲ οἰ-
 κτίμων ἐστίν, ὡς ἔφην, ὁ τῶν ὄλων δημιουργός, ὑπεραπο-
 25 λογεῖται τρόπον τινὰ τῆς τοῦτο παθούσης, καὶ φησιν· «Οὐ
 παρεκλήθης». Τοῖς μὲν γὰρ ἐξ Ἰσραὴλ πλείστη γέγονε πα-
 ρὰ Θεοῦ παράκλησις, εἰς εὐρωστίαν αὐτοὺς ἀναφέρουσα
 τὴν πνευματικὴν καὶ τὴν τοῦ χρησίμου καὶ ἀναγκαίου
 πρὸς σωτηρίαν εἰσφέρουσα γνῶσιν (δέδοται γὰρ αὐτοῖς
 30 νόμος ὁ διὰ Μωσέως, καὶ προφητῶν ἁγίων ἀνεδείχθη χο-
 ρός, τοῖς ἐξ οὐρανοῦ νόμασιν ἐπικλύζων αὐτούς, καὶ παρὰ

δὲν βρῖσκεται ποτέ σ' αὐτὴ τὴν κατάσταση. Γιατὶ δὲν εἶναι προσβάσιμες στὶς ἐφόδους τῶν δαιμονίων, ἀλλὰ βρῖσκονται κατὰ κάποιο τρόπο ἐγκαταστημένες ψηλὰ καὶ δὲν ἀνέχονται νὰ καταπατοῦνται ἀπὸ τὶς παράλογες ἐπιθυμίες. Γιατί, ὅπως εἶπα, ἡ καρδιά ἐκείνων ποὺ βρῖσκονται στὴν πλάνη εἶναι ταπεινὴ, καὶ ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ εἶναι καὶ ἀκατάστατη, ἐπειδὴ εἶναι κατὰ κάποιο τρόπο μεθυσμένη καὶ συγκλονίζονται ἀπὸ ἐπιθυμίες κατηγορούμενες ἀπὸ τὸν θεῖο νόμο καὶ καταδικασμένες ἀπὸ θεσπίσματα αὐτοῦ ὡς φαῦλες. Γιατὶ περιφέρονται κατὰ κάποιο τρόπο σὲ κάθε πνεῦμα καί, ὅπως λέγει ὁ Παροιμιστής, ὑπομένουν τὴν πλάνη τῶν ἐπιθυμιῶν⁴⁰, πράγμα ποὺ ἔπαθε ἡ Ἱερουσαλήμ, ἐπειδὴ ὑποχώρησε στὶς ἀπάτες τῶν δαιμονίων, καὶ τὴν κατηγοροῦσε ὁ Κύριος τῶν ὅλων λέγοντας «Οἱ ἐπιθυμίες τῆς ψυχῆς τῆς τὴν ἔσερναν σὰν τοὺς ἀνέμους»⁴¹. Καὶ μιὰ ψυχὴ ποὺ σέρνεται ἀπὸ τοὺς ἀνέμους εἶναι ὀπωσδήποτε καὶ ἀκατάστατη. Γι' αὐτὸ οἱ προσηλωμένοι στὸν Θεὸ ἀποφεύγουν τὴ νόσο σὰν πρόξενο τοῦ ὀλέθρου, καὶ μάλιστα ἀναπέμπουν καὶ εὐχαριστήριους ὕμνους, ἐπειδὴ ἔχουν ἀπαλλαγῆ ἀπὸ τὸ κακὸ. Γιατὶ λένε· «Στερεώσε τὰ πόδια μου πάνω στὴν πέτρα καὶ ὀδήγησε τὰ θήματά μου»⁴². Ἐπίσης ἔχει λεχθεῖ ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ στὴ μητέρα τῶν Ἰουδαίων· «Στερέωσε τὸν ἑαυτὸ σου, Σιών»⁴³. Ἀλλὰ καὶ ὁ πάνσοφος Παῦλος γράφει σὲ κάποιους· «Ὡστε αὐτὸς ποὺ νομίζει ὅτι στέκεται σταθερὰ, ἂς προσέχει μήπως πέσει»⁴⁴.

Ἡ ψυχὴ λοιπὸν αὐτῶν ποὺ πλανῶνται βρῖσκεται ἔξω ἀπὸ τὶς τιμές ποὺ πρέπουν στοὺς ἁγίους. Γιατὶ εἶναι ἀκατάστατη. Ἐπειδὴ ὅμως εἶναι σπλαχνικός, ὅπως εἶπα, ὁ δημιουργὸς τῶν ὅλων, ὑπερασπίζεται κατὰ κάποιο τρόπο αὐτὴν ποὺ ἔπαθε αὐτὸ καὶ λέγει· «Δὲν ἔλαβες παρηγοριά». Στοὺς Ἰσραηλίτες βέβαια δόθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ μεγάλη ἢ παρηγοριά, ποὺ τοὺς ὀδηγοῦσε σὲ πνευματικὴ εὐρωστία καὶ τοὺς πρόσφερε τὴ γνώση τοῦ χρήσιμου καὶ τοῦ ἀναγκαίου γιὰ τὴ σωτηρία τους (πράγματι τοὺς δόθηκε ὁ νόμος μέσω τοῦ Μωυσῆ καὶ παρουσιάσθηκε ἓνα πλῆθος ἁγίων προ-

43. Ἱερ. 38, 21.

44. Α' Κορ. 10, 12.

κλῆσιν ἀφθονοτάτην ὑετοῦ δίκην καθιέντος αὐτοῖς τοῦ Θεοῦ), τοῖς γε μὴν ἔθνεσι προσλελάληκεν οὐδείς τῶν ἀγίων παντελῶς· οὔτε γὰρ πεπαιδαγώγηται νόμῳ τῷ διὰ Μωσέως, ἀπείρατοι δὲ παντελῶς καὶ προφητικῶν μεμενήκασι
 5 λόγων. Οὐκοῦν οὐ παρεκλήθη. Καὶ τοῦτο δέδεικται σαφῶς διὰ τῆς εὐαγγελικῆς παραβολῆς· ἔφη γὰρ που Χριστός, ὡς ὁ μισθούμενος τοὺς ἐργάτας εἰς τὸν ἀμπελῶνα αὐτοῦ, πέπραχε μὲν τοῦτο περὶ πρώτην καὶ τρίτην, ἕκτην τε καὶ ἑνάτην ὥραν. Περὶ δέ γε τὴν ἑνδεκάτην ὥραν, εὐρῶν
 10 ἑτέρους ἐστῶτας ἀργούς, ἔφη πρὸς αὐτούς· «Τί ὧδε ἐστήκατε ὅλην τὴν ἡμέραν ἀργοί;». Οἱ δὲ πρὸς τοῦτο ἔφασαν τὸ «Οὐδείς ἡμᾶς ἐμισθώσατο». Ἐκάλεσε γὰρ οὐδείς τῶν ἔθνῶν τὴν πληθύν, πλὴν ὅτι μόνος ἐν ἐσχάτοις καιροῖς ὁ τοῦ ἀμπελῶνος Δεσπότης

15 *Στίχ. 11-13.* «Ἴδου ἐγὼ ἐτοιμάζω σοι ἄνθρακα τὸν λίθον καὶ τὰ θεμέλιά σου σάπφειρον, καὶ θήσω τὰς ἐπάλξεις σου ἴασπιν καὶ τὰς πύλας σου λίθους κροστάλλου καὶ τὸν περιβόλόν σου λίθους ἐκλεκτούς, καὶ πάντα τοὺς υἱούς σου διδασκτοὺς Θεοῦ καὶ ἐν πολλῇ εἰρήνῃ τὰ τέ-
 20 κνα σου».

Ἄθρει δὴ μοι πάλιν τοῦ λόγου τὸ εὐτεχνές καὶ τῶν ἐννοιῶν τὸ εὐμήχανον. Διαλέγεται μὲν γὰρ ὡς ὅσον οὐδέπω πόλεως ὀφθησομένης τῆς ἐξ ἔθνῶν Ἐκκλησίας μεγαλοπρεποῦς τε καὶ περικαλλεστάτης, λίθοις γε μὴν τοῖς ὅτι μάλιστα
 25 διαπρεπεστάτοις ἐξωραϊσμένην ἀποφανθήσεσθαι λέγει. Θήσω γὰρ, φησὶν, ἄνθρακα τὸν λίθον σου. Ἔοικε δὲ διὰ τούτων κατασημαίνειν βούλεσθαι τὸν Ἰησοῦν, ὃν δὴ τεθεῖσθαι φησι τὸ Γράμμα τὸ ἱερόν εἰς τὰ θεμέλια Σιών, εἰς ὃν εἴ τις πιστεύσειεν, οὐ μὴ καταισχυνηθῇ. Ἄνθρακα μὲν αὐτὸν ἐν
 30 τούτοις ὀνομάζει. Διαμέμνηται δὲ καὶ ἑτέρως αὐτοῦ διὰ προφητῶν ἀγίων. Ἐφη γοῦν διὰ φωνῆς Ἀμώς· «Ἴδου ἐγὼ ἐντάσσω ἀδάμαντα ἐν μέσῳ λαοῦ μου Ἰσραήλ». Διὰ δέ γε

φητῶν, κατακλύζοντάς τους μὲ τὰ οὐράνια νόματα καὶ παρέχοντάς τους ὁ Θεὸς παρῶμοια μὲ βροχὴ ἀφθονότατη παρηγοριᾶ), στὰ ἔθνη ὅμως κανένας ἀπολύτως ἀπὸ τοὺς ἁγίους δὲν μίλησε· γιατί οὔτε μὲ τὸ νόμο τοῦ Μωυσῆ παιδαγωγήθηκαν, καὶ οὔτε κἂν ἄκουσαν καὶ γνώρισαν λόγους προφητικούς. Ἔρα λοιπὸν δὲν ἔλαβε παρηγοριᾶ. Κι αὐτὸ ἔγινε μὲ σαφήνεια φανερὸ ἀπὸ τὴν εὐαγγελικὴν παραβολή. Γιατὶ εἶπε κάπου ὁ Χριστὸς, ὅτι ἐκεῖνος ποὺ μίσθωσε τοὺς ἐργάτες γιὰ τὸ ἀμπέλι του τὸ ἔκανε αὐτὸ τὴν πρώτη, τὴν τρίτη, τὴν ἕκτη καὶ τὴν ἑνατὴ ὥρα. Ὅταν ὅμως τὴν ἐνδέκατη ὥρα βρῆκε καὶ ἄλλους ἐργάτες ἀργοὺς εἶπε πρὸς αὐτούς: «Γιατὶ κάθεσθε ἐδῶ ἀργοὶ ὀλοκλήρη τὴν μέρα;»⁴⁵ Καὶ ἐκεῖνοι τοῦ ἀπάντησαν «Δὲν μᾶς μίσθωσε κανένας»⁴⁵. Καὶ πράγματι κανένας δὲν κάλεσε τὰ πλήθη τῶν ἐθνῶν, παρὰ μόνο τοὺς τελευταίους καιροὺς ὁ Κύριος τοῦ ἀμπελώνα.

Στίχ. 11-13. «Νά, ἐγὼ σοῦ ἐτοιμάζω ρουμπίνια γιὰ τὴν οἰκοδομή σου καὶ ζαφείρια γιὰ τὰ θεμέλιά σου, καὶ θὰ κτίσω τὶς ἐπάλξεις σου μὲ ἰασπη, τὶς πύλες σου μὲ κρουστάλλινους λίθους, καὶ γιὰ τὸ περικτεῖχισμά σου μὲ λίθους ἐκλεκτοὺς, ἀλλὰ καὶ ὅλοι οἱ υἱοὶ σου θὰ δεχθοῦν τὴν διδασκαλία ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ θὰ ζήσουν τὰ παιδιὰ σου μέσα σὲ πολλὴ εἰρήνη».

Πρόσεχε πάλι τὴ σοφία τοῦ λόγου καὶ τὴν ἐπιδεξιότητα στὴ χρῆση τῶν ἐννοιῶν. Γιατὶ μιλάει γιὰ τὴν Ἐκκλησία τῶν ἐθνῶν σὰν γιὰ μιὰ πόλη ποὺ δὲν ἔχει φανεῖ ποτέ, μεγαλόπρεπη καὶ περικαλλέστατη, καὶ ποὺ θὰ εἶναι ἐξωραϊσμένη ἀπὸ τοὺς πλέον ἀστραφτεροὺς λίθους. Γιατὶ λέγει, «θὰ θέσω ρουμπίνι στὸ οἰκοδόμημά της». Μὲ τὴ λέξη αὕτη φαίνεται νὰ ὑποδηλώνει τὸν Ἰησοῦ, ποὺ ἡ ἁγία Γραφή λέγει ὅτι ἔχει τεθεῖ στὰ θεμέλια τῆς Σιών, στὸν ὁποῖο ἂν πιστέψει κάποιος δὲν θὰ κατατροπιασθεῖ⁴⁶. Ρουμπίνι λοιπὸν ἐδῶ ὀνομάζει τὸν Ἰησοῦ. Τὸν ἀναφέρει ὅμως καὶ ἀλλιῶς μὲ τοὺς ἁγίους προφήτες. Πράγματι εἶπε μέσω τῆς φωνῆς τοῦ Ἀμώς: «Νά ἐγὼ ἐγκαθιστῶ διαμάντι μέσα στὸ λαὸ μου»⁴⁷. Μὲ τὴ φωνὴ πάλι

45. Ματθ. 20, 6.

46. Ἡσ. 28, 16.

47. Ἀμώς 7, 8.

φωνῆς Ζαχαρίου· «Ἴδου ἐπάγω ἐπὶ τὸν δοῦλόν μου ἀνατο-
 λήν· διότι λίθος ὃν δέδωκα πρὸ προσώπου Ἰησοῦ, ἐπὶ τὸν
 λίθον τὸν ἕνα ἑπτὰ ὀφθαλμοὶ εἰσιν». Ἐνεστι γὰρ τὰ παντα-
 χουῦ δύνασθαι καθορᾶν τῷ παντεπόπτῃ Χριστῷ. Τέθειται
 5 τοίνυν ὁ ἄνθραξ εἰς λίθον καὶ ἀκατάσειστον ὑποβάθραν
 τῆς πόλεως τῆς ἁγίας. Ἐπ' αὐτῷ δὲ λίθοι σαπφείρου, τάχα
 πού τὸ τῶν ἁγίων ἀποστόλων στίφος ὑποσημαίνοντες Ἐγ-
 γύτεροι γὰρ οὗτοι Χριστοῦ καὶ οἷόν τινες θεμέλιοι μετ' αὐ-
 τὸν γεγόνασι τῆς ὑπ' οὐρανόν. Οὕτω πού φησιν ὁ Δαβὶδ ἐν
 10 ἑπτακαιδεκάτῳ ψαλμῷ, ὅτι «ᾠφθησαν αἱ πηγαὶ τῶν ὑδά-
 των, καὶ ἀνεκαλύφθησαν τὰ θεμέλια τῆς οἰκουμένης, ἀπὸ
 ἐπιτιμῆσεώς σου, Κύριε, ἀπὸ ἐμπνεύσεως Πνεύματος ὀρ-
 γῆς σου». Ἐπιτημηθέντων γὰρ τῶν ἐξ Ἰσραὴλ καὶ τῷ
 πνεύματι τῆς θείας ὀργῆς ὑπενηνεγμένων, ἐπεὶ τοι πεπα-
 15 ρωνήκασιν εἰς Χριστόν, ᾠφθησαν αἱ τῶν ὑδάτων πηγαί,
 τουτέστιν ἡ διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος κάθαρσις, ἐμφανῆ
 δὲ γεγόνασι καὶ τὰ θεμέλια τῆς οἰκουμένης, τουτέστι πάλιν
 οἱ θεσπέσιοι μαθηταὶ ἀπόστολοί τε καὶ εὐαγγελισταί.

«Θῆσω» δέ, φησί, καὶ «τὰς ἐπάλξεις σου ἴασπιν, καὶ τὰς
 20 πύλας σου λίθους κρουστάλλου, καὶ τὸν περίβολόν σου λί-
 θους ἐκλεκτούς». Ἐπάλξεις καὶ πύλας καὶ περίβολον ὀνομά-
 ζων τῶν ἁγίων μυσταγωγῶν τὸ θεοφιλὲς καὶ σοφώτατον
 σύστημα, οἱ καὶ προμαχῶνές εἰσι καὶ πύλαι τῆς πόλεως τῆς
 ἁγίας, περίβολοί τε καὶ τεῖχος. Μάχονται μὲν τοῖς πολεμεῖν
 25 ἐθέλουσιν αὐτήν, ἥτοι τοὺς ἐν αὐτῇ, τουτέστι τὴν τῶν διὰ πί-
 στεως σεσωσμένων πληθύν, ἀντεξάγοντες ἐμφρόνως τοῖς
 τῶν ἀνοσιῶν αἰρέσεων εὐρεταῖς, καὶ ταῖς τοῦ διαδόλου δυσ-
 τροπίαις ἀνθιστάμενοι, καὶ τῶν σεσωσμένων οὐδένα περιπί-
 πτειν πού τῆς σκαιότητος συνεχῶς ἐπιτρέποντες, καὶ οἷον ἐν
 30 τάξει εἰσκομίζοντες εἰς θεογνωσίαν τοὺς ἐξ ἀπάτης Ἑλληνι-
 κῆς, περιφράττοντές τε καὶ περιβάλλοντες νουθεσίαις αὐ-

τοῦ Ζαχαρία λέγει· «Νά, στέλνω σὸν δοῦλο μου ἀνατολή· γιατί σὸν λίθο πού ἔθεσα μπροστά στὰ μάτια τοῦ Ἰησοῦ, σ' αὐτὸν τὸν ἓνα λίθο ὑπάρχουν ἑπτὰ ὀφθαλμοί»⁴⁸. Γιατί ἔχει τὴ δύναμη ὁ παντεπόπτης Χριστὸς νὰ βλέπει τὰ πάντα. Τοποθετήθηκε λοιπὸν τὸ ρουμπίνι ὡς πέτρα καὶ ἀκλόνητο θεμέλιο τῆς ἁγίας πόλης, καὶ ἐπάνω σ' αὐτὸ λίθοι ζαφειρένιοι, πού ὑποδηλώνουν ἴσως τὸ χορὸ τῶν ἁγίων ἀποστόλων. Γιατί αὐτοὶ εἶναι πλησιέστεροι τοῦ Χριστοῦ καὶ ἔγιναν ἔπειτα ἀπὸ αὐτὸν θεμελιόπετρες κατὰ κάποιον τρόπο τῆς οἰκουμένης. Κάτι τέτοιο λέγει ὁ Δαβὶδ σὸν δέκατο ἔβδομο ψαλμὸ· «Ἐγιναν ὄρατὲς οἱ πηγὲς τῶν ὑδάτων καὶ ἀποκαλύφθηκαν τὰ θεμέλια τῆς οἰκουμένης ἕξαιτίας τῆς ἐπιτίμησός σου, Κύριε, καὶ τοῦ ξεσπάσματος τῆς τρομερῆς ὀργῆς σου»⁴⁹. Ἀφοῦ ἐπιτιμήθηκαν δηλαδή οἱ Ἰσραηλίτες καὶ δέχθηκαν τὸ σὰν δυνατὸ φύσημα ξέσπασμα τῆς θείας ὀργῆς, ἐπειδὴ φέρθησαν μὲ παραφροσύνη ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ, ἔγιναν ὄρατὲς οἱ πηγὲς τῶν ὑδάτων, δηλαδή ἡ κάθαρση μέσω τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, καὶ φάνηκαν καὶ τὰ θεμέλια τῆς οἰκουμένης, ἐννοώντας πάλι τοὺς θεσπέσιους μαθητὲς, τοὺς ἀποστόλους καὶ εὐαγγελιστὲς.

«Καὶ θὰ κτίσω», λέγει, «τὶς ἐπάλξεις σου ἀπὸ ἰασπη, τὶς πύλες σου ἀπὸ λίθους κρυστάλλινους, καὶ τὸ περιτείχισμά σου ἀπὸ λίθους ἐκλεκτοῦς». «Ἐπάλξεις καὶ πύλες καὶ περίβολο» ὀνομάζει τὸν θεοφιλῆ καὶ σοφώτατο χορὸ τῶν ἁγίων μυσταγωγῶν, οἱ ὁποῖοι εἶναι καὶ οἱ προμαχῶνες καὶ οἱ πύλες τῆς ἁγίας πόλεως, καὶ περίβολος καὶ τεῖχος. Γιατί μάχονται ἐκείνους πού θέλουν νὰ πολεμοῦν αὐτήν, ἤτοι αὐτοὺς πού βρίσκονται μέσα σ' αὐτήν, δηλαδή τὸ πλῆθος ἐκείνων πού σώθηκαν μέσω τῆς πίστεως, ἀντιπαρατιθέμενοι μὲ φρόνηση ἐναντίον τῶν ἀσεβῶν ἐφευρετῶν τῶν αἰρέσεων καὶ ἀντιστεκόμενοι σὲς κακοτροπίες τοῦ διαβόλου, καὶ ἐμποδίζοντας συνεχῶς, ὥστε νὰ μὴ περιπέσει κανένας ἀπὸ ὅσους ἔχουν σωθεῖ σὰ βρόχια τῆς κακίας του, καὶ ὀδηγώντας κατὰ κάποιον τρόπο μὲ τάξη στὴ θεογνωσία ἐκείνους πού εἶχαν πέσει στὴν ἑλληνικὴ ἀπάτη, περιφράσσοντας καὶ περιβάλλοντας αὐτοὺς

49. Ψαλμ. 17, 16.

τούς καὶ μυσταγωγίαις, ὥστε καὶ ἀλήπτους εἶναι, καὶ δυνάμεσι πονηραῖς καὶ ὄμολογίαις ψευδοδιδασκάλων, οἱ τῆς ψευδωνύμου γνώσεως τὸν ἰὸν ἐκχέουσι ταῖς τῶν ἀκραιότερων ψυχαῖς. Ἔθος δὲ τῇ θεοπνεύστῳ Γραφῇ λίθοις
5 πολυτελεστάτοις ἀφομοιοῦν ἔσθ' ὅτε τοὺς τὴν ἀγίαν ἔχοντας ζωὴν καὶ πολυειδέσιν ἀρεταῖς ἐμπρέποντας. Καὶ γοῦν ἔφη πονηρῶν ἀποστόλων, ὅτι «λίθοι ἅγιοι κυλίονται ἐπὶ τῆς γῆς».

Περιεφοίτησαν γὰρ τὴν ὑπ' οὐρανὸν οἱ θεσπέσιοι μαθηταί, διακηρύττοντές τε καὶ εὐαγγελιζόμενοι τοῖς ἀπανταχοῦ τῆς διὰ Χριστοῦ σωτηρίας τὴν χάριν. Ἔφη δὲ πάλιν καὶ ὁ προφήτης Ἡσαΐας ὡς ἐκ προσώπου τοῦ Θεοῦ· «Καὶ ἀπολῶ ὕδριν ἀνόμων, καὶ ὕδριν ὑπερηφάνων ταπεινώσω, καὶ ἔσονται οἱ ἐγκαταλελειμμένοι ἔντιμοι μᾶλλον, ἢ τὸ χρυσίον τὸ ἄπυρον, καὶ ὁ ἄνθρωπος ἔντιμος μᾶλλον, ἢ ὁ λίθος ὁ ἐκ Σουφείρ». Ἀπολώλασι μὲν γὰρ παρανομήσαντες εἰς Χριστὸν οἱ τῶν Ἰουδαίων καθηγηταί, οἱ δέ γε διὰ πίστεως ἀνασσωσμένοι, χρυσίου παντὸς καὶ λίθου τιμιώτεροι καταλογισθεῖεν ἂν εἰκότως· ναὶ μὴν καὶ ὁ πάνσοφος Παῦλος,
15 θεμέλιον λέγων Ἰησοῦν τὸν Χριστόν, τοὺς εἰς αὐτὸν πιστεύσαντας ὡς λίθους ἐκλεκτοὺς ἐποικοδομεῖσθαι φησιν εἰς ναὸν ἅγιον, εἰς κατοικητήριον τοῦ Θεοῦ ἐν Πνεύματι. Οὐκοῦν τῇ τῶν ἀρίστων πολυειδία καὶ κάλλει τῶ νοητῶ διαπρέποντας τοὺς ἁγίους μυσταγωγοὺς παρεικάζει λίθοις
20 ταῖς τιμιωτάταις· καὶ τοὺς μὲν εἰς θεμέλια τεθεῖσθαι τῇ ἀγία πόλει φησί, τοὺς δὲ εἰς ἐπάλξεις· ἑτέρους δὲ πυλῶν καὶ περιβόλου χρεῖαν ἀναπληροῦν. Καὶ ταυτὶ μὲν περὶ τῶν τῆς πόλεως προεστηκότων, ἣν ὁ λόγος ἡμῖν ζωγραφεῖ.

Περὶ δέ γε τῶν οἰκούντων αὐτὴν τί ἄρα φησί· «Καὶ πάντας τοὺς υἱούς σου διδάκτους Θεοῦ». Πάλαι μὲν γὰρ διὰ
30

50. Ζαχ. 9, 16.

51. Ἡσ. 13, 11-12.

μέ νουθεσίες και διδασκαλίες, ὥστε νὰ εἶναι ἀσύλληπτοι καὶ ἀπὸ τὶς πονηρὲς δυνάμεις καὶ ἀπὸ τὶς χυδαιολογίες τῶν ψευδοδιδασκάλων, οἱ ὅποιοι χύνουν τὸ δηλητήριο τῆς ψευδώνυμης γνώσης στὶς ψυχὲς τῶν πιὸ ἀθῶων. Εἶναι συνήθεια τῆς θεοπνευστης Γραφῆς νὰ ἑξομοιώνει πολλὲς φορὲς μέ τὶς πολυτιμότερους λίθους αὐτοὺς ποὺ ζοῦν τὴν ἁγία ζωὴ καὶ διακρίνονται γιὰ τὶς πολύμορφες ἀρετὲς τους. Καὶ πράγματι εἶπε γιὰ τοὺς ἁγίους ἀποστόλους «Λίθοι ἅγιοι κυλοῦν ἐπάνω στὴ γῆ»⁵⁰.

Πράγματι ἐπισκέφθηκαν ὅλη τὴν οἰκουμένη οἱ θεσπέσιοι μαθητὲς κηρύττοντας καὶ εὐαγγελιζόμενοι παντοῦ στοὺς ἀνθρώπους τὴ χάρη τῆς σωτηρίας μέσω τοῦ Χριστοῦ. Εἶπε βέβαια πάλι ὁ προφήτης Ἡσαΐας ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ· «Θὰ ἑξαφανίσω τὴν ὕβρη τῶν ἄνομων καὶ θὰ ταπεινώσω τὴν ὕβρη τῶν ὑπερήφανων, καὶ οἱ ἐγκαταλειμμένοι θ' ἀποκτήσουν μεγαλύτερη τιμὴ αὐτοί, παρὰ τὸ ἀπύρωτο χρυσάφι, καὶ ὁ ἄνθρωπος θὰ ἀποκτήσει μεγαλύτερη τιμὴ ἀπὸ ὅ,τι ὁ λίθος ὁ προερχόμενος ἀπὸ τὸ Σουφεῖρ»⁵¹. Πράγματι ἑξφανίσθηκαν ἀφοῦ παρανόμησαν στὸν Χριστὸ οἱ καθηγητὲς τῶν Ἰουδαίων, ἐνῶ ὅσοι σώθηκαν μέσω τῆς πίστεως θὰ μπορούσαν εὐλόγα νὰ θεωρηθοῦν πιὸ πολύτιμοι ἀπὸ ὅλο τὸ χρυσάφι καὶ ὅλους τοὺς πολύτιμους λίθους. Ἀλλὰ καὶ ὁ πάνσοφος Παῦλος, ὀνομάζοντας θεμέλιο τὸν Ἰησοῦ Χριστό, λέγει ὅτι ὅσοι πίστεψαν σ' αὐτὸν σὰν ἐκλεκτοὶ λίθοι ἐποικοδομοῦνται πάνω σ' αὐτόν, ἀπαρτίζοντας νὰ ὁ ἅγιο, κατοικητήριο πνευματικὸ τοῦ Θεοῦ⁵². Τοὺς ἁγίους λοιπὸν μυσταγωγούς ποὺ διαπρέπουν μέ τὶς κάθε λογῆς ἀρετὲς τους καὶ τὸ νοητὸ κάλλος τοὺς παρομοιάζει μέ πολύτιμους λίθους, καὶ ἄλλοι ἀπὸ αὐτοὺς λέγει ὅτι μπῆκαν θεμέλια στὴν ἁγία πόλη, ἄλλοι στοὺς προμαχῶνες, καὶ ἄλλοι συμπληρώνουν τὶς ἀνάγκες τῶν πυλῶν καὶ τῶν περιτειχισμάτων. Καὶ αὐτὰ βέβαια γιὰ τοὺς προϊσταμένους τῆς πόλης, τὴν ὁποία μᾶς περιγράφει ὁ λόγος.

Τί ὅμως λέγει γι' αὐτοὺς ποὺ κατοικοῦν σ' αὐτή; «Καὶ ὅλοι οἱ υἱοὶ σου θὰ δεχθοῦν τὴ διδασκαλία τοῦ Θεοῦ». Παλαιὰ βέβαια

52. Α' Κορ. 3, 11-13. Ἐφ. 2, 22.

τοῦ πανσόφου Μωσέως καὶ προφητῶν ἁγίων πεπαιδαγώ-
 γηκε τὸν Ἰσραήλ, ἐν ἐσχάτοις δὲ τοῦ αἰῶνος καιροῖς διδα-
 κτοὶ γεγόναμεν Θεοῦ· καὶ τούτου μάρτυς ὁ Παῦλος λέγων·
 «Πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως πάλαι ὁ Θεὸς λαλήσας τοῖς
 5 πατράσιν ἐν τοῖς προφήταις, ἐπ' ἐσχάτου τῶν ἡμερῶν τού-
 των ἐλάλησεν ἡμῖν ἐν Υἱῷ». Καθηγητὴν γὰρ ἐλάχομεν, οὐ
 προφήτην τινὰ μεσιτεύοντα καὶ τοῖς παρὰ Θεοῦ λόγοις δι-
 ακονοῦντα, καθὰ καὶ πάλαι, αὐτὸν δὲ μᾶλλον τὸν ἐκ Θεοῦ
 καὶ Πατρὸς γεννηθέντα Λόγον, ἐν εἶδει τῷ καθ' ἡμᾶς γεγο-
 10 νότα καὶ ἐν σαρκὶ πεφηνότα. Διὰ τοῦτο καὶ ἐν εἰρήνῃ πολ-
 λῇ τὰ τῆς Ἐκκλησίας εἰσὶ τέκνα, τῆς μητρὸς ἡμῶν οἰκοδο-
 μουμένης ἐν δικαιοσύνῃ. Τοὺς γὰρ ὅλως Θεοῦ διδακτοὺς
 γεγονότας, καταλωθήσαιτο δ' ἂν οὐδεὶς τῶν κενοφωνεῖν
 εἰωθότων, εἰρηνεύουσι δὲ πρὸς Θεὸν ἀγάπῃ τῇ πρὸς αὐτὸν
 15 συνδούμενα καὶ τοὺς τῆς δικαιοσύνης τιμῶντα τρόπους·
 οἰκοδομεῖ δὲ τοῦτο τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸ ἀκραδάντως
 ἔχειν αὐτῇ πραγματεύεται, Χριστοῦ συνασπίζοντος καὶ τὸ
 ἀκλονήτως ἔχειν νέμοντος αὐτῇ· «Πύλαι γὰρ ἄδου», φησὶν,
 «οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς». Γέγραπται γὰρ καὶ ἐν βίβλῳ
 20 Ψαλμῶν περὶ αὐτῆς· «Καὶ ὠκοδόμησεν ὡς μονοκέρωτος τὸ
 ἅγιον αὐτοῦ, εἰς τὴν γῆν ἐθεμελίωσεν αὐτὴν εἰς τὸν αἰῶ-
 να». Ἅγιον δὲ αὐτοῦ τὴν Ἐκκλησίαν εἶναι φάμεν, ἢ καὶ
 ἀπόβλητον ἐγείρει τοῖς ἐχθροῖς τὸ κέρας, καὶ καθάπερ ἀμέ-
 λει καὶ ὁ μονόκερος τοῖς ἑτέροις τῶν ζώων. Τεθεμελίωται
 25 γὰρ εἰς τὸν αἰῶνα παρὰ Χριστοῦ.

Στίχ 14-15. «Ἀπέχου ἀπὸ ἀδίκου, καὶ οὐ φοβηθήσῃ,
 καὶ τρόμος οὐκ ἐγγιεῖ σοι. Ἴδου προσήλυτοι διελεύσον-
 ταί σοι δι' ἐμοῦ, καὶ ἐπὶ σὲ καταφεύξονται».

Εἰπὼν, ὅτι τίθησι μὲν τὸν περίβολον αὐτῆς λίθους ἐκλε-
 30 κτούς, πάντα δὲ τοὺς υἱοὺς αὐτῆς διδακτοὺς Θεοῦ, δια-

53. Ἑβρ. 1, 1-2.

54. Ματθ. 16, 18.

εἶχε παιδαγωγῆσει τοὺς Ἰσραηλιῖτες μέσω τοῦ πάνσοφου Μωυσῆ καὶ τῶν ἁγίων προφητῶν, στοὺς ἔσχατους ὅμως καιροὺς τοῦ αἰῶνα δέχθηκαν τὴ διδασκαλία ἀπὸ τὸν Θεό. Καὶ μάρτυρας αὐτοῦ εἶναι ὁ Παῦλος ποὺ λέγει· «Πολλές φορές καὶ μὲ πολλοὺς τρόπους ὁ Θεὸς μίλησε παλαιὰ στοὺς πατέρες μέσω τῶν προφητῶν, κατὰ στίς τελευταῖες ὅμως αὐτὲς ἡμέρες μίλησε σ' ἐμᾶς μέσω τοῦ Υἱοῦ»⁵³. Γιατὶ μᾶς ἔλαχε καθηγητῆς, ὄχι κάποιος μεσολαβητῆς προφήτης καὶ διάκονος τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ, ὅπως καὶ παλαιά, ἀλλὰ ὁ ἴδιος ὁ Λόγος ποὺ γεννήθηκε ἀπὸ τὸν Θεό καὶ Πατέρα, παίρνοντας τὴ δική μας μορφή καὶ ἐμφανιζόμενος μὲ σάρκα. Γι' αὐτὸ καὶ ζοῦν μὲ πολλὴ εἰρήνη τὰ τέκνα τῆς Ἐκκλησίας, τῆς μητέρας μας ποὺ οἰκοδομεῖται μὲ τὴ δικαιοσύνη. Γιατὶ αὐτοὶ ποὺ γενικὰ δέχθηκαν τὴ διδασκαλία τοῦ Θεοῦ δὲν μπορεῖ κανένας νὰ τοὺς βλάψει ἀπὸ ἐκείνους ποὺ συνήθως ματαιολογοῦν, ἀλλὰ ζοῦν μὲ εἰρήνη πρὸς τὸν Θεό, συνδεδεμένοι μὲ τὴν ἀγάπη πρὸς αὐτὸν καὶ τιμώντας τοὺς τρόπους τῆς δικαιοσύνης. Καὶ αὐτὸ οἰκοδομεῖ τὴν Ἐκκλησία καὶ συντελεῖ στὴν ἀκράδαντη σταθερότητά της μὲ τὸ νὰ τὴν προστατεύει ὁ Χριστὸς καὶ νὰ τῆς ἀπονέμει τὸ ἀκλόνητο· γιατί λέγει· «Οἱ πύλες τοῦ ἁδὴ δὲν θὰ τὴν καταβάλουν»⁵⁴. Ἔχει γραφεῖ βέβαια καὶ στὸ βιβλίο τῶν Ψαλμῶν γι' αὐτήν· «Καὶ οἰκοδόμησε σὰν κατοικία μονόκερου τὸ ἁγίασμά του, τὸ θεμελίωσε σ' αὐτὴ τὴ γῆ στὸν αἰῶνα»⁵⁵. Ἁγίασμα βέβαια αὐτοῦ λέμε ὅτι εἶναι ἡ Ἐκκλησία, ἡ ὁποία ὑψώνει τρομερὸ τὸ κέρασ της (τὴ δύναμή της) στοὺς ἐχθροὺς της, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ὁ μονόκερος στὰ ἄλλα ζῶα. Γιατὶ ἔχει θεμελιωθεῖ ἀπὸ τὸν Χριστὸ στὸν αἰῶνα.

Στίχ. 14-15. «Νὰ ἀπέχεις ἀπὸ τὸ ἄδικο καὶ δὲν θὰ φοβηθεῖς, καὶ ὁ τρόμος δὲν θὰ σ' ἀγγίξει. Νά, θὰ προσέλθουν προσήλυτοι σ' ἐσένα ὁδηγούμενοι ἀπὸ μένα καὶ θὰ καταφύγουν σὲ σένα».

Ἄφοῦ εἶπε ὅτι τοποθετεῖ στὸν περίβολό της λίθους ἐκλεκτοὺς καὶ ὅτι ὅλα τὰ τέκνα της θὰ δεχθοῦν τὴ διδασκαλία ἀπὸ

55. Ψαλμ. 77, 69.

δείκνυσιν εὐθύς εἰς πέρας ἐκβεβηκός τὸ ἐπηγγελμένον. Μυσταγωγεῖ γὰρ ὥσπερ οὐ διὰ μεσίτου τινός, καθὰ καὶ πάλαι διὰ Μωσέως, ἤγουν ἐτέρων τῶν ἁγίων προφητῶν, δι' ἑαυτοῦ δὲ μᾶλλον, ἥτοι φωνῆς ἰδίας. Ἦν γὰρ τοῦτο τό,

5 «Ἔσονται πάντες διδακτοὶ Θεοῦ». Γέγραφε δὲ καὶ ὁ σοφώτατος Παῦλος, ὅτι «Πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως πάλαι ὁ Θεὸς λαλήσας τοῖς πατράσιν ἐν τοῖς προφήταις, ἐπ' ἑσχάτου τῶν ἡμερῶν τούτων ἐλάλησεν ἡμῖν ἐν Υἱῷ, ὃν ἔθηκε κληρονόμον πάντων, δι' οὗ καὶ τοὺς αἰῶνας ἐποίησεν».

10 Οὐκοῦν δι' ἑαυτοῦ τῶν αἰῶνων ὁ ποιητὴς ἐξυφαίνει τὰς μυσταγωγίας τοῖς δι' αὐτοῦ κεκλημένοις εἰς τὴν διὰ πίστεως χάριν. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ ἐν τῷ Ἄσματι τῶν ἁσμάτων γραφομένη νύμφη περὶ αὐτοῦ πού φησι· «Φιλησάτω με ἀπὸ φιλημάτων στόματος αὐτοῦ». Κατησπάζετο μὲν γὰρ

15 ὥσπερ καὶ πάλαι διὰ στόματος αὐτοῦ προφητῶν ἁγίων, καλῶν εἰς συνάφειαν τὴν πρὸς αὐτὸν δι' ἁγιασμοῦ καὶ δικαιοσύνης, ἐπειδὴ δὲ προῆλθεν ἄνθρωπος ἐκ γυναικός, ἀπὸ φιλημάτων στόματος αὐτοῦ πεφιλήμεθα. Στόμα γὰρ πρὸς στόμα λελάληκε πρὸς ἡμᾶς.

20 Ὅταν τοίνυν ἀπόσχη, φησὶν, ἀπὸ παντός ἀδίκου καὶ πονηροῦ πράγματος, τότε «οὐ φοβηθήσῃ καὶ τρόμος οὐκ ἐγγιεῖ σοι»· ἔση γὰρ ἀνάλωτος τοῖς ἐχθροῖς καὶ πέρα φόβου παντός, καὶ ἐξοπλίζωνταί σοι καταδηοῦν ἐθέλοντες τῶν ἐν κόσμῳ τινές, πλείστην ὄσῃν λαχόντες τὴν δυναστείαν, ἤγουν αἱ ἀντικείμεναί τε καὶ πονηραὶ δυνάμεις, ἢ τάχα

25 που καὶ αὐτὰ τῆς ἐκτόπου καὶ μυσταγωγίας ἡδονῆς τὰ κύματα, φέροντα τοὺς φιλαμαρτήμονας εἰς ἄδου πυθμένα καὶ εἰς αὐτὸ τῆς ἀπωλείας τὸ κάτω βάραθρον. Ἀξιόληπτα τοίνυν τῆς δικαιοσύνης τὰ γέρα, καὶ λαμπροὶ μὲν λίαν οἱ στέφανοι,

30 τεθνασμασμένη δὲ παρὰ γε τοῖς ἀρτίφροσι τῶν πνευματικῶν χαρισμάτων ἢ κτησίσι. Προσεπάγει δέ τι καὶ ἕτερον

τὸν Θεὸ, δείχνει μὲ αὐτὰ ἀμέσως ὅτι ἡ ὑπόσχεσή του ἔφτασε στὴν ἔκδοσή της. Γιατὶ δὲν διδάσκει μὲ κάποιο μεσολαβητὴ, ὅπως παλιὰ μὲ τὸ Μωυσῆ ἢ μὲ ἄλλους, δηλαδή τοὺς ἁγίους προφῆτες, ἀλλὰ μὲ τὸν ἴδιο του ἑαυτὸ, δηλαδή μὲ τὰ ἴδια του τὰ λόγια. Γιατὶ αὐτὸ σημαίνει τὸ «Θὰ εἶναι ὅλοι διδασκτοὶ Θεοῦ»⁵⁶. Ἔχει γράψει ἐπίσης καὶ ὁ πάνσοφος Παῦλος ὅτι, «Πολλές φορές καὶ μὲ πολλοὺς τρόπους, ἀφοῦ μίλησε στοὺς πατέρες μας ὁ Θεός, σ' αὐτὲς τὶς τελευταῖες μέρες μίλησε καὶ σ' ἐμᾶς μέσω τοῦ Υἱοῦ του, τὸν ὁποῖο ὄρισε κληρονόμο ὅλων, μέσω τοῦ ὁποῖου ἔκανε καὶ τοὺς αἰῶνες»⁵⁷. Μέσω τοῦ ἑαυτοῦ του λοιπὸν ὁ δημιουργὸς τῶν αἰῶνων διατυπώνει τὴ διδασκαλία του σ' αὐτοὺς ποὺ κάλεσε στὴ χάρη μέσω τῆς πίστεως. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ νύμφη ποὺ περιγράφεται στὸ ῥῆσμα τῶν ἁσμάτων λέγει κάπου γι' αὐτόν «Μὲ τὰ φιλήματα τοῦ στόματός του ὅς μὲ φιλήσει»⁵⁸. Γιατὶ καταφιλοῦσε κατὰ κάποιο τρόπο καὶ παλαιὰ μὲ τὸ στόμα τῶν ἁγίων προφητῶν του καλώντας σὲ οἰκειότητα μαζί του μέσω τοῦ ἁγιασμοῦ καὶ τῆς δικαιοσύνης, ὅταν ὅμως προῆλθε ὡς ἄνθρωπος ἀπὸ γυναίκα δεχθήκαμε φιλήματα ἀπὸ τὸ δικό του στόμα. Γιατὶ στόμα πρὸς στόμα μίλησε σὲ μᾶς.

“Ὅταν λοιπὸν, λέγει, ἀπομακρυνθεῖς ἀπὸ κάθε ἄδικο καὶ πονηρὸ πρῶγμα, τότε «δὲν θὰ φοβηθεῖς, οὔτε τρῶμος θὰ σὲ ἀγγίξει»· γιατί θὰ εἶσαι ἀκατάβλητος ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς καὶ πέρα ἀπὸ κάθε φόβο, ἔστω κι ἂν ἐξοπλίζονται κάποιοι τοῦ κόσμου αὐτοῦ ἐναντίον σου θέλοντας νὰ σὲ κατασπαράξουν, ἐπειδὴ ἔλαχε νὰ ἔχουν πολὺ μεγάλη δύναμη, ἢ οἱ ἐχθρικές καὶ πονηρές δυνάμεις, ἢ ἴσως καὶ αὐτὰ ἀκόμα τὰ κύματα τῆς ἄνομης καὶ σιχαμερῆς ἡδονῆς, ποὺ σπρώχνουν τοὺς φίλους τῆς ἁμαρτίας στὸν πυθμένα τοῦ ἄδη καὶ σ' αὐτὸ τὸ ἴδιο τὸ βάραθρο τῆς ἀπώλειας. Εἶναι ἄξια λοιπὸν ν' ἀποκτηθοῦν τὰ βραβεῖα τῆς δικαιοσύνης καὶ πολὺ λαμπρὰ τὰ στεφάνια καὶ ἀξιοθαύμαστη ἢ ἀπόκτηση τῶν πνευματικῶν χαρισμάτων ἀπὸ τοὺς σώφρονες. Προσθέτει ὅμως καὶ κάτι

58. ῥῆσμα ἁσμ. 1,2.

«Ἴδου προσήλυτοι προσελεύσονται σοι δι' ἐμοῦ, καὶ ἐπὶ σὲ καταφεύξονται». Προσηλύτους δέ φησιν ἢ τοὺς ἐν ἐκάστῳ καιρῷ προσιόντας τὴν πίστιν καὶ καλουμένους ἐξ ἔθνων, ἢ τάχα πού καὶ αὐτοὺς τοὺς ἐξ Ἰσραήλ, οἱ κατόπιν τέθναιται
 5 τῶν ἐθνῶν, καίτοι τὴν πρώτην ἔχοντες τάξιν, καὶ οἱ προσηλύτους δεχόμενοι τοὺς ἐκ πλάνης Ἑλληνικῆς πρὸς Θεὸν ἐπιστρέφοντας, αὐτοὶ προσήλυτοι γεγόνασι τῶν ἐθνῶν, πλὴν καὶ τοῦτο διὰ Χριστοῦ. Σημαίνει γὰρ τοῦτο τό, «δι' ἐμοῦ». Δι' αὐτοῦ γὰρ ἢ πάντων ἐπιστροφή τε καὶ κλήσις
 10 καὶ ἢ πρὸς Θεὸν καὶ Πατέρα πρόσδος [πρόσδος]. «Οὐδεὶς γὰρ ἔρχεται», φησί, «πρὸς τὸν Πατέρα, εἰ μὴ δι' ἐμοῦ». Καὶ πάλιν· «Ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδός», καί, «Ἐγὼ ἡ θύρα».

Στίχ. 16-17. «Ἴδου ἐγὼ κτίζω σε, καὶ οὐχ ὡς χαλκεὺς φυσῶν ἄνθρακας καὶ ἐκφέρων σκευή εἰς ἔργα. Ἐγὼ δὲ
 15 ἔκτισά σε οὐκ εἰς ἀπώλειαν φθειῖραι. Πᾶν σκεῦος φθαρόν ἐπὶ σὲ οὐκ εὐδοῶσω, καὶ πᾶσα φωνὴ ἀναστήσεται ἐπὶ σὲ εἰς κρίσιν, πάντας αὐτοὺς ἠττήσεις, οἱ δὲ ἔνοχοί σου ἔσονται ἐν αὐτῇ. Ἔστι κληρονομία τοῖς θεραπεύουσι Κύριον, καὶ ὑμεῖς ἔσεσθέ μοι δίκαιοι, λέγει Κύρι-
 20 ος».

Τὸ κτίζεσθαι φαμεν ἐν τούτοις καταδηλοῦν, οὐχὶ δήπου πάντως τὴν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι πάροδον. Διαλέγεται γὰρ ὡς πρὸς ὄντας ἤδη καὶ ὑφεστηκότας, ἀνακαινισμόν δὲ μᾶλλον ὑποδηλοῖ τὸν διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος
 25 ἀναστοιχειοῦντά τινας εἰς ἀγίαν καὶ ἀμώμητον πολιτείαν καὶ ζωὴν. Οὕτω γὰρ κτίσαι λέγεται Χριστὸς τοὺς δύο λαοὺς εἰς ἓνα καινὸν ἄνθρωπον, ποιῶν εἰρήνην καὶ ἀποκαταλλάσσων τοὺς ἀμφοτέρους ἐν ἐνὶ σώματι πρὸς τὸν Πατέρα. Παρεγγυᾷ δὲ ἡμῖν καὶ ὁ πάνσοφος Παῦλος ὡδὶ γεγρα-
 30 φώς· «Μὴ συσχηματίζεσθε τῷ αἰῶνι τούτῳ, ἀλλὰ μεταμορ-

59. Ἰω. 14, 6.

60. Ἰω. 14, 6.

ἄλλο· «Νά, θὰ προσέλθουν προσήλυτοι σ' ἐσένα ὀδηγούμενοι ἀπὸ μένα καὶ θὰ καταφύγουν σ' ἐσένα». Προσήλυτους βέβαια ὀνομάζει ἢ ἐκείνους ποὺ κατὰ καιροὺς προσέρχονται στὴν πίστη καὶ καλοῦνται ἀπὸ τὰ ἔθνη, ἢ ἴσως καὶ αὐτοὺς ποὺ προσέρχονται ἀπὸ τοὺς Ἰσραηλῖτες, οἱ ὁποῖοι τοποθετοῦνται μετὰ τὰ ἔθνη, μολονότι κατέχουν τὴν πρώτη τάξη, καὶ ἐκεῖνοι ποὺ δέχονται ὡς προσήλυτους ἐκείνους ποὺ ἐπέστρεφαν στὸν Θεὸ ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ πλάνη, ἔγιναν οἱ ἴδιοι προσήλυτοι τῶν ἐθνῶν, πλην ὅμως καὶ αὐτὸ ἔγινε μέσω τοῦ Χριστοῦ. Καθόσον αὐτὸ σημαίνει «τὸ δι' ἐμοῦ». Γιατὶ ἀπὸ αὐτὸν γίνεται ἡ ἐπιστροφή καὶ ἡ κλήση ὅλων καὶ ἡ προσέλευση στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα. Γιατὶ λέγει· «Κανένας δὲν ἔρχεται πρὸς τὸν Πατέρα, παρὰ μόνο μέσω ἐμοῦ»⁵⁹. Καὶ πάλι λέγει· «Ἐγὼ εἶμαι ἡ ὁδὸς»⁶⁰ καὶ «Ἐγὼ εἶμαι ἡ θύρα»⁶¹.

Στίχ. 16-17. «Νά, ἐγὼ σὲ κτίζω, ὄχι φυσώντας τὰ κάρβουνα ὅπως ὁ σιδηρουργὸς καὶ παράγοντας σκεύη γιὰ χρῆση. Ἐγὼ δὲν σὲ κατασκεύασα γιὰ τὴν ἀπώλεια καὶ τὴ φθορά. Κάθε φθαρτὸ ἀντικείμενο δὲν θ' ἀφήσω νὰ ἐπιτύχει εἰς βάρος σου, καὶ κάθε φωνὴ ποὺ θὰ στραφεῖ ἐναντίον σου πρὸς κατάκρισὴ σου. Ὅλους αὐτοὺς θὰ τοὺς νικῆσεις καὶ ὅσοι εἶναι ἔνοχοι ἀδικίας εἰς βάρος σου θὰ δεχθοῦν τὴν καταδίκη. Ὑπάρχει κληρονομία γιὰ ὅσους λατρεύουν τὸν Κύριο, καὶ ἐσεῖς θὰ εἴστε ἐνώπιόν μου δίκαιοι, λέγει ὁ Κύριος».

Τὸ «κτίζω» στὰ λεγόμενα αὐτὰ λέμε ὅτι καταδηλώνει ὄχι βέβαια τὸν ἐρχομὸ ἀπὸ τὴν ἀνυπαρξία στὴν ὑπαρξία, γιατί μιλάει πρὸς ἀνθρώπους ποὺ ζοῦν καὶ ὑπάρχουν, ἀλλὰ μάλλον ὑποδηλώνει τὸν ἀνακαινισμὸ ποὺ γίνεται ἀπὸ τὸ ἅγιο Πνεῦμα καὶ ἀναμορφώνει κάποιους σὲ ἅγια καὶ ἀμεμπτη πολιτεία καὶ ζωὴ. Γιατὶ ἔτσι λέγεται ὅτι «ἔκτισε» ὁ Χριστὸς τοὺς δύο λαοὺς σὲ ἓνα καινούργιο ἄνθρωπο εἰρηνεύοντας καὶ συμφιλιώνοντας τοὺς δύο σὲ ἓνα σῶμα πρὸς τὸν Πατέρα. Μᾶς παροτρύνει σ' αὐτὸ καὶ ὁ πάνσοφος Παῦλος γράφοντας τὰ ἐξῆς «Μὴ συμμορφώνεστε μὲ τὴ συμπερι-

61. Ἰω. 10, 9.

φοῦσθε τῇ ἀνακαινώσει τοῦ νοῦς ὑμῶν εἰς τὸ δοκιμάζειν ὑμᾶς, τί τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ τὸ ἀγαθὸν καὶ εὐάρεστον». Προσπετάγμεθα δὲ καὶ ἀπολύσασθαι μὲν τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον, ἐνδύσασθαι δὲ τὸν νέον, τὸν ἀνακαινούμενον κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος αὐτόν. «Κτίζω σε» τοίνυν «ἐγώ», φησὶν, οὐχ ὡς ἄνθρωπος χαλκουργὸς τὰ ἐξ ὕλης σκευὴ ποιῶν δι' ὀργάνων καὶ πυρός, ἀλλὰ μᾶλλον ἀρρόγητῳ τινὶ καὶ νοητῇ μεταστοιχειώσει καὶ ἀναπλασμῷ καὶ οἷον ἀναγεννήσει πνευματικῇ, ἣν δὴ καὶ αὐτὸς ὁ Σωτὴρ Νικοδήμῳ ποτὲ διε-
 10 σάφει, λέγων· «Ἀμήν, ἀμήν λέγω ὑμῖν, ἐὰν μὴ τις γεννηθῇ ἐξ ὕδατος καὶ Πνεύματος, οὐ δύναται ἰδεῖν τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ». Γεγεννήμεθα γὰρ οὐκ ἐκ σποράς φθορῆς, ἀλλὰ διὰ Λόγου ζῶντος Θεοῦ καὶ μένοντος. Οὕτω κτίζει Χριστός, ἀναμορφῶν δι' ἁγιασμοῦ πρὸς ἑαυτὸν τοὺς πιστεύον-
 15 τας καὶ ἀνακομίζων εἰς σωτηρίαν. Κτίζει γὰρ ἡμᾶς οὐκ εἰς ἀπώλειαν, τουτέστιν οὐκ εἰς φθορὰν ἔτι καὶ θάνατον, ἀλλ' εἰς μακροαίωνα βίον καὶ ἀτελεύτητον ζωὴν.

Ὅτι δὲ τοῖς ἅπαξ εἰς τοῦτο λαμπρότητος ἀνηνεγμένοις καὶ καινουργίαν λαχοῦσι τὴν διὰ Χριστοῦ δοθήσεται παρ' αὐτοῦ καὶ πνευματικῆς εὐανδρίας ἀνανταγώνιστος χάρις, καὶ σύνεσις οὐκ εὐάντητος τοῖς τῆς ἀληθείας ἐχθροῖς, δια-
 20 δείκνυσι λέγων· «Πᾶν σκεῦος φθαρτὸν ἐπὶ σέ οὐκ εὐοδώσω, καὶ πᾶσα φωνὴ ἀναστήσεται ἐπὶ σέ εἰς κρίσιν, πάντας αὐτοὺς ἠττήσεις». Σκευὴ μὲν φθαρτὰ φαίη ἂν εἶναι τις τῆς
 25 τοῦ διαβόλου δυστροπίας τοὺς ὑπουργούς, οἳ καὶ φθορᾶς εἶσι καὶ ἀπωλείας τέκνα. Οὗτοι κατεπιφύονται τῶν ἁγίων, ἔσθ' ὅτε καὶ τοξεύουσι πολυτρόπως τὰ τῆς ἑαυτῶν σκαιότητος ἐπαφιέντες βέλη, διωγμοὺς καὶ θλίψεις ἐπάγοντες καὶ πολύτροπα πειρασμῶν εὐρέματα. Ἀλλ' οὐκ εὐοδωθή-
 30 σονται παρὰ Χριστοῦ, ὥστε καὶ ἰσχύσαι τὰς τῶν ἁγίων κα-

62. Ρωμ. 12. 2.

63. Κολ. 3, 9.

64. Ἰω. 3, 5.

φορὰ τῶν ἀνθρώπων τοῦ κόσμου αὐτοῦ, ἀλλὰ νὰ μεταμορφώνεστε μὲ τὴν ἀνακαίνιση τοῦ νοῦ σας, γιὰ νὰ διακρίνετε ποιὸ εἶναι τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, τὸ ἀγαθὸ καὶ ἀρεστὸ σ' αὐτόν»⁶². Ἔχομε μάλιστα λάβει τὴν ἐντολὴ καὶ νὰ ξεντυθοῦμε τὸν παλαιὸ ἄνθρωπο καὶ νὰ ντυθοῦμε τὸν καινούργιο, πού ἀνακαινίζεται σύμφωνα μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ κτίστη του⁶³. Λέγει λοιπόν, «Σὲ κτίζω ἐγώ» ὄχι ὅπως ὁ χαλκουργὸς φτιάχνοντας τὰ σκεύη ἀπὸ χαλκὸ μὲ ἐργαλεῖα καὶ φωτιά, ἀλλὰ μᾶλλον μὲ κάποια ἀνέκφραστη καὶ πνευματικὴ μεταμόρφωση καὶ μετάπλαση καὶ κατὰ κάποιο τρόπο ἀναγέννηση πνευματικὴ, τὴν ὁποία βέβαια καὶ ὁ ἴδιος ὁ Σωτὴρας κάποτε διευκρίνισε στὸ Νικόδημο λέγοντας «Ναί, σᾶς τὸ διαβεβαίωνω, ἂν δὲν γεννηθεῖ κάποιος ἀπὸ νερὸ καὶ Πνεῦμα, δὲν μπορεῖ νὰ δεῖ τὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ»⁶⁴. Γιατὶ δὲν ἔχομε γεννηθεῖ ἀπὸ σπορὰ φθαρτὴ, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν ζωντανὸ Λόγο τοῦ Θεοῦ πού παραμένει αἰώνια. Ἔτσι κτίζει, ὁ Χριστός, ἀναμορφώνοντας μὲ τὸν ἁγιασμὸ πρὸς τὸν ἑαυτὸ του αὐτοὺς πού πιστεύουν καὶ μετακομίζοντας τους στὴ σωτηρία. Γιατὶ δὲν μᾶς κτίζει πρὸς ἀπώλεια, δηλαδὴ ὄχι γιὰ τὴ φθορὰ πιά καὶ τὸ θάνατο, ἀλλὰ γιὰ βίο μακροχρόνιο καὶ ζωὴ χωρὶς τέλος.

Ἔτσι ὅμως σ' αὐτοὺς πού ὑψώθηκαν μιὰ γιὰ πάντα σὲ τέτοια λαμπρότητα καὶ ἔλαχαν τὴν ἀνακαίνιση μὲσω τοῦ Χριστοῦ θὰ δοθεῖ ἀπὸ αὐτόν καὶ ἡ ἀνανταγώνιστη χάρις τῆς πνευματικῆς ἀριστερῆς ἀνδρείας καὶ ἡ σοφία πού δὲν εἶναι εὐκόλο ν' ἀντιμετωπισθεῖ ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς τῆς ἀλήθειας, τὸ κάνει φανερὸ λέγοντας «Δὲν θ' ἀφήσω νὰ ἐπιτύχει ἐναντίον σου κανένα φθαρτὸ σκεῦος, καὶ κάθε φωνὴ πού θὰ ὑψωθεῖ ἐναντίον σου πρὸς κατάκρισή σου ὅλους αὐτοὺς θὰ τοὺς νικήσεις». Σκεύη βέβαια φθαρτὰ μπορεῖ νὰ πει κανεὶς ὅτι εἶναι οἱ ὑπηρέτες τῆς κακοτροπίας τοῦ διαβόλου, πού εἶναι καὶ τέκνα τῆς φθορᾶς καὶ τῆς ἀπώλειας. Αὐτοὶ ἐπιτίθενται στοὺς ἁγίους καὶ πολλὰ φορὲς τοὺς τοξεύουν, ρίχνοντας ἐναντίον τους μὲ πολλοὺς τρόπους τὰ βέλη τῆς κακότητάς τους, προξενώντας τους διαγμούς καὶ θλίψεις καὶ πολλῶν εἰδῶν πειρασμούς. Ἀλλὰ δὲν θὰ εὐοδωθοῦν ἀπὸ τὸν Χριστό,

ταφθεῖραι ψυχάς· οἱ δέ γε τῶν ἀνοσιῶν αἰρέσεων εὐρεταὶ
παλιμφήμους φωνάς κατὰ τῆς ἀρρήτου δόξης ἰέντες, μονο-
νουχὶ δικάζονται τοῖς ἁγίοις, οἱ τῆς ἀληθείας προμάχον-
ται καὶ προεστήκασιν νεανικῶς τῆς ἀκραιφνοῦς ὀρθότητος
5 τῶν ἐκκλησιαστικῶν δογμάτων. Πλὴν ἠττῶνται, Χριστοῦ
νέμοντος τοῖς ἁγίοις καὶ τοῦτο. Παρ' αὐτοῦ γὰρ τὸ δύνα-
σθαι νικᾶν καὶ πᾶσαν ἐχθρῶν ἐπανάστασιν καὶ πᾶσαν
ἀντίστασιν ἀνοσίου φωνῆς· ὡς γὰρ ὁ Ψάλλων φησὶν· «Ἐν
τῷ Θεῷ ποιήσομεν δύναιμι, καὶ αὐτὸς ἐξουδενώσει τοὺς
10 θλίβοντας ἡμᾶς».

Πλὴν «οἱ ἔνοχοί σου», φησὶν, «ἔσονται ἐν αὐτῇ». Καὶ
τῶν μὲν ἐτέρων ἐρμηνευόντων οὐδεὶς τοῦ προκειμένου δια-
μνημονεύει στίχου, πλὴν οἶμαι δηλοῦν ἐκεῖνό που τάχα·
Κρείττους μὲν γὰρ ἐχθρῶν καὶ ἀπάσης φωνῆς οἱ καινουρ-
15 γίαν λαχόντες τὴν διὰ Χριστοῦ γενήσονται, οὗτοι δέ εἰσιν
οἱ ἀναμορφούμενοι πρὸς ἁγιασμὸν ἐν Πνεύματι, καὶ τοὺς
τῆς ἁμαρτίας διαπηδῶντες δόθρους Ἄλλ' «οἱ ἔνοχοί σου»,
φησὶ, τουτέστιν, οἵπερ ἂν εἶεν ἔνοχοι ταῖς ἁμαρτίαις, καὶ
μετὰ τὴν κλήσιν καὶ τὴν ἐν Χριστῷ δικαίωσιν, «ἔσονται ἐν
20 αὐτῇ». Ἐν αὐτῇ δέ· τίνι; Ἡ πάντως τῇ φθορᾷ. Διὰ τοῦτο
γὰρ ἐπήνεγκεν εὐθύς, ὅτι «Ἔστι κληρονομία τοῖς θερα-
πεύουσι Κύριον». Οὐ γὰρ τοῖς εἰωθόσι καταλυπεῖν διὰ
τοῦ τετραφθαῖ καὶ βλέπειν εἰς τὸ ἐξήνιον ὃ παρὰ Θεοῦ
δοθήσεται κληρῶς, ἀλλὰ τοῖς εὐφραίνουσιν, ἤγουν θερα-
25 πεύουσι, τουτέστι δουλεύουσιν. Ἔσεσθε τοίνυν ἐμοὶ δί-
καιοι, φησὶν, ἵνα τοῦ κλήρου γενήσεσθε μέτοχοι, τοῦ τοῖς
θεραπεύουσιν ἐπηγγελμένου τε καὶ μὴν καὶ δοθησομένου
κατὰ καιροῦς.

ΚΕΦ. 55, στίχ. 1-3. «Οἱ διψῶντες πορεύεσθε ἐφ' ὕδωρ·
30 καὶ ὅσοι μὴ ἔχετε ἀργύριον, βαδίσαντες ἀγοράσατε (καὶ

ὥστε νὰ μπορέσουν νὰ φθείρουν τὶς ψυχὲς τῶν ἁγίων. Ἄλλὰ οἱ ἐφευρέτες τῶν διαφόρων αἰρέσεων ἐκστομίζοντας βλάσφημες φωνὲς ἐναντίον τῆς ἀνέκφραστης δόξας βρίσκονται κατὰ κάποιον τρόπο σὲ διαπληκτισμὸ μὲ τοὺς ἁγίους, πού εἶναι ὑπέρμαχοι τῆς ἀλήθειας καὶ ἀγωνίζονται γενναῖα γιὰ τὴν καθαρὴ ὀρθότητα τῶν ἐκκλησιαστικῶν διδαγμάτων. Πλὴν ὅμως ὑφίστανται τὴν ἥττα, παρέχοντας κι αὐτὸ ὁ Χριστὸς στοὺς ἁγίους. Γιατὶ ἀπὸ αὐτὸν προέρχεται ἡ δύναμη νὰ νικοῦν καὶ κάθε ἐξέγερση τῶν ἐχθρῶν καὶ κάθε ἀντίσταση ἀνόσιας φωνῆς. Γιατὶ, ὅπως λέγει ὁ Ψαλμωδός, «Ὁ Θεὸς θὰ μᾶς δώσει δύναμη καὶ αὐτὸς θὰ ἐξουδενώσει ἐκείνους πού μᾶς θλίβουν»⁶⁵.

Ὅμως λέγει, «Αὐτοὶ πού εἶναι ἔνοχοι ἀπέναντί σου θὰ βρεθοῦν μέσα σ' αὐτήν». Καὶ ἀπὸ τοὺς ἄλλους βέβαια ἐρμηνευτὲς κανένας δὲν μνημονεύει τὸ στίχο αὐτόν, ὡστόσο νομίζω ὅτι δηλώνει ἴσως ἐκεῖνο· Αὐτοὶ πού τοὺς ἔλαχε ἡ ἀνακαίνιση ἐκ μέρους τοῦ Χριστοῦ θὰ καταστοῦν νικητὲς τῶν ἐχθρῶν τους καὶ κάθε φωνῆς, κι αὐτοὶ εἶναι ὅσοι ἀναμορφώνονται μὲ ἁγιασμὸ ἐκ μέρους τοῦ Πνεύματος καὶ ὑπερπηδοῦν τὰ βάραιρα τῆς ἁμαρτίας. Ἄλλὰ «Οἱ ἔνοχοι ἀπέναντί σου, λέγει, δηλαδή αὐτοὶ πού συμβαίνει νὰ εἶναι ἔνοχοι γιὰ ἁμαρτίες καὶ μετὰ τὴν κλήση τους καὶ τὴ δικαίωσή τους ἀπὸ τὸν Χριστό, «θὰ βρεθοῦν μέσα σ' αὐτή». «Μέσα σ' αὐτή» σὲ ποιά; Ὅπωςδήποτε βέβαια μέσα στὴ φθορά. Γιατὶ γι' αὐτὸ πρόσθεσε ἀμέσως, «Ἐπάρχει κληρονομία γιὰ ὅσους ὑπηρετοῦν τὸν Κύριο». Γιατὶ ἀσφαλῶς δὲν θὰ δοθεῖ ἀπὸ τὸν Θεὸ ὁ κλῆρος σ' αὐτοὺς πού συνήθως τὸν λυποῦν ὑπερβολικὰ μὲ τὴ μεταστροφή τους καὶ τὴν τάση τους νὰ σπάσουν τὰ χαλινάρια, ἀλλὰ σ' αὐτοὺς πού τὸν εὐφραίνουν, ἥτοι πού τὸν ὑπηρετοῦν, δηλαδή πού εἶναι δοῦλοι του. Θὰ θεωρηθεῖ λοιπὸν ἀπὸ μένα, λέγει, δίκαιο νὰ γίνετε μέτοχοι τοῦ κλήρου, τοῦ κλήρου πού ἔχω ὑποσχεθεῖ γιὰ ὅσους μὲ ὑπηρετοῦν καὶ πού βέβαια καὶ θὰ δοθεῖ τὸν καιρὸ πού πρέπει.

ΚΕΦ. 55. στίχ. 1-3. «Ὅσοι διψᾶτε πηγαίνετε στὸ νερό, καὶ ὅσοι δὲν ἔχετε χρήματα, ἔλατε καὶ ἀγοράστε καὶ φᾶτε κρέατα καὶ

φάγετε) καὶ πῖετε ἄνευ ἀργυρίου καὶ τιμῆς οἶνον καὶ
 στέαρ. Ἴνα τί τιμᾶσθε ἀργυρίου καὶ τὸν μόχθον ὑμῶν
 οὐκ εἰς πλησμονήν; Ἀκούσατε, καὶ φάγεσθε ἀγαθὰ καὶ
 ἐντροφήσει ἐν ἀγαθοῖς ἡ ψυχὴ ὑμῶν. Προσέχετε τοῖς
 5 ὠτίοις ὑμῶν καὶ ἐπακολουθήσατε ταῖς ὁδοῖς μου. Ἐπα-
 κούσατέ μου, καὶ ζήσεται ἐν ἀγαθοῖς ἡ ψυχὴ ὑμῶν».

Ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ, τῇ διὰ τοῦ Πνεύματος δαδουχία
 καταλαμπόμενος, τὰς πρὸς Θεὸν μελωδίας ἐποιεῖτο, λέ-
 γων περὶ τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ· «Ὡς ἐπλή-
 10 θυνας τὸ ἔλεός σου, ὁ Θεός! οἱ δὲ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων ἐν
 σκέπη τῶν πτερύγων σου ἐλπιούσι. Μεθυσθήσονται ἀπὸ
 πιότητος τοῦ οἴκου σου, καὶ τὸν χειμάρρουν τῆς τρυφῆς
 σου ποτιεῖς αὐτούς, ὅτι παρὰ σοὶ πηγὴ ζωῆς»· καὶ ἐτέρω-
 θί που πάλιν· «Τοῦ ποταμοῦ τὰ ὀρμήματα εὐφραίνουσι
 15 τὴν πόλιν τοῦ Θεοῦ». Καὶ μὴν καὶ διὰ φωνῆς προφητῶν
 αὐτὸς πού φησιν ὁ Υἱὸς ἡ παντὸς ἀγαθοῦ πηγὴ, τὸ ἐκ τῆς
 τοῦ Πατρὸς οὐσίας προχεόμενον νᾶμα ζωοποιόν· «Ἴδὸν
 ἐγὼ ἐκκλίνω ἐπ' αὐτούς ὡς ποταμὸς εἰρήνης, καὶ ὡς χει-
 μάρρους ἐπικλύζων δόξαν ἐθνῶν». Ἐφη δὲ καὶ ὁ προφή-
 20 τῆς Ζαχαρίας (Ἰωήλ), ὅτι «Πηγὴ ἐξ οἴκου Κυρίου ἐξε-
 λεύσεται, καὶ ποτιεῖ τὸν χειμάρρουν τῶν σχοίνων». Πλει-
 σταχοῦ δὲ τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς πηγὴν τε καὶ ποτα-
 μὸν τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον ὠνομασμένον εὐρήσομεν. Διὰ
 τοῦτο καὶ αὐτὸς τοῖς Ἰουδαίοις προ[σ]διελέγετο, καὶ δὴ
 25 καὶ πρὸς ἑαυτὸν ἐκάλει λέγων· «Εἴ τις διψᾷ, ἐρχέσθω
 πρὸς με καὶ πινέτω. Ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, καθὼς εἶπεν ἡ
 Γραφή, ποταμοὶ ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ ῥεύσουσιν ὕδατος
 ζωῆς». Ποιούμενος δὲ τοὺς λόγους πρὸς τὴν ἐν τῇ Σαμα-
 ρεῖα γυναῖκα, πάλιν ᾧδὲ φησι· «Πᾶς ὁ πίνων ἐκ τοῦ ὕδα-
 30 τος τούτου διψήσει πάλιν, ὅς δ' ἂν πῖη ἐκ τοῦ ὕδατος, οὗ

66. Ψαλμ. 35, 8-10.

67. Ψαλμ. 45, 5.

πιείτε κρασί χωρίς χρήματα και αντίτιμο. Γιατί ξοδεύετε τὰ χρήματά σας και τὸν κόπο σας ὄχι γιὰ τὸν χορτασμό σας; Ἐκκοῦστε με και θὰ φάτε ἀγαθὰ, και ἡ ψυχή σας θὰ εὐφρανθεῖ μέσα στὰ ἀγαθὰ. Ἀνοίξτε τὰ αὐτιά σας και προσέχοντας τὰ λόγια μου ἀκολουθήστε τοὺς δρόμους μου. Ἐκκοῦστε αὐτὰ πού σαῶς λέγω, και θὰ ζήσει ἡ ψυχή σας μέσα στὰ ἀγαθὰ».

Ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ ἀκτινοβολώντας ἀπὸ τὸ φωτισμὸ τοῦ Πνεύματος ἀνέπεμπε τὶς μελωδίες του πρὸς τὸν Θεὸ λέγοντας γιὰ τὸ Σωτῆρα ὅλων μας Χριστό: «Πόσο μεγάλο εἶναι τὸ ἔλεός σου, Θεέ μου! Γι' αὐτὸ οἱ ἀπόγονοι τῶν ἀνθρώπων θὰ στηρίξουν τὴν ἐλπίδα τους στὴν προστατευτικὴ σκέπη τῶν πτερυγῶν σου. Θὰ μεθύσουν ἀπὸ τὴν ἀφθονία τῶν ἀγαθῶν τοῦ οἴκου σου και θὰ τοὺς ποτίσεις μὲ τὸ νερὸ τοῦ χεϊμάρρου τῆς τρυφῆς σου· γιατί σὲ σένα βρίσκεται ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς»⁶⁶. Ἐπίσης και κάπου ἄλλοῦ λέγει: «Τὰ ὀρητικὰ νερὰ τοῦ ποταμοῦ εὐφραίνουν τὴν πόλη τοῦ Θεοῦ»⁶⁷. Ἀλλὰ και μὲ τὰ λόγια τῶν προφητῶν ὁ ἴδιος ὁ Υἱός, ἡ πηγὴ κάθε ἀγαθοῦ, τὸ ζωοποιὸ νᾶμα πού πηγάζει ἀπὸ τὴν οὐσία τοῦ Πατέρα λέγει κάπου: «Νά, στρέφομαι ἐγὼ πρὸς αὐτοὺς σὰν ποταμὸς εἰρήνης και σὰν χεϊμάρρος πού κατακλύζει ἀπὸ τὴ δόξα τῶν ἐθνῶν»⁶⁸. Εἶπε ἐπίσης και ὁ προφήτης Ζαχαρίας (Ἰωήλ): «Ἀπὸ τὸν οἶκο τοῦ Κυρίου θὰ προέλθει πηγὴ και θὰ πλημμυρίσει μὲ νερὸ τὸν χεϊμάρρο τῶν Σχοίνων»⁶⁹. Ἀλλὰ και σὲ πολλὰ σημεία τῆς θεόπνευστης Γραφῆς θὰ βροῦμε τὸν Λόγο τοῦ Θεοῦ νὰ ὀνομάζεται πηγὴ και ποταμὸς. Γι' αὐτὸ και ὁ ἴδιος ἀπευθύνοντας τὸν λόγο του πρὸς τοὺς Ἰουδαίους τοὺς καλοῦσε κοντὰ του λέγοντας: «Ἐάν κάποιος διψᾷ, ἄς ἔρθει σ' ἐμένα κι ἄς πιεῖ. Αὐτὸς πού πιστεύει σ' ἐμένα, ὅπως εἶπε ἡ Γραφή, θὰ ρεῦσουν ἀπὸ τὴν κοιλιὰ του ποτάμια ὕδατος ζωῆς»⁷⁰. Ἀλλὰ και συνομιλώντας μὲ τὴ γυναίκα ἀπὸ τὴ Σαμάρεια λέγει πάλι τὰ ἐξῆς: «Καθένας πού πίνει ἀπὸ αὐτὸ τὸ νερὸ θὰ διψᾷ πάλι, αὐτὸς ὅμως πού θὰ πιεῖ ἀπὸ τὸ νερὸ πού θὰ τοῦ δώσω ἐγὼ θὰ

68. Ἡσ. 65, 12.

69. Ἰωήλ 4, 18.

70. Ἰω. 7, 37-38.

ἐγὼ δώσω αὐτῷ, γενήσεται ἐν αὐτῷ πηγὴ ὕδατος ἀλλομέ-
νου εἰς ζωὴν αἰώνιον».

Οὐκοῦν, εἴ τις διψᾷ, φησί, προσίτω τῷ Χριστῷ, καὶ δὴ
καὶ πινέτω δεχόμενος ἀμφιλαφῆ τὴν διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύ-
ματος παράκλησιν καὶ χάριν καὶ ἀκραιφνεστάτην μυστα-
γωγίαν. Δέξεται δὲ οὐ χρημάτων ὠνούμενος, ἀφθονοτάτη
δὲ μᾶλλον φιλοτιμία τοῦ καλοῦντος ἐντροφῶν. Προσιόντες
δέ, φησὶν, ἤγουν βαδίσαντες, καὶ ὡς ἐκ τόπου μεταπηδή-
σαντες εἰς τόπον ἕτερον, τουτέστιν ἐξ ἀπάτης πάλιν πρὸς
10 ἐπίγνωσιν ἀληθείας, «ἀγοράσατε καὶ πείτε ἄνευ ἀργυρίου
καὶ τιμῆς». Πῶς οὖν ἀγοράζουσι καὶ δέχονται δωρεᾶν καὶ
ἀργυρίου δίχα; Πίστεως γὰρ ἀντέκτισιν τὴν παρὰ Χριστοῦ
δεχόμεθα χάριν, κατατιθέμενοι μὲν τῶν προσκαίρων καὶ
ἀπολλυμένων μηδὲν («Εἶπα γὰρ τῷ Κυρίῳ μου», φησί·
15 «Κύριός μου εἶ σύ, ὅτι τῶν ἀγαθῶν μου οὐ χρεῖαν ἔχεις»),
ἐν τάξει δὲ δώρων καὶ τιμημάτων προσκομίζοντες τῷ Χρι-
στῷ τῆς εἰς αὐτὸν πίστεως τὴν ὁμολογίαν.

Οὐκοῦν ἄνευ ἀργυρίου καὶ τιμῆς ἢ πόσις καὶ ἢ τῶν παρ'
αὐτοῦ χαρισμάτων ἀφθονοτάτη δωρεά. Τί δὲ δὴ τιμώμεθα
20 καὶ ποῖαν ὠνούμεθα πόσιν; Τὴν οἴνου, φησί, βρωσὶν τε πρὸς
τούτῳ τὴν στέατος καὶ πυροῦ. Καὶ ὁμολογουμένως μὲν τῶν
παρὰ Χριστοῦ χαρισμάτων ἢ ἀμφιλαφῆς ἐπίδοσις κατευ-
φραίνει ψυχὴν, καὶ οἶνος αὐτῇ γίνεται νοητός· καὶ μὴν καὶ
στέαρ, τουτέστι τροφή· στερεοῖ γὰρ αὐτὴν καὶ εὐσθενε-
25 στάτην ἀποτελεῖ. Οὐκ ἀπίθανον δὲ καὶ τὸ Χριστοῦ μυστήρι-
ον ὑπαινίττεσθαι λέγειν τῶν προκειμένων στίχων τὴν δύνα-
μιν. Οἱ γὰρ τοὶ πίνοντες τὸ ὕδωρ τὸ ζῶν, τουτέστι τὴν διὰ
τοῦ Πνεύματος καταπλουτήσαντες χάριν διὰ τοῦ μετασχεῖν
αὐτοῦ καὶ ἀγοράσαντες τοῦτο διὰ τῆς πίστεως, ἐν μεθέξει
30 γενήσονται καὶ οἴνου καὶ στέατος, τουτέστι τοῦ ἁγίου σώμα-
τος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ. Εἶτα τούτοις ἐπιφέρει· «Ἴ-

τοῦ γίνει αὐτὸ μέσα του πηγῆ ὕδατος ποὺ θ' ἀναβλύζει νερὸ ζωῆς αἰώνιας»⁷¹.

Ἄν λοιπόν, λέγει, διψᾷ κάποιος, ἅς προσέλθει στὸν Χριστό, καὶ βέβαια ἅς πιεῖ καὶ ἅς δεχθεῖ πλούσια τὴν παρηγοριὰ καὶ τὴ χάρη τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ γνησιότατη διδασκαλία. Καὶ θὰ τὴν λάβει ὄχι ἀγοράζοντάς τὴν μὲ χρήματα, ἀλλὰ ἀπολαμβάνοντάς τὴν μὲ τὴν πλουσιοπάροχη γενναιοδωρία ἐκείνου ποὺ τὸν καλεῖ. Προσερχόμενοι ὅμως, λέγει, δηλαδή βαδίζοντας πρὸς αὐτόν, καὶ μεταπηδώντας ἀπὸ τὸν ἕνα τόπο σὲ ἄλλο τόπο, δηλαδή ἐπιστρέφοντας ἀπὸ τὴν ἀπάτη στὴν ἐπίγνωση τῆς ἀληθείας, «ἀγοράστε καὶ πιεῖτε χωρὶς χρήματα καὶ ἀντίτιμο». Πῶς λοιπόν ἀγοράζουν καὶ δέχονται δωρεὰν καὶ χωρὶς χρήματα; Δεχόμεστε τὴ χάρη ἀπὸ τὸν Χριστὸ ὡς ἀνταμοιβὴ τῆς πίστεώς μας χωρὶς βέβαια νὰ καταβάλλομε τίποτε ἀπὸ τὰ πρόσκαιρα καὶ φθαρτὰ (Γιατὶ λέγει· «Εἶπα στὸν Κύριό μου· Ἐσὺ εἶσαι ὁ Κύριός μου, γιατί δὲν ἔχεις ἀνάγκη ἀπὸ τὰ δικά μου ἀγαθὰ»⁷²), ἀλλὰ ἀντὶ γιὰ δῶρα καὶ τιμητικὲς προσφορὲς προσκομίζομε στὸν Χριστὸ τὴν ὁμολογία τῆς πίστεώς μας σ' αὐτόν.

Χωρὶς χρήματα λοιπόν καὶ ἀντίτιμο παρέχεται ἡ πόση καὶ ἡ πλουσιοπάροχη δωρεὰ τῶν χαρισμάτων ἐκ μέρους αὐτοῦ. Καὶ ποιὸ εἶναι αὐτὸ μὲ τὸ ὁποῖο τιμώμαστε καὶ ποιά πόση ἀγοράζομε; Τὴν πόση τοῦ οἴνου, λέγει, καὶ ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ τὴ βρώση τῆς σάρκας καὶ τοῦ ἄρτου. Καὶ ὁμολογουμένως ἡ πλουσιοτάτη παροχὴ ἀπὸ τὸν Χριστὸ τῶν διάφορων χαρισμάτων κατευφραίνει τὴν ψυχὴ καὶ τῆς γίνεται οἶνος πνευματικός, καὶ βέβαια καὶ στέαρ, δηλαδή τροφή· γιατί τὴ στερεώνει καὶ τὴν κάνει πολὺ δυνατὴ. Δὲν εἶναι ὅμως ἀπίθανο τὸ νόημα αὐτῶν τῶν στίχων νὰ ὑπαινίσσεται τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ. Γιατὶ αὐτοὶ ποὺ πίνουν τὸ νερὸ ποὺ χαρίζει ζωὴ, δηλαδή ποὺ δέχθηκαν τὸν πλοῦτο τῆς χάριτος τοῦ Πνεύματος μετέχοντας σ' αὐτὸ καὶ ἀγοράζοντάς το μὲ τὴν πίστη, θὰ γίνουν μέτοχοι καὶ οἴνου καὶ κρέατος, δηλαδή τοῦ ἁγίου σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ. Ἐπειτα προσθέτει σ' αὐτά· «Γιατὶ

να τί τιμᾶσθε ἀργυρίου καὶ τὸν μόχθον ὑμῶν οὐκ εἰς πλη-
 σμονήν;». Οἱ μὲν γὰρ Ἑλλήνων λογάδες, κατὰ τὸ αὐτοῖς δο-
 κοῦν μᾶλλον καὶ τὸ πνεῦμα λαβόντες τοῦ κόσμου καὶ λαλοῦν-
 τες ἐν Βεελζεβούλ, πεπλανήκασιν τὴν ὑπ' οὐρανόν, δογμάτων
 5 οὐκ ἀληθῶν, ἀσουσάτων δὲ μᾶλλον καὶ κατεψευσμένων ἐκ-
 θέσεις συγγεγραφότες, καὶ «ἀπὸ καρδίας αὐτῶν λαλοῦντες,
 καὶ οὐκ ἀπὸ στόματος Κυρίου», καθὰ γέγραπται.

Πλὴν οὐκ ἔχοντες τῆς ἀληθείας τὴν γνῶσιν, οὔτε μὴν
 τὸ θεϊόν τε καὶ οὐράνιον φῶς, οἱ πλανώμενοι προσήεσαν τῇ
 10 μαθήσει τῶν ὀλεθρίων δογμάτων, πλεῖστα προσάγοντες
 χρήματα τοῖς αὐτὰ διδάσκειν ὑπισχνουμένοις. Ἄλλὰ ταῦ-
 τα, φησὶν, «ἵνα τί τιμᾶσθε ἀργυρίου;». Ποία γὰρ ὄνησις τὸ
 εἰδέναί θέλειν εὐγλωττία τῇ τινων οἰάπερ μέλι[τι] καταχρι-
 ομένων [κατακεχρισμένον] τὸ ψεῦδος, καὶ ἐν λαμπρότητι
 15 λέξεων μάθημα φθοροποιόν, καὶ οἶον ἐν σκεύει χρυσῷ βορ-
 θόρου δίκην σεσωρευμένον τὸ ψεῦδος; Ἡμεῖς γὰρ ἐν σκεύ-
 εσιν ὀστρακίνοις τὸν Χριστοῦ θησαυρὸν κεκτήμεθα. Ἴνα
 τί οὖν ταῦτα τιμᾶσθε, φησὶν, ἀργυρίου; καὶ ὁ μόχθος ὑμῶν,
 ὅς ἂν γένοιτο διαπονουμένοις εἰς τὸ μαθεῖν, οὐκ εἰς πλη-
 20 σμονήν ἔσται, τουτέστιν οὐκ ἀπόχρη πρὸς τὸ διαθρέψαι
 καὶ ζωοποιῆσαι ψυχὴν. Ἄδικεῖ γὰρ μᾶλλον, ἢ ὀνίνησιν
 αὐτὴν τῶν ὀλεθρίων δογμάτων ἢ συλλογὴ.

Ὅρθῶς οὖν ἄρα καὶ ὁ πάνσοφος Παῦλός φησι· «Ποῦ
 σοφός, ποῦ γραμματεὺς, ποῦ συζητητὴς τοῦ αἰῶνος τού-
 25 του; Οὐχὶ ἐμώρανεν ὁ Θεὸς τὴν σοφίαν τοῦ κόσμου τού-
 του;». Καὶ πάλιν· «Ἐπειδὴ γὰρ ἐν τῇ σοφίᾳ τοῦ Θεοῦ οὐκ
 ἔγνω ὁ κόσμος διὰ τῆς σοφίας τὸν Θεόν, εὐδόκησεν ὁ Θεὸς
 διὰ τῆς μωρίας τοῦ κηρύγματος τοὺς πιστεύσαντας σῶ-
 σαι». Μωρίαν δὲ τοῦ κηρύγματος τὴν κοινότητα τῆς λέξε-
 30 ως τῆς ἐνούσης τῇ θεοπνεύστῳ Γραφῇ φησὶν.

73. Ἱερ. 23, 16.

74. Β' Κορ. 4, 7.

ξοδεύετε χρήματα και μόχθο ὄχι γιὰ τὸν χορτασμό σας;». Οἱ λόγιοι δηλαδή Ἕλληνες, διατυπώνοντας τὴ δική τους γνώμη καὶ ἔχοντας τὸ πνεῦμα τοῦ κόσμου καὶ μιλώντας στ' ὄνομα τοῦ Βεελζεβούλ, ὁδήγησαν τὴν οἰκουμένη στὴν πλάνη, διατυπώνοντας στὰ συγγράμματά τους διδασκαλίες ὄχι ἀληθινές, ἀλλὰ ἀσύστατες καὶ ψευδεῖς, καὶ ὅπως ἔχει γραφεῖ, «μιλώντας ἀπὸ τὸ νοῦ τους, καὶ ὄχι ἐκ μέρους τοῦ στόματος τοῦ Κυρίου»⁷³.

Ὅμως, ἐπειδὴ δὲν εἶχαν τὴ γνώση τῆς ἀλήθειας, οὔτε βέβαια καὶ τὸ θεῖο καὶ οὐράνιο φῶς, οἱ πλανημένοι ἔσπευδαν νὰ γνωρίσουν τις ὀλέθριες διδασκαλίες, προσφέροντας πάρα πολλὰ χρήματα σὲ ἐκείνους πού τοὺς ὑπόσχονταν νὰ τοὺς διδάξουν αὐτά. Ἀλλὰ «γιατί», λέγει, «ξοδεύετε χρήματα» γι' αὐτά; Ποιὸ δηλαδή τὸ ὄφελος νὰ θέλετε νὰ γνωρίσετε τὸ ψεῦδος καὶ τὴν καταστρεπτικὴ διδασκαλία τὴν ὁποία κάποιοι σὰν μέλι καὶ μέ λαμπρὲς λέξεις ἐπιχρῖουν μὲ τὴν εὐγλωττία, καὶ σὰν σὲ σκεῦος χρυσὸ σωρεύουν τὸν βόρβορο τοῦ ψεύδους; Γιατὶ ἐμεῖς ἔχομε τὸν θησαυρὸ τοῦ Χριστοῦ σὲ σκευὴ ὀστράκινα⁷⁴. Γιὰ ποιὸ λόγο λοιπὸν ξοδεύετε, λέγει, γι' αὐτὰ χρήματα; Γιατὶ ὁ μόχθος σας πού θὰ πρέπει νὰ καταβάλετε κατὰ τὴν προσπάθειά σας νὰ μάθετε δὲν θὰ συντελέσει γιὰ τὸν χορτασμό σας, δηλαδή δὲν θὰ φτάσει νὰ διαθρέψει καὶ νὰ ζωοποιήσει τὴν ψυχὴ. Γιατὶ ζημιώνει μᾶλλον αὐτὴν, παρὰ τὴν ὠφελεῖ ἢ συλλογὴ τῶν ὀλέθριων διδασκαλιῶν.

Ἄρα λοιπὸν ὀρθὰ λέγει καὶ ὁ πάνσοφος Παῦλος «Ποῦ εἶναι ὁ σοφὸς; Ποῦ εἶναι ὁ γνώστης τοῦ νόμου; Ποῦ ὁ συζητητὴς τοῦ κόσμου αὐτοῦ; Δὲν ἀπέδειξε μωρία ὁ Θεὸς τὴ σοφία τοῦ κόσμου αὐτοῦ;»⁷⁵. Καὶ πάλι λέγει· «Ἐπειδὴ δηλαδή, σύμφωνα μὲ τὴ σοφία τοῦ Θεοῦ, ὁ κόσμος δὲν γνώρισε μὲ τὴ δική του σοφία τὸν Θεό, ὁ Θεὸς ἔκρινε καλὸ μὲ τὴ μωρία τοῦ κηρύγματος νὰ σώσει ἐκείνους πού πιστεύουν»⁷⁶. Μωρία βέβαια τοῦ κηρύγματος ὀνομάζει τὸ κοινὸ λεξιλόγιο πού χρησιμοποιεῖ ἡ θεόπνευστη Γραφή.

75. Α΄ Κορ. 1, 20.

76. Α΄ Κορ. 1, 21.

Ἄφέντες οὖν τὸ εἰκῆ πονεῖν καὶ ἀκαροπίαν συλλέγειν καὶ δαπανᾶν ἀνέχεσθαι πόνους ἐπ' ἀνωφελέσι πράγμασι, μᾶλλον ἀκούσατέ μου, καὶ φάγεσθε ἀγαθὰ, τὰ διὰ τῶν εὐ-
 αγγελικῶν δηλονότι, οἷς δὴ καὶ περιττῶς, φησὶν, ἐντροφή-
 5 σειεν ἡ ψυχὴ ὑμῶν. Ἐκεῖ γνῶσις ἀληθῆς τοῦ κατὰ φύσιν
 Θεοῦ, καὶ ἀρετῆς ἀπάσης καὶ ἀγιοπρεποῦς εὐκοσμίας
 μᾶθημα καὶ σύνεσις, θαυμαστῶς ἕκαστα τῶν πρακτέων ὀρ-
 θῶς διακρίνοντα, καὶ τεχνίτην εἰς ἀγαθουργίαν ἀποτελοῦ-
 σα τὸν νοῦν, ὥστε καὶ ἅπασι μὲν νοουμένοις προσκειῖσθαι
 10 φιλεῖν, ἀποφοιτᾶν δὲ τῶν ὅσα ἐστὶ διαβεβλημένα καὶ τῆς
 φαυλότητος αἷτια [αἰτία] οὐ μετρίως ἐνισχημένους «Προσ-
 ἔχετε» τοίνυν «τοῖς ὡσὶν ὑμῶν», τουτέστι, Τὸ δὲ τὸ εὐθές
 καὶ εὐήκοον, ἐπακουληθήσατε ταῖς ὁδοῖς μου. Καὶ γὰρ
 ἔφη Χριστός· «Εἴ τις θέλει ὀπίσω μου ἔλθειν, ἀρησάσθω
 15 ἑαυτόν, καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθείτω
 μοι». Χρὴ τοιγαροῦν τοῖς ἔχουσιν αὐτοῦ κατακολουθεῖν
 ἐπείγεσθαι τοὺς ὄντας αὐτοῦ. Καὶ τί ὑπάρξει τοῖς ἐθέλουσι
 τοῦτο δοῦν; «Ζήσεται», φησὶν, «ἐν ἀγαθοῖς ἡ ψυχὴ ὑμῶν».
 Τὴν ἀτελεύτητον ἐλπίδα, τὴν τοῖς ἀγίοις ἠντρεπισμένην,
 20 ἔοικε διὰ τούτων ἡμῖν ὑποδηλοῦν. Ὡς γὰρ ὁ Παῦλός φη-
 σιν, «Ὁφθαλμὸς οὐκ εἶδεν, οὐς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδί-
 αν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ἃ ἠτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶ-
 σιν αὐτόν».

Στίχ. 3-5. «Καὶ διαθήσομαι ὑμῖν διαθήκην αἰώνιον, τὰ
 25 ὅσα Δαβὶδ τὰ πιστά. Ἴδου μαρτύριον ἐν ἔθνεσι δέδωκα
 αὐτόν, ἄρχοντα καὶ προστάσσοντα ἔθνεσιν. Ἴδου ἔθνη,
 ἃ οὐκ ἠδειςάν σε, ἐπικαλέσονταί σε, καὶ λαοί, οἳ οὐκ
 ἠπίστησαντό σε, ἐπὶ σέ καταφεύξονται, ἕνεκεν Κυρίου τοῦ
 Θεοῦ σου, τοῦ ἁγίου Ἰσραὴλ, ὅτι ἐδόξασέ σε».

30 Ὑποσχόμενος ὅτι «Φάγεσθε ἀγαθὰ καὶ ἐντροφήσει ἐν

Ἐφώνοντας λοιπὸν τοὺς μάταιους κόπους σας καὶ τὸ νὰ συλλέγετε ἀκαρπία καὶ τὸ νὰ ἀνέχεσθε νὰ ξοδεύετε κόπους σὲ ἀνώφελα πράγματα, ἀκοῦστε καλύτερα ἐμένα, καὶ θὰ φάγετε ἀγαθὰ, τὰ ἀγαθὰ δηλαδή τῆς εὐαγγελικῆς διδασκαλίας, στὰ ὅποια, λέγει, θὰ ἐντρυφήσει ἡ ψυχὴ σας πλουσιοπάροχα. Ἐκεῖ ὑπάρχει ἀληθινὴ γνώση τοῦ ἀπὸ τῆ φύση του Θεοῦ καὶ διδασκαλία σοφὴ γιὰ κάθε ἀρετὴ καὶ εὐκοσμία ποὺ πρέπει στοὺς ἁγίους, ὅπου διακρίνονται μὲ τρόπο ὀρθὸ καὶ θαυμαστὸ καθένα ἀπὸ τὰ πρακτέα, καὶ κάνουν τὸ νοῦ τεχνίτη στὴ διάπραξη τοῦ καλοῦ, ὥστε καὶ σ' ὅλα τὰ πνευματικὰ νὰ θέλει νὰ προσκολλᾶται, καὶ νὰ ἀπομακρύνονται ἀπὸ ὅσα εἶναι ἀξιοκατάκριτα καὶ αἷτια τῆς φαυλότητος ἐκεῖνοι ποὺ εἶχαν αἰχμαλωτισθεῖ ὑπέρμετρα ἀπὸ αὐτῆ. «Ἄνοιξτε» λοιπὸν «τὰ αὐτιά σας καὶ προσέξτε»: δηλαδή ὀρθὰ καὶ πρόθυμα ἀκολουθήστε τοὺς δρόμους μου. Καὶ πράγματι εἶπε ὁ Χριστὸς «Ὁποῖος θέλει νὰ βαδίσει ὀπισθὲν μου, ἅς ἀρνηθεῖ τὸν ἑαυτό του, ἅς σηκώσει τὸ σταυρὸ του, καὶ ἅς μὲ ἀκολουθήσει»⁷⁷. Πρέπει λοιπὸν νὰ σπεύσομε ν' ἀκολουθήσομε τὰ ἴχνη του ὅσοι εἴμαστε δικοὶ του. Καὶ τί θ' ἀποκομίσουν αὐτοὶ ποὺ θὰ θελήσουν νὰ τὸ κάνουν αὐτό; «Ἡ ψυχὴ σας», λέγει, «θὰ ζήσει μέσα στὰ ἀγαθὰ». Μὲ αὐτὰ φαίνεται νὰ μᾶς ὑποδηλώνει τὴν χωρὶς τέλος ἐλπίδα ποὺ ἔχει ἐτοιμασθεῖ γιὰ τοὺς ἁγίους. Γιατί, ὅπως λέγει ὁ Παῦλος, «Μὰτι δὲν εἶδε καὶ αὐτὶ δὲν ἄκουσε καὶ σὸ νοῦ τοῦ ἀνθρώπου δὲν ἀνέβηκαν ὅσα ἐτοίμασε ὁ Θεὸς γι' αὐτοὺς ποὺ τὸν ἀγαποῦν»⁷⁸.

Στίχ. 3-5. «Καὶ θὰ συνάψω μαζί σας διαθήκη αἰώνια, ἐκπληρώνοντας τὶς ἱερὲς ὑποσχέσεις μου πρὸς τὸν Δαβίδ. Νὰ, παρέδωσα αὐτὸν ἀξιόπιστο μάρτυρα στὰ ἔθνη, νὰ ἐξουσιάζει αὐτὰ καὶ νὰ τὰ κυβερνᾷ. Νὰ, ἔθνη ποὺ δὲν σὲ γνώριζαν θὰ σὲ ἐπικαλεσθοῦν, καὶ λαοὶ ποὺ δὲν σὲ γνώρισαν θὰ καταφύγουν σ' ἐσένα χάρις στὸν Κύριο τὸν Θεό σου, τὸν ἅγιο τοῦ Ἰσραὴλ, ποὺ σὲ δόξασε».

Ἐπειδὴ ὑποσχέθηκε καὶ εἶπε, «Θὰ φᾶτε ἀγαθὰ καὶ ἡ ψυχὴ

ἀγαθοῖς ἢ ψυχὴ ὑμῶν», διαδείκνυσιν εὐθύς τίνα τρόπον αὐ-
 τοῖς εἰς πέρας ἐκθήσεται τὸ ἐπηγγελμένον. Διδόναι γὰρ
 ἐπαγγέλλεται διαθήκην αἰώνιον εὖ μάλα φησίν. Οὐ γὰρ εἶ-
 χεν ὁ νόμος τὸ διηνεκές καὶ ἀσάλευτον, ἔκειτο δὲ μέχρι και-
 5 ροῦ διορθώσεως, καθά φησιν ὁ πάνσοφος Παῦλος, καὶ πα-
 λαιωθείσης τῆς ἀρχαίας ἐντολῆς ὡς οὐκ ἔχούσης τὸ ἀμει-
 πτον, δευτέρας ἐξητήθη τόπος, δῆλον δὲ ὅτι τῆς νέας καὶ ἐν
 Χριστῷ πολὺ τὸ παρηλλαγμένον ἔχούσης παρὰ τὴν πρώτην.
 Ἡ μὲν γὰρ ἦν ἐν σκιαῖς, ἡ δὲ τῆς ἀληθείας τὸ κάλλος ἀπα-
 10 στράπτει πνευματικῶς. Ἐφη γοῦν ὁ τῶν ὅλων Θεὸς δι' ἑνὸς
 τῶν ἁγίων προφητῶν «Ἴδού ἡμέραι ἔρχονται, λέγει Κύριος,
 καὶ συντελέσω ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰακώβ καὶ ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰσρα-
 ἡλ διαθήκην καινὴν, οὐ κατὰ τὴν διαθήκην, ἣν διεθέμην
 τοῖς πατράσιν αὐτῶν ἐν ἡμέρᾳ ἐπιλαμβανομένου μου τῆς
 15 χειρὸς αὐτῶν τοῦ ἐξαγαγεῖν αὐτοὺς ἐκ γῆς Αἰγύπτου· ὅτι
 αὐτοὶ οὐκ ἐνέμειναν ἐν τῇ διαθήκῃ μου, καὶ γὰρ ἠμέλησα αὐ-
 τῶν, λέγει Κύριος· ὅτι αὕτη ἡ διαθήκη ἦν διαθήσομαι τῷ οἴ-
 κῳ Ἰσραὴλ μετὰ τὰς ἡμέρας ἐκεῖνας, λέγει Κύριος, διδοὺς
 νόμους μου εἰς τὴν διάνοιαν αὐτῶν, καὶ ἐπὶ τὰς καρδίας αὐ-
 20 τῶν ἐπιγράψω αὐτούς». Τὴν δέ γε διαφορὰν τῆς τε παλαιᾶς
 καὶ τῆς νέας διαθήκης διέδειξεν ἡμῖν καὶ ὁ σοφὸς Ἰωάννης
 λέγων, ὅτι «Ὁ νόμος διὰ Μωσέως ἐδόθη, ἡ χάρις καὶ ἡ ἀλή-
 θεια διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐγένετο». Χάριν δὲ καὶ ἀλήθειαν
 τὴν διὰ τῶν εὐαγγελικῶν θεσπισμάτων ἀποκαλεῖ παιδείουσι,
 25 τῆς ἀληθοῦς καὶ ἐν πνεύματι λατρείας τὴν δύναμιν ἔχουσαν·
 ἔδει γὰρ, οἰκέτην μὲν ὄντα Μωσέα, τῆς μὴ μενούσης σκιάς
 γενέσθαι διάκονον, ἐξαγγελία δὲ τῆς διηνεκοῦς καὶ μενού-
 σης λατρείας, τὸν αἰώνιον, φημί δὴ τὸν Χριστόν.

Ποία τοίνυν ἐστὶν αἰώνιος διαθήκη, ἣν δὴ συντελέσει
 30 τοῖς προσιούσιν αὐτῷ διὰ πίστεως, καθίστησιν ἑναργές,
 ἐπενεγκῶν εὐθύς· «Τὰ ὅσια Δαβὶδ τὰ πιστά». Ἡ γὰρ τὴν

σας θὰ ἐντροφήσει μέσα στὰ ἀγαθὰ», δείχνει ἀμέσως μὲ ποιὸν τρόπο θὰ ἐκπληρωθεῖ ἡ ὑπόσχεσή του σ' αὐτούς. Ὑπόσχεται δηλαδή πολὺ καλὰ ὅτι θὰ τοὺς δώσει, λέγει, διαθήκη αἰώνια. Γιατὶ ὁ νόμος δὲν εἶχε τὸ αἰώνιο καὶ ἀπαρασάλευτο, ἀλλ' εἶχε ἰσχὺ μέχρι τὸν καιρὸ τῆς διόρθωσής του, ὅπως λέγει ὁ πάνσοφος Παῦλος⁷⁹, καὶ ὅταν πάλιωσε ἡ παλαιὰ ἐντολή, ἐπειδὴ δὲν ἦταν ἀμεμπτη, ζητήθηκε ν' ἀντικατασταθεῖ ἀπὸ δεύτερη, δηλαδή τὴ νέα καὶ τοῦ Χριστοῦ, ποὺ ἦταν πολὺ παραλλαγμένη ἀπὸ τὴν πρώτη. Γιατὶ ἡ μία ἦταν τῶν σκιῶν, ἐνῶ ἡ ἄλλη ἀκτινοβολεῖ τὸ πνευματικὸ κάλλος τῆς ἀλήθειας. Πράγματι εἶπε ὁ Θεὸς τῶν ὄλων μέσω ἑνὸς ἀπὸ τοὺς ἀγίους προφήτες· «Νᾶ, ἔρχονται ἡμέρες, λέγει ὁ Κύριος, καὶ θὰ κάνω μὲ τὸν οἶκο τοῦ Ἰακώβ καὶ τὸν οἶκο τοῦ Ἰσραὴλ διαθήκη νέα, ὄχι σὰν τὴ διαθήκη ποὺ ἔκανα μὲ τοὺς πατέρες τους τὴν ἡμέρα ποὺ τοὺς ἔπιασα ἀπὸ τὸ χέρι γιὰ νὰ τοὺς θγάλω ἀπὸ τὴ γῆ τῆς Αἰγύπτου, ἐπειδὴ αὐτοὶ δὲν ἔμειναν πιστοὶ στὴ διαθήκη μου, καὶ ἐγὼ ἀδιαφόρησα γι' αὐτούς, λέγει ὁ Κύριος. Γιατὶ κατὰ τὴ διαθήκη αὐτὴ ποὺ θὰ κάνω μὲ τὸν οἶκο Ἰσραὴλ ἔπειτα ἀπὸ ἐκεῖνες τὶς ἡμέρες, λέγει ὁ Κύριος, θὰ τοὺς δώσω νόμους νὰ τοὺς ἔχουν στὸ νοῦ τους καὶ θὰ τοὺς ἐγ-γράψω στὴν καρδιά τους»⁸⁰. Τὴ διαφορὰ ἐξάλλου τῆς παλαιᾶς μὲ τὴ νέα διαθήκη μᾶς τὴν ἔδειξε καὶ ὁ σοφὸς Ἰωάννης λέγοντας· «Ὁ νόμος δόθηκε μέσω τοῦ Μωυσῆ, ἐνῶ ἡ χάρη καὶ ἡ ἀλήθεια ἦρθε ἀπὸ τὸν Ἰησοῦ Χριστό»⁸¹. Χάρη βέβαια καὶ ἀλήθεια ἀποκαλεῖ τὴν παιδεία μὲ τὰ εὐαγγελικὰ θεσπίσματα ποὺ ἔχει τὸ νόημα τῆς ἀληθινῆς καὶ πνευματικῆς λατρείας. Γιατὶ ἔπρεπε ὁ Μωυσῆς, ποὺ ἦταν δοῦλος, νὰ γίνεῖ ὑπηρέτης τῆς σκιᾶς ποὺ δὲν θὰ ἴσχυε γιὰ πάντοτε, ἐνῶ ἐξάγγελος τῆς αἰώνιας καὶ παραμένουσας λατρείας νὰ γίνεῖ ὁ αἰώνιος, ἐννοῶ βέβαια ὁ Χριστός.

Καὶ ποιὰ εἶναι ἡ αἰώνια διαθήκη ποὺ θὰ συνάψει μ' αὐτούς ποὺ προσέρχονται σ' αὐτὸν μέσω τῆς πίστεως, τὸ κάνει φανερὸ προσθέτοντας ἀμέσως· «Τὰ ὅσα Δαβὶδ τὰ πιστά». Ἡ ἐννοεῖ ὅτι

81. Ἰω. 1, 17.

τῷ θεσπεσίῳ Δαβίδ δοθεῖσαν ἐπαγγελίαν περὶ τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ δοθήσεσθαι φησι τοῖς ἐξ ἔθνῶν ἐπιστρέφουσιν, ἧ γουν θεῖα καλεῖ τὰ ἱερά θεσπίσματα τοῦ ἐκ σπέρματος Δαβίδ τὸ κατὰ σάρκα Χριστοῦ·
 5 ὅσια δέ φησιν αὐτά, ὡς ὁσίους ἀποτελοῦντα τοὺς ἐν οἷς ἂν γένοιτο, καθάπερ ἀμέλει καὶ τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον ἀγνὸν ὠνόμασε, καὶ ἀγνοποιὸν ὄντα, καὶ ζωὴν τὸ ῥῆμα τὸ εὐαγγελικὸν ὡς ζωοποιόν. Ἔφη γάρ που Χριστός, ὅτι
 «Τὰ ῥήματα, ἃ ἐγὼ ἐλάλησα ὑμῖν, πνεῦμά ἐστι καὶ ζωή»,
 10 τουτέστι πνευματικὰ καὶ ζωοποιά. Ὅσια δὴ οὖν τὰ ὀσιουργά, καὶ δικαίους καὶ ἀμώμους ἀποφαίνοντα τοὺς δεχομένους αὐτά· πιστὰ δέ, ὅτι πάλιν πιστοποιά εἰσι, καὶ τὸ ἰδρυμένον ἐν πίστει καὶ τῇ κατ' εὐσέβειαν ζωῇ τοῖς λαβοῦσιν ἐνεργάζεται. Δύναμις γὰρ αὕτη τῶν διὰ Χριστοῦ
 15 θεσπισμάτων.

Οὐκοῦν Δαβίδ ὀνομάσας τὸν ἐκ σπέρματος Δαβίδ κατὰ σάρκα Χριστόν, περὶ αὐτοῦ φησι παραχρηῖμα· «Ἴδου μαρτύριον ἔθνεσι δέδωκα αὐτόν, ἄρχοντα καὶ προστάσσοντα ἔθνεσι». Διαμαρτύρεται ὥσπερ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς
 20 Χριστός τὰς ἐξ ἔθνῶν ἀγέλας, ὅτι δεκταὶ γεγόνασι καὶ αὐταί, καὶ μέτεστι τοῖς ἐθέλουσιν ἀπειργοντος οὐδενὸς τὸ τῆς ἀληθοῦς θεογνωσίας καταπλουτηῖσαι φῶς. Ἔφη γοῦν διὰ τῆς τοῦ Ψάλλοντος λύρας· «Ἀκούσατε ταῦτα πάντα τὰ ἔθνη, ἐνωτίσασθε πάντες οἱ κατοικοῦντες τὴν οἰκουμένην,
 25 οἱ γηγενεῖς καὶ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων, ἐπὶ τὸ αὐτὸ πλούσιος καὶ πένης. Τὸ στόμα μου λαλήσει σοφίαν καὶ ἡ μελέτη τῆς καρδίας μου σύνεσιν». Ἔδει γάρ, ἔδει σοφίας καὶ συνέσεως τοῖς πεπλανημένοις, οἱ διὰ πολλὴν ἀβελτηρίαν προσεκύνησαν τῇ κτίσει παρὰ τὸν Κτίσαντα, ξύλοις καὶ λίθοις
 30 ἐπεγράφοντο θεοῦς. Ἐνηνθρώπησε δὲ ὁ Λόγος, ὅτου χάριν καὶ ἐπένευσεν αὐτοῖς, λέγων· «Πνεῦμα Κυρίου ἐπ' ἐμέ,

οἱ ἱερεῖς ὑποσχέσεις πού δόθηκαν στόν θεσπέσιο Δαβίδ γιά τόν Σωτήρα ὅλων μας Χριστό θά δοθοῦν σέ ἐκείνους ἀπό τὰ ἔθνη πού στρέφονται σ' αὐτόν, ἢ θεῖα καλεῖ τὰ ἱερά θεσπίσματα τοῦ Χριστοῦ ὁ ὁποῖος κατὰ σάρκα καταγόταν ἀπό τή γενιά τοῦ Δαβίδ. Καί τὰ καλεῖ ὅσια, γιατί κάνουν ὅσιους ἐκείνους πού τὰ ἀποδέχονται, ὅπως βέβαια ὀνόμασε ἀγνό καί τὸ φόβο τοῦ Θεοῦ πού κάνει ἀγνοῦς τοὺς πιστοῦς, καί ζωὴ τὸν εὐαγγελικὸ λόγο, γιατί δίνει ζωή. Γιατί ὁ Χριστὸς εἶπε κάπου· «Τὰ λόγια πού ἐγὼ σᾶς εἶπα εἶναι πνεῦμα καί ζωή»⁸², δηλαδή πνευματικά καί ζωοποιά. Ὅσια λοιπὸν εἶναι αὐτὰ πού ἀναδεικνύουν ὀσίους καί δίκαιους καί ἄμεμπτους ἐκείνους πού τὰ δέχονται, πιστὰ πάλι, ἐπειδὴ κάνουν πιστοῦς αὐτοὺς πού τὰ δέχονται καί ἐνεργοῦν τὴν ἐδραίωση στὴν πίστη καί στὴ ζωὴ τῆς εὐσέβειας. Γιατί αὕτη εἶναι ἡ δύναμη τῶν θεσπισμάτων τοῦ Χριστοῦ.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ὀνόμασε Δαβίδ τὸν Χριστό πού κατὰ σάρκα προέρχεται ἀπὸ τὴ γενιά τοῦ Δαβίδ, λέγει ἀμέσως γι' αὐτόν· «Νά, τὸν ἔδωσα ὡς μαρτυρία στὰ ἔθνη, ἄρχονται καί ἐντολοδότῃ αὐτῶν». Δίνει ἐπιβεβαίωση κατὰ κάποιον τρόπο ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστὸς γιά τὰ πλήθη τῶν ἐθνῶν, ὅτι ἔγιναν δεκτὰ καί αὐτὰ καί μποροῦν ὅποιοι θέλουν χωρὶς νὰ τοὺς ἐμποδίζει κανένας νὰ δεχθοῦν πλούσιο τὸ φῶς τῆς ἀληθινῆς θεογνωσίας. Πράγματι εἶπε μὲ τὴ λύρα τοῦ Ψαλμωδοῦ· «Ἀκοῦστε αὐτὰ πού σᾶς λέγω ὅλα τὰ ἔθνη· βάλτε τα σ' αὐτιά σας ὅλοι ὅσοι κατοικεῖτε τὴν οἰκουμένη, οἱ ἐντόπιοι καί ὅλοι οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι, πλούσιος μαζὶ καί φτωχός. Ἀπὸ τὸ στόμα μου θά βγεῖ λόγος σοφίας καί ἀπὸ τοὺς μελετημένους λογισμοὺς μου θά προκύψει σύνεση»⁸³. Γιατί χρειάζονταν, ναι, χρειάζονταν σοφία καί σύνεση οἱ πλανημένοι, οἱ ὁποῖοι ἀπὸ πολλὴ ἀνοησία προσκύνησαν τὴν κτίση παρὰ τὸν Κτίστη, καί ὀνόμαζαν θεοὺς τοὺς τὰ ξύλα καί τὶς πέτρες⁸⁴. Ἄλλ' ἔγινε ὁ Λόγος ἄνθρωπος, γιὰ χάρι τοῦ ὁποίου ἔκλινε τὸ βλέμμα του σ' αὐτούς, λέγοντας· «Πνεῦμα τοῦ Κυρίου

83. Ψαλμ. 48, 2-4.

84. Ἰεζ. 20, 32.

οὐ εἶνεκεν ἔχρισέ με· εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς ἀπέσταλκέ με, κηρύξαι αἰχμαλώτοις ἄφεσιν καὶ τυφλοῖς ἀνάβλεψιν, ἰάσασθαι τοὺς συντετριμμένους τὴν καρδίαν». Ταῦτα γὰρ ἦν τὰ τῶν ἐθνῶν ἀρρώσθημα, λελύτρωνται δὲ δι' αὐτοῦ·
 5 πεπλουτήκασι γὰρ τὴν παρ' αὐτοῦ σοφίαν, καὶ συνετοὶ γεγόνασι, καὶ ἀσθενῆ καὶ συντετριμμένην οὐκέτι τὴν διάνοιαν ἔχουσιν, ἀλλ' ὑγιῆ τε καὶ ἐρῶμένην καὶ ἐπιτηδεῖως ἔχουσαν πρὸς παραδοχὴν καὶ κατόρθωσιν ἀγαθοῦ παντός καὶ σωτηρίου πράγματος.

10 Πλὴν ἄθρει τὸ ἀκριβὲς τοῦ λόγου. Εἰπὼν γάρ, «Εἰς μαρτύριον τοῖς ἔθνεσι δέδωκα αὐτόν», ἵνα μὴ τίς τινα τῶν ἀγίων προφητῶν αὐτὸν ὑπάρχειν ὑποτοπήσειεν, ἐνειδείῃ δὲ μᾶλλον πᾶς ὀφισοῦν, ὅτι τῇ τῆς κυριότητος διαπρέπει δόξῃ· Θεὸς γὰρ ὢν, ἐπέφανεν ἡμῖν· οὐ μόνον αὐτὸν μαρτύ-
 15 ριον δεδόσθαι φησὶν, ἀλλὰ γὰρ «καὶ ἄρχοντα καὶ προστάσσοντα ἔθνεσιν». Οἱ μὲν γὰρ μακάριοι προφήται, καὶ πρὸ αὐτῶν ἔτι Μωσῆς, μέτρον ἔχοντες τὸ οἰκετικόν, τό, «Τάδε λέγει Κύριος», ἐπεφώνουν αἰεὶ τοῖς ἀκροωμένοις, οὐχ ὡς προστάσσοντες μᾶλλον, ἀλλ' ὡς θεΐαις διακονοῦντες
 20 φωναῖς, ὁ δέ γε Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς θεοπρεπεστάτους ἐποιεῖτο λόγους. Ἐθαυμάζετο γοῦν καὶ παρ' αὐτοῖς τοῖς Ἰουδαίοις, ὅτι ἐν ἐξουσίᾳ ἦν ὁ λόγος αὐτῶ, καὶ ὅτι «ἐδίδασκεν αὐτοὺς ὡς ἐξουσίαν ἔχων, καὶ οὐχ ὡς οἱ Γραμματεῖς αὐτῶν». Οὐ γὰρ ἦν ὁ λόγος αὐτῶ τῆς τοῦ νόμου σκι-
 25 ας, ἀλλ' ὡς αὐτὸς ὢν ὁ νομοθέτης μετετίθει τὸ γράμμα πρὸς ἀλήθειαν, καὶ τοὺς τύπους εἰς ἐμφάνειαν τὴν πνευματικὴν· ἄρχων γὰρ ἦν καὶ τοῦ προστάττειν ἔχων τὴν ἐξουσίαν.

Ἔτι δὲ περὶ τῶν ἐθνῶν ὁ τῆς προφητείας ἐξυφαίνεται λόγος, ἀναμάθοι τις ἂν, καὶ λίαν ἀμογητί, τοῦ Θεοῦ καὶ
 30 Πατρὸς ποιουμένου τοὺς λόγους ὡς πρὸς αὐτὸν τὸν ἴδιον

85. Ἦσ. 61, 1.

86. Μάρκ. 1, 22.

ὑπάρχει σέ μένα, καί γι' αὐτό μέ ἔχρισε ὁ Κύριος καί μέ ἔστειλε νά κηρύξω τὸ χαρμόσυνο μήνυμα τοῦ εὐαγγελίου στοὺς φτωχοὺς, νά κηρύξω στοὺς αἰχμαλώτους τὴν ἀπελευθέρωσή τους καὶ στοὺς τυφλοὺς τὴν ἀνάβλεψη, καὶ νά θεραπεύσω ἐκείνους πού ἔχουν συντριμμένη τὴν καρδιά τους»⁸⁵. γιὰ αὐτὰ ἦταν τὰ ἄρρωσθήματα τῶν ἐθνῶν, λυτρώθηκαν ὅμως ἀπὸ αὐτόν. Γιὰ δέχθηκαν πλούσια ἀπὸ αὐτόν τὴ σοφία του, ἔγιναν συνετοί, καὶ δὲν ἔχουν πιά τὴ διάνοια ἀσθενῆ καὶ συντριμμένη, ἀλλὰ ὑγιῆ καὶ δυνατὴ καὶ κατάλληλη πρὸς ἀποδοχὴ καὶ κατόρθωση κάθε ἀγαθοῦ καὶ σωτήριου ἔργου.

Πρόσεχε ὅμως τὴν ἀκρίβεια τοῦ λόγου. Ἐφοῦ δηλαδὴ εἶπε, «Τὸν ἔδωσα ὡς μαρτυρία στὰ ἔθνη», γιὰ νά μὴ νομίσει κανεὶς ὅτι αὐτὸς εἶναι κάποιος ἀπὸ τοὺς προφῆτες, ἀλλὰ νά κατανοήσῃ ὁ καθένας, ὅτι διαπρέπει μέ τὴ δόξα πού πρέπει στὸν Κύριο, λέγει: Γιὰτί, ἐνῶ ἦταν Θεός, φανερώθηκε σ' ἐμᾶς. Δὲν τὸν ἔδωσε λέγει μόνο ὡς μαρτυρία, ἀλλὰ «καὶ ὡς ἄρχοντα καὶ ὡς αὐτόν πού δίνει προστάγματα στὰ ἔθνη». Γιὰτί οἱ μακάριοι προφῆτες καὶ ἀκόμα καὶ ὁ πρὶν ἀπὸ αὐτοὺς Μωυσῆς, ἐπειδὴ ἀνῆκαν στὴν τάξη τῶν δούλων, φώναζαν πάντοτε στοὺς ἀκροατὲς τους λέγοντας, «Αὐτὰ λέγει Κύριος», ὄχι ὡς προστάζοντες, ἀλλὰ ὡς κάποιοι πού ὑπηρετοῦσαν τὶς προσταγὲς τοῦ Θεοῦ, ὁ Κύριός μας ὅμως Ἰησοῦς Χριστὸς ἀπηύθυνε τοὺς λόγους μέ τρόπο πού πρέπει στὸν Θεό. Τὸν θαύμαζαν ἀκόμα καὶ οἱ ἴδιοι οἱ Ἰουδαῖοι, γιὰτί ὁ λόγος του διατυπωνόταν μέ ἐξουσία, καὶ «τοὺς δίδασκε σὰν κάποιος πού εἶχε ἐξουσία, καὶ ὄχι ὅπως οἱ Γραμματεῖς αὐτῶν»⁸⁶. Γιὰτί ὁ λόγος του δὲν ἀναφερόταν στὴ σκιά τοῦ νόμου, ἀλλὰ αὐτὸς ὡς νομοθέτης μετέθετε τὸ γράμμα στὴν ἀλήθεια, καὶ τοὺς τύπους τοὺς παρουσίαζε πνευματικούς, γιὰτί ἦταν ἄρχοντας καὶ εἶχε τὴν ἐξουσία νά προστάζει.

Ἄρα ὅμως ὁ λόγος τῆς προφητείας διατυπώνεται γιὰ τὰ ἔθνη, μπορεῖ νά τὸ διαπιστώσῃ κανεὶς, καὶ πολὺ εὐκόλα, γιὰτί ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας ἀπευθύνει τὸν λόγο του πρὸς τὸν ἴδιο τὸν Υἱὸ του.

Υἱόν. «Ἔθνη» γάρ, φησίν, «ἃ οὐκ ἤδεισάν σε, ἐπικαλέσονται σε, καὶ λαοί, οἳ οὐκ ἠπίσταντό σε, ἐπὶ σέ καταφεύξονται». Οἳ γὰρ πάλαι Χριστὸν οὐκ εἰδότες, διὰ τὸ ἐν ἀχλύϊ καὶ σκοτῶ διατελεῖν, ἐπεκαλέσαντο, τουτέστιν Θεὸν ἐπε-
 5 γράψαντο τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἐπ' αὐτὸν κατέφυγον, ἐλπίδα καὶ σκεπαστὴν καὶ σωτηρίαν πρόξενον ὀνομάζοντες καὶ ὡς Θεὸν ἐπικαλούμενοι. Καὶ διὰ ποίαν αἰτίαν; «Ἐνεκεν Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου», φησί, «τοῦ ἁγίου Ἰσραήλ, ὅτι ἐδόξασέ σε»· πρόσσεισι μὲν γὰρ τῷ Υἱῷ δοξάζοντες αὐτὸν
 10 ὡς ἐκ Θεοῦ Πατρὸς γεννηθέντα κατὰ φύσιν, καὶ τὴν αὐτοῦ τοῦ τεκόντος ἔχοντα δόξαν. Ὁ γὰρ δοξάζων τὸν Πατέρα, δοξάζει τὸν ἐξ αὐτοῦ, καὶ ὁ δοξάζων τὸν Υἱόν, συνδοξάζει πάντως αὐτῷ καὶ τὸν ἐξ οὗ γεγέννηται κατὰ φύσιν.

15 Ἦγουν καὶ καθ' ἕτερον, εἰ βούλει, τρόπον τοῖς εἰρημένοις προσβάλης· «Υπάρχων μὲν γὰρ ἐν μορφῇ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ὁ Υἱός, οὐχ ἀρπαγμὸν ἠγῆσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ, ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσε μορφὴν δούλου λαβὼν, ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος, καὶ σχήματι εὐρεθεὶς ὡς ἄν-
 20 θρωπος, ἐταπεινώσεν ἑαυτὸν γενόμενος ὑπήκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ. Διὸ καὶ ὁ Θεὸς αὐτὸν ὑπερύψωσε, καὶ ἔχαρίσατο αὐτῷ ὄνομα τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα, ἵνα ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ πᾶν γόνυ κάμψη, ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων, καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξο-
 25 μολογήσεται, ὅτι Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρὸς. Ἀμήν». Ἐπειδὴ γὰρ διὰ τὸ τῆς ἀνθρωπότητος μέτρον ἀκλεῆς τις εἶναι ἐνομίσθη Χριστός, ἀναφοιτᾶ πάλιν εἰς τὴν ἐνοῦσαν αὐτῷ θεοπρεπῆ τε καὶ ὑπερτάτην ὑπεροχὴν τε καὶ δόξαν καὶ μετὰ σαρκός. Καὶ τοῦτο, οἶμαι, ἐστὶ τὸ
 30 «δεδοσθαι λέγειν τῷ Υἱῷ παρὰ τοῦ Πατρὸς τὸ ὄνομα τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα». Καὶ γοῦν ἔφη πρὸς αὐτόν· «Πάτερ, δό-

Γιατί λέγει· «Ἔθνη πού δέν σέ γνώριζαν, θά σέ ἐπικαλεσθοῦν, καί λαοί πού εἶχαν ἄγνοια γιά σένα, θά καταφύγουν σ' ἐσένα». Αὐτοί δηλαδή πού παλαιά δέν γνώριζαν τόν Χριστό, ἐπειδὴ ζοῦσαν στήν ὁμίχλη καί στό σκοτάδι, ἐπικαλέσθηκαν, δηλαδή ἀναγνώρισαν τόν Ἰησοῦ ὡς Θεό καί κατέφυγαν σ' αὐτόν, ὀνομάζοντάς τον ἐλπίδα τους, προστασία τους καί πρόξενο τῆς σωτηρίας, καί ἐπικαλούμενοι αὐτόν ὡς Θεό. Καί γιά ποιά αἰτία; «Ἐξαιτίας τοῦ Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου», λέγει, «τοῦ ἁγίου τοῦ Ἰσραήλ, γιατί σέ δόξασε». Γιατί προσέρχονταν στόν Υἱό δοξάζοντάς τον ὡς αὐτόν πού γεννήθηκε κατὰ φύση ἀπό τὸ Θεό Πατέρα καί ἔχει τὴν φύση τοῦ ἴδιου τοῦ γεννήτορά του. Γιατί αὐτὸς πού δοξάζει τὸν Πατέρα, δοξάζει καί τὸν Υἱό, καί αὐτὸς πού δοξάζει τὸν Υἱό, δοξάζει μαζί ὅπωςδὴποτε καί ἐκεῖνον πού τὸν γέννησε κατὰ φύση.

Ἡ ἂν θέλεις μπορεῖς καί μὲ ἄλλο τρόπο νὰ προσεγγίσεις τὰ παραπάνω· γιατί λέγει· «Ἐνῶ ὁ Υἱός ὑπῆρχε μὲ τὴ μορφὴ τοῦ Θεοῦ καί Πατέρα, δέν θεώρησε τὴν ἰσότητά του μὲ τὸν Θεό ὡς ἀρπαγὴ, ἀλλὰ κένωσε τὸν ἑαυτό του μὲ τὸ νὰ λάβει μορφὴ δούλου καί νὰ γίνεῖ ὅμοιος μὲ τοὺς ἀνθρώπους, καί ἀφοῦ παρουσιάσθηκε μὲ τὴ μορφὴ τοῦ ἀνθρώπου, ταπείνωσε τὸν ἑαυτό του δείχνοντας ὑπακοὴν μέχρι θανάτου, καί μάλιστα θανάτου σταυρικοῦ. Γι' αὐτὸ καί ὁ Θεὸς τὸν ὑπερύψωσε καί τοῦ χάρισε τὸ ὄνομα πού εἶναι πάνω ἀπὸ κάθε ὄνομα, ὥστε στό ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ νὰ κλίνει κάθε γόνατο τῶν ἐπουρανίων καί τῶν ἐπιγείων καί τῶν καταχθονίων, καί κάθε γλῶσσα νὰ ὁμολογήσει, ὅτι εἶναι Κύριος ὁ Ἰησοῦς Χριστός, πρὸς δόξα τοῦ Θεοῦ Πατέρα Ἀμήν»⁸⁷. Ἐπειδὴ δηλαδή ἐξαιτίας τῆς ἀνθρώπινης ἐμφάνισής του ὁ Χριστὸς θεωρήθηκε σάν ἓνας ἄσημος, ἐπανέρχεται πάλι στὴ θεοπρεπῆ καί ὑπέριστα μεγαλειότητα καί δόξα του πού ὑπάρχει σ' αὐτόν μαζί καί μὲ τὴ σάρκα. Κι αὐτὸ νομίζω σημαίνει ὁ λόγος του, ὅτι «δόθηκε στόν Υἱό ἀπὸ τὸν Πατέρα τὸ ὄνομα πού εἶναι ἀνώτερο ἀπὸ κάθε ὄνομα». Καί πράγματι εἶπε σ' αὐτόν·

ξασόν με τῇ δόξῃ, ἣ εἶχον πρὸ τοῦ τὸν κόσμον εἶναι παρὰ σοί».

Στίχ. 6-7. «Ζητήσατε τὸν Θεόν, καὶ ἐν τῷ εὐρίσκειν αὐτὸν ἐπικαλέσασθε. Ἦνίκα δ' ἂν ἐγγίξῃ ὑμῖν, ἀπολιπέτω
5 ὁ ἀσεβής τὴν ὁδὸν αὐτοῦ, καὶ ἀνὴρ ἄνομος τὴν βουλήν αὐτοῦ, καὶ ἐπιστραφήτω πρὸς Κύριον, καὶ ἐλεηθήσεται, ὅτι ἐπὶ πολὺ ἀφήσει τὰς ἁμαρτίας ὑμῶν».

Τῆς εἰς αὐτὸν πίστεως τὴν ὁδὸν ἐναργῆ καθιστὰς ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστός, ἔφη πρὸς Ἰουδαίους· «Μὴ
10 γογγύζετε μετ' ἀλλήλων. Οὐδεὶς δύναται ἐλθεῖν πρὸς μέ, εἰ μὴ ὁ Πατὴρ πέμψας με ἐλκύσῃ αὐτόν». Εἰσφέρεται δὲ καὶ τὸ αὐτοῦ πρόσωπον τοῦ Πατρὸς, οὕτω λέγον πρὸς τὸν Υἱόν· «Κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου». Ἐχθρούς γὰρ ὄντας τοὺς πεπλανημένους ποτὲ καὶ τοῖς τοῦ κόσμου στοιχείοις λατρεύοντας καὶ τοῖς τῆς ἁμαρτίας βρόχοις ἀφύκτως ἐνισχημένους, ὑπέθηκεν ὁ Πατὴρ τῷ Υἱῷ. Καὶ οὐ δὴ πρὸ φαίη τις ἂν, ὡς ἀδυνάτως ἔχοντι προσνέμων [προσνέμειν] τὸ χρῆμα. Πάντα γὰρ ἐνεργεῖ, καὶ αὐτός ἐστιν ἡ τοῦ τεκόντος δεξιὰ πανσθενῆς καὶ ἀλ-
20 κμωτάτη. Ἐπειδὴ δὲ τὸ τῆς ἀνθρωπότητος μέτρον καὶ εἰς τὸ χρῆναι λαβεῖν κέκληκεν αὐτὸν οἰκονομικῶς, ταύτης ἐνεκα τῆς αἰτίας ὁ Πατὴρ λέγεται πάντας ὑποφέρειν, ὡς ἰδία δυνάμει καὶ σοφίᾳ τῷ Υἱῷ· δυναμοῖ γὰρ δι' αὐτοῦ τὸ ἡσθενηκός, καὶ σοφοῖ τὸ ἀσύνετον, καὶ οὐκ ἂν τις, νοῦν ἔχων, οἰ-
25 ηθεῖη ποτὲ μὴ δεδυνῆσθαι τὸν Υἱὸν ὑποτάξαι τινὰ ἑαυτῷ, διαλογιεῖται δὲ μᾶλλον, ὅτι πάντα δι' αὐτοῦ, καθάπερ ἔφην ἀρτίως, ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ ἐργάζεται.

Τί οὖν ἄρα καὶ νῦν βούλεται τῆς προφητείας ὁ λόγος; Εἰσκομίζει τὸ τοῦ Πατρὸς πρόσωπον, ἐπιφωνῶν καὶ λέγων
30 ταῖς τῶν ἐθνῶν ἀγέλαις· «Ζητήσατε τὸν Θεόν», ὃν ἀρτίως

«Πατέρα, δόξασέ με με τὴ δόξα πού εἶχα κοντά σου προτοῦ ἔρθει στήν ὑπαρξη ὁ κόσμος»⁸⁸.

Στίχ. 6-7. «Ἀναζητήστε τὸν Θεό, καὶ ὅταν τὸν βρεῖτε, ἐπικαλεσθεῖτε αὐτόν. Καὶ ὅταν σᾶς πλησιάζει, ἃς ἐγκαταλείψει ὁ ἀσεβὴς τὸ δρόμο του καὶ ὁ ἄνομος τὶς βουλές του, καὶ ἃς ἐπιστρέψει στὸν Κύριο καὶ θὰ λάβει τὸ ἔλεός του. Γιατί θὰ εἶναι μεγάλη ἡ συγχώρηση πού θὰ λάβετε γιὰ τὶς ἁμαρτίες σας».

Θέλοντας νὰ κάνει φανερὴ ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστὸς τὴν ὁδὸ τῆς πίστεως πρὸς αὐτόν, εἶπε κάπου στοὺς Ἰουδαίους: «Μὴ γογγύζετε μεταξὺ σας. Κανένας δὲν μπορεῖ νὰ ἔρθει σ' ἐμένα, ἂν ὁ Πατέρας πού με ἔστειλε δὲν τὸν ἐλκύσει κοντά του»⁸⁹. Εἰσάγεται στὸ λόγο καὶ τὸ πρόσωπο τοῦ ἴδιου τοῦ Πατέρα λέγοντας τὰ ἐξῆς πρὸς τὸν Υἱό: «Κάθισε στὰ δεξιὰ μου, μέχρι πού νὰ θέσω τοὺς ἐχθρούς σου κάτω ἀπὸ τὰ πόδια σου»⁹⁰. Καὶ πράγματι τοὺς πλανημένους, πού ἦταν κάποτε ἐχθροὶ του καὶ λάτρευαν τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου καὶ ἦταν αἰχμαλωτισμένοι χωρὶς δυνατότητα διαφυγῆς ἀπὸ τὰ δίχτυα τῆς ἁμαρτίας, τοὺς ἔθεσε ὁ Πατέρας κάτω ἀπὸ τὰ πόδια τοῦ Υἱοῦ. Καὶ δὲν θὰ μπορούσε βέβαια νὰ πεῖ κανεὶς, ὅτι τοῦ ἔκανε αὐτὸ ἐπειδὴ ἦταν ἀδύναμος. Γιατί ἐνεργεῖ τὰ πάντα, καὶ αὐτὸς εἶναι τὸ πανίσχυρο καὶ παντοδύναμο δεξιὸ χέρι τοῦ Πατέρα του. Ἐπειδὴ ὅμως τὸν κάλεσε νὰ λάβει κατ' οἰκονομία τὰ ἀνθρώπινα μέτρα, γι' αὐτὸ τὸ λόγο λέγεται ὅτι ὁ Πατέρας ἔβαλε κάτω ἀπὸ τὰ πόδια τοῦ Υἱοῦ ὅλους με τὴ δική του τάχα δύναμη καὶ σοφία: γιὰτὶ μέσω αὐτοῦ δυναμώνει τὸ ἀδύναμο καὶ κάνει σοφὸ τὸ ἀσοφο καὶ κανένας πού ἔχει νοῦ δὲν θὰ νομίσει ποτὲ ὅτι ὁ Υἱὸς δὲν μπορεῖ νὰ ὑποτάξει κάποιον κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία του, ἀλλὰ θὰ σκεφθεῖ μᾶλλον, ὅτι ὅλα ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας, ὅπως εἶπα προηγουμένως, τὰ ἐργάζεται μέσω αὐτοῦ.

Τί λοιπὸν θέλει ἄραγε νὰ πεῖ ὁ προφητικὸς λόγος; Εἰσάγει τὸ πρόσωπο τοῦ Πατέρα νὰ φωνάζει καὶ νὰ λέγει στὰ πλήθη τῶν ἐθνῶν: «Ἀναζητήστε τὸν Θεό»: αὐτόν γιὰ τὸν ὁποῖο πρὶν ἀπὸ

ἔφη μαρτύριον δεδόσθαι τοῖς ἔθνεσιν, ἄρχοντά τε αὐτῶν
καὶ προστάττοντα· τοῦτον εὐθύς καὶ Θεὸν ἀποκαλεῖ καὶ
ζητεῖσθαι προστέταχεν. Ἡ δὲ ζήτησις οὐ τοπικὴ· τὸ γὰρ
Θεῖον ἀσώματον, καὶ οὐκ ἐν τόπῳ νοεῖται. Πληροῖ γὰρ
5 ἅπαντα, καὶ οὐδενὸς τῶν ὄντων ἀποδημεῖ, ἀλλ' ὡς ἐν προ-
θυμία ψυχῆς οἰκειότητα διψώσης τὴν πρὸς αὐτὸν διὰ τῶν
εἰς εὐσέβειαν σπουδασμάτων καὶ θεογνωσίας τῆς ἀληθοῦς.
Πρέποι γὰρ ἂν ἡ τοιαύτη ζήτησις τοῖς ἔτι μακρὰν καὶ ἀφε-
στηκόσιν αὐτοῦ, μεσολαβούσης δηλονότι τῆς ἁμαρτίας καὶ
10 τῆς ἐνεργούσης αὐτοῖς ἀγνοίας, ὧν ἐκ μέσου γεγενημένων,
ἐγγὺς ἔσονται Θεοῦ. Οὕτω γὰρ που καὶ ὁ πάνσοφος Παῦ-
λος τοῖς ἐξ ἔθνῶν ἐπιστέλλει, λέγων· «Νυνὶ δέ, οἵ ποτε ὄντες
μακρὰν, ἐγενήθητε ἐγγύς».

Οὕτω ζητεῖται πρὸς ἡμῶν ὁ τῶν ὅλων Θεός Ἄλλ' «ἐν τῷ
15 εὐρίσκειν, ἐπικαλέσασθε», φησί. Τὸ δέ, «ἐπικαλέσασθε», κα-
τασημῆνειεν ἂν ἕτερον οὐδὲν, πλὴν ὅτι τό, ὡς Θεὸν ὑμνήσα-
τε, καὶ ζητεῖτε παρ' αὐτοῦ δύναμίν τε καὶ προθυμίαν ἀπο-
χρῶσαν ὑμῖν εἰς ἐπιστροφὴν. Αἰτήσατε παρ' αὐτοῦ τὴν λύ-
τρωσιν, καὶ τὸ δύνασθαι διαφυγεῖν τὰ τῆς ἁμαρτίας δεσμὰ
20 καὶ τὴν τοῦ πλεονεκτήσαντος χεῖρα, τοῦτ' ἔστι τοῦ Σατανᾶ.
Γέγραπται γάρ, ὅτι «Αἰνῶν ἐπικαλέσομαι τὸν Κύριον, καὶ
ἐκ τῶν ἐχθρῶν μου σωθήσομαι». «Ἐν δὲ τῷ εὐρίσκειν», γενέ-
σθαι δὲ καὶ ἐγγύς, «ἀπολιπέτω ὁ ἀσεβῆς τὴν ὁδὸν αὐτοῦ,
καὶ ἄνηρ ἄνομος τὴν βουλήν αὐτοῦ, καὶ ἐπιστραφήτω ἐπὶ
25 Κύριον καὶ ἐλεηθήσεται». Οἱ γὰρ ὅλως ἀξιοθέντες κλήσεώς
τε καὶ ἐπιστροφῆς, καὶ τῶν παρ' αὐτοῦ χαρισμάτων προσδο-
κῶντες τὴν μέθεξιν, ἀποφοιτᾶν ὀφείλουσι τῶν ἀρχαίων ἐπι-
τηδευμάτων καὶ τῆς εἰς τὸ φαῦλον ὁδοῦ καὶ ῥοπῆς τῆς εἰς
ἁμαρτίαν καὶ φιληδονίας σαρκικῆς Ἐλεηθήσεται γὰρ οὐ-
30 τως ἐξ ἀληθινῆς καρδίας ποιησάμενος τὴν ἐπιστροφὴν, «ὅτι
ἀφήσει ἐπὶ πολὺ τὰς ἁμαρτίας ὑμῶν». Τὸ δέ, «ἐπὶ πολὺ» φη-

λίγο εἶπε ὅτι εἶχε δοθεῖ ὡς μαρτυρία στὰ ἔθνη⁹¹, ἄρχοντας καὶ ἐντολοδότης αὐτῶν, αὐτὸν ἀμέσως τὸν ἀποκαλεῖ καὶ Θεὸ καὶ πρόσταξε ν' ἀναζητεῖται. Ἡ ἀναζήτηση βέβαια δὲν ἔχει σημασία τοπική· γιατί ἡ θεότητα εἶναι ἀσώματη καὶ δὲν νοεῖται μέσα σὲ τόπο. Γιατὶ γεμίζει τὰ πάντα καὶ ἀπὸ κανένα ἀπὸ τὰ ὄντα δὲν ἀπουσιάζει, ἀλλὰ λέγεται μὲ τὴν ἔννοια τῆς προθυμίας τῆς ψυχῆς ποὺ διψᾷ οἰκειότητα μαζί του μὲ τοὺς ἀγῶνες γιὰ εὐσέβεια καὶ τὴν ἀληθινὴ θεογνωσία. Γιατὶ ἀρμόζει αὐτὴ ἡ ἀναζήτηση σὲ ὅσους εἶναι ἀκόμα μακριὰ καὶ βρίσκονται σὲ ἀπόσταση ἀπὸ αὐτὸν, γιατί προφανῶς βρίσκεται ἐνδιάμεσα ἡ ἁμαρτία καὶ ἡ ἄγνοια ποὺ ἐνεργεῖ μέσα τους, οἱ ὁποῖες ἀν βγοῦν ἀπὸ τὴ μέση θὰ βρεθοῦν αὐτοὶ κοντὰ στὸν Θεό. Ἔτσι καὶ ὁ πάνσοφος Παῦλος γράφει κάπου σὲ ἐπιστολή του πρὸς τοὺς πιστοὺς τοὺς προερχόμενους ἀπὸ τὰ ἔθνη· «Τώρα ὅμως, ἐσεῖς ποὺ κάποτε ἦσασταν μακριὰ, ἦρθατε κοντὰ»⁹².

Ἔτσι γίνεται ἡ ἀναζήτηση τοῦ Θεοῦ τῶν ὅλων ἀπὸ ἐμᾶς. Ἄλλὰ «ὅταν τὸν βρεῖτε, ἐπικαλεσθεῖτε τον», λέγει. Τὸ «ἐπικαλεσθεῖτε» βέβαια δὲν σημαίνει τίποτε ἄλλο, παρὰ ὑμῆστε τον ὡς Θεὸ καὶ ζητᾶτε ἀπὸ αὐτὸν δύναμη καὶ ἰκανὴ προθυμία πρὸς ἐπιστροφή σας. Ζητῆστε ἀπὸ αὐτὸν τὴ λύτρωση καὶ τὴ δύναμη νὰ διαφύγετε τὰ δεσμὰ τῆς ἁμαρτίας καὶ τὸ χέρι τοῦ τυράννου σας, δηλαδή τοῦ Σατανᾶ. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ· «Μὲ ὑμνοὺς εὐχαριστίας θὰ ἐπικαλεσθῶ τὸν Κύριο καὶ θὰ σωθῶ ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς μου»⁹³. «Καὶ ὅταν τὸν βρεῖτε» καὶ βρεθεῖτε κοντὰ του, «ὡς ἐγκαταλείψει ὁ ἀσεβὴς τὸ δρόμο του καὶ ὁ ἄνομος τὶς βουλές του, καὶ ὡς ἐπιστρέψει στὸν Κύριο καὶ θὰ λάβει τὸ ἔλεός του». Γιατὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἀξιώθηκαν γενικὰ νὰ κληθοῦν καὶ νὰ ἐπιστρέψουν καὶ προσδοκοῦν νὰ γίνουν μέτοχοι τῶν χαρισμάτων του, ὀφείλουν νὰ ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὶς ἀρχαῖες συνήθειές τους καὶ τὸ δρόμο τους πρὸς τὴ φαυλότητα καὶ τὴ ροπή πρὸς τὴν ἁμαρτία καὶ τὴ σαρκικὴ φιληδονία. Γιατὶ ἔτσι θὰ λάβει τὸ ἔλεός του, πραγματοποιώντας τὴν ἐπιστροφή του μὲ ἀληθινὴ συναίσθηση τῆς καρδιᾶς, «γιατὶ θὰ συγχωρήσει τελείως τὶς ἁμαρτίες σας». Τὸ «ἐπὶ πολὺ» τὸ λέγει ἀντὶ τοῦ

σὶ ἀντὶ τοῦ, παντελῶς καὶ εἰσάπαν· «Οὐ γὰρ ἐπλεόνασεν ἡ ἁμαρτία, ὑπερεπερίσσευσεν ἡ χάρις», κατὰ τὸ γε γραμμένον· δυσαπόνιπτον γὰρ τῶν ἐν ὑμῖν αἰτιαμάτων οὐδέν, διασημῆ-
 5 χειν ἐθέλοντος Θεοῦ. Γέγραπται γὰρ περὶ τοῦ πάντων Σωτή-
 ρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅτι «Ἴδου αὐτὸς εἰσπορεύεται ὡς
 πῦρ χωνευτηρίου, καὶ ὡς ποιά πλυνόντων. Καὶ καθιεῖται
 χωνεύων καὶ καθαρίζων ὡς τὸ ἀργύριον καὶ τὸ χρυσίον». Βαπτίζει γὰρ ἡμᾶς Πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρὶ. Πῦρ δὲ εἶναί
 φαμεν τὴν οἶον σημηκτικὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος δύναμιν,
 10 πυρὸς δίκην ἐκτέκουσαν τῶν ἐν ἡμῖν πλημμελημάτων τὸν
 ῥύπον.

Στίχ 8-9. «Οὐ γὰρ εἰσὶν αἱ βουλαί μου, ὥσπερ αἱ βουλαὶ
 ὑμῶν, οὐδὲ ὥσπερ αἱ ὁδοί μου, αἱ ὁδοὶ ὑμῶν, ἀλλ' ὥσ-
 περ ἀπέχει ὁ οὐρανὸς ἀπὸ τῆς γῆς, οὕτως ἀπέχει ἡ ὁδός
 15 μου ἀπὸ τῶν ὁδῶν ὑμῶν, καὶ τὰ διανοήματα ὑμῶν ἀπὸ
 τῆς διανοίας μου».

Ἀπιστεῖν οὐκ ἐᾶ διὰ Χριστοῦ χάριτι τοὺς καλουμένους
 εἰς ἐπιστροφὴν καὶ λύτρωσιν καὶ ἀποκάθαρσιν ἁμαρτίας.
 Τοῦτο πεπόνθασιν οἱ ἐξ αἵματος Ἰσραήλ· Θεοῦ γὰρ καλοῦν-
 20 τος εἰς ἐπιστροφὴν καὶ μετάγνωσιν, τοῖς τοῦ συνειδότος
 ἐλέγχους καταδακνόμενοι καὶ δυσέκνιπτον κομιδῇ τὸν τῆς
 ἑαυτῶν φαυλότητος ῥύπον λογιζόμενοι. «Αἱ πλάναι
 ἡμῶν», ἔφασκον, «ἐν ἡμῖν εἰσιν, καὶ ἐν αὐταῖς ἡμεῖς τικτό-
 μεθα. Καὶ πῶς ζησόμεθα;». Καὶ τί πρὸς ταῦτα Θεός; «Ἐ-
 25 πιστροφῇ ἀποστρέψατε ἀπὸ τῆς ὁδοῦ ὑμῶν, οἶκος τοῦ Ἰσ-
 ραήλ», καὶ οὐκ ἔσονται ὑμῖν εἰς κόλασιν ἀδικίας. Ὅταν
 τοίνυν ἀπιστῆτε, καὶ ὑμεῖς, αὐτὸς φησι, διαβεβαιουμένου
 τε καὶ λέγοντος ἐμοῦ τοῦ πάντα ἰσχύοντος, ὅτι Πάσης ὑμᾶς
 ἀπαλλάξω κηλίδος καὶ τῶν πάλαι διεπτισμένων ἐλευθέ-
 30 ρους ἀποφανῶ, τότε καθ' ἑαυτοὺς ἐννοήσατε, τίς μὲν ἐγώ,

94. Ρωμ. 5, 20.

95. Μαλαχ. 3, 2-3.

“τελείως καὶ γιὰ πάντα”. Γιατί, σύμφωνα μ’ αὐτὸ ποὺ ἔχει γραφεῖ, «ὅπου πλεόνασε ἡ ἁμαρτία, δόθηκε μὲ περίσσεια ἡ χάρις»⁹⁴. Γιατὶ καμμιά ἁμαρτία μας δὲν εἶναι δύσκολο νὰ ἐξαλειφθεῖ, ἐφόσον θέλει νὰ τὴ σβῆσει ὁ Θεός. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ γιὰ τὸν Σωτῆρα ὄλων μας Χριστό· «Νὰ, αὐτὸς ἔρχεται σὰν τὴ φωτιὰ χωνευτηρίου καὶ σὰν τὸ σταχτόνερο ποὺ χρησιμοποιεῖται γιὰ τὴν πλύση. Καὶ θὰ κατέβῃ χωνεύοντας καὶ καθαρίζοντας ὅπως συμβαίνει μὲ τὸν ἄργυρο καὶ τὸν χρυσό»⁹⁵. Γιατὶ μᾶς βαπτίζει μὲ τὸ ἅγιο Πνεῦμα καὶ φωτιᾶ⁹⁶. Φωτιὰ δέβαια λέμε ὅτι εἶναι ἡ κατὰ κάποιον τρόπο ἀποπλυντικὴ δύναμη τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ποὺ σὰν φωτιὰ διαλύει τὸν ρύπο τῶν ἁμαρτημάτων μας.

Στίχ. 8-9. «Γιατὶ δὲν εἶναι οἱ δικές μου βουλές σὰν τὶς δικές σας βουλές, οὔτε οἱ δρόμοι σας εἶναι ὅπως οἱ δικοί μου δρόμοι, ἀλλ’ ὅσο ἀπέχει ὁ οὐρανὸς ἀπὸ τὴ γῆ, τόσο πολὺ ἀπέχει ὁ δικός μου δρόμος ἀπὸ τοὺς δικούς σας, καὶ τὰ διανοήματά ἀπὸ τὶς δικές σας σκέψεις».

Δὲν ἀφήνει νὰ ἀπιστήσουν στὴ χάρις τοῦς καλούμενους μέσω τοῦ Χριστοῦ στὴν ἐπιστροφή, τὴ λύτρωση καὶ τὴν ἀποκάθαρση. Αὐτὸ τὸ ἔπαθαν οἱ ἕξ αἵματος Ἰσραηλίτες· γιατί, ἐνῶ ὁ Θεὸς τοὺς καλοῦσε νὰ ἐπιστρέψουν καὶ νὰ μετανοήσουν βασανιζόμενοι ἀπὸ τοὺς ἐλέγχους τῆς συνείδησής τους, θεωροῦσαν ὑπερβολικὰ δύσκολο νὰ σβῆσθεῖ ὁ ρύπος τῆς φαυλότητάς τους. Γιατὶ ἔλεγαν· «Οἱ πλάνες μας ὀφείλονται σὲ μᾶς καὶ ἐμεῖς ἐξαιτίας αὐτῶν λειώνομε ἀπὸ τὶς θλίψεις. Καὶ πῶς θὰ ζήσομε;»⁹⁷. Καὶ τί ἀπαντᾷ σ’ αὐτὸ ὁ Θεός; «Ἐπιστρέψετε ὀριστικὰ καὶ ἐγκαταλείψετε τὸ δρόμο σας, σεῖς οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἰσραὴλ»⁹⁸, καὶ δὲν θὰ σᾶς γίνουν οἱ ἁμαρτίες σας αἰτία τιμωρίας. Ὅταν λοιπὸν δὲν πιστεύετε καὶ ἐσεῖς, καὶ ἐγὼ ὁ ἴδιος, λέγει, σᾶς διαβεβαιώνω καὶ σᾶς λέγω, ὅτι ἐγὼ ποὺ μπορῶ νὰ κάνω τὰ πάντα, καὶ ὅτι θὰ σᾶς ἀπαλλάξω ἀπὸ κάθε κηλίδα καὶ θὰ σᾶς καταστήσω ἐλεύθερους ἀπὸ τὰ παλαιὰ παιίσματά σας, τότε σκεφθεῖτε μὲ τὸ νοῦ σας,

96. Ματθ. 3, 11.

97. Ἰεζ. 33, 10.

98. Ἰεζ. 33, 11.

τίνες δὲ καὶ ὑμεῖς, καὶ ὅτι τοσοῦτον διεστήκασιν ἐκ τῶν ὁδῶν ὑμῶν αἱ ὁδοί μου, καὶ τὰ διανοήματα ὑμῶν ἀπὸ τῆς διανοίας μου, ὅση τίς ἐστι καὶ τῶν φύσεων ἢ διαφορά. Ἄνθρωποι μὲν γὰρ ὑμεῖς, ἐγὼ δὲ Θεός.

5 Οὐκοῦν ἀμέτρον τε τὸ μεταξὺ καὶ ἀπαράβλητα παντελῶς τὰ Θεοῦ. Νικᾷ γὰρ ἰσχύϊ καὶ δόξῃ καὶ ἡμερότητι, καὶ οὐδὲν ἔστι παντελῶς ἐν γεννητοῖς ὁ τοῖς ἐνοῦσιν αὐτῷ πλεονεκτήμασι συνεκτείνεται, ἤγουν ἐγγύς ὁράται καὶ παραβραχύ. Ἄνθρωποι μὲν γὰρ ἀοργησίαν οὐκ ἔχουσι,
 10 ἔνεστι δὲ τοῦτο τῇ ὑπὲρ πάντα φύσει· οὐ γὰρ κρατεῖται θυμῷ. Πικρὸς ὁ ἄνθρωπος καὶ πολὺς εἰς πονηρίας, ἀγαθὸς δὲ τῇ φύσει Θεός, μᾶλλον δὲ αὐτόχρημα τὸ ἀγαθόν. Ἀνήσει δὴ οὖν ὡς Θεός καὶ δικαιώσει τὸν ἀσεβῆ, καταχωννύς ἀμνηστείας τὰ ἐξ ἀγνοίας πταίσματα, ἀφανίζων
 15 δὲ καὶ τοὺς ἐκ τοῦ πεπλανῆσθαι ῥύπους. Καὶ καθ' ἕτερον δὲ τρόπον τῇ τῶν προκειμένων θεωρία προσβαλεῖς. Πάλαι μὲν γὰρ τῶν ἐθνῶν ἢ πληθὺς ἀσύνητος ἦν, εὐκόλος εἰς ἀποφορὰν τὴν εἰσάπαν ὀτιοῦν τῶν ἐκτόπων, καὶ ὅλοις ὡσπερ ἰστίοις ἀποφερομένη πρὸς τὸ δοῦν ἐθέλειν, ἃ μὴ θέμις
 20 εἰπεῖν. Ἐπειδὴ δὲ διὰ τῆς πίστεως ἐζήτησαν τὸν Θεόν, ἀπεκαλέσαντό τε καὶ ἀπέλιπον ἑαυτῶν τὰς πρώτας ὁδοὺς καὶ ἀνόμους βουλάς, ἠλέηνται μὲν παρ' αὐτοῦ, μετεστοιχειώθησαν δὲ ὡσπερ εἰς ἑτέραν ζωὴν, σοφοὶ γεγόνασιν ὡς σοφίας μέτοχοι, καὶ ἀγαθοῦ παντὸς πράγματος ἐπι-
 25 στήμονες, ἀπεσείσαντο τῆς ἀρχαίας ἀπάτης τὸν ζυγόν, νενικήκασι τὴν ἁμαρτίαν, οὐκ εὐπαρακόμιστον ἔτι τὴν διάνοιαν ἔχοντες, ἐρηρυσμένην δὲ μᾶλλον καὶ εὐσθενῆ καὶ πολὺ βλέπουσαν ἐπὶ τὸ χρῆναι πληροῦν τὰ ἐφ' οἷσπερ ἂν ἠσθείῃ Θεός.

30 Ἄλλ' ὅταν ἐπαγγείλωμαι ταῦτα, φησί, μὴ ἀπιστήσητε, μήτε μὴν ἀνήνυτον ἔσεσθαι τῆς αὐτῶν γνώμης τὴν μεταβο-

ποιὸς εἶμαι ἐγώ, καὶ ποιοὶ εἶστε ἔσεῖς, καὶ ὅτι τόσο πολὺ διαφέ-
ρουν οἱ δικοὶ μου δρόμοι ἀπὸ τοὺς δρόμους σας καὶ οἱ σκέψεις
σας ἀπὸ τὶς δικές μου σκέψεις, ὅση εἶναι ἡ διαφορὰ τῶν φύσεών
μας. Γιατὶ ἔσεῖς εἶστε ἄνθρωποι, ἐνῶ ἐγὼ Θεός.

Εἶναι λοιπὸν ἀμέτρητη ἡ ἀπόστασις μεταξύ Θεοῦ καὶ ἀνθρώ-
πων καὶ τελείως ἀπαράβλητα τὰ τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ νικᾷ τὰ ἀνθρώ-
πινα στὴ δύναμις καὶ στὴ δόξα καὶ στὴν ἀγαθότητα, καὶ τίποτε
ἀπολύτως δὲν ὑπάρχει σ' αὐτὰ πού γεννιοῦνται πού νὰ συναγωνί-
ζεται ἢ νὰ πλησιάζει ἔστω καὶ λίγο τὰ πλεονεκτήματά του. Οἱ
ἄνθρωποι δηλαδή δὲν εἶναι ἀπαλλαγμένοι ἀπὸ τὴν ὀργή, αὐτὸ
ὅμως ὑπάρχει στὴν ὑπέριστα φύση· γιατί δὲν διακατέχεται ἀπὸ
θυμὸ. Μισεῖ ὁ ἄνθρωπος καὶ εἶναι γεμᾶτος ἀπὸ πονηρία, ἐνῶ ὁ
Θεὸς εἶναι ἀγαθὸς ἀπὸ τὴ φύση του, ἢ μᾶλλον εἶναι πραγματικὰ
αὐτὸ τὸ ἴδιον τὸ ἀγαθόν. Θὰ συγχωρήσει λοιπὸν ὡς Θεὸς καὶ θὰ
δικαιώσῃ τὸν ἀσεβῆ, καταχωνιάζοντας μὲ τὴν ἀμνηστία τὰ
σφάλματα τὰ διαπραττόμενα ἀπὸ ἄγνοια καὶ ἀφανίζοντας καὶ
τοὺς ρύπους τοὺς προξενούμενους ἀπὸ τὴν πλάνη. Ἄλλὰ καὶ μὲ
ἄλλο τρόπο μπορεῖς νὰ προσεγγίσεις τὰ ἐξεταζόμενα ἐδῶ. Στὸ
παρελθόν δηλαδή τὰ πλήθη τῶν ἐθνῶν ἦταν ἀσύνετα, εὐκόλα
παρασύρονταν πρὸς κάθε εἶδους παρανομία, καὶ μὲ ἀνοιγμένα
κατὰ κάποιο τρόπο ὅλα τὰ πανιὰ ἔπεφταν μὲ ὄρμη στὴ διάπραξη
ἐκείνων πού δὲν ἐπιτρέπεται κανεὶς οὔτε νὰ τὰ πεῖ. "Ὅταν ὅμως μὲ
τὴν πίστη ἀναζήτησαν τὸν Θεὸ καὶ ἐπέστρεψαν καὶ ἐγκατέλει-
ψαν τοὺς προηγούμενους δρόμους τους καὶ τὶς ἄνομες βουλές
τους, δέχθηκαν τότε τὸ ἔλεός του, καὶ σὰ νὰ μεταμορφώθηκαν σὲ
ἄλλη ζωὴ, ἔγιναν σοφοί, ἀφοῦ ἔγιναν μέτοχοι σοφίας, καὶ γνώρι-
σαν κάθε ἀγαθὸ πρᾶγμα, καὶ ἀφοῦ ἀποτίναξαν τὸ ζυγὸ τῆς
ἀρχαίας ἀπάτης, νίκησαν τὴν ἁμαρτία, ἐπειδὴ δὲν εἶχαν πιά τὴ
διάνοιάν τους εὐκόλα παρασυρόμενη, ἀλλὰ στερεωμένη μᾶλλον
γερὰ καὶ δυνατὴ, καὶ ἔχοντας ὡς στόχο τῆς τὸ νὰ ἐκπληρῶνει
αὐτὰ μὲ τὰ ὁποῖα εὐχαριστεῖται ὁ Θεός.

Ἄλλὰ, λέγει, ὅταν τὰ ὑποσχεθῶ αὐτὰ μὴ δείξετε ἀπιστία,
οὔτε νὰ θεωρήσετε ὅτι θὰ εἶναι ἀκατόρθωτη ἡ μεταβολὴ τῆς

λὴν ὑπολαμβάνετε· «οὐ γάρ εἰσιν αἱ βουλαί μου ὡσπερ αἱ βουλαὶ ὑμῶν, οὐδὲ ὡσπερ αἱ ὁδοί μου, αἱ ὁδοὶ ὑμῶν». Ὑμῖν γὰρ ἀνθρώποις οὐσί φύσει πλεῖστά τέ ἐστι τῶν πραγμάτων τὰ δυσεργῆ καὶ ἀνήγνυτα. Οὐ γὰρ πᾶν, ὅπερ ἔλοισθε δοῦν, 5 τοῦτο πάντῃ τε καὶ πάντως δραμεῖται πρὸς πέρας, ἐμοὶ δὲ ὄντι Θεῷ λεῖα πάντα καὶ εὐήλατα, καὶ οὐδὲν ἀναντες ὅλως. Τοσοῦτον γὰρ ἀφεστήκασιν αἱ ὁδοί μου ἀπὸ τῶν ὁδῶν ὑμῶν, ὅσον ἂν νοοῖτο τὸ μεταξὺ γῆς τε καὶ οὐρανοῦ· ἀκατάληπτον δὲ τοῦτο παντελῶς, καὶ μέτρου πέρα καὶ ταῖς ἀν- 10 θρώπων διανοίαις οὐχ ἀλώσιμον. Ἔφη γοῦν καὶ ὁ θεοπέσιος προφήτης Ἡσαΐας· «Τίς ἐμέτρησε τῇ χειρὶ τὸ ὕδωρ, καὶ τὸν οὐρανὸν σπιθαμῆ, καὶ πᾶσαν τὴν γῆν δρακί; Τίς ἔστησε τὰ ὄρη σταθμῶ, καὶ τὰς νάπας ζυγῶ; ἢ τίς ἔγνω νοῦν Κυρίου;».

15 *Στίχ 10-11.* «Ὡς γὰρ καταβῆ ὑέτος ἢ χιῶν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ οὐ μὴ ἀποστραφῆ ἕως ἂν μεθύσῃ τὴν γῆν, καὶ ἐκτέκη καὶ βλαστήσῃ καὶ δῶ σπέρμα τῶ σπείροντι καὶ ἄρτον εἰς βρωσιν, οὕτως ἔσται τὸ ῥῆμα ὃ ἐὰν ἐξέλθῃ ἐκ τοῦ στόματός μου· οὐ μὴ ἀποστραφῆ, ἕως ἂν συντελέσῃ 20 ὅσα ἠθέλησα».

Ὡς ἐκ παραδείγματος ἐναργοῦς καὶ πᾶσι γνωριμωτάτου πειρᾶται πληροφορεῖν, ὅση τίς ἐστι τῶν αὐτοῦ νευμάτων ἢ δύνამις. Πίπτει μὲν γὰρ ὑέτος ἢ χιῶν ἐξ οὐρανοῦ, καθιεμένην δὲ παρὰ Θεοῦ διακωλύσειεν ἂν οὐδεὶς, τρέχει 25 δὲ μᾶλλον εἰς πέρας τοῦ καθιέντος αὐτὸν ὁ σκοπός· εὐκαρπον γὰρ ἀποφαίνει ἅπασαν τὴν γῆν, ὥστε τοὺς γηπόνους ἐν ἀμφιλαφείᾳ γενέσθαι πολλῇ καὶ σπερμάτων καὶ τροφῆς. Καιροῦ γὰρ ὄντος καθ' ὃν ἂν εὐτραφῆς ὁ στάχυς ἀναδοθεῖ τῆς γῆς, οὐχὶ μόνα τὰ διαρκέσαι δυνάμενα πρὸς τρο- 30 φὴν ζητοῦσι γηπόνοι, ἀλλὰ γὰρ καὶ ὅσα πάλιν ἀποχρήσει-

γνώμης τους. «Γιατί οί βουλές μου δέν εἶναι σάν τις δικές σας βουλές, οὔτε οί δρόμοι σας ὅπως οί δικοί μου δρόμοι». Γιατί σέ σᾶς, πού εἶστε ἄνθρωποι ἀπό τή φύση σας, πολλά πράγματα εἶναι δύσκολα καί ἀκατόρθωτα. Γιατί κάθετι πού θά θελήσετε νά πράξετε δέν θά φτάσει αὐτό ὅπωςδήποτε καί στήν πραγματοποίηση του· γιά μένα ὅμως πού εἶμαι Θεός εἶναι ὅλα ὀμαλά καί εὐκολοκατόρθωτα καί δέν ὑπάρχει καμμιά ἀπολύτως δυσχέρεια. Γιατί τόσο πολὺ ἀπέχουν οί δρόμοι μου ἀπό τοὺς δικούς σας, ὅσο μπορεῖ νά νοηθεῖ τὸ ἐνδιάμεσο μεταξύ οὐρανοῦ καί γῆς. Κι αὐτὸ εἶναι τελείως ἀκατανόητο, πέρα ἀπὸ τὸ μέτρο καί ἀσύλληπτο γιά τὴν ἀνθρώπινη διάνοια. Πράγματι εἶπε ὁ θεσπέσιος προφήτης Ἡσαΐας· «Ποιὸς μέτρησε μὲ τὸ χέρι του τὸ νερὸ καί τὸν οὐρανὸ μὲ τὴ σπιθαμὴ του καί τὴ γῆ ὅλη μὲ τὴ χούφτα του; Ποιὸς σήκωσε καί ζύγισε τὰ ὄρη μὲ σταθμὰ καί τις δασώδεις κοιλάδες μὲ ζυγαριά; Ἡ ποιὸς κατανόησε τὸν νοῦ τοῦ Κυρίου;»⁹⁹.

Στίχ. 10-11. «Ὅπως πέφτει ἡ βροχὴ ἢ τὸ χιόνι ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καί δέν σταματᾷ μέχρι πού νά χορτάσει τὴ γῆ, ὥστε νά φυτρώσουν οί σπόροι, νά βγάλουν βλαστοὺς καί νά δώσει τοὺς καρπούς της στὸ γεωργὸ πού ἔσπειρε καί ἄρτο γιά νά φάει, ἔτσι θά συμβεῖ καί μὲ τὸ λόγο πού θά βγεῖ ἀπὸ τὸ στόμα μου· δέν θά σταματήσει, μέχρι πού νά πραγματοποιηθοῦν τὰ ὅσα θέλησα».

Μὲ ἓνα παράδειγμα ὀλοζώντανο καί πολὺ γνωστὸ σὲ ὅλους ἐπιχειρεῖ νά μᾶς πληροφορήσει, πόση εἶναι ἡ δύναμη τῶν νευμάτων του. Πέφτει δηλαδή ἡ βροχὴ ἢ τὸ χιόνι ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καί καθὼς πέφτει σταλμένη ἀπὸ τὸν Θεὸ δέν μπορεῖ νά τὴ σταματήσει κανένας, ἀλλὰ ὁ σκοπὸς ἐκείνου πού τὴν ἔστειλε προχωρεῖ στήν πραγμάτωσή του. Γιατί καθιστᾷ γόνιμη ὅλη τὴ γῆ, ὥστε οί γεωργοὶ νά ἔχουν μὲ ὑπεραφθονία καί τοὺς σπόρους καί τὴν τροφή. Ὅταν δηλαδή εἶναι καιρὸς κατὰ τὸν ὁποῖο τὸ στάχυ ἀνεβαίνει ἀπὸ τὴ γῆ γεμᾷτο ἀπὸ καρπὸ, οί γεωργοὶ δέν ζητοῦν μόνο ὅσα μποροῦν νά ἐπαρκέσουν γιά τὴν τροφή τους, ἀλλὰ καί ὅσα θά χρειασθοῦν πάλι ὅταν τὸ καλεῖ ὁ καιρὸς σὲς γεωργικὲς ἀσχο-

εν ἂν αὐτοῖς, καιροῦ καλοῦντος ἐπὶ τὸ χρῆναι πονεῖν. Οὕτω, φησὶν, οὐκ ἂν τις τὸν ἐμὸν εἶρξη λόγον, οὐδ' ἂν ἀποστραφείη, τουτέστιν, οὐ παύσεται, ἄχρις ἂν εἰς πέρας ἔλθοι τὸ δοκοῦν ἐμοί. Καὶ ἀληθῆς ὁ λόγος· ὡς γὰρ ὁ προφήτης
5 φησὶν Ἡσαΐας, «Ἄ ὁ Θεὸς ὁ ἅγιος θεβούλευται, τίς διασκεδάσει, καὶ τὴν χεῖρα τὴν ὑψηλὴν τίς ἀποστρέψει;». Τίς γὰρ ἔσται τοσοῦτος, ὡς θείαις ἀντιστῆναι ψήφοις καὶ θελήμασιν ἀνταναστῆναι δεσποτικοῖς; Οὐδεὶς παντελῶς

Οὐκοῦν ὅπερ ἂν ἐκ στόματος ἐξέλθοι τοῦ κατὰ ἀλήθειαν
10 ὄντος Θεοῦ, τοῦτο πάντῃ τε καὶ πάντως δραμεῖται πρὸς πέρας· ἔνεστι γὰρ τὸ πάντα δύνασθαι κατορθοῦν αὐτῷ, καὶ πρὸς γε τούτῳ τὸ ἀψευδεῖν. Πλὴν κατέπεμψεν ἡμῖν τοῖς ἐπὶ γῆς ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ ὑετὸν ὥσπερ τινὰ θεῖόν τε καὶ νοητὸν τὴν διὰ Χριστοῦ παράκλησιν, ἥτοι τῶν εὐαγγελικῶν κη-
15 ρυγμάτων τὴν χορηγίαν, δι' ἧς εὐκαρπος καὶ γονιμωτάτη γέγονεν ἡ σύμπασα γῆ. Ψάλλει γοῦν ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ, καὶ φησιν· «Ἐπεσκέψω τὴν γῆν, καὶ ἐμέθυσας αὐτήν, ἐπλήθυνας τοῦ πλουτίσαι αὐτήν· τοὺς αὐλακας αὐτῆς μέθυσον, πλήθυνον τὰ γεννήματα αὐτῆς, ἐν ταῖς σταγόσιν αὐτῆς εὐ-
20 φρανθήσεται ἀνατέλλουσα». Καὶ μὴν καὶ διὰ φωνῆς Μωσέως, «Καταθήσεται», φησὶν, «ὡς ὑετὸς τὸ ἀπόφθεγμά μου, καὶ καταθήτω ὡς δρόσος τὰ ῥήματα μου». Ἐπιστέλλει δέ τισι καὶ ὁ πάνσοφος Παῦλος· «Ὁ δὲ Θεὸς τῆς εἰρήνης αὐξήσαι τὸν σπόρον ὑμῶν, καὶ πληθύναι τὰ γεννήματα τῆς δικαιο-
25 σύνης ὑμῶν».

Οὐκοῦν εὐκαρπίαν ἐσχήκαμεν τὴν πνευματικὴν, τὴν διὰ Χριστοῦ χορηγίαν λαβόντες εἰς νοῦν, ὥστε μὴ μόνον τὴν ἱερὰν συλλέξαι τροφήν, ἥτοι τὸν ἄρτον ἔχειν ἡμᾶς τὸν ζωοποιόν, ἀλλὰ γὰρ καὶ σπέρμα τῷ σπείροντι. Οἱ γὰρ τοι λαῶν
30 προεστηκότες καὶ δογμάτων ἱερῶν ἐπιστήμονες καὶ παιδαγωγεῖν ἐτέρους οἰοί τε καὶ τὸν τῆς μυσταγωγίας τοῖς ὑπὸ χεῖρα λαοῖς ἐξυφαίνοντες λόγον, σπείρουσιν ἐν ταῖς καρδί-

λίες τους. Ἔτσι, λέγει, δὲν θὰ ἐμποδίσει κανένας τὸν λόγο μου, οὔτε θὰ στραφεῖ ἀπὸ σᾶς, δηλαδή δὲν θὰ σταματήσει, ὥσπου νὰ πραγματοποιηθεῖ αὐτὸ πού θέλω. Καὶ ὁ λόγος αὐτὸς εἶναι ἀληθινός. Γιατί, ὅπως λέγει ὁ προφήτης Ἡσαΐας, «Αὐτὰ ποῦ σκέφθηκε καὶ ἀποφάσισε νὰ κάνει ὁ Θεὸς ὁ ἅγιος, ποιὸς θὰ τὰ ἐμποδίσει, καὶ ποιὸς θὰ ἀποτρέψει τὸ χέρι τὸ ὑψηλό;»¹. Ποιὸς δηλαδή εἶναι τόσο δυνατός, ὥστε ν' ἀντισταθεῖ στὶς θεῖες ἀποφάσεις καὶ νὰ προβάλλει ἐμπόδιο στὰ δεσποτικά θέληματα; Κανένας ἀπολύτως.

Ἐπομένως ὅ,τι θγεῖ ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ, αὐτὸ ὅπωςδήποτε καὶ μὲ κάθε βεβαιότητα θὰ πραγματοποιηθεῖ. Γιατὶ αὐτὸς ἔχει τὴ δυνατότητα νὰ κατορθώνει τὰ πάντα καὶ συνάμα νὰ μὴν ψεύδεται. Καὶ πράγματι ἔστειλε σ' ἐμᾶς ἐπάνω στὴ γῆ ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας σὰν κάποια θεία καὶ πνευματικὴ βροχὴ τὴν παρηγοριὰ μέσω τοῦ Χριστοῦ, δηλαδή τὴ χορηγία τῶν εὐαγγελικῶν κηρυγμάτων, μὲ τὴν ὁποία ἔγινε πολὺκαρπη καὶ γονιμότητα ὅλη ἡ γῆ. Ψάλλει λοιπὸν ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ καὶ λέγει: «Ἐπισκέφθηκαν τὴ γῆ καὶ τὴν μέθυσες, τῆς ἔδωσες ἄφθονο τὸ πλοῦτο σου· ξεχείλισε τὰ αὐλάκια της, πλήθυνε τὰ γεννήματά της, καὶ χόρτασέ την μὲ τὶς σταγόνες τῆς βροχῆς, ὥστε νὰ δώσει πλούσιους βλαστούς»². Ἀλλὰ καὶ μέσω τοῦ Μωϋσῆ λέγει: «Ὁ λόγος μου θὰ κατεβεῖ σὰν βροχὴ καὶ σὰν δροσιὰ τὰ λόγια μου»³. Ἐπίσης καὶ ὁ πάνσοφος Παῦλος γράφει σ' ἐπιστολὴ του σὲ κάποιους: «Ὁ Θεὸς τῆς εἰρήνης εἴθε νὰ αὐξήσει τὸν σπόρο σας καὶ νὰ πληθύνει τὰ γεννήματα τῆς ἐνάρετης ζωῆς σας»⁴.

Ἀποκτήσαμε λοιπὸν καρποφορία πνευματικὴ, ἀφοῦ δεχθήκαμε τὴ χορηγία της στὴν ψυχὴ μας μέσω τοῦ Χριστοῦ, ὥστε νὰ συλλέξομε ὄχι μόνο τὴν ἱερὴ τροφή, ἥτοι νὰ ἔχομε τὸν ζωοποιὸ ἄρτο, ἀλλὰ καὶ σπόρους γιὰ τὸν σπορέα. Γιατὶ οἱ προϊστάμενοι τῶν λαῶν ποὺ γνωρίζουν τὴν ἱερὴ διδασκαλία καὶ εἶναι ἱκανοὶ νὰ παιδαγωγοῦν ἄλλους καὶ νὰ κηρύττουν τὸ λόγο τῆς ἱερῆς

1. Ἡσ. 14, 27.

2. Ψαλμ. 64, 10-11.

3. Δευτ. 32, 2.

4. Β' Κορ. 9, 10.

αἰς αὐτῶν, ὃν ἐθήσαύρισαν αὐτοῖς σπóρον, προκατασωρεύσαντες ἐν ταῖς ἑαυτῶν ψυχαῖς Ὡς γὰρ ὁ πάνσοφος Παῦλός φησιν, «Θεοῦ γεώργιόν ἐσμεν», συνεργοὶ γὰρ Θεοῦ τοῦ σπεύροντος ἐν ἡμῖν, καὶ δογματικῆς εὐτεχνίας γνῶσιν ἀκριβῆ καὶ πολιτείας εὐαγοῦς ἐπιστήμην, καὶ παντὸς ἔφεσιν ἀγαθοῦ πράγματος οὗτος δέ ἐστιν ὁ Χριστός, ὃς δὴ καὶ περὶ αὐτοῦ φησιν «Ἐξῆλθεν ὁ σπεύρων τοῦ σπεῖραι τὸν σπóρον αὐτοῦ».

Στίχ. 11-12. «Καὶ εὐοδώσω τὰς ὁδοὺς μου καὶ τὰ ἐντάλματα μου. Ἐν γὰρ εὐφροσύνῃ ἐξελεύσεσθε καὶ ἐν χαρᾷ διδαχθήσεσθε».

Ἐπιδοκίμως ὅτι πάντῃ τε καὶ πάντως ἐλεηθήσονται τοὺς τῆς ἁμαρτίας ἀπονιψάμενοι ῥύπους, εἶτα καθαροὶ γεγονότες αὐτῷ συναφθήσονται πνευματικῶς, ἔσονται δὲ οἱ μακρὰν ἐγγύς, καὶ ταῖς παρ' αὐτοῦ φιλοτιμίαις καταπιανθήσονται, καὶ διὰ μέσου παρενθεις τὰ δι' ὧν ἦν δύνασθαι πιστεύειν αὐτούς, ὅτι καὶ ἀψευδῆς ἢ, Θεὸς ὧν φύσει καὶ τῶν δυνάμεων Κύριος, ἔχεται πάλιν τῶν ἐφεξῆς, ἥτοι τῆς ἀπαριθμήσεως τῶν δοθησομένων αὐτοῖς πνευματικῶν χαρισμάτων. «Εὐοδώσω» γὰρ, φησί, «τὰς ὁδοὺς μου καὶ τὰ ἐντάλματά μου». Μέγα τοῦτο καὶ ἀξιόληπτον ἀγαθὸν καὶ ξένιον οὐρανοῦ, καὶ τίνα τρόπον, ἐροῦμεν. Τοῖς μὲν γὰρ ἐκ φιληδονίας κοσμικῆς εἰς εὐσχήμονα ζωὴν μεθορμίζεσθαι βουλομένοις οὐκ ἄτραχυν τὸ χρῆμά ἐστιν, ἀλλ' οὐδὲ βάσιμον ἐν ἀρχαῖς. Ἀντανίσταται γὰρ αὐτοῖς ὥσπερ τῆς ἐντριβοῦς συνηθείας τὸ γλυκὺ καὶ καταμεθύσκει ταῖς λύπαις τὸν ἐν αὐτοῖς ὄντα νοῦν. Οὐκ εὐδιάφικτα γὰρ τὰ τῆς σαρκὸς πάθη, οὔτε μὴν τοῖς ἐθέλουσιν εὐτριβῆς τὸ τρέχειν εἰς ἀρετὴν. Εὐοδοῦντός γε μὴν τοῦ Θεοῦ, καὶ τὰ δυσπόρευτα καὶ ἀνάτη ψιλὰ τιθέντος καὶ εὐήλατα, φύγοι τις ἄν, καὶ μάλα ῥαδί-

διδασκαλίας στο λαό τους, σπείρουν στις καρδιές τους τὸ σπόρο πὸν θησαύρισαν γι' αὐτούς, συσσωρεύοντάς τον πρώτα στις δικές τους ψυχές. Γιατί, ὅπως λέγει ὁ πάνσοφος Παῦλος, «εἶμασθε χωράφι τοῦ Θεοῦ, συνεργάτες τοῦ Θεοῦ» πὸν σπείρει μέσα στην ψυχὴ μας καὶ τὴν ἀκριβῆ γνώση τῶν δογμάτων, καὶ τὴν γνώση τῆς ἁγίας ζωῆς, καὶ τὴν ἐπιθυμία κάθε ἀγαθοῦ πράγματος· καὶ αὐτὸς εἶναι ὁ Χριστός, πὸν λέγει βέβαια γιὰ τὸν ἑαυτό του· «Βγῆκε ὁ σπορέας νὰ σπείρει τὸν σπόρο του»⁵.

Στ. 11-12. «Καὶ θὰ κάνω νὰ ἔχουν αἴσια ἔκβαση οἱ δρόμοι μου καὶ οἱ ἐντολές μου. Γιατί θὰ πορευθεῖτε μὲ εὐφροσύνη καὶ θὰ δεχθεῖτε τὴν διδασκαλία μου μὲ χαρὰ».

Ἄφοῦ ἔδωσε τὴν ὑπόσχεσή του ὅτι ὅπωςδήποτε καὶ μὲ κάθε βεβαιότητα θὰ δεχθοῦν τὸ ἔλεός του καὶ θὰ ἀποπλύνουν τὸν ρύπος τῆς ἁμαρτίας, καὶ στῆ συνέχεια ἀφοῦ καθαρθοῦν θὰ ἔνωθοῦν μ' αὐτὸν πνευματικὰ καὶ θὰ βρεθοῦν κοντὰ του ἐκεῖνοι πὸν ἦταν μακριὰ καὶ θὰ καταπλουτήσουν μὲ τίς γενναιοδωρίες του, καὶ ἀφοῦ παρενέβαλε ἐνδιάμεσα ἐκεῖνα μὲ τὰ ὁποῖα θὰ μποροῦσαν νὰ πιστέψουν, ἐπειδὴ βέβαια δὲν ψεύδεται, ἀφοῦ εἶναι ἀπὸ τὴ φύση του Θεὸς καὶ Κύριος τῶν δυνάμεων, προχωρεῖ πάλι στὰ ἐπόμενα, δηλαδή στὴν ἀπαρίθμηση τῶν πνευματικῶν χαρισμάτων πὸν θὰ δοθοῦν σ' αὐτούς. Γιατί λέγει, «Καὶ θὰ κάνω νὰ ἔχουν αἴσια ἔκβαση οἱ δρόμοι μου καὶ οἱ ἐντολές μου». Εἶναι μεγάλο ἀγαθὸ αὐτὸ καὶ ἄξιο νὰ τὸ λάβει κανεὶς καὶ δῶρο τοῦ οὐρανοῦ. Καὶ μὲ ποιὸ τρόπο, θὰ τὸ ποῦμε. Γιὰ ἐκείνους πὸν θέλουν ἀπὸ τὴν φιληδονία τοῦ κόσμου νὰ μετακομίσουν στὴν κόσμια ζωὴ, δὲν εἶναι τὸ πρᾶγμα χωρὶς δυσκολία, οὔτε καὶ προσβάσιμο στὴν ἀρχή. Γιατί ἀντιστέκεται σ' αὐτούς ἡ γλυκύτητα τῆς μακροχρόνιας συνήθειάς τους καὶ καταπλημμυρίζει ἀπὸ τὴ λύπη τὸ λογικό τους. Γιατί δὲν ἀποφεύγονται εὐκόλα τὰ πάθη τῆς σάρκας, οὔτε εἶναι εὐκόλα βατὸς ὁ δρόμος πρὸς τὴν ἀρετὴ γι' αὐτούς πὸν θέλουν νὰ τὸν βαδίσουν. Ὅταν ὅμως τὸν εὐοδώνει ὁ Θεὸς καὶ μεταβάλλει τὰ δυσκολοδιάβατα καὶ ἀνώμαλα σὲ ὁμαλὰ καὶ εὐκόλα βατὰ, μπορεῖ ν' ἀπο-

ως, καὶ τὰς τῶν παθῶν προσβολάς, εὐσθενέστατα δὲ καὶ εἰς τὰ τῶν ἀρετῶν ὑψώματα διαπηδήσειεν. Γέγραπται γάρ· «Ὁρη τὰ ὑψηλὰ ταῖς ἐλάφοις».

Τί τοίνυν Θεὸς ἐπαγγέλλεται τοῖς εἰς αὐτὸν πιστεύουσιν; «Εὐδοῶσω τὰς ὁδοὺς μου καὶ τὰ ἐντάλματά μου, καὶ οὐκ ἐν λύπῃ ἐξελεύσεσθε, ἀλλ' ἐν χαρᾷ διδαχθήσεσθε». Τοῦτο, οἶμαι, ἐστίν, ὅπερ ἔφη πάλιν ἐτέρωθί που τὸ γράμμα τὸ προφητικόν· «Ὁδὸς εὐσεβῶν εὐθειᾶ ἐγένετο, καὶ παρεσκευασμένη ἡ ὁδὸς τῶν εὐσεβῶν. Ἡ γὰρ ὁδὸς Κυρίου

10 κρίσις». Ἐτερος δὲ τῶν ἁγίων προφητῶν, «Εὐθειᾶι», φησίν, «αἱ ὁδοὶ Κυρίου, καὶ δίκαιοι πορεύονται ἐν αὐταῖς, οἱ δὲ ἀσεβεῖς ἀσθενήσουσιν ἐν αὐταῖς». Θεοῦ γὰρ αὐτοῖς τὰς ὁδοὺς οὐ καταλειπίνοντος, οὐκ ἂν ἰσχύσειαν φέρεσθαι δι' αὐτῶν. Ὅτι γὰρ ξένιόν ἐστιν, ὡς ἔφην, οὐρανοῦ τὸ τὰς θεί-

15 ας δύνασθαι βαδίζειν ὁδοὺς καὶ πληροῦν τὰ ἐντάλματα, δι' ὧν ἂν τις ἐλάσαι πρὸς Θεόν, ἐδίδαξεν εἰπῶν ὡς περὶ τῆς Ἰουδαίων Συναγωγῆς· «Διὰ τοῦτο ἰδοὺ ἐγώ», φησί, «φράσω τὰς ὁδοὺς αὐτῆς ἐν σκόλοπι, καὶ ζητήσῃ τὰς ὁδοὺς αὐτῆς, καὶ οὐ μὴ εὔρη». Οὐκοῦν ἐμοῦ, φησίν, εὐοδοῦντος τὰ

20 ἐντάλματα, ἐν εὐφροσύνῃ ἐξελεύσεσθε, τουτέστιν, ἀμείνους ἔσεσθε λύπης, οὐ καταδηχθήσεσθε τὴν καρδίαν, ἔξω γεγονότες παθῶν καὶ εἰς τὴν ἀμείνω καὶ τεθραυμασμένην μετατρέχοντες ζωὴν. Διδαχθήσεσθε γὰρ χαίροντες καὶ τοῖς ἱεροῖς ἐντροφῶντες λόγοις. Καὶ γοῦν ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ,

25 «Ὡς γλυκέα», φησί, «τῷ λάρυγγί μου τὰ λόγια σου ὑπὲρ μέλι καὶ κηρίον τῷ στόματί μου». Χαίρειν δὲ μᾶλλον ἐπ' αὐτοῖς διεβεβαιούτο, καὶ μάλα ἐμφρόνως ὡς ἐπὶ παντὶ πλούτῳ· ἐν χαρᾷ δὲ καὶ ἐτέρως νοηθεῖεν ἂν ἐκτρέχοντες ἀπαλλαττόμενοι γὰρ τῆς ἀρχαίας ἀπάτης, ἀρπάζουσι χαί-

6. Ψαλμ. 103, 18.

7. Ἦσ. 26, 7.

8. Ὡσηὲ 14, 10.

φύγει κανείς, και πολύ εύκολα μάλιστα, και τις επιθέσεις τῶν παθῶν, και ν' άνεβεῖ με πολλή δύναμη τὰ ὑψώματα τῶν ἄρετῶν. Γιατί ἔχει γραφεῖ· «Τὰ ὑψηλά ὄρη εἶναι για τὰ ἐλάφια»⁶.

Τί ὑπόσχεται λοιπόν ὁ Θεός σ' αὐτούς που πίστεψαν σ' αὐτόν; «Και θὰ κάνω νὰ ἔχουν αἴσια ἔκβαση οἱ δρόμοι μου και οἱ ἐντολές μου. Γιατί θὰ πορευθεῖτε με εὐφροσύνη και θὰ δεχθεῖτε τή διδασκαλία μου με χαρά». Αὐτό νομίζω εἶναι ἐκεῖνο που εἶπε πάλι σέ ἄλλο σημείο ὁ προφητικὸς λόγος· «Ὁ δρόμος τῶν εὐσεβῶν ἔγινε εὐθύς, και εἶναι καλά προετοιμασμένος ὁ δρόμος τῶν εὐσεβῶν. Γιατί ὁ δρόμος τοῦ Κυρίου εἶναι εὐθύς και δίκαιος»⁷. Ἐνας ἄλλος πάλι ἀπὸ τοὺς ἅγιους προφῆτες λέγει· «Οἱ δρόμοι τοῦ Κυρίου εἶναι εὐθεῖς και θὰ τοὺς περπατήσουν οἱ δίκαιοι, ἐνῶ οἱ ἄσεβεῖς δὲν θὰ μπορέσουν νὰ βαδίσουν σ' αὐτούς»⁸. Γιατί ὁ Θεός δὲν κάνει ὁμαλοὺς τοὺς δρόμους του σ' αὐτούς και δὲν θὰ μπορέσουν νὰ πορευθοῦν σ' αὐτούς. Ὅτι βέβαια εἶναι δῶρο, ὅπως εἶπα, τοῦ οὐρανοῦ τὸ νὰ μποροῦν νὰ βαδίζουν τοὺς θείους δρόμους και νὰ ἐκτελοῦν τις ἐντολές του, και με τὰ ὅποια μπορεῖ νὰ προχωρήσει κανείς στὸν Θεό, τὸ δίδαξε μιλώντας σὰν πρὸς τὴ Συναγωγή τῶν Ἰουδαίων· «Γιὰ αὐτό, νὰ ἐγώ», λέγει, «θὰ φράξω τοὺς δρόμους της με πασσάλους και θὰ ἀναζητήσῃ τοὺς δρόμους της, ἀλλὰ δὲν θὰ τοὺς βρεῖ»⁹. Ὅταν λοιπόν ἐγὼ κατεοδώνω τις ἐντολές μου, θὰ πορευθεῖτε με εὐφροσύνη στὴ ζωὴ, δηλαδή δὲν θὰ δοκιμάσετε λύπη, δὲν θὰ πονέσει ἡ καρδιά σας, δὲν θὰ σᾶς ἀγγίξουν τὰ πάθη, και θὰ ζήσετε τὴν καλύτερη και θαυμαστὴ ζωὴ. Γιατί θὰ διδαχθεῖτε χαίροντας και ἐντρυφώντας στοὺς ἱερὸς λόγους. Και πράγματι λέγει ὁ θεσπέσιος Δαβίδ· «Πόσο γλυκὰ εἶναι τὰ λόγια σου στὸ λάρυγγά μου, πιὸ γλυκὰ ἀπὸ τὴν κηρήθρα στὸ στόμα μου»¹⁰. Τοὺς διαβεβαίωνε ὅτι θὰ εἶναι χαρούμενοι γι' αὐτὰ, και με πολλὴ ὀρθοφροσύνη, ὅπως για κάθε πλοῦτο. Ὅτι θὰ ζοῦν χαρούμενοι μπορεῖ νὰ ἐννοηθεῖ και διαφορετικὰ. Ἐχοντας δηλαδή ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ τὴν ἀρχαία ἀπάτη, ἀρπάζουν με χαρὰ τὴν κλήση

9. Ἦση 2, 6 και 8.

10. Ψαλμ. 118, 103.

ροντες τὴν παρὰ Θεοῦ κλήσιν, καὶ ἀληθῆς τοῦτο ὑπάρχον
ἐξ αὐτῶν ἔνεστι τῶν πραγμάτων ἰδεῖν.

Στίχ. 12-13. «Τὰ γὰρ ὄρη καὶ οἱ θουνοὶ ἐξαλοῦνται προσ-
δεχόμενα ὑμᾶς ἐν χαρᾷ, καὶ πάντα τὰ ξύλα τοῦ ἀγροῦ
5 ἐπικροτήσῃ τοῖς κλάδοις, καὶ ἀντὶ τῆς στοιδῆς ἀναθή-
σεται κυπάρισσος, ἀντὶ δὲ τῆς κονύξης ἀναθήσεται
μυρσίνη. Καὶ ἔσται Κύριος εἰς ὄνομα καὶ εἰς σημεῖον αἰ-
ώνιον, καὶ οὐκ ἐκλείψει».

Ἡ ὄρη φησὶν ἐν τούτοις τάχα που τὰς ἄνω τε καὶ ἐν οὐ-
10 ρανῶ δυνάμεις, αἱ δὴ καὶ τετάχαται παρὰ Θεοῦ πρὸς ἐπι-
κουρίαν τῶν ἐπὶ τῆς γῆς. Πνεύματα γὰρ εἰσι λειτουργικὰ
πεμπόμενα πρὸς διακονίαν διὰ τοὺς μέλλοντας κληρονο-
μεῖν σωτηρίαν, χαίρουσι δὲ καὶ ἐφ' ἐνὶ ἁμαρτωλῶ μετανο-
οῦντι. Ναὶ μὴν καὶ ὄρεσι παρεικάξοιντο ἂν εἰκότως ὡς τὸ
15 ὑψοῦ λίαν εἶναι λαχόντες κατὰ τε τῆς ἐνούσης αὐτοῖς ἀρε-
τῆς τὸ μέγεθος Ἡ γουν ὄρη μὲν ἐκλήψῃ τοὺς τὸ διδασκα-
λικὸν ἐν Ἐκκλησίαις ἔχοντας ἐπιτήδευμα, καὶ φρονοῦντας
μὲν τῶν χαμαιπετῶν οὐδέν, ζητοῦντας δὲ μᾶλλον τὰ ἄνω
καὶ τῶν γηϊνῶν ἀναπηδήσαντας, θουνοὺς γε μὴν τοὺς τῆς
20 ἐκείνων ὑπεροχῆς ἠττωμένους, καὶ οἷον ὑποκαθημένους
αὐτῶν τὴν δόξαν. Μέτρα γὰρ ἐν Ἐκκλησίαις εἰσὶ καὶ τι-
μῆς καὶ λειτουργιῶν ταῦτά φησι τὰ ὄρη τὰ νοητὰ, καὶ σὺν
αὐτοῖς οἱ θουνοὶ ἐξαλοῦνται, τουτέστιν ἀνασκιρτήσουσι,
χαίροντα δηλονότι διὰ τὴν ὑμῶν ἐπιστροφὴν τε καὶ κλή-
25 σιν, καὶ προσδέξονται ὑμᾶς μετὰ χαρᾶς· ἐπιγαννύμεθα
γὰρ οὐ μετρίως, ὅταν τινὲς τῶν πεπλανημένων, τὸ ἐν ἀχλύϊ
καὶ σκότῳ διατελεῖν ἔτι μεθέντες, πρὸς τὸ τῆς ἀληθοῦς θε-
οπτίας ἄττουσι φῶς. Οὕτως αὐτοῖς καὶ ὁ πάνσοφος Παῦ-
λος προσεφώνει, λέγων· «Χαρὰ καὶ στέφανός μου». Ἄλλᾳ
30 «καὶ πάντα τὰ ξύλα τοῦ ἀγροῦ», φησὶν, «ἐπικροτήσῃ τοῖς

τους ἀπὸ τὸν Θεοῦ καὶ ὅτι αὐτὸ εἶναι ἀλήθεια εἶναι δυνατὸ νὰ τὸ διαπιστώσομε ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ πράγματα.

Στίχ. 12-13. «Τὰ ὄρη καὶ τὰ βουνὰ θὰ σκιρτήσουν ἀπὸ χαρὰ ὑποδεχόμενά σας, καὶ ὅλα τὰ δένδρα θὰ ἐκδηλώσουν τὴ χαρὰ τους μὲ τὸν κρότο τῶν κλαδιῶν τους, καὶ στὴ θέση τῆς ἀστοι-
βῆς θὰ ὑψωθεῖ κυπαρίσσι, ἐνῶ στὴ θέση τῆς κόνυζας θὰ βλα-
στήσει μυρσίνη. Καὶ ὁ Κύριος θὰ γίνῃ ὀνομαστὸς καὶ σημεῖο
αἰῶνιο, καὶ δὲν θὰ ἐκλείψῃ ποτέ».

Ἡ ὄρη λέγει ἐδῶ ἴσως τὶς ἄνω καὶ οὐράνιες δυνάμεις, οἱ ὁποῖες ὀρίσθησαν ἀπὸ τὸν Θεὸ πρὸς βοήθεια τῶν ἀνθρώπων. Γιατὶ εἶναι ὑπηρετικά πνεύματα ποὺ στέλνονται πρὸς διακονία ἐκείνων ποὺ πρόκειται νὰ κληρονομήσουν τὴ σωτηρία, καὶ ποὺ χαίρονται γιὰ κάθε ἁμαρτωλὸ ποὺ μετανοεῖ¹¹. Καὶ βέβαια θὰ μπορούσαν νὰ παρομοιαθοῦν εὐλόγα καὶ μὲ ὄρη, ἐπειδὴ τοὺς ἔλαχε νὰ εἶναι πολὺ ὑψηλὰ κατ' ἀναλογία πρὸς τὸ μέγεθος τῆς ἀρετῆς τους. Ἡ πάλι ὡς ὄρη θὰ ἐκλάβῃ ἐκείνους ποὺ ἔχουν τὸ διδασκαλικὸ ἔργο στὴν Ἐκκλησία, καὶ δὲν φρονοῦν τίποτε ἀπὸ τὰ βρισκόμενα χαμηλά, ἀλλὰ ἀναζητοῦν μᾶλλον τὰ οὐράνια ἔχοντας ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ τὰ γήινα. Ὡς βουνὰ νὰ ἐκλάβῃ αὐτοὺς ποὺ εἶναι κατώτεροι ὡς πρὸς τὴν ὑπεροχὴ ἀπὸ τοὺς προηγούμενους καὶ κατα κάποιον τρόπο βρίσκονται κάτω ἀπὸ τὴ δόξα ἐκείνων. Γιατὶ μέσα στὶς Ἐκκλησίες ὑπάρχουν μέτρα καὶ τιμῆς καὶ λειτουργιῶν. Αὐτὰ λέγει τὰ νοητὰ ὄρη, καὶ μαζὶ μ' αὐτὰ θὰ ἀναπηδήσουν καὶ τὰ βουνὰ, δηλαδή θὰ σκιρτήσουν ἀπὸ χαρὰ, προφανῶς χαίροντας γιὰ τὴν ἐπιστροφή σας καὶ τὴν κλήση σας, καὶ θὰ σᾶς δεχθοῦν μὲ χαρὰ. Γιατὶ δὲν εἶναι μικρὴ ἡ χαρὰ μας, ὅταν κάποιος ἀπὸ τοὺς πλανημένους, ἀφήνοντας τὴ ζωὴ τῆς ὁμίχλης καὶ τοῦ σκοτεινοῦ μέσα στὸ ὁποῖο ζοῦν ἀκόμα, τρέχουν στὸ φῶς τῆς ἀληθινῆς θεοσπτίας. Ἐτοι ἀπηύθυνε τὸν λόγο του πρὸς αὐτοὺς καὶ ὁ πάνσοφος Παῦλος καὶ τοὺς ἀποκαλοῦσε, «Χαρὰ μου καὶ στεφάνι μου»¹². Ἀλλὰ «καὶ ὅλα τὰ δένδρα τοῦ ἀγροῦ», λέγει, «θὰ ἐκδηλώσουν τὴ χαρὰ τους μὲ τὸν

12. Φιλ 4, 1.

κλάδοις». Καὶ ξύλα νοήσεις ἀγροῦ τοὺς τελουῦντας ἐν λαοῖς. Εὐανθῆς γὰρ τοῦ Σωτῆρος ὁ κῆπος. Καὶ γοῦν ἐπέιπερ ἐστὶν εὐθαλής τε καὶ εὐκαρπος ἢ ἐν τῷ ᾠασματι τῶν ᾠασμάτων γραφομένη νύμφη, φησί· «Καταβήτω ὁ ἀδελφιδός μου εἰς κῆπον αὐτοῦ, καὶ φαγέτω καρπὸν ἀκροδρύων αὐτοῦ».

Οὐκοῦν τὰ ξύλα τὰ νοητὰ τοῖς κλάδοις ἐπικροτήσῃ, φησί. Χαίρουσι γὰρ οἱ πιστεύσαντες, καθάπερ ἀμέλει καὶ τὰ ὄρη καὶ οἱ βουνοί, τουτέστιν, οἱ καθηγεῖσθαι λαχόντες 10 λαῶν, ἐπὶ τῇ σωτηρίᾳ τῶν καλουμένων εἰς ζωὴν καὶ τῆς ἀχράντου μυσταγωγίας εἰς πέρας, δι' ἧς τὸ θεῖον αὐτοῖς ἐνίεται φῶς. Εἶτα ὅτι πλείστη τις ἔσται τῶν κεκλημένων μεταβολὴ πρὸς τὸ ἀσυγκρίτως ἄμεινον, διαδείκνυσιν εὐθὺς λέγων, ὡς «ἀντὶ τῆς στοιβῆς ἔσται κυπάρισσος, ἀντὶ δὲ τῆς 15 κονύξης ἀναθήσεται μυρσίνη». Στοιβὴν καὶ κόνυξαν πικρὰς καὶ ἀπροσβλήτους [ἀποβλήτους] ἀκάνθας εἶναί φασιν, ἐντεθήλασι δὲ χωρίοις μὲν τοῖς ὑπὸ γηπόνους οὐδαμῶς, χέρσῳ δὲ καὶ ἀλμάδι χαίρουσι γῆ. Τοιοῦτοί τινες ἦσαν οἱ πλανώμενοι καὶ τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα λατρεύοντες. 20 Ἐπειδὴ δὲ κέκληνται πρὸς ἐπίγνωσιν ἀληθείας, ἀφέντες τὸ εἶναι στοιβὴ καὶ κόνυξα, μετακεχωρήκασιν νοητῶς εἰς τὰ εὐμήκη καὶ εὐοσμότατα τῶν φυτῶν. Χρηματίζουσι γὰρ κυπάρισσος καὶ μυρσίνη.

Μέγα τοίνυν τὸ θαῦμα τοῦ γηπονοῦντος τὴν Ἐκκλησίαν, 25 τουτέστι τοῦ Χριστοῦ. Μεθίστησι γὰρ τὰς ἀκάνθας εἰς τὰ εὐγενῆ καὶ ἐξαίρετα τῶν φυτῶν, καὶ ἑτέρους ἀνθ' ἑτέρων ἀποφαίνει πατρικῶς [πνευματικῶς]. Εὐρήσομεν δὲ τουτὶ γεγονός καὶ ἐν τοῖς ἐξ αἵματος Ἰσραήλ. Στοιβὴ γὰρ ὄντες καὶ κόνυξά ποτε Ματθαῖος καὶ Παῦλος (ὁ μὲν γὰρ ἦν 30 τελώνης, ὁ δὲ διώκτης καὶ ὑβριστής), φωστῆρες γεγόνασιν

κρότο τῶν κλαδιῶν τους». «Δένδρα» βέβαια νὰ ἐννοήσεις αὐτοὺς πού ἀνήκουν στοῦ πλῆθος τοῦ λαοῦ. Γιατὶ εἶναι πλούσιος ἀπὸ ἄνθη ὁ κῆπος τοῦ Σωτήρα. Καὶ πράγματι, ἐπειδὴ εἶναι θαυερὴ καὶ πολύκαρπη ἢ νύμφη πού περιγράφεται στοῦ Ἄσμα τῶν ἀσμάτων, λέγει· «Ἄς κατεβεῖ ὁ ἀγαπητός μου στὸν κῆπο του καὶ ἄς φάει ἀπὸ τοὺς καρποὺς πού κρέμονται ἀπὸ τὰ βλαστάρια τῶν δένδρων του»¹³.

Τὰ νοητὰ λοιπὸν δένδρα θὰ ἐπικροτήσουν, λέγει, μὲ τὰ κλαδιὰ τους. Γιατὶ χαίρονται ὅσοι πίστεψαν, ὅπως βέβαια καὶ τὰ ὄρη καὶ τὰ βουνά, δηλαδή αὐτοὶ πού ἔλαχε νὰ εἶναι καθοδηγητὲς τῶν λαῶν, γιὰ τὴ σωτηρία ἐκείνων πού καλοῦνται στὴ ζωὴ καὶ στοῦ πέρας τῆς ἀχραντῆς διδασκαλίας, μέσω τῆς ὁποίας εἰσάγεται μέσα στὶς ψυχές τους τὸ θεῖο φῶς. Ἔπειτα, ὅτι θὰ εἶναι πολὺ μεγάλη ἢ μεταβολὴ πρὸς τὸ ἀσύγκριτα καλύτερο αὐτῶν πού καλοῦνται, τὸ δείχνει ἀμέσως λέγοντας, ὅτι «στὴ θέση τῆς ἀστοιδῆς θὰ ὑψωθεῖ κυπαρίσσι, καὶ στὴ θέση τῆς κόνυζας θ' ἀνεβεῖ μυρσίνη». Ἡ ἀστοιδὴ καὶ ἡ κόνυζα λένε ὅτι εἶναι πικρὰ καὶ ἄξια περιφρόνησης ἀγκάθια, πού φυτρώνουν σὲ χώρους πού δὲν καλλιεργοῦν οἱ γεωργοί, ἄλλα καὶ εὐδοκιμοῦν σὲ γῆ ἀκαλλιέργητη καὶ ἄλμυρή. Τέτοιοι ἦταν ἐκεῖνοι πού βρῖσκονταν στὴν πλάνη καὶ πού λάτρευαν τὴν κτίση παρὰ τὸν Κτίστη. Ὅταν ὅμως κλήθηκαν στὴν ἐπίγνωση τῆς ἀλήθειας, ἀφοῦ ἐγκατέλειψαν τὴ ζωὴ τῆς ἀστοιδῆς καὶ τῆς κόνυζας, μετατράπηκαν πνευματικὰ σὲ ψηλὰ καὶ εὐοσμήτατα φυτὰ. Γιατὶ κατέλαβαν τὴ θέση τοῦ κυπαρισσοῦ καὶ τῆς μυρσίνης.

Εἶναι λοιπὸν μεγάλο θαῦμα πού ἐπιτελεῖ ὁ γεωργὸς τῆς Ἐκκλησίας, δηλαδή ὁ Χριστός. Γιατὶ μεταβάλλει τὰ ἀγκάθια σὰ εὐγενῆ καὶ ἐξαιρέτα ἀπὸ τὰ φυτὰ καὶ τὰ ἐμφανίζει πνευματικὰ διαφορετικὰ ἀπὸ διαφορετικὰ. Θὰ βροῦμε αὐτὸ νὰ ἔχει γίνει καὶ στοὺς ἕξ αἵματος Ἰσραηλίτες. Πράγματι, ἐνῶ κάποτε ἦταν ἀστοιδὴ καὶ κόνυζα ὁ Ματθαῖος καὶ ὁ Παῦλος (γιατὶ ὁ πρῶτος ἦταν τελώνης καὶ ὁ δεύτερος διώκτης καὶ ὑβριστής), ἔγιναν

οἰκουμενικοί, καὶ Χριστὸν εὐωδιάζουσιν ἐν παντὶ τόπῳ, ἐν
τε τοῖς σωζομένοις καὶ ἐν τοῖς ἀπολλυμένοις, καθά φησιν ὁ
ιερώτατος Παῦλος. Ὅτι δὲ ὁ τούτων πάντων χορηγὸς καὶ
πρῦτανις ἐν ἀτελευτητῷ κείσεται δόξῃ καὶ διαμονῇ, διδά-
σκει λέγων, ὅτι «Ἔσται Κύριος εἰς ὄνομα καὶ εἰς σημεῖον
αἰώνιον, καὶ οὐκ ἐκλείψει· ὄνομα δέ φησιν ἐν τούτοις τὴν
δόξαν, σημεῖον δέ, ὡς γε οἶμαι, τὴν διὰ σταυροῦ φαιδρότη-
τα, δι' οὗ καὶ σεσώσαμεθα, ἐσόμεθα δὲ ἀκαταλήκτως ἐν τού-
τῳ. Ἐκλείψει γὰρ ἡμῖν ἢ παρ' αὐτοῦ χάρις κατ' οὐδένα και-
10 ρὸν ἢ τρόπον.

φωστῆρες τῆς οἰκουμένης καὶ σκορποῦν τὴν εὐωδία τοῦ Χριστοῦ σὲ κάθε τόπο, καὶ γιὰ ἐκείνους ποὺ σώζονται καὶ γιὰ ἐκείνους ποὺ ὀδηγοῦνται στὴν ἀπώλεια, ὅπως λέγει ὁ ἱερώτατος Παῦλος¹⁴.
“Ὅτι ὅμως ὁ χορηγὸς ὅλων αὐτῶν καὶ δωρητὴς θὰ ἔχει ἀτελείωτη δόξα καὶ διαμονή, τὸ διδάσκει λέγοντας ὅτι «ὁ Κύριος θὰ γίνῃ ὀνομαστός καὶ θὰ εἶναι σημεῖο αἰώνιο, καὶ δὲν θὰ ἐκλείψει ποτέ».
”Ὄνομα ἐδῶ ὀνομάζει τὴ δόξα, καὶ σημεῖο, ὅπως ἐγὼ νομίζω, τὴν ὑπερβολικὴν χαρὰν ποὺ πῆγασε ἀπὸ τὸν σταυρό, μέσω τοῦ ὁποίου ἔχομε σωθεῖ καὶ θὰ στηρίζομε αἰώνια τὴν ἐλπίδα σωτηρίας μας σ’ αὐτόν. Γιατὶ σὲ κανένα καιρὸ καὶ μὲ κανένα τρόπο δὲν θὰ ἐκλείψει ἡ χάρις ποὺ πηγάζει ἀπὸ αὐτόν.

14. Β΄ Κορ. 2, 15..

ΤΟΜΟΣ ΤΡΙΤΟΣ

ΚΕΦ. 56, στίχ. 1. «Τάδε λέγει Κύριος· Φυλάσσεσθε κρίσιν, ποιήσατε δικαιοσύνην. Ἦγγικε γὰρ τὸ σωτήριόν μου παραγενέσθαι, καὶ τὸ ἔλεός μου ἀποκαλυφθῆναι».

5 Περὶ τῆς τῶν ἔθνῶν κλήσεως τῆς διὰ πίστεως, δηλονότι τῆς ἐν Χριστῷ, μακροῦς πεποίηται λόγους ἐν τοῖς ἀνόπιν βραχύ, διαπερᾶνας δὲ τοῦτο μέτεισι πάλιν ἐπὶ τὸ χρῆναι νουθετεῖν τοὺς ἐξ αἵματος Ἰσραήλ. Φύσει γὰρ ὑπάρχων ἀγαθός, «πάντας ἀνθρώπους θέλει σωθῆναι καὶ εἰς ἐπί-
10 γνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν». Ἐπειδὴ δὲ ἦν ἔθος αὐτοῖς ἐπὶ τῆ τῶν πατέρων εὐγενεΐα τὴν ὀφρὺν ἀνασπᾶν καὶ μέγα φρονεῖν, ἐπ' αὐτῷ δὴ τούτῳ καὶ μόνῳ, καὶ ἀποχρήσειν αὐτοῖς οἶεσθαι ταυτί, καὶ εἰ μὴ μετὸν ὀρῶτο τῆς εὐζωΐας τὸ καύχημα, πειρᾶται πληροφορεῖν, ὡς εἰκαῖον αὐτοῖς ἔσται παντε-
15 λῶς τὸ ἐπὶ τούτῳ φύσημα, δόξαν δὲ μᾶλλον ἀποφαίνει λαχόντας θεοπρεπῆ, τὸ πληροῦν ἐλέσθαι τὰ διατεταγμένα, καὶ τὸ τὴν ἐν ἔργοις φαιδρότητα μεταποιεῖσθαι φιλεῖν. Οὐκοῦν «φυλάσσεσθε», φησί, «κρίσιν», τουτέστι, τὴν ὀρθοκρισίαν, ἣτοι τὰ θεῖα κρίματα, δῆλον δὲ ὅτι τὰς ἐντολάς. «Ποι-
20 εἴτε δικαιοσύνην»· οὐ γὰρ ἀρκέσει μόνον τὸ βούλεσθαι μὲν τοῖς θείοις προσκεῖσθαι νόμοις, ἀποφοιτᾶν δὲ τοῦ χρῆναι διαπεραίνειν αὐτούς· δεῖ δὲ φύλακας ὀρᾶσθαι τῶν ἱερῶν κριμάτων, διαπρέπειν τε πρὸς τούτῳ διὰ πάσης ἀγαθουργίας.

25 Ἴνα δὲ μὴ τις οἴηται τῶν καθ' ἡμᾶς ἐπὶ τὴν τοῦ νόμου

ΛΟΓΟΣ ΤΡΙΤΟΣ

ΚΕΦ. 56. στίχ. 1. «Αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος Τηρεῖτε τὴν ὀρθὴ κρίση καὶ ἐφαρμόζετε δικαιοσύνη στὴ ζωὴ σας. Γιατὶ πλησίασε ἡ σωτηρία σας ἐκ μέρους μου, καὶ τὸ ἔλεός μου θὰ φανερωθεῖ».

Μίλησε ἐκτεταμένα στὸ προηγούμενο ἐδάφιο γιὰ τὴν κλήση τῶν ἐθνῶν μέσω τῆς πίστεως, τῆς πίστεως δηλαδή στὸν Χριστό, καὶ ἀφοῦ τελείωσε τὸ θέμα αὐτό, μεταβαίνει πάλι στὴν ἀνάγκη νὰ νουθετήσῃ τοὺς ἕξ αἵματος Ἰσραηλίτες. Γιατὶ, ἐπειδὴ εἶναι ἀπὸ τὴ φύση τοῦ ἀγαθός, θέλει νὰ σωθοῦν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι καὶ νὰ γνωρίσουν τὴν ἀλήθεια¹⁵. Ἐπειδὴ ὅμως ἦταν συνήθειά τους νὰ ὑπερηφανεύονται γιὰ τὴν πατρογονικὴ εὐγένειά τους καὶ νὰ ἔχουν μεγάλη ἰδέα γι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ μόνο, καὶ νόμιζαν ὅτι αὐτὰ θὰ τοὺς ἦταν ἀρκετὰ, καὶ ἂν ἀκόμα φαίνονταν νὰ μὴ κατορθώνουν τὸ καύχημα τῆς χρηστῆς ζωῆς, ἐπιχειρεῖ νὰ τοὺς πληροφορήσῃ, ὅτι θὰ εἶναι γι' αὐτοὺς τελείως κούφιο τὸ καύχημα αὐτό, καὶ δείχνει ὅτι θὰ ἐπιτύχουν τὴ θεία δόξα, ἂν θελήσουν νὰ ἐκτελοῦν τὶς ἐντολές καὶ ν' ἀγαποῦν τὸ νὰ μετέχουν στὴν εὐχαρίστηση ποὺ πηγάζει ἀπὸ τὰ ἔργα. «Νὰ τηρεῖτε» λοιπὸν λέγει, «τὴν κρίση», ἤτοι τὴν ὀρθοκρισία, δηλαδή τὶς ἐντολές. «Καὶ κάμνετε ἔργα δικαιοσύνης». Γιατὶ δὲν θὰ εἶναι ἀρκετὸ τὸ νὰ θέλετε νὰ εἶστε προσηλωμένοι στοὺς θεῖους νόμους, ἀλλὰ ν' ἀρνεῖσθε νὰ τοὺς ἐκτελεῖτε. Πρέπει μᾶλλον ν' ἀποδεικνύεσθε φύλακες τῶν ἱερῶν ἐντολῶν καὶ νὰ ἐκτελεῖτε ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ κάθε ἀγαθὴ πράξη.

Γιὰ νὰ μὴ νομίζει ὅμως κάποιος ἀπὸ ἐμᾶς, ὅτι μὲ τὰ λεγόμενα

15. Α' Τιμ. 2,4.

τήρησιν, τὴν ὡς ἔν γέ φημι σκιαῖς τε καὶ τύποις παραθήγε-
σθαι διὰ τούτων τοὺς ἐξ Ἰσραὴλ (δικαιοῦνται γὰρ οὐδεὶς ἐν
νόμῳ παρὰ Θεῶ, καθὰ γέγραφέ τισιν ὁ πανάριστος Παῦ-
λος), «ἐγγὺς εἶναί φησι τὸ σωτήριον καὶ τὸ ἔλεος αὐτοῦ
5 ἀποκαλυφθῆναι». «Ἔλεος» δὲ καὶ «σωτήριον» ὀνομάζει
Χριστόν· ἠλεήμεθα γὰρ δι' αὐτοῦ, τὴν διὰ πίστεως ἄφεισιν
καὶ σωτηρίαν ἀποκερδαίνοντες Ἐοικὸς εἶναί φαμεν τού-
τω τὸ εἰρημένον [τούτο τῷ εἰρημένῳ] παρὰ Θεοῦ πρὸς τὸν
μακάριον Ἀβδακούμ· «Ἔτι μικρόν, ὁ ἐρχόμενος ἤξει, καὶ
10 οὐ χρονιεῖ». Τὸ δέ γε «ἀποκαλυφθῆναί» φησιν, ἀντὶ τοῦ
“φανερωθῆναι”· προαπήγγελλον μὲν γὰρ οἱ μακάριοι
προφήται τοῦ Σωτῆρος τὴν ἄφιξιν, γέγονε δὲ τοῖς ἐπὶ τῆς
γῆς ἐναργῆς ἐν καιροῖς, καθ' οὓς ἠθέλησεν ὁ δυνάστης·
καὶ τοῦτο διδάξει λέγων ὁ θεσπέσιος Δαβίδ· «Ἐγνώρισε
15 Κύριος τὸ σωτήριον αὐτοῦ, ἐναντίον τῶν ἐθνῶν ἀπεκάλυ-
ψε τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ». Πεφανέρωται γὰρ τοῖς ἔθνεσι
Χριστός, ὅς ἐστι σωτήριον καὶ δικαιοσύνη, ὡς γὰρ ἔφην
ἀρτίως, σέσωκέ τε καὶ δεδικαίωκεν ἡμᾶς ὁ Θεὸς καὶ Πα-
τὴρ ἐν αὐτῷ.

20 Στίχ 2. «Μακάριος ἀνὴρ ὁ ποιῶν ταῦτα, καὶ ἄνθρωπος
ὁ ἀντεχόμενος αὐτῶν, καὶ φυλάσσων τὰ Σάββατά μου
μὴ βεβηλοῦν, καὶ διατηρῶν τὰς χεῖρας αὐτοῦ μὴ ποιεῖν
ἀδίκημα».

Ἀδελφὰ καὶ ταῦτα τοῖς ἀρτίως ἡμῖν εἰρημένοις, καὶ διὰ
25 τῶν ἴσων ἔρχεται, ἐπιτήρησίν γε μὴν ὁ λόγος ἔχει πολλήν.
Ἄθρει γὰρ ὅπως μακάριον εἶναί φησιν, οὐχὶ δήπου πάν-
τως τὸν ἐκ σπέρματος Ἀβραάμ, οὔτε μὴν τὸν σαρκὶ καὶ εὐ-
γενεΐαις ἐπικομπάζοντα, καὶ εἰκαῖον ἔχοντα τὸ ἐπὶ τούτῳ
φρόνημα, ἐκεῖνον δὲ μᾶλλον, ὥσπερ ἂν ἐνυπάρχον ὁρῶτο
30 τὸ διαπρέπειν ἐν ἀγαθοῖς καὶ τῆς ἀβεδήλου ζωῆς τὸ λαμ-

16. Γαλ. 3, 2. Πρβλ. Ρωμ. 1, 17. καὶ Ἑβρ. 10, 38.

17. Ἀβδακ. 2, 3.

αὐτὰ προτρέπονται οἱ Ἰσραηλιῖτες στήν τήρηση τοῦ νόμου, τὴν περιοριζόμενη ἐννοῶ στίς σκιές καὶ τοὺς τύπους (γιατὶ κανένας ἀπολύτως δὲν δικαιώνεται ἀπὸ τὸν Θεὸ μετὰ τὸ νόμο, ὅπως ἔγραψε σὲ κάποιους ὁ ἄριστος τῶν ἀρίστων Παῦλος¹⁶), «εἶναι», λέγει, «πολὺ κοντὰ ἢ σωτηρία ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ καὶ θὰ φανερωθεῖ τὸ ἔλεός του». Ἔλεος βέβαια καὶ σωτηρία ὀνομάζει τὸν Χριστό. Γιατὶ δεχθήκαμε τὸ ἔλεος μέσω αὐτοῦ, κερδίζοντας μετὰ τὴν πίστη τὴν συγχώρηση καὶ τὴ σωτηρία. Μοιάζει μ' αὐτὸ, νομίζομε, ἐκεῖνο ποὺ εἶπε ὁ Θεὸς στὸν μακάριο Ἀβδακούμ· «Λίγο ἀκόμα καὶ θὰ φτάσει αὐτὸς ποὺ ἔρχεται καὶ δὲν θὰ ἀργήσει»¹⁷. Τὸ «θ' ἀποκαλυφθεῖ» τὸ λέγει ἀντὶ τοῦ «θὰ φανερωθεῖ». Γιατὶ προανήγγειλαν βέβαια οἱ μακάριοι προφήτες τὸν ἐρχομὸ τοῦ Σωτήρα, ἔγινε ὅμως φανερὸς στοὺς ἀνθρώπους τὸν καιρὸ ποὺ θέλησε ὁ Κύριος· καὶ αὐτὸ θὰ μᾶς τὸ διδάξει ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ λέγοντας· «Ἐκανε γνωστὴ ὁ Κύριος τὴ σωτηρία ποὺ θὰ ἔδινε, φανέρωσε στὰ ἔθνη τὴ δικαιοσύνη του»¹⁸. Φανερώθηκε δηλαδὴ στὰ ἔθνη ὁ Χριστὸς ποὺ εἶναι σωτηρία καὶ δικαιοσύνη. Γιατὶ, ὅπως εἶπα πρὶν ἀπὸ λίγο, ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας μᾶς ἔσωσε καὶ μᾶς δικαίωσε μετὰ αὐτόν.

Στίχ. 2. «Εἶναι μακάριος ὁ ἄνθρωπος ποὺ κάνει αὐτὰ τὰ πράγματα καὶ ὁ ἄνθρωπος ποὺ τηρεῖ αὐτὰ καὶ φυλάγει τὰ Σάββατα καὶ δὲν τὰ βεδηλώνει, καὶ κρατάει τὰ χέρια του ὥστε νὰ μὴν ἀδικεῖ».

Εἶναι καὶ αὐτὰ σύμφωνα σὲ ὅσα μόλις προηγουμένως εἶπαμε καὶ ἰσόμετρα μετὰ αὐτά, καὶ ὁ λόγος χρειάζεται πολλὴ προσεκτικὴ ἐξέταση. Πρόσεχε δηλαδὴ πῶς μακάριος εἶναι, λέγει, ὄχι ὅπως-δήποτε αὐτὸς ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴ γενεὰ τοῦ Ἀβραάμ, οὔτε βέβαια καὶ αὐτὸς ποὺ κομπάζει γιὰ τὴν εὐγενῆ κατὰ σάρκα καταγωγὴ καὶ ἔχει κούφια τὴν ἔπαρση γι' αὐτὸ, ἀλλὰ ἐκεῖνος μᾶλλον τὸν ὁποῖο θὰ βλέπαμε νὰ διαπρέπει μετὰ τὴν ἀρετὴν του καὶ νὰ διακρίνεται μετὰ τῆς ἀγίας ζωῆς του τὸ περίλαμπρο καὶ περιδο-

18. Ψαλμ. 97, 2.

πρὸν καὶ περιφανὲς ἀξίωμα. Τοιοῦτόν τι καὶ ὁ μακάριος
 Βαπτιστῆς Ἰωάννης ταῖς Ἰουδαίων ἀγέλαις ἐπιφωνήσας
 ὁρᾶται· προσήεσαν μὲν γὰρ τὸ παρ' αὐτοῦ τιμῶντες βάπτι-
 σμα, μετανοίας δὲ ἦν, καὶ πικροὺς ὄντας λίαν διήλεγχε λέ-
 5 γων· «Γεννήματα ἐχιδνῶν, τίς ὑπέδειξεν ὑμῖν φυγεῖν ἀπὸ
 τῆς μελλούσης ὀργῆς; Ποιήσατε οὖν καρποὺς ἀξιούς τῆς
 μετανοίας, καὶ μὴ δόξητε λέγειν ἐν ἑαυτοῖς· Πατέρα ἔχομεν
 τὸν Ἀβραάμ». Ὁ δὲ φησιν· «Εἰ πατέρα εἶχετε τὸν Ἀβρα-
 άμ, τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραάμ ἐποιεῖτε ἄν». Μακάριος τοίνυν,
 10 φησὶν, οὐκ εἶ τις υἱὸς ἐστὶν Ἀβραάμ, ἀλλ' ὁ φυλάσσων ταῦ-
 τα· ποῖα δὲ ταῦτα; Κρίμα καὶ δικαιοσύνην, καὶ πρὸς γε-
 τούτῳ φυλάττων καὶ κατορθῶν αὐτὰ καὶ ἀντεχόμενος αὐ-
 τῶν, τουτέστιν, οὐ παρέργως ἢ παρειμένως ἐπ' αὐτὰ χω-
 ρῶν, ἀλλ' οἷον ἐν πάσῃ σπουδῇ καὶ νεανικῶς, ὥστε καὶ
 15 ἀντέχεσθαι λίαν αὐτῶν καὶ φυλάσσειν τὰ Σάββατα μὴ θε-
 βηλοῦν αὐτά. Ἴνα πάλιν τοιοῦτο νοῆς· οὐκ ἐξῆν ἐν Σαββά-
 τῳ φροντίδα ποιεῖσθαι τινὰ τῶν περὶ τὴν σάρκα πόνων ἢ
 σπουδασμάτων. Ἔδει δὲ μᾶλλον ἀργεῖν τοῦτο τοῦ θείου
 προστάσσοντος νόμου, πλὴν ἀργοῦντες τὰς νενομισμένας
 20 θυσίας προσεκόμιζον τῷ Θεῷ, τοῦ νομικοῦ γράμματος αἰ-
 νιγματωδῶς ὑποφαίνοντος, ὅτι φροντίδος σαρκικῆς ἀπο-
 σχομένους ἐμφρόνως ἱερουργεῖν προσήκει τῷ Θεῷ θυσίας
 πνευματικὰς, καὶ τὰς εἰς ὁσμὴν εὐωδίας τῆς νοητῆς.

Ἀργίας οὖν ἄρα τῆς ἐξ ἁμαρτιῶν καὶ σαρκικῶν ἐπιθυ-
 25 μιῶν τύπον ἐπλήρου τῆς κατὰ τὸ Σάββατον ἀργίας ἢ δύνα-
 μος. Οὕτω προσήκει φυλάττεσθαι καὶ ἡμᾶς τοῦ μὴ θεβηλοῦν
 τὰ Σάββατα· ἀποπαυσάμενοι γὰρ, ὡς ἔφην, φροντίδος ἀπά-
 σης γεώδους καὶ σαρκικῆς, νοητῶς σαββατίζομεν, οὐ τὰς δι'
 αἱμάτων καὶ καπνῶν τελοῦντες θυσίας, ἀλλ' ἱεροῖς σπουδά-
 30 σμασι κατευφραίνοντες αὐτὸν καὶ εἰς ὁσμὴν εὐωδίας ἑαυ-
 τοὺς ἀναφέροντες. «Τοιαύταις γὰρ θυσίαις εὐαρεστεῖται ὁ

ξο ἀξίωμα του. Κάτι παρόμοιο φαίνεται νὰ διακήρυττε πρὸς τὰ πλήθη τῶν Ἰουδαίων καὶ ὁ βαπτιστὴς Ἰωάννης. Γιατὶ προσέρχονταν τιμώντας τὸ βάπτισμά του, πού ἦταν βάπτισμα μετάνοιας, καὶ ἐπειδὴ ἦταν γεμᾶτοι ἀπὸ κακία, τοὺς ἤλεγχε λέγοντας: «Γεννήματα ἐχιδνῶν, ποιὸς σᾶς ὑπέδειξε νὰ ἀποφύγετε τὴ μέλλουσα ὀργή; Κάνετε λοιπὸν καρποὺς ἀντάξιους τῆς μετάνοιας, καὶ μὴ καυχέσθε λέγοντας: Ἔχομε πατέρα τὸν Ἀβραάμ»¹⁹. Κι ὁ Χριστὸς λέγει: «Ἄν εἴχατε πατέρα τὸν Ἀβραάμ, θὰ κάνατε τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραάμ»²⁰. Μακάριος λοιπὸν, λέγει, εἶναι, ὅχι ἂν κάποιος εἶναι υἱὸς τοῦ Ἀβραάμ, ἀλλ' αὐτὸς πού φυλάσσει αὐτὰ καὶ ποιᾶ αὐτὰ; Τὴν ὀρθὴ κρίση καὶ τὴ δικαιοσύνη, καὶ ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ ἂν φυλάσσει καὶ ἐκτελεῖ αὐτὰ καὶ εἶναι προσηλωμένος σ' αὐτὰ, δηλαδὴ ἂν προχωρεῖ σ' αὐτὰ ὅχι σὰ νὰ εἶναι πάρεργα καὶ μὲ ἀδιαφορία, ἀλλὰ μὲ κάθε προθυμία καὶ νεανικὴ δύναμη, ὥστε καὶ νὰ εἶναι ἀπόλυτα προσηλωμένος σ' αὐτὰ, καὶ νὰ τηρεῖ τὰ Σάββατα καὶ νὰ μὴν τὰ βεβηλώνει. Γιὰ νὰ σκεφθεῖς πάλι κάτι τέτοιο· Δὲν ἐπιτρεπόταν τὸ Σάββατο νὰ καταγίνεται κανεὶς μὲ ἀσχολίες καὶ φροντίδες σχετικὲς μὲ τὴ σάρκα. Ἐπρεπε μᾶλλον, ὅπως προस्ताξε ὁ θεῖος νόμος, νὰ μὴν ἐργάζονται τὴν ἡμέρα αὐτὴ, μένοντας ὅμως ἀργοί, πρόσφεραν στὸν Θεὸ τὶς καθιερωμένες θυσίες, ὅπως ὑποδείκνυε κατὰ τρόπο αἰνιγματικῶ τὸ γράμμα τοῦ νόμου, ὅτι δηλαδὴ ἔπρεπε, ἀπέχοντας ἀπὸ τὶς σαρκικὲς φροντίδες, νὰ προσφέρουν συνειδητὰ στὸν Θεὸ θυσίες πνευματικὲς πού ἀναπέμπουν πνευματικὴ εὐωδία.

Ἡ ἀργία λοιπὸν τοῦ Σαββάτου ἀποτελοῦσε τύπο κατάπαυσης ἀπὸ ἁμαρτίες καὶ τὶς σαρκικὲς ἀσχολίες. Ἔτσι πρέπει καὶ ἡμεῖς νὰ τηροῦμε καὶ νὰ μὴν βεβηλώνομε τὰ Σάββατα. Σταματώντας δηλαδὴ, ὅπως εἶπα, κάθε φροντίδα γήινη καὶ σαρκική, σαββατίζομε πνευματικά, προσφέροντας ὅχι θυσίες μὲ καπνοὺς καὶ αἵματα, ἀλλ' εὐφραίνομε τὸν Θεὸ μὲ ἱερὲς ἀσχολίες, προσφέροντας τοὺς ἑαυτοὺς τοὺς εὐωδία εὐφροσύνης. Γιατί, ὅπως ἔχει γραφεῖ, «Μὲ τέτοιες θυσίες εὐχαριστεῖτε ὁ Θεός»²¹. Δὲν πρέπει

Θεός», καθὰ γέγραπται. Δεῖ δὴ οὖν ἄρα μὴ βεβηλοῦν τὰ Σάββατα, διατηρεῖν δὲ πρὸς τούτῳ καὶ τὰς χεῖρας κεκαθαυμένας καὶ τίνα τρόπον, αὐτὸς ἐδίδαξεν εἰπών· Τοῦ μὴ ποιεῖν ἀδίκημα· οὐ γὰρ ἔστι φυλάσσειν δύνασθαι κρίσιν καὶ ποιεῖν 5 δικαιοσύνην, ἀδικεῖν ἐθέλοντας καὶ τοῖς τῆς ἁμαρτίας ῥύποις τὴν χεῖρα καταμιαίνοντας· Χεῖρα δὲ οὐχὶ πάντως τὴν τοῦ σώματος, ἀντὶ δέ γε τῆς χειρὸς τὴν πρακτικὴν νοήσεις ἐνέργειαν, καθ' ἣν ἐκάστῳ πρόσμειν τῶν πραγμάτων.

10 Στίχ. 3-5. «Μὴ λεγέτω ὁ ἀλλογενὴς ὁ προσκείμενος πρὸς Κύριον· Ἄφοριεῖ με ἄρα Κύριος ἀπὸ τοῦ λαοῦ τούτου. Καὶ μὴ λεγέτω ὁ εὐνοῦχος, ὅτι Ἐγὼ εἰμι ξύλον ξηρόν. Τάδε λέγει Κύριος τοῖς εὐνούχοις· Ὅσοι ἂν φυλάξωνται τὰ Σάββατά μου καὶ ἐκλέξωνται ἃ ἐγὼ θέλω καὶ ἀντέχωνται τῆς διαθήκης μου, δώσω αὐτοῖς ἐν τῷ 15 οἴκῳ μου καὶ ἐν τῷ τείχει μου τόπον ὀνομαστόν, κρεῖσσον νιῶν καὶ θυγατέρων, ὄνομα αἰώνιον δώσω αὐτοῖς, καὶ οὐκ ἐκλείψει».

Ἐτέραν ὄφρῶν τῶν ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ, ἤγουν ἀλαζονείας πρόφασιν, σαθράν τε καὶ ἔωλον κατασύρει Θεός· ἐφρό- 20 νουν μὲν γάρ, ὡς ἔφην, μέγα, λέγοντες, «Πατέρα ἔχομεν τὸν Ἀβραάμ», καὶ μὴν ὅτι Λαὸς ἅγιός ἐσμεν ἐξειλεγμένος, τετάγμεθα δὲ καὶ εἰς κληρὸν Θεοῦ. Ἐφρευγον δὲ καὶ τὴν ἀπαιδίαν, ἅτε δὴ τοῦ προπάτορος Ἀβραάμ ἐν εὐλογίας τάξει λαβόντος παρὰ Θεοῦ τὸ εἰς πληθὺν ἐκταθήσεσθαι τὴν ἀμέτρη- 25 τον τὸ σπέρμα αὐτοῦ· ἰσάριθμον γὰρ τοῖς ἄστροις ἐπηγγέλετο Θεὸς ἀναδείξειν αὐτό. Εἴρητο δὲ πρὸς αὐτούς καὶ διὰ τοῦ πανσόφου Μωϋσέως τό· «Οὐκ ἔσται ἐν ὑμῖν ἄγονος οὐδὲ στεῖρα». Ὅτι δὲ μέγα τι χρῆμα καὶ ἐξαίρετον ἢ πολυπαιδία νενόμιστο παρ' αὐτούς, πληροφορήσει τις λέγων τῶν 30 ἁγίων προφητῶν· «Αἱ δόξαι αὐτῶν ἐκ τόκων καὶ ὠδίνων

λοιπὸν νὰ βεδηλώνομε τὰ Σάββατα, ἀλλὰ νὰ διατηροῦμε μαζὶ μὲ αὐτὸ καὶ τὰ χέρια μας καθαρὰ. Καὶ μὲ ποιὸν τρόπο μᾶς τὸν δίδαξε ὁ ἴδιος λέγοντας· «Νὰ μὴν διαπράττομε ἀδικία»· γιατί δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ ἔχομε ὀρθὴ κρίση καὶ νὰ κάνομε δίκαια ἔργα, ἂν θέλομε νὰ ἀδικοῦμε καὶ νὰ μολύνομε τὰ χέρια μας μὲ τοὺς ρύπους τῆς ἁμαρτίας. Χέρια βέβαια νὰ νοήσεις ὄχι τὰ σωματικά, ἀλλὰ ἀντὶ γιὰ χέρια νὰ νοήσεις τὴν πρακτικὴ ἐνέργεια μὲ τὴν ὁποία ἀντιμετωπίζομε κάθε πράγμα.

Στίχ. 3-5. «Νὰ μὴ λέγει ὁ ἄλλοεθνὴς ποῦ εἶναι κοντὰ στὸν Κύριον· Θὰ μὲ χωρίσει ἄρα ὁ Κύριος καὶ θὰ μὲ ἀπομακρύνει ἀπὸ τὸν λαό του. Καὶ νὰ μὴ λέγει ὁ εὐνοῦχος, Ἐγὼ εἶμαι ξύλο ξερὸ. Αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος στοὺς εὐνούχους· Ὅσοι φυλάξουν τὰ Σάββατά μου καὶ προτιμήσουν αὐτὰ ποῦ θέλω ἐγὼ καὶ εἶναι ἀφοσιωμένοι στὴ διαθήκη μου, θὰ τοὺς δώσω μέσα στὸ οἶκόν μου καὶ στὸ τεῖχος μου τόπο ὀνομαστό, ἀνώτερο ἀπὸ ὅ,τι στοὺς υἱοὺς καὶ τίς θυγατέρες μου, θὰ τοὺς δώσω ὄνομα αἰῶνιο ποῦ δὲν θὰ σῆσθεῖ».

Ἡ ἄλλη ἔπαρση τῶν ἐξ αἵματος Ἰσραηλιτῶν, ἥτοι πρόφασις ἀλαζονείας σαθρῆ καὶ κοῦφια, διασύρει ὁ Θεός. Θεωροῦσαν, ὅπως εἶπα, μεγάλο καύχημά τους τὴν καταγωγὴν τους λέγοντας· «Ἐχομε Πατέρα τὸν Ἀβραάμ»²², καὶ ἀκόμα, «Εἶμαστε λαὸς ἅγιος, ξεχωρισμένος, καὶ ὀρισθήκαμε καὶ κληρονόμοι τοῦ Θεοῦ. Ἀπέφευγαν ἐπίσης καὶ τὴν ἀτεκνία, ἐπειδὴ ὁ προπάτοράς τους Ἀβραάμ ἔλαβε σὰν εὐλογία ἀπὸ τὸν Θεὸ τὴν ὑπόσχεση ὅτι θὰ ἀπλωνόταν ἡ γενιὰ του σὲ ἀμέτρητο πλῆθος· γιατί ὑποσχόταν ὁ Θεός ὅτι θὰ τὴν πληθύνει σὲ ἀριθμὸ ἴσο πρὸς τὸ πλῆθος τῶν ἄστρον²³. Εἶχε ἐπίσης εἰπωθεῖ σ' αὐτοὺς καὶ ἀπὸ τὸν πάνσοφο Μωυσῆ· Δὲν θὰ ὑπάρχει σ' ἐσᾶς ἄτεκνος οὔτε στεῖρα»²⁴. Ὅτι βέβαια ἡ πολυτεκνία θεωροῦνταν ἀπὸ αὐτοὺς μεγάλο καὶ τελείως ξεχωριστὸ πρᾶγμα, θὰ μᾶς πληροφορήσει κάποιος ἀπὸ τοὺς ἁγίους προφήτες λέγοντας· «Ἡ δόξα αὐτῶν προέρχεται ἀπὸ τίς γεν-

24. Ἔξ. 23, 26.

καὶ συλλήψεων». Ἐπτά δὲ γυναῖκας ἐπιλήψεσθαι ἑνὸς ἀνδρὸς ὁ προφήτης φησὶν Ἡσαΐας· εἰπὸν τε ὅτι «Τὸν ἄρτον ἡμῶν φαγόμεθα, καὶ τὰ ἱμάτια ἡμῶν περιβαλούμεθα, πλὴν τὸ ὄνομα τὸ σὸν κεκλήσθω ἐφ' ἡμᾶς, ἄφελε τὸν ὄνειδισμόν 5 ἡμῶν». Οὐ γὰρ ἠθέλον, ὡς ἔφην, ὡς ἄγονοί τε καὶ στείραι κατονειδίζεσθαι.

Οὐκοῦν ἐπειδήπερ ἐπ' εὐγενείᾳ σαρκικῇ, καὶ προσέτι τῇ πολυπαιδίᾳ μέγα φρονεῖν ἐδόκει τοῖς ἐξ Ἰσραήλ, ἀναγκαίως αὐτοὺς καὶ ταύτης ἐξίστησι τῆς ἀμαθίας, εἰπὼν· «Μὴ λεγέ- 10 τω ὁ ἀλλογενὴς ὁ προσκείμενος πρὸς Κύριον, Ἄφοριεῖ με ἄρα Κύριος ἀπὸ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ». Οὐ γὰρ ἐπεὶπερ ἀλλογενὴς, τουτέστιν οὐκ ἐξ αἵματος Ἰσραήλ, διὰ τοῦτο καὶ ἀμέτοχος τῶν παρ' αὐτοῦ χαρισμάτων, ἤγουν τῆς πρὸς αὐτὸν οἰκειότητος, δηλονότι πνευματικῆς, ἀλλ' εἰ προσκέοιτο τῷ Κυ- 15 ρίῳ, τάξεται πάντως ἐν οἰκείοις καὶ ἐγνωσμένοις καὶ εἰς ἔθνος ἅγιον καὶ εἰς βασιλείον ἱεράτευμα καὶ εἰς κληρὸν Θεοῦ, τελέσει δὲ καὶ ἐν τέκνοις Ἀβραάμ. «Οὐ γὰρ πάντες οἱ ἐξ Ἰσραήλ οὗτοι Ἰσραήλ», καθά φησιν ὁ πάνσοφος Παῦλος, «οὐδὲ ὅτι εἰσὶ σπέρμα Ἀβραάμ, πάντες τέκνα, ἀλλὰ τὰ τέ- 20 κνα τῆς ἐπαγγελίας λογίζεται εἰς σπέρμα». Δέδοται δὲ τῷ Ἀβραάμ ἡ ἐπαγγελία παρὰ Θεοῦ, οὐκ ἐπὶ μόνοις τοῖς ἐξ αὐτοῦ κατὰ σάρκα, ἀλλ' ἄρα καὶ ἅπασιν τοῖς διὰ τῆς πίστεως ἐδικαιώθη γὰρ οὕτως Ἀβραάμ.

Οὐκοῦν τοῖς στοιχοῦσι τοῖς ἴχνεσι τῆς πίστεως Ἀβραάμ 25 δοθήσεται πάντως τὸ τελεῖν ἐν τέκνοις. Οὐκ ἀφοριεῖ τοιγαροῦν τὸν προσήλυτον ἐκ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, τὸν δὲ ἅπαξ προστεθέντα καὶ κεκλημένον ἐν πίστει προσδέξεται, καὶ λαὸν ἅγιον ὀνομάσει. Ἀλλὰ εἴ τις εὐνουχὸς ἐστί, φησὶν, τουτέστιν ἄπαις ἢ ἄγονος, μὴ λεγέτω καθ' ἑαυτὸν, «ὅτι Ἐγὼ εἰμι ξύλον 30 ξηρόν», τουτέστι μὴ λυτεῖσθω διὰ τὴν ἀπαιδίαν. Οὐδὲν γὰρ

25. Ὡσηέ 9, 11.

27. Ἐξ. 19, 6.

26. Ἡσ. 4, 1.

28. Ρωμ. 9, 6-8.

29. Ρωμ. 4, 3.

νήσεις, ἀπὸ τοὺς πόνους τοκετοῦ καὶ τῆ σύλληψη παιδιῶν»²⁵. Καὶ ὁ προφήτης Ἡσαΐας λέγει, «ἐπὶ γυναῖκες θὰ πάρουν ἕναν ἄνδρα», οἱ ὅποῖες ἔλεγαν· «Θὰ τρώμε τὸ δικὸ μας ψωμὶ καὶ θὰ ντυνόμεστε μὲ δικά μας ροῦχα, ἀρκεῖ μόνο νὰ ἔχομε τὸ ὄνομά σου· ἀφαίρεσε ἀπὸ μᾶς τὴ ντροπὴ τῆς ἀτεκνίας»²⁶. Γιατὶ δὲν ἤθελαν, ὅπως εἶπα, νὰ χλευάζονται ὡς ἄγονες καὶ στεῖρες.

Ἐπειδὴ λοιπὸν θεωροῦσαν μεγάλο καύχημά τους οἱ Ἰσραηλίτες τὴ σαρκικὴ εὐγενῆ καταγωγὴ καὶ τὴν πολυτεκνία, κατ' ἀνάγκη τοὺς ἀπομακρύνει καὶ ἀπ' αὐτὴ τὴν πλάνη λέγοντας· «Νὰ μὴ λέγει ὁ ἄλλοεθνῆς πού βρίσκεται κοντὰ στὸν Κύριο, Θὰ μὲ χωρίσει ἄρα ὁ Κύριος καὶ θὰ μὲ ἀπομακρύνει ἀπὸ τὸν λαό του». Ὁχι δηλαδὴ ἐπειδὴ εἶναι ἄλλοεθνῆς, ἦτοι ὄχι Ἰσραηλίτης ἐξ αἵματος, θὰ εἶναι γι' αὐτὸ καὶ ἀμέτοχος τῶν χαρισμάτων τοῦ Θεοῦ ἢ τῆς οἰκειότητος, δηλαδὴ τῆς πνευματικῆς, ἀλλὰ ἂν βρίσκεται κοντὰ στὸν Κύριο θὰ ταχθεῖ ὅπωςδὴποτε στοὺς οἰκείους καὶ ἀναγνωρισμένους καὶ στὸ ἅγιό ἔθνος καὶ στὸ βασιλικὸ ἱερατεῖο²⁷ καὶ στὸν κληρὸ τοῦ Θεοῦ, καὶ θὰ συμπεριληφθεῖ καὶ στὰ τέκνα τοῦ Ἀβραάμ. Γιατί, ὅπως λέγει ὁ πάνσοφος Παῦλος, «Δὲν εἶναι Ἰσραηλίτες ὅλοι ὅσοι κατὰγονται ἀπὸ τὸν Ἰσραήλ, οὔτε, ἐπειδὴ εἶναι ἀπόγονοι τοῦ Ἀβραάμ, εἶναι ὅλοι τέκνα αὐτοῦ, ἀλλὰ ὡς ἀπόγονοι αὐτοῦ θεωροῦνται τὰ τέκνα τῆς ἐπαγγελίας»²⁸. Καὶ ἡ ἐπαγγελία δόθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ στὸν Ἀβραάμ ὄχι μόνο γιὰ τοὺς κατὰ σάρκα ἀπογόνους του, ἀλλὰ καὶ σὲ ὅλους ἐκείνους πού πίστεψαν· γιατί ἔτσι δικαιώθηκε ὁ Ἀβραάμ²⁹.

Ὅποιοι λοιπὸν βαδίζουν στὰ ἴχνη τῆς πίστεως τοῦ Ἀβραάμ σ' αὐτοὺς ὅπωςδὴποτε θὰ δοθεῖ ἡ ιδιότητα νὰ εἶναι παιδιὰ του. Δὲν θὰ ξεχωρίσει λοιπὸν ἀπὸ τὸν λαὸ του αὐτὸν πού εἶναι προσήλυτος, ἀλλὰ αὐτὸν πού προστέθηκε μὰ γιὰ πάντα σ' αὐτὸν καὶ ἔχει κληθεῖ μέσω τῆς πίστεως θὰ τὸν δεχθεῖ καὶ θὰ τὸν ὀνομάσει λαὸ ἅγιο. Ἀλλὰ ἂν κάποιος εἶναι εὐνοῦχος, λέγει, δηλαδὴ χωρὶς παιδιὰ καὶ ἄγονος, νὰ μὴ λέγει μὲ τὸ νοῦ του, «Ἐγὼ εἶμαι ξύλο ξερό», δηλαδὴ νὰ μὴ λυπᾶται γιὰ τὴν ἀτεκνία του. Γιατὶ αὐτὸ δὲν

τοῦτο παρὰ Θεῶ, οὔτε μὴν ἀπόβλητον ἀποφαίνει. Ὅποιος
 γὰρ τρόπος ἀρετῆς, ἢ ποίων κατορθωμάτων λαμπρότης ἢ
 πολυπαιδία; Σαρκὸς ἔργα ταυτὶ μῶμου τε καὶ ἐπαίνου μα-
 κράν. Εἰ γὰρ καὶ δέδοταιί τισιν ἐν εὐλογίας τάξει τὸ χρῆμα,
 5 καιροῦ καλοῦντος εἰς τοῦτο, ἀλλ' οὐκ ἀδικήσειεν ἂν οὐδὲν
 τοὺς μὴ λαχόντας αὐτό. Ἐπεὶ ποῖος ἂν γένοιτο καταρῶσήσε-
 ως τρόπος τοῖς τεθνεῶσι πρὸ ὥρας, ἢ πρὸ γάμου καὶ μίξεως,
 τῶν καθ' ἡμᾶς πραγμάτων ἀποδημήσασιν, οἷς παιδῶν οὐχ
 ὑπῆρξε γονή; ὀνήσει δὲ τρόπον τίνα τοὺς φιλαμαρτήμονας
 10 ἐν τῷδε τῷ βίῳ πολλῶν πατέρας υἱῶν καὶ θυγατέρων; Μηδὲ
 λεγέτω, φησὶν, ὁ παῖδας οὐκ ἔχων, ὅτι «Ἐγὼ εἶμι ξύλον ξη-
 ρόν». Λυπεῖ δὲ οὐδέν, μᾶλλον δὲ ἀναγκαῖον εἶναί φημι δια-
 μνημονεῦσαι καὶ νῦν τῶν εὐνουχισάντων ἑαυτοὺς διὰ τὴν
 βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, κατὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος φωνήν, οἷς
 15 ἂν ἐφαρμόσειέ τις, καὶ μάλα εἰκότως, τὸν ἐν γε τούτοις παρὰ
 Θεοῦ λόγον. «Δώσω γὰρ αὐτοῖς», φησὶν, «ἐν τῷ οἴκῳ μου
 καὶ ἐν τῷ τείχῳ μου τόπον ὀνομαστόν».

Οἶκον δὲ καὶ τεῖχος, ἦτοι τὸν περίβολον, καὶ ἀσφάλειαν
 ἀποκαλεῖν ἔοικε τὴν Ἐκκλησίαν, τὴν ἄνω που τάχα καὶ ἐν
 20 οὐρανοῖς, ἦγουν τὴν ἐπὶ γῆς, εἰς ἣν διαπρέπουσιν ἄνδρες
 ἀγνεῖα καὶ σεμνότητι σύντροφοι, καὶ τὸ τῆς ἐγκρατείας
 ἀναδούμενοι καύχημα, καὶ πολυπαιδίας κρείττονα τὴν ἐπὶ
 τούτῳ δόξαν ἠγούμενοι, καὶ τό γε ἦκον εἰς σεμνότητα πολι-
 τείας εὐνούχων οὐδὲν διαφέροντες. Οὗτοι δέχονται παρὰ
 25 Θεοῦ δόξαν αἰώνιον· δηλοῖ δὲ τοῦτο τοῦνομα, καὶ οὐκ ἂν
 ἐκλείψοι ἐν αὐτοῖς ἢ παρ' αὐτοῦ χάρις· ἐξαίρετα γὰρ τῆς
 ἐγκρατείας τὰ γέρα, πλὴν οὐχ ἀπλοῖς εὐνούχοις τὴν τῶν
 οὔτῳ λαμπρῶν ἀξιωματῶν ἐπαγγέλλεται χορηγίαν, ἀλλὰ
 τοῖς φυλάττουσι τὰ Σάββατα αὐτοῦ, Χριστοῦ δὲ δηλονότι·
 30 ἕτερα δέ, ὡς ἔφην, τὰ αὐτοῦ Σάββατα παρὰ τοῦ νόμου. Τὰ

ἔχει σημασία γιὰ τὸν Θεό, οὔτε τὸν θεωρεῖ ἄξιο πρὸς ἀπόρριψη. Γιατὶ ποιά ἀρετὴ εἶναι, ἢ ποιῶν κατορθωμάτων δόξα εἶναι ἢ πολυτεκνία; Αὐτὰ εἶναι ἔργα τῆς σάρκας, ἔξω ἀπὸ μομφὴ καὶ ἔπαινο. Γιατί, ἂν καὶ δίνεται σὲ κάποιους αὐτὸ τὸ πρᾶγμα ὡς εὐλογία, ὅταν εἶναι ὁ κατάλληλος καιρὸς, δὲν θὰ βλάψει ὅμως καθόλου ἐκείνους πού δὲν τοὺς ἔλαχε αὐτό. Γιατὶ ποιά κατηγορία θὰ μπορούσε νὰ καταλογισθεῖ σ' αὐτοὺς πού πέθαναν πρόωρα, ἢ πρὶν ἀπὸ τὸ γάμο καὶ τὴ συνεύρεση ἐγκατέλειψαν τὰ ἀνθρώπινα, καὶ δὲν ἄφησαν ἀπογόνους; Ἀλλὰ καὶ μὲ ποιὸν τρόπο θὰ ὠφελήσει ἐκείνους πού ἀγαποῦν τὶς ἁμαρτίες, νὰ εἶναι στὴ ζωὴ αὐτῆ πατέρας πολλῶν υἱῶν καὶ θυγατέρων; Οὔτε, λέγει, νὰ λέγει αὐτὸς πού δὲν ἔχει παιδιά, «Ἐγὼ εἶμαι ξύλο ξερό»^{29α}. Δὲν βλάπτει ἐπίσης καθόλου, καὶ μᾶλλον εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀναφέρομε καὶ τώρα ἐκείνους πού αὐτοευνουχίσθησαν γιὰ χάρι τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, σύμφωνα μὲ τὸν λόγο τοῦ Σωτήρα³⁰, στοὺς ὁποίους μπερεῖ νὰ ἐφαρμόσει κανεῖς, καὶ πολὺ εὐλογα, τὸν λόγο τοῦ Θεοῦ γι' αὐτούς. «Θὰ δώσω», λέγει, «σ' αὐτοὺς στὸν οἶκο μου καὶ στὸ τεῖχος μου τόπο ὀνομαστό».

«Οἶκο καὶ τεῖχος» φαίνεται νὰ ἀποκαλεῖ ἢ τὴν Ἐκκλησίαν, ἢ τὸν περίβολο καὶ τὴν ἀσφάλεια κάπου ἐπάνω καὶ στὸν οὐρανό, ἢ τὴν ἐπίγεια, στὴν ὁποία διαπρέπουν ἄνδρες ἀναθραμμένοι μὲ τὴν ἀγνότητα καὶ τὴ σεμνότητα καὶ στολισμένοι μὲ τὸ καύχημα τῆς ἐγκράτειας, καὶ πού θεωροῦν τὴ δόξα τους αὐτῆ ἀνώτερη ἀπὸ τὴν πολυτεκνία, καὶ ὅπως θὰ μπορούσε νὰ λεχθεῖ δὲν διαφέρουν σὲ τίποτα ἀπὸ τοὺς εὐνούχους ὡς πρὸς τὴ σεμνότητα τῆς πολιτείας τους. Αὐτοὶ δέχονται ἀπὸ τὸν Θεὸ αἰώνια δόξα· καὶ αὐτὸ τὸ δηλώνει τὸ ὄνομα, καὶ δὲν θὰ σθηθεῖ ἢ δόξα τους ἀπὸ αὐτό. Γιατὶ τὰ βραβεῖα τῆς ἐγκράτειας εἶναι ἐξαίρετα, πλὴν ὅμως δὲν ὑπόσχεται τὴ χορηγία τόσο λαμπρῶν ἀξιοματῶν στοὺς ἀπλοὺς εὐνούχους, ἀλλὰ μόνο σὲ ἐκείνους πού τηροῦν τὰ Σάββατά του, δηλαδή τοῦ Χριστοῦ· καὶ τὰ Σάββατα αὐτοῦ εἶναι,

30. Ματθ. 19, 12.

μὲν γὰρ ἦν ἐν τύποις, τὰ δὲ τῷ τῆς ἀληθείας καταφαιδρύνεται κάλλει. Καὶ ἐπεὶ τοῖς ἐπιλεξαμένοις [ἄπερ] αὐτὸς βουλεται καὶ ἀντεχομένοις τῆς διαθήκης αὐτοῦ. Βούλεται δὲ Χριστὸς οὐ τὰ ἐν σκιαῖς καὶ γράμμασι νομικῶς, ἀλλὰ
5 καὶ τὰ ἐν τῇ διαθήκῃ τῇ παρ' αὐτοῦ· δῆλον δὲ ὅτι τῇ νέᾳ τε καὶ εὐαγγελικῇ.

Στίχ. 6-8. «Καὶ τοῖς ἀλλογενέσι τοῖς προσκειμένοις Κυ-
ριῷ δουλεύειν αὐτῷ καὶ ἀγαπᾶν τὸ ὄνομα Κυρίου, τὸ
εἶναι αὐτῷ εἰς δούλους καὶ δούλας, καὶ πάντας τοὺς
10 φυλασσομένους τὰ Σάββατά μου μὴ βεβηλοῦν, καὶ
ἀντεχομένους τῆς διαθήκης μου, εἰσάξω αὐτοὺς εἰς τὸ
ὄρος τὸ ἅγιόν μου, καὶ εὐφρανῶ αὐτοὺς ἐν τῷ οἴκῳ τῆς
προσευχῆς μου. Τὰ ὀλκωντώματα αὐτῶν καὶ αἱ θυσίαι
αὐτῶν ἔσονται δεκταὶ ἐπὶ τὸ θυσιαστήριόν μου. Ὁ γὰρ
15 οἶκός μου οἶκος προσευχῆς προκληθήσεται πᾶσι τοῖς
ἔθνεσιν, εἴπε Κύριος ὁ συνάγων τοὺς διεσπαρμένους
Ἰσραήλ».

Συναπτέον τοῖς ἀνόπιν καὶ ταῦτα, ἵν' ἢ τοιοῦτον τὸ λε-
γόμενον· Τάδε λέγει Κύριος τοῖς εὐνούχοις, καὶ τοῖς ἀλλο-
20 γενέσι τοῖς προσκειμένοις Κυριῷ δουλεύειν αὐτῷ. Οὐκοῦν
διαλέγεται τοῖς ἐξ ἔθνῶν, καὶ οὔτι που μόνοις τοῖς ἐξ αἵμα-
τος Ἰσραήλ, οἳ, τὴν ὄφρὸν ἀνασπῶντες ὑψηλήν, κατεπεφύ-
οντο τῶν ἀλλογενῶν, μερίδα καὶ κληρον Θεοῦ καὶ λαὸν
ἅγιον ἑαυτοὺς ὀνομάζοντες· φάσκοντες τό, «Μακάριοί
25 ἔσμεν Ἰσραήλ, ὅτι τὰ ἀρεστὰ Κυριῷ γνωστὰ ἡμῖν ἔστι».
Πρόδηλον οὖν ὅτι οὐ σαρκικῆς εὐγενείας δύνάμις συνά-
πτει Θεῷ (οὐ γὰρ ὅτι γεγόνασιν ἐξ Ἀβραάμ, κληρὸς Θεοῦ
μεμενήκασιν), καταλογισθεῖεν δ' ἂν εἰς λαὸν αὐτοῦ διὰ συν-
αφείας τῆς πνευματικῆς οἱ αὐτῷ προσκείμενοι, καὶ εἴ τινες
30 εἶεν ἀλλογενεῖς, προσκείμενοι δὲ διὰ πίστεώς τε καὶ τὴν ὑπ'

ὅπως εἶπα, διαφορετικὰ ἀπὸ τὰ τοῦ νόμου. Γιατὶ τὰ τοῦ νόμου ἀναφέρονταν σὲ τύπους, ἐνῶ τὰ τοῦ Χριστοῦ καταλαμβάνονται ἀπὸ τὸ κάλλος τῆς ἀλήθειας, καὶ ἀναφέρονται σ' αὐτοὺς πού ἐπέλεξαν αὐτὰ πού αὐτὸς θέλει καὶ εἶναι προσηλωμένοι στὴ διαθήκη του. Γιατὶ ὁ Χριστὸς δὲν θέλει τὰ ὑποδηλούμενα ἀπὸ τὶς σκιᾶς καὶ τὰ γράμματα τοῦ νόμου, ἀλλὰ αὐτὰ πού περιέχονται στὴ διαθήκη του· δηλαδή στὴ νῆα καὶ εὐαγγελική.

Στίχ. 6-8. «Καὶ στοὺς ἄλλοεθνεῖς πού βρίσκονται κοντὰ στὸν Κύριο θὰ δώσω τὴ δύναμη νὰ ὑπηρετοῦν καὶ νὰ ἀγαποῦν τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου μὲ τὸ νὰ εἶναι δοῦλοι καὶ δοῦλες του, καὶ σὲ ὅλους ἐκείνους πού φυλάγουν τὰ Σάββατά μου νὰ μὴν τὰ βεβηλώνουν καὶ νὰ εἶναι προσηλωμένοι στὴν διαθήκη μου, καὶ θὰ τοὺς ὀδηγήσω στὸ ἅγιο ὄρος μου καὶ θὰ τοὺς γεμίσω μὲ εὐφροσύνη μέσα στὸν οἶκο τῆς προσευχῆς μου. Τὰ ὀλοκαυτώματα καὶ οἱ θυσίαι τους θὰ γίνουν δεκτὲς ἐπάνω στὸ θυσιαστήριό μου. Γιατὶ ὁ οἶκος μου, εἶπε ὁ Κύριος πού συγκεντρώνει τοὺς Ἰσραηλιῖτες τοὺς διασκορπισμένους, θὰ ὀνομασθεῖ οἶκος προσευχῆς γιὰ ὅλα τὰ ἔθνη».

Στὰ προηγούμενα πρέπει νὰ συναφθοῦν καὶ αὐτά, ὥστε νὰ εἶναι κάτι τέτοιο αὐτὸ πού λέγεται· Αὐτὰ λέγει στοὺς εὐνούχους ὁ Κύριος καὶ στοὺς ἄλλοεθνεῖς πού βρίσκονται κοντὰ στὸν Κύριο νὰ τὸν ὑπηρετοῦν. Συνομιλεῖ δηλαδή μὲ τοὺς ἐθνικούς, καὶ ὄχι μόνο μὲ τοὺς ἔξ ἀίματος Ἰσραηλιῖτες, οἱ ὅποιοι, ἀνεβάζοντας τὴν ἔπαρσή τους στὰ ὕψη, καταφέρονταν ἐναντίον τῶν ἄλλοεθνῶν καὶ αὐτονομάζονταν μερίδα καὶ κληρὸς τοῦ Θεοῦ καὶ λαὸς ἅγιος, λέγοντας· «Εἴμαστε μακάριοι, Ἰσραηλιῖτες, ἐπειδὴ ἐμεῖς γνωρίζομε αὐτὰ πού εἶναι εὐάρεστα στὸν Θεό»³¹. Εἶναι λοιπὸν ὀλοφάνερο ὅτι δὲν συνενώνει μὲ τὸν Θεὸ ἢ δύναμη τῆς σαρκικῆς εὐγένειας (γιατὶ δὲν παρέμειναν κληρὸς τοῦ Θεοῦ ἐπειδὴ γεννήθηκαν ἀπὸ τὸν Ἀβραάμ), ἀλλὰ θὰ καταλογισθοῦν λαὸς του μὲ πνευματικὴ συνάφεια αὐτοὶ πού εἶναι προσκολλημένοι σ' αὐτόν, ἔστω κι ἂν κάποιοι

αὐτῶ δουλείαν ἠγεῖσθαι καύχημα καὶ ἀγαπᾶν τὸ ὄνομα αὐτοῦ· ἀγαπᾶν δὲ οὕτως, ὡς διὰ τῆς εἰσάπαν ὑποταγῆς τῆς αὐτοῦ βασιλείας ὑποτρέχειν αἰεὶ τὸν ζυγόν, μὴ ἐξισταμένους ἐφ' ἃ μὴ θέμις, μήτε μὴν εὐπαραφόρως ἔχοντας εἰς τὸ
5 ἐλέσθαι παλινδρομεῖν, ἐπὶ γε τὸ δεῖν προσκεῖσθαι θεοῖς ἐτέροις, ἐρηρυσμένην δὲ μᾶλλον καὶ ἀκράδαντον ἔχοντας διάνοιαν, οὕτω τε φυλασσομένους τὰ Σάββατα αὐτοῦ, ὥστε μὴ δεβηλοῦν αὐτά, Χριστοῦ δὲ δηλονότι.

Σαββατίζουσι γὰρ Ἰουδαῖοι κατὰ τὸν νόμον, τὴν σάρκα
10 τηροῦντες ἔξω πόνου παντός, καὶ ἀργίαν ἐπιτηδεύοντες τὴν ὡς ἐν ἔργοις σωματικοῖς Ἄλλ' ὁ τοιοῦτος σαββατισμὸς ἀπόβλητος ἦν παρὰ Θεῶ· «ὁ δὲ εἰσελθὼν εἰς τὴν κατάπαυσιν τοῦ Χριστοῦ» καὶ νοητῶς σαββατίζων, «κατέπαυσεν ἀπὸ τῶν ἰδίων ἔργων». Γράφει γοῦν οὕτως ὁ πάνσοφος Παῦλος.
15 Τοὺς νῦν ἀλλογενεῖς εἰσάξειν ἐπαγγέλλεται εἰς τὸ ὄρος τὸ ἅγιον αὐτοῦ, καὶ κατευφραίνειν αὐτούς ἐν τῷ οἴκῳ τῆς προσευχῆς αὐτοῦ. Ἐνταῦθά μοι βλέπε τὴν τοῦ νόμου σκιὰν ἀνατετραμμένην, καὶ τὴν παλαιότητα τοῦ γράμματος ἀπρακτοῦσαν ἤδη πως Πάντα γὰρ γέγονεν ἐν Χριστῶ καινά, τὰ
20 ἀρχαῖα παρῆλθεν. Ἀπέφησε μὲν ὁ νόμος τοῦ δεῖν εἰς οἶκον ἰέναι Θεοῦ τοὺς ἀλλογενεῖς ἔφη γάρ· «Οὐκ εἰσελεύσεται Ἀμμωνίτης καὶ Μωαβίτης εἰς Ἐκκλησίαν Κυρίου». Ὁ δὲ γε τῶν ὅλων Σωτὴρ καὶ Κύριος εἰς καινότητα τὴν πνευματικὴν τὰ καθ' ἡμᾶς μεθιστάς, εἰσάξειν εἰς τὸν οἶκον τὸν ἅγιον ἑαυ-
25 τοῦ κατεπαγγέλλεται τοὺς ἀλλογενεῖς Ὅρος γὰρ ἅγιον οὐδὲν ἕτερον εἶναι φησι, πλὴν ὅτι τὴν ἑαυτοῦ Ἐκκλησίαν, εἰς ἣν εἰσελάσαντες κατευφραίνονται τοῖς παρ' αὐτοῦ χαρίσμασιν, ἐντροφῶντες δηλονότι καὶ τὴν τῶν ἀγίων πλουτοῦντες ἐλπίδα. Ὅτι δὲ (εἰ) πολιτεύσονται καθαρῶς, εὐμενῆ τε καὶ
30 ἴλεω τὸν τῶν ὅλων ἔξουσι Θεόν, διαμεμήνυκεν εἰπὼν, ὅτι

32. Ἐβρ. 4, 10.

33. Β' Κορ. 5, 17.

εἶναι ἄλλοεθνεῖς, εἶναι ὅμως προσκολλημένοι σ' αὐτὸν μέσω τῆς πίστεως, θεωροῦν τὴ δουλεία σ' αὐτὸν καύχημα καὶ ἀγαποῦν τὸ ὄνομά του. Καὶ τὸν ἀγαποῦν ἔτσι, ὥστε μὲ τὴν ὑποταγὴν σὲ ὅλα τρέχουν πάντοτε κάτω ἀπὸ τὸ ζυγὸ τῆς βασιλείας του, χωρὶς νὰ παρεκκλίνουν σὲ ὅσα δὲν ἐπιτρέπεται, ἀλλ' οὔτε καὶ θέλουν παρὰ-φορα νὰ γυρίσουν πίσω, στὸ νὰ βρεθοῦν δηλαδή κοντὰ σὲ ἄλλους θεούς, ἀλλ' ἔχουν μᾶλλον τὸ νοῦ τους σταθερὸ καὶ ἀκλόνητο, καὶ ἔτσι τηροῦν τὰ Σάββατά του, ὥστε νὰ μὴν τὰ βεβηλώνουν. Δηλαδή τὰ Σάββατα τοῦ Χριστοῦ.

Οἱ Ἰουδαῖοι βέβαια τελοῦν τὸ Σάββατο σύμφωνα μὲ τὸ νόμο, κρατώντας τὸ σῶμα μακριὰ ἀπὸ κάθε κόπο καὶ τηρώντας ἀργία ἀπὸ ἔργα σωματικά. Ἀλλ' ὁ σαββατισμὸς αὐτὸς δὲν ἦταν ἀποδεκτὸς ἀπὸ τὸν Θεὸ, ἐνῶ «αὐτὸς πού εἰσῆλθε στὴν κατάπαυση τοῦ Χριστοῦ» καὶ σαββατίζει πνευματικὰ «σταμάτησε τὰ δικά του ἔργα»³². Γιατὶ ἔτσι γράφει ὁ πάνσοφος Παῦλος. Τοὺς τωρινούς λοιπὸν ἄλλοεθνεῖς ὑπόσχεται ὅτι θὰ τοὺς ὀδηγήσει στὸ ἅγιο ὄρος του καὶ ὅτι θὰ τοὺς γεμίσει μὲ εὐφροσύνη μέσα στὸν οἶκο τῆς προσευχῆς του. Πρόσεχε ἐδῶ σὲ παρακαλῶ πῶς ἔχει ἀνατραπεῖ ἢ σκιὰ τοῦ νόμου καὶ βρίσκεται σὰν σὲ κάποια ἀπραξία ἢ παλαιότητα τοῦ νόμου. Γιατὶ ὅλα ἔγιναν καινούργια μὲ τὸν Χριστό, τὰ παλαιὰ πέρασαν πιά³³. Ἀπαγόρευε βέβαια ὁ νόμος στοὺς ἄλλοεθνεῖς τὴν εἴσοδό τους στὸν οἶκο τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ εἶπε· «Δὲν θὰ εἰσέλθει Ἀμμωνίτης καὶ Μωαβίτης στὴν Ἐκκλησία τοῦ Κυρίου»³⁴. Ὁ Σωτῆρας ὅμως καὶ Κύριος τῶν ὄλων, μεταβάλλοντας τὰ ἀνθρώπινα σὲ καινότητα πνευματικὴ, ὑπόσχεται ὅτι θὰ εἰσαγάγει τοὺς ἄλλοεθνεῖς στὸν ἅγιο οἶκο του. Γιατὶ ἅγιο ὄρος κανένα ἄλλο λέγει ὅτι δὲν εἶναι, παρὰ ἢ Ἐκκλησία του, στὴν ὁποία ἀφοῦ εἰσῆλθαν αὐτοί, χαίρονται τὰ δῶρα του, δηλαδή ἐντρυφοῦν μὲ αὐτὰ, ἔχοντας μέσα τους πλούσια τὴν ἐλπίδα τῶν ἀγίων. Ὅτι ὅμως ἂν ζήσουν καθαρὰ θὰ ἔχουν εὐμενῆ καὶ εὐσπλαχνο τὸν Θεὸ τῶν ὄλων, τὸ διαμήνυσε

34. Δευτ. 23, 4.

«Τὰ ὀλοκαυτώματα αὐτῶν καὶ αἱ θυσίαι αὐτῶν ἔσονται δεκταὶ ἐπὶ τὸ θυσιαστήριόν μου».

Γέγονε δὲ ὁ λόγος ὡς ἐκ παραδείγματος καὶ τύπου τῆς κατὰ νόμον λατρείας. Πάλαι μὲν γὰρ κριοὺς καὶ ταύρους ὀλοκαυτοῦν ἔθος ἦν τοῖς ἐξ Ἰσραήλ, θυσίας τε προσάγειν. Ἐπειδὴ δέ, ὡς ἔφην, παρελήλακεν ἡ σκιά, οὐ τὴν δι' αἱμάτων ποιοῦνται πρόσοδον οἱ ἐξ ἔθνῶν κεκλημένοι, ἀλλ' οἶον ἑαυτοὺς ἱερουργοῦσι τῷ Θεῷ, κόσμῳ μὲν ἀποθνήσκοντες, ζῶντες δὲ τῇ δικαιοσύνῃ, καθὰ γέγραπται. Ἔσονται δὲ δεκτοὶ καὶ εἰς ὁσμὴν εὐωδίας, οἱ μὲν ὅλην ἑαυτῶν τὴν ζωὴν ὡσπερ ἱερὰν ἀποφαίνοντες, ὡς ἐν τάξει νοεῖσθαι τῶν ὀλοκαυτωμάτων, οἱ δὲ ὡς θυσίαν μερικὴν, ὅποια τίς ἐστὶν ἡ τῶν ἐν Κυρίῳ γεγαμηκότων ζωὴ, μεμερισμένων τρόπον τινὰ Θεῷ τε καὶ κόσμῳ. Τὰ γὰρ εἰς θυσίας προσφερόμενα τῶν ζώων οὐχ ὀλόκληρα τοῖς θυσιαστηρίοις ἐναπετίθετο μᾶλλον, ἀλλ' ἐξ ἡμισείας, ἤγουν ἐκ μέρους. Δεκτοὶ τοιγαροῦν οἱ ἀλλογενεῖς, ἑαυτοὺς ἀνατιθέντες εἰς εὐοσμίαν πνευματικὴν.

Ὅτι δὲ οὐχὶ μόνοις τοῖς ἐξ Ἰσραήλ ὁ θεῖος ἐκνενέμηται νεώς, ἤγουν ὁ οἶκος τῆς προσευχῆς τοῦ ἐπὶ πάντας Θεοῦ, αἰνεῖται δὲ μᾶλλον τοῖς ἀνὰ πᾶσαν τὴν γῆν δι' ἐπιστροφῆς καὶ πίστεως καλουμένοις εἰς ἐπίγνωσιν αὐτοῦ, καθίστησιν ἐναργὲς εἰπῶν, ὅτι «Ὁ οἶκός μου οἶκος προσευχῆς κληθήσεται πᾶσι τοῖς ἔθνεσι». Τίς οὖν ἄρα ἐστὶν ὁ ταῦτα προὔπισχνούμενος; Ἄρ' ὁ θεσπέσιος προφήτης Ἡσαΐας ὡς ἀπὸ γνώμης ἰδίας; Οὐ μὲν οὖν. «Εἶπε γὰρ ὁ Κύριος», φησὶν, «ὁ συνάγων τοὺς διεσπαρμένους Ἰσραήλ». Οὗτοι τοιγαροῦν οἱ λόγοι καὶ τοῦ κατοικτεῖροντος αἱ φωναί· φύσει γὰρ ὑπάρχων ἀγαθός, «πάντας ἀνθρώπους θέλει σωθῆναι, καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν». Πλὴν ὅτι τὸ τῆς ἡμερότητος μέγεθος οὐκ ἐπὶ μόνοις ὤφθη τοῖς ἐξ ἔθνῶν, ἐπιλάμπσαν-

λέγοντας: «Τὰ ὀλοκαυτώματά τους καὶ οἱ θυσίαι τους θὰ γίνουν δεκτὲς πάνω στὸ θυσιαστήριό μου».

Ὁ λόγος διατυπώθηκε σύμφωνα μὲ τὸ παράδειγμα καὶ τὸν τύπο τῆς σύμφωνης μὲ τὸ νόμο λατρείας. Παλαιᾶ δηλαδή συνήθιζαν οἱ Ἰσραηλιῖτες νὰ κάνουν θυσίαι ὀλοκαυτωμάτων προσφέροντας κριάρια καὶ ταύρους. Τώρα ὅμως πού πέρασε, ὅπως εἶπα, ἡ σκιά, ὅσοι ἀπὸ τὰ ἔθνη ἔχουν κληθεῖ δὲν προσφέρουν αἱματηρὲς θυσίαι, ἀλλὰ προσφέρουν κατὰ κάποιον τρόπο ὡς σφάγιο τὸν ἑαυτό τους στὸν Θεό, πεθαίνοντας ὡς πρὸς τὸν κόσμον, καὶ ζώντας μὲ δίκαια ἔργα, ὅπως ἔχει γραφεῖ³⁵. Καὶ θὰ γίνουν δεκτοὶ καὶ ὡς εὐοσμη εὐωδία, ἄλλοι παρουσιάζοντας ὅλη τὴ ζωὴ τους ὡς ἱερὴ, ὥστε νὰ θεωρεῖται σὰν ὀλοκαύτωμα, καὶ ἄλλοι ὡς θυσία μερική, ὅπως εἶναι ἡ ζωὴ αὐτῶν πού προσέρχονται στὸ γάμον στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου, μοιρασμένοι ἀνάμεσα στὸν Θεὸ καὶ στὸν κόσμον. Γιατὶ τὰ προσφερόμενα ζῶα στὶς θυσίαι δὲν τοποθετοῦνταν ὀλόκληρα πάνω στὰ θυσιαστήρια, ἀλλὰ τὸ μισὸ ἀπὸ αὐτά, δηλαδή ἓνα μέρος. Εἶναι λοιπὸν δεκτοὶ οἱ ἄλλοεθνεῖς, προσφέροντας τὸν ἑαυτό τους ὡς εὐωδία πνευματική.

Ὅτι βέβαια δὲν ἀπονεμήθηκε στους Ἰσραηλιῖτες μόνο ὁ θεῖος ναός, ὁ οἶκος δηλαδή τῆς προσευχῆς τοῦ Θεοῦ τῶν ὅλων, ἀλλὰ ὑμνεῖται ἀπὸ τοὺς κατοίκους ὅλης τῆς γῆς πού καλοῦνται μὲ ἐπιστροφή καὶ πίστη στὴν ἐπίγνωσή του, τὸ κάνει φανερὸ λέγοντας: «Ὁ οἶκος μου θὰ κληθεῖ οἶκος προσευχῆς γιὰ ὅλα τὰ ἔθνη». Ποιὸς λοιπὸν εἶναι αὐτὸς πού τὰ ὑπόσχεται αὐτὰ ἀπὸ πρῖν; Ἄραγε ὁ θεσπέσιος προφήτης Ἡσαΐας ἀπὸ τὸ μυαλό του; Ὁχι βέβαια. Γιατὶ λέγει, «Τὰ εἶπε ὁ Κύριος, πού συνάγει τοὺς διασκορπισμένους Ἰσραηλιῖτες». Αὐτοὶ εἶναι οἱ λόγοι καὶ οἱ ὑποσχέσεις τοῦ γεμάτου ἔλεος Κυρίου. Γιατί, ἐπειδὴ εἶναι ἀπὸ τὴ φύση του ἀγαθός, θέλει νὰ σωθοῦν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι καὶ νὰ φτάσουν στὸ νὰ γνωρίσουν τὴν ἀλήθειαν³⁶. Πλὴν ὅμως, ὅτι τὸ μέγεθος τῆς ἀγαθότητάς του δὲν ἐκδηλώθηκε μόνο στους ἐθνικούς, ὅταν

τος τῷ κόσμῳ Χριστοῦ, ἀλλὰ γὰρ καὶ ἐπὶ τοὺς ἐξ αἵματος
 Ἰσραήλ, σαφὲς ἂν γένοιτο διειπόντος αὐτοῦ τό, «Εἶπεν ὁ
 Κύριος ὁ συνάγων τοὺς διεσπαρμένους Ἰσραήλ». Ἦσαν
 οὖν ἄρα καὶ αὐτοὶ κατεσκευασμένοι, καὶ οὐχὶ μᾶλλον σω-
 5 ματικῶς, ἤγουν ἔξω πῦρος τῆς Ἰουδαίας ἀπενηνεγμένοι καὶ
 εἰς πόλεις ὄντες ἐτέρας ἢ χώρας, ἀλλ' ὡς τῆς ἐννόμου πολι-
 τείας ἀποφοιτήσαντες καὶ τῆς εἰς Θεὸν ἀγάπης ἀποπηδή-
 σαντες· οὐ γὰρ τετηρήκασι τὴν δοθεῖσαν ἐντολήν· εὐρήσο-
 10 μεν δὲ πλεισταχοῦ καὶ ταῖς τῶν εἰδώλων θεραπειαῖς προσ-
 σχοινομένην δὲ αὐτῶν τὴν διάνοιαν ἔχοντας, καὶ μάτην αὐ-
 τὸν σεβομένους, διδάσκοντάς τε διδασκαλίας, ἐντάλματα
 ἀνθρώπων. Οὐκοῦν μὴ καυχάσθω τῶν ἀλλογενῶν ὁ δυσά-
 γωγος Ἰσραήλ· ἠλέηται γὰρ ἐν ἴσῳ τρόπῳ καὶ αὐτοὶ παρὰ
 15 Θεοῦ· κατελήφθησαν γὰρ οὐκ ἀκράδαντον ἔχοντες τὸ γνή-
 σιον, οὔτε μὴν ἀμάμητον εἰσάπαν τὸ εὐπαθές, κατεσκευα-
 σμένοι δὲ μᾶλλον καὶ ἐσπαρμένοι, καθάπερ ἔφην ἀορίως.

Στίχ. 8-11. «Ὅτι συνάξω ἐπ' αὐτὸν συναγωγὴν. Πάντα
 τὰ θηρία τὰ ἄγρια δεῦτε φάγετε, πάντα τὰ θηρία τοῦ
 20 δρυμοῦ Ἴδετε ὅτι πάντες ἐκτετύφλωνται, καὶ οὐκ ἔγνω-
 σαν φρονῆσαι. Πάντες κύνες ἐνεοὶ οὐ δυνάμενοι ὑλα-
 κτεῖν, ἐνυπνιαζόμενοι κοίτην, φιλοῦντες νυσταγμόν, καὶ
 ὡς κύνες ἀναιδεῖς τῇ ψυχῇ, οὐκ εἰδότες πλησμονήν, καὶ
 εἰσὶ πονηροὶ οὐκ εἰδότες σύνεσιν, πάντες ἐν ταῖς ὁδοῖς
 25 αὐτῶν ἐξηκολούθησαν, ἕκαστος κατὰ τὸ αὐτό».

Διχῇ τοῖς γεγραμμένοις προσβαλεῖς· ἢ γὰρ θηρία φη-
 σὶν ἀτίθασά τε καὶ ἀνήμερα τοὺς ἐξ ἐθνῶν, ἅτε δὴ καὶ ὑπὸ
 τυράννῳ τεθραμμένα τοιούτῳ, τῷ διαβόλῳ φημί, καὶ οἷον
 ἐκτεθηριωμένοι καὶ ζῶντες οὐκ ἀνθρωπίνως, ἢ γουν θηρία
 30 καλεῖν ἔοικε τοὺς καταδηώσαντας τὸν Ἰσραήλ καὶ ὄλω τῷ

ἐλαμψε στὸν κόσμον τὸ φῶς τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ καὶ στοὺς ἕξ αἵματος Ἰσραηλῖτες, θὰ γίνῃ σαφές ἀπὸ αὐτὸ πού πρόσθεσε· «Εἶπε ὁ Κύριος πού συνάγει τοὺς διασκορπισμένους Ἰσραηλῖτες». Ἐπειδὴ λοιπὸν ἦσαν καὶ αὐτοὶ διεσπαρμένοι, καὶ ὄχι βέβαια σωματικά, μεταφερόμενοι δηλαδὴ κάπου ἔξω ἀπὸ τὴν Ἰουδαία καὶ ζώντας σὲ ἄλλες πόλεις ἢ χῶρες, ἀλλὰ ἀπομακρυσμένοι ἀπὸ τὴν ἔννομη πολιτεία καὶ ἔχοντας ξεφύγει ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ· καθόσον δὲν τήρησαν τὴν θείαν ἐντολήν. Γιατὶ θὰ βροῦμε σὲ πολλές περιπτώσεις νὰ καταφεύγουν καὶ στὴ λατρεία τῶν εἰδώλων, καὶ μὲ τὰ χεῖλη βέβαια νὰ τιμοῦν τὸν Θεόν, νὰ ἔχουν ὅμως ἀποξενωμένο τὸ νοῦν ἀπὸ αὐτόν, καὶ νὰ τὸν σέβονται ὑποκριτικὰ καὶ ἀνώφελα, διδάσκοντας διδασκαλίας πού ἦσαν ἐντολὲς ἀνθρώπων³⁷. Νὰ μὴν καυχῶνται λοιπὸν ἔναντι τῶν ἄλλο-εθνῶν οἱ δυσάγωγοι Ἰσραηλῖτες. Γιατὶ μὲ τὸν ἴδιον τρόπο ἐλεήθηκαν καὶ αὐτοὶ ἀπὸ τὸν Θεόν· καταλήφθηκαν ὅμως νὰ μὴν ἔχουν ἀκλόνητη τὴν γνησιότητα, οὔτε βέβαια ἀπόλυτα ἀμεμπτη τὴν ὑπακοήν τους, ἀλλ' ἦσαν μᾶλλον διασκορπισμένοι καὶ διεσπαρμένοι, ὅπως εἶπα πιὸ πάνω.

Στίχ. 8-11. «Θὰ συγκεντρώσω μαζί μ' αὐτὸ καὶ πολὺ ἄλλο πλῆθος. Ὅλα τὰ ἄγρια θηρία ἐλάτε καὶ φάτε ὅλα τὰ θηρία τοῦ δάσους. Προσεῆξτε ὅτι ὅλοι ἔχουν τυφλωθεῖ καὶ ἔχουν ἀγνοία ἀπὸ φρόνησιν. Ὅλοι εἶναι σκυλιὰ μ' ἀνοιχτὸ στόμα χωρὶς νὰ μποροῦν νὰ γαυγίσουν, βλέπουν στὸν ὕπνον τους ὄνειρα, ἀγαποῦν τὸν νυσταγμὸν καὶ τὸν ὕπνον, καὶ σὰν σκυλιὰ μὲ ψυχὴν γεμάτη ἀναίδεια, δὲν γνωρίζουν χορτασμόν, εἶναι γεμάτοι πονηρία καὶ δὲν γνωρίζουν σύνεσιν· ὅλοι ἀκολουθοῦν τὸν διεφθαρμένον δρόμον τους, καθένας τὸν δικόν του».

Μὲ διπλὴ ἔννοια νὰ ἐκλάβεις τὰ λεγόμενα ἐδῶ· ἢ δηλαδὴ θηρία ἀτίθασα καὶ ἀνήμερα ὀνομάζει τοὺς ἐθνικοὺς, ἐπειδὴ ἔχουν ἀνατραφεῖ κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία ἀνάλογου τυράννου, ἐννοῶ τοῦ διαδόλου, καὶ κατὰ κάποιον τρόπο ἔχουν γίνῃ θηρία καὶ κάνουν ζωὴν ὄχι ἀνθρώπινον, ἢ θηρία φαίνεται νὰ καλεῖ ἐκεῖ-

στόματι φαγόντας αὐτὸν διὰ τὴν εἰς Χριστὸν ἀσέβειαν. Καὶ εἰ μὲν τῶν ἐθνῶν ὡς θηρίων διαμέμνηται, φαμὲν αὐτοῖς προσπεφωνῆσθαι παρὰ Θεοῦ τό, «Δεῦτε φάγετε». Σημαίνει δὲ τοῦτο πᾶσαν αὐτοῖς ἀμφιλαφίαν δεδόσθαι παρ' αὐτοῦ τῶν ἱερῶν χαρισμάτων καὶ παρατεθειῆσθαι τράπεζαν τὴν ζωοποιόν· κατεδηδόκασι γὰρ καὶ αὐτοὶ τὸν ἄρτον τῆς ζωῆς, μέτοχοι γὰρ γεγονάσι τοῦ Χριστοῦ καὶ σύσσωμοι τῶν ἁγίων, ὥστε καὶ χαίροντας λέγειν· «Κύριος ποιμαίνει με, καὶ οὐδὲν με ὑστερήσει· εἰς τόπον γλῶσς ἐκεῖ με κατεσκῆνωσεν, ἐπὶ ὕδατος ἀναπαύσεως ἐξέθρεψέ με, τὴν ψυχὴν μου ἐπέστρεψεν. Ἦτοίμασας ἐνώπιόν μου τράπεζαν». Ἔφη δὲ καὶ δι' ἐνὸς τῶν ἁγίων προφητῶν· «Φάγετε, πίετε, καὶ μεθύσθητε οἱ πλησίον». Μακρὰν γὰρ ὄντες Θεοῦ, γεγονάσιν ἐγγύς διὰ τῆς πίστεως οἱ ποτὲ πλανώμενοι καὶ τῆς ἱεραῆς ἐμπέπληνται τροφῆς· γέγραπται γάρ, ὅτι «Ἄρτος στηρίζει καρδίαν ἀνθρώπου». Εἰ δὲ δὴ θηρία νοοῖντο πρὸς ἡμῶν οἱ καταφαγόντες τὸν Ἰσραήλ, τὸ «Δεῦτε φάγετε», μονουχὶ παραρῶριπτουῖντός ἐστιν αὐτοῖς τοῦς ἠσεβηκότας καὶ οἷς τὸ παθεῖν πρέπει, καὶ μάλα εἰκότως· ἀπεκτόνασι γὰρ τὸν ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς, τὴν πίστιν οὐ προσηκάμενοι, καὶ γεγονάσι μακρὰν οἱ ἐγγύς, καὶ λαὸς οὐκέτι Θεοῦ, κατεστυγημένοι δὲ μᾶλλον ὡς Κυριοκτόνοι.

Ἴνα δὲ μὴ φαίνεται Θεὸς κολάζων εἰκῆ καὶ δίκας αἰτῶν τὰς ἐπ' οὐδενί, παρατίθησιν εὐθύς τὰς αἰτίας, αἷς δὲ καὶ ἔνοχοι γεγονότες δέδονται πρὸς ὄλεθρον τοῖς ἐχθροῖς, ἥτοι τοῖς θηροσὶ πρὸς κατάβρωμα. «Ἴδετε» γάρ, φησὶν, «ὅτι πάντες ἐκτετύφλωνται, οὐκ ἔγνωσαν φρονῆσαι». Τυφλοὶ γὰρ ὄντως οἱ ἐξ Ἰσραήλ, μάλιστα δὲ τῶν ἄλλων οἱ Γραμματεῖς τε καὶ οἱ Φαρισαῖοι καὶ οἱ καθηγεῖσθαι λαχόντες τῆς

38. Ψαλμ. 22, 1-3.

39. Ψαλμ. 22, 5.

40. ᾠδ. 5, 1.

νοὺς ποὺ καταλεηλάτησαν τοὺς Ἰσραηλιῖτες καὶ τοὺς κατέφαγαν μὲ ὄλο τὸ στόμα ἕξαιτίας τῆς ἀσέβειάς τους πρὸς τὸν Χριστό. Καὶ ἂν βέβαια θηρία ὀνομάζει τὰ ἔθνη λέμε ὅτι σ' αὐτὰ ἀπευθύνεται ἢ προσφώνηση τοῦ Θεοῦ, «Ἐλᾶτε καὶ φᾶτε». Κι αὐτὸ σημαίνει, ὅτι δόθηκε σ' αὐτοὺς μὲ κάθε ἀφθονία ὁ πλοῦτος τῶν ἱερῶν χαρισμάτων καὶ τοὺς παρατέθηκε τὸ ζωοποιὸ τραπέζι. Γιατὶ κατέφαγαν καὶ αὐτοὶ τὸν ἄρτο τῆς ζωῆς, ἀφοῦ ἔγιναν μέτοχοι τοῦ Χριστοῦ καὶ ἓνα σῶμα μὲ τοὺς ἁγίους, ὥστε γεμᾶτοι ἀπὸ χαρὰ νὰ λένε· «Ὁ Κύριος μὲ ποιμένει καὶ δὲν θὰ μοῦ στερήσει τίποτε· σὲ λιβάδι καταπράσινο μ' ἐγκατέστησε, μὲ ξεδίψασε μὲ νερὸ ἀνακούφισης, μετέβαλε τὴν ψυχὴ μου»³⁸. «Ἔστρωσε ἐνώπιόν μου τράπεζα»³⁹. Εἶπε καὶ μὲ τὸ στόμα κάποιου ἀπὸ τοὺς προφήτες· «Φᾶτε, πιεῖτε καὶ μεθύστε σεῖς οἱ πλησίον μου»⁴⁰. Γιατί, ἐνῶ βρίσκονταν μακριὰ ἀπὸ τὸν Θεό, ἔγιναν κοντινοὶ μὲ τὴν πίστη, καὶ ἐκεῖνοι ποὺ κάποτε βρίσκονταν στὴν πλάνη, χόρτασαν ἀπὸ ἱερὴ τροφή· γιατί ἔχει γραφεῖ· «Ὁ ἄρτος στηρίζει τὴν καρδιὰ τοῦ ἀνθρώπου»⁴¹. Ἄν ὅμως θεωρηθοῦν ἀπὸ ἐμᾶς θηρία ἐκεῖνοι ποὺ κατέφαγαν τὸν Ἰσραήλ, τότε τὸ «Ἐλᾶτε καὶ φᾶτε» εἶναι σὰ νὰ ρίχνει κατὰ κάποιον τρόπο σ' αὐτὰ ἐκείνους ποὺ ἀσέβησαν καὶ ποὺ τοὺς ἀρμόζει αὐτὸ τὸ πάθημα, καὶ πολὺ εὐλογα· γιατί σκότωσαν τὸν ἀρχηγὸ τῆς ζωῆς, δὲν δέχθησαν τὴν πίστη, καὶ οἱ κοντινοὶ ἔγιναν μακρινοὶ καὶ ὄχι πιά λαὸς τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ μισητοὶ ὡς φονιάδες τοῦ Κυρίου.

Γιὰ νὰ μὴ φαίνεται ὅμως ὅτι ὁ Θεὸς τιμωρεῖ στὴν τύχη καὶ ζητεῖ ποινὲς γιὰ τὸ τίποτα, παραθέτει ἀμέσως τοὺς λόγους, ἕξαιτίας τῶν ὁποίων, ἀφοῦ κατέστησαν ἔνοχοι, παραδόθηκαν πρὸς ὄλεθρό τους στοὺς ἐχθρούς τους, ἤτοι πρὸς καταβρόχθισή τους στὰ θηρία. Γιατὶ λέγει· «Προσέξτε, γιατί ὅλοι ἔχουν τυφλωθεῖ, καὶ δὲν θέλησαν νὰ ἔχουν φρόνηση». Γιατὶ ἦταν πραγματικὰ τυφλοὶ οἱ Ἰσραηλιῖτες, καὶ πῶς πολὺ ἀπὸ τοὺς ἄλλους οἱ Γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἔλαχε νὰ εἶναι προϊστάμενοι τῆς

41. Ψαλμ. 103, 15.

Συναγωγῆς. Οὐ γὰρ παρεδέξαντο φῶς τὸ ἀληθινόν, οὔτε μὴν ἠθέλησαν γνῶναι Χριστόν, καίτοι βούοντα σαφῶς ποτὲ μὲν, ὅτι «Ἐγὼ εἶμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου», ποτὲ δὲ πάλιν, «Ἐγὼ φῶς εἰς τὸν κόσμον τοῦτον ἐλήλυθα· ὁ ἀκολουθῶν ἐμοί, οὐ μὴ περιπατήσῃ ἐν τῇ σκοτίᾳ, ἀλλ' ἔξει τὸ φῶς τῆς ζωῆς». Ἐξὸν οὖν ἄρα καταπλουτήσαι τὸ φῶς προσηκαμένους τὴν πίστιν, τοῦτο μὲν οὐ πεπράχασιν, ὡς δὲ ὁ προφήτης φησὶν, «Υπομεινάντων αὐτῶν φῶς, ἐγένετο αὐτοῖς σκότος, μείναντες ἀγνήν, ἐν ἀωρίᾳ περιεπάτησαν». Ἐφη δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Σωτὴρ περὶ τε αὐτῶν καὶ τῶν ὑπὸ χεῖρα λαῶν, ὅτι «Τυφλοὶ εἰσι καὶ τυφλῶν ὁδηγοί». «Ἄπαντες» τοίνυν «ἐκτετύφλωνται», φησί, «καὶ οὐκ ἔγνωσαν φρονῆσαι». Καὶ γὰρ ἦν κατὰ τὸ ἀληθὲς ἀνδρῶν ἐμφρόνων καὶ συνετῶν, τὸ ἐπιδράξασθαι γοργῶς τοῦ τῆς σωτηρίας παρόντος καιροῦ· προέτρεπε γοῦν αὐτοὺς εἰς τοῦτο λέγων ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ· «Δράξασθε παιδείας, μήποτε ὀργισθῆ Κύριος καὶ ἀπολεῖσθε ἐξ ὁδοῦ δικαίας, ὅταν ἐκκαυθῆ ἐν τάχει ὁ θυμὸς αὐτοῦ ἐφ' ὑμᾶς».

Ἐπειδὴ δὲ οὐκ ἐπεδράξαντο τῆς διὰ Χριστοῦ παιδείας, ἐξεκαύθη κατ' αὐτῶν ὁ θυμὸς, καὶ ἀπολώλασιν ἐξ ὁδοῦ δικαίας, τουτέστιν, ἔξω γεγόνασι πολιτείας εὐαγγελικῆς, δι' ἧς καὶ μόνης οἱ τῆς ἀρεσκούσης Θεῷ δικαιοσύνης ἐκλάμπουσι τρόποι. Πρὸς δέ γε τὸ εἶναι τυφλοί, φησί, «καὶ κύνες ἦσαν ἐνεοί, οὐ δυνάμενοι ὑλακτεῖν, ἐνυπνιαζόμενοι κοίτην, φιλοῦντες νυσταγμόν»· ὡς ἐκ παραδείγματος ἐναργοῦς τοὺς περὶ αὐτῶν ποιεῖται λόγους. Οἱ μὲν γὰρ ταῖς ποίμναις ἐπόμενοι κύνες κύκλω περινοστοῦντες αἰεὶ, κρείττους εἰσὶ καὶ ὕπνου καὶ νυσταγμοῦ. Εἰ γὰρ πού τι τῶν ἀτιθάσων ὀφθειῆ θηρίων, καθυλακτοῦσιν εὐτόνως, καὶ παντὶ σθένει

42. Ἰω. 8, 12.

43. Ἰω. 12, 46 καὶ 8, 12.

44. Ἦσ. 59, 9.

Συναγωγῆς. Γιατὶ δὲν ἀποδέχθησαν τὸ φῶς τὸ ἀληθινό, οὔτε θέλησαν νὰ γνωρίσουν τὸν Θεό, μολονότι φώναζε καὶ τοὺς ἔλεγε μὲ σαφήνεια, ἄλλοτε, «Ἐγὼ εἶμαι τὸ φῶς τοῦ κόσμου»⁴², καὶ ἄλλοτε πάλι: «Ἐγὼ ἦρθα στὸν κόσμον αὐτὸ σὰν φῶς ὅποιος μ' ἀκολουθήσει δὲν θὰ περπατήσῃ στὸ σκοτάδι, ἀλλὰ θὰ ἔχει τὸ φῶς τῆς ζωῆς»⁴³. Ἐνῶ λοιπὸν μπορούσαν ν' ἀποκτήσουν τὸν πλοῦτο τοῦ φωτός του δεχόμενοι τὴν πίστη, αὐτὸ βέβαια δὲν τὸ ἔκαναν, ἀλλὰ, ὅπως λέγει ὁ προφήτης, «Ἐνῶ αὐτοὶ περίμεναν φῶς, συνάντησαν σκοτάδι, καὶ ἐνῶ περίμεναν αὐγή, περπάτησαν στὸ βαθὺ σκοτάδι»⁴⁴. Εἶπε καὶ ὁ ἴδιος ὁ Σωτῆρας γι' αὐτοὺς καὶ τὰ πλήθη ποὺ ἐξουσίαζαν «εἶναι τυφλοὶ καὶ ὀδηγοὶ τυφλῶν»⁴⁵. «Ὅλοι» λοιπὸν, λέγει, «εἶχαν τυφλωθεῖ καὶ δὲν θέλησαν νὰ δείξουν φρόνηση». Καὶ πράγματι εἶναι ἀληθινὰ γνώρισμα ἀνθρώπων φρόνιμων καὶ συνετῶν, νὰ ἀρπάξουν ἀμέσως τὸν καιρὸ τῆς σωτηρίας ποὺ εἶναι μπροστά τους. Σ' αὐτὸ βέβαια τοὺς προέτρεπε ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ λέγοντας: «Ἀρπάξτε τὴν εὐκαιρία ποὺ ἔχετε γιὰ παιδεία, μήπως ὀργισθεῖ κάποτε ὁ Κύριος καὶ χαθεῖτε, χάνοντας τὸν δρόμο τῆς δικαιοσύνης, ὅταν ἀνάψει αἰφνίδια ὁ θυμὸς του ἐναντίον σας»⁴⁶.

Ἐπειδὴ λοιπὸν δὲν ἐπωφελήθησαν τὴν παιδεία ποὺ τοὺς προσφέρθηκε ἀπὸ τὸν Χριστό, ἀνάψε ἐναντίον τους ὁ θυμὸς του καὶ ἐξολοθρεύθησαν μένοντας ἔξω ἀπὸ τὸ δρόμο τὸν δίκαιο, δηλαδή ἔμειναν ἔξω ἀπὸ τὴν εὐαγγελικὴ πολιτεία, ποὺ ἀπὸ αὐτὴν καὶ μόνη λάμπουν οἱ ἐκδηλώσεις τῆς δικαιοσύνης ποὺ εἶναι ἀρεστὲς στὸν Θεό. Κι ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἦταν τυφλοὶ, λέγει, «ἦταν καὶ σκυλιὰ μὲ ἀνοιχτὸ στόμα, μὴ μπορώντας νὰ γαυγίσουν, βλέπουν στὸν ὕπνο τοὺς ὄνειρα καὶ ἀγαποῦν τὸν νυσταγμὸ καὶ τὸν ὕπνο». Ἀπευθίνει τοὺς λόγους πρὸς αὐτοὺς σὰν ἀπὸ ὀλοζώντανο παράδειγμα. Τὰ σκυλιὰ δηλαδή ποὺ ἀκολουθοῦν τὸ κοπάδι, φέρνοντας συνεχῶς κύκλους γύρω ἀπὸ αὐτό, οὔτε κοιμοῦνται, οὔτε νυστάζουν. Γιατί, ἂν κάπου φανεῖ κάποιο ἀγριο θηρίο, γαυγίζουν δυνατὰ καὶ μὲ ὄλη τους τὴ δύναμη προσπαθοῦν νὰ τὸ ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὸ

45. Ματθ. 15, 14.

46. Ψαλμ. 2, 12-13.

χρώμενοι τῶν θρεμμάτων ἀποσοβεῖν ἐπείγονται, καὶ τοῦτο
 ἔργον αὐτοῖς. Τούτοις εἰκέναι χρὴ τοὺς τῶν λογικῶν ποι-
 μνίων προεστηκότας, καθηγητὰς δηλονότι καὶ διδασκά-
 λους, ὥστε κήδεσθαι καὶ τῶν ὑπεξευγμένων, καὶ ἀπελαύ-
 5 νειν τοὺς καθ' ὄντιναοῦν τρόπον ἀδικεῖν ἐθέλοντας, καὶ
 ἀποφέροντας μὲν τῆς εἰς Θεὸν ἀγάπης, κατολιγωρεῖν ἀνα-
 πείθοντας τῆς εἰς αὐτὸν αἰδοῦς, εἰς δὲ τὸ αὐτοῖς δοκοῦν
 ἀρπάζοντας. Ἄλλ' οὐκ ἤθελον εἶναι τοιοῦτοι τῆς Ἰουδαί-
 ων Συναγωγῆς οἱ προεστηκότες· μᾶλλον γὰρ ἦσαν κύνες
 10 ἐνεοί, νυσταγμὸν φιλοῦντες καὶ κοίτην ἐνυπνιαζόμενοι.
 Καίτοι γὰρ δέον τοῖς ὑπὸ χεῖρα λαοῖς εἰσηγεῖσθαι τὰ χρή-
 σιμα καὶ τῶν ἑτεροδιδασκαλεῖν εἰωθότων τὰς ἐφόδους
 ἀποσοβεῖν, τοῦτο μὲν οὐκ ἔδρων, αὐτοὶ δὲ μᾶλλον αὐτοὺς
 τοῖς τῆς ἀπωλείας ἐνίεσαν βόθροις. Καὶ τοῦτο διδάξει λέ-
 15 γων ὁ τῶν ὅλων Θεός· «Οἱ ἱερεῖς σου οὐκ εἶπαν· Ποῦ ἐστι
 Κύριος; Καὶ οἱ ἀντεχόμενοι τοῦ νόμου οὐκ ἠπίστησαντό με,
 καὶ οἱ ποιμένες ἠσέβουν εἰς ἐμέ, καὶ οἱ προφῆται ἐπροφή-
 τευον τῇ Βάαλ».

Οὐκοῦν ὥσπερ κύνες καθυλακτεῖν μὲν τῶν ταῖς ποι-
 20 μναις ἐπηρεαζόντων οὐκ ἤθελον, ἐμιμοῦντο δὲ τῶν κυνῶν
 τὴν ἀναισχυντίαν καὶ τὸ μὴ εἰδέναι πλησμονήν. Φιλόπλου-
 τοι γὰρ ὄντες καὶ λημμάτων αἰσχυρῶν ἠττώμενοι καὶ δωρο-
 δοκίαις ἐπιγαννύμενοι, παρηνόμενοι, οἱ καὶ αἰσχυρόμενοι
 ψῆφον ἄδικον καταφέροντες ἔσθ' ὅτε τῶν ἀδικούντων μη-
 25 δέν, δικαιοῦντες δὲ τὸν ἀσεβῆ, οὐ γὰρ ἤδεισαν πλησμονήν,
 τουτέστι κόρον λημμάτων αἰσχυρῶν δηλονότι· καὶ ἐπὶ τού-
 τοις αὐτοὺς καὶ αὐτὸς ὁ Σωτὴρ ἠτιᾶτο λέγων· «Οὐαὶ ὑμῖν,
 Γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί, ὅτι ἀποδεκατοῦτε
 τὸ ἡδύοσμον καὶ τὸ ἄνηθον καὶ τὸ κύμινον, καὶ ἀφήκατε
 30 τὰ βαρύτερα τοῦ νόμου, τὴν κρίσιν καὶ τὸν ἔλεον καὶ τὴν
 πίστιν». Ἐφη δὲ περὶ αὐτῶν καὶ ὁ θεσπέσιος προφήτης

κοπάδι, καὶ αὐτὸ εἶναι τὸ ἔργο τους. Μ' αὐτὰ πρέπει νὰ παρομοιάσομε τοὺς προϊσταμένους τῶν λογικῶν προβάτων, τοὺς καθηγητὲς δηλαδή καὶ τοὺς διδασκάλους, ὥστε καὶ τοὺς εὐρισκόμενους κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία τους νὰ φροντίζουν καὶ νὰ διώχνουν μακριὰ ἐκείνους ποὺ μὲ ὅποιοδῆποτε τρόπο θέλουν νὰ τοὺς βλάψουν, ἀπομακρύνοντάς τους ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, καὶ πείθοντάς τους νὰ ἀδιαφοροῦν γιὰ τὸ σεβασμὸ πρὸς αὐτόν, τοὺς ἀπράξουν πρὸς τὸ μέρος τῆς δικῆς τους γνώμης. Δὲν ἤθελαν ὅμως νὰ εἶναι τέτοιοι οἱ προϊστάμενοι τῆς Συναγωγῆς τῶν Ἰουδαίων· ἀντίθετα ἦταν σκυλιὰ μ' ἀνοιχτὸ στόμα, ποὺ ἀγαποῦσαν τὸν νυσταγμὸ καὶ βλέπαν ὄνειρα στὸ κρεβάτι. Γιατί, μολονότι ἔπρεπε στὰ πλήθη ποὺ ἐξουσίαζαν νὰ εἰσηγοῦνται τὰ χρήσιμα καὶ νὰ ἀπομακρύνουν τὶς ἐφόδους ἐκείνων ποὺ συνηθίζουν νὰ κηρύττουν διαφορετικὲς διδασκαλίαι, αὐτὸ βέβαια δὲν τὸ ἔκαναν, ἀλλ' οἱ ἴδιοι ἔρριχαν τὸν ἑαυτοὺς στὸ βάραθρο τῆς ἀπώλειαι. Κι αὐτὸ θὰ τὸ διδάξει ὁ Θεὸς τῶν ὅλων λέγοντας· «Οἱ ἱερεῖς σου δὲν εἶπαν· Ποῦ εἶναι ὁ Κύριος; Καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἀσχολοῦνταν μὲ τὸ νόμο δὲν μὲ γνώριζαν, οἱ ποιμένες σου φέρονταν μὲ ἀσέβεια πρὸς ἐμένα καὶ οἱ προφῆτες προφήτευσαν στὸ ὄνομα τῆς Βάαλ»⁴⁷.

Δὲν ἤθελαν λοιπὸν νὰ γαυγίζουσιν σὰν σκυλιὰ πρὸς ἐκείνους ποὺ ἤθελαν νὰ βλάψουν τὰ κοπάδια, ἀλλὰ μιμοῦνταν τὴν ἀνάδεια τῶν σκυλιῶν καὶ τὴν ἀπληστία τους. Γιατί, ὄντας φιλοχρήματοι καὶ δοῦλοι αἰσχροῦν ἀπολαβῶν καὶ νοιώθοντας εὐχαρίστηση μὲ τὶς δωροδοκίαι, παρανομοῦσαν, καὶ χωρὶς καμμιά ντροπὴ ἔβγαζαν πολλὰς φορὰς ἀδίκη ἀπόφαση εἰς βάρος ἐκείνων ποὺ δὲν εἶχαν κάνει κανένα κακόν, καὶ δικαίωνα τὸν ἀσεβῆ· γιατί δὲν γνώριζαν χορτασμό, δηλαδή κορεσμὸ αἰσχροῦν ἀπολαβῶν. Καὶ γιὰ ὅλα αὐτὰ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Σωτὴρας τοὺς κατηγοροῦσε λέγοντας· «Ἄλλοίμονό σας, Γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί· γιατί δίνετε τὸ δέκατο ἀπὸ τὸν δυόσμο καὶ τὸν ἄνηθο καὶ τὸ κύμνο, καὶ ἀφήσατε τὰ βαρύτερα τοῦ νόμου, τὴ δίκαια κρίση, τὸ ἔλεος καὶ τὴν πίστη»⁴⁸. Εἶπε ἐπίσης γι' αὐτοὺς καὶ θεσπέσιος Ἡσαΐας· «Πῶς

48. Ματθ. 23, 23.

Ἡσαΐας· «Πῶς ἐγένετο πόρνη πόλις πιστὴ Σιών, πλήρης κρίσεως, ἐν ἣ δικαιοσύνη ἐκοιμήθη, νῦν δὲ φονευταί· Τὸ ἀργύριον ὑμῶν ἀδόκιμον, οἱ κάπηλοί σου μίσγουσι τὸν οἶνον ὕδατι, οἱ ἄρχοντές σου ἀπειθοῦσι, κοινωνοὶ κλεπτῶν, 5 ἀγαπῶντες δῶρα, διώκοντες ἀνταπόδομα, ὄρφανοῖς οὐ κρίνοντες, καὶ κρίσει χήρας οὐ προσέχοντες». Ναὶ μὴν καὶ ὁ θεσπέσιος Ἀβδακούμ ἐπ' αὐτῷ δὴ τούτῳ, μονονουχὶ καὶ δεδακρυμένως, προσεφώνει πρὸς Θεόν· «Ἔως τίνος, Κύριε, Κύριε, κράξομαι καὶ [οὐκ] εἰσακούση; βοήσομαι πρὸς 10 σὲ ἀδικούμενος, καὶ οὐ σώσεις; Ἴνα τί μοι ἔδειξας κόπους καὶ πόνους, ἐπιβλέπειν ταλαιπωρίαν καὶ ἀσέβειαν; Ἐξ ἐναντίας μου γέγονε κρίσις, καὶ ὁ κριτὴς λαμβάνει. Διὰ τοῦτο διεσκέδασται νόμος, καὶ οὐ διεξάγεται εἰς τέλος κρίμα, ὅτι ὁ ἀσεβὴς καταδυναστεύει τὸν δίκαιον. Ἔνεκεν τούτου ἔξε- 15 λεύσεται τὸ κρίμα διεστραμμένον».

Οὐκοῦν τὸ μὲν φιλογρήγορον τῶν ἐν ἀγέλαις κυνῶν ζηλοῦν οὐκ ἤθελον, ἀπεμιμοῦντο δὲ μόνον αὐτοὺς κατὰ γε τὸ εἶναι καταφρονητὰς μὲν ἀπάσης αἰδοῦς, ἐγκεῖσθαι δὲ ἀκορέστως ταῖς τῶν λημμάτων συλλογαῖς. Καὶ πρὸς γε τού- 20 τῳ, πονηροὺς αὐτοὺς εἶναί φησι, καὶ οὐκ εἰδέναι σύνεσιν. Οὐκοῦν ἀσύνητος ὁ πονηρός· ἢ γὰρ σύνεσις πρόποι ἂν μάλιστα τοῖς εἰωθόσιν ἀγαθουργεῖν, πονηρία δὲ φρενὸς ἀπέστω τῆς ἀγαθῆς. Ἴσον γὰρ ἰδεῖν ψώραν τε καὶ ἔλκος ἐν σώματι καὶ πονηρίαν εἰς νοῦν· ἀσύνητον γὰρ αὐτὸν ἀποφαίνει 25 καταφέρουσα πρὸς σκαιότητα καὶ ἀποτελοῦσα δύστροπον. Ἐπειδὴ δὲ πονηροὶ γεγόνασι καὶ ἀσύνητοι, ταύτης ἔνεκα τῆς αἰτίας, πάντες, φησὶν, ἐν ταῖς ὁδοῖς αὐτῶν ἐξηκολούθησαν ἕκαστος κατὰ τὸ αὐτό· ἀφέντες γὰρ ὥσπερ τὸ εὐθὺ φέρεσθαι παντός ἀγαθοῦ, καὶ τὸ δεῖν ἔπεσθαι τοῖς τεθεσπι- 30 σμένοις, τοῖς σφῶν θελήμασιν ὅλας ὥσπερ ἀφέντες ἡνίας, ἔπραττον τὸ καθ' ἡδονήν, καὶ οὐ καθ' ἓνα μόνον, ἀλλὰ γὰρ

κατάντησε πόρνη ἢ πιστὴ πόλις Σιών, ἢ γεμάτη ἀπὸ ὀρθῆ κρίση, στήν ὁποία κάποτε βασίλευε ἡ δικαιοσύνη, καὶ τώρα κυριαρχοῦν οἱ φονιάδες; Τὰ νομίσματά σας εἶναι κίβδηλα, οἱ κάρπηλοί σου ἀναμιγνύουν τὸ κρασί μὲ τὸ νερό, οἱ ἄρχοντές σου εἶναι παράνομοι, συνεργοὶ κλεφτῶν, ἀγαποῦν τὰ δῶρα, ἐπιδιώκουν τὶς δωροδοκίες, δὲν θγάζουν σωστὴ κρίση γιὰ τὰ ὄρφανά, οὔτε καὶ ἐνδιαφέρονται διὰ τὸ δίκαιο τῶν χηρῶν»⁴⁹. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἑξαίσιος Ἀβδακούμ γι' αὐτὴ ἀκριβῶς τὴν κατάστασι ἀπευθυνόταν μὲ δάκρυα κατὰ κάποιον τρόπο πρὸς τὸν Θεό, λέγοντας· «Μέχρι πότε, Κύριε, Κύριε, θὰ φωνάζω καὶ δὲν θὰ μ' ἀκοῦς; Θὰ φωνάζω πρὸς ἐσένα ὅτι μ' ἀδικοῦν, καὶ δὲν θὰ μὲ ἀκοῦς; Γιατί μοῦ περιέβαλες μὲ θάσανα καὶ πόνους, νὰ βλέπω δυστυχία καὶ ἀσέβεια; Μπροστά μου γίνεται δίκη καὶ ὁ δικαστὴς δωροδοκεῖται. Γι' αὐτὸ ὁ νόμος διαλύθηκε καὶ οἱ δίκες δὲν ἔχουν ὡς τέλος τὴν ὀρθὴ κρίση, γιατί ὁ ἀσεβὴς καταδυναστεύει τὸν δίκαιο. Γι' αὐτὸ τὸ λόγο ἡ ἀπόφασίς εἶναι παραποιημένη»⁵⁰.

Δὲν ἤθελαν λοιπὸν νὰ μιμοῦνται τὴν ἐπαγρύπνησι τῶν σκυλιῶν τῶν κοπαδιῶν, ἀλλὰ μιμοῦνταν μόνο τὴν περιφρόνησίν τους γιὰ κάθε ντροπὴ καὶ ἡ ἐπιθυμία τους στρεφόταν ἀκόρεστα στὴ συλλογὴ δῶρων. Κι ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ λέγει, ὅτι αὐτοὶ εἶναι πονηροὶ καὶ δὲν γνωρίζουν σύνεσι. Εἶναι λοιπὸν ἀσύνητος ὁ πονηρὸς· γιατί ἡ σύνεσι ἀρμόζει κυρίως σ' αὐτοὺς ποὺ συνηθίζουν νὰ κάνουν ἀγαθοεργίες, ἐνῶ ἡ πονηρία πρέπει νὰ ἀπουσιάζει ἀπὸ τὴν ἀγαθὴ διάνοια. Γιατί εἶναι ἴσο πρῶγμα νὰ δεῖς ψώρα καὶ πληγὴ σ' ἓνα σῶμα, καὶ πονηρία στὸ νοῦ. Γιατί τὸν παρουσιάζει ἀσύνητος σέρνοντάς τον στὴν κακία καὶ κάνοντάς τον κακότερο. Ἐπειδὴ ὅμως ἔγιναν πονηροὶ καὶ ἀσύνητοι ὅλοι, γι' αὐτὴ τὴν αἰτία, λέγει, ἀκολούθησε ὁ καθένας τὸ δικό του δρόμο· ἐγκαταλείποντας δηλαδὴ τὸ νὰ βαδίζουν κατ' εὐθειᾶν σὲ κάθε ἀγαθὸ καὶ νὰ ἀκολουθοῦν τὰ θεσπίσματα τοῦ νόμου, παραδίνοντας κατὰ κάποιον τρόπο τὰ χαλινάρια στὰ θελήματά τους, ἔπρατταν σύμφωνα μ' αὐτὸ ποὺ ἦταν ἀρεστὸ σ' αὐτούς, καὶ ὄχι ἓνας ἓνας μόνο, ἀλλὰ «καὶ

50. Ἀβδακ. 1,2-4.

καὶ κατὰ τὸ αὐτό, τουτέστιν ὁμοῦ καὶ κατὰ πληθύν. Εὐρήσομεν δὲ τοὺς τῶν Ἰουδαίων καθηγητὰς ἔκτοπά τε καὶ τοῖς θείοις ἀπάδοντα νόμοις, καὶ ἐν συλλόγοις αὐτῶν καὶ συνεδρίοις βουλευομένους καὶ πράττοντας. Πεπτώκασι γὰρ οὕτω καὶ εἰς τὰ τῆς Κυριοκτονίας ἐγκλήματα, ἐτρόποντο δὲ καὶ ἐτέρως ἕκαστος εἰς τὴν ὁδὸν αὐτοῦ. Φιλήδονοι γὰρ ἦσαν μᾶλλον ἢ φιλόθεοι, καὶ τοῖς τοῦ παρόντος βίου περισπασμοῖς ἐφήδοντο μᾶλλον, τῆς ἐννόμου τε καὶ ἀρίστης ζωῆς εἰσάπαν ὀλιγωρήσαντες.

- 10 ΚΕΦ. 57, στίχ 1-2. «Ἴδετε ὡς ὁ δίκαιος ἀπόλετο, καὶ οὐδεὶς ἐκδέχεται τῇ καρδίᾳ, καὶ ἄνδρες δίκαιοι αἴρονται, καὶ οὐδεὶς κατανοεῖ. Ἐκ τῆς ἀδικίας γὰρ προσώπου ἀδικίας ἦρται ὁ δίκαιος, ἔσται ἐν εἰρήνῃ ἢ ταφῇ αὐτοῦ, ἦρται ἐκ τοῦ μέσου».
- 15 Ἀποφήνας ὅτι κύνες γεγόνασιν ἐνεοὶ καὶ ἀκόρεστοι πρὸς φιλοκερδίαν, προσαποδείκνυσιν ἐν τούτοις ῥαθύμους ὄντας καὶ καταφρονητὰς, ὡς καὶ ἐπὶ τοῖς ἐσχάτοις τῶν πλημμελημάτων ἀτέγκτως ἔχειν, καὶ τὸ χρῆναι μετανοεῖν οὐδὲ εἰς νοῦν βούλεσθαι προθυμουμένους. «Ἀπόλετο» γὰρ, 20 φησὶν, «ὁ δίκαιος, καὶ οὐδεὶς ἐκδέχεται τῇ καρδίᾳ, καὶ ἄνδρες δίκαιοι αἴρονται, καὶ οὐδεὶς κατανοεῖ». Ἔοικε δὲ διὰ τούτων ὑποδηλοῦν τὰ εἰς Χριστὸν τολμήματα τῆς Ἰουδαίων ἀγέλης, καὶ ὅσα πεπράχασι κατὰ τῶν ἁγίων ἀποστόλων ἀπεκτόνασι μὲν γὰρ τὸν Ἰησοῦν, μονονουχὶ τὸ προφητικὸν 25 ἐκεῖνο βοῶντες καὶ λέγοντες «Δήσωμεν τὸν δίκαιον, ὅτι δύσχρηστος ἡμῖν ἐστι», καὶ τό γε ἦκον εἰς τὸν ἐνόητα σκοπὸν αὐτοῖς, ἀπόλετο δίκαιος ὢν, τουτέστιν οὐκ εἰδῶς ἁμαρτίαν οὐ γὰρ ἐπ' αἰτίαις εὐλόγοις ἀπεκτόνασιν αὐτόν, ἄνδρας τε ὄντας δικαίους, τοὺς τὸ θεῖον αὐτοῖς καὶ εὐαγγελικὸν 30 πρεσβεύοντας λόγον, καὶ καλοῦντας εἰς μετάνοιαν τῆς ἐνούσης αὐτοῖς ὠμότητος, εἰς πείραν ἐλθεῖν ἀφιλοικτιρομό-

κατὰ τὸ αὐτό», δηλαδή ὅλοι μαζί καὶ ὁμαδικά. Γιατὶ θὰ βροῦμε τοὺς ἡγέτες τῶν Ἰουδαίων νὰ παίρνουν μέρος στὶς συγκεντρώσεις καὶ τὰ συνέδρια καὶ νὰ θγάζουν ἀποφάσεις ἀδίκες καὶ ἀντίθετες πρὸς τοὺς θείους νόμους, καὶ βέβαια νὰ τὶς πράττουν. Γιατὶ ἔτσι ἔπεσαν καὶ στὰ ἐγκλήματα τοῦ φόνου τοῦ Κυρίου, ἀλλὰ καὶ ἀκολούθησαν καθένας διαφορετικὰ τὸ δρόμο του. Γιατὶ ἦταν φιλήδονοι μᾶλλον καὶ ὄχι φιλόθεοι, καὶ ἐνδιαφέρονταν γιὰ τοὺς περισπασμούς τοῦ βίου αὐτοῦ μᾶλλον, ἀδιαφορώντας τελείως γιὰ τὴν σύμφωνα μὲ τὸ νόμο καὶ ἐνάρετη ζωὴ.

ΚΕΦ. 57. στίχ. 1-2. «Προσέξτε ὅτι χάνεται ὁ δίκαιος καὶ κανένας δὲν τὸ σκέπτεται αὐτό· ἄνδρες δίκαιοι σκοτώνονται, καὶ κανένας δὲν τὸ κατανοεῖ. Γιατὶ ἕξαιτίας τῆς μεγάλης ἀδικίας ἐξοντώνεται ὁ δίκαιος. Ἡ ταφή του θὰ γίνῃ εἰρηνικῶς, γιατί ἐφυγε ἀπὸ ἀνάμεσά τους».

Ἐφοῦ ἀποφάνθηκε ὅτι ἔγιναν σκυλιὰ πού δὲν γαυγίζουν καὶ ἀκόρεστοι στὴ φιλοχρηματία, μὲ τὰ λεγόμενα ἐδῶ δείχνει ἐπιπρόσθετα ὅτι εἶναι ράθυμοι καὶ καταφρονητές, ὥστε νὰ εἶναι ἀνυποχώρητοι καὶ στὰ βαρύτερα σφάλματα καὶ νὰ μὴ δείχνουν καμμιὰ προθυμία νὰ βάλουν στὸ νοῦ τους τὴ μετάνοια. Γιατὶ λέγει, «Χάνεται ὁ δίκαιος καὶ κανένας δὲν τὸ σκέπτεται αὐτό· ἄνδρες δίκαιοι σκοτώνονται καὶ κανένας δὲν τὸ κατανοεῖ.» Μὲ αὐτὰ φαίνεται ὅτι ὑποδηλώνει τὰ τολμήματα τοῦ Ἰουδαϊκοῦ ὄχλου ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ καὶ ὅσα ἔπραξαν ἐναντίον τῶν ἁγίων ἀποστόλων. Γιατὶ σκότωσαν τὸν Ἰησοῦ, φωνάζοντας κατὰ κάποιον τρόπο καὶ λέγοντας ἐκεῖνον τὸν προφητικὸ λόγον: «Ἄς δέσουμε τὸν δίκαιο, γιατί δὲν μπορούμε νὰ τὸν χρησιμοποιήσουμε ὅπως θέλομε»⁵¹, καὶ ὅσον ἀφορᾷ στὸ σκοπὸ τους, χάθηκε ἐνῶ ἦταν δίκαιος, δηλαδή ἐνῶ δὲν γνώρισε ἁμαρτία· γιατί ἀσφαλῶς δὲν σκότωσαν δικαιολογημένα αὐτὸν καὶ τοὺς ἄλλους δίκαιους ἄνδρες, πού ἐνῶ ἔγιναν πρεσβευτὲς σ' αὐτοὺς τοῦ εὐαγγελικοῦ λόγου καὶ τοὺς καλοῦσαν σὲ μετάνοια γιὰ τὴν ὠμότητά τους, τοὺς ἔκαναν χωρὶς καμμιὰ εὐσπλαγχνία νὰ τὴν γνωρίσουν ἔμπρακτα. Πράγματι σκότωσαν τὸν

νωσ παρεσκευάσαν. Ἀνήρηται γοῦν παρ' αὐ τοῖς ὁ θεσπέσιος Στέφανος μακρὸν πρὸς αὐτοὺς κατατείνας λόγον, καὶ δι' ὧν ἦν εἰκὸς σαγηνεύεσθαι πρὸς μετάγνωσιν, διὰ τούτων αὐτῶν κατεθήγοντο πρὸς τὸ δυσμενές.

5 Αἴρονται τοίνυν ἄνδρες δίκαιοι, φησί, καὶ οὐδείς ἐκδέχεται τῇ καρδίᾳ, τουτέστιν εἰς νοῦν ἀξιοῖ βαλέσθαι τῆς δυσσεβείας τὸ μέγεθος· κατηγωνίσαντο τοὺς δικαίους καὶ κεκρατήκασιν οἱ πονηροὶ τοῦ μὴ εἰδότος πλημμελεῖν. Ἔσται δὴ οὖν ἐν εἰρήνῃ ἡ ταφή αὐτοῦ· ἦρται ἐκ τοῦ μέσου.
 10 Ἄθρει δὴ μοι πάλιν τοῦ λόγου τὸ σχῆμα· τὸν γὰρ τοι σκοπὸν τῶν ἀνηρηκότων, καὶ οὔτι που πάντως τὸ τοῦ πράγματος οὕτως ἔχον ὡς λέγεται διαδείκνυσι πέρας. Οὐ γὰρ ἦρται ἐκ τοῦ μέσου Χριστός, οὔτε μὴν οἱ τὰ αὐτοῦ πρεσβεύοντες, δίκαιοι καὶ αὐτοὶ τυγχάνοντες, ὡς παρ' αὐτοῦ δικαιού-
 15 μενοι γεγονάσι γε μὴν οἷον ἐκ μέσου, κατὰ γέ φημι τὸ τῶν ἀνηρηκότων ἐγχείρημα. Ὅτι δὲ τῶν ἀνηρηκότων ἀπάντων κατατρέχει τὸ κατηγόρημα, καὶ οὐδείς ἦν ἐν τοῖς Ἰουδαίοις, ὃς ἔξω κείσεται τῆς αἰτίας, ὑπέφηнен εἰπών· «Ἔσται ἐν εἰρήνῃ ἡ ταφή αὐτοῦ». Καὶ ταφήν μὲν ὀνομάζει τὸν θάνα-
 20 τον, τὸ δέ, «ἐν εἰρήνῃ», προστεθείς, ὑπέφηнен ὅτι οὐδείς ἦν ὄλως ἐν τοῖς τῶν Ἰουδαίων τάγμασιν ἀνθεσθηκῶς ταῖς ἀνοσίαις αὐτῶν βουλαῖς, ἦγον ἀντανιστάμενος καὶ τοῖς ἀνοσιουργεῖν ἐθέλουσιν ἐπιτιμῶν· ἐκ μιᾶς γὰρ ἅπαντες βουλῆς καὶ γνώμης τετολμήκασιν κατὰ Χριστοῦ, εἰρηνεύοντές τε
 25 πρὸς ἀλλήλους ἀπεκτόνασιν αὐτόν.

Στίχ. 3-4. «Ὑμεῖς δὲ προσαγάγετε ὧδε, υἱοὶ ἄνομοι, σπέρμα μοιχῶν καὶ πόρνης. Ἐν τίνι ἐνετροφήσατε; καὶ ἐπὶ τίνα ἠνοιξάτε τὸ στόμα ὑμῶν; καὶ ἐπὶ τίνα ἐχαλάσατε τὴν γλῶσσαν ὑμῶν; Οὐχ ὑμεῖς ἐστε τέκνα ἀπωλείας, σπέρμα ἄνομον;».

Ἐκ πολλῆς ἄγαν φιλοθεΐας ὁ θεσπέσιος προφήτης

θεσπέσιο Στέφανο, ἀφοῦ τοὺς ἀπηύθυνε μακρὸ λόγο, καὶ ἐκεῖνα μὲ τὰ ὁποῖα εὐλόγο ἦταν νὰ σαγηνευθοῦν καὶ νὰ ὀδηγηθοῦν σὲ μετάνοια, μὲ αὐτὰ ἀκριβῶς παρακινήθηκαν στὴν ἐκδήλωση τῆς ἐχθρότητάς τους.

Σκοτώνονται λοιπόν, λέγει, ἄνδρες δίκαιοι καὶ κανένας δὲν τὸ βάζει μέσα στὴν καρδιὰ του, δηλαδή δὲν θέλει νὰ βάλει στὸ νοῦ του τὸ μέγεθος τῆς ἀσέβειας· καταπολέμησαν τοὺς δίκαιους καὶ ἐπικράτησαν οἱ κακοὶ εἰς βάρος ἐκείνου ποὺ δὲν ἤξερε νὰ ἁμαρτάνει. « Ἡ ταφή του θὰ γίνει μὲ εἰρήνη· γιατί ἔφυγε ἀπὸ τὴ μέση». Πρόσεχε πάλι σὲ παρακαλῶ τὴ διατύπωση τοῦ λόγου. Γιατὶ δείχνει τὸ σκοπὸ τῶν φονιάδων, ὅπωςδήποτε ὅμως τὸ τέλος τοῦ πράγματος δὲν εἶναι τέτοιο ὅπως λέγεται. Γιατὶ δὲν βγήκε ἀπὸ τὴ μέση ὁ Χριστός, οὔτε ἐκεῖνοι ποὺ πρέσβευαν αὐτὰ ποὺ δίδαξε αὐτός, ποὺ εἶναι καὶ αὐτοὶ δίκαιοι, ἐπειδὴ ἔλαβα τὴ δικαίωση ἀπὸ αὐτόν· γιατί βγήκαν ἀπὸ τὴ μέση ὡς πρὸς τὸ ἐγκείμενον ἐκείνων ποὺ τοὺς θανάτωσαν. Ὅτι ὅμως ἡ κατηγορία στρέφεται ἐναντίον ὅλων τῶν φονιάδων καὶ δὲν ὑπάρχει κανένας Ἰουδαῖος ἀνάμεσά τους ποὺ νὰ βρῖσκεται ἔξω ἀπὸ τὴν κατηγορία, τὸ ὑποδήλωσε λέγοντας· «Ἡ ταφή του θὰ γίνει εἰρηνικά». Καὶ ταφή βέβαια ὀνομάζει τὸ θάνατο· προσθέτοντας ὅμως τὸ «μὲ εἰρήνη», ὑποδήλωσε ὅτι δὲν ὑπῆρχε κανένας ἀπολύτως ἀνάμεσα στοὺς Ἰουδαίους ποὺ ἀντιστάθηκε στὰ ἀνόσια σχέδιά τους, δηλαδή ποὺ ἀντιστάθηκε καὶ νὰ ἐπιτίμησε ἐκείνους ποὺ ἤθελαν νὰ πράξουν τὸ ἀνοσιούργημα. Γιατὶ ὅλοι μὲ μιὰ ἀπόφαση καὶ μιὰ γνώμη ἐπιχείρησαν τὸ τολμηρὸ ἐγκείμενό τους ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ, καὶ τὸν σκότωσαν εἰρηνεύοντας μεταξύ τους.

Στίχ. 34. «Πλησιάστε ὅμως ἐδῶ, σεῖς οἱ υἱοὶ τῆς ἀνομίας, καρπὸς μοιχῶν καὶ πόρνῆς. Ἐξαιτίας ποίου ἀπολαμβάνετε αὐτὲς τὶς τρυφές, καὶ ἐναντίον ποιοῦ ἀνοιξατε τὸ στόμα σας καὶ εἰς βάρος ποιοῦ κινήσατε τὴ γλῶσσα σας; Δὲν εἴστε τέκνα τῆς ἀπώλειας, ἀπόγονοι παρανομίας».

Ἀπὸ πολλὴ ἀγάπη πρὸς τὸν Θεὸ ὁ θεσπέσιος προφήτης ἐπι-

ταῖς τῶν Ἰουδαίων ἀθυροστομίαις ἐπιπηδᾷ, καὶ καταλύ-
 νεται λίαν ἐπὶ ταῖς ἀνοσίαις αὐτῶν φωναῖς, ἃς εἰρήκασι
 κατὰ Χριστοῦ. Διατετελέκασι γὰρ μέχρι παντὸς οἴονεὶ χα-
 λῶντες ἐπ' αὐτῷ τὴν γλῶσσαν, καὶ ὅλοις ὥσπερ ἰστίοις τῆς
 5 ἐνούσης ἀνεξικακίας αὐτῷ κατατρέχοντες. Τί γὰρ τῶν
 ἐκτόπων οὐχ ἄλοϊεν ἂν κατειρηκότες αὐτοῦ; Σαμαρείτην
 καὶ οἰνοπότην καὶ ἐκ πορνείας γεγεννημένον ὠνόμαζον
 αὐτόν, καὶ δαμονᾶν ἔφασκον τὸν ἐπιτιμῶντα δαίμοσι, καὶ
 ἐν Βεελζεβούλ ἐργάζεσθαι τὰς θεοσημίας, τὸν συντρίβοντα
 10 τὸν Βεελζεβούλ. Εἶτα τελευτῶντες Πιλάτῳ προσῆγον καὶ
 κατηγορεῦον αὐτοῦ, τῶν μὲν ἀληθῶν οὐδὲν, ψευδοεπείαις
 δὲ μᾶλλον καὶ συκοφαντίαις χρώμενοι. Ἐφασκον γάρ, ὅτι
 «Οὗτος ἀνασεῖει τοὺς ὄχλους καὶ κωλύει φόρους διδόναι
 Καίσαρι», ἕτερα δὲ πρὸς τούτοις, ἃ τῆς αὐτῶν κεφαλῆς τὴν
 15 ἄσβεστον καταντλήσει φλόγα. Ἐπὶ τούτοις αὐτοὺς καὶ αὐ-
 τὸς ὁ Σωτὴρ ἠτιᾶτο, λέγων διὰ φωνῆς Ὡσηέ· «Οὐαὶ αὐ-
 τοῖς, ὅτι ἀπεπήδησαν ἀπ' ἐμοῦ· δαίλαιοί εἰσιν, ὅτι ἠσέθη-
 σαν εἰς ἐμέ· Ἐγὼ δὲ ἐλυτρωσάμην αὐτούς, αὐτοὶ δὲ κατε-
 λάλησαν κατ' ἐμοῦ ψευδῆ». Καὶ διὰ γε τῆς Ἱερεμίου φω-
 20 νῆς· «Ἐγκαταλέλοιπα τὸν οἶκόν μου, ἀφήκα τὴν κληρονο-
 μίαν μου, ἔδωκα τὴν ἠγαπημένην ψυχὴν μου εἰς χειρὰς
 ἐχθρῶν αὐτῆς· Ἐγενήθη ἡ κληρονομία μου ἐμοί, ὡς λέων
 ἐν δρυμῷ· ἔδωκεν ἐπ' ἐμέ τὴν φωνὴν αὐτῆς, διὰ τοῦτο ἐμί-
 σησα αὐτήν». Πρὸς γὰρ ταῖς ἑτέραις συκοφαντίαις, αἷς πε-
 25 ποίηνται κατ' αὐτοῦ πλεισταχοῦ, τετολμήκασιν εἰπεῖν Πι-
 λάτῳ προσάγοντες· «Αἶρε, αἶρε, σταύρου αὐτόν».

Δεδράκασι τοῦτο μάλιστα τῶν ἄλλων τῆς Ἰουδαίων
 Συναγωγῆς οἱ προεστηκότες. Καίτοι γὰρ εἰδότες, ὅτι αὐ-
 τὸς ἐστὶν ὁ κληρονόμος, εἶπον ἐν ἑαυτοῖς· «Δεῦτε, ἀποκτεί-
 30 νωμεν αὐτόν, καὶ σχῶμεν αὐτοῖς τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ».
 Ἄλλ' ἡμάρτανον τῆς ἐλπίδος. Ἀπεκτόνασι μὲν γάρ, πλὴν

τίθεται στίς ἀθυροστομίες τῶν Ἰουδαίων καὶ νοιώθει μεγάλο πόνο γιὰ τὶς ἀνόσιες φωνές τους, τὶς ὁποῖες εἶχαν ἐκτοξεύσει ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ. Γιατὶ πέρασαν ὅλη τὴ ζωὴ τους ἐκδηλώνοντας πικρὰ τὴ γλῶσσα τους ἐναντίον του καὶ σὰν μὲ ὀλάνοιχτα τὰ πανιὰ κατέτρεχαν τὴν ἀνεξικακία του. Γιατὶ ποιὸ ἀπὸ τὰ παράλογα θὰ συλληφθοῦν νὰ μὴ ἔχουν πεῖ ἐναντίον του; Ἀποκαλοῦσαν Σαμαρείτη καὶ μέθυσο καὶ γεννημένο ἀπὸ πορνεία καὶ δαιμονισμένο ἐκεῖνον ποὺ ἐπιτιμοῦσε τοὺς δαίμονες, καὶ ὅτι ἔκανε τὰ θαύματά του στὸ ὄνομα τοῦ Βεελζεβούλ, αὐτὸς ποὺ συνέτριβε τὸν Βεελζεβούλ. Καὶ στὸ τέλος τὸν ὀδήγησαν στὸν Πιλάτο, ὅπου τὸν κατηγοροῦσαν γιὰ τίποτε βέβαια τὸ ἀληθινὸ, ἀλλὰ χρησιμοποιοῦντας ψευδολογίες καὶ συκοφαντίες. Γιατὶ ἔλεγαν «Αὐτὸς ἐδῶ ξεσηκώνει τοὺς ὄχλους καὶ τοὺς ἐμποδίζει νὰ καταβάλλουν φόρους στὸν Καίσαρα»⁵², καὶ ἄλλα ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ τὰ ὁποῖα θὰ χύσουν πάνω στὸ κεφάλι τους τὴν ἀσβεστη φλόγα. Γι' αὐτὰ τοὺς κατηγοροῦσε καὶ ὁ ἴδιος ὁ Σωτῆρας λέγοντας μέσω τοῦ Ὁσηέ· «Ἀλλοίμονο σ' αὐτούς! Γιατὶ ἔφυγαν ἀπὸ ἐμένα. Εἶναι δυστυχεῖς γιὰτὶ ἔδειξαν ἀσέβεια σ' ἐμένα. Ἐγὼ τοὺς ἀπελευθέρωσα, καὶ αὐτοὶ εἶπαν ἐναντίον μου ψεῦδη»⁵³. Ἐπίσης καὶ μὲ τὴ φωνὴ τοῦ Ἱερεμία· «Ἐγκατέλειψα τὸν οἶκο μου, ἄφησα τὴν κληρονομία μου, παρέδωσα τὸν ἀγαπημένο μου λαὸ στὰ χέρια τῶν ἐχθρῶν του. Ἡ κληρονομία μου ἔγινε γιὰ μένα, σὰν λιοντάρη στὸ δάσος. Ἐξαπέλυσε τὶς κραυγές της ἐναντίον μου, γιὰ αὐτὸ τὴ μίσησα»⁵⁴. Ἐκτὸς ἀπὸ τὶς ἄλλες συκοφαντίες ποὺ ἐξαπέλυαν παντοῦ ἐναντίον του, ὀδηγώντας τὸν στὸν Πιλάτο τόλμησαν νὰ ποῦν «Πάρε τον, πάρε τον, καὶ σταύρωσέ τον»⁵⁵.

Περισσότερο ἀπὸ τοὺς ἄλλους αὐτὸ τὸ διέπραξαν οἱ προϊστάμενοι τῆς Συναγωγῆς τῶν Ἰουδαίων. Γιατὶ, μολονότι γνῶριζαν ὅτι αὐτὸς ἦταν ὁ κληρονόμος, εἶπαν μεταξύ τους «Ἐλᾶτε νὰ τὸν σκοτώσουμε καὶ νὰ πάρουμε τὴν κληρονομία του»⁵⁶. Ἐκάναν ὁμως λάθος στίς ἐλπίδες τους. Γιατὶ τὸν σκότωσαν βέβαια, ἀλλὰ δὲν ἔμει-

54. Ἱερ. 12, 7-8.

55. Ἰω. 19, 15.

56. Ματθ. 21, 38.

οὐ μεμένηκε τῷ θανάτῳ κάτοχος· ἀνεβίω γὰρ καὶ τὸν
ἀμπελῶνα δέδωκε γεωργοῖς ἑτέροις, κακοὺς κακῶς ἀπο-
λέσας τοὺς ἀγνώμονας καὶ Κυριοκτόνους. Ὡ τοίνυν υἱοί,
φησὶν, ἄνομοι, ὧ σπέρμα μοιχῶν καὶ πόρνης. Καὶ μοιχοὺς
5 μὲν ἐν τούτοις ἀποκαλεῖ τοὺς καθηγεῖσθαι λαχόντας Γραμ-
ματεῖς τε καὶ νομοδιδασκάλους, οἱ μονονουχὶ κατεμοίχωντο
τὴν Συναγωγὴν, καὶ τὰ ἐκ νόμου τοῦ θεοῦ λαλοῦντες αὐ-
τῇ. Παρατρέπονται δὲ μᾶλλον ἐφ' ἃ μὴ θέμις, καὶ διδά-
σκοντες διδασκαλίαν ἐντάλματα ἀνθρώπων. Πόρνη δὲ εἰ-
10 κότως ἢ τῶν Ἰουδαίων Συναγωγῇ, τὰ τῶν μοιχωμένων δε-
χομένη σπέρματα καὶ τὸν τοῦ πανσόφου Μωσέως ἀθετοῦ-
σα νόμον. Ταύτητοι, καὶ μάλα εἰκότως, υἱοὺς αὐτοὺς ἀπο-
καλεῖ ἀνόμους. Εἶπατε δὴ οὖν «ἐν τίνι», φησὶν, «ἐνετρο-
φήσατε, καὶ ἐπὶ τίνα ἠνοίξατε τὸ στόμα ὑμῶν, καὶ ἐπὶ τίνα
15 ἐχαλάσατε τὴν γλῶσσαν ὑμῶν;». Πολλὰς πλειστάκις ἐποι-
ήσασθε, φησὶ, λοιδορίας κατὰ προφητῶν ἁγίων, ἀλλ'
ἦσαν ἐκεῖνοι, γνήσιοι μὲν τῷ ἐπὶ πάντων Θεῷ, πλὴν οἰκέ-
ται καὶ ὑπεξευγμένοι, καὶ μέτρον ἔχοντες τὸ ἀνθρώπινον,
καὶ εἰς ὁμοδούλους ἦν τὰ παρ' αὐτῶν πλημμελήματα. Νυ-
20 νὶ δὲ «ἐπὶ τίνα τὴν γλῶσσαν ἐχαλάσατε;». Οὐ γὰρ ἠθελή-
σατε λαβεῖν τὸν σώζοντα. «Καὶ σπέρμα ἄνομον»· οὐ γὰρ
ἠνέχεσθε τοῦ καταρουθμίζοντος εἰς εὐσέβειαν διὰ θεσπι-
σμάτων εὐαγγελικῶν.

Στίχ. 5-8. «Οἱ παρακαλοῦντες ἐπὶ τὰ εἰδωλα ὑπὸ δένδρα
25 δασέα, σφάζοντες τὰ τέκνα αὐτῶν ἐν ταῖς φάραγξιν
ἀνὰ μέσον τῶν πετρῶν. Ἐκείνη σου ἢ μερίς, οὗτός σου
ὁ κληρὸς, κακείνοις ἐξέχεας σπονδάς, κακείνοις ἀνήνεγ-
κας θυσίας. Ἐπὶ τούτοις οὖν οὐκ ὀργισθήσομαι; Ἐπ'
ὄρος ὑψηλὸν καὶ μετέωρον, ἐκεῖ σου ἢ κοίτη, καὶ ἐκεῖ
30 ἀνεβίβασας θυσίας, καὶ ὀπίσω τῶν σταθμῶν τῆς θύρας
σου ἔθηκας μνημόσυνόν σου».

νε στήν κατοχή τοῦ θανάτου· γιατί ἐπανῆλθε στή ζωὴ καὶ ἔδωσε τὸν ἀμπελώνα σὲ ἄλλους γεωργούς, ἔξολοθρεύοντας κακῶς τοὺς κακοὺς καὶ ἀχάριστους καὶ φονιάδες τοῦ Κυρίου. Λέγει λοιπὸν «᾿Ω τέκνα τῆς ἀνομίας, ᾿ὦ ἀπόγονοι μοιχῶν καὶ πόρνης». Καὶ μοιχοὺς βέβαια ἔδῳ ἀποκαλεῖ τοὺς Γραμματεῖς καὶ διδασκάλους τοῦ νόμου ποὺ ἔλαχε νὰ εἶναι προϊστάμενοι, οἱ ὅποιοι κατὰ κάποιον τρόπο διέπρατταν μοιχεῖα μὲ τὴ Συναγωγῆ, καὶ ἐνῶ ἔπρεπε νὰ ἐξηγοῦν σ' αὐτοὺς τὰ διδάγματα τοῦ νόμου, αὐτοὶ στρέφονταν σὲ ὅσα δὲν ἦταν θεμιτὸ καὶ ἡ διδασκαλία τους ἦταν ἐντολὲς ἀνθρώπων. Εὐλόγα λοιπὸν ἦταν πόρνη ἢ Συναγωγῆ τῶν Ἰουδαίων, ἀφοῦ δεχόταν τὰ σπέρματα ἐκείνων ποὺ διέπρατταν μοιχεῖα μαζί της καὶ ἀθετοῦσε τὸ νόμο τοῦ πάνσοφου Μωϋσῆ. Γι' αὐτὸ λοιπὸν, καὶ πολὺ εὐλόγα, τοὺς ἀποκαλεῖ υἱοὺς τῆς ἀνομίας. Πεῖτε λοιπὸν, λέγει, «ἔξαιτίας ποίου ἀπολαμβάνετε αὐτὲς τὶς τρυφὲς καὶ ἐναντίον ποιοῦ ἀνοιξατε τὸ στόμα σας καὶ ἐναντίον ποιοῦ κινήσατε τὴ γῶσσα σας;». Πολλὲς φορές, λέγει, διατυπώσατε πολλὲς κατηγορίες ἐναντίον τῶν ἀγίων προφητῶν, ἀλλ' ἐκεῖνοι ἦταν βέβαια γνήσιοι ἀπέναντι στὸν Θεὸ τῶν ὅλων, ἦταν ὅμως ὑπηρέτες καὶ ὑποτακτικοὶ καὶ μέτρο τους ἦταν τὸ ἀνθρώπινα καὶ τὰ πλημμελήματα αὐτῶν ἦταν πρὸς ὁμοδούλους τους. Τώρα ὅμως «ἐναντίον ποιοῦ κινήσατε τὴ γλῶσσα σας;». Γιατὶ δὲν θελήσατε ν' ἀποδεχθεῖτε τὸν Σωτήρα. Εἴστε ὅμως καὶ «σπέρμα ἀνομο», γιατί δὲν ἀνεχθήκατε ἐκεῖνον ποὺ καθοδηγεῖ τοὺς ἀνθρώπους στήν εὐσέβεια μὲ τὰ εὐαγγελικὰ θεοπύσματα.

Στίχ. 5-8. «Αὐτοὶ ποὺ παρακαλοῦν τὰ εἰδωλα κάτω ἀπὸ πυκνόφυλλα δένδρα καὶ σφάζουν τὰ παιδιά τους στὰ φαράγγια ἀνάμεσα σὲ πέτρες, αὐτοὶ εἶναι ἡ μερίδα σου, αὐτοὶ εἶναι ὁ κληρὸς σου. Σὲ ἐκείνους ἔχυσες τὶς σπονδὲς σου, σὲ ἐκείνους πρόσφερες τὶς θυσίες, καὶ γιὰ ὅλα αὐτὰ δὲν θὰ ὀργισθῶ; Σὲ ὄρος ψηλὸ καὶ ποὺ ἀκουμπᾶ στὸν οὐρανὸ ἐκεῖ βρῖσκεται τὸ κρεβάτι σου καὶ ἐκεῖ ἀνέβασες τὶς θυσίες σου καὶ πίσω ἀπὸ τὶς παραστάδες τῆς πόρτας σου κρέμασες τὰ ἀναμνηστικά σου σύμβολα».

Κυριοκτόνους αὐτοὺς ἀποφήνας, δείκνυσιν ὅτι τὸ μισόθεον αὐτοῖς ἀρρώστημα, καὶ τὸ πρόχειρον εἰς μαιφονίαν, οὐ νέον ἦν ἐν αὐτοῖς, ἀλλὰ γὰρ ἐκ πολλοῦ καὶ ἄνωθεν ἐνυπάρχον αὐτοῖς. Ὑμεῖς γὰρ ἐστε οἱ κατὰ τοὺς ἄνωθεν, 5 φησί, καιροὺς παρακαλοῦντες ἐπὶ τὰ εἰδῶλα ὑπὸ δένδρα δασέα. Καίτοι γὰρ βραβεύοντος αὐτοῖς τοῦ διὰ Μωσέως νόμου τὰ χρήσιμα, διαρρήδην τε λέγοντος, «Κύριον τὸν Θεόν σου προσκυνήσεις, καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις», φρενοβλαβείας εἰς τοῦτο κατώλισθον, μᾶλλον δὲ δυσσεβείας 10 ἀσχέτου καὶ τῆς πέρα μέτρον παντός, ὥστε καὶ εἰδώλων γενέσθαι δημιουργοὺς καὶ ἱερουργεῖν αὐτοῖς, καὶ «παρακαλεῖν», ἧτοι διδάσκειν ἑτέρους ὑπὸ δένδρα δασέα προσκυνεῖν, καὶ τιμαῖς ταῖς θεοπρεπέσιν αὐτὰ στεφανοῦν. Τοῦτο καθίστησιν ἐναργές ὁ τῶν ὅλων Θεὸς διὰ φωνῆς Ἰερεμίου 15 λέγων· «Εἶδες ἃ ἐποίησέ μοι ἡ κατοικία τοῦ Ἰσραήλ· ἐπορεύθησαν ἐπὶ πᾶν ὄρος ὑψηλὸν καὶ ὑποκάτω παντός ξύλου ἀλσώδους, καὶ ἐπόρνευσαν ἐκεῖ».

Καταλαμβάνοντες γὰρ τὰς τῶν ὄρων κορυφὰς καὶ τὰ τῶν ἀλσέων εὐανθέστερα, βωμοὺς καὶ τεμένη κατεσκευάζον, 20 θυσίας τε καὶ σπονδὰς προσεκόμιζον αὐτόθι τοῖς ἀκαθάρτοις δαίμοσιν· εἰσὶ δὲ καὶ οἱ τῶν ἰδίων ἀφειδήσαντες τέκνων. Ἐσφαξε γοῦν Ἰεχονίας τὸν ἴδιον υἱὸν τοῖς οὐκ οὐσι θεοῖς. Τοῦτο καὶ αὐτὸς ἔφη πού Θεὸς δι' ἑνὸς τῶν ἁγίων προφητῶν, τὴν ὁμότητα καταδεικνὺς τῶν τὰ τοιάδε δοῶν 25 εἰωθότων· «Θύσατε ἀνθρώπους· μόσχοι γὰρ ἐκλελοίπασιν». Ὑμεῖς τοίνυν ἐστέ, φησὶν, «οἱ παρακαλοῦντες ἐπὶ τὰ εἰδῶλα ὑπὸ δένδρα δασέα, σφάζοντες τὰ τέκνα αὐτῶν ἐν ταῖς φάραγξιν ἀναμέσον τῶν πετρῶν». Τί οὖν ἐπὶ τούτοις; «Ἐκείνη σου μερίς, οὗτός σου ὁ κληρὸς». Προσκεκύνηκας 30 μὲν γὰρ, φησὶ, τοῖς ματαίοις· ἕξεις δὲ μερίδα τοιαύτην, καὶ κληρὸς ἔσται σοι μάταιος. Ἦγουν ἐκεῖνό που τάχα βούλε-

Ἐφοῦ τοὺς παρουσίασε φονιάδες τοῦ Κυρίου, δείχνει ὅτι τὸ νόσημα τῆς ἔχθρας τοὺς ἐναντίον τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ ἀπερίσκεπτη προθυμία τοὺς στὸ ἀνόσιο φόνον δὲν ἦταν σ' αὐτοὺς νέο, ἀλλ' ὑπῆρχε σ' αὐτοὺς ἀπὸ πολὺ παλαιὰ καὶ πρὶν ἀπὸ πολλὰ χρόνια. Γιατὶ σεῖς, λέγει, εἶστε ποὺ κατὰ τοὺς παλαιούς καιροὺς παρακαλούσατε τὰ εἰδῶλα κάτω ἀπὸ πυκνόφυλλα δένδρα. Μολονότι δηλαδή ὁ νόμος τοῦ Μωϋσῆ τοὺς πρόσφερε τὰ χρήσιμα καὶ τοὺς ἔλεγε ρητά, «Θὰ προσκυνήσεις τὸν Κύριον τὸν Θεὸ σου, καὶ μόνον αὐτὸν θὰ λατρεύσεις»⁵⁷, ἔφθασαν σὲ τέτοια φρενοβλάβεια, ἢ μᾶλλον σὲ τόση ἀσυγκράτητη καὶ πέρα ἀπὸ κάθε μέτρο δυσσέβεια, ὥστε καὶ εἰδώλων δημιουργοὶ νὰ γίνουν καὶ νὰ ἱεουργοῦν σ' αὐτὰ καὶ νὰ «παρακαλοῦν», ἦτοι νὰ διδάσκουν ἄλλους κάτω ἀπὸ πυκνόφυλλα δένδρα νὰ λατρεύουν καὶ νὰ τιμοῦν αὐτὰ μὲ τιμὲς ποὺ πρέπουν στὸν Θεό. Αὐτὸ κάνει φανερὸ ὁ Θεὸς τῶν ὄλων μέσω τοῦ Ἰερεμία λέγοντας· «Εἶδες τί μοῦ ἔκανε ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαός; Ἀνέβηκαν πάνω σὲ κάθε ψηλὸ ὄρος καὶ κάτω ἀπὸ κάθε πυκνόφυλλο δένδρον, καὶ πόρνευσαν ἐκεῖ»⁵⁸.

Πράγματι καταφεύγοντας στὶς κορυφές τῶν βουνῶν καὶ τὰ πιὸ θαλερὰ ἄλση, κατασκεύαζαν βωμοὺς καὶ τεμένη, καὶ ἐκεῖ πρόσφερναν θυσίες καὶ σπονδές στοὺς ἀκάθαρτους δαίμονες, καὶ μάλιστα ὑπάρχουν καὶ κάποιοι ποὺ δὲν λυπήθηκαν οὔτε τὰ παιδιά τους. Καὶ πράγματι ἔσφαξε ὁ Ἰερονίας τὸν υἱὸ του σὲ θεοὺς ἀνύπαρκτους. Αὐτὸ τὸ εἶπε κάποιος καὶ ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς μέσω ἑνὸς ἀπὸ τοὺς ἁγίους προφῆτες, δείχνοντας τὴν ὠμότητα αὐτῶν ποὺ συνήθως πράττουν αὐτὰ τὰ ἔργα· «Θυσιάστε ἀνθρώπους· γιατί τὰ μοσχάρια ἔχουν τελειώσει»⁵⁹. Ἐσεῖς λοιπὸν εἶστε, λέγει, «ποὺ προσκαλεῖτε στὰ εἰδῶλα κάτω ἀπὸ τὰ πυκνόφυλλα δένδρα καὶ σφάζετε τὰ παιδιά σας στὰ φαράγγια ἀνάμεσα στὶς πέτρες». Καὶ τί τοὺς λέγει γι' αὐτὰ; «Ἐκείνη εἶναι ἡ μερίδα σου, αὐτὸς εἶναι ὁ κληρὸς σου». Προσκύνησες δηλαδή, λέγει, τὰ μάταια· τέτοια θὰ εἶναι ἡ μερίδα σου, καὶ ὁ κληρὸς σου μάταιος. Ἡ ἴσως

59. Ὡσηέ 13, 2.

ται δηλοῦν· Ἐσφάξατε τὰ τέκνα αὐτῶν ἐν ταῖς φάραγξι, φησίν. Οὐκοῦν «ἐκείνη σου μερίς, οὗτός σου ὁ κληῖρος», τουτέστι τοῖς ἴσοις ἐνοσχεθήσῃ κακοῖς, καὶ γενήσεταιί σοι μερίς καὶ κληῖρος ἢ σφαγή. Διὰ ποίαν αἰτίαν; Πρῶτον μὲν ὅτι 5 γέγονας παιδοκτόνος, εἶτα ὅτι δαίμοσιν ἀκαθάρτοις καὶ ἀψύχοις εἰδώλοις «ἐξέχεας σπονδάς, κἀκείνοις ἀνήνεγκας θυσίας». Ἐρ' οὖν ἐπὶ τούτοις οὐκ ὀργισθήσομαι; φησίν· οὐκ εὐάφορμος καθ' ὑμῶν ὁ θυμός, καὶ τὰ τῆς δίκης οὐκ εὐλογον ἔχει τὴν ἀφορμὴν; «Ἐπ' ὄρος ὑψηλὸν καὶ μετέω- 10 ρον, ἐκεῖ σου ἡ κοίτη, ἐκεῖ ἀνεδίβασας θυσίας, καὶ ὀπίσω τῶν σταθμῶν τῆς θύρας σου ἔθηκας μνημόσυνόν σου».

Ἔστι μὲν οὖν ἐν τοῖς ὄρεσιν ἐκάθευδον ἐνυπνίων ἕνεκα, πλεισταχοῦ διαμεμήνηκεν ὁ προφητικὸς ἡμῖν λόγος. Φασὶ δὲ εἰς τοῦτο πλάνης κατολισθῆσαι τὸν Ἰσραήλ, ὥστε καὶ ἐν 15 ταῖς θύραις καὶ ἐν τοῖς σταθμοῖς ἐντορνεῦσαι τὰς τῶν εἰδώλων μορφάς, ἵνα καὶ εἰσβάλλοντες ταῖς οἰκίαις ἔξω τε καὶ βαδίζοντες ὄρωσιν αὐτὰ καὶ ἐν ἀτελευτήτοις ἔχωσι μνήμαις. Ἀφιλοθεΐας δὲ τῆς εἰσάπαν ἀπόδειξις ἐναργῆς καταλογισθεῖη ἂν τὸ χρῆμα αὐτοῖς, καὶ μάλα εἰκότως ἐκάλουν 20 δὲ τὰ τῶν εἰδώλων ἐντετορ[ν]ευμένα σωτηρίας [σωτηρίας] καὶ οἰκουρούς

Στίχ 8-9. «Ἔρω ὅτι, εἰάν ἀπ' ἐμοῦ ἀποστῆς, πλεῖόν τι ἔξεις. Ἠγάπησας τοὺς κοιμωμένους μετὰ σοῦ καὶ ἐπλήθυνας τὴν πορνείαν σου μετ' αὐτῶν, καὶ πολλοὺς ἐποίησας τοὺς μακρὰν ἀπὸ σοῦ, καὶ ἀπέστειλας πρέσβεις 25 ὑπὲρ τὰ ὄριά σου».

Ἄπασα μὲν ἔκτοπος ἡδονὴ καὶ πᾶσα κακία, τὸν ἀνθρώπινον καταγοητεύουσα νοῦν, μονονουχὶ κατεπαγγέλλεται πειρᾶν τινα πράγματος ἀγαθοῦ, καὶ ὅτι μεθέξει τῶν 30 οὐ πάσαι διεγνωσμένων, ἔσται δὲ καὶ ἐν ἀμείνοσιν, ἢ πρότερον ἦν. Λαβοῦσα γὰρ οὕτως αἰχμάλωτον, οἷπερ ἂν

θέλει νὰ δηλώσει ἐκεῖνο· Σφάξατε, λέγει, τὰ παιδιὰ σας στὰ φαράγγια. Ἐπομένως «ἐκείνη εἶναι ἡ μερίδα σου, αὐτὸς εἶναι ὁ κλῆρος σου», δηλαδή θὰ περιπέσεις στὰ ἴδια κακὰ καὶ θὰ γίνῃ μερίδα καὶ κλῆρος σου ἡ σφαγῆ. Γιὰ ποιά αἰτία; Πρῶτον βέβαια ἐπειδὴ ἔγινες παιδοκτόνος· δεύτερον, γιατί ἔκανες σπονδές σὲ ἀκάθαρτους δαίμονες καὶ ἄψυχα εἶδωλα καὶ πρόσφερες σὲ ἐκεῖνα θυσίες. Ἄρα λοιπόν, λέγει, «γιά ὅλα αὐτὰ δὲν θὰ ὀργισθῶ;». Δὲν εἶναι ὁ θυμὸς ἐναντίον σας δικαιολογημένος καὶ δὲν ἔχει εὐλογία ἀφορμὴ ἢ καταδίκη; «Σὲ ὄρος ὑψηλὸ καὶ ποῦ δὲν ἀγγίζει τὴ γῆ ἐκεῖ ἀνέβασες τὶς προσφορές σου γιὰ θυσία, καὶ πίσω ἀπὸ τοὺς παραστάτες τῆς πόρτας σου κρέμασες τὰ ἀναμνηστικὰ εἰδωλολατρικὰ σύμβολά σου».

Ὅτι βέβαια κοιμοῦνταν στὰ βουνὰ γιὰ νὰ δοῦν ὄνειρα, σὲ πολλὰ σημεία τὸ μνημονεύει ὁ προφητικὸς λόγος. Καὶ λένε ὅτι σὲ τέτοιο βαθμὸ πλάνης γλίστρησε ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαός, ὥστε καὶ στὶς πόρτες καὶ στὶς παραστάδες τοὺς σκάλισαν τὶς μορφές τῶν εἰδώλων, ὥστε καὶ μπαίνοντας στὰ σπίτια τοὺς καὶ βαδίζοντας ἀπ' ἔξω νὰ τὰ βλέπουν καὶ νὰ τὰ θυμοῦνται συνεχῶς. Αὐτὸ τὸ πρῶγμα μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ φανερὴ ἀπόδειξη ἀπόλυτης ἔλλειψης ἀγάπης πρὸς τὸν Θεό, καὶ πολὺ εὐλογα. Καὶ ὀνόμαζαν τὰ σκαλισμένα εἶδωλα στὶς πόρτες (θεοὺς) σωτῆρες καὶ φύλακες τοῦ σπιτιοῦ.

Στίχ. 8-9. «Νόμισες ὅτι ἂν ἀπομακρυνθεῖς ἀπὸ ἐμένα, θὰ ἔχεις κάτι περισσότερο. Ἀγάπησες ἐκείνους ποὺ κοιμοῦνταν μαζί σου καὶ πλήθυνες μαζί τους τὴν πορνεία σου, καὶ ἔκανες πολλοὺς ἐκείνους ποὺ ἦταν μακριὰ σου. Ἔστειλες ἐπίσης πρέσβεις πέρα ἀπὸ τὰ σύνορά σου».

Κάθε βέβαια παράλογη ἡδονὴ καὶ κάθε κακία ποὺ καταγοητεύει τὸ νοῦ τῶν ἀνθρώπων, ὑπόσχεται κατὰ κάποιον τρόπο κάποια ἐμπειρία ἐνὸς ἀγαθοῦ πράγματος, καὶ ὅτι θὰ καταστεῖ μέτοχος ἐκείνων ποὺ δὲν εἶχε γνωρίσει παλαιά, ἀλλὰ καὶ θὰ βρεθεῖ καὶ σὲ καλύτερα ἀπὸ ὅ,τι προηγουμένως ἦταν. Ἀφοῦ λοιπόν

ἔλοι[ν]το λοιπὸν ἀποφέρει. Ἄλλ' οἱ μὲν ἀσύνετοι, πείρα
 μαθόντες ἵνα εἰσὶ κακοῦ, μεταφοιτῶσι μόλις ἐπὶ τὸ ἐν ἀρ-
 χαῖς, οἳ γε μὴν τοῖς τῆς διανοίας ὄμμασι περιαθροῦντες εὖ
 μάλα τὸ ἐκάστου πράγματος πέρασ, ἀποφορᾶς οὐκ ἀνέχον-
 5 ται, φυλάττουσι δὲ μᾶλλον ἀπλήγα, τὸν νοῦν πρὸ πείρας
 ὀρῶντες τὰ μετὰ ταύτην. Ἄλλ' οὐ τοιαύτη γέγονεν ἡ τῶν Ἰ-
 ουδαίων Συναγωγή· ἦν μὲν γὰρ ὑπὸ χεῖρα τοῦ πάντα ἰσχύ-
 οντος Θεοῦ, καὶ τὴν παρ' αὐτοῦ δόξαν ἠμφιεσμένη, δεινὴ
 καὶ ἀφόρητος τοῖς ὁμόροις ἦν, καὶ τριπόθητον ἔχουσα τὴν
 10 ἐλπίδα καὶ ἀπάσης εὐημερίας ἔμπλεω.

Ἐπομένη γὰρ τῷ διὰ Μωσέως νόμῳ τῷ φύσει καὶ ἀλη-
 θῶς λελάτρευκε Θεῷ· διατετέλεκε δὲ καιροῦς ἕτερον ἐπ'
 αὐτῷ Θεὸν οὐκ ἀνεχομένη καλεῖν, ἤγουν εἰδέναί προσκυ-
 νεῖν. Ἐπειδὴ δὲ προσεκλήθη τισὶ διδασκάλοις καὶ ἀνοσί-
 15 οῖς ποιμέσι, πέπτωκεν εἰς ἀπόστασιν τὴν ἀπὸ Θεοῦ, καὶ
 προσεκύνησε τοῖς ἔργοις τῶν ἰδίων χειρῶν, οἰηθεῖσα τάχα
 που καὶ ἐν ἀμείνοσιν ἔσεσθαι, τῆς πρὸς Θεὸν ἀγάπης ἐξο-
 λισθήσασα. Ἐπὶ τούτοις αὐτὴν αἰτιᾶται λέγων· «Ῥου ὅτι,
 ἐὰν ἀπ' ἐμοῦ ἀποστῆς, πλεῖόν τι ἔξεις». Ἄλλ' οὐκ ἐκδέβη-
 20 κεν εἰς πέρασ αὐτῆ τὰ προσδοκηθέντα τῆς οὕτω ψυχρᾶς
 καὶ ματαίας ἐλπίδος· γεγόνασι γὰρ μᾶλλον ἐν παντὶ κακῷ.
 Ἐσχήκασιν τοίνυν εἰς γε τὸ εὐημερεῖν τὸ περιττὸν οὐδέν,
 ἀποβαλόντες τὸ γνήσιον καὶ τὸ ἐδραῖον ἐν τούτοις μικροῦ
 παντελῶς ἀξιοῦντες λόγου. Καὶ τὸ ἔτι τούτου παραλογώτε-
 25 ρον, «Ἠγάπησας», φησί, «τοὺς κοιμωμένους μετὰ σοῦ, καὶ
 ἐπλήθυνας τὴν πορνείαν σου μετ' αὐτῶν»· καὶ διαλέγεται
 μὲν ὡς πρὸς γυναῖκα πόρνην. Τίνες δὲ ἦσαν οἱ κοιμώμενοι
 μετ' αὐτῆς, ἢ τάχα που «Ψευδοποιμένες ἄνθρωποι τὸν
 νοῦν κεκαυτηριασμένοι», καθά φησιν ὁ μακάριος Παῦλος,
 30 καὶ ἀγλύος ἔμπλεω διαβολικῆς; Οὗτοι γεγόνασιν αὐτῆ καὶ

αἰχμαλωτίσει ἔτσι τὸν νοῦ, τὸν πηγαίνει στὸ ἐξῆς ὅπου θέλει. Καὶ οἱ ἀσύνετοι βέβαια μαθαίνοντας ἀπὸ τὴν πείρα σὲ ποιὸ σημεῖο κακοῦ βρίσκονται, μεταπηδοῦν ἀμέσως στὴν ἀρχικὴ τους κατὰ-στασι, ἐκεῖνοι ὅμως ποὺ ἐξετάζουν προσεκτικὰ καὶ πολὺ καλὰ μετὰ τὰ μάτια τοῦ νοῦ τὴν κατάληξη κάθε πράγματος δὲν ἀνέχονται μετατόπιση, ἀλλὰ φυλάγουν ἀτραυμάτιστο τὸ νοῦ, βλέποντας μετὰ τὸ νοῦ πρὶν ἀπὸ τὴν πείρα τὰ ἔπειτα ἀπὸ αὐτήν. Δὲν ὑπῆρξε ὅμως τέτοια ἡ Συναγωγὴ τῶν Ἰουδαίων. Γιατὶ ἦταν κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία τοῦ παντοδύναμου Θεοῦ, καὶ περιβαλλόμενη ἀπὸ τὴ δόξα αὐτοῦ, ἦταν φοβερὴ καὶ ἀνυπόφορη στοὺς γείτονές της, καὶ ἔχοντας πολυπλοκὴ τὴν ἐλπίδα, ἦταν γεμάτη ἀπὸ κάθε εὐτυχία.

Πράγματι ἀκολουθώντας τὸ νόμο τοῦ Μωϋσῆ, λάτρευσε τὸν ἀπὸ τὴ φύση του καὶ ἀληθινὰ Θεό, καὶ πέρασε πολλοὺς χρόνους ποὺ δὲν ἀνεχόταν νὰ ἐπικαλεῖται ἄλλον κοντὰ σ' αὐτὸν Θεό, δηλαδή νὰ θέλει νὰ τὸν προσκυνεῖ. Ἐπειδὴ ὅμως κλήθηκε (διδάχθηκε) ἀπὸ κάποιους διδασκάλους καὶ ἀσεβεῖς ποιμένες, ἔπεσε στὴν ἀποστασία ἀπὸ τὸν Θεό καὶ προσκύνησε τὰ ἔργα τῶν ἰδίων της τῶν χειρῶν, γιατί νόμισε ἐνδεχομένως ὅτι θὰ βρεθεῖ καὶ σὲ καλύτερα πράγματα, ξεγλιστρώντας ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ. Γι' αὐτὸ τὴν κατηγορεῖς λέγοντας: «Νόμισες ὅτι ἂν ἀπομακρυνθεῖς ἀπὸ μένα, θὰ βρεῖς κάτι περισσότερο». Οἱ προσδοκίες της ὅμως γιὰ μιὰ τέτοια ψυχρὴ καὶ μάταια ἐλπίδα δὲν πραγματοποιήθηκαν, ἀλλὰ ἀντίθετα βγήκαν σὲ κάθε κακό. Κατὰ τὴν εὐημερία τους λοιπὸν δὲν εἶχαν τίποτε τὸ περιττὸ, ἀποβάλλοντας ὅμως τὸ γνήσιο καὶ τὴ σταθερότητα σ' αὐτὰ ἀξιολογώντας τὴν ὡς ἐντελῶς ἀσήμαντη, περιέπεσαν στὰ κακά. Καὶ τὸ πιὸ παράλογο ἀπὸ αὐτὸ, «Ἀγάπησες», λέγει, «ἐκείνους ποὺ κοιμοῦνται μαζί σου καὶ πλήθυνες τὴν πορνεία σου μαζί τους». Εἶναι βέβαια σὰ νὰ μιλάει μὲ γυναίκα πόρνη. Καὶ ποιοὶ ἦταν αὐτοὶ ποὺ κοιμοῦνταν μαζί της, δὲν ἦταν μήπως, ὅπως λέγει ὁ μακάριος Παῦλος, «ἄνθρωποι ψευδοποιμένες μὲ ἀναίσθητη ψυχὴ»⁶⁰ καὶ γεμάτοι ἀπὸ διαβολικὸ σκοτάδι; Αὐτοὶ ἔγιναν γι' αὐτὴν καὶ δρόμος καὶ αἰτία ἀπώλειας, ἀπὸ τὴ μιὰ

ὁδὸς καὶ πρόφασις ἀπωλείας, ἀποφέροντες μὲν τῆς πρὸς Θεὸν γνησιότητος, ἐνιέντες δὲ ὡσπερ τὰ τῆς δυσσεβείας σπέρματα, καὶ καρποφορεῖν ἀναπεύθοντες τῷ Σατανᾷ τῆς κατὰ Θεοῦ παροινίας τὰ ἐγκλήματα.

5 Πληθύνεσθαι δὲ φαμεν τὴν τινων πορνείαν, ἥτοι τὴν ἀπόστασιν τὴν ἀπὸ Θεοῦ, ὅτε τῶν αἰτιαμάτων ἢ δύνამις, οὐ μονότροπος οὔσα καὶ μονοειδῆς ὁράται τυχόν, ἀλλ' ὡς ἐκ πολλῆς ἄγαν σκαιότητος ἐπιτελουμένη, καὶ πολλὰ κατ' αὐτῶν ὠδίνουσα τὰ ἐφ' οἷς ἂν τις καταμωμήσαιο, καὶ μά-
 10 λα δικαίως, τοὺς δρῶντας αὐτά· οἷόν τί φημι· Παρέπεται πάντως τῷ θεραπεύειν ἐλέσθαι τὸν Σατανᾶν τὸ μηδὲν ὑγιᾶς ἀνέχεσθαι δρᾶν· διαρῶριπτεῖσθαι δὲ ὡσπερ εἰς πᾶσαν ὁδὸν δεβήλου τε καὶ βδελυρᾶς ἡδονῆς· σύνδρομα δὲ τοῖς τοιούτοις αἰτιάμασιν εἶεν ἂν καὶ τὰ ἕτερα τῶν τοιούτων κακῶν,
 15 γοητεῖαί τε καὶ νεκνομαντεῖαι καὶ τὰ τῶν τερατοσκοπῶν ἀχρεῖα μυθάρια, ψευδομαντεῖαί τε καὶ ἐπωδαί, καὶ αἱ τῶν ἀστρολογούντων συκοφαντίαι, καὶ ἡμερῶν ἐπιτήρησις, ὠρῶν τε πρὸς τούτω, καιρῶν καὶ ἐνιαυτῶν. Οὕτω, φησί, τὴν σεαυτῆς πορνείαν πληθύνουσα, πολλοὺς ἐποίησας
 20 τοὺς μακρὰν ἀπὸ σοῦ. Καὶ τίνες ἂν εἶεν οὔτοι, ἀναγκαῖον πάλιν ἰδεῖν. Ἡ γὰρ τοὺς ἁγίους προφήτας φησὶν, οἱ πέρα θράσους ἰοῦσαν παντὸς ὁρῶντες αὐτήν καὶ εἰς λῆξιν ἀπάσης ἀφιλοθείας ἐλαύνουσαν, ἀπεφοίτησαν αὐτῆς ὡς μεμολυσμένης, μονονουχὶ βοῶντες καὶ λέγοντες· «Ἰατρεύσαμεν
 25 τὴν Βαβυλῶνα, καὶ οὐκ ἰάθη· ἐγκαταλίπωμεν αὐτήν, καὶ ἀπέλθωμεν ἕκαστος εἰς τὴν γῆν ἑαυτοῦ· ὅτι ἤγγικεν εἰς οὐρανὸν τὸ κρῖμα αὐτῆς καὶ ἐξῆρεν ἕως ἀστρον» (ἐπεὶ γὰρ γῆ τῶν γλυπτῶν ὠνομάσθη Βαβυλών, ἐκτόπως δὲ τοῦτο νενόσηκεν Ἱερουσαλήμ, καὶ ταύτητοι, καὶ μάλα εἰκότως, Βα-
 30 βυλῶνά φασιν αὐτήν οἱ θεσπέσιοι προφήται), ἢ τάχα που πολλοὺς πεποίηκε τοὺς μακρὰν ἀφ' ἑαυτῆς

ἀπομακρύνοντάς την ἀπὸ τῆ γνησιότητα πρὸς τὸν Θεό, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη ρίχνοντας μέσα της τοὺς σπόρους τῆς δυσσέβειας καὶ πείθοντάς την νὰ καρποφορεῖ στὸν Σατανᾶ τὰ ἐγκλήματα τῆς παραφροσύνης της ἐναντίον τοῦ Θεοῦ.

Ἡ πορνεία βέβαια κάποιων, δηλαδή ἡ ἀποστασία ἀπὸ τὸν Θεό, λέμε ὅτι πληθαίνει, ὅταν ἡ δύναμη τῶν κατηγοριῶν φαίνεται νὰ μὴ εἶναι μονότροπη καὶ μονοειδῆς ἴσως, ἀλλὰ ἐπιτελεῖται ἀπὸ πάρα πολλή κακία καὶ κυοφορεῖ ἐναντίον τους πολλὰ, γιὰ τὰ ὅποια θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ ψέξει, καὶ πολὺ δίκαια, αὐτοὺς πού τὰ κάνουν αὐτά. Ἐννοῶ τὸ ἐξῆς μ' αὐτὸ πού λέγω. Ἀκολουθεῖ ὅπωςδὴποτε τὸ νὰ θέλει κανεὶς νὰ λατρεύει τὸν Σατανᾶ, τὸ νὰ μὴ θέλει νὰ κάνει τίποτε τὸ ὀρθό, ἀλλὰ νὰ καταφεύγει σὲ κάθε ὁδὸ τῆς βέβηλης καὶ βδελυρῆς ἡδονῆς. Συνακόλουθα τῶν κατηγοριῶν αὐτῶν εἶναι καὶ τὰ ἄλλα ἀπὸ τὰ κακὰ αὐτά, τὰ γητέματα καὶ οἱ νεκρομαντεῖες καὶ τὰ αἰσχρὰ παραμύθια τῶν τερατοσκοπῶν, οἱ ψευδομαντεῖες καὶ τὰ μαγικά ἄσματα, οἱ συκοφαντίες τῶν ἀστρολόγων, ἡ παρατήρηση τῶν ἡμερῶν, καὶ μαζὶ τῶν ἐποχῶν καὶ τῶν καιρῶν καὶ τῶν ἐτῶν. Ἔτσι, λέγει, πληθαίνοντας τὴν πορνεία σου, ἔκανες πολλοὺς τοὺς εὐρισκόμενους μακριὰ σου. Καὶ ποιοὶ εἶναι αὐτοί, εἶναι ἀνάγκη πάλι νὰ τὸ ἐξετάσομε. Ἡ δὴλαδή ἐννοεῖ τοὺς ἀγίους προφῆτες, οἱ ὅποιοι, βλέποντάς την νὰ ξεπερνᾶ κάθε θρασύτητα καὶ νὰ προχωρεῖ στὸ ἀποκορύφωμα κάθε ἔλλειψης ἀγάπης πρὸς τὸν Θεό, ἀπομακρύνθηκαν ἀπὸ αὐτὴν πού ἦταν μολυσμένη, κραυγάζοντας κατὰ κάποιο τρόπο καὶ λέγοντας: «Προσφέραμε ἰατρικὴ βοήθεια στὴ Βαβυλώνα καὶ δὲν θεραπεύθηκε· ἄς τὴν ἐγκαταλείψομε καὶ ἄς πᾶμε καθέννας στὴν πατρίδα του· γιὰτὶ ἡ ἀδικία της ἔφτασε μέχρι τὸν οὐρανὸ καὶ ξεπέρασε τὰ ἄστρα»⁶¹ (ἐπειδὴ δηλαδή ἡ Βαβυλώνα ὀνομάσθηκε γῆ τῶν γλυπτῶν καὶ κατὰ παράλογο τρόπο ἔπαθε ἡ Ἱερουσαλήμ αὐτὴ τὴν αἰσχρὴ νόσο, γι' αὐτό, καὶ πολὺ εὐλογα, τὴν ὀνομάζουν οἱ ἐξαίσιοι προφῆτες Βαβυλώνα), ἢ ἴσως ἔκανε πολλοὺς τοὺς εὐρισκόμενους μακριὰ της.

Περιεργαζόμενοι γὰρ τὰ τῶν ὁμόρων ἔθνῶν σεβάσμα-
 τα καὶ τοὺς παρ' ἐκάστῳ ψευδωνίμους θεοὺς, τούτους με-
 τεπέμποντο· προσέκειντο δὲ καὶ λελατρεύκασιν, οἱ μὲν τού-
 τοις, οἱ δὲ ἐκείνοις Καὶ γοῦν ἔφη πού Θεὸς διὰ τῆς Ἰερεμί-
 5 ου φωνῆς, ὅτι «Κατὰ ἀριθμὸν τῶν πόλεων σου ἦσαν οἱ θε-
 οί σου, Ἰούδα, καὶ κατὰ ἀριθμὸν διόδων τῆς Ἱερουσαλήμ
 ἐτάξατε βωμοὺς θυμιᾶν τῷ Βάαλ». Τουτί δὲ οἶμαι καταδη-
 λούν καὶ τό, «Ἀπέστειλας πρέσβεις ὑπὲρ τὰ ὄριά σου». Οὐ
 γὰρ ἀρκοῦμενοι τοῖς παροῦσι παρὰ σφίσι θεοῖς, μετεπέμ-
 10 ποντο, καθάπερ ἔφην, καὶ πολλοὺς ἐτέρους, ἕκαστοι κατὰ
 τὸ αὐτοῖς εὖ ἔχειν ὑπειλημμένον. Ἡ τάχα πού τό, «Ἀπέ-
 στειλας πρέσβεις ὑπὲρ τὰ ὄριά σου», κατασημῆνειεν ἄν, ὅτι
 πέρα μέτρον παρ' αὐτοῖς τὰ τῆς πορνείας ἐπράττετο, ἵν' ὡς
 ἐν τρόπῳ παραβολῆς τὸ λεγόμενον ἦ, καὶ σύνηθες ἐπιφώ-
 15 νημα, τοῖς ἐπέκεινα τοῦ εἰκότος ἐφ' ἐκάστῳ τῶν πραγμά-
 των ἰοῦσι λεγόμενον.

Στίχ. 9-11. «Καὶ ἀπέστρεψας καὶ ἐταπεινώθης ἕως
 ἄδου. Ταῖς πολυδοταῖς σου ἐκοπίασας, καὶ οὐκ εἶπας·
 Παύσομαι ἐνισχύουσα. Ὅτι ἔπραξας ταῦτα, διὰ τοῦτο
 20 οὐ κατεδεήθης μου· σὺ τίνα εὐλαβηθεῖσα ἐφοβήθης,
 καὶ ἐψεύσω με;».

Τί τὸ πέρασ τῆς ἀποστάσεως τῆς ἀπὸ Θεοῦ τῆς ἀμετροῦ-
 του πορνείας καὶ τῶν ἀνοσίων ἐγχειρημάτων, ἥτοι τῆς
 ἀποστροφῆς ἀπὸ γε τῶν ἀμεινόνων ἐπὶ τὰ χεῖρω; Ἡ εἰς
 25 ἄκρον ταπεινώσις καὶ τὸ καθικέσθαι, φησίν, εἰς τὸ τῆς
 ἀπωλείας κατωτάτω βάραθρον. Ἐπειδὴ γὰρ οὐκ ἠθέλησας
 ὑψηλὴ διαμεῖναι, καὶ ἀκράδαντον ἔχειν τὴν εὐημέριαν,
 ταύτητοι γέγονας ταπεινὴ. Ὅτι γὰρ ὑψηλοὶ τινες ἦσαν οἱ
 30 ἐξ Ἰσραήλ, τό γε ἦκον εἰς δόξαν τὴν παρὰ Θεοῦ, σαφὲς ἄν
 «Υἱοὺς ἐγέννησα καὶ ὑψωσα». Οὐκοῦν αὐτόκλητον ἔχει

Πράγματι, περιεργαζόμενοι τὰ ἱερὰ σεβάσματα τῶν γειτονικῶν ἐθνῶν καὶ τοὺς ψευδώνυμους θεοὺς τοῦ καθενός, τοὺς ἔφερναν κοντά τους καὶ τοὺς ἀσπάζονταν καὶ τοὺς λάτρευαν ἄλλοι αὐτούς, καὶ ἄλλοι ἐκείνους. Καὶ πράγματι εἶπε κάποιου ὁ Θεὸς μέσω τῆς φωνῆς τοῦ Ἰερεμίας: «Οἱ θεοί σου, Ἰούδα, ἦταν ἀνάλογα μὲ τὸν ἀριθμὸ τῶν πόλεων σου, καὶ ἀνάλογα μὲ τὸν ἀριθμὸ τῶν δρόμων τῆς Ἱερουσαλήμ στήσατε βωμοὺς γιὰ νὰ προσφέρετε θυμίαμα στὸν Βάαλ»⁶². Αὐτὸ νομίζω δηλώνει καὶ τὸ «Ἔστειλες πρέσβεις πέρα ἀπὸ τὰ σύνορά σου» Γιατὶ δὲν ἀρκοῦνταν στοὺς θεοὺς ποὺ εἶχαν, ἀλλὰ ἔφερναν, ὅπως εἶπα, καὶ πολλοὺς ἄλλους, καθένας σύμφωνα μὲ αὐτὸ ποὺ νόμιζαν ὅτι ἦταν γιὰ καλὸ τους. Ἡ ἴσως τὸ «ἔστειλες πρέσβεις πέρα ἀπὸ τὰ σύνορά σου» μπορεῖ νὰ σημαίνει, ὅτι ἡ πορνεία σ' αὐτοὺς ξεπέρασε κάθε μέτρο, ὥστε νὰ εἶναι σὰν ἓνα εἶδος παραβολῆς αὐτὸ ποὺ λεγόταν καὶ συνηθισμένη ἐκφώνηση ποὺ λεγόταν γιὰ ἐκείνους ποὺ προχωροῦσαν σὲ κάθε προῶγμα πέρα ἀπὸ τὸ λογικόν.

Στίχ. 9-11. «Ἀποστράφηκες ἐμένα καὶ ταπεινώθηκες ὡς τὰ βᾶθη τοῦ ἄδη. Κοπίασες ἄδικα μὲ τὶς πολλὲς πορεῖες σου καὶ δὲν εἶπες: Θὰ σταματήσω τὴν προσπάθειά μου. Ἐπειδὴ ἔκανες αὐτὰ τὰ πράγματα, γι' αὐτὸ δὲν χρειάστηκε νὰ μὲ παρακαλέσεις. Ποιὸς σὲ ἔκανε νὰ φοβηθεῖς καὶ μοῦ εἶπες ψέματα;».

Ποιὸ εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἀπομάκρυνσης ἀπὸ τὸν Θεόν, τῆς ἀμετρῆς πορνείας καὶ τῶν ἀνόσιων πράξεων, ἢτοι τῆς ἀποστροφῆς ἀπὸ τὰ καλύτερα στὰ χειρότερα; Εἶναι, λέγει, ἡ ἄκρα ταπείνωση καὶ ἡ πτώση στὸ κατώτατο βᾶραθρο τῆς ἀπώλειας. Ἐπειδὴ δηλαδή δὲν θέλησες νὰ παραμείνεις ψηλά καὶ νὰ ἔχεις ἀκλόνητη εὐημερία, γι' αὐτὸ τὸ λόγο ταπεινώθηκες. Ὅτι βέβαια κάποιοι Ἰσραηλιῆτες ἦταν ἔνδοξοι ὅσον ἀφορᾷ τὴ δόξα ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ, μπορεῖ νὰ γίνει σαφές ἀπὸ αὐτὸ ποὺ λέγει μέσω τοῦ Ἡσαΐα γι' αὐτούς: «Γέννησα υἱοὺς καὶ τοὺς ἀνύψωσα (δόξασα)»⁶³. Ἐχουν λοιπὸν οἱ Ἰσραηλιῆτες αὐτόκλητη τὴν ταπείνωση

63. Ἡσ. 1, 2.

τὴν ταπεινῶσιν· δεδυσσεβήκε γὰρ εἰς τὸν ὑψοῦντα Θεόν. Τεταπεινῶται δὲ τίνα τρόπον, διαδείκνυσιν εὐθύς· ἔφη γάρ· «Ταῖς πολυδοῖαις σου ἐκοπίασας». Εἰς πᾶσαν γὰρ ὡσπερ ἀπωλείας ἐρχόμενοι ὁδόν, δεδαπανηκάσι μὲν ἐπ' 5 οὐδενὶ τῶν χρησίμων τὰς τῆς ψυχῆς εὐτονίας, δῆλον δὲ ὅτι τὰς νοητάς, κεκμήκασιν δὲ οὐ μετρίως, ἐπ' ὀλεθρίοις πράγμασι τιθέμενοι τὰς σπουδάς. Ἡ τάχα που καὶ πολυδοῖας ἐν τούτοις φησὶ τὸ αἰεὶ μεθίστασθαι πρὸς θεοὺς ἑτέρους, καὶ τῶν μὲν ἤδη πεπορισμένων ὀλιγωρεῖν, ζητεῖν δὲ τοὺς παρ' 10 ἑτέροις ὄντας τισὶ καὶ καταμεθύειν ὡσπερ διαρῶριπτουμένοις πανταχοῦ, ἔρεισμα τε καὶ κατάστασιν οὐκ ἔχειν τὸν ἐν αὐτοῖς ὄντα νοῦν. Συμβαίνει δὲ τοῦτο πάσχειν ἡμᾶς καὶ ἐν ταῖς ἐκτόποις τῶν ἡδονῶν. Ἀποφέρεται γὰρ ὁ νοῦς ἔσθ' ὅτε πρὸς πᾶν εἶδος ἀκαθαρσίας, καὶ ποτὲ μὲν τὸ πλουτεῖν 15 ἐπαινεῖ, ποτὲ δὲ σαρκὸς ἐρᾶ, καὶ δόξης ἠττᾶται κενῆς, καὶ οἷον παντὶ πνεύματι περιφέρεται, κατὰ γε τὸ εἰρημένον διὰ φωνῆς Ἰερεμίου περὶ τινος· «Ἐν ἐπιθυμίαις ψυχῆς αὐτῆς ἐπνευματοφορεῖτο· παρεδόθη· τίς ἐπιστρέψει αὐτήν;». Ἡ γὰρ τοῦτο παθοῦσα ψυχὴ παραδοθήσεται πάντως ταῖς τῶν 20 παθῶν προσβολαῖς· καὶ τοῦτο διδάσκει λέγων ὁ Παροιμιαστής· «Σκολιοὶ γὰρ λογισμοὶ χωρίζουσιν ἀπὸ Θεοῦ, καὶ ῥεμβασμὸς ἐπιθυμίας μεταλλεύει νοῦν ἄκακον».

Χρὴ τοίνυν ἡμᾶς ἀνασειράζειν τὸν νοῦν, εἰ δὴ βούλοιτό πως ἀσχέτως ἰέναι κατὰ πετρῶν, καὶ ταῖς τῶν ἡδονῶν ἐκτό- 25 ποῖς ἐφήδεσθαί τε καὶ ὀμιλεῖν, ἵνα μὴ καμῶν ἐκ πολυδοῖας θήρωμα γένηται διαβολικόν. Ταῦτ' οὖν ποιήσασα, φησὶν, ὦ Ἱερουσαλήμ, οὐκ εἶπας· «Παύσομαι ἐνισχύουσα», τουτέστιν, οὐκ ἀνέκοψας τοῖς ἐπιλογισμοῖς τὴν ἐπὶ τὰ αἰσχίω πρόοδον, οὐ μεμέτρηκας τὴν ἀπόστασιν, οὐ κατέλυσας τὴν 30 εἰς τὰ φαῦλα σπουδὴν, ἐπίκεισαι δὲ μᾶλλον ἐντονώτερον

64. Ἱερ. 2, 24.

65. Σοφ. Σολ. 1, 3.

γιατί ἔδειξαν ἀσέβεια πρὸς τὸν Θεὸ πού τοὺς δόξασε. Καὶ μὲ ποιὸ τρόπο ταπεινώθηκαν, τὸ δείχνει ἀμέσως, γιατί εἶπε: «Κοπίασες ἄδικα μὲ τοὺς πολλοὺς δρόμους σου». Βαδίζοντας δηλαδή κατὰ κάποιο τρόπο σὲ κάθε ὁδὸ ἀπώλειας, δαπάνησαν ὄχι γιὰ κάποιο χρῆσιμο τῆς δυνάμεις τῆς ψυχῆς τους, προφανῶς τῆς πνευματικῆς, καὶ ὑποβλήθηκαν σὲ κόπους ὄχι καὶ λίγους, καταβάλλοντας τῆς προσπάθειάς τους γιὰ ὀλέθρια πράγματα. Ἡ ἐνδεχομένως πολλές πορεῖες ἐδῶ ἐννοεῖ τῆς συνεχεῖς μετακινήσεις τους σὲ ἄλλους θεοὺς, καὶ γιὰ ἐκείνους βέβαια πού εἶχαν ἤδη ἔδειχναν ἀδιαφορία, ζητοῦσαν ὅμως ἐκείνους πού εἶχαν ἄλλοι καὶ ἔπεφταν σὰν μεθυσμένοι ὅμοια μ' αὐτοὺς πού τρικλίζουν ἀπὸ ἐδῶ καὶ ἀπὸ κεῖ, μὴ ἔχοντας ὁ νοῦς τους στήριγμα καὶ σταθερότητα. Συμβαίνει αὐτὸ νὰ τὸ παθαίνομε καὶ ἐμεῖς μὲ τῆς παράνομες ἡδονές. Μεταφέρεται δηλαδή ὁ νοῦς πολλές φορές σὲ κάθε λογῆς ἀκαθαρσία, καὶ ἄλλοτε ἐπαινεῖ τὰ πλούτη, ἄλλοτε ποθεῖ τὴν σάρκα καὶ νικεῖται ἀπὸ τὴν κενοδοξία, καὶ φέρεται κατὰ κάποιο τρόπο ὅπου φυσάει ὁ κάθε ἄνεμος, ὅπως λέγει μὲ τὰ λόγια τοῦ Ἱερεμία γιὰ κάποια: «Φέρονταν σὰν ἀπὸ ἄνεμο ἀπὸ τῆς ἐπιθυμίας τῆς ψυχῆς τῆς παραδόθηκε σ' αὐτές, καὶ ποιὸς θὰ τὴν ἐπαναφέρει;»⁶⁴. Γιατὶ ἡ ψυχὴ πού τὸ ἔπαθε αὐτὸ θὰ παραδοθεῖ ὅπωςδήποτε σὲ τῆς ἐπιθέσεις τῶν παθῶν. Καὶ αὐτὸ τὸ διδάσκει ὁ παροιμιστής λέγοντας: «Γιατὶ οἱ διεστραμμένοι λογισμοὶ χωρίζουν ἀπὸ τὸν Θεό»⁶⁵, «καὶ ἡ ἀχαλιναγωγή ἐπιθυμία διαστρέφει τὸν ἄδολο νοῦ»⁶⁶.

Πρέπει λοιπὸν ἐμεῖς νὰ ἐπαναφέρομε στὴ θέση τοῦ τοῦ νοῦ, ἂν τυχὸν ἤθελε ὀρμήσει ἀκράτητος πάνω στὰ βράχια καὶ εὐχαριστιέται μὲ παράνομες ἡδονές καὶ ἀσχολεῖται μ' αὐτές, γιὰ νὰ μὴν ἀποκάμει ἀπὸ τὴν μακρυπορεία καὶ γίνεθαι θήραμα διαβολικό. Κι ἀφοῦ τὰ ἔκανες αὐτά, Ἱερουσαλήμ, δὲν εἶπες, «Θὰ σταματήσω τὴν προσπάθειά μου», δηλαδή δὲν ἀνέκοιψες μὲ λογικὲς σκέψεις τὴν πορεία σου πρὸς τὰ χειρότερα, δὲν ἀναλογίσθηκες τὴν ἀποστασία, δὲν σταμάτησες τὴν ἐπιθυμία σου πρὸς τὰ φαῦλα, ἀλλὰ μᾶλλον ἐπιμέ-

66. Σοφ. Σολ. 4, 12

τῷ δοῦν ἐθέλειν, ἃ χρῆν δὴ πού μὴδὲ γενέσθαι τὴν ἀρχὴν. Ψυχῆς μὲν γὰρ ἔργον ἐστὶ, κὰν γοῦν μετρίαν ἐχούσης σύνε-
 σιν, τὸ μὴ ἀλῶναι θέλειν αἰτιάμασι τοῖς εἰς ἁμαρτίαν· εἰ δὲ
 δὴ πού γένοιτο καὶ παθεῖν αὐτό, κὰν γοῦν ἐλέσθαι μετανο-
 5 εῖν, καὶ διὰ τῆς εἰς τὸ ἄμεινον ἀναδρομῆς ἀποσκευάσασθαι
 τὰ ἐγκλήματα. Εἰ δὲ ἀσχέτως καταφέροιο πρὸς τὰ αἰσχία,
 παραιτοῖτό τε προσεπιτούτω τὸ χρῆναι μετανοεῖν, προσέ-
 θηκεν ἁμαρτίαν ἐφ' ἁμαρτία, ἀρρώστημα δὲ ἐπ' ἀρρώστη-
 ματι παθοῦσαν αὐτὴν ἔνεστιν ἰδεῖν. Αἰτιᾶται γοῦν τοὺς ἐν
 10 τούτοις ὄντας ὁ τῶν ὄλων Θεός, καὶ φησι· «Μὴ ὁ πίπτων
 οὐκ ἀνίσταται, ἢ ὁ ἀποστρέφων οὐκ ἐπιστρέφει; Διατί ἀπέ-
 στρεψεν ὁ λαὸς οὗτος ἀποστροφὴν ἀναιδῆ καὶ κατεκρατή-
 θησαν ἐν τῇ προαιρέσει αὐτῶν, καὶ οὐκ ἠθέλησαν τοῦ ἐπι-
 στρέψαι;». Ἄλλ' ὅτι ταῦτα πέπραχας, φησί, διὰ τοῦτο οὐ
 15 κατεδεήθης μου. Καίτοι πῶς οὐ μᾶλλον ἐχρῆν, ἐπειδὴ τὰ
 οὕτως αἰσχρὰ καὶ ἀπόβλητα δράσαι τετόλμηκας, ἀνατεῖ-
 ναι τὰς ἰκετηρίας, αἰτῆσαί τε παρὰ Θεοῦ τὸν ἔλεον; Δέχε-
 ται γὰρ τοὺς μετανοεῖν ἐθέλοντας, ἀγαθὸς ὢν φύσει καὶ εἰ-
 δὼς τὸ πλάσμα ἡμῶν, κατὰ τὸ γεγραμμένον. Ἔφη γοῦν δι'
 20 ἐνὸς τῶν ἁγίων προφητῶν· «Ἐπιστράφητε, υἱοί, ἐπιστρέ-
 φοντες, καὶ ἰάσομαι τὰ συντριμματα ὑμῶν». Ἀπονοίας οὖν
 ἀπόδειξις τῆς ἐσχάτης καὶ τῆς εἰσάπαν ἀποστροφῆς, τὸ ἐν
 κακοῖς γεγονότα τοσοῦτοις, μὴ ἀνασχέσθαι παρὰ Θεοῦ
 καὶ γοῦν τὸ ἐλεεῖσθαι ζητεῖν μετὰ τῆς τῶν πταισμάτων
 25 ὁμολογίας. Γέγραπται γάρ, ὅτι «Λέγε σὺ τὰς ἀνομίας σου
 πρῶτος, ἵνα δικαιωθῆς». Ψάλλει δέ τις καὶ φησιν· «Εἶπα·
 Ἐξαγορεύσω κατ' ἐμοῦ τὴν ἀνομίαν μου τῷ Κυρίῳ, καὶ σὺ
 ἀφῆκας τὴν ἀσέβειαν τῆς καρδίας μου».

Ἄλλ' ἦν τις τοῖς Ἰουδαίοις λόγος, σαθρός τε καὶ ἀναλ-
 30 κισ καὶ ἀμαθίας ἔμπλεως· διετείνοντο γὰρ ἀποστήναι ἀπὸ

67. Ἱερ. 8, 4-5.

68. Ψαλμ. 102, 14.

νεις έντονότερα στό νά θέλεις νά πράττεις αὐτά πού οὔτε στήν ἀρχή ἔπρεπε νά πράξεις. Γιατί εἶναι ἔργο ψυχῆς, κι ἂν ἀκόμα ἔχει μέτρια σύνεση, νά μὴ θέλει νά βρεθεῖ σέ κατηγορίες γιά ἁμαρτία· καὶ ἂν συμβεῖ νά τὸ πάθει ποτέ, νά προτιμήσει τοῦλάχιστο νά μετανοήσει, καὶ μὲ τὴν ἐπάνοδό της στὰ καλύτερα ν' ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ τίς ἁμαρτίες. Ἐνῶς φέρεται ἀκράτητα πρὸς τὰ αἰσχροῦ καὶ ἀποφεύγει ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ καὶ τὴν ὑποχρέωση νά μετανοήσει, προσθέτει ἁμαρτία πάνω σὲ ἁμαρτίες, καὶ μπορεῖς νά δεῖς ὅτι ἔχει πάθει ἀρρώστια πάνω σὲ ἄλλη ἀρρώστια. Κατηγορεῖ λοιπὸν ὁ Θεὸς τῶν ὄλων αὐτοὺς πού βρίσκονται σ' αὐτὴν τὴν κατάσταση καὶ λέγει· «Μήπως αὐτὸς πού πέφτει δὲν σηκώνεται, ἢ αὐτὸς πού ἀπομακρύνεται δὲν ἐπιστρέφει; Γιατί ὁ λαὸς αὐτὸς ἀπομακρύνθηκε ἀπὸ μένα μὲ τρόπο ἀδιάντροπο καὶ ἐπιμένουν μὲ πείσμα στὴ γνώμη τους καὶ δὲν θέλουν νά ἐπιστρέψουν;»⁶⁷. Ἄλλ' ἐπειδὴ διέπραξες, λέγει, αὐτὰ τὰ ἁμαρτήματα, γι' αὐτὸ δὲν μὲ παρακάλεσες. Ἐνῶς καὶ βέβαια πῶς δὲν ἔπρεπε πολὺ περισσότερο νά τὸ κάνεις, ἐπειδὴ τόλμησες νά κάνεις αὐτὰ τὰ τόσο αἰσχροῦ καὶ ἀπόβλητα, νά ἀναπέμψεις τίς ἱκεσίες σου καὶ νά ζητήσεις τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ; Γιατί δέχεται αὐτοὺς πού θέλουν νά μετανοήσουν, ἐπειδὴ εἶναι ἀπὸ τὴ φύση τοῦ ἀγαθοῦ καὶ σύμφωνα μὲ αὐτὸ πού ἔχει γραφεῖ, «γνωρίζει ἀπὸ τί εἴμαστε πλασμένοι»⁶⁸. Γιατί ἔχει πεῖ μέσω ἑνὸς ἀπὸ τοὺς ἁγίους προφῆτες· «Ἐπιστρέψατε, τέκνα μου, ἐπιστρέψατε, καὶ θὰ θεραπεύσω τὰ συντρίμματά σας»⁶⁹. Εἶναι ἀπόδειξη λοιπὸν ἔσχατης ἀνοησίας καὶ ὀριστικῆς ἀπομάκρυνσης, αὐτὸς πού περιέπεσε σὲ τόσο μεγάλα κακά, νά μὴ στηριχθεῖ στὸν Θεὸ καὶ νά μὴ ζητᾶ τὸ ἔλεός του μὲ τὴν ταυτόχρονη ὁμολογία τῶν ἁμαρτημάτων. Γιατί ἔχει γραφεῖ· «Λέγε σὺ πρῶτος τίς ἁμαρτίες σου, γιὰ νά δικαιωθεῖς»⁷⁰. Ψάλλει ἐπίσης κάποιος καὶ λέγει· «Εἶπα· Θὰ ἐξομολογηθῶ τὴν ἁμαρτία μου στὸν Κύριο κατηγορώντας τὸν ἑαυτό μου, καὶ ἐσὺ συγχώρησες τὴν ἀσέβεια τῆς καρδιάς μου»⁷¹.

Ἄλλὰ ὑπῆρχε ἐκ μέρους τῶν Ἰουδαίων κάποια δικαιολογία σαθρὴ καὶ ἀστήρικτη καὶ γεμάτη ἀπὸ ἀμάθεια. Ἰσχυρίζονταν

69. Ἰερ. 3, 22.

70. Ἠσ. 43, 26.

71. Ψαλμ. 31, 5.

Θεοῦ ζῶντος καὶ προσνεῦσαι θεοῖς ἑτέροις, ἐπεὶ περ αὐτοῖς
 ὁ Βαβυλωνίων ὄχλος ὡς ὅσον οὐδέπω παρεσόμενος ἀπηγ-
 γέλλετο. Ἄλλ', ὡ³ παράφρων, φησί, τίνα φοβηθεῖσα ηὐλα-
 θήθης καὶ ἐψεύσω με; Ἄνθρωπος ὢν ὁ Βαβυλωνίων τύ-
 5 ραννος, καὶ ὡς πρὸς γε τὴν θεῖαν ἰσχύν, οὐδὲν παντελῶς ἢ
 ἐπ' αὐτῷ στρατιά. Γέγραπται γὰρ περὶ Θεοῦ· «Ὁ κατέχων
 τὸν γύρον τῆς γῆς, καὶ οἱ ἐνοικοῦντες ἐν αὐτῇ ὡς ἀκροίδες».

Ἔφη δὲ πάλιν ὁ προφήτης Ἡσαΐας· «Εἰ πάντα τὰ ἔθνη ὡς
 σταγῶν ἀπὸ κάδου, καὶ ὡς σίελος λογισθήσονται, καὶ ὡς
 10 ῥοπή ζυγοῦ ἐλογίσθησαν, τίτι ὡμοιώσατε Κύριον, καὶ τίτι
 ὁμοιώματι ὡμοιώσατε αὐτόν;». Ἀνούστατοι τοίνυν οἱ Θε-
 οῦ κρείττονα τὸν ἀπὸ γῆς ἄνθρωπον εἶναι νομίσαντες, καὶ
 ψευσάμενοι μὲν τὴν εἰς αὐτὸν εὐσέβειαν, οἰηθέντες δὲ ὅτι
 σωθήσονται διὰ τῶν οὐκ ὄντων θεῶν. Ποία γὰρ ὄνησις γέ-
 15 νοιτ' ἂν ἐκ λίθου καὶ ξύλου;

Εἴρηται γοῦν περὶ αὐτῶν· «Καὶ ἐν τῷ καιρῷ τῶν κακῶν
 αὐτῶν ἐροῦσιν· Ἀνάστα καὶ σῶσον ἡμᾶς. Καὶ ποῦ εἰσὶν οἱ
 θεοί σου, οὓς ἐποίησας σεαυτῷ; εἰ ἀναστήσονται καὶ σώ-
 σουσί σε ἐν καιρῷ τῆς κακώσεώς σου;». Ἐψεύσαντο δὲ τὸν
 20 Θεόν, οὐ λόγῳ τοῦτο δρῶντες μόνον, ἀλλὰ γὰρ δι' αὐτῶν
 τῶν πραγμάτων, ὁποῖόν ἐστι τὸ περὶ αὐτῶν εἰρημένον ὡς
 ἐν τρόπῳ παραδείγματος· «Καὶ ἐπέμεινα τοῦ ποιῆσαι στα-
 φυλήν, ἐποίησαν δὲ ἀκάνθας, καὶ οὐ δικαιοσύνην, ἀλλὰ
 κρίσιν (κραυγήν)». Ἔφη δέ που καὶ ὁ θεσπέσιος Μελωδὸς
 25 ὡς ἐκ προσώπου Χριστοῦ περὶ αὐτῶν· «Υἱοὶ ἀλλότριοι
 ἐψεύσαντό μοι, υἱοὶ ἀλλότριοι ἐπαλαιώθησαν, καὶ ἐχώλα-
 ναν ἀπὸ τῶν τρίβων αὐτῶν».

Στίχ 11-13. «Καὶ οὐκ ἐμνήσθης μου, οὐδὲ ἔλαβές με εἰς
 τὴν διάνοιάν σου, οὐδὲ εἰς τὴν καρδίαν σου. Καὶ γὰρ σε
 30 ἰδὼν παρορῶ, καὶ ἐμὲ οὐκ ἐφοβήθης. Καὶ γὰρ ἀπαγγελῶ

72. Ἦσ. 40, 22.

73. Ἦσ. 40, 15, 18.

δηλαδή ὅτι εἶχαν ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ τὸν Θεὸ πού ζεῖ καὶ ἔκλιναν σὲ ἄλλους θεούς, ἐπειδὴ ὑπῆρχε φήμη, ὅτι ὅπου νᾶναι καταφθάνει ὁ Βαβυλωνιακὸς ὄχλος. Ἐπὶ αὐτῶν ὁ ἀνὸς λέγει, τί σ' ἔκανε νὰ φοβηθεῖς καὶ νὰ θελήσεις νὰ μοῦ πεῖς ψέματα; Ὁ Βαβυλώνιος βασιλιάς εἶναι ἄνθρωπος καὶ μπροστὰ στὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ δὲν ἀξίζουν τίποτε οἱ στρατιές του. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ γιὰ τὸν Θεό: «Αὐτὸς πού κατέχει τὸν γύρο τῆς γῆς, ἐνῶ αὐτοὶ πού κατοικοῦν σ' αὐτὴν εἶναι ὅμοιοι μὲ ἀκρίδες»⁷². Εἶπε πάλι ὁ προφήτης Ἡσαΐας: «Ἄν ὅλα τὰ ἔθνη εἶναι σὰν μᾶ σταγόνα ἀπὸ ἓνα κάδο καὶ ἔχουν θεωρηθεῖ σὰν φύμα καὶ λογαριάσθηκαν σὰν ροπὴ ζυγαριᾶς, μὲ τί παρομοιάσετε τὸν Κύριο, καὶ μὲ ποιά εἰκόνα τὸν ἔξομοιώσατε;»⁷³. Εἶναι τελείως ἀνόητοι λοιπὸν ὅσα νόμισαν ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὴ γῆ εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ πρόσφεραν σ' αὐτὸν ὑποκριτική εὐσέβεια, νομίζοντας ὅτι θὰ σωθοῦν ἀπὸ ἀνύπαρκτους θεούς. Γιατὶ ποιά ὠφέλεια θὰ μπορούσε νὰ προέλθει ἀπὸ τὴν πέτρα καὶ τὸ ξύλο;

Πράγματι εἰπώθηκε γι' αὐτούς. «Καὶ στὸν καιρὸ τῶν δεινῶν θὰ ποῦν· Σήκω καὶ σῶσε μας. Καὶ ποῦ εἶναι οἱ θεοὶ σου τοὺς ὁποίους καπασκεύασες ἐσὺ γιὰ τὸν ἑαυτό σου; Δὲν θὰ σηκωθοῦν νὰ σὲ σώσουν τὸν καιρὸ πού ὑποφέρεις;»⁷⁴. Καὶ εἶπαν ψέματα στὸν Θεό, κἀνοντάς το αὐτὸ ὄχι μόνον μὲ τὰ λόγια, ἀλλὰ μὲ τὰ ἴδια τὰ πράγματα, ὅπως εἶναι αὐτὸ πού εἰπώθηκε γι' αὐτούς σὰν παράδειγμα: «Καὶ κἀνοντάς τὰ πάντα περίμενα νὰ ἀποδώσει σταφύλια, ἀλλὰ ἔκανε ἀγκάθια, ὄχι δικαιοσύνη, ἀλλὰ κραυγὴ ἀδικουμένων»⁷⁵. Εἶπε κάπου καὶ ὁ ἑξαίσιος Ψαλμωδὸς μιλώντας ἐκ μέρους τοῦ Χριστοῦ γι' αὐτούς: «Υἱοὶ ξένοι πρὸς ἐμένα μοῦ εἶπαν ψέματα, υἱοὶ ξένοι πρὸς ἐμένα κατάντησαν ἄχρηστοι καὶ παραστράτησαν ἀπὸ τοὺς δρόμους τους»⁷⁶.

Στίχ. 11-13. «Δὲν μὲ θυμήθηκες οὔτε μὲ ἔβαλες στὸ νοῦ σου ἢ στὴν καρδιά σου. Κι ἐγὼ σὲ εἶδα καὶ σὲ προσπέρασα καὶ δὲν μὲ φοβήθηκες. Θὰ ἀναγγείλω καὶ ἐγὼ τὴ δίκαια ἀπόφασή

74. Ἱερ. 2, 27-28.

75. Ἱσ. 5, 4 καὶ 7.

76. Ψαλμ. 17, 45-46.

τὴν δικαιοσύνην μου, καὶ τὰ κακά σου, ἃ οὐκ ὠφελή-
σουσί σε. Ὄταν ἀναδοῆσῃς, ἐξελέσθωσάν σε ἐν τῇ θλί-
ψει σου. Τούτους γὰρ πάντας ἄνεμος λήψεται καὶ ἀποί-
σει καταιγίς».

5 Ἔφη πού Θεός διὰ φωνῆς Ἰεζεκιήλ πρὸς τὴν τῶν Ἰου-
δαίων μητέρα, φημί δὴ τὴν Συναγωγὴν· «Καθὼς ἐποίη-
σας, οὕτως ἔσται σοι· τὸ ἀνταπόδομά σου ἀνταποδοθήσε-
ται εἰς κεφαλὴν σου». Naὶ μὴν καὶ ὁ προφήτης Ἡσαΐας·
«Οὐαὶ τῷ ἀνόμῳ», φησί· «πονηρὰ κατὰ τὰ ἔργα τῶν χει-
10 ρῶν αὐτοῦ συμβήσεται αὐτῷ». Τοιοῦτόν τι καὶ νῦν διὰ τῶν
προκειμένων σημαίνεται. Ἐπειδὴ γὰρ τὴν περὶ ἐμοῦ γνῶ-
σιν ἀπεώσω, φησίν, ὑπεροραθήσῃ παρ' ἐμοῦ καὶ ἰσοπαλῆ
τοῖς πλημμελήμασιν ὑπομενεῖς τὴν δίκην. Ἐπιλανθάνεται
δέ τις τοῦ Θεοῦ τοῦ κατὰ φύσιν καὶ ἀληθῶς, καὶ τοῦ κατεξ-
15 ουσιάζοντος τῶν ὄλων, οὐχὶ δήπου πάντως εἰς ἀμνησίαν
ἐλθὼν τοῦ ὅτι Θεός ἔστι («καὶ τὰ δαιμόνια γὰρ πιστεύουσι
καὶ φρίττουσι», κατὰ τὴν τοῦ ἀποστόλου φωνήν), ἀφειδή-
σας δὲ μᾶλλον τοῦ ὑποκεῖσθαι θέλειν αὐτῷ καὶ τῶν παρ'
αὐτοῦ διατεταγμένων ὀλίγα φροντίσας ὡς ἐξήνιον ὁρᾶ-
20 σθαι καὶ ἀπειθῆ, καὶ ὀλοτρόπως ἐκνενευκότα πρὸς πᾶν
τοῦναντίον ὧν ἔδει πληροῦν.

Ἐπιλανθάνεται δὲ Θεός, ἥγουν ὑπερορᾷ τῶν ἀμνημο-
νούντων αὐτοῦ, μονονουχὶ τὴν ἐπίκουρον χεῖρα συστέλ-
λων, καὶ φειδοῦς ἀπάσης ἀπογυμνῶν αὐτούς· ὃ δὴ πέπον-
25 θεν Ἰσραήλ. Οὐ γὰρ ἐφοβήθη τὸν οὐρανοῦ τε καὶ γῆς Κύ-
ριον καὶ τῶν ὄλων δημιουργόν τε καὶ τεχνίτην· ἀπολύσας
δὲ ὥσπερ τῶν αὐτοῦ σκήπτρων τὸν ἀνχένα, δεδούλευκε
τοῖς οὐκ οὔσι θεοῖς Ταύτητοί φησιν, ὅτι «Σὺ οὐκ ἐφοβή-
θης με, καὶ ἐγὼ ἀναγγελῶ τὴν δικαιοσύνην μου καὶ τὰ κα-
30 κά σου», κακὰ λέγων τὴν ἀπόστασιν τὴν ἀπ' αὐτοῦ δηλο-

77. Ὁβδιού 1, 15.

78. Ἡσ. 3, 11.

μου καὶ τὶς ἁμαρτωλὲς πράξεις σου, οἱ ὅποῖες δὲν θὰ σὲ ὠφελήσουν. "Ὅταν φωνάξεις, ἄς σὲ ἀπαλλάξουν ἀπὸ τῆ θλίψης σου. "Ὅλους αὐτοὺς θὰ τοὺς πάρει ὁ ἄνεμος καὶ θὰ τοὺς πετάξει μακριὰ ἢ καταιγίδα».

Εἶπε κάποιου ὁ Θεὸς μὲ τὸ στόμα στὸν Ἰεζεκιήλ στὴ μητέρα τῶν Ἰουδαίων, ἐννοῶ τὴ Συναγωγὴ· «Ὅπως ἔπραξες, ἔτσι θὰ σοῦ συμβεῖ ἢ ἀνταπόδοση τοῦ κακοῦ ποὺ ἔκανες θὰ πέσει στὸ κεφάλι σου»⁷⁷. Ἄλλὰ καὶ ὁ προφήτης Ἡσαΐας λέγει. «Ἄλλοίμονο στὸν παράνομο· ὀλέθρια πράγματα θὰ τοῦ συμβοῦν ἀνάλογα μὲ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν του»⁷⁸. Κάτι παρόμοιο δηλώνεται τώρα μὲ τὰ ἐξεταζόμενα ἐδῶ. Ἐπειδὴ δηλαδή, λέγει, ἀπέρριψες τὴ γνώση γιὰ μένα, θὰ σὲ παραβλέψω καὶ ἐγὼ καὶ θὰ δεχθεῖς τιμωρία ἀνάλογη μὲ τὶς ἁμαρτίες σου. Λησιμονεῖ βέβαια κανεὶς τὸν ἀπὸ τὴ φύση του καὶ ἀληθινὸ Θεὸ καὶ ποὺ ἔχει στὴν ἐξουσία του τὰ πάντα, ὄχι φυσικὰ ξεχνώντας ὅπωςδὴποτε ὅτι ὑπάρχει Θεὸς (Γιατὶ σύμφωνα μὲ τὸ λόγο τοῦ ἀποστόλου, «καὶ τὰ δαιμόνια πιστεύουν καὶ νιώθουν φρίκη»⁷⁹), ἀλλὰ μὴ θέλοντας νὰ βρισκεται κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία του καὶ φροντίζοντας λίγο γιὰ τὶς ἐντολὲς ποὺ ἔδωσε, ὥστε νὰ φαίνεται ἀνυπάκουος καὶ ἀναιδής καὶ νὰ ἔχει στραφεῖ στὸ σύνολό του σὲ κάθε τι τὸ ἀντίθετο ἀπὸ ὅσα ἔπρεπε νὰ κάνει.

Ὁ Θεὸς ἀντίθετα λησιμονεῖ, δηλαδή παραβλέπει ἐκείνους ποὺ δὲν τὸν θυμοῦνται, ἀποσύροντας κατὰ κάποιον τρόπο τὸ χέρι του ποὺ ξέρει νὰ βοηθᾷ καὶ ἀπογυμνώνοντας αὐτοὺς ἀπὸ κάθε φροντίδα, πράγμα ποὺ ἔπαθε ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαός. Γιατὶ δὲν φοβήθηκε τὸν Κύριο τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς καὶ δημιουργὸ τῶν ὅλων καὶ τεχνίτη, καὶ ἀφοῦ ἔλευθέρωσε κατὰ κάποιον τρόπο τὸν αὐχένα του ἀπὸ τὴν ἐξουσία του, ἔγινε δοῦλος ἐκείνων ποὺ δὲν εἶναι θεοί. Γι' αὐτὸ λέγει· «Ἐσὺ δὲν μὲ φοβήθηκες, καὶ ἐγὼ θὰ ἀναγγείλω τὴ δίκαια ἀπόφασή μου καὶ τὶς ἀνομίες σου», ἀνομίες ὀνομάζοντας προφανῶς τὴν ἀπομάκρυνσή του ἀπὸ αὐτὸν καὶ τὴν κλίση του

79. Ἰακ. 2, 19.

νότι, καὶ τὸ προσκλίνεσθαι λέγειν, οἷς αὐτὸς εἰργάσατο θεοῖς. Ἐπαγγέλλει δὲ τὴν αὐτοῦ δικαιοσύνην ἐπὶ τῶν τοιαύδε δρᾶν εἰωθότων ὁ τῶν ὄλων Θεός, ψῆφον ἐπ' αὐτοῖς θείαν ἐκφέρων καὶ ἰσορροπὸν κόλασιν ἐπιτιθεῖς. Οὐ γὰρ εἰς ἓνα
5 τὸν καθ' ἡμᾶς τὰ τολμήματα, ἀλλ' εἰς αὐτὴν πράττεται τὴν ὑψοῦ τε καὶ ἄνω καὶ τῶν ὄλων κατάρχουσαν φύσιν. Ὅτι δὲ ἀνήνυτος [ἀνόνητος] αὐτοῖς ἢ τῶν ψευδωνύμων εὗρεσις θεῶν, διαδεικνυσιν εἰπὼν ὅτι «Οὐκ ὠφελήσουσί σε», καὶ ὅτι τὸ χρῆμά ἐστιν ἀληθές, προσαποφαίνει λέγων· «Ὅταν
10 ἀναδοῆσῃς, ἐξελέσθωσάν σε ἐν τῇ θλίψει σου».

Οὐκοῦν, ὡς ὁ προφήτης φησί, «Τί ὠφελεῖ γλυπτὸν, ὅτι ἔγλυψαν αὐτό; ἔπλασαν αὐτὸ χώνευμα φαντασίαν ψευδῆ, καὶ αὐτὸ τέκτων ἐποίησε, καὶ οὐ Θεός ἐστιν». Εἶτα πῶς ἐπικουρήσειεν ἂν τοῖς πεπλανημένοις ἐκ ξύλου καὶ λίθου πε-
15 ποιημένον ἄγαλμα, καὶ τέχνης ἀνθρώπων εὐρήματα μᾶλλον, ἢ Θεός; Διὰ τοῦτο φησιν, ὅτι «Τοὺς πάντας ἄνεμος λήψεται καὶ ἀποίσει καταιγίς». Τούτους δὲ τίνας; Ἡ τοὺς παρ' αὐτῶν ἐπινοηθέντας θεούς, ἢ τάχα που τοὺς προσκυνοῦντας αὐτούς, οἱ καθάπερ χουῖς καὶ κόνις ταῖς τῶν ἀνέμων ἀναρῶ-
20 ῶντι πνοαῖς. Καὶ τοῦτο, οἶμαι, ἐστὶ τὸ ἐν βίβλῳ Ψαλμῶν εἰρημένον· «Γενηθήτωσαν ὡσεὶ χουῖς κατὰ πρόσωπον ἀνέμου», τουτέστι βαδιοῦνται πρὸς τὸ μηδέν». Ἔθος δὲ τῆ θεοπνεύστῃ Γραφῇ τὰς τῶν πειρασμῶν, ἢτοι τῶν κολάσεων ἐφόδους, λαίλαπι καὶ καταιγίδι πολλάκις ἀφομοιοῦν.

25 Στίχ. 13-14. «Οἱ δὲ ἀντεχόμενοί μου κτήσονται γῆν καὶ κληρονομήσουσι τὸ ὄρος τὸ ἅγιόν μου, καὶ ἐροῦσι· Καθαρίσατε ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ ὁδούς, καὶ ἄρατε σκῶλα ἀπὸ τῆς ὁδοῦ τοῦ λαοῦ μου».

Ἀναγκαίως ἐπενήνεκται τοῖς ἀνόπιν καὶ ταῦτα. Ἔδει
30 γάρ, ἔδει καὶ τῶν φιλαμαρτημόνων καὶ ἀποστατῶν ἐναργῆ

πρὸς τοὺς θεοὺς ποὺ ἔπλασε αὐτὸς μὲ τὰ χέρια του. Καὶ ἀναγγέλλει τὴ δικαιοσύνη του ὁ Θεὸς τῶν ὄλων βγάζοντας τὴ θεία του ἀπόφαση γι' αὐτοὺς καὶ ἐπιβάλλοντας τὴν ἰσορροπη τιμωρία. Γιατὶ οἱ θρασύτητές του δὲν γίνονταν πρὸς ἓναν ὅμοιό μας, ἀλλὰ πρὸς αὐτὴν τὴν ἴδια τὴ φύση ποὺ βρῖσκεται ψηλὰ καὶ στὰ οὐράνια καὶ ἐξουσιάζει τὰ πάντα. "Ὅτι ὅμως εἶναι ἀνώφελη γι' αὐτοὺς ἡ ἐφεύρεση τῶν ψευδώνυμων θεῶν, τὸ δείχνει λέγοντας: «Δὲν θὰ σὲ ὠφελήσουν» καὶ ὅτι αὐτὸ τὸ πρῶγμα εἶναι ἀληθινὸ, τὸ ἀποδεικνύει μὲ αὐτὸ ποὺ προσθέτει καὶ λέγει: «'Όταν φωνάξεις, ἄς σὲ ἀπαλλάξουν αὐτοὶ ἀπὸ τὴ θλίψη σου».

"Ὅπως λοιπὸν λέγει ὁ προφήτης: «Τί ὠφελεῖ τὸ ἄγαλμα ποὺ τὸ σκάλισαν; Ἀναχώνευσαν τὸ μέταλλο καὶ ἔπλασαν μὰ φαντασία ψεύτικη, καὶ αὐτὸ τὸ ἔπλασε γλύπτης καὶ ὄχι ὁ Θεός»⁸⁰. Καὶ πῶς θὰ μποροῦσε νὰ βοηθήσει αὐτοὺς ποὺ ἔχουν πλανηθεῖ, ἓνα ἄγαλμα κατασκευασμένο ἀπὸ ξύλο καὶ πέτρα καὶ ποὺ εἶναι ἐφεύρημα τέχνης ἀνθρώπων καὶ ὄχι ὁ θεός; Γι' αὐτὸ λέγει: «'Όλους θὰ τοὺς πάρει ὁ ἄνεμος καὶ θὰ τοὺς πετάξει μακριὰ ἢ καταιγίδα». «Αὐτούς» ποιούς;, "Ἡ ὀπωσδήποτες τοὺς θεοὺς ποὺ ἐπινοήθηκαν ἀπὸ αὐτούς, ἢ ἴσως αὐτοὺς ποὺ τοὺς προσκυνοῦν, οἱ ὅποιοι σὰν χῶμα καὶ σκόνη θὰ σκορπισθοῦν ἀπὸ τὶς πνοές τῶν ἀνέμων. Κι αὐτὸ νομίζω σημαίνει ἐκεῖνο ποὺ ἔχει λεχθεῖ ἀπὸ τὸ βιβλίον τῶν Ψαλμῶν: «Εἶθε νὰ γίνουν ὅπως τὸ χῶμα μπροστὰ στὸν ἄνεμο»⁸¹, δηλαδή νὰ βαδίσουν τὸ μηδέν. Εἶναι συνήθεια δηλαδή τῆς ἁγίας Γραφῆς νὰ παρομοιάζει συχνὰ τὶς ἐπιθέσεις τῶν πειρασμῶν καὶ τῶν τιμωριῶν μὲ λαίλαπα καὶ καταιγίδα.

Στίχ. 13-14. «'Όποιοι ὅμως στηρίζονται σ' ἐμένα θὰ κατακτήσουν τὴ γῆ καὶ θὰ κληρονομήσουν τὸ ἅγιο ὄρος μου, καὶ θὰ ποῦν Καθαρίστε τοὺς δρόμους ποὺ βρῖσκονται μπροστὰ του καὶ βγάλτε τὰ ἐμπόδια ἀπὸ τὸ δρόμο ποὺ θὰ περάσει ὁ λαός μου».

Κατ' ἀνάγκη καὶ αὐτὰ ἔχουν προστεθεῖ στὰ προηγούμενα. Γιατὶ ἔπρεπε, ναὶ ἔπρεπε νὰ γίνῃ φανερὴ καὶ ἡ τιμωρία ἐκείνων

81. Ψαλμ. 34, 5.

γενέσθαι τὴν κόλασιν καὶ τῶν ἀγαπῶντων αὐτὸν τὰ ἔργα. Καὶ καθόλου μὲν ἀληθῆς ἡ ὑπόσχεσις· ἅπας γὰρ εἶ τις ἀντέχεται Θεοῦ καὶ τῆς εἰς αὐτὸν ἀγάπης ὀλοτελοῦς οὐδὲν ἠγεῖται τὸ ἄμεινον, διαπρέπει δὲ καὶ δι' ἀπάσης ἀγαθοῦς γίας, οὗτος ἔσται κληρονόμος τῆς ἡτοιμασμένης γῆς τοῖς ἀγίοις, ἣν δὴ καὶ αὐτὸς ἡμῖν ὁ Σωτὴρ κατεσήμαινε λέγων· «Μακάριοι οἱ πραεῖς, ὅτι αὐτοὶ κληρονομήσουσι τὴν γῆν».

Ἔθος δὲ ἅγιον ἐν τούτοις φησὶ τάχα που τὴν ἄνω πόλιν, τὴν ἐπουράνιον Ἱερουσαλήμ, τὴν τῶν ἀγίων καλλίπολιν.

10 Ψάλλει γὰρ που καὶ φησι περὶ αὐτῆς ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ· «Τίς ἀναθήσεται εἰς τὸ ὄρος Κυρίου; ἢ τίς στήσεται ἐν τόπῳ ἀγίῳ αὐτοῦ; Ἄθῶος χερσὶ καὶ καθαρὸς τῇ καρδίᾳ».

Οὐκοῦν ἅπασιν τοῖς ἀντεχομένοις Θεοῦ κληρὸς ἔσται τῶν ἀγίων ἢ γῆ καὶ τὸ σεπτὸν τε καὶ διαδόητον ὄρος.

Ἔθος δὲ νυνὶ περὶ τῶν πιστευσάντων εἰς αὐτὸν ἐκ τῶν Ἰουδαϊκῶν ταγμάτων ποιεῖσθαι τοὺς λόγους, ὧν ἀπαρχὴ καὶ πρῶτοι γεγόνασιν οἱ θεσπέσιοι μαθηταί, τῆς εἰς Χριστὸν ἀγάπης ἀπρὶξ ἐχόμενοι, ἀκράδαντον ἔχοντες ἐπ' αὐτῷ τὴν πίστιν, καὶ ἀδιάβλητον τὴν ὑποταγὴν, καὶ ἀδιάσπαστον

20 τὴν ἀγάπην. Φασὶ γοῦν, ὅτι «Τίς ἡμᾶς χωρίσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ; θλίψις ἢ στενοχωρία ἢ διωγμὸς ἢ λιμὸς ἢ γυμνότης ἢ κίνδυνος ἢ μάχαιρα;». Οὗτοι γεγόνασι τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας κληρονόμοι καὶ κατεκτήσαντο γῆν τὴν ἄνω τὴν τοῖς πραέσιν ἠντρεπισμένην. Πρέποι δ'

25 ἂν τὸ τῆς πραότητος ὄνομα τοῖς τὴν εὐαγγελικὴν διαβιοῦσι ζωὴν, οἷς καὶ προστέταχεν ὁ Χριστὸς τὸ μὴ ὀργίζεσθαι δεῖν, μήτε μὴν ἀμύνεσθαι τινὰς τῶν λελυπηκότων, ἐπιείγεσθαι δὲ μᾶλλον εὐεργετεῖν καὶ τοὺς ἐν τάξει γεγονότας τῶν ἐχθρῶν. «Εὐ ποιεῖτε» γὰρ, φησὶ, «τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν, καὶ

30 προσεύχεσθε ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων ὑμᾶς, καὶ τῷ παίοντί σε εἰς τὴν δεξιὰν σιαγόνα, στρέψον αὐτῷ καὶ τὴν ἄλλην».

πού ἀγαποῦν τὴν ἁμαρτία καὶ ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὸν Θεό, καὶ τὰ ἔργα αὐτῶν πού τὸν ἀγαποῦν. Καὶ εἶναι ἀπόλυτα ἀληθινὴ ἡ ὑπόσχεση. Γιατὶ καθένας πού στηρίζεται στὸν Θεὸ καὶ δὲν θεωρεῖ τίποτα καλύτερο ἀπὸ τὴν ὀλοκληρωτικὴ ἀγάπη σ' αὐτὸν καὶ διαπρέπει μὲ τὸ σύνολο τῆς ἀγαθοεργίας του, αὐτὸς θὰ εἶναι ὁ κληρονόμος τῆς γῆς πού ἔχει ἐτοιμασθεῖ γιὰ τοὺς ἁγίους, τὴν ὁποία καὶ ὁ ἴδιος ὁ Σωτῆρας μας τὴν κατασήμανε λέγοντας: «Εἶναι μακάριοι οἱ πραεῖς, γιατί αὐτοὶ θὰ κληρονομήσουν τὴ γῆ»⁸². «Ὁρος ἅγιο» ἐδῶ ὀνομάζει ἴσως τὴν ἄνω πόλη, τὴν ἐπουράνια Ἱερουσαλήμ, τὴν καλλίπολη τῶν ἁγίων. Γιατὶ ψάλλει κάπου καὶ λέγει γι' αὐτὴν ὁ ἑξαίσιος Δαβίδ· «Ποιὸς θ' ἀνεβεῖ στὸ ὄρος τοῦ Κυρίου, ἢ ποιὸς θὰ σταθεῖ στὸν ἅγιο τόπο αὐτοῦ; Αὐτὸς πού ἔχει καθαρὰ τὰ χέρια καὶ ἀθῶα τὴν καρδιά»⁸³.

Γιὰ ὅλους λοιπὸν πού στηρίζονται στὸν Θεὸ θὰ εἶναι κληρονομία ἡ γῆ τῶν ἁγίων καὶ τὸ ἱερὸ καὶ περιβόητο ὄρος. Φαίνεται ὅτι ἐδῶ ὀμιλεῖ γιὰ ἐκείνους πού πίστεψαν σ' αὐτὸν προερχόμενοι ἀπὸ τὰ ἰουδαϊκὰ πλήθη, ἀπαρχὴ τῶν ὁποίων καὶ πρῶτοι ἀπὸ αὐτοὺς ὑπῆρξαν οἱ ἑξαίσιοι μαθητές, οἱ ὁποῖοι στηριζόμενοι γερὰ στὴν ἀγάπη τους πρὸς τὸν Χριστό, ἔχουν ἀκλόνητη πίστη σ' αὐτὸν καὶ ἀμεμπτη ὑποταγὴ καὶ ἀγάπη ἀδιάσπαστη. Καὶ πράγματι λένε· «Ποιὸς θὰ μᾶς χωρίσει ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ; Θλίψη ἢ στενοχώρια ἢ διωγμὸς ἢ πείνα ἢ γύμνια ἢ κίνδυνος ἢ μάχαιρα;»⁸⁴. Αὐτοὶ ἔγιναν κληρονόμοι τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν καὶ κατέκτησαν τὴν οὐράνια γῆ πού ἔχει ἐτοιμασθεῖ γιὰ τοὺς πρᾶους. Καὶ τὸ ὄνομα τῆς πραότητος ἀρμόζει σ' αὐτοὺς πού ζοῦν τὴν εὐαγγελικὴ ζωὴ, στοὺς ὁποίους καὶ ἔδωσε ὁ Χριστὸς τὴν ἐντολὴ ὅτι πρέπει νὰ μὴ ὀργίζονται οὔτε νὰ ἐχθρεύονται κάποιους πού τοὺς ἀδίκησαν, ἀλλὰ νὰ σπεύδουν μᾶλλον νὰ εὐεργετοῦν ἀκόμα καὶ αὐτοὺς πού βρῖσκονται στὴ τάξη τῶν ἐχθρῶν. Γιατὶ λέγει· «Νὰ εὐεργετεῖτε τοὺς ἐχθροὺς σας, νὰ προσεύχεσθε γιὰ ἐκείνους πού σᾶς βλάπτουν, καὶ σὲ αὐτὸν πού σὲ χτυπᾷ στὸ δεξιὸ μάγουλό σου,

84. Ρωμ. 8, 35.

Ἐνεξικακίας δὲ καὶ πραότητος τῆς εἰς ἄκρον ἀπόδειξις ἂν εἶη τὸ διαπρέπειν ἐν τούτοις. Τοῖς δὲ γε κτησαμένοις τὴν γῆν καὶ τὸ ὄρος τὸ ἅγιον, ὡς ἐν ὑποσχέσει καὶ ἐν ἐλπίδι ῥηθήσεται, φησί· «Καθαρίσατε ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ ὁδοῦς», 5 τοῦτό ἐστιν ἐναργῶς τό, «Ἐτοιμάσατε τὴν ὁδὸν Κυρίου, εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους αὐτοῦ».

Τίνα δὲ τρόπον ἡ ἐτοιμασία πράττεται, διεσάφησεν εἰπὼν· «Ἄρατε σκῶλα ἀπὸ τῆς ὁδοῦ τοῦ λαοῦ μου», τουτέστι, λείαν καὶ εὐήλατον ἀποδείξατε τοῖς ἀνά πᾶσαν τὴν γῆν τῆς 10 διὰ πίστεως σωτηρίας τὴν ὁδὸν· μηδὲν ἔστω τὸ τραχὺ καὶ ἄναντες. Ὁ μὲν γὰρ νόμος διὰ Μωσέως ἐλεεῖν οὐκ ἠπίιστατο καὶ δυσκατόρθωτος ἦν· πολλὰ γὰρ πταίομεν ἅπαντες καὶ δυσεύρετος ἦν ὁ εἰσάπαν ἐλεύθερος καὶ ἀμωμήτως αὐτὸν ἀποπεράναι δυνάμενος. Καὶ γοῦν ἔφασκον οἱ θεσπέσιοι μα- 15 θηταὶ τοῖς μετὰ τὴν πίστιν ἐπὶ τὰς τοῦ νόμου σκιάς ὑπονοστεῖν ἐθέλουσι· «Καὶ νῦν τί πειράζετε τὸν Θεόν, ἐπιθεῖναι τὸν ζυγὸν ἐπὶ τὸν τράχηλον τῶν μαθητῶν, ὃν οὔτε ἡμεῖς, οὔτε οἱ πατέρες ἡμῶν ἴσχυσαν βαστάσαι;». Ἐφη δὲ καὶ ὁ Παῦλος, ὅτι καὶ ὁ νόμος τῶν παραβάσεων χάριν προσετέθη· 20 ἔλεγχος γὰρ ἁμαρτίας ὁ νόμος, καὶ αὐτῶ προσπταίοντες, ὑπὸ μῶμον ἦσαν καὶ γραφήν. Ἐκώλυον οὖν ἅρα τῆς ἐννόμου ζωῆς τὸ δυσήνυτον. Ἄλλ' αἰρέσθω, φησὶν, ἐκ μέσου· ἡ δὲ εὐστιθῆς καὶ ἀνιδρωτὶ θάσιμος ἀναδεικνύσθω τρίβος, τουτέστι τῆς εὐαγγελικῆς πολιτείας ἡ δύναμις τὴν ἀληθῆ 25 λατρείαν εἰσφέρουσα. Ἐφη τι τοιοῦτον καὶ ἐτέρωθί που Θεὸς πρὸς τοὺς ἁγίους μυσταγωγός· «Πορεύεσθε διὰ τῶν πηλῶν μου, καὶ τοὺς λίθους ἐκ τῆς ὁδοῦ διαρῶίψατε», τουτέστι δυσχερείας ἀπάσης ἀπαλλάξατε τὴν ὁδὸν, ἥπερ ἂν ἀποφέροίτο πρὸς Θεὸν διὰ τῆς ἐν πνεύματί τε καὶ ἀληθοῦς λατρεί- 30 ας, καὶ τῆς ἐν πίστει φαιδρότητος.

Στίχ. 15-16. «Τάδε λέγει Κύριος ὁ ὑψιστος, ὁ ἐν ὑψηλοῖς

στρέψε του και τὸ ἄλλο»⁸⁵. Καὶ εἶναι ἡ πιὸ μεγάλη ἀπόδειξη ἀνεξικακίας καὶ πραότητος τὸ νὰ διαπρέπει κανεὶς σ' αὐτά. Καὶ σ' αὐτοὺς πού ἀπέκτησαν τὴ γῆ καὶ τὸ ἅγιο ὄρος, θὰ εἰπωθεῖ, λέγει, σὰν ὑπόσχεση καὶ ἐλπίδα: «Καθαρίστε τοὺς δρόμους πού βρίσκονται μπροστά του», δηλαδή ὀλοφάνερα τὸ «ἔτοιμᾶστε τὴν ὁδὸ τοῦ Κυρίου, ἔξομαλῦνατε τοὺς δρόμους αὐτοῦ»⁸⁶.

Μὲ ποιὸ ὅμως τρόπο γίνεται ἡ ἐτοιμασία, τὸ διασάφησε λέγοντας: «Ἀφαιρέστε τὰ ἐμπόδια ἀπὸ τὸ δρόμο τοῦ λαοῦ μου», δηλαδή κἀνατε λεία καὶ εὐκολοδιάβατη σὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους τῆς γῆς τὴν ὁδὸ τῆς σωτηρίας μέσω τῆς πίστεως: νὰ μὴν ὑπάρχει τίποτα τὸ δύσκολο καὶ ἀνηφορικό. Γιατὶ ὁ νόμος τοῦ Μωϋσῆ δὲν γνώριζε ἔλεος καὶ ἦταν πολὺ δύσκολο νὰ ἐφαρμοσθεῖ: γιατί ὅλοι διαπράττομε πολλὰ πταίσματα καὶ εἶναι δυσεύρετος ὁ τελείως ἀπαλλαγμένος ἀπὸ αὐτά καὶ πού νὰ μπορεῖ νὰ τὸν ἐφαρμόσει ἄμεμπτα. Καὶ πράγματι ἔλεγαν οἱ ἑξαίσιοι μαθητὲς σὲ ἐκείνους πού, ἀφοῦ εἶχαν πιστέψει, ἤθελαν νὰ ἐπιστρέψουν στὶς σκιὲς τοῦ νόμου: «Καὶ τώρα γιατί πειράζετε τὸν Θεὸ νὰ βάλει τὸ ζυγὸ στὸν τράχηλο τῶν μαθητῶν, τὸν ὁποῖο οὔτε ἐμεῖς οὔτε οἱ πατέρες μας μπόρεσαν νὰ τὸν βαστάξουν;»⁸⁷. Ἐπίσης καὶ ὁ Παῦλος εἶπε ὅτι καὶ «ὁ νόμος δόθηκε ἕξαιτίας τῶν παραβάσεων»⁸⁸: γιατί ὁ νόμος φανερώνει τὴν ἁμαρτία, καὶ ὅταν ἔσφαλλαν σ' αὐτὸν ἦταν ἔνοχοι γιὰ μομφὴ καὶ κατηγορία. Ἄρα λοιπὸν ἐμπόδιζαν τὸ δυσκατόρθωτο τῆς ἔννομης ζωῆς. Ἄλλὰ ἄς θγεῖ, λέγει, ἀπὸ τῆ μέση καὶ ἄς πάρει τὴ θέση τοῦ ὁ λειῖος καὶ βατὸς χωρὶς κῶπο, δηλαδή ἡ δύναμη τῆς εὐαγγελικῆς πολιτείας πού εἰσάγει τὴν ἀληθινὴ λατρεία. Κἀτι παρόμοιο εἶπε καὶ κάπου ἄλλοῦ ὁ Θεὸς στοὺς ἁγίους διδασκάλους: «Βαδίστε ἀνάμεσα ἀπὸ τὶς πύλες μου καὶ πετάξτε τὶς πέτρες ἀπὸ τὸ δρόμο»⁸⁹, δηλαδή ἀπαλλάξατε ἀπὸ κἀθε δυσκολία τὸ δρόμο πού μπορεῖ νὰ ὀδηγήσει στὸν Θεὸ μέσω τῆς πνευματικῆς καὶ ἀληθινῆς λατρείας καὶ τῆς χαρᾶς πού πηγάζει ἀπὸ τὴν πίστη.

Στίχ. 15-16. «Αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος, ὁ Ὑψιστος, πού κατοικεῖ

87. Πράξ. 15, 10.

88. Γαλ. 3, 19.

89. Ἡσ. 62, 10.

κατοικῶν τὸν αἰῶνα, ἅγιος ἐν ἀγίοις ἀναπανόμενος, καὶ ὀλιγοψύχοις διδοὺς μακροθυμίαν, καὶ διδοὺς ζωὴν τοῖς συντετριμμένοις τὴν καρδίαν· Οὐκ εἰς τὸν αἰῶνα ἐκδικήσω ὑμᾶς, οὐδὲ διὰ παντὸς ὀργισθήσομαι ὑμῖν.

5 Πνεῦμα γὰρ παρ' ἐμοῦ ἐξελεύσεται, καὶ πνοὴν πᾶσαν ἐγὼ ἐποίησα».

Οἱ μακάριοι προφήται, ὅτε τι μέγα καὶ θεοπρεπὲς ὑπισχνεῖται τισιν ὁ τῶν ὄλων Κύριος, πολὺ τὸ θαῦμα δέχονται τῆς δόξης αὐτοῦ καὶ τῆς ἡμερότητος, καὶ οἷον ἀνασκιρτῶν-
10 τες ἐκ θυμηδίας τρέπονται πρὸς δοξολογίαν. Τοιοῦτόν τι πεπονθότα νυνὶ τὸν προφήτην εὐρήσομεν· οὐ γὰρ ἀπλῶς ἔφη, «Τάδε λέγει Κύριος», προσεπάγει δὲ ἀναγκαίως, «ὁ Ὑψιστος», τουτέστιν ὁ πάντων ἐπέκεινα καὶ ἀνωτάτω κατὰ φύσιν παντὸς τοῦ παρενεχθέντος εἰς ὑπαρξιν· λέγων δὲ
15 τό, «κατοικῶν ἐν ὑψηλοῖς», ὑποφαίνει πάλιν ὡς ἐν ἀκλονήτοις ἐστὶν ὑπεροχαῖς καὶ ἐν ἀρρήτοις ὑψώμασιν ἢ θεία τε καὶ ὑπερτάτη φύσις· Καίτοι τοῦτο, οἶμαι, ἐστὶ τὸ κατοικεῖν ἐν ὑψηλοῖς εἰς τὸν αἰῶνα αὐτῆν· ἔχει γὰρ ἀναλλοιώτως ἔν γε τοῖς καθ' ἑαυτήν, καὶ οὐκ ἂν γένοιτό πως ἐν ἀμείνοσιν,
20 ἢ ὅπερ ἐστίν, ἔνεστι δὲ μᾶλλον ἀμεταπτώτως αὐτῇ τὸ ἐν οἷς ἐστὶν εἶναι διηνεκῶς. Ἄγιον δὲ ἐν ἀγίοις ἀναπαύεσθαι τε καὶ κατοικεῖν αὐτόν φησιν, ὑπεμφαίνων ὅτι παραιτεῖται μὲν ὡς μεμολυσμένους διὰ πολλὴν ἁμαρτίαν τοὺς ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ, ἐναντίζεται δὲ φιλαγάθως τοῖς διὰ πίστεως
25 ἐκκεκαθαρομένοις καὶ ἡγιασμένοις ἐν Πνεύματι.

«Δίδωσι δὲ καὶ ὀλιγοψύχοις μακροθυμίαν», καὶ «ὀλιγοψύχους» φησὶ τοὺς ἔσθ' ὅτε βραχύ πως ἀσθενεῖν εἰωθότας, περὶ τὸν προτεθέντα αὐτοῖς τοῦ βίου σκοπόν· Δίδωσι δὲ τούτοις μακροθυμίαν, τουτέστι καρτερίαν καὶ ὑπομονήν,
30 μονονουχί βοῶν τε καὶ λέγων· «Ἀνδρίζεσθε καὶ κραταιούσθω ἡ καρδία ὑμῶν, πάντες οἱ ἐλπίζοντες ἐπὶ Κύριον». «Δί-

στά ὑψηλά στον αἰῶνα, πού εἶναι ἅγιος καί ἀναπαύεται ἀνάμεσα στους ἁγίους, καί πού δίνει δύναμη καί ἀντοχή στους ὀλιγόψυχους καί στους συντριμμένους τήν καρδιά ζωή· Δέν θά σᾶς τιμωρῶ αἰῶνια, οὔτε θά εἶμαι ὀργισμένος μαζί σας γιά πάντα. Γιατί πνεῦμα θά ἐξέλθει ἀπὸ μένα, καί κάθε πνοή ζωῆς ἐγὼ τήν ἔχω δημιουργήσει».

Οἱ μακάριοι προφήτες, ὅταν ὁ Κύριος τῶν ὅλων ὑπόσχεται σέ κάποιους κάτι μεγάλο καί θεοπρεπές, νοιώθουν μεγάλο θαυμασμό γιά τή δόξα του καί τήν ἀγαθότητά του, καί σκιρτώντας κατά κάποιο τρόπο ἀπὸ τή χαρὰ καταφεύγουν στή δοξολογία. Κάτι τέτοιο θά βροῦμε ὅτι ἔπαθε καί τώρα ὁ προφήτης. Γιατί δέν εἶπε ἀπλῶς, «Αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος», ἀλλά προσθέτει ἀναγκαῖα, «ὁ Ὑψιστος», δηλαδή αὐτός πού βρίσκεται ὡς πρὸς τή φύση πέρα καί πάνω ἀπὸ ὅλα ὅσα ἔχουν ἔρθει στήν ὑπαρξη. Καί λέγοντας, «αὐτός πού κατοικεῖ στά ὑψηλά», δείχνει πάλι ὅτι ἡ θεία καί ὑπερτατη φύση εἶναι ἐγκαθιδρυμένη σέ ἀκλόνητη ὑπεροχή καί σέ ἀνείπωτα ὕψη. Καί βέβαια αὐτό, νομίζω, σημαίνει τὸ «κατοικεῖ στά ὑψηλά στον αἰῶνα»· γιατί εἶναι ἀναλλοίωτη σέ σχέση μέ τὸν ἑαυτὸ της, καί δέν θά μπορούσε νὰ γίνει καλύτερη ἀπὸ αὐτὸ πού εἶναι, ἀλλὰ μᾶλλον ἔχει αὐτὴ αἰῶνια ἀμετάβλητο αὐτὸ πού εἶναι. Λέγει ἀκόμα ὅτι εἶναι Ὁ Ἅγιος, πού ἀναπαύεται καί κατοικεῖ ἀνάμεσα σέ ἁγίους, ὑποδηλώνοντας ὅτι ἀρνεῖται τοὺς ἐξ αἵματος Ἰσραηλῖτες ἐπειδὴ εἶναι μολυσμένοι ἐξαιτίας τῶν πολλῶν ἁμαρτιῶν τους, συναναστρέφεται ὅμως μέ φιλόγαθο τρόπο αὐτοὺς πού ἔχουν καθαρθεῖ μέσω τῆς πίστεως καί ἔχουν ἁγιασθεῖ ἀπὸ τὸ Πνεῦμα.

«Δίνει» βέβαια «καί στους ὀλιγόψυχους μακροθυμία», καί «ὀλιγόψυχους» ἐννοεῖ ἐκείνους πού πολλές φορές δείχνουν συνήθως κάποια ἀδυναμία γιά τὸν σκοπὸ τῆς ζωῆς πού ἔχει τεθεῖ μπροστά τους. Δίνει ὅμως σ' αὐτοὺς μακροθυμία, δηλαδή καρτερικότητα καί ὑπομονή, φωνάζοντας κατά κάποιο τρόπο δυνατὰ πρὸς αὐτοὺς καί λέγοντας: «Δεῖξτε ἀνδρεία καί ἡ καρδιά σας ἄς σταθεῖ δυνατὴ, ὅλοι ἐσεῖς ὅσοι ἐλπίζετε στον Κύριο»⁹⁰. Κι ἀκόμα

δωσι δὲ καὶ ζωὴν τοῖς συντετριμμένοις τὴν καρδίαν», τουτέστι τοῖς πτωχοῖς τῷ πνεύματι· τοιοῦτοι δὲ πάντες οἱ ἐν ὑπακοῇ Θεοῦ καὶ εἰκτικὸν ἔχοντες νοῦν· οὗτοι δ' ἂν εἶεν οἱ διὰ πίστεως κεκλημένοι πρὸς ἐπίγνωσιν τοῦ Χριστοῦ· ὀνομάζονται δὲ πτωχοὶ τῷ πνεύματι, τὴν ἐναντίαν τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ ἐρχόμενοι τρίβον. Οἱ μὲν γὰρ ἦσαν ἀλαζόνες, ἀπειθεῖς τε καὶ ἄθραυστοι, οἱ δὲ ἀγαθοὶ καὶ εὐκάρδιοι καὶ τοῖς τοῦ Θεοῦ νόμοις τὸ χρῆναι κρατεῖν ἀπονέμοντες καὶ ὑποτιθέντες τῇ ζεύγλῃ Χριστοῦ τὸν τῆς διανοίας αὐχένα. Καὶ ταῦτα μὲν τῶν
10 ἐν Χριστῷ τὰ ἔργα.

Τί δέ φησιν ὁ Ὑψιστος τοῖς ἐξ ἀπειθείας ὠλισθηκόσιν εἰς τὰ τῆς εἰς αὐτὸν δυσσεβείας ἐγκλήματα; «Οὐκ εἰς τὸν αἰῶνα ἐκδικήσω ὑμᾶς, οὐδὲ διαπαντὸς ὀργισθήσομαι ὑμῖν». Οὐκ ἀποκείρει τοῦ σώζεσθαι τὴν ἐλπίδα τοῖς ἐξ Ἰσ-
15 ραὴλ· σέσωσται γὰρ τὸ κατάλειμμα· κέκληται μὲν πλείστη τις μοῖρα τῆς αὐτῶν πληθύος, κεκλήσονται δὲ καὶ ἐν ἐσχάτοις καιροῖς, ἀνακόπτοντος Θεοῦ τὴν ἐπ' αὐτοῖς ὀργὴν καὶ τὴν δίκην ἀνασειράζοντος, ὡς μὴ εἰσάπαν ἐκτείνεσθαι κατ' αὐτῶν. Ἀγαθὸς γὰρ ὑπάρχων, τετήρηκε τοῖς πατράσιν
20 αὐτῶν ἀψευδῆ τὴν ὑπόσχεσιν. Ἀποδίδωσι δὲ καὶ ἑτέραν αἰτίαν, ὡς φιλοικτίμων Θεός «Πνεῦμα» γὰρ, φησί, «παρ' ἐμοῦ ἐξελεύσεται». Ἐξελεύσεται δὲ τίνα τρόπον, διεσάφησεν εἰπὼν· «Πνοὴν πᾶσαν ἐποίησα ἐγώ». Ἔστι μὲν γὰρ πνευμάτων Πατήρ. Νοεῖται γε μὴν οὐχ ὡς ἐξ ἰδίας φύσεως
25 τετοκῶς αὐτά, καθὰ καὶ τὸν ἴδιον Υἱόν, ἀλλ' οὐδὲ ἐν ἴσῳ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι τὴν ἐκ τῆς οὐσίας πρόοδον, ἥγουν ἐκπόρευσιν, ἐσχηκέναι φαμὲν αὐτά, δημιουργικῶς δὲ μᾶλλον ἐκ Θεοῦ προελθεῖν εἰς τὸ εἶναι διαβεβαιούμεθα, φρονοῦντες ὀρθῶς· αὐτὸς γὰρ πᾶσαν ἐποίησε πνοήν. Ὅπου δὲ ποιήσῃς
30 ὅλως ὀνόμασται, ἐκεῖ που πάντως εἶη ἂν ἡ ἐξέλευσις,

«Δίνει και ζωή σε όσους έχουν συντριμμένη καρδιά», δηλαδή στους ταπεινούς. Και τέτοιοι είναι όλοι όσοι δείχνουν υπακοή στον Θεό και έχουν φρόνημα ένδοτικό. Κι αυτοί είναι όσοι κλήθηκαν μέσω της πίστεως προς επίγνωση του Χριστού. Και ονομάζονται «πτωχοὶ τῷ πνεύματι» (ταπεινοί), ἐπειδὴ βαδίζουν τὸν ἀντίθετο δρόμο, ἀπὸ τὸν δρόμο τῶν Ἰσραηλιτῶν. Ο Ἰσραηλίτες ἦταν ἀλαζόνες, ἀνυπακούοι καὶ ἰσχυρογνώμονες, ἐνῶ αὐτοὶ εἶναι ἀγαθοὶ καὶ καλόκαρδοι, ἀναγνώριζον ὅτι πρέπει νὰ ἰσχύουν οἱ νόμοι τοῦ Θεοῦ καὶ θέτουν τὸν αὐχένα τῆς διάνοιάς τους κάτω ἀπὸ τὸν ζυγὸ τοῦ Χριστοῦ. Καὶ αὐτὴ βέβαια εἶναι ἡ συμπεριφορὰ ὅσων πιστεύουν στὸν Χριστό.

Ἄλλὰ τί λέγει ὁ Ὑψιστος σὲ ἐκείνους ποὺ ἀπὸ ἀνυπακοὴ ὀλίσθησαν στὰ ἐγκλήματα τῆς δυσσέβειας πρὸς αὐτόν; «Δὲν θὰ σᾶς τιμωρῶ στὸν αἰῶνα, οὔτε θὰ εἶμαι ὀργισμένος μαζί σας γιὰ πάντα». Δὲν κόβει τὴν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας στους Ἰσραηλίτες ἀφοῦ σώθηκε τὸ ὑπόλειμμα τους⁹¹. Εἶχε κληθεῖ βέβαια πολὺ μεγάλο μέρος ἀπὸ τὸν πληθυσμὸ τους, καὶ θὰ κληθοῦν καὶ στους ἔσχατους καιροὺς, διακόπτοντας ὁ Θεὸς τὴν ἐναντίον τους ὀργή του καὶ περιορίζοντας τὴν τιμωρία, ὥστε νὰ μὴν διαρκεῖ γιὰ πάντα ἐναντίον τους. Γιατί, ὄντας ἀγαθός, φύλαξε ἀδιὰψευστη τὴν ὑπόσχεσή του πρὸς τοὺς προγόνους τους. Ἀναφέρει ὅμως καὶ ἄλλη αἰτία, σὰν φιλεύσπλαγχος Θεός. Γιατί λέγει· «Θὰ ἐξέλθει ἀπὸ ἐμένα πνεῦμα». Καὶ μὲ ποιὸ τρόπο θὰ ἐξέλθει, τὸ διασαφήνισε λέγοντας· «Κάθε πνεῦμα ἐγὼ τὸ δημιούργησα». Γιατί ἀσφαλῶς εἶναι Πατέρας τῶν πνευμάτων. Ἐννοεῖται βέβαια ὅτι δὲν τὰ γέννησε ἀπὸ τὴν ἴδια του τῆ φύση, ὅπως τὸν ἴδιο του τὸν Υἱό, ἀλλ' οὔτε καὶ λέμε ὅτι σὲ ἴσο βαθμὸ μὲ τὸ ἅγιο Πνεῦμα ἔχουν λάβει αὐτὰ ἀπὸ τὴν οὐσία του τὴν προόδό τους, ἦτοι τὴν ἐκπόρευσή τους, ἀλλὰ πιστεύοντας ὀρθὰ διαβεβαιώνομε ὅτι μὲ δημιουργικὸ μᾶλλον τρόπο προῆλθαν στὴν ὑπαρξὴ ἀπὸ τὸν Θεό· γιατί αὐτὸς δημιούργησε κάθε πνοὴ ζωῆς. Καὶ ὅπου γενικὰ λέγεται «ποίησις = δημιουργία», ἐκεῖ ὅπωςδήποτε ὑπάρχει ἡ ἐξέλευσις, δηλαδή ἡ ἔξο-

ἤγουν ἡ ἔξοδος, οὐκ οὐσιωδῶς μᾶλλον, ἀλλ' ὡς ἐν λέξει καταχρηστικῇ τὸ περιποιεῖσθαι σημαίνουσα.

Στίχ. 17-21. «Δι' ἁμαρτίαν βραχύ τι ἐλύπησα αὐτὸν καὶ ἐπάταξα αὐτόν, καὶ ἀπεστρέψατο πρόσωπόν μου ἀπ' αὐτοῦ· καὶ ἐλυπήθη καὶ ἐπορεύθη στυγνὸς ἐν ταῖς ὁδοῖς αὐτοῦ. Τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ ἐώρακα, καὶ ἰασάμην αὐτόν καὶ παρεκάλεσα αὐτόν, καὶ ἔδωκα αὐτῷ παράκλησιν ἀληθινήν, εἰρήνην ἐπὶ εἰρήνην τοῖς μακρὰν καὶ τοῖς ἐγγύς οὓσι. Καὶ εἶπε Κύριος· Ἰάσομαι αὐτούς· οἱ δὲ ἄδικοι οὕτω κλυδωνισθήσονται καὶ ἀναπαύσασθαι οὐ δυνήσονται. Οὐκ ἔστι χαίρειν τοῖς ἀσεβέσιν, εἶπε Κύριος ὁ Θεός».

Ἐκτετίκασιν μὲν Ἰουδαῖοι δίκας τῆς εἰς Χριστὸν παροινίας, ἀνθρώπῳ μὲν ἀφορήτους παντί, μεμετροημένας δὲ ὅμως, τό γε ἦκον εἰς ἰσότητα τῶν ἡμαρτημένων. Δεδυσσεβήκασιν γὰρ τὰ πέρα μέτρου παντός, ἀπεκτονότες δικαίους, καὶ προφητῶν ἀγίων αἵμασιν ἐνόχους ἑαυτοὺς καταστήσαντες. Τελευτῶντες δὲ καὶ αὐτῷ τὰς χεῖρας ἐπήγαγον τῷ Χριστῷ, ὃν Υἱὸν ὄντα πέπομφεν ὁ Πατήρ μετὰ τοὺς οἰκέτας. Οἱ δὲ καὶ οὕτως ἠλαξονεύοντο κατ' αὐτοῦ, καίτοι πρὸς ἀλλήλους λέγοντες· «Οὗτός ἐστιν ὁ κληρονόμος». Οὐκοῦν διὰ ταύτην τὴν ἁμαρτίαν ἐλύπησα αὐτόν, φησί, καὶ ἐπάταξα καὶ ἀπέστρεψα τὸ πρόσωπόν μου ἀπ' αὐτοῦ. Ἐφη γάρ· «Ὅταν τὰς χεῖρας ὑμῶν ἐκτείνητε πρὸς με, ἀποστρέψω τοὺς ὀφθαλμούς μου ἀφ' ὑμῶν, καὶ ἐὰν πληθύνητε τὴν δέησιν, οὐκ εἰσακούσομαι ὑμῶν· αἱ γὰρ χεῖρες ὑμῶν αἵματος πλήρεις». Ἀλλ' ἐν ὑστέροις καιροῖς μεταγινώσκοντος τοῦ Ἰσραὴλ (πορεύσεται γὰρ στυγνός), πεπαύσεται μὲν τὰ τῆς ἀποστροφῆς, εἰσδεχθήσεται δὲ διὰ πίστεως καὶ τῶν ἀρχαίων ἁμαρτημάτων ἀπαλλαχθήσεται, Θεοῦ κατοικτεί-

δος, ὄχι βέβαια ὡς πρὸς τὴν οὐσία, ἀλλὰ μὲ καταχρηστική σημασία τῆς λέξης «ποίηση»

Στίχ. 17-21. «Ἐξαιτίας τῆς ἁμαρτίας τους τοὺς ἔκανα νὰ λυπηθοῦν γιὰ λίγο, τοὺς ἔδωσα χτύπημα καὶ γύρισα τὸ πρόσωπό μου ἀπὸ αὐτούς, καὶ γι' αὐτὸ λυπήθηκαν καὶ ἔφυγαν καὶ πῆραν τὸ δρόμο τους θλιμμένοι. Εἶδα τὴν λυπημένη πορεία τους καὶ τοὺς θεράπευσα καὶ τοὺς παρηγόρησα, καὶ ἡ παρηγοριὰ πὺν τοὺς ἔδωσα ἦταν ἀληθινή, εἰρήνη καὶ πάλι εἰρήνη καὶ στοὺς μακριὰ εὐρισκόμενους καὶ στοὺς κοντινοὺς. Καὶ εἶπε ὁ Κύριος· Θὰ τοὺς θεραπεύσω. Οἱ ἄδικοι ὅμως τόσο πολὺ θὰ κλονισθοῦν, ὥστε δὲν θὰ μπορέσουν νὰ βροῦν ἀνάπαυση. Δὲν θὰ ὑπάρξει χαρὰ γιὰ τοὺς ἀσεβεῖς, εἶπε Κύριος ὁ Θεός».

Ὑπέστησαν ἀσφαλῶς οἱ Ἰουδαῖοι τὴν τιμωρία γιὰ τὴν φρονοβλάβειά τους ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ, τιμωρία βέβαια ἀνυπόφορη γιὰ κάθε ἄνθρωπο, μετρημένη ὅμως σὲ σχέση μὲ τὸ μέγεθος τῶν πταισμάτων τους. Γιατὶ ἡ δυσσέβειά τους εἶχε ξεπεράσει κάθε μέτρο, ἀφοῦ εἶχαν σκοτώσει δίκαιους καὶ κατέστησαν τοὺς ἑαυτοὺς των ἔνοχους γιὰ τὸ αἷμα ἀγίων προφητῶν. Στὸ τέλος ὅμως σήκωσαν τὰ χέρια τους καὶ ἐναντίον τοῦ ἴδιου τοῦ Χριστοῦ, πὺν ἦταν Υἱός του καὶ ὁ Πατέρας του τὸν ἔστειλε ἔπειτα ἀπὸ τοὺς δούλους του. Αὐτοὶ ὅμως καὶ ἔτσι φέρονταν ἀλαζονικὰ ἐναντίον του καὶ ἔλεγον μεταξύ τους· «Αὐτὸς εἶναι ὁ κληρονόμος»⁹². Γι' αὐτὴν λοιπὸν τὴν ἁμαρτία τους, λέγει, «προξένησα λύπη στοὺς Ἰσραηλῖτες, καὶ τοὺς χτύπησα καὶ γύρισα τὸ πρόσωπό μου ἀπὸ αὐτούς». Γιατὶ εἶπε· «Ὅταν θ' ἀπλώσετε τὰ χέρια σας πρὸς ἐμένα, θὰ στρέψω τὰ μάτια μου ἀπὸ σᾶς. Κι ἂν πολλαπλασιάσετε τὴν παρὰ κλησὴ σας, δὲν θὰ σᾶς ἀκούσω· γιατί τὰ χέρια σας εἶναι γεμᾶτα ἀπὸ αἷματα»⁹³. Ἀλλὰ κατὰ τοὺς μεταγενέστερους καιροὺς, ἀφοῦ μετανοήσουν οἱ Ἰσραηλῖτες (γιατὶ λέγει «θὰ πορευθοῦν λυπημένοι»), θὰ σταματήσει καὶ ἡ ἀποστροφὴ τοῦ Θεοῦ, καὶ θὰ γίνουν δεκτοὶ μέσω τῆς πίστεως, καὶ θ' ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὰ παλαιὰ ἁμαρτήματα, γιατί ὁ Θεὸς θὰ τοὺς σπλαχνισθεῖ. Καὶ ἡ

ροντος· λήψεται δὲ καὶ παράκλησιν ἀληθινήν. Καὶ ποίαν εἶναι ταύτην φαμέν, ἢ δηλονότι τὴν διὰ Χριστοῦ χάριν, δικαιούσαν ἐν πίστει καὶ ἁμαρτιῶν ἀπαλλάττουσαν, προξενούσαν δὲ καὶ τὸν διὰ Πνεύματος ἁγιασμόν καὶ τῆς νίθεσι-
5 σίας τὴν δόξαν καὶ γερωῶν ἐλπίδα τῶν τοῖς ἁγίοις ἠντρεπισμένων;

Ἄληθινή τοιγαροῦν ἡ παράκλησις, πρὸς τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ἀγαθοῖς εἰσκομίζουσα τοῖς ἀξιωθεῖσιν αὐτῆς καὶ εἰρήνην ἐπὶ εἰρήνην, τουτέστι διηνεκῆ καὶ ἀνέκλειπτον τὴν
10 τῆς εἰρήνης εὐδίαν, ἣν ἔδωκεν ὁ Σωτὴρ καὶ τοῖς μακρὰν καὶ τοῖς ἐγγύς, τουτέστι, καὶ τοῖς ἐξ ἔθνῶν καὶ τοῖς ἐξ αἵματος Ἰσραήλ. Προσπεφώνηκε γὰρ τοῖς ἔθνεσιν ὁ μακάριος Παῦλος, ὅτι «Νυνὶ δὲ ὅλως, οἱ ποτὲ ὄντες μακρὰν, ἐγενήθη-
τε ἐγγύς ἐν τῷ αἵματι τοῦ Χριστοῦ». Ὅσον μὲν γὰρ ἦκεν
15 εἰς τὸ κατεξεῦχθαι νόμῳ τὸν Ἰσραήλ καὶ λατρεύειν Θεῷ ζῶντι καὶ ἀληθινῷ, κατὰ γε τὸ τοῖς ἱεροῖς κηρύγμασι δοκοῦν (εἴρηται γὰρ πρὸς αὐτούς· «Κύριος ὁ Θεός σου, Κύριος εἷς ἐστίν»), ἐγγύς εἶναί πως ἐδόκουν, μακρὰν δὲ τὰ ἔθνη, διὰ τὸ εἰσάπαν ἀπηλλοτριῶσθαι καὶ μαθημάτων ἁγίων,
20 καὶ τοῦ εἰδέναί τὸν τῶν ὅλων γενεσιουργὸν καὶ Κύριον. Ἄλλ' εἰρήνη δέδοται τούτοις τε καὶ κείνοις παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός, ἢ διὰ Χριστοῦ δηλονότι, τοῦ ποιήσαντος τὰ ἀμφότερα ἓν, καὶ τοὺς δύο λαοὺς κτίσαντος εἰς ἓνα καινὸν ἄνθρωπον, καὶ τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ λύσαντος, καὶ
25 τὸν νόμον τῶν ἐντολῶν ἐν δόγμασι καταργήσαντος.

Οὐκοῦν δι' αὐτοῦ τὴν καταλλαγὴν ἐσχῆκαμεν, καὶ ἀδι-
ἀτμητον τὴν εἰρήνην πρὸς Θεὸν καὶ πρὸς ἀλλήλους. Ἐφη γὰρ πού Χριστὸς πρὸς τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς Πατέρα καὶ Θεόν «Θέλω ἵνα, ὡσπερ ἐγὼ καὶ σὺ ἓν ἐσμεν, οὕτω καὶ αὐ-
30 τοὶ ἐν ἡμῖν ἓν ᾦσιν». Ἐπιφέρει δὲ τούτοις ὁ προφήτης·

94. Ἐφ. 2, 13.

95. Δευτ. 6, 4.

παρηγοριὰ πού θὰ λάβουν θὰ εἶναι ἀληθινή. Καὶ ποιά λέμε ὅτι εἶναι αὕτη, παρὰ ἢ χάρη προφανῶς πού τοὺς δόθηκε μέσω τοῦ Χριστοῦ, πού δικαιώνει μέσω τῆς πίστεως καὶ ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὶς ἁμαρτίες, ἀλλὰ καὶ προξενεῖ τὸν ἁγιασμό τοῦ Πνεύματος, τὴ δόξα τῆς υἰοθεσίας καὶ τὴν ἐλπίδα τῶν ἐτοιμασμένων γιὰ τοὺς ἁγίους βραβείων;

Εἶναι ἀληθινή λοιπὸν ἢ παρηγοριὰ, ἢ ὁποία ἐκτὸς ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα ἀγαθὰ φέρνει σ' αὐτοὺς πού τὴν ἀξιώθηκαν «εἰρήνη καὶ πάλι εἰρήνη», δηλαδή συνεχῆ καὶ χωρὶς διακοπὴ τὴν ἡρεμία τῆς εἰρήνης, τὴν ὁποία ἔδωσε ὁ Σωτῆρας καὶ στοὺς μακριὰ εὐρισκόμενους καὶ στοὺς κοντινοὺς, δηλαδή καὶ στοὺς ἔθνικοὺς καὶ τοὺς ἐξ αἵματος Ἰσραηλιῆτες. Γιατὶ ἀπευθύνοντας ὁ μακάριος Παῦλος τὸν λόγο του πρὸς τὰ ἔθνη τοὺς λέγει· «Τώρα ὅμως σεῖς πού κάποτε ἦσασταν μακριὰ, ἦρθατε κοντὰ μὲ τὴ χάρη τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ»⁹⁴. «Ὅσον ἀφορᾷ δηλαδή τὴν κατάζευξη τῶν Ἰσραηλιτῶν σὸ νόμο καὶ στὴ λατρεία τοῦ ζωντανοῦ καὶ ἀληθινοῦ Θεοῦ, σύμφωνα μὲ τὸ πνεῦμα τοῦ ἱεροῦ κηρύγματος (γιατὶ εἶχε λεχθεῖ πρὸς αὐτούς, «Ὁ Κύριος ὁ Θεὸς σου εἶναι ἕνας»⁹⁵), θεωροῦνταν ὅτι βρίσκονταν κοντὰ στὸν Θεό, ἐνῶ τὰ ἔθνη μακριὰ, ἐπειδὴ ἦταν τελείως ἀποξενωμένα ἀπὸ τὰ ἅγια μαθήματα καὶ ἀπὸ τὴ γνώση τοῦ δημιουργοῦ καὶ Κυρίου τῶν ὄλων. Ἀλλὰ δόθηκε καὶ σ' αὐτὰ καὶ σ' ἐκείνους εἰρήνη ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα, ἢ μέσω τοῦ Χριστοῦ δηλαδή εἰρήνη, ὁ ὁποῖος ἔκανε τὰ δύο ἕνα, καὶ ἔκτισε τοὺς δύο λαοὺς σὲ ἕνα νέο ἄνθρωπο, πού διέλυσε τὸ μεσότοιχο τοῦ φραγμοῦ καὶ κατάργησε τὸ νόμο τῶν ἐντολῶν μὲ τὴ διδασκαλία του.

Μέσω αὐτοῦ λοιπὸν ἐπιτύχαμε τὴ συμφιλίωση καὶ ἀδιάκοπη τὴν εἰρήνη πρὸς τὸν Θεὸ καὶ μεταξὺ μας. Γιατὶ εἶπε κάπου ὁ Χριστὸς πρὸς τὸν Πατέρα καὶ Θεὸ στοὺς οὐρανοὺς· «Θέλω ὥστε, ὅπως ἐγὼ καὶ ἐσὺ εἴμαστε ἕνα, ἔτσι καὶ αὐτοὶ νὰ εἶναι μέσα σ' ἐμᾶς ἕνα»⁹⁶. Σ' αὐτὰ προσθέτει ὁ προφῆτης· «Καὶ εἶπε ὁ Κύριος

96. Ἰω. 17, 21.

«Καὶ εἶπε Κύριος Ἰάσομαι αὐτούς, ἀνακέφαλαίωσιν ὡσπερ τινὰ τοῦ παντός λόγου ποιούμενος διὰ τούτου, καὶ ὑπόσχασιν ἀψευδῆ τοῦ πάντων κρατοῦντος Θεοῦ καθιστὰς ἐναοργῆ· ἐπηγγείλατο γάρ, φησί, λέγων, ὡς ἰάσεται αὐτούς·
 5 οἱ δὲ ἄδικοι οὕτως κλυδωνισθήσονται καὶ ἀναπαύσασθαι οὐ δυνήσονται. Ἐπειδὴ γὰρ τῶν κληθησομένων διεξῆλθε τὰ γέρα, ταύτητοι, καὶ μάλα εἰκότως, καὶ τὰς τῶν ἀπειθούντων κολάσεις, καὶ τὸν ἐν αὐτοῖς κλύδωνα καὶ τὰς ἀπεράντους αἰκίας προσαπαγγέλλει χρησίμως «Οὐ γὰρ ἔστι χαίρειν αὐτοῖς», φησὶν, «εἶπε Κύριος ὁ Θεός». Τοῦ δὲ Κυρίου καὶ πάντων Θεοῦ τὸ χαίρειν αὐτῶν ἀποστήσαντος, ποῖος αὐτοῖς θυμηδίας ὑπάρξει τρόπος;

Ἵτι δὲ καὶ ἐν καιρῷ τῆς κλήσεως τῶν ἐξ Ἰσραὴλ ἀπομενοῦσί τινες ἐν ἀπειθείᾳ τῷ τῆς ἀνομίας υἱῷ προσκείμενοι,
 15 σαφηνιεῖ λέγων ὁ πάνσοφος Παῦλος «Ἄνθ' ὧν τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας οὐκ ἐδέξαντο, διὰ τοῦτο πέμψει αὐτοῖς ὁ Θεὸς ἐνέργειαν πλάνης». Ἔφη δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Σωτὴρ· «Ἐγὼ ἐλήλυθα ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Πατρὸς μου, καὶ οὐ λαμβάνετε με, εἰάν ἄλλος ἔλθῃ ἐν τῷ ὀνόματι τῷ ἰδίῳ», τουτέστιν ὁ τῆς
 20 ἀνομίας υἱός, ὡς ἔφην, «ἐκεῖνον λήψεσθε». Οὐκοῦν κεκλήσεται μὲν κατὰ καιροῦς ὁ Ἰσραὴλ εἰς ἐπίγνωσιν τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν διὰ πίστεως τῆς εἰς αὐτὸν καταπλουτήσει χάριν, ἀσεβεῖς δὲ καὶ ἄδικοί τινες ἀπομενοῦσι, καὶ τότε καθάπερ ἐν κλύδωνι πεσόντες ἀστάτω καὶ τὸ χαίρειν εἰσάπαν
 25 ἀποβεβληκότες, ἀναπαύσασθαι οὐ μὴ δύνωνται· συντριβήσονται γὰρ μακροῶ καὶ ἀτελευτήτῳ δίκῃ κατισχημένοι.

ΚΕΦ. 58, στίχ. 1. «Ἀναβόησον ἐν ἰσχύϊ, καὶ μὴ φείση· ὡς σάλπιγγα ὕψωσον τὴν φωνὴν σου, καὶ ἀνάγγειλον τῷ λαῷ μου τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν, καὶ τῷ οἴκῳ Ἰακώβ τὰς ἀνομίας αὐτῶν».

30

Τοὺς περὶ τῆς κλήσεως τῶν ἐξ Ἰσραὴλ διαπεράνας λό-

Θὰ τοὺς θεραπεύσω», κάνοντας κατὰ κάποιο τρόπο μὲ αὐτὸ ἀνακεφαλαίωση ὅλου τοῦ λόγου του καὶ καθιστώντας φανερὴ τὴν ἀψευδῆ ὑπόσχεση τοῦ Θεοῦ ποὺ ἐξουσιάζει τὰ πάντα. Γιατὶ λέγει, ὑποσχέθηκε καὶ εἶπε ὅτι θὰ τοὺς θεραπεύσει, «ἐνῶ οἱ ἄδικοι τόσο πολὺ θὰ κλυδωνισθοῦν, ὥστε δὲν θὰ μπορέσουν ν' ἀναπαυθοῦν». Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἀπαρίθμησε τὰ βραβεῖα ἐκείνων ποὺ ἐπρόκειτο νὰ κληθοῦν, γι' αὐτό, καὶ πολὺ εὐλόγα, προαναγγέλλει κατὰ τρόπο χρήσιμο καὶ τὶς τιμωρίες καὶ τὸν κλυδωνισμό καὶ τὶς ἀτελείωτες συμφορὲς ἐκείνων ποὺ δείχνουν ἀνυπακοή. Γιατὶ λέγει· «Δὲν θὰ ὑπάρξει γι' αὐτοὺς χαρὰ, εἶπε ὁ Κύριος ὁ Θεός». Καὶ ὅταν ὁ Κύριος καὶ Θεὸς ὅλων τοὺς ἀφαιρέσει τὴ χαρὰ, ποιὸς τρόπος χαρᾶς θὰ ὑπάρξει σ' αὐτούς;

Ἔστι ὅμως καὶ κατὰ τὸν καιρὸ τῆς κλήσης τῶν Ἰσραηλιτῶν θ' παραμείνουν κάποιοι στὴν ἀνυπακοή, ὄντας προσκολλημένοι στὸν υἱὸ τῆς ἀνομίας, θὰ τὸ διασαφηνίσει ὁ πάνσοφος Παῦλος λέγοντας· «Ἐπειδὴ δὲν ἀποδέχθηκα τὴ γνώση τῆς ἀλήθειας, γι' αὐτὸ ὁ Θεὸς θὰ στείλει σ' αὐτοὺς τὴν ἐπενέργεια τοῦ πνεύματος τῆς πλάνης»⁷⁷. Εἶπε ἐπίσης καὶ ὁ ἴδιος ὁ Σωτήρας· «Ἐγὼ ἦρθα στὸ ὄνομα τοῦ Πατέρα μου καὶ δὲν μὲ δέχεσθε· ἂν ἔρθει κάποιος στὸ δικό του ὄνομα», δηλαδὴ ὁ υἱὸς τῆς ἀνομίας, ὅπως εἶπα, «ἐκεῖνον θὰ τὸν δεχθεῖτε»⁷⁸. Θὰ κληθοῦν λοιπὸν κάποτε οἱ Ἰσραηλιῖτες στὸ νὰ γνωρίσουν τὸν Χριστὸ καὶ θὰ δεχθοῦν πλούσια τὴ χάρη του μέσω τῆς πίστεως σ' αὐτόν, θὰ παραμείνουν ὅμως κάποιοι ἀσεβεῖς καὶ ἄδικοι, καὶ τότε, ἀφοῦ πέσουν σὰν σὲ ἀσταμάτητο κλύδωνα καὶ χάσουν μιὰ γιὰ πάντα τὴ χαρὰ, δὲν θὰ μποροῦν νὰ βροῦν ἀνάπαυση· γιατί θὰ συντριβοῦν παραδομένοι σὲ μακρὰ καὶ χωρὶς τέλος τιμωρία.

ΚΕΦ. 58. στίχ. 1. «Φώνηξε μὲ δύναμη καὶ μὴ διστάσεις· ὕψωσε τὴ φωνή σου σὰν τὴ φωνὴ τῆς σάλπιγγας καὶ ἀνάγγειλε στὸ λαό μου τὶς ἁμαρτίες αὐτῶν καὶ στὸν οἶκο τοῦ Ἰακώβ τὶς ἀνομίες αὐτῶν».

Ἄφοῦ τελείωσε τοὺς λόγους γιὰ τὴν κλήση τῶν Ἰσραηλιτῶν,

γους, ἐφ' ἕτερόν τινα νοουθεσίας ἔρχεται τρόπον, καλὸν καὶ
 ἐπωφελῆ καὶ ἀπάσης εὐκοσμίας πρόξενον καὶ λαμπρῶν στε-
 φάνων ἐμπορητικόν· χρῆναι δέ φημι τὸν τῆς προφητείας
 σκοπὸν προαπογυμνῶσαι τοῖς ἐντευξομένοις, ὡς ἂν εἶδειεν
 5 ἐφ' ὅτῳ λοιπὸν ὁ τῶν εἰρημένων συντείνεται νοῦς. Οὐκοῦν ἐν
 τοῖς ἀνόπιν λόγοις, οἷς πεποιήται Θεὸς περὶ τῶν ἐξ Ἰσραὴλ,
 ἐμφανεῖς ἦσαν πολέμου καὶ εἰς ὅσον οὐδέπω παρεσομένης
 ἀδιαφύκτου συμφορᾶς [προαπαγγελίαι]. Ἔφη γάρ· «Καὶ
 οὐκ ἐμνήσθης μου, οὐδὲ ἔλαβές με εἰς τὴν διάνοιάν σου, οὐ-
 10 δὲ εἰς τὴν καρδίαν σου· καὶ γὰρ ἰδὼν σε παρορῶ, καὶ ἐμὲ οὐκ
 ἐφοβήθης· καὶ γὰρ ἀπαγγελῶ τὴν δικαιοσύνην μου καὶ τὰ κα-
 κά σου, ἃ οὐκ ὠφελήσουσί σε. Ὄταν ἀναβοήσης, ἐξελέσθω-
 σάν σε ἐν τῇ θλίψει σου». Ἐλέγομεν δέ, ὅτι κακά φησιν ἐν
 τούτοις τῶν ἐξ Ἰσραὴλ τὰ ἐπὶ τοῖς εἰδώλοις εὐρήματα. Διὰ
 15 τοῦτο καὶ ἔφασκεν· «Ὄταν ἀναβοήσης, ἐξελέσθωσάν σε ἐν
 τῇ θλίψει σου». Ἦν οὖν ἄρα τισὶ προαπαγγελία πολέμου
 καὶ ἐκτεθρύλητο παρὰ τοῖς Ἰουδαίων δήμοις τοῦτο· ἀλλ'
 ἦσαν τινες ἐν αὐτοῖς· εὐλαβείας δόκησιν περικειμένοι, καὶ
 δρωῶντες μὲν ἀφυλάκτως, ἃ μὴδὲ θέμις εἰπεῖν, ὠραισμοῖς δέ
 20 τοῖς ἔξωθεν ἑαυτοὺς κατακαλλύνοντες, καὶ δόξαν ἐπιεικειᾶς.
 ὡς ἔφην, ἀρπάζοντες. Οὗτοι καὶ νηστείας ὑπεπλάττοντο, καὶ
 συχνὰς ποιεῖσθαι τὰς προσευχάς, ἀποσκευάζεσθαι διὰ τού-
 του νομίζοντες τὰ ἐκ τῆς θείας ὀργῆς.

Οὐκοῦν ἐπειδήπερ, εἰς λήθην ἐνηνεγμένοι τῶν ἰδίων
 25 πλημμελημάτων, ᾤθησαν ὅτι τοῖς τὰ αἰσχίστα δρῶν εἰω-
 θόσιν ἀπόχρη πρὸς δικαίωσιν καὶ ἁγιασμὸν ἀσιτία μόνη
 καὶ προσευχή, προστάττει Θεὸς τῷ προφήτῃ λέγων· «Ἀνα-
 बोήσον ἐν ἰσχύϊ καὶ μὴ φείση· ὡς σάλπιγγα ὑψώσον τὴν
 φωνήν σου καὶ ἀνάγγελον τῷ λαῷ μου τὰ ἁμαρτήματα αὐ-
 30 τῶν». Μὴ γὰρ δὴ λεληθότως, φησί, μήτε μὴν ἐν παραθύστῳ
 λάλει τισί, κέχρησο δὲ μᾶλλον ὑψηλῇ τινι καὶ ἐπηρομένη

έρχεται σὲ ἓναν ἄλλο τρόπο νοουθεσίας, καλὸν καὶ ἐπωφελῆ καὶ πρόξενο καθὲ εὐκοσμίας ἀλλὰ καὶ λαμπρῶν στεφάνων. Πρέπει ὁμως, λέγω, νὰ ἀποκαλύψομε στοὺς ἀναγνῶστες ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τὸν σκοπὸ τῆς προφητείας, γιὰ νὰ κατανοήσουν ποὺ κατευθύνεται τὸ νόημα ὅσων εἰπώθηκαν. Στοὺς προηγούμενους λοιπὸν λόγους τοὺς ὁποίους ἀπευθίνει ὁ Θεὸς στοὺς Ἰσραηλίτες, ἦταν ὀλοφάνερες προαγγελίες πολέμου καὶ μιᾶς ἀδιάφευκτης συμφορᾶς ποὺ ποτὲ ξανὰ δὲν ἔχει γίνοι. Γιατὶ εἶπε· «Καὶ δὲν μὲ θυμήθηκες, οὔτε καὶ μὲ ἔβαλες στὸ νοῦ σου οὔτε καὶ στὴν καρδιά σου. Κι ἐγὼ σὲ εἶδα καὶ σὲ παρέβλεψα, καὶ δὲν μὲ φοβήθηκες. Γι' αὐτὸ ἐγὼ θὰ διακηρύξω τὶς δίκαιες ἀποφάσεις μου καὶ τὰ κακὰ τὰ δικά σου, τὰ ὅποια δὲν θὰ σὲ ὠφελήσουν. Ὅταν φωνάξεις, ἅς σὲ θγάλουν μέσα ἀπὸ τὴ θλίψη σου»⁹. Λέγαμε βέβαια ὅτι ἐδῶ κακὰ ἀποκαλεῖ τὰ ἐφευρήματα τῶν εἰδώλων τῶν Ἰσραηλιτῶν. Γι' αὐτὸ καὶ ἔλεγε· «Ὅταν φωνάξεις ζητώντας βοήθεια, ἅς σὲ ἀπαλλάξουν ἀπὸ τὴ θλίψη σου». Ὑπῆρχε λοιπὸν γιὰ κάποιους προαναγγελία πολέμου καὶ αὐτὸ εἶχε διαδοθεῖ εὐρύτατα στὰ Ἰουδαϊκὰ πλήθη. Ὑπῆρχαν ὁμως κάποιοι ἀνάμεσά τους περιβεβλημένοι ἀπὸ φαινομενικὴ εὐλάβεια, ποὺ ἔπρατταν ἀνεπιφύλακτα ὅσα δὲν εἶναι θεμιτὰ οὔτε νὰ τὰ πείς, κοσμοῦσαν ὁμως τοὺς ἑαυτούς τους μὲ ἑξωτερικοὺς ἑξωραϊσμούς, ἀρπάζοντας ἔτσι, ὅπως εἶπα, τὴν ἐκτίμηση ἐνάρετων. Αὐτοὶ καὶ ὑποκρίνονταν ὅτι νήστευαν, καὶ ἔκαναν συχνὲς προσευχὲς, νομίζοντας ὅτι μ' αὐτὰ ἀπέφευγαν τὴ θεία ὀργή.

Ἐπειδὴ λοιπὸν πέφτοντας στὴ λήθη τῶν σφαλμάτων τους, νόμιζαν ὅτι γιὰ ὅσους συνήθιζαν νὰ πράττουν τὰ πλέον αἰσχρὰ, ἀρκεῖ πρὸς δικαίωση καὶ ἁγιασμό τους ἡ αἰτία μόνο καὶ ἡ προσευχή, προστάζει ὁ Θεὸς τὸν προφήτη λέγοντας· «Φώναξε μὲ δύναμη καὶ μὴ διστάσεις· ὕψωσε τὴ φωνή σου σὰν τὴ φωνὴ τῆς σάλπιγγας καὶ ἀνάγγειλε στὸ λαό μου τὰ ἁμαρτήματά τους». Μὴ μιᾶς, λέγει, σὲ κάποιους στὰ κρυφὰ καὶ σὰν πίσω ἀπὸ κάτι, ἀλλὰ νὰ χρησιμοποιοεῖς ὑψηλὴ καὶ δυνατὴ φωνή, καὶ νὰ ἐλέγχεις

φωνῆ, καὶ ἐν πάσῃ παρῴρησίᾳ τοὺς πλημμελοῦντας ἔλεγε, καὶ μανθανέτωσαν ἑαυτῶν τὰ πλημμελήματα, καὶ ὧν ἀποσχέσθαι χρῆν, εἶπερ ἤθελον εἶναι παρὰ Θεῷ τίμιοι καὶ φειδοῦς ἄξιοι τῆς παρ' αὐτοῦ.

5 Στίχ. 2. «Ἐμὲ ἡμέραν ἐξ ἡμέρας ζητοῦσι, καὶ γνῶναί μου τὰς ὁδοὺς ἐπιθυμοῦσιν, ὡς λαὸς δικαιοσύνην πεποιηκῶς καὶ κρίσιν Θεοῦ αὐτοῦ μὴ ἐγκαταλελοιπῶς».

Συνάπτουσι, φησίν, ἡμέραν ἡμέραις, τὴν παρ' ἐμοῦ ζητοῦντες ἐπικουρίαν, καὶ γνῶναι θέλοντες τὰς ἐμὰς ὁδοὺς, 10 τουτέστι τὰς ἐφ' ἐκάστῳ πράγματι διοικήσεις. Πολέμου γὰρ περιηγγελμένου καὶ φόβου τὰ πάντα διακνηήσαντος, νενηστεύκασι μὲν, ὤθησαν δὲ ὅτι μαθήσονται καὶ ὅποι ποτὲ τὸ τοῦ πράγματος ἤξει πέρας. Τοῦτο, οἶμαι, ἐστὶ τό, «Γνῶναί μου τὰς ὁδοὺς ἐπιθυμοῦσιν». Ἐπιθυμοῦσι δὲ «ὡς 15 λαὸς δικαιοσύνην πεποιηκῶς καὶ κρίσιν Θεοῦ αὐτοῦ μὴ ἐγκαταλελοιπῶς»· τουτέστιν ὡς ἐννόμως πολιτευσάμενοι καὶ τῶν δοθέντων αὐτοῖς θεσπισμάτων ἄριστοι γεγονότες φύλακες καὶ ἀμῶμητον ἔχοντες ζωὴν καὶ πολιτείας εὐαγοῦς ἀνήματι περικείμενοι. Τοῖς γὰρ τοιούτοις πρέποι ἂν 20 τὸ καὶ ζητεῖν τὸν Θεόν, τουτέστιν ἐγγὺς εἶναι θέλειν αὐτοῦ καὶ φειδοῦς ἀπολαύειν τῆς ἄνωθεν, γνῶναί τε πρὸς τούτῳ τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ. Εἴρηται γοῦν δι' ἐνὸς τῶν ἁγίων προφητῶν «Ζητήσατε τὸν Κύριον, καὶ ἐν τῷ εὐρίσκειν αὐτὸν ἐπικαλέσασθε. Ἦνίκα δ' ἂν ἐγγίξη ὑμῖν, ἀπολειπέτω ὁ ἀσεβὴς 25 τὴν ὁδὸν αὐτοῦ, καὶ ἀνὴρ ἄνομος τὴν βουλήν αὐτοῦ, καὶ ἐπιστραφήτω ἐπὶ Κύριον, καὶ ἐλεηθήσεται· ὅτι ἐπὶ πολὺ ἀφήσει τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν».

Στίχ. 2-4. «Αἰτοῦσί με νῦν κρίσιν δικαίαν, καὶ ἐγγίξειν Θεῷ ἐπιθυμοῦσι, λέγοντες· Τί ὅτι ἐνηστεύσαμεν καὶ οὐκ 30 εἶδες, ἐταπεινώσαμεν τὰς ψυχὰς ἡμῶν, καὶ οὐκ ἔγνως;

μέ ὄλο τὸ θάρρος σου τοὺς ἄνομους, καὶ νὰ μάθουν αὐτοὶ τὰ πλημμελήματά τους καὶ αὐτὰ τὰ ὅποια πρέπει ν' ἀποφεύγουν, ἂν βέβαια ἤθελαν νὰ εἶναι ἔντιμοι ἀπέναντι στὸν Θεὸ καὶ ἄξιοι τῆς ἐκ μέρους τοῦ εὐσπλαγχνίας.

Στίχ. 2. «Ἐμένα ζητοῦν καθημερινὰ καὶ ἐπιθυμοῦν νὰ γνωρίσουν τὶς ἐντολές μου, ὡς λαὸς ποῦ ἔχει ἐφαρμόσει τὴ δικαιοσύνη καὶ δὲν ἔχει ἐγκαταλείψει τὶς ἐντολές τοῦ Θεοῦ.

Συνδέουν, λέγει, τὴν ἡμέρα μὲ τὶς προηγούμενες ἡμέρες ζητώντας βοήθεια ἀπὸ μένα καὶ θέλοντας νὰ γνωρίσουν τοὺς δρόμους μου, δηλαδή τὶς ἀποφάσεις γιὰ κάθε πρᾶγμα. Γιατί, ἐνῶ εἶχε ἀναγγελθεῖ παντοῦ ὁ πόλεμος καὶ ὁ φόβος εἶχε ἀναστατώσει τὰ πάντα, αὐτοὶ εἶχαν νηστέψει βέβαια, νόμισαν ὅμως ὅτι θὰ μάθουν καὶ σὲ ποιὸ τέλος θὰ καταλήξει τὸ πρᾶγμα. Αὐτὸ νομίζω σημαίνει τὸ «Ἐπιθυμοῦν νὰ γνωρίσουν τοὺς δρόμους μου». Καὶ τὸ ἐπιθυμοῦν αὐτὸ «σὰν λαὸς ποῦ ἔχει ἐφαρμόσει τὴ δικαιοσύνη καὶ δὲν ἐγκατέλειψε τὶς ἐντολές τοῦ Θεοῦ», δηλαδή σὰν νὰ ἦταν ὁ τρόπος τῆς ζωῆς τους σύμφωνος μὲ τὸ νόμο καὶ ἔγιναν ἀριστοποιητὲς τῶν ἐντολῶν ποῦ τοὺς δόθηκαν, καὶ ἔχουν ἀνεπίληπτη ζωὴ καὶ εἶναι στολισμένοι μὲ τὰ καυχήματα τοῦ ἁγίου τρόπου ζωῆς. Γιατί σ' αὐτοῦ τοῦ εἴδους τοὺς πιστοὺς ταιριάζει τὸ νὰ ζητοῦν τὸν Θεό, δηλαδή νὰ θέλουν νὰ εἶναι κοντὰ του καὶ ν' ἀπολαμβάνουν τὴν οὐράνια φροντίδα, καὶ ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ νὰ γνωρίζουν καὶ τοὺς δρόμους του. Πράγματι εἰπώθηκε ἀπὸ ἕναν ἀπὸ τοὺς ἁγίους προφήτες «Ζητῆστε τὸν Κύριο, καὶ βρῖσκοντάς τον ἐπικαλεσθεῖτε τον. Ὅταν ὅμως σᾶς πλησιάσει, ἅς ἀφήσει ὁ ἀσεβὴς τὸ δρόμο του καὶ ὁ ἄνομος τὶς ἀποφάσεις του, καὶ ἅς ἐπιστρέψει στὸν Κύριο, καὶ θὰ λάβει τὸ ἔλεός του· γιατί θὰ τοὺς δώσει πλοῦσια τὴν ἀφεση τῶν ἁμαρτιῶν τους»¹.

Στίχ. 2-4. «Ζητοῦν ἀπὸ ἐμένα δίκαια κρίση καὶ ἐπιθυμοῦν νὰ βρῖσκονται κοντὰ στὸν Θεό, λέγοντας· Γιατί, ἐνῶ νηστέψαμε, δὲν μᾶς εἶδες, καὶ ἐνῶ δείξαμε ταπείνωση, δὲν μᾶς ἔνοιωσες;

Ἐν γὰρ ταῖς ἡμέραις τῶν νηστειῶν ὑμῶν εὐρίσκετε τὰ θελήματα ὑμῶν, καὶ πάντας τοὺς ὑποχειριούς ὑπονύσσετε, εἰς κρίσεις καὶ μάχας νηστεύετε, καὶ τύπτετε πυγμαῖς ταπεινόν».

5 Ἐγκαλοῦσί μοι, φησὶν, ὡς μὴ τὰ δίκαια νέμοντι διὰ τοῦ μὴ θούλεσθαι κατελεεῖν τοὺς ταπεινοὺς διὰ νηστείας καὶ προσευχῆς· εἶτα θούλονται καὶ ἐγγὺς εἶναι Θεοῦ, ἐπ' οὐδενὶ μὲν τῶν εἰς εὐσέβειαν ἀνδραγαθημάτων καυχώμενοι, ἀλλ' οὐδὲ τὴν ἐξ ἀρετῶν φαιδρότητα περικείμενοι, διὰ ψιλὴν δὲ
10 καὶ μόνην τὴν ἀσιτίαν· καὶ δὴ φασιν· «Ἐνηστεύσαμεν, καὶ οὐκ εἶδες· ἐταπεινώσαμεν τὰς ψυχὰς ἡμῶν, καὶ οὐκ ἔγνως». Καὶ οὐχ ὡς ἀγνοήσαντος Θεοῦ τὴν διὰ νηστείας αὐτῶν ταπεινῶσιν τὰ τοιάδε φασίν· ἐπειδὴ δὲ οὐ γεγόνασιν ἐν αἰσθήσει τῶν αἰτιαμάτων, τό, «Οὐκ εἶδες», καὶ τό, «Οὐκ ἔγνως»,
15 φασίν. Εἰδέναι γὰρ τότε φασὶν τοὺς τινῶν πόνους, τοὺς διὰ γε, φημί, προσευχῆς καὶ ἀσκήσεως, τὸν τῶν ὅλων Θεόν, ὅτε κατανεύει τοῖς αἰτήμασιν αὐτῶν. Πῶς οὖν ἄρα νηστεύοντας οὐ προσίετο, καὶ ἀνευπαραδέκτους ἐποιεῖτο τὰς λιτὰς τῶν ἑαυτοῦς τεταπεινωκότων, ἀπολογεῖται, λέγων· «Ἐν γὰρ ταῖς
20 ἡμέραις τῶν νηστειῶν ὑμῶν εὐρίσκετε τὰ θελήματα ὑμῶν».

Χρῆμα μὲν γὰρ ἐξαίρετον ἢ νηστεία, ὀνησιφόρος δὲ καὶ ἢ προσευχή, καὶ τὸ ταπεινοῦν ἑαυτοῦς ἐν ὀφθαλμοῖς τοῦ Θεοῦ, πλείστην ὄσσην ἔχει τὴν ὄνησιν. Γέγραπται γάρ, ὅτι «Ἐταπεινῶν ἐν νηστεία τὴν ψυχὴν μου, καὶ ἢ προσευ-
25 χή μου εἰς κόλπον μου ἀποστραφήσεται». Ἔφη δὲ καὶ ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ· «Τὰ γόνατά μου ἠσθένησαν ἀπὸ νηστείας, καὶ ἢ σὰρξ μου ἠλλοιώθη δι' ἔλαιον»· ναὶ μὴν καὶ αὐτὸς ὁ τῶν ὅλων Θεός· «Ἐπιστράφητε πρὸς με», φησὶν, «ἐν νηστεία καὶ ἐν κλαυθμῷ καὶ ἐν κοπετῷ». Ἐλεεῖ γὰρ ἐτοίμως
30 τοὺς αὐτόκλητον ποιουμένους τὴν διὰ πόνου ταπεινῶσιν. Ἄλλ' ἔστι τῶν ἀτοπωτάτων, τοὺς ἐλεεῖσθαι θέλοντας παροτρύνειν ἑτέρως τὸν νομοθέτην καὶ καλεῖν εἰς ὀργὰς διὰ τοῦ

Γιατί τις ἡμέρες πού νηστεύατε πραγματοποιούσατε τὰ θελήματά σας καὶ ὅλους ἐκείνους πού ἔχετε κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία σας τοὺς καταπιέζετε, καὶ ἐνῶ νηστεύετε, ἐπιδίδεστε σὲ δίκες καὶ φιλονεικίες καὶ χτυπᾶτε σκληρὰ τὸν ταπεινόν».

Μὲ κατηγοροῦν, λέγει, ἐπειδὴ τάχα δὲν ἀπονέμω τὸ δίκαιο μὲ τὸ νὰ μὴ θέλω νὰ δείχνω ἔλεος στοὺς ταπεινοὺς γιὰ τὴ νηστεία καὶ τὴν προσευχή τους· ἀλλὰ θέλουν καὶ νὰ βρίσκονται κοντὰ στὸν Θεό, χωρὶς νὰ καυχῶνται γιὰ κανένα κατόρθωμα εὐσέβειας, οὔτε καὶ νὰ περιβάλλονται ἀπὸ τὴ λαμπρότητα τῶν ἀρετῶν, ἀλλὰ γιὰ τὴν ἀπλὴ καὶ μόνη νηστεία τους. Καὶ μάλιστα λένε· «Νηστεύσαμε καὶ δὲν μᾶς εἶδες, δείξαμε ταπείνωση, καὶ δὲν μᾶς ἔνοιωσες». Καὶ βέβαια δὲν τὰ λένε αὐτὰ σὰ νὰ ἀγνόησε ὁ Θεὸς τὴν ταπείνωσή τους μὲ τὴ νηστεία, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν αἰσθάνθηκαν τὶς κατηγορίες, γι' αὐτὸ λένε τό, «δὲν εἶδες», καὶ τό, «δὲν ἔνοιωσες». Γιατί λέμε ὅτι τότε ὁ Θεὸς τῶν ὅλων ἀναγνωρίζει τοὺς μόχθους τῆς προσευχῆς καὶ τῆς ἀσκήσης κάποιων, ὅταν συγκατανεύει στὰ αἰτήματά τους. Πῶς λοιπὸν ἐνῶ νήστευαν δὲν δεχόταν τὴ νηστεία τους καὶ δὲν ἔκανε εὐπαράδεκτες τὶς προσευχῆς ἐκείνων πού ταπείνωναν τὸν ἑαυτό τους, δικαιολογεῖται λέγοντας· «Γιατί τις ἡμέρες πού νηστεύετε πραγματοποιεῖτε τὰ θελήματά σας».

Εἶναι πράγματι ἐξαιρετὴ ἀρετὴ ἡ νηστεία καὶ ὠφέλιμη ἡ προσευχή, καὶ τὸ νὰ ταπεινώνομε τὸν ἑαυτό μας μπροστὰ στὸν Θεὸ προξενεῖ πολὺ μεγάλη ὠφέλεια. Γιατί ἔχει γραφεῖ· «Ταπείνωνα τὴν ψυχὴ μου μὲ νηστεία καὶ ἡ προσευχή μου ἐπέστρεψε σ' ἐμένα»². Εἶπε ἐπίσης ὁ θεσπέσιος Δαβίδ· «Κόπηκαν τὰ γόνατά μου ἀπὸ τὴ νηστεία καὶ τὸ σῶμα μου παρέλυσε ἀπὸ τὴ στέρηση λαδιοῦ»³. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς τῶν ὅλων λέγει· «Ἐπιστρέψτε σ' ἐμένα μὲ νηστεία καὶ θρήνους καὶ κοπετούς»⁴. Γιατί ἔλεει πρόθυμα ἐκείνους πού ἀπὸ μόνοι τους ἐκδηλώνουν τὴν ταπείνωσή μὲ κόπο. Εἶναι ὅμως ἀπὸ τὰ πιὸ παράλογα αὐτοὶ πού θέλουν νὰ ἐλεηθοῦν νὰ παροτρύνουν μὲ ἄλλο τρόπο τὸ νομοθέτη καὶ νὰ προκαλοῦν

2. Ψαλμ. 34, 13.

3. Ψαλμ. 108, 24.

4. Ἰωήλ 2, 12.

μηδὲν ἐργάζεσθαι φιλεῖν τῶν προστεταγμένων· ὁλοτρόπως γὰρ ἁγίους εἶναι χρὴ τοὺς προσιόντας Θεῷ καὶ διαπρέπειν ἐν ἀγαθοῦργίαις καὶ ῥύπτου παντός ἐλευθέρους ὄντας ὁρᾶσθαι. Ταύτης γὰρ ἔνεκα τῆς αἰτίας φησί· Νενηστεύκατε μὲν, 5 ἐγὼ δὲ οὐκ εἶδον· τουτέστιν οὐ προσέσχον· ἐταπεινώσατε τὰς ψυχὰς ἑαυτῶν, καὶ οὐκ ἔγνω, τουτέστιν οὐκ ἠξιώσά τις ἀμοιβῆς τὴν ὑμῶν ταπεινώσιν· ἐπειδήπερ ἐν ταῖς ἡμέραις τῶν νηστειῶν ὑμῶν εὗρίσκετε τὰ θελήματα ὑμῶν.

Δεῖ δὴ οὖν ἄρα τοὺς νηστεύειν ἐθέλοντας καθαρῶς 10 καὶ ἁγίως ἀποφοιτῆσαι μὲν τῶν ἰδίων θελημάτων, ἀνθελῆσθαι δὲ τὸ τῷ Θεῷ δοκοῦν καὶ εὐήμιον ὑποσχεῖν τοῖς αὐτοῦ θελήμασι τὸν ἀρχένα. Ἄλλ' οὐκ ἔδρων τοῦτο οἱ ἐξ Ἰσραήλ ποθεν, εἶποντο δὲ μᾶλλον τοῖς ἑαυτῶν θελήμασι, τὸ τῷ νομοθέτῃ δοκοῦν ἀτιμάζοντες, ὑπένυττον δὲ καὶ τοὺς 15 ὑποχειρίους εἰς κρίσιν καὶ μάχας· καίτοι δέον εἰς ὁμοψυχίαν συλλέγειν τοὺς ἀλλήλους ἀντανισταμένους καὶ βραβεύειν εἰρήνην τοῖς διενηνεγμένοις εἰς διαφοράς. Ἄλλ' εἰς πᾶν τοῦναντίον τὰς σπουδὰς ἐκεῖνοι μεθίστασαν. Ἐτυπτον δὲ καὶ ταπεινόν, καὶ οὐχὶ πάντως χερσίν, ἀλλ' ὕβρεσι 20 καὶ πλεονεξίαις, ἤγουν καθ' ἕτερόν τινα τρόπον ἀδικίας. Εἶτα πῶς ἦν ἐπαινέσαι νηστεύοντας, τῆς τοιαύτης ἀκαθαρσίας ἐνούσης αὐτοῖς; ἢ πῶς ἂν ἐδέχθησαν εὐχαὶ τῶν οὕτως ἀλιτηρίων;

Στίχ. 4-5. «Ἴνα τί μοι νηστεύετε ὡς σήμερον, ἀκουσθῆ- 25 ναι ἐν κραυγῇ τὴν φωνὴν ὑμῶν; Οὐ ταύτην τὴν νηστείαν ἐξελεξάμην, καὶ ἡμέραν ταπεινοῦν ἄνθρωπον τὴν ψυχὴν αὐτοῦ. Οὐδ' ἂν κάμψης ὡς κρίκον τὸν τράχηλόν σου, καὶ σάκκον καὶ σποδὸν ὑποστρώσῃ, οὐδ' οὕτω καλέσετε νηστείαν δεκτὴν».

30 Τῆς ἀληθοῦς νηστείας ἡ δύναμις ἐξαίσιον ἔχει τὴν βοήν παρὰ τῷ πάντων κρατοῦντι Θεῷ. Δέχεται γὰρ ἴσως ἀσμένως

τὴν ὀργή του μὲ τὸ νὰ μὴ θέλουν νὰ κάνουν τίποτε ἀπὸ τὰ προστάγματά του. Γιατὶ πρέπει νὰ εἶναι ἅγιοι μὲ ὅλους τοὺς τρόπους αὐτοὶ ποὺ προσέρχονται στὸν Θεὸ καὶ νὰ διαπρέπουν μὲ τὶς ἀγαθὲς πράξεις καὶ νὰ παρουσιάζονται ἀπαλλαγμένοι ἀπὸ κάθε ρύπο. Γι' αὐτὴ λοιπὸν τὴν αἰτία λέγει: Νηστεύσατε βέβαια, ἀλλὰ ἐγὼ δὲν σᾶς εἶδα, δηλαδή δὲν τὸ πρόσεξα· ταπεινώσατε τὸν ἑαυτὸ σας καὶ δὲν τὸ ἀναγνώρισα, δηλαδή δὲν ἔκρινα ἄξια γιὰ κάποια ἀμοιβὴ τὴν ταπείνωσή σας· καὶ αὐτὸ «ἐπειδὴ τὶς ἡμέρες τῆς νηστείας σας κάνετε τὰ δικά σας θελήματα».

Ἄρα λοιπὸν ὅποιοι θέλουν νὰ νηστεύουν μὲ τρόπο καθαρὸ καὶ ἅγιο πρέπει νὰ ἐγκαταλείψουν τὰ δικά τους θελήματα καὶ νὰ ἀποδεχθοῦν αὐτὸ ποὺ θέλει ὁ Θεὸς καὶ νὰ βάλουν ὑπάκουο τὸν αὐχένα τους κάτω ἀπὸ τὰ θελήματά του. Αὐτὸ ὅμως δὲν τὸ ἔκαναν σὲ καμμιά περίπτωση οἱ Ἰσραηλιῖτες, ἀλλὰ ἀκολουθοῦσαν τὰ δικά τους θελήματα, καταφρονώντας τὸ θέλημα τοῦ νομοθέτη, καὶ ὑποκινούσαν τοὺς εὐρισκόμενους κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία τους σὲ φιλονεικίες καὶ διαμάχες, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ συνενώνουν καὶ νὰ ὀδηγοῦν σὲ ὁμοψυχία ἐκείνους ποὺ φιλονεικοῦσαν μεταξύ τους καὶ νὰ εἰρηνεύουν ὅσους εἶχαν διαφορές. Ἐκεῖνοι ὅμως μετέθεταν τὸ ἐνδιαφέρον τους στὸ ἐντελῶς ἀντίθετο. Χτυποῦσαν καὶ τὸν ταπεινὸ, ὄχι βέβαια μὲ τὰ χέρια, ἀλλὰ μὲ ὕβρεις καὶ ὀρπαγές, ἢ μὲ ἄλλου εἶδους ἀδικίες. Πῶς λοιπὸν μπορούσε νὰ τοὺς ἐπαινέσει ποὺ νήστευαν, τὴ στιγμῇ ποὺ ὑπῆρχε μέσα τους τέτοια ἀκαθαροσύνη; Ἡ πῶς νὰ γίνονταν δεκτὲς οἱ προσευχὲς τόσο ἀσεβέστατων;

Στίχ. 4-5. «Πρὸς τί νηστεύετε γιὰ χάρι μου ὅπως σήμερον, ὥστε ν' ἀκουσθεῖ ἡ κραυγαλέα φωνή σας ἀπὸ μένα; Δὲν ὄρισα αὐτὴ τὴ νηστεία καὶ τὸ νὰ δείχνει ὁ ἄνθρωπος μιὰ κάποια ἡμέρα τὴν ταπείνωσή του. Οὔτε καὶ ἂν κάμψεις σὰν κρῖκο τὸν τράχηλό σου καὶ φορέσεις σάκκο καὶ πέσεις πάνω σὲ τέφρα ποὺ ἔστρωσες, οὔτε ἔτσι θὰ κάνετε νηστεία ἀποδεκτὴ».

Ἡ δύναμη τῆς ἀληθινῆς νηστείας ἔχει ἑξαίσιον τὴ φωνὴ πρὸς τὸν Κύριον τῶν ὅλων Θεῶ. Γιατὶ δέχεται μὲ ἴση εὐχαρίστηση τὶς

τῶν σεβομένων αὐτὸν τὰς λιτάς· κὰν ἴδη ταπεινουμένους διὰ
 πόνων καὶ ἀσκήσεων, μελλησμοῦ δίχα παντὸς ὀρέγει τὰ αἰ-
 τήματα. Τῆς γε μὴν, ἥπερ ἂν γένοιτο ῥαθύμως τε καὶ ἀτημε-
 λῶς, ἀπόβλητον ποιεῖται τὸν τρόπον. Καὶ νηστείαν μὲν εἶναι
 5 φαμεν ἀγιοπρεπῆ τὴν ἐκ καθαροῦ συνειδότος ἐπιτελουμέ-
 νην, ἣν ἂν τις ποιοῖτο προαποφοιτήσας εὐσθενῶς τῶν τῆς
 φαυλότητος τρόπων καὶ πᾶσαν κηλίδα τῆς ἑαυτοῦ διανοίας
 ἀποπεμψάμενος, ἀποτριψάμενός τε τῆς φιλοσαρκίας τοὺς
 ῥύπους καὶ νιψάμενος ἐν ἁθώοις τὰς χεῖρας, κατὰ τὸ γε-
 10 γραμμένον, καὶ ἀπαξαιπλῶς ἀπάσης ἀγαθουργίας ἐκμελη-
 τῆς ἀναδεδειγμένος· Ἡ δὲ οὐκ οὕσα τοιαύτη, πεπλανημένη
 μὲν ὥπερ, καὶ ἐν εἴδει μὲν οὕσα νηστείας, ἔχουσα δὲ τῶν
 αὐτῆ προεπόντων παντελῶς οὐδέν, γελᾷ τε καὶ ἀσχημονεῖ. Οἱ
 γὰρ τὸ εἶναι χρηστοί τε καὶ ἀγαθοὶ παντελῶς ὀλιγορήσαν-
 15 τες καὶ τῶν ἀρίστων ἀνδραγαθημάτων οὐδέν προκατωρθω-
 κότες, εἶτα τὴν ἀσιτίαν τὴν ἀκερδῆ καὶ ἀνόνητον, ὡς μέγα τι
 χρῆμα καὶ παρὰ Θεῶ τίμιον ἐπιτηδεύοντες, εἰμῆ πνικτεύουσι
 καὶ εἰς ἀέρα δέρουσιν· οὐ γὰρ ἔμμισθος ὁ πόνος αὐτοῖς, ὅτι
 καὶ ἀπαράδεκτος τῷ Θεῷ.

20 Ἴνα τί τοίνυν νηστεύετε μοι, φησίν, ὥστε ἐν ἡμέρα μιᾷ
 τὴν κραυγὴν τῆς φωνῆς ὑμῶν ἀκουσθῆναι; Κραυγὴν δέ
 φησιν ἦτοι τὴν προσευχὴν τὴν μετὰ γε, φημί, τῆς ἀνωφε-
 λοῦς νηστείας, ἥγουν τὴν ἀπ' αὐτοῦ τοῦ πράγματος. Ἐχειν
 γὰρ τινα λέγονται φωνὴν πρὸς τὸν Θεὸν τὰ δρώμενα παρ'
 25 ἡμῶν, κατὰ γε τὸ εἰρημένον τῷ Κἄϊν παρ' αὐτοῦ· «Φωνὴ
 αἵματος τοῦ ἀδελφοῦ σου βοᾷ πρὸς με ἐκ γῆς». Ἀλλ' οὐ
 ταύτην τὴν νηστείαν ἐξελεξάμην, φησί· καὶ ποίαν ταύτην,
 προαπέφηνεν εἰπών, ὅτι «Ἐν ταῖς ἡμέραις τῶν νηστειῶν
 ὑμῶν εὐρίσκετε τὰ θελήματα ὑμῶν, καὶ πάντας τοὺς ὑπο-
 30 χειρίους ὑπονύσσετε εἰς κρίσιν καὶ μάχας. Νηστεύετε καὶ
 τύπτετε πνυμαῖς ταπεινόν». Οὐκοῦν, «οὐδ' ἂν κάμψης ὡς

5. Ψαλμ. 25, 6.

6. Γέν. 4, 10.

7. Ἦσ. 58, 3.

προσευχές ὅσων τὸν σέβονται. Κι ἂν τοὺς δεῖ νὰ ταπεινώνονται μὲ κόπους καὶ ἀσκήσεις, χωρὶς καμμιὰ καθυστέρηση τοὺς παρέχει αὐτὰ πού τοῦ ζητοῦν. Τῆς νηστείας ὅμως, πού θὰ γινόταν μὲ ραθυμία καὶ ἀμέλεια, ἀπορρίπτει τὸν τρόπο. Καὶ νηστεία βέβαια πού ἀρμόζει στοὺς ἁγίους λέμε ὅτι εἶναι αὐτὴ πού γίνεται μὲ καθαρὴ συνείδηση, τὴν ὁποία θὰ μπορούσε νὰ κάνει κανεὶς ἂν ἀπομακρυνθεῖ προηγουμένως μὲ δύναμη ἀπὸ τοὺς τρόπους τῆς φαυλότητος καὶ ἀποβάλλει κάθε κηλίδα ἀπὸ τὸ νοῦ του, ἐξαλείφοντας τοὺς ρύπους τῆς φιλοσαρκίας καὶ ὅπως ἔχει γραφεῖ, «ξεπλύνοντας μὲ ἄθώους τὰ χέρια»⁵, καὶ γενικά ἂν ἀναδειχθεῖ ἐπιμελητὴς κάθε ἀγαθῆς πράξης. Νηστεία ὅμως πού δὲν εἶναι τέτοια, εἶναι νηστεία πλανημένη καὶ ἔχει μόνο τὴ μορφή τῆς νηστείας, δὲν ἔχει ὅμως κανένα ἀπὸ αὐτὰ πού ταιριάζουν σ' αὐτή, ἀλλὰ περιπαίζει καὶ ἀσχημονεῖ. Γιατὶ αὐτοὶ πού ἀδιαφόρησαν τελείως νὰ γίνουν χρηστοὶ καὶ ἀγαθοὶ καὶ δὲν ἔχουν κάνει προηγουμένως κανένα κατ'ὄρθωμα ἀρετῆς, καὶ ἔπειτα προβάλλουν σὰν κάτι μεγάλο καὶ τιμώμενο ἀπὸ τὸν Θεὸ τὴν ἀποχή ἀπὸ φαγητὸ πού δὲν δίνει οὔτε κέρδος οὔτε ὠφέλεια, μάταια γρονθοκοποῦν καὶ δέρνουν τὸν ἀέρα· καθόσον ὁ μόχθος τους δὲν ἔχει ἀμοιβή, γιατί εἶναι καὶ ἀπαράδεκτος ἀπὸ τὸν Θεό.

«Γιατί» λοιπόν, λέγει, «νηστεύετε γιὰ χάρι μου, ὥστε γιὰ μιὰ μέρα ν' ἀκουσθεῖ ἡ κραυγαλέα φωνή σας». «Κραυγὴ» βέβαια ὀνομάζει ἢ τὴν προσευχὴ πού συνοδεύεται ἀπὸ ἀνώφελη νηστεία, ἢ τὴν προερχόμενη ἀπὸ τὸ ἴδιο αὐτὸ τὸ πράγμα. Γιατὶ λέγεται ὅτι ἔχουν κάποια φωνὴ πρὸς τὸν Θεὸ τὰ πραπτόμενα ἀπὸ μᾶς, σύμφωνα μ' αὐτὸ πού εἰπώθηκε στὸν Κάιν ἀπὸ αὐτόν· «Ἡ φωνὴ τοῦ αἵματος τοῦ ἀδελφοῦ σου φωνάζει σ' ἐμένα ἀπὸ τὴ γῆ»⁶. Ἀλλὰ «ἐγὼ δὲν ἐπέλεξα αὐτὴ τὴ νηστεία», λέγει. Καὶ ποιά αὐτὴ, τὴν ἔδειξε προηγουμένως λέγοντας· «Τὶς ἡμέρες πού νηστεύετε πραγματοποιεῖτε τὰ θελήματά σας καὶ ὅλους τοὺς εὐρισκόμενους κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία σας τοὺς παρακινεῖτε σὲ δίκες καὶ μάχες. Νηστεύετε καὶ χτυπᾶτε σκληρὰ τὸν ταπεινό»⁷. «Οὔτε» λοιπόν «καὶ ἂν

κρίκον τὸν τράχηλόν σου, καὶ σάκκον καὶ σποδὸν ὑπο-
 στρώση[ς]», τουτέστι κἂν τὴν εἰς ἄκραν ἐπιτηδεύσης τα-
 πείνωσιν καὶ πόνου τρίβον ἐλάσης οὐ φορητὴν, μετὰ τῶν
 οὕτως αἰσχροῶν αἰτιαμάτων, «οὐδ' οὕτω καλέσετε νηστείαν
 5 δεκτὴν». Εἰ γὰρ βούλεσθε, φησὶν, ἀληθὲς εἰπεῖν, οὐδ' ἂν
 ὑμεῖς αὐτὴν νηστείαν δεκτὴν ὀνομάσετε αὐτήν.

Στίχ. 6-7. «Οὐχὶ τοιαύτην νηστείαν ἐγὼ ἐξελεξάμην, λέ-
 γει Κύριος, ἀλλὰ λύε πάντα σύνδεσμον ἀδικίας, διάλυε
 στραγγαλιᾶς διαίων συναλλαγμάτων, ἀπόσπελλε τε-
 10 θραυσμένους ἐν ἀφέσει, καὶ πᾶσαν συγγραφὴν ἀδικον
 διάσπα. Διάθρυπτε πεινῶντι τὸν ἄρτον σου, καὶ πτω-
 χοὺς ἀστέγους εἰσάγαγε εἰς τὸν οἶκόν σου. Ἐὰν ἴδῃς
 γυμνὸν περιῖθαλε, καὶ ἀπὸ τῶν οἰκείων τοῦ σπέρματός
 σου οὐχ ὑπερόψει».

15 Ἐδει τοῖς οὐκ εἰδόσι τῆς ἀληθοῦς νηστείας τὸν τρόπον
 ἐπιδειχθῆναι τοῦτον παρὰ Θεοῦ. Παρ' αὐτοῦ γὰρ πᾶσα σο-
 φία καὶ σύνεσις καὶ ἡ πρὸς πᾶν ὀτιοῦν τῶν ἀρίστων ὁδὸς
 ἀναδείκνυται. Ψάλλει γοῦν καὶ ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ καὶ φη-
 σιν· «Ὁδήγησόν με, Κύριε, ἐν τῇ ὁδῷ σου, καὶ πορεύσομαι
 20 ἐν τῇ ἀληθείᾳ σου». Οὐκοῦν ἀπόβλητον μὲν ἐποίησατο τὴν
 ἀτεχνεστάτην καὶ κατ' οὐδένα τρόπον ὀνησιφόρον τῶν Ἰ-
 ουδαίων νηστείαν, ἐμφανίζει δὲ τῆς ἀληθινῆς τὴν δύναμιν.
 «Λύε» γάρ, φησί, «πάντα σύνδεσμον ἀδικίας», τουτέστιν
 ἀπαλλάττου τοῦ πλεονεκτεῖν βούλεσθαί τινος· ἀδικίας γὰρ
 25 σύνδεσμος ἢ πλεονεξία, καὶ τὸ ἐπιφύεσθαί τισι τῶν ἀσθενε-
 στέρων καὶ οἶον ἐπιπλοκαῖς ἀφύκτοις αἰτιαμάτων καταδε-
 σμεῖν αὐτούς, ὑπὲρ γε τοῦ καταστῆσαι περιδεεῖς, οὕτω τε
 ζητεῖν ἄπερ ἂν βούλωνται παρ' αὐτῶν λαμβάνειν. «Διάλυε
 στραγγαλιᾶς διαίων συναλλαγμάτων». Συναλλάγματα δὲ
 30 βίαια καὶ τὰ ἐκ στραγγαλιᾶς, ἥγουν δυστροπίας, ἐπίμεστά
 φαμεν εἶναι τὰ ἐμπορικά. Καὶ πρὸς γε τούτοις τὰ ἕτερα τῶν

κάμψεις τὸν τράχηλό σου σὰν κρῖκο καὶ φορέσεις σάκκο καὶ πέσεις σὲ τέφρα πού ἔστρωσες», δηλαδή ἀκόμα καὶ ἂν φτάσεις σὲ ἀπόλυτη ταπείνωση καὶ βαδίσεις δρόμο γεμᾶτο ἀπὸ κόπο ἀνυπόφορο, μαζὶ μὲ τὶς τόσο αἰσχρὲς κατηγορίες, «οὔτε ἔτσι θὰ θεωρήσει δεκτὴ τὴ νηστεία σας». Γιατὶ ἂν θέλετε, λέγει, νὰ πεῖτε τὴν ἀλήθεια, οὔτε ἐσεῖς θὰ τὴν ὀνομάσετε νηστεία ἀποδεκτὴ.

Στίχ. 6-7. Ἐγὼ, λέγει ὁ Κύριος, δὲν ἐπέλεξα τέτοια νηστεία, ἀλλὰ τὸ νὰ κόβεις κάθε δεσμὸ μὲ τὴν ἀδικία, νὰ σπάζεις τὶς θηλειὲς τῶν συναλλαγῶν τῆς βίας καὶ τοῦ ἔξαναγκασμοῦ, νὰ ἀφήνεις ἐλεύθερους τοὺς συντριμμένους ἀπὸ τὶς συμφορὲς, καὶ νὰ σχίζεις κάθε ἄδικη συμφωνία. Μοίραζε ἐπίσης τὸ ψωμί σου στοὺς πεινασμένους, καὶ βάζε τοὺς φτωχοὺς καὶ τοὺς ἄστεγους στὸ σπίτι σου. Ἄν δεῖς γυμνὸ ντύσε τον, καὶ μὴ περιφρονῆσεις τοὺς συγγενεῖς σου».

Ἐπρεπε ὅσοι δὲν γνώριζαν τὸν τρόπο τῆς ἀληθινῆς νηστείας, νὰ τοὺς τὸν ὑποδείξει ὁ Θεός. Γιατὶ ἀπὸ αὐτὸν πηγάζει κάθε σοφία καὶ σύνεση καὶ φανερῶνεται ὁ δρόμος γιὰ κάθε τι ἀπὸ τὰ ἄριστα. Πράγματι ψάλλει καὶ ὁ ἑξαίσιος Δαβὶδ καὶ λέγει· «Ὁδήγησέ με, Κύριε, στὸ δρόμο σου, καὶ ἐγὼ θὰ πορευθῶ ἀκολουθώντας τὴν ἀλήθειά σου»⁸. Ἀπέριψε λοιπὸν τὴν ἀκατάλληλη καὶ τελείως ἀνώφελη νηστεία τῶν Ἰουδαίων καὶ ἐμφανίζει τὴ δύναμη τῆς ἀληθινῆς. Γιατὶ λέγει· «Σπάζε κάθε δεσμὸ ἀδικίας»· δηλαδή ν' ἀπαλλάσσεσαι ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία νὰ ἀδικεῖς κάποιους. Γιατὶ ἡ πλεονεξία εἶναι δεσμὸς τῆς ἀδικίας, καὶ τὸ νὰ ἐπιτίθενται σὲ κάποιους ἀπὸ τοὺς ἀσθενέστερους καὶ νὰ τοὺς δένουν μὲ περίπλοκες καὶ ἀδιάφευκτες κατηγορίες, γιὰ νὰ τοὺς φοβηθοῦν καὶ ἔτσι νὰ ἐπιδιώκουν νὰ πάρουν ἀπὸ αὐτοὺς αὐτὸ πού θέλουν. «Νὰ διαλύεις τὶς συμφωνίες τῶν ἔξαναγκαστικῶν συναλλαγῶν». Συναλλαγὲς βίαιες καὶ τὰ γεμᾶτα ἀπὸ στραγγαλιές, ἤτοι διεστραμμένες συμφωνίες, εἶναι, λέμε, οἱ ἐμπορικές. Κι ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ καὶ ὅσα ἄλλα ἔχουν σχέση μὲ τὶς δωσοληψίες, τὰ ὁποῖα

8. Ψαλμ. 85, 11.

καλουμένων δόσεών τε καὶ λήψεων, ἃ πλεονασμούς τινας ἔχει, καὶ λημμάτων αἰσχροῶν ἐραστὰς ἀποδείκνυσι τοὺς αὐτὰ δρᾶν εἰωθότας. «Καὶ τεθραυσμένους» δέ, φησὶν, «ἀπόσειλον ἐν ἀφέσει», τουτέστι τοὺς ὑπομένοντας συντριβὴν ἢ 5 κάματον ἢ ἐκ τοῦ συνδέσμου τῆς ἀδικίας, ἥγουν ἐκ τῶν διαίων συναλλαγμάτων. Ἀπόλυσον ἐν ἀφέσει, τουτέστιν ἐλευθέρωσον τῆς ἐπενεχθείσης στενοχωρίας, ἐπίτρεψον κάμνουσιν ἀναπαῦσαι λοιπόν.

«Διάσπα δὲ καὶ πᾶσαν ἄδικον συγγραφὴν»· ὡς γε οἶ-
10 μαι, τὰ τῶν τοκιζόντων γραμματεῖά φησιν, συνταχθέντα πολλάκις οὐδὲ ἐπιδόσει χρημάτων τοσοῦτων, ὅσων περ ὠδίνει μέτρον ἢ συγγραφὴ. Ὅταν δὲ τούτων ἀπόσχη, φησί, τότε προστίθει τὸ λείπον. Ἔστι δὲ τοῦτο καρποφορεῖν τῷ πέλας τὰ ἐξ ἀγάπης ἀγαθὰ. «Πλήρωμα γὰρ νόμου ἀγά-
15 πη», κατὰ τὸ γεγραμμένον. Ἀγάπης δὲ πλήρωσις τῆς εἰς ἀδελφούς καὶ εὐσπλαγχνίας ἀπόδειξις τῆς τετιμημένης παρὰ Θεῷ, τὸ πεινῶντι μὲν διαθρύπτειν τὸν ἄρτον, πτωχοὺς δὲ ἀστέγους εἰσοικίσασθαι καὶ γυμνοὺς ἀμφιέσαι, καὶ τοῖς οἰκείοις τοῦ σπέρματος, τουτέστι τοῖς ἐκ γένους, τὴν ἀρ-
20 κοῦσαν, οἶμαι, φειδῶ [ἀπονεῖμαι] καὶ μερίσασθαι πρὸς αὐτοὺς τῆς παρὰ Θεοῦ δοθείσης εὐθηνίας τὸ πλάτος. Ἐπιτήρησον δέ, ὅτι οὐ ταυτόν ἐστι τὸ ἀποσχέσθαι κακῶν τῷ ἐργάσασθαι τὸ ἀγαθόν. Οὐδ' ἂν ἀρκέσειέ τισιν εἰς καύχημα τὸ παρὰ Θεῷ τὸ μὴ δρᾶσαι τὸ φαῦλον, ἀλλ' ἔπεσθαι δεῖ πάν-
25 τη τε καὶ πάντως, καὶ τὸ χρῆναι πληροῦν τὴν ἀγαθουργίαν, καὶ ἀντέχεσθαι τῶν εἰς εὐσέβειαν σπουδασμάτων. Τὸ μὲν γὰρ «διαλύειν στραγγαλιᾶς διαίων συναλλαγμάτων καὶ πάντα σύνδεσμον ἀδικίας καὶ πᾶσαν συγγραφὴν ἄδικον διασπᾶν», οὐδὲν ἕτερόν ἐστι, πλὴν ὅτι μόνον ἀποφοιτῆσαι
30 φαυλότητος Τό γε μὴν ἐλέσθαι τὰ τῆς ἀγάπης ἔργα πληροῦν διὰ τοῦ διαθρύψαι πεινῶντι τὸν ἄρτον καὶ πτωχοὺς

περιέχουν κάποιους έκβιασμούς και αποδεικνύουν έραστές αισχρών κερδών εκείνους που συνηθίζουν να τὰ πράττουν. «Και τούς συντριμμένους», λέγει, «άφησέ τους έλεύθερους», δηλαδή εκείνους που βρίσκονται σε κατάσταση απόγνωσης ή από κάματο ή από τὰ δεσμά τῆς άδικίας ή από τις έξαναγκαστικές συναλλαγές. «Άφησέ τους να φύγουν», δηλαδή έλευθέρωσε τους από τὴν άγωνία που τούς βρήκε, άφησε αυτούς που ύποφέρουν ν' αναπαυθοῦν στο έξῆς.

«Σχίσε κάθε άδικη συμφωνία» εννοεί, όπως νομίζω, τὰ γραμμάτια εκείνων που τοκίζουν, τὰ όποια πολλές φορές έχουν συνταχθεῖ για πληρωμή όχι τόσων χρημάτων, όσων όρίζει τὸ γραμμάτιο. Όταν λοιπόν, λέγει, θά παύσεις να τὰ κάνεις αυτά, τότε πρόσθεσε αυτό που λείπει. Κι αυτό είναι να προσφέρεις σαν καρπὸ στὸν πλησίον σου τὰ αγαθὰ τῆς άγάπης. Γιατί, σύμφωνα μ' αυτό που έχει γραφεῖ, «ή όλοκλήρωση τοῦ νόμου είναι ή άγάπη»⁹. Και όλοκλήρωση τῆς άγάπης πρὸς τούς άδελφούς μας και απόδειξη εὐσπλαχνίας που τιμᾶται από τὸν Θεὸ είναι να μοιράζεις τὸ ψωμί σου σ' αυτόν που πεινᾷ, να φιλοξενεῖς στο σπίτι σου τούς φτωχοὺς και τούς άστεγους, και «στους οἰκείους τοῦ σπέρματος», δηλαδή στους καταγόμενους από τὴ γενεά σου, ν' άπονέμεις τὴν έπαρκῆ, νομίζω, φροντίδα, και να μοιράζεσαι μαζί τους τὸν πλοῦτο τῆς άφθονίας που σοῦ έδωσε ὁ Θεός. Πρόσεχε όμως, ὅτι δέν είναι τὸ ἴδιο τὸ να απέχεις από τὰ κακά, με τὸ να πράττεις τὸ αγαθό. Οὔτε θά έπαρκέσει για κάποιους ὡς καύχηση πρὸς τὸν Θεὸ τὸ να μην κάνουν τὸ φαῦλο, αλλά πρέπει να ακολουθεῖ ὅπωςδῆποτε και με κάθε τρόπο και τὸ ὅτι πρέπει να πραγματοποιοῦν τὴν αγαθοεργία, και να επιδίδονται στα έργα τῆς εὐσέβειας. Γιατί «τὸ να διαλύει κανείς τις συμφωνίες τῶν διεστραμμένων και έξαναγκαστικῶν συναλλαγῶν και κάθε σύνδεσμο άδικίας και να σχίζει κάθε άδικο συμβόλαιο», δέν είναι τίποτε άλλο, παρά να άποκοπεῖ από τὴ φαυλότητα. Τὸ να επιλέξει πάλι να εκτελεῖ τὰ έργα τῆς άγάπης, μοιράζοντας ψωμί στους πεινασμέ-

ἀστέγους εἰσοικίσασθαι καὶ γυμνοὺς περιβαλεῖν, καὶ μὴν ἀνέχεσθαι τινὰς τῶν ἐκ τῶν οἰκείων τοῦ σπέρματος, τῶν ἀρίστων ἀνδραγαθημάτων ἀπόδειξιν ἔχει σαφῆ. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ πάλαι νόμος, παιδαγωγὸς ὑπάρχων ἐπὶ Χριστόν, οὐ 5 τὴν ἀγαθοῦ πλήρωσιν εἰσκεκόμικε τοῖς τὸ τηνικάδε, ἐδίδασκε δὲ μᾶλλον φαυλότητος προαποφοιτᾶν. Τὸ γάρ, «Οὐ φονεύσεις», «Οὐ μοιχεύσεις», «Οὐκ ἐπιορκήσεις», ταύτην ἔχει τὴν δύναμιν. Τετήρητο δὲ τὸ τέλειον καὶ ἡ παντὸς ἀγαθοῦ πλήρωσις τοῖς διὰ Χριστοῦ θεσπίμασι, παρ' ὧν 10 ἐμάθομεν τὰ τῆς εἰς Θεόν τε καὶ ἀδελφοὺς ἀγάπης ἔργα πληροῦν.

νους, καὶ νὰ φιλοξενεῖ στὸ σπίτι του φτωχοὺς ἄστεγους, καὶ νὰ ντύνει τοὺς γυμνοὺς, ἀλλὰ καὶ νὰ βοηθεῖ κάποιους ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς του, ἀποτελεῖ σαφῆ ἀπόδειξη ἄριστων κατορθωμάτων. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ παλαιὸς νόμος, ποὺ εἶναι παιδαγωγὸς πρὸς τὸν Χριστό, δὲν εἰσήγαγε στοὺς τότε τὴν ἐκπλήρωση τοῦ ἀγαθοῦ, ἀλλὰ δίδασκε ν' ἀποφεύγουν προηγουμένως τὴ φαυλότητα. Γιατὶ αὐτὸ τὸ νόημα ἔχουν οἱ ἐντολές «δὲν θὰ φονεύσεις», «δὲν θὰ μοιχεύσεις», «δὲν θὰ ἐπιορκήσεις»¹⁰. Ἡ τελειότητα καθὼς καὶ ἡ ἐκπλήρωση κάθε ἀγαθοῦ φυλάχθηκε γιὰ τὰ θεσπίσματα τοῦ Χριστοῦ, ἀπὸ τὰ ὁποῖα μάθαμε νὰ ἐκτελοῦμε τὰ ἔργα τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν Θεὸ καὶ τοὺς ἀδελφούς μας.

10. *Εξ. 20, 13 ἔξ.

ΤΟΜΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΣ

ΚΕΦ. 58, στίχ. 8-9. «Τότε ῥαγήσεται πρῶϊμον τὸ φῶς σου, καὶ τὰ ἰάματά σου ταχὺ ἀνατελεῖ, καὶ προπορεύεται ἔμπροσθέν σου ἡ δικαιοσύνη σου, καὶ ἡ δόξα τοῦ
5 Θεοῦ περιστελεῖ σε. Τότε βοήσεις, καὶ ὁ Θεὸς εἰσακούσεταιί σου. Ἔτι λαλοῦντός σου ἐρεῖ· Ἴδου πάρεμι».

Εἰ καθαρῶς, φησί, νηστεύσειας καὶ διεσμηγμένας τὰς
χειρας ἀποδείξειας τῷ Θεῷ καὶ ῥύπου παντός ἀπηλλαγμέ-
νον τὸν νοῦν, ἤγουν ὅταν ἀποσμήχη τοῦ καταπαίειν πυ-
10 γμαῖς ταπεινὸν καὶ ὑπονύσσειν μὲν τοὺς ὑποχειροῦς εἰς
κρίσιν καὶ μάχας, ἔπεσθαι δὲ τοῖς αὐτοῦ [ἴσως, σου] θελή-
μασι καὶ φιληδονίαις, ὅταν διαθρύψης πεινῶντι τὸν ἄρτον,
γυμνὸν ἀμφιέσης, πτωχοὺς ἀστέγους εἰσαγάγῃς εἰς τὸν οἶ-
κόν σου, τότε ῥαγήσεται πρῶϊμον τὸ φῶς σου. Ἐμφασιν
15 ἔχει πλείστην ὅσην ὁ λόγος. Οὐ γὰρ ἀπλῶς ἔφη, Δοθήσε-
ταί σοι παρὰ Θεοῦ τὸ φῶς, ῥαγήσεται δὲ μᾶλλον, οἶον
ἀστραπῆς τινος δίκην σὺν ὄρμη καὶ δρόμῳ καθιέμενον πα-
ρὰ Θεοῦ, δι' οὗ διαδείκνυται σαφῶς τοῦ χορηγοῦντος ἢ
προθυμία. «Πρῶϊμον» δὲ λέγων, ὅτι καὶ πρὸ καιροῦ κατα-
20 φοιτήσῃ διδάσκει. Οἶδε μὲν γάρ, οἶδεν ὁ τῶν καθ' ἡμᾶς τα-
μίας Θεός, ὁ πνευματικῶν χαρισμάτων δοτῆρ, ταῖς ἐφ' ἐκά-
στω φιλοτιμίαις τὸν καιρὸν ἐοικότα. Ἀλλ' εἴ τις γένοιτο
καλός τε καὶ ἀγαθός, καὶ προσέτι φιλοικτίρων καὶ εὐήνι-
ος, τούτῳ καὶ πρῶϊμα τὰ παρ' αὐτοῦ δοθήσεται γέρα, ὥστε

ΛΟΓΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΣ

ΚΕΦ. 58, στίχ. 8-9. «Τότε θ' ἀνατείλει ἀμέσως τὸ φῶς σου καὶ θὰ ἐκδηλωθοῦν γρήγορα οἱ θεραπείες σου, καὶ θὰ πορεύεται μπροστά σου ἡ δικαιοσύνη σου, καὶ θὰ σὲ περιβάλλει ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ. Τότε θὰ φωνάξεις, καὶ ὁ Θεὸς θὰ σὲ εἰσακούσει.

Ἐνῶ θὰ μιᾶς ἀκόμα, θὰ σοῦ πεῖ· Νά, εἶμαι κοντά σου».

Ἄν νηστεύσεις, λέει, καθαρὰ καὶ παρουσιάσεις πλυμένα καὶ καθαρισμένα τὰ χέρια σου στὸν Θεὸ καὶ τὸ νοῦ σου ἀπαλλαγμένο ἀπὸ κάθε ρύπο, δηλαδή ὅταν παύσεις νὰ χτυπᾶς τὸν ταπεινὸ καὶ νὰ παρακινεῖς τοὺς εὐρισκόμενους κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία σου σὲ δίκες καὶ διαμάχες, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀκολουθεῖς τὸ δικό σου θέλημα καὶ τὴ φιληδονία σου, ὅταν μοιράσεις στὸν πεινασμένο τὸ ψωμί σου, ντύσεις τὸν γυμνὸ καὶ βάλεις στὸ σπίτι σου τοὺς φτωχοὺς καὶ ἄστεγους, τότε θὰ χαράξει γρήγορα τὸ φῶς σου. Ὁ λόγος εἶναι πολὺ ἐκφραστικὸς. Γιατὶ δὲν εἶπε ἀπλῶς, Θὰ σοῦ δοθεῖ τὸ φῶς ἀπὸ τὸν Θεό, ἀλλὰ μᾶλλον «θὰ χαράξει» σὰν ἀστραπή δηλαδή κατὰ κάποιο τρόπο, κατεβαίνοντας ἀπὸ τὸν Θεὸ μὲ ὄρμη καὶ ταχύτητα, μὲ τὸ ὅποιο ἀποδεικνύεται μὲ σαφήνεια ἡ προθυμία ἐκείνου πού τὸ χορηγεῖ. Λέγοντας πάλι «πρώιμο», διδάσκει ὅτι θὰ φτάσει καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν ὥρα τοῦ ἀκόμα. Γιατὶ γνωρίζει, καὶ γνωρίζει ὁ θησαυροφύλακας τῶν δικῶν μας Θεός, ὁ χορηγὸς τῶν πνευματικῶν χαρισμάτων, τὸν κατάλληλο καιρὸ τῆς γενναιοδωρίας του γιὰ τὸν καθένα. Ἀλλὰ ἂν κάποιος γίνει καλὸς καὶ ἀγαθὸς καὶ ἀκόμα σπλαχνικὸς καὶ ὑπάκουος, σ' αὐτὸν καὶ πρῶιμα θὰ δοθοῦν τὰ ἔπαθλα τὰ χορηγούμενα ἀπὸ αὐτόν, ὥστε καὶ σὰν στάχια νὰ φυτρώνουν σ' αὐτόν καὶ οἱ

ἀσταχύων δίκην ἀνατέλλειν ἐν αὐτῷ, καὶ τὰ ἰάματα αὐτοῦ, τουτέστιν ἀπάσης ἀρρώστιας ἀποβολήν, καὶ τῶν ἀμεινόνων ἀντεισοδρομήν. Ψυχικῶν γὰρ ἀρρώστημάτων ὅταν ἀπαλλάττηται τις, καρποφορήσει πάντως τὴν εἰς ἅπαν ὀτιοῦν τῶν
5 ἀγαθῶν ἔφεσίν τε καὶ προθυμίαν. Φωτὸς οὖν ἐν ἡμῖν διαυγάσαντος τοῦ θείου τε καὶ νοητοῦ, συνανατέλλει πάντη τε καὶ πάντως καὶ τὰ ἰάματα, Θεοῦ μοτουῆτός τε ἡμᾶς καὶ ἀπονευροῦντος τὰ πάθη, καὶ ἀντεισκορίνοντος ἐν ἡμῖν τὸ θέλειν ἀγαθουργεῖν καὶ διαπρέπειν ἐν δικαιοσύνῃ.

10 Ταύτητοί φησιν, ὅτι «Προπορεύσεται ἔμπροσθέν σου ἡ δικαιοσύνη σου». Προπορεύσεται δὲ προεξευμαρίζουσα δηλονότι τὴν εἰς εὐσέβειαν ὁδὸν καὶ τὸ τραχὺ μεθιστῶσα πρὸς τὸ λειῶν τε καὶ βάσιμον καὶ τὸ ἄναντες καταφέρουσα, καὶ τὸν ἐφ' ἅπασιν τοῖς ἀρίστοις οἶονεὶ κατευθύνουσα δρό-
15 μον. Προσεπάγει δέ τι καὶ ἕτερον. «Ἡ γὰρ δόξα τοῦ Θεοῦ», φησί, «περιστελεῖ σε», τουτέστι κυκλώσει σε καὶ ἀπόβλεπτόν σε καταστήσει καὶ κοινὸν ὠφέλημα πολλοῖς Ἡ γὰρ τῶν ἀγίων φαιδρότης ὀνίνησι μὲν οὐ μετρίως τοὺς ἐνορῶντας αὐτοῖς. Καὶ γοῦν ἔφη Χριστὸς τοῖς ἀγίοις ἀποστό-
20 λοις· «Λαμπράτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἴδωσι τὰ καλὰ ἔργα ὑμῶν, καὶ δοξάσωσι τὸν Πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς».

Οὐκοῦν ἐσόμεθα λαμπροὶ περιφοιτώσεως ἡμᾶς καὶ οἶον ἀμφιεννύσεως τῆς παρὰ Θεοῦ δόξης, οἷς ἂν χαρίσαιο τοῖς
25 [ἴσως, τῆς] δικαιοσύνης ἐπιμεληταῖς· τούτων δὴ οὖν ὑπαρξάντων σοι, φησί, «βοήση τότε, καὶ ὁ Θεὸς εἰσακούσεταιί σου, ἔτι λαλοῦντός σου ἔρει· Ἴδου πάρειμι». «Εὐχαῖς γὰρ δικαίων ἐπακούει», κατὰ τὸ γεγραμμένον, καὶ καθά φησιν ὁ Μελωδός, «Ὁφθαλμοὶ Κυρίου ἐπὶ δικαίους, καὶ ὦτα αὐ-
30 τοῦ εἰς ἰδέσειν αὐτῶν». Κατανεύσει μὲν γὰρ τοῖς αἰτουῦσιν

11. Ματθ. 5, 16.

12. Παροιμ. 15, 29.

θεραπειῆς του, δηλαδή ἡ ἀποβολὴ κάθε ἀρρώστιας καὶ ἡ εἴσοδος τῶν ἀγαθῶν. Γιατί, ὅταν ἀπαλλαγεῖ κανεὶς ἀπὸ τὰ ψυχικὰ ἀρρωστήματα, θὰ δώσει ὅπωςδὴποτε ὡς καρπὸς τὸν πόθο καὶ τὴν ἐπιθυμία γιὰ κάθε ἀγαθό. "Ὅταν λοιπὸν λάμψει σ' ἐμᾶς τὸ θεῖο καὶ πνευματικὸ φῶς, ἀνατέλλουν μαζί του ὅπωςδὴποτε καὶ μὲ κάθε βεβαιότητα οἱ θεραπείες, θέτοντας ὁ Θεὸς τοὺς ἐπιδέσμους σὺς πληγές μας καὶ ἀποδυναμώνοντας τὸ πάθος, ἀλλὰ καὶ ἀντισταθμίζοντας σ' ἐμᾶς τὴ θέληση νὰ πράττομε τὰ ἀγαθὰ καὶ νὰ διαπρέπομε μὲ τὴ δικαιοσύνη.

Γι' αὐτὸ λέγει ὅτι «Θὰ πορευθεῖ μπροστὰ ἀπὸ σένα ἡ δικαιοσύνη σου». Καὶ θὰ προπορευθεῖ προπαρασκευάζοντας προφανῶς τὴν ὁδὸ πρὸς τὴν εὐσέβεια καὶ μεταβάλλοντας τὸ τραχὺ σὲ λεῖο καὶ βατὸ καὶ κἀνοντας τὸν ἀνήφορο κατῆφορο καὶ κατευθύνοντας κατὰ κάποιον τρόπο τὸ δρόμο πρὸς ὅλα τὰ ἄριστα. Προσθέτει ὅμως καὶ κάτι ἄλλο· γιατί λέγει· «Ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ θὰ σὲ περιβάλλει», δηλαδή θὰ σὲ περικυκλώσει καὶ θὰ σὲ κάνει περίβλεπτη καὶ κοινὴ ὠφέλεια γιὰ πολλούς. Γιατί ἡ λαμπρότητα τῶν ἀγίων ὠφελεῖ ὅχι καὶ λίγο ἐκείνους πού τὴν βλέπουν. Καὶ πράγματι εἶπε ὁ Χριστὸς στοὺς ἀγίους ἀποστόλους του· «Ἄς λάμψει τὸ φῶς σας μπροστὰ στοὺς ἀνθρώπους, γιὰ νὰ δοῦν τὰ καλά σας ἔργα καὶ νὰ δοξάσουν τὸν Πατέρα σας στοὺς οὐρανοὺς»¹¹.

Θὰ γίνομε λοιπὸν λαμπροὶ περιβάλλοντάς μας καὶ κατὰ κάποιον τρόπο ντύνοντας ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ ἐκείνους ἀπὸ τοὺς ἐπιμελητὲς τῆς δικαιοσύνης στοὺς ὁποίους θὰ χαρισθεῖ. Καὶ ὅταν λοιπὸν σοῦ γίνουν, λέγει, αὐτά, «τότε θὰ φωνάξεις, καὶ ὁ Θεὸς θὰ σὲ εἰσακούσει, καὶ ἐνῶ θὰ μιλάς ἀκόμα θὰ σοῦ πεῖ· Νά, εἶμαι κοντὰ σου». Γιατί, σύμφωνα μὲ αὐτὸ πού ἔχει γραφεῖ, «Ἀκούει τίς προσευχὰς τῶν δικαίων»¹², καὶ ὅπως λέγει ὁ Ψαλμωδός «Τὰ μάτια τοῦ Κυρίου εἶναι ἐπάνω στοὺς δίκαιους καὶ τὰ αὐτιά του στραμμένα στὴ δέησή τους»¹³. Θὰ συγκατανεύσει δηλαδή σὰν ἀγαθὸς πού

13. Ψαλμ. 33, 16.

ὡς ἀγαθός, ἀλλ' οὐχ ἅπασι παραχρῆμα. Τοῖς γε μὴν δια-
 πρέψασιν ἐν δικαιοσύνῃ, μελλησμοῦ δίχα παντός ὀρέγει τὰ
 αἰτήματα καὶ ἐτοιμοτάτην αὐτοῖς ὑπέχει τὴν ἀκοήν, ὥστε
 καὶ ἐφ' ἑκάστῳ τῶν αἰτημάτων χαίροντας λέγειν· «Ἦκου-
 5 σεν ἐκ ναοῦ ἁγίου αὐτοῦ φωνῆς μου, καὶ ἡ κραυγὴ μου
 ἐνώπιον αὐτοῦ εἰσελεύσεται εἰς τὰ ὦτα αὐτοῦ». Οὐκοῦν τὸ
 ἀνυπέρθeton τῆς φιλοτιμίας καὶ τὸ λίαν ἔτοιμον τοῦ διδόν-
 τος Θεοῦ παρίστησιν ἐναργῶς τό, «Ἴδου πάρειμι», δοῶν,
 ἔτι λαλοῦντος δικαίου, ἀνατείνοντός τε τὰς λιτάς

- 10 Στίχ 9-11. «Ἐὰν ἀφέλης ἀπὸ σοῦ σύνδεσμον καὶ χει-
 ροτονίαν καὶ ῥῆμα γογγυσμοῦ, καὶ δῶς πεινῶντι τὸν
 ἄρτον σου καὶ ψυχὴν τεταπεινωμένην ἐμπλήσης, τότε
 ἀνατελεῖ ἐν τῷ σκότει τὸ φῶς σου καὶ τὸ σκότος σου ἐν
 μεσημβρία, καὶ ἔσται ὁ Θεός σου μετὰ σοῦ διαπαν-
 15 τός».

Τὰ τῶν μαθημάτων ἐξαίρετα καὶ πολλάκις λέγεται τι-
 σιν, ἀλλ' οὖν ἔχει τὸ ὀνησιφόρον. Γράφει γοῦν ὁ πάνσοφος
 Παῦλος τοῖς δι' αὐτοῦ πιστεύουσι· «Τὰ αὐτὰ λέγειν ὑμῖν,
 ἐμοὶ μὲν οὐκ ὀκνηρόν, ὑμῖν δὲ ἀσφαλές». Οὐκοῦν πολυτρό-
 20 πως διὰ τῶν αὐτῶν ἡμῖν ἔρχεται λέγων καὶ τὰς τῆς εὐδοκι-
 μήσεως ὁδοὺς ἐναργεῖς καθιστάς, καὶ τῶν δοθησομένων
 τοῖς ἁγίοις γερωῶν τὴν φαιδρότητα διηγούμενος, ἵνα καὶ ἔτι
 μειζόνως προθυμότερους ἐργάσῃται πρὸς τὸ ἐλέσθαι δοῶν
 τὰ δι' ὧν ἂν γένοιτο σεπτοί, καὶ τὴν ἄνωθεν καὶ παρ' αὐτοῦ
 25 φιλοτιμίαν εὐρήσουσιν. Οὐκοῦν, «Ἐὰν ἀφέλης», φησὶν,
 «ἀπὸ σοῦ σύνδεσμον καὶ χειροτονίαν». Καὶ «σύνδεσμον»
 μὲν, ὡς γε οἶμαι, φησὶ τὴν τῶν ἐθνῶν μοχθηρίαν, σκαιότητά
 τε καὶ τὸ φιλόνεικον, καὶ τὸ οἶον συνδέσμους πραγμάτων ἐρ-
 γάζεσθαι κατὰ τινων, καὶ σκολιῶν εὐρεμάτων ποιεῖσθαι ζη-
 30 τήσεις, ὡς καταδεσμεῖν ἔσθ' ὅτε τινὰς καὶ ἀφύκτοις περιστά-

εἶναι σ' αὐτούς πού τόν ζητοῦν, ἀλλά ὄχι σέ ὅλους ἀμέσως. Σέ ἐκείνους πού διέπρεψαν μέ τή δικαιοσύνη, τοὺς προσφέρει χωρίς καμμιὰ καθυστέρηση αὐτὰ πού τοῦ ζητοῦν καί ἔχει πρόθυμα ἀνοιχτή τήν ἀκοή του σ' αὐτούς, ὥστε γιά κάθε τους αἴτημα νά λένε χαίροντας· «Ἐκουσε ἀπό τόν ἅγιο ναό του τή φωνή μου καί ἡ κραυγή μου φτάνοντας σ' αὐτόν θά μπεῖ στά αὐτιά του»¹⁴. Τό χωρίς ἀναβολή λοιπόν τῆς γενναιοδωρίας του καί τή μεγάλη προθυμία τοῦ χορηγοῦ Θεοῦ παριστάνει φανερά ἡ φωνή του, «Νά, εἶμαι κοντά σου», ἐνῶ μιλάει ἀκόμα ὁ δίκαιος καί ἀπευθύνει τίς προσευχές του πρὸς αὐτόν.

Στίχ. 9-11. «Ἐάν ἀφαιρέσεις ἀπό σένα τή μοχθηρία καί τὸ ἄπλωμα τοῦ χειροῦ (δωροδοκία) καί τὸν λόγο τοῦ γογγυσμοῦ, καί δώσεις στὸν πεινασμένο τὸ ψωμί σου καί ἱκανοποιήσεις τὴν ταπεινωμένη ψυχὴ, τότε θά ἀντεῖλει μέσα στοὸ σκοτάδι τὸ φῶς σου καί τὸ σκοτάδι σου θά γίνῃ λαμπρὸ μεσημέρι, καί θά εἶναι ὁ Θεός σου μαζί σου γιά πάντα».

Οἱ ἐξαιρετες διδασκαλίες, κι ἂν ἀκόμα λέγονται σέ κάποιους πολλές φορές, ἔχουν ὥστόσο τὴν ὠφέλειά τους. Πράγματι γράφει ὁ πάνσοφος Παῦλος πρὸς ἐκείνους πού πίστεψαν μέσω τοῦ ἴδιου· «Τὸ νά ἐπαναλαμβάνω τὰ ἴδια σέ σᾶς, γιά μένα δὲν εἶναι βαρετό, ἐνῶ γιά σᾶς ἀποτελεῖ ἀσφάλεια»¹⁵. Γι' αὐτὸ λοιπόν μέ πολλοὺς τρόπους μᾶς λέγει τὰ ἴδια καί κάνει φανεροὺς τοὺς δρόμους τῆς εὐδοκίμησης καί περιγράφει τὴ λαμπρότητα τῶν βραβείων πού θά δοθοῦν στοὺς ἅγιους, γιά νά τοὺς κάνει ἀκόμα πιὸ πρόθυμους στὸ νά θέλουν νά πράττουν ἐκεῖνα μέ τὰ ὅποια θά γίνουν σεβάσμιοι καί θά λάβουν τὰ ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καί ἀπὸ αὐτὸν πλούσια δῶρα. Γι' αὐτὸ λέγει· «Ἐάν ἀφαιρέσεις ἀπὸ ἐσένα τὴν κακία καί τὸ σήκωμα τοῦ χειροῦ». Καί «σύνδεσμο» βέβαια, ὅπως νομίζω, ὀνομάζει τὴ μοχθηρία τῶν ἐθνικῶν, τὴν κακότητα καί τὴν ἐρεστικότητα καί τὴ δημιουργία κατὰ κάποιον τρόπο πραγμάτων δεσμευτικῶν ἐναντίον κάποιων καί ἀναζήτησις δόλων ἐπινοήσεων, ὥστε πολλές φορές νά δένουν σφικτὰ κάποιους καί νά τοὺς ρίχνουν σὲ ἀδιά-

σεων ἐνιέναι βρόχοις. Δεῖ γὰρ ἀπλοῦν καὶ εὐπρόσιτον εἶναι τὸν ἄνθρωπον, εἴπερ ἔχοι σκοπὸν ἐφορᾶσθαι παρὰ Θεοῦ καὶ τῶν παρ' αὐτοῦ γλίχεσθαι χαρισμάτων. «Χειροτονίαν» δὲ τάχα πού φησι τὴν δωροδοκίαν καὶ τὸ λημμάτων αἰ-
 5 σχρῶν ἐφίεσθαι. Φαμὲν γὰρ ἔσθ' ὅτε περὶ τινων, ὡς δὲ τὴν χεῖρα πρὸς τὸ λαβεῖν ἐκτεταμένην ἔχει, καὶ περὶ τῶν ἀποσειομένων αἰσχροκερδεῖαις, ὅτι συνεσταλμένην ἔχει τὴν χεῖρα. Εἴρηται δὲ περὶ τῶν ἡγουμένων τῆς Ἰουδαίων Συναγωγῆς «Οἱ ἡγούμενοι αὐτῆς μετὰ δώρων ἔκρινον, καὶ οἱ ἱερεῖς αὐ-
 10 τῆς μετὰ ἀργυρίου ἐμαντεύοντο», καὶ ὅτι γεγόνασι κοινωνοὶ κλεπτῶν, ἀγαπῶντες δῶρα, διώκοντες ἀνταπόδομα. Ἔφη δέ που καὶ ὁ θεσπέσιος Ἀββακούμ· «Ἐξ ἐναντίας μου γέγονε κρίσις, καὶ ὁ κριτῆς λαμβάνει».

Οὐκοῦν ἡ δωροληψίας ἔσται σημαντικὸν τοῦνομα, του-
 15 τέστιν ἡ χειροτονία, ἣν δὴ καὶ ἀφελεῖν, ἡγουν ἀποστήσαι προστέταχεν, ἡ καὶ καθ' ἕτερον τρόπον τὸ ἀνταμύνασθαι δηλοῖ καὶ τὸ ἀνταποδιδόναι κακὸν ἀντὶ κακοῦ. Ἔφη γοῦν ὁ Ψαλμωδὸς περὶ τινων, ὅτι «Ἐξέτεινε τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐν τῷ ἀποδιδόναι». Προσεπάγει δέ, ὅτι «Ἐβεβήλωσαν τὴν διαθή-
 20 κην αὐτοῦ». Οὐκοῦν ἡ τῆς χειρὸς ἕκτασις κατασημήνειεν ἄν, ὡς ἔφην, καὶ τὴν ἀνταπόδοσιν, ἣν ἄν τις ποιοῖτο τοὺς καταλυπήσαντας ἀμνόμενος, καὶ τοῖς προσκρούσασιν ἀντεπαγαγὼν τὰ ἐξ ὀργῆς. Μεμνήμεθα δὲ καὶ αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος λέγοντος, ὅτι «Ἐὰν τίς σε ῥαπίση εἰς τὴν δεξιὰν σι-
 25 αγόνα, στρέψον αὐτῷ καὶ τὴν ἄλλην». Πραότητος γὰρ καὶ ἀοργησίας τῆς εἰς λῆξιν ἀπόδειξις γένοιτ' ἄν τὸ εἰδέναί διακαρτερεῖν ἐν πλεονεξίαις, καὶ μὴ ἀνταμύνεσθαι φιλεῖν τοὺς λελυπηκότας, ἀμνησικάκως δὲ μᾶλλον διακεῖσθαι περὶ αὐτούς. Ἀφελεῖν δὲ βούλεται πρὸς τούτῳ καὶ ῥήματα γογγυ-
 30 σμοῦ. Δεῖ γὰρ ἡμᾶς ἰλαρῶ φρονήματι τοῖς θείοις ὑποκεῖσθαι νόμοις καὶ τῆς ἐξαιρέτου πολιτείας μηδεμίαν ποιεῖσθαι κα-

σπαστα δίχτυα. Γιατί πρέπει ὁ ἄνθρωπος νὰ εἶναι ἀπλὸς καὶ εὐπρόσιτος, ἂν ἔχει σκοπὸ νὰ τὸν βλέπει ὁ Θεὸς καὶ ἐπιθυμεῖ ὑπερβολικὰ τὰ χαρίσματα ἐκ μέρους αὐτοῦ. «Χειροτονία» πάλι ἴσως ἐννοεῖ τὴ δωροδοκία καὶ τὴν ἐπιθυμία τῶν αἰσχροῦν κερδῶν. Γιατὶ λέμε πολλές φορές γιὰ κάποιους, ὅτι ἔχει ἀπλωμένο τὸ χέρι γιὰ νὰ λάβει, καὶ γιὰ ἐκείνους πού ἀποκρούουν τὴν αἰσχροκέρδεια, ὅτι ἔχει μαζεμένο τὸ χέρι του. Ἔχει λεχθεῖ γιὰ τοὺς προοιστάμενους τῆς Ἰουδαϊκῆς Συναγωγῆς, «Οἱ ἄρχοντές τους δίκασαν παίρνοντας δῶρα καὶ οἱ ἱερεῖς τους ἔδιναν ἀπαντήσεις παίρνοντας χρήματα»¹⁶, καὶ ὅτι ἔγιναν συνεργοὶ κλεπτῶν, ἀγαποῦσαν τὰ δῶρα καὶ ἐπιδίωκαν τὴν ἀνταμοιβή. Εἶπε ἐπίσης κάπου καὶ ὁ ἑξαίσιος Ἀβδακούμ: «Μπροστὰ μου γίνεται δίκη, καὶ ὁ δικαστὴς παίρνει χρήματα»¹⁷.

Ἡ λέξη λοιπὸν «χειροτονία» ἢ σημαίνει δωροληψία, τὴν ὁποία καὶ προστάζει νὰ ἀφαιρέσει, ἢ καὶ μὲ ἄλλο τρόπο δηλώνει τὴν ἀντεπίθεση καὶ τὴν ἀνταπόδοση κακοῦ σὲ κακὸ πού δέχθηκε. Πράγματι εἶπε ὁ Ψαλμωδὸς γιὰ κάποιους: «Ἀπλωσε τὸ χέρι του γιὰ νὰ καταφέρει τὴν ἀνταπόδοση»¹⁸. Καὶ προσθέτει: «Γιατὶ παραβίασαν (ἀθέτησαν) τὴ διαθήκη του»¹⁹. Τὸ ἀπλωμα λοιπὸν τοῦ χεριοῦ μπορεῖ νὰ σημαίνει, ὅπως εἶπα, καὶ τὴν ἀνταπόδοση, τὴν ὁποία μπορεῖ κανεὶς νὰ κάνει προβάλλοντας ἄμυνα σὲ ἐκείνους πού τὸν καταλύτησαν καὶ νὰ ἀνταποδώσει σὲ ἐκείνους πού τὸν ἀντιμάχονταν τὰ ὑπαγορευόμενα ἀπὸ τὴν ὀργή του. Μνημονεύομε καὶ τὸν ἴδιο τὸν Σωτήρα πού λέγει: «Ἄν σοῦ δώσει κάποιος ράπισμα σὲ δεξιὸ σαγόνι, στρέψε σ' αὐτὸν καὶ τὸ ἄλλο»²⁰. Γιατὶ εἶναι ἀπόδειξη πραιότητος καὶ ἀπόλυτης ἔλλειψης ὀργῆς τὸ νὰ γνωρίζει κανεὶς νὰ εἶσαι καρτερικὸς στὶς βίαιες ἐνέργειες καὶ νὰ μὴ θέλει ν' ἀνταποδίδει σὲ ἐκείνους πού τὸν λυποῦν, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ φέρεται πρὸς αὐτοὺς μὲ ἀμνησικακία. Θέλει ὅμως ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ νὰ ἀποβάλομε καὶ τὰ λόγια γογγυσμοῦ. Γιατὶ πρέπει μὲ ἰλαρὴ διάθεση νὰ δείχνομε ὑπακοή στους θεῖους νόμους καὶ νὰ μὴν κατηγοροῦμε καθόλου τὴν ἑξαιρετὴ πολιτεία, ἀποτινάζοντας

18. Ψαλμ. 54, 21.

19. Ὁπ. π.

20. Ματθ. 5, 39.

ταδοήν, μονονουχὶ τὸν ζυγὸν ἀποσειομένους, καὶ καταφοι-
 τῶντος τοῦ νοῦ πρὸς ἔφεσιν τὴν ἐπὶ γε τοῖς χεῖροσι, καὶ φιλη-
 δονίαν μᾶλλον ἐπαινοῦντος ἢ ἐγκράτειαν, καὶ τὰς ἐν κόσμῳ
 τρυφᾶς προτάπτοντος τοῦ διαβιοῦν ἐλέσθαι σεπτῶς "Ο δὴ
 5 καὶ πεπράχασιν οἱ ἐξ Ἰσραὴλ τὴν βαθεῖαν ἐκείνην διατρέχον-
 τες ἔρημον. Καθιέντος γὰρ τοῦ Θεοῦ τὸ μάννα αὐτοῖς, τὴν
 πρὸς τὰ αἰσχίω ῥοπήν εἰσεδέχοντο λέγοντες, «Ὁφελον ἀπε-
 θάνομεν, πληγέντες ὑπὸ Κυρίου ἐν γῆ Αἰγύπτου, ὅταν ἐκα-
 θίσασμεν ἐπὶ τῶν λεβήτων τῶν κρεῶν καὶ ἡσθίομεν ἄρτους εἰς
 10 πλησμονήν». Ἀλλ' ἐκδέδηκεν αὐτοῖς εἰς ὄλεθρον ὁ κατὰ Θε-
 οῦ γογγυσμός, ἀπώλοντο γὰρ ὑπὸ τῶν ὄφρων. Ταύτητοι καὶ
 ὁ σοφώτατος Παῦλος, «Μὴ γογγύζετε», φησί, «καθὼς τινες
 αὐτῶν ἐγόγγυσαν καὶ ὑπὸ τῶν ὄφρων ἀπώλοντο».

Οὐκοῦν ἰλαρῶ φρονήματι προσήκει τὸν ἀπάσης εὐκο-
 15 σμίας ἐπιμελητήν, καὶ τῶν ἐξαιρέτων ἐφιέμενον ἀνδραγαθη-
 μάτων, ἀφελῶν δὲ τὸ ῥῆμα τοῦ γογγυσμοῦ, εἰ δὴ τὸν ἄρ-
 τον πεινῶντι καὶ ψυχὴν τεταπεινωμένην ἐμπλήσης, τουτέ-
 στιν εἰ γένοιο φιλοικτίρμων, φιλάγαθός τε καὶ φιλάλληλος,
 εὐμετάδοτος καὶ κοινωνικός καὶ τὸν πλησίον ἀγαπῶν ὡς σε-
 20 αὐτόν, «τότε ἀνατελεῖ ἐν τῷ σκότει τὸ φῶς σου». Πῶς δὲ δὴ
 ἄρα καὶ τοῦτο; Ὡς γὰρ ἐκ νυκτὸς ἡμέρα γίνεται, οὕτως ἐν
 ἡμῖν, ἐκπεμπομένου τοῦ νοητοῦ σκότους τὸ θεῖον ἀντεισκρι-
 νεται φῶς, ὡς δοκεῖν εἶναι ἐν μεσημβρίᾳ, τουτέστιν ἐν ἀκμῇ
 λαμπρότητος. Μεσημβρίζων γὰρ ὁ τοῦ ἡλίου κύκλος ἀκμαι-
 25 ὄτατον, τότε δὴ μάλιστα τοῖς ἐπὶ γῆς ἐνίησι τὸ φῶς. Ἔσται
 δὴ οὕτως ὁ Θεός σου μετὰ σοῦ διὰ παντός. Πάμμεγα δὲ πρὸς
 τοῖς ἄλλοις καὶ τοῦτο. Τί γὰρ οὐχ ὑπάρχει τῶν ἀγαθῶν τοῖς
 τοῦτο λαχοῦσιν; ἢ ποίων οὐκ ἔσται χαρισμάτων ἐπίμεστος
 ἄνθρωπος, Θεοῦ συνόντος αὐτῷ τοῦ πάντα ἰσχύοντος καὶ
 30 πλουσία χειρὶ διανεμόντος τὰ ὠντέρ ἐστι χορηγός καὶ δο-
 τήρ, καὶ ἀποσοβοῦντος μὲν τὰς τῶν πειρασμῶν ἐφόδους, εὐ-

21. *Εξ. 16, 3.

22. Α' Κορ. 10, 9.

κατὰ κάποιο τρόπο τὸν ζυγὸ καὶ ὁ νοῦς μας νὰ τρέχει στὴν ἐπιθυμία τῶν χειρότερων, καὶ νὰ ἐπαινεῖ τὴ φιληδονία μᾶλλον, παρὰ τὴν ἐγκράτεια, καὶ νὰ προτάσσει τὶς τρυφές τοῦ κόσμου, ἀπὸ τὴ διαβίωση μὲ εὐσέβεια, πράγμα βέβαια ποὺ ἔκαναν οἱ Ἰσραηλιῆτες ὅταν διέσχισαν τὴν βαθεῖα ἐκείνη ἔρημο. Γιατὶ ὅταν τοὺς ἔρριχνε ὁ Θεὸς τὸ μάννα αὐτοὶ ἐκδήλωναν τὴ ροπή πρὸς τὰ αἰσχρὰ λέγοντας: «Καλύτερα νὰ εἶχαμε πεθάνει στὴν Αἴγυπτο χτυπημένοι ἀπὸ τὸν Κύριο, ὅταν καθόμασταν κοντὰ στὰ καζάνια μὲ τὰ κρέατα καὶ τρώγαμε ψωμί καὶ χορταίναμε»²¹. Κατέληξε ὁμως στὸν ὀλεθρὸ τους ὁ γογγυσμὸς τους ἐναντίον τοῦ Θεοῦ, γιατί πέθαναν ἀπὸ τὰ δαγκώματα τῶν φιδιῶν. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ σοφώτατος Παῦλος λέγει: «Μὴ γογγύζετε, ὅπως γόγγυσαν κάποιοι ἀπὸ αὐτοὺς καὶ πέθαναν ἀπὸ τὰ δαγκώματα φιδιῶν»²².

Μὲ ἴλαρὸ λοιπὸν φρόνημα πρέπει ἐσὺ ποὺ φροντίζεις μ' ἐπιμέλεια τὴν κόσμια συμπεριφορὰ καὶ ἐπιθυμεῖς τὰ ἐξαίρετα κατορθώματα, ἀφοῦ ἀποβάλλεις τοὺς γογγυσμούς, καὶ δώσεις ψωμί στὸν πεινασμένο καὶ χορτάσεις τὴ συντριμμένη ψυχὴ, δηλαδή ἂν γίνεις σπλαχνικὸς καὶ φιλόγαθος καὶ φιλόλληλος, μεταδοτικὸς καὶ κοινωνικὸς καὶ ἀγαπᾷς τὸν πλησίον σου σὰν τὸν ἑαυτὸ σου, «τότε θ' ἀνατεῖλει μέσα στὸ σκοτάδι τὸ φῶς σου». Πῶς ὁμως ἄραγε θὰ γίνει καὶ αὐτὸ; Ὅπως δηλαδή μετὰ τὴ νύχτα ἀκολουθεῖ ἡμέρα, ἔτσι καὶ σ' ἐμᾶς, ὅταν ἀπομακρύνεται τὸ νοητὸ σκότος, παίρνει τὴ θέση του τὸ θεῖο, ὥστε νὰ φαίνεται ὅτι εἶναι μεσημέρι, δηλαδή ὑπερβολικὴ λαμπρότητα. Γιατὶ ὅταν ὁ κύκλος τοῦ ἡλίου μεσημεριάζει, τότε κυρίως ρίχνει τὸ περισσότερο φῶς του στὰ ὄντα τῆς γῆς. Ἔτσι «θὰ εἶναι ὁ Θεὸς σου μαζί σου γιὰ πάντα». Πάρα πολὺ μεγάλο κοντὰ στὰ ἄλλα εἶναι καὶ αὐτὸ. Γιατὶ ποιὸ ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ δὲν ὑπάρχει σὲ ὅποιους ἔχουν πετύχει αὐτό; Ἡ ἀπὸ ποιὰ χαρίσματα δὲν θὰ εἶναι γεμᾶτος ὁ ἄνθρωπος, ὅταν εἶναι μαζί του ὁ Θεὸς ποὺ μπορεῖ νὰ κάνει τὰ πάντα καὶ μὲ πλούσιο χέρι μοιράζει αὐτὰ ποὺ χορηγεῖ καὶ δίνει, καὶ ποὺ ἀπὸ τὴ μὲ ἀπομακρύνει τὶς ἐπιθέσεις τῶν πειρασμῶν, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη τὸν κάνει τόσο δυνατὸ,

σθενῆ δὲ οὕτω τιθέντος, ὥστε καὶ ἀντανίστασθαι γενικῶς
καὶ αὐτῷ τῷ Σατανᾷ καὶ ταῖς ἐκ παθῶν ἐπηρείαις;

Στίχ 11. «Καὶ ἐμπλησθήσῃ, καθάπερ ἐπιθυμεῖ ἡ ψυχὴ
σου, καὶ τὰ ὀσᾶ σου πιανθήσονται ὡς κῆπος μεθύων
5 καὶ ὡς πηγὴ, ἣν μὴ ἐξέλιπεν ὕδωρ, καὶ τὰ ὀσᾶ σου ὡς
βοτάνη ἀνατελεῖ καὶ πιανθήσονται, καὶ κληρονομή-
σουσι γενεὰς γενεῶν».

Καὶ τίνος ἄρα ἐμπλησθήσεσθε; φησί. Θεῶν δηλονότι
χαρισμάτων καὶ τροφῆς ἁγιοπρεποῦς· ὡς γὰρ αὐτὸς ἔφη
10 που Χριστός· «Οὐκ ἐπ' ἄρτω μόνῳ ζήσεται ἄνθρωπος, ἀλλ'
ἐπὶ παντὶ ῥήματι ἐκπορευομένῳ διὰ στόματος Θεοῦ», τοῦτο
καὶ πάλαι τοῖς ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ ὡς ἐν τύπῳ ἐνεγράφετο,
καθιέντος Θεοῦ τὸ μάννα ἐξ οὐρανοῦ· ἐπεὶ τινὰ τρόπον ἄρ-
τος ἀγγέλων νοηθεῖν ἂν καὶ ἄρτος οὐρανοῦ. Εἰ δὲ καὶ τινες
15 εἶεν, οἷς τὸ θεῖον ἐνήστραψε φῶς πλουσίως εἰς νοῦν, καὶ τῶν
ἱερῶν Γραμμᾶτων ἀκριβοῦς καὶ ἀμώμητον ἐνειργάσατο γνῶ-
σιν, καὶ τούτους ἐμπεπλησθαί φαμεν καὶ εἰς κόρον ἐλάσαι
τῆς ἄνωθεν καὶ παρὰ Θεοῦ τροφῆς· ἀλλὰ τούτου μὲν ἐκπέ-
πτωκεν ὁ Ἰσραὴλ, γεγόνασί γε μὴν ἐν κτήσει καὶ κατοχῇ τὰ
20 ἔθνη διὰ τῆς πίστεως, καὶ ὅσοι τὸν εὐαγγελικὸν καὶ σωτήρι-
ον προσιόντες λόγον. Καὶ γοῦν ἔφη τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις
ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ὅτι «Ὑμῖν δέδοται γνῶναι
τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ἐκείνοις δὲ οὐ δέ-
δοται», τοῖς ἀπιστήσασι δηλονότι, οἷς δὴ καὶ ὁ θεῖος ἐπεφώ-
25 νησε λόγος, «Οἱ δουλεύοντές μοι φάγονται, ὑμεῖς δὲ πεινά-
σετε. Ἴδου οἱ δουλεύοντές μοι πίνουν, ὑμεῖς δὲ διψήσητε».
Ἐπείνασαν γὰρ καὶ ἐδίψησαν, ἀμέτοχοι γεγονότες τῶν διὰ
τοῦ Πνεύματος ἀγαθῶν, καὶ ἄγευστοι παντελῶς τῶν διὰ
Χριστοῦ χαρισμάτων, ἥτοι τῆς θείας τε καὶ εὐαγγελικῆς
30 παιδεύσεως. Ἐφη γὰρ που δι' ἐνὸς τῶν ἁγίων προφητῶν

ν' ἀντιστέκεται γενικᾶ καὶ στὸν ἴδιο τὸ Σατανᾶ καὶ τὶς βλαπτικὰς ἐπιδράσεις τῶν παθῶν;

Στίχ. 11. «Καὶ θὰ χορτάσεις ἔτσι ὅπως ἐπιθυμεῖ ἡ ψυχὴ σου, καὶ τὰ ὄστᾶ σου θὰ εὐφρανθοῦν ὅπως ὁ κῆπος ὁ γεμάτος ἀπὸ τὰ μεθυστικὰ ἄνθη καὶ ὅπως ἡ πηγὴ ποὺ δὲν τῆς ἔλειψε τὸ νερό, καὶ τὰ ὄστᾶ σου θ' ἀναπτυχθοῦν σὰν τὸ χορτάρι καὶ θὰ ἐνδυναμωθοῦν καὶ θὰ κληρονομήσουν γενεὲς γενεῶν».

Καὶ ἀπὸ τί ἄραγε, λέγει, ὅτι θὰ χορτάσετε; Εἶναι φανερὸ ἀπὸ θεῖα χαρίσματα καὶ τροφή ποὺ πρέπει στοὺς ἁγίους. Γιατὶ ὅπως εἶπε ὁ ἴδιος ὁ Χριστός, «Δὲν θὰ ζήσει ὁ ἄνθρωπος μὲ τὸ ψωμὶ μόνο, ἀλλὰ μὲ κάθε λόγο ποὺ βγαίνει ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ Θεοῦ»²³. Αὐτὸ καὶ παλαιὰ ὑποδηλωνόταν ὑπὸ μορφή κατὰ κάποιον τρόπο τύπου γιὰ τοὺς ἔξ αἵματος Ἰσραηλιῖτες, ὅταν ὁ Θεὸς ἔρριχνε τὸ μάννα ἀπὸ τὸν οὐρανό. Γιατὶ κατὰ κάποιον τρόπο θὰ μπορούσε νὰ νοηθεῖ ὁ ἄρτος τῶν ἀγγέλων καὶ ἄρτος τοῦ οὐρανοῦ. Ἀλλὰ κι ἂν ὑπῆρξαν κάποιοι στοὺς ὁποίους ἄστραψε πλούσιο τὸ θεῖο φῶς στὸ νοῦ τους καὶ πρόσφερε σ' αὐτοὺς ἀκριβῆ καὶ ἀμεμπτη τὴ γνώση τῶν ἱερῶν Γραμμάτων, καὶ αὐτοὶ λέμε ὅτι χόρτασαν καὶ ἔφτασαν σὲ κορεσμὸ ἀπὸ τὴν οὐράνια καὶ θεῖα τροφή. Ἀλλὰ ἀπὸ αὐτὴν βέβαια ἐξέπεσε ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαός, ἔγιναν ὅμως κύριοι καὶ κάτοχοί της τὰ ἔθνη μέσω τῆς πίστεως καὶ ὅσοι δέχθηκαν τὸν εὐαγγελικὸ καὶ σωτήριο λόγο. Καὶ πράγματι εἶπε στοὺς ἁγίους ἀποστόλους ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστός: «Σ' ἐσᾶς δόθηκε τὸ χάρισμα νὰ γνωρίσετε τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ἐνῶ σὲ ἐκείνους δὲν δόθηκε»²⁴, δηλαδή σὲ ἐκείνους ποὺ δὲν πίστεψαν, στοὺς ὁποίους καὶ διακήρυξε ὁ θεῖος λόγος: «Ἐκεῖνοι ποὺ μὲ ὑπηρετοῦν θὰ φᾶνε, ἐνῶ ἐσεῖς θὰ πεινάσετε. Νὰ, ἐκεῖνοι ποὺ μὲ ὑπηρετοῦν θὰ πιοῦν, ἐσεῖς ὅμως θὰ διψάσετε»²⁵. Πείνασαν πράγματι καὶ δίψασαν, μένοντας ἄμετοχοι τῶν ἀγαθῶν τοῦ Πνεύματος καὶ τελείως ἄγευστοι τῶν χαρισμάτων τοῦ Χριστοῦ, ἦτοι τῆς θείας καὶ εὐαγγελικῆς παιδαγωγίας. Γιατὶ εἶπε κάποιου μέσω ἑνός

25. Ἦσ. 65, 13.

«Ἴδου ἐγὼ λιμὸν ἐπάγω ἐπὶ τὴν γῆν, οὐ λιμὸν ἄρτου, οὐδὲ δίψαν ὕδατος, ἀλλὰ λιμὸν τοῦ ἀκοῦσαι λόγον Κυρίου, καὶ ἀπὸ ἀνατολῶν ἕως δυσμῶν περιδραμοῦνται ζητοῦντες τὸν λόγον Κυρίου, καὶ οὐ μὴ εὕρωσιν». Ἐξήρηται γὰρ τῆς Ἰουδαίων ἀγέλης ὁ ζωοποιός τε καὶ τροφιμώτατος τοῦ Θεοῦ λόγος, δέδοται δέ, ὡς ἔφην, τοῖς ἀγαπῶσι Χριστόν, οἷς δὴ καὶ ἐπεφώνησε λέγων· «Φάγετε καὶ μεθύσθητε οἱ πλησίον». Ψάλλει γοῦν καὶ ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ, ἅτε δὴ καὶ ἐν μεθέξει γεγονῶς τῆς οὕτω σεπτῆς καὶ ἀμφιλαφοῦς φιλοτιμίας· «Ἡ τοίμασας ἐνώπιόν μου τράπεζαν ἐξ ἐναντίας τῶν θλιδόντων με, ἐλίπανας ἐν ἐλαίῳ τὴν κεφαλὴν μου, καὶ τὸ ποτήριόν σου μεθύσκον με ὡς κράτιστον».

Οὐκοῦν ὅσοι τῶν θείων αὐτοῦ μυστηρίων ἐσχήκασιν γνῶσιν, ἤτοι ἐνεπλήσθησαν τούτων, κατεπιάνθησαν τὰ 15 ὅσα. Ἐσχηματίσθη δὲ ὁ λόγος ὡς ἀπὸ γε τῶν τρυφᾶν εἰωθότων σαρκικῶς τῶν τοιούτων ἢ ψυχὴ γένοιτο ἂν ὡς κῆπος μεθύων, τουτέστιν εὐανθῆς καὶ εὐδενδρότατος καὶ ποικίλαις ἀνθέων ἰδέαις ἐξωραϊσμένος καὶ παντοδαπούς ἐκφέρων καρπούς. Οἱ μὲν γὰρ ἄνδρῳ τῶν κήπων πολὺ λίαν 20 ἔχουσι τὸ εἰδεχθῆς (ξηροὶ γὰρ εἰσι καὶ παντὸς ἔρημοι καρποῦ, ἢ τάχα που καὶ αὐτῶν ἐν ἐνδείᾳ τῶν φυτῶν), οἷ γε μὴν ὑδάτων ἀταμιεύτοις ὄρμαῖς ἐκμεμεθυσμένοι παντοδαποῖς, ὡς ἔφην, στεφανοῦνται καρποῖς. Κῆπός γε μὴν Χριστοῦ γέγονεν ἢ Ἐκκλησία, ἧς δὴ καὶ ἀναλαβοῦσα τὸ πρόσωπον 25 ἢ ἐν τῷ Ἄσματι τῶν ἁσμάτων γραφομένη νύμφη, «Καταβήτω», φησὶν, «ἀδελφιδός μου εἰς κῆπον αὐτοῦ, καὶ φαγέτω καρπὸν ἀκροδρύων αὐτοῦ», ὅπερ γὰρ ἐστὶν ἐν φυτοῖς τὸ ἀκρόδρον, ἤτοι καρπὸς ὠραῖος, τοῦτο καὶ ἐν ψυχαῖς ἀγίων ἀρετὴ καλὴ καὶ ἡδίστη τῷ Θεῷ. Οὐκοῦν ὡς κῆπος 30 μεθύων ἔσται, φησὶν, ἢ ψυχὴ σου, ναὶ μὴν καὶ ὡς πηγὴ, ἣν μὴ ἐξέλιπεν ὕδωρ.

26. Ἄμως 8, 11-12.

27. Ἄσμα ἁσμ. 5, 1.

ἀπὸ τοὺς ἁγίους προφῆτες· «Νά, θὰ προξενήσω πείνα στὴ γῆ, ὄχι πείνα ἀπὸ ἔλλειψη ψωμοῦ, οὔτε δίψα ἀπὸ ἔλλειψη νεροῦ, ἀλλὰ πείνα τοῦ νὰ ἀκούσετε τὸν λόγο τοῦ Κυρίου, καὶ ἀπὸ τὴν ἀνατολή ὡς τὴ δύση θὰ τρέξουν ἀναζητώντας τὸν λόγο τοῦ Κυρίου καὶ δὲν θὰ τὸν βροῦν»²⁶. Πράγματι ἀφαιρέθηκε ἀπὸ τὴν ἀγέλη τῶν Ἰουδαίων ὁ ζωοποιὸς καὶ θεραπευτικότερος λόγος τοῦ Θεοῦ, καὶ δόθηκε, ὅπως εἶπα, σ' αὐτοὺς ποὺ ἀγαποῦν τὸν Χριστό, στοὺς ὁποίους μάλιστα διακήρυξε καὶ εἶπε· «Φᾶτε καὶ χορτάστε σεῖς οἱ πλησίον»²⁷. Ψάλλει ἐπίσης καὶ ὁ ἑξαίσιος Δαβίδ, καθόσον κι αὐτὸς εἶχε γίνει κοινωνὸς τῆς τόσο ἁγίας καὶ πλούσιας γενναιοδωρίας. «Μοῦ ἔστρωσες τραπέζι μπροστὰ σ' ἐκείνους ποὺ μὲ θλίβουν, ἄλειψες μὲ λάδι τὸ κεφάλι μου καὶ τὸ ποτήρι σου μὲ μεθάει σὰν μὲ δυνατὸ κρασί»²⁸.

Ἄλλοι λοιπὸν ἔλαβαν γνώση τῶν θείων μυστηρίων του, ἤτοι γέμισε ἡ ψυχὴ τους ἀπὸ αὐτὰ, αὐτῶν δυνάμωσαν τὰ ὄσα. Ὁ λόγος διαμορφώθηκε ἀπὸ ἐκείνους ποὺ συνηθίζουν νὰ ἐντροφοῦν σαρκικά. Αὐτῶν ἡ ψυχὴ θὰ μποροῦσε νὰ γίνει σὰν μεθυσμένος κῆπος, δηλαδή γεμᾶτος ἀπὸ ὠραῖα ἄνθη καὶ καρποφόρα δένδρα καὶ στολισμένος ἀπὸ διάφορα ἄνθη καὶ παράγοντας κάθε εἶδους καρπούς. Γιατὶ οἱ ἀπότιστοι κῆποι εἶναι πολὺ ἄσχημοι, ἀφοῦ εἶναι κατάξεροι καὶ δὲν ἔχουν καθόλου καρπούς, ἢ ἴσως τοὺς λείπουν ἐντελῶς καὶ τὰ δένδρα. Οἱ κῆποι ὅμως ποὺ εἶναι μεθυσμένοι ἀπὸ ἀσυγκράτητα ὀρμητικὰ νερὰ, εἶναι, ὅπως εἶπα, γεμᾶτοι ἀπὸ καρπούς. Κῆπος βέβαια τοῦ Χριστοῦ ἔγινε ἡ Ἐκκλησία, τῆς ὁποίας τὸ πρόσωπο λαμβάνοντας ἡ νύμφη ποὺ περιγράφεται στὸ ᾠσμα τῶν ἁσμάτων λέγει· «Ἄς κατεβεῖ ὁ ἀγαπητός μου στὸν κῆπο του κι ἄς φάει τοὺς καρπούς τῶν ἀκροδρύων του»²⁹. Αὐτὸ δηλαδή ποὺ εἶναι τὸ ἀκρόδρυο στὰ δένδρα, ἤτοι καρπὸς ὠραῖος, αὐτὸ εἶναι καὶ ἡ ἀρετὴ στὶς ψυχὲς τῶν ἁγίων, καλὴ καὶ εὐάρεστη γιὰ τὸν Θεό. Σὰν κῆπος λοιπὸν μεθυσμένος, λέγει, θὰ γίνει ἡ ψυχὴ σου, ἀλλὰ καὶ σὰν πηγὴ ἀπὸ τὴν ὁποία δὲν ἔλειψε τὸ νερό.

28. Ψαλμ. 22, 5-6.

29. ᾠσμα ἁσμ. 4, 16..

Τοιοῦτοι γεγόνασιν οἱ θεσπέσιοι μυσταγωγοί, καθάπερ ἀπὸ πηγῆς ἀενάου τῆς ἑαυτῶν καρδίας τὰ τῆς εὐσεβοῦς διδασκαλίας προϊόντες νάματα, καὶ τὰς τῶν παιδευομένων ψυχὰς πλουσίως καταρδεύοντες. Καὶ πιστώσεται λέ-
 5 γων αὐτὸς ὁ τῶν οὕτως ἐξαιρέτων χαρισμάτων διανομεύς.
 «Ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, καθὼς εἶπεν ἡ Γραφή, ποταμοὶ ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ ρεύσουσιν ὕδατος ζωῆς». Καὶ πάλιν· «Πᾶς ὁ πίνων ἐκ τοῦ ὕδατος τούτου διψήσει πάλιν, ὃς δ' ἂν πῖνῃ ἐκ τοῦ ὕδατος οὗ ἐγὼ δώσω αὐτῷ, γενήσεται ἐν αὐτῷ πηγὴ
 10 ὕδατος ἀλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον». Τοιούτους εἶναί φαμεν τοὺς ἁγίους ἀποστόλους τε καὶ εὐαγγελιστάς, καὶ ὅσοι τὸν θεῖον πρεσβεύουσι λόγον, τοῦτο μὲν δογματικῆς εὐτεχνίας ἐν καλῷ γεγονότες, τοῦτο δὲ καὶ τῆς ἐν ἔργοις φαιδρότητος τὴν ὁδὸν ἐκκαλύπτοντες. «Καὶ τὰ ὄσῳ σου» δέ,
 15 φησὶν, «ὡς βοτάνη ἀνατελεῖ, καὶ πιανθήσονται καὶ κληρονομήσουσι γενεὰς γενεῶν». Ἐοικεν ἐν τούτοις τὸ τῆς ἀναστάσεως καταδηλοῦν μυστήριον· ἀναστήσεται γὰρ τότε τὸ σῶμα, καθάπερ τις ἐν ἀγρῷ πόα, κατὰ μὲν τὴν τοῦ χειμῶνος ὥραν μαρανθεῖσα καὶ καταμύσσασα, γελώσης γε μὴν
 20 ἔαρινῆς εὐδίας, ἀναφυεῖσα πάλιν καὶ οἶον ὑπονοστήσασα πρὸς τὸν ἐνόντα αὐτῇ κατὰ φύσιν ὠραισμόν. Ἀνατεΐλαντά γε μὴν ὡς βοτάνη τὰ ὄσῳ καταπιανθήσονται, φησὶ, τῇ ζωοποιῷ δηλονότι χάριτι τῇ παρὰ Θεοῦ. Ψάλλει γάρ που καὶ φησὶν ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ· «Ἐξαποστελεῖς τὸ Πνεῦμά σου
 25 καὶ κτισθήσονται, καὶ ἀνακαινιεῖς τὸ πρόσωπον τῆς γῆς», τουτέστι τῶν ἐπὶ γῆς. Τότε κληρονομήσομεν γενεὰς γενεῶν, μακροημέρευσιν δηλονότι καταργηθέντος θανάτου καὶ ἀνηρημένης εἰσάπαν τῆς φθορᾶς.

Εἴρηται δὲ πλεισταχοῦ τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς, ὅσῳ
 30 ψυχῆς νοητὰ, πρακτικαὶ τινες αὐτῆς δυνάμεις καὶ ἐνέργειαι, ὡς ἐν γε τῷ φάναι, ὅτι «Ὁ Θεὸς διεσκόρπισεν ὄσῳ ἀνθρωπα-

Τέτοιοι ὑπῆρξαν οἱ θεσπέσιοι μυσταγωγοί, οἱ ὅποιοι σὰν ἀπὸ ἀδιάκοπη πηγὴ ξεχύνουν ἀπὸ τὴν καρδιά τους τὰ νάματα τῆς εὐσεβοῦς διδασκαλίας καὶ ἀρδεύουν πλουσιοπάροχα τὶς ψυχὲς τῶν διδασκομένων. Θὰ τὸ ἐπιβεβαιώσῃ αὐτὸς ὁ ἴδιος πὺν μοιράζει τὰ τόσο ἐξαιρέτα χαρίσματα λέγοντας: «Ὅποιος πιστεύει σ' ἐμένα, ὅπως εἶπε ἡ Γραφή, θὰ ρεύσουν ἀπὸ τὴν κοιλιὰ του ποταμοὶ ὕδατος ζωῆς»³⁰. Καὶ πάλι: «Καθένας πὺν πίνει ἀπὸ τὸ νερὸ αὐτὸ θὰ ξαναδιψάσει, αὐτὸς ὅμως πὺν θὰ πιεῖ ἀπὸ τὸ νερὸ πὺν θὰ τοῦ δώσω ἐγὼ θὰ τοῦ γίνῃ πηγὴ νεροῦ πὺν ἀναβλύζει ζωὴ αἰώνια»³¹. Τέτοιοι λέμε ὅτι εἶναι οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι καὶ εὐαγγελιστὲς καὶ ὅσοι ἀπδέχονται τὸ λόγο τοῦ Θεοῦ, ἀπὸ τὴ μὰ ἔχοντας γίνῃ ἄριστοι διδάσκαλοι τοῦ δογματικοῦ λόγου, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη ἐπειδὴ δείχνουν καὶ τὸ δρόμο τῆς λαμπρότητας τῶν ἔργων. «Καὶ τὰ ὅσα σου», λέγει, «θ' ἀναπτυχθοῦν σὰν τὸ χορτάρι καὶ θὰ ἐνδυναμωθοῦν καὶ θὰ κληρονομήσουν γενεὲς γενεῶν». Μὲ αὐτὰ φαίνεται νὰ δηλώνῃ τὸ μυστήριον τῆς ἀνάστασης: γιὰ τὸ τότε θ' ἀναστηθεῖ τὸ σῶμα, σὰν τὸ χόρτο στὸ χωράφι, πὺν κατὰ τὴν ἐποχὴ βέβαια τοῦ χειμῶνα μαράθηκε καὶ κοιμήθηκε, ὅταν ὅμως γέλασε ἡ ἀνοιξιὰτικὴ ἡμέρα καταβλάστησε πάλι σὰ νὰ ξαναγύρισε κατὰ κάποιον τρόπο στὴ φυσικὴ ὁμορφιά του. Κι ἀφοῦ ἀνατείλουν σὰν τὸ χορτάρι τὰ ὅσα, θὰ ἀναπτυχθοῦν, λέγει, μὲ τὴ ζωοποιὸ φυσικὴ χάρι τοῦ Θεοῦ. Ψάλλει βέβαια κάπου καὶ λέγει καὶ ὁ ἐξαισιος Δαβίδ: «Θὰ ἐξαποστείλῃς τὸ Πνεῦμα σου καὶ θὰ δημιουργηθοῦν καὶ θ' ἀνακαινίσῃς τὸ πρόσωπο τῆς γῆς»³², δηλαδὴ τῶν ἀνθρώπων. Τότε θὰ κληρονομήσομε γενεὲς γενεῶν, δηλαδὴ θὰ μακροσημερεύσομε, ἀφοῦ θὰ καταργηθεῖ ὁ θάνατος³³ καὶ θὰ ἐξαφανισθεῖ μὰ γιὰ πάντα ἡ φθορά.

Σὲ πολλὰ σημεία τῆς θεόπνευστης Γραφῆς νοητὰ ὅσα τῆς ψυχῆς ἔχουν ὀνομασθεῖ κάποιες πρακτικὲς δυνάμεις καὶ ἐνέργειες αὐτῆς, ὅπως μὲ αὐτὸ πὺν λέγει ὅτι «Ὁ Θεὸς σκόρπισε τὰ ὅσα

32. Ψαλμ. 103, 30.

33. Β' Τιμ. 1, 10.

ρέσκων». Οὐ γάρ τοι τὰ τοῦ σώματος ὁσαῦ διασκίδνησι Θεός, συνθραύει δὲ μᾶλλον τὰς τῆς ψυχῆς αὐτῶν δυνάμεις, ὥστε μηδὲν δύνασθαι κατορθοῦν τῶν ὀρώντων αὐτούς, καὶ οὐκ εἰς δόξαν Θεοῦ μᾶλλον, οὔτε μὴν εἰς ὄνησιν τῆς αὐτῶν ψυχῆς πράτ-
 5 τεσθαί τι τῶν παρ' ἐκείνοις φιλεῖ. Ἔφη δὲ πάλιν ὁ θεοπέσιος Μελωδός, «Ὅτι εἰσίγησα, ἐπαλαιώθη τὰ ὁσαῦ μου ἀπὸ τοῦ κράζειν με ὅλην τὴν ἡμέραν», τουτέστι δοξολογεῖν καὶ προσεύχεσθαι σεσίγηκα, πεσὼν εἰς ἀνθρωπίνην μικροψυχίαν. Ἐπαλαιώθη μου τὰ ὁσαῦ, τουτέστιν, ἐσαθρώθησαν αἱ τῆς δια-
 10 νοίας, ἥτοι τῆς ψυχῆς, δυνάμεις. Αὗται τοίνυν ἐκ ὀρθυμίας ἔσθ' ὅτε παραλυθεῖσαι βραχύ, πάλιν ὡς βοτάνη ἀνατέλλουσι, καταπιαίνοντος Θεοῦ παρακλήσεσι ταῖς διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ ἀναρῶννίντος αὐτήν. Ὡστε διὰ τοῦτο κληρονόμους ἡμᾶς καταστῆναι τῆς εἰς μακραίωνα ζωῆς σημαίνει γὰρ
 15 τοῦτο, καὶ ἕτερον οὐδὲν τό, «εἰς γενεὰς γενεῶν».

Στίχ 12. «Καὶ οἰκοδομηθήσονται σου αἱ ἔρημοι αἰώνιοι, καὶ ἔσται σου τὰ θεμέλια γενεῶν γενεαῖς, καὶ κληθήσῃ οἰκοδόμος φραγμῶν, καὶ τὰς τρίδους τὰς ἀναμέσον παύσεις».

20 Δι' ἑτέρων δύο παραδειγμάτων ὁ προφητικὸς ἡμῖν ἔρχεται λόγος καὶ τῶν κεκρυμμένων ἐννοιῶν τὸ κάλλος ἐκφαίνεται. Ὡς γὰρ ἐπὶ πόλεως ἐρημωθείσης ποτὲ καὶ κατασεσεισμένης εἰσάπαν, ὡς καὶ ἀτείχιστον αὐτήν ἀπομεῖναι, τὸ τοῦ λόγου πλάττεται σχῆμα. «Αἱ γὰρ ἔρημοί σου», φη-
 25 σίν, «οἰκοδομηθήσονται αἰώνιοι», τουτέστιν οὐκ ἔση γυμνῆ τῶν οἰκούντων τὴν σὴν καρδίαν λογισμῶν ἀγαθῶν, οὔτε μὴν ἀτείχιστος ἢ ἀφρούρητος ἀπομενεῖς καὶ θάσιν ἐδραίαν οὐκ ἔχουσα. Γενήσεται γὰρ σοι θεμέλιος ὁ Χριστὸς καὶ ἀσφάλεια διηνεκῆς, καὶ ὡς πόλις ἔση πολυανδροῦσα καὶ
 30 ἀναριθμήτους ἔχουσα τοὺς οἰκήτορας. Αἱ γὰρ τῶν ἁγίων

ἐκείνων πού θέλουν νά ἀρέσουν στούς ἀνθρώπους»³⁴. Γιατί ὁ Θεός δέν διασκορπίζει τὰ ὀσᾶ τοῦ σώματος, ἀλλά μᾶλλον συντρίβει τίς δυνάμεις τῆς ψυχῆς τους, ὥστε νά μὴν μποροῦν νά κατορθώσουν τίποτε ἀπὸ αὐτὰ πού ἀγαποῦν νά κάνουν γι' αὐτοὺς πού τοὺς βλέπουν, καὶ ὄχι πρὸς δόξα μᾶλλον τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ὠφέλεια τῆς ψυχῆς τους. Εἶπε πάλι ὁ θεσπέσιος Ψαλμωδός «Ἐπειδὴ σιώπησα, γέρασαν τὰ ὀσᾶ μου ἀπὸ τίς ὀλοήμερες κραυγές μου»^{34α}. Δηλαδή ἔπαυσα νά τὸν δοξολογῶ καὶ νά προσεύχομαι καὶ ἔπεσα σὲ ἀνθρώπινη μικροψυχία. Γέρασαν τὰ ὀσᾶ μου, δηλαδή ἔγιναν σαθεῖς οἱ δυνάμεις τῆς διάνοιας, δηλαδή τῆς ψυχῆς μου. Αὐτὲς λοιπὸν οἱ δυνάμεις, ἀφοῦ ἀπὸ ραθυμία παρέλυσαν γιὰ λίγο, πάλι ξαναβλαστάνουν σὰν τὸ χόρτο καθὼς τίς τρέφει ὁ Θεός μὲ τίς παρακλήσεις τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ δυναμώνει τὴν ψυχὴ πάλι. Ὡστε γι' αὐτὸ θὰ μᾶς κάνει κληρονόμους τῆς μακροαίωνης ζωῆς. Γιατί αὐτὸ σημαίνει, καὶ τίποτε ἄλλο, ἢ ἔκφραση «σὲ γενεές γενεῶν».

Στίχ. 12. «Καὶ οἱ ἔρημες γιὰ πολλὰ χρόνια πόλεις σου θὰ οἰκοδομηθοῦν, καὶ τὰ θεμέλια πού θὰ βάλεις θὰ εἶναι γιὰ γενεές γενεῶν, καὶ θὰ ὀνομασθεῖς οἰκοδόμος φραγμῶν καὶ θὰ σταματήσεις τοὺς δρόμους πού περνοῦν ἀπὸ μέσα».

Μὲ ἄλλα δύο παραδείγματα ἔρχεται ὁ προφητικὸς λόγος καὶ μᾶς παρουσιάζει λαμπερὰ τὸ κάλλος τῶν κρυμμένων ἐννοιῶν. Ἡ μεταφορὰ τοῦ λόγου γίνεται ἀπὸ μιὰ πόλη πού ἐρημώθηκε κάποτε καὶ κατακρημνίσθηκε ὀλοσχερῶς, ὥστε νά μείνει ἀκόμα καὶ χωρὶς τείχη. Γιατί λέγει· «Οἱ ἔρημες γιὰ πολλὰ χρόνια πολιτεῖες σου θὰ οἰκοδομηθοῦν», δηλαδή δέν θὰ μείνεις γυμνὴ ἀπὸ τίς εὐσεβεῖς σκέψεις πού κατοικοῦν τὴν καρδιὰ σου, οὔτε καὶ θ' ἀπομείνεις ἀτείχιστη καὶ ἀφρούρητη καὶ χωρὶς νά ἔχεις θεμέλια ἀδιάσειστα. Γιατί θεμέλιό σου θὰ εἶναι ὁ Χριστὸς καὶ ἀσφάλεια αἰώνια, καὶ ὡς πόλη θὰ εἶσαι γεμάτη ἀπὸ ἄνδρες καὶ θὰ ἔχεις ἀμέτρητους κατοίκους. Γιατί οἱ ψυχῆς τῶν ἁγίων εἶναι γεμᾶτες

34α. Ψαλμ. 31, 3.

ψυχαι λόγων τε και ἐννοιῶν εἰσι μεσταί, τῶν περὶ Θεοῦ δη-
 λονότι. Πλεῖστοι δὲ οὔτοι και διὰ τῆς εἰς λῆξιν ἀκριβείας
 ἐρχόμενοι, ἄνω τε και κάτω περιθέοντες αὐτήν, πλήρη τε
 αὐτήν ἀποφαίνοντες ἀγαθοῦ παντός. Κληθήσῃ δὲ πρὸς
 5 τούτῳ και «οἰκοδόμος φραγμῶν», και τὰς τρίβους τὰς ἀνά
 μέσον παύσεις· τοὺς μὲν γὰρ ἐρήμους τῶν κήπων πολλοί
 λίαν οἱ διαστοιχίζοντες. Ἐφεστηκότος γὰρ ὅλως οὐδενός,
 ἤγουν περιφράττοντος ἀπρὶξ εἶεν ἂν οὐδὲν κωλύοντες
 τοὺς διὰ μέσου βαδίζειν ἐθέλοντας. Εἰ δὲ δὴ γένοιτό πως
 10 ὑπὸ γηπόνον ἀσφαλῆ, τότε και ἀποβάλλουσι τὸ τοῖς τῶν
 πολλῶν ὑποκειῖσθαι ποσίν, ἐγηγερμένου δηλονότι φρα-
 γμοῦ. Πεπαύσονται γὰρ οὕτως αἱ διὰ μέσου τρίβοι.

Ἔσῃ τοίνυν, φησίν, ὡς ἐπιμελῆς γηπόνος φραγμοὺς
 ἐγείρων και παύων τὰς ἀναμέσον τρίβους. Ἔως μὲν γὰρ
 15 ἀφρούρητός ἐστι ψυχὴ, ῥέγχουσα πρὸς τὸ ῥάθυμον και
 ταῖς τῶν ἡδονῶν ἐκτόποις, ταύτης ἔνεκα τῆς αἰτίας οὐκ
 ἀστιθῆς, ἀλλ' ἔοικε κήπῳ διοδευομένῳ παρὰ παντός ὄτου-
 οῦν. Ἐπὰν δὲ διανήψασα τῶν τῆς φανλότητος ἀποπηδήσῃ
 βρόχων, ἐπιδράξῃται δὲ μᾶλλον τοῦ θέλειν ἀγαθουργεῖν,
 20 και ὥσπερ τινὰ φραγμὸν ἀναστήσῃ τῷ νῶ τὴν ἀσφάλειαν,
 τὴν ἀπό γε, φημί, τοῦ θείου φόβου, και ἀποσοθήσῃ τῆς δι-
 ανοίας τοὺς πάλαι κρατοῦντας αὐτῆς διαλογισμούς, οἱ διὰ
 μέσης ὥσπερ ἦσαν αὐτῆς ὑπὸ πόδας ἔχοντες ταύτην, και
 θέντες εἰς καταπάτημα διὰ τοῦ κατακρατεῖν αὐτῆς, τότε
 25 κεκλήσεται και οἰκοδόμος φραγμῶν. Ἰστέον δὲ ὅτι και αἱ
 πονηραὶ και ἀντικείμεναι δυνάμεις κατατρέχουσιν ἔσθ' ὅτε
 τῆς ἀθλίας ψυχῆς, μυσαρὰς ἡδονὰς ἐκτίκτουσαι, και ἀπο-
 φέρουσαι τυραννικῶς οἷπερ ἂν βούλωνται, και ὡς διὰ κή-
 που κεχερσωμένου βαδίζουσαι. Πεπαύσονται δὲ τοῦ κατα-
 30 πατεῖν αὐτήν, ἐγηγερμένου φραγμοῦ, ὃν ὁ θεῖος ἐν ἡμῖν
 ἀνίστησι φόβος. Ἐφαρμόσεις δὲ τὸν τοιόνδε λόγον και
 ἐκάστῳ τῶν ἀγίων μυσταγωγῶν. Γεγόνασι γὰρ οἰκοδόμοι

ἀπὸ λόγους καὶ νοήματα, σχετικᾶ δηλαδή μὲ τὸν Θεό. Κι αὐτοὶ εἶναι πάρα πολλοί, καὶ ἐρχόμενοι μὲ τὴν ἀπόλυτη ἀκρίβεια τῆς εὐσέβειας, περιτρέχουν αὐτὴν ἄνω καὶ κάτω καὶ τὴν παρουσιάζουν γεμάτη ἀπὸ ὅλα τ' ἀγαθὰ. Καὶ ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ «θὰ κληθεῖ καὶ οἰκοδόμος φραγμῶν καὶ θὰ καταργήσῃ τοὺς δρόμους ποὺ περνοῦν μέσα ἀπὸ αὐτὴν». Γιατὶ εἶναι πολλοὶ οἱ δρόμοι ποὺ διασχίζουν τοὺς ἔρημους κήπους. Ἀφοῦ δηλαδή δὲν ὑπάρχει κανένας ποὺ νὰ ἐπιστατεῖ, ἤτοι νὰ τοὺς περιφράσῃ καλά, δὲν ὑπάρχει τίποτε ποὺ νὰ ἐμποδίσῃ αὐτοὺς ποὺ θέλουν νὰ τοὺς διασχίσουν. Ἄν ὅμως παραδοθοῦν σὲ γεωργὸ ποὺ μπορεῖ νὰ τοὺς προφυλάξῃ, τότε γλιτώνουν ἀπὸ τὰ πόδια τῶν πολλῶν ποὺ τοὺς πατοῦν, ὅταν δηλαδή κατασκευασθεῖ φράγμα. Γιατὶ ἔτσι θ' ἀχρηστευθοῦν οἱ δρόμοι ποὺ περνοῦν ἀπὸ μέσα.

Θὰ εἶσαι λοιπόν, λέγει, σὰν ἐπιμελῆς γεωργὸς ποὺ τοποθετεῖ φράχτες καὶ σταματᾶ τὸ πέρασμα ἀπὸ τοὺς διερχόμενους δρόμους. Ὅσο δηλαδή ἡ ψυχὴ εἶναι ἀφύλακτη, παραδομένη στὸν βαθὺ ὕπνο τῆς ραθυμίας καὶ στὶς παράνομες ἡδονές, γι' αὐτὸ τὸ λόγο δὲν εἶναι ἀπάτητη, ἀλλὰ μοιάζει μὲ κῆπο ποὺ διασχίζεται ἀπὸ τὸν ὅποιοδήποτε. Ὅταν ὅμως ἀνανήψῃ καὶ ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ τὰ δίχτυα τῆς φαυλότητος καὶ ἀποκτήσῃ τὴ θέληση γιὰ ἀγαθοεργία, καὶ σὰν κάποια περίφραξη προσφέρει τὴν ἀσφάλεια στὸ νοῦ, ἐννοῶ αὐτὴν ποὺ παρέχει ὁ θεῖος φόβος, κι ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴ διάνοιά του τοὺς διαλογισμοὺς ποὺ τὴν ἐξουσίαζαν παλαιᾶ, οἱ ὅποιοι κατὰ κάποιο τρόπο περνοῦσαν ἀπὸ μέσα της καὶ τὴν εἶχαν κάτω ἀπὸ τὰ πόδια τους, τότε θὰ ὀνομασθεῖ «καὶ κατασκευαστὴς φραγμῶν». Πρέπει ὅμως νὰ γνωρίζομε, ὅτι συχνὰ καὶ οἱ ἀντίθετες καὶ πονηρὲς δυνάμεις κατατρέχουν τὴν ἄθλια ψυχὴ, γεννώντας μέσα της βδελυρὲς ἡδονές, καὶ σέρνοντάς τὴν ὅπου θέλουν, περπατοῦν σὰν μέσα σὲ κῆπο ἀκαλλιέργητο. Θὰ παύσουν ὅμως νὰ τὴν καταπατοῦν, ὅταν στηθεῖ ὁ φραγμὸς τὸν ὅποιο στήνει μέσα μας ὁ θεῖος φόβος. Αὐτὸν τὸν λόγο νὰ τὸν ἐφαρμόσῃς καὶ σὲ καθέναν ἀπὸ τοὺς ἀγίους διδασκάλους. Γιατὶ

φραγμῶν, ἀσφαλιζόμενοι ταῖς εἰς ἀρετὴν νοουθεσίαις τὰς τῶν παιδευομένων ψυχάς, ὥστε καὶ ταῖς τῶν ἡδονῶν ἐφόδοις ἀστιβῆ τρόπον τινὰ τὴν διάνοιαν ἔχειν καὶ βωμολοχίαις, ἔκ τε τῶν κενοφωνεῖν εἰωθότων, οἳ τὸν ὀρθὸν τῆς πίστεως ἐκκαπηλεύουσι λόγον, μὴ εἰδότες μήτε ἂ λέγουσι, μήτε περὶ τίνων διαβεβαιοῦνται.

Στίχ. 13-14. «Ἐὰν ἐπιστρέψῃς τὸν πόδα σου ἀπὸ τῶν Σαββάτων, τοῦ μὴ ποιεῖν τὰ θελήματά σου ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἀγίᾳ, καὶ καλέσῃς τὰ Σάββατα τρυφερά, τῷ Θεῷ σου
10 ἅγια, οὐκ ἀρεῖς τὸν πόδα σου ἐπ' ἔργῳ, οὐδὲ λαλήσῃς λόγον ἐν ὀργῇ ἐκ τοῦ στόματός σου, καὶ ἔση πεποισθὼς ἐπὶ Κύριον, καὶ ἀναβιδάσει σε ἐπὶ τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς, καὶ ψωμιεῖ σε τὴν κληρονομίαν Ἰακώβ τοῦ Πατρὸς σου. Τὸ γὰρ στόμα Κυρίου ἐλάλησε ταῦτα».

15 Ὁ θεσπέσιος Παῦλος, τὴν τοῦ νόμου σκιὰν ὡς ἀδρανῆ παρωθούμενος, εἰς πνευματικὴν θεωρίαν μεθίστησι τὰ ἐν αὐτῷ. Οὔτε γὰρ τὴν κατὰ σάρκα περιτομὴν, οὔτε τὴν κατὰ τὸ Σάββατον ἀργίαν ἀποδεξάμενον καταθρῆσαί τις ἂν αὐτόν, περιτομὴν δὲ μᾶλλον πνευματικὴν καὶ σαββατισμὸν
20 ὁμοίως διακηρύττων ὁράται. Ἐφη γάρ, ὅτι «Οὐχ ὁ ἐν τῷ φανερῷ Ἰουδαῖός ἐστιν, οὐδὲ ἡ ἐν τῷ φανερῷ ἐν σαρκὶ περιτομή, ἀλλ' ὁ ἐν τῷ κρυπτῷ Ἰουδαῖος, καὶ περιτομὴ καρδίας ἐν πνεύματι, οὐ γράμματι, οὐ ὁ ἔπαινος οὐκ ἐξ ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐκ τοῦ Θεοῦ». Περὶ δὲ τοῦ Σαββάτου ἄρα ἀπο-
25 λείπεται σαββατισμὸς τῷ λαῷ τοῦ Θεοῦ Ὁ γὰρ εἰσελθὼν εἰς τὴν κατάπανσιν αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς κατέπαυσεν ἀπὸ τῶν ἔργων αὐτοῦ, ὥσπερ ἀπὸ τῶν ἰδίων ὁ Θεός

Οὐκοῦν, εἴ τις παύσαιτο τῶν ἰδίων ἔργων, ἥτοι τῶν ἑαυτοῦ θελημάτων τὸ χρῆναι κρατεῖν ἐπιδούς τοῖς ἱεροῖς
30 θεσπίσμασιν, οὕτως Σαββατίζει πνευματικῶς, καὶ ἀγίαν

ἔγιναν οἰκοδόμοι φραγμῶν, ἀσφαλίζοντας μὲ τις νουθεσίες γιὰ τὴν ἀρετὴ τῆς ψυχῆς τῶν διδασκομένων, ὥστε καὶ στὶς ἐφόδους τῶν ἡδονῶν νὰ διατηροῦν ἀβάδιση κατὰ κάποιον τρόπο τὴ διάνοιά τους, ἀλλὰ καὶ στὶς βωμολοχίες ἐκείνων ποὺ συνηθίζουν νὰ ἀερολογοῦν, οἱ ὁποῖοι κατηλεύονται τὸν ὀρθὸ λόγον τῆς πίστεως, μὴ γνωρίζοντας οὔτε τί λένε, οὔτε τί εἶναι αὐτὰ ποὺ μᾶς διαβεβαιώνουν.

Στίχ. 13-14. «Ἄν σταματήσεις τὰ πόδια σου κατὰ τὰ Σάββατα καὶ δὲν ἐκτελεῖς τὰ θελήματά σου αὐτὴ τὴν ἁγία ἡμέρα, καὶ ὀνομάσεις τὰ Σάββατα ἡμέρα εὐφροσύνης, ἁγία τοῦ Θεοῦ σου, καὶ δὲν ὀδηγήσεις τὰ πόδια σου σὲ ἐργασία, οὔτε ἐκστομίσεις λόγον ὀργῆς, καὶ ἔχεις τὴν πεποίθησή σου στηριγμένη στὸν Κύριον, τότε καὶ θὰ σὲ ἐπαναφέρει στὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς σου, καὶ θὰ σὲ χορτάσει μὲ τὰ ἀγαθὰ τῆς κληρονομίας τοῦ Ἰακώβ, τοῦ πατέρα σου. Γιατὶ αὐτὰ τὰ εἶπε τὸ στόμα τοῦ Κυρίου».

Ὁ θεσπέσιος Παῦλος, παραμερίζοντας τὴ σκιά τοῦ νόμου ὡς ἀδρανῆ, μεταφέρει τὰ ἀναφερόμενα σ' αὐτὸν σὲ πνευματικὴ θεωρία. Γιατὶ οὔτε τὴ σαρκικὴ περιτομή, οὔτε τὴν ἀργία τοῦ Σαββάτου θὰ διαπιστώσει κανεὶς ὅτι ἔχει ἀποδεχθεῖ, ἀλλὰ φαίνεται νὰ διακηρύττει πνευματικὴ μᾶλλον περιτομή καὶ πνευματικὸ ὁμοίως σαββατισμὸ. Γιατὶ εἶπε· «Δὲν εἶναι Ἰουδαῖος αὐτὸς ποὺ εἶναι τέτοιος ἐξωτερικὰ, οὔτε περιτομὴ εἶναι αὐτὴ ποὺ γίνεται ἐξωτερικὰ στὴ σάρκα, ἀλλὰ Ἰουδαῖος εἶναι ἐκεῖνος ποὺ εἶναι τέτοιος ἐσωτερικὰ, καὶ περιτομὴ εἶναι αὐτὴ ποὺ γίνεται στὴν καρδιὰ πνευματικὰ, καὶ ὄχι σύμφωνα μὲ τὸ γράμμα, καὶ αὐτοῦ ὁ ἔπαινος προέρχεται ὄχι ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν Θεόν»³⁵. Ἄρα ὅσον ἀφορᾷ τὸ Σάββατο ἀπομένει ἡ ἀνάπαυση γιὰ τὸ λαὸ τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ αὐτὸς ποὺ ἔφτασε στὴν κατάπαυσή του, κατέπαυσε καὶ αὐτὸς ἀπὸ τὰ ἔργα του, ὅπως ὁ Θεὸς ἀπὸ τὰ δικά του ἔργα.

Ἄν λοιπὸν κάποιος σταματήσει τὰ ἔργα του, ἤτοι παραδώσει τὴν κυριαρχία τῶν θελημάτων του στὰ ἱερὰ θεσπίσματα, τότε τελεῖ τὴν ἀργία τοῦ Σαββάτου πνευματικὰ καὶ τὴν τιμᾶ σὰν ἁγία

ἀληθῶς ἡμέραν ἐπιτελεῖ. Τοῦτο καὶ τῆς ἐν χερσὶ προφητείας διαδείκνυσιν ἡμῖν ὁ λόγος. «Ἐὰν γὰρ ἀποστρέψῃς», φησί, «τὸν πόδα σου ἀπὸ τῶν Σαββάτων, τοῦ μὴ ποιεῖν τὰ θελήματά σου ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἀγίᾳ». Τὸ δέ, «ἀποστρέψεις
5 τὸν πόδα σου ἀπὸ τῶν Σαββάτων», οὐδὲν ἕτερον εἶη ἄν, ὡς γε οἶμαι, πλὴν ὅτι τὸ μὴ χρῆναι δοῦν ἂν βούλοιτό τις καὶ τὰς τῶν ἰδίων ἐπιθυμιῶν ἰέναι τρίβους. Ὅτι γὰρ τῶν ἀνθρωπίνων θελημάτων ὁ σκοπὸς εἰς τὸ φιλήδονον βλέπει, πιστώσεται γράφων ὁ πάνσοφος Παῦλος· «Οὐ γὰρ ὁ θέλω
10 τοῦτο ποιῶ ἀγαθόν, ἀλλ' ὁ μισῶ κακὸν τοῦτο πράσσω· συνήδομαι γὰρ τῷ νόμῳ τοῦ Θεοῦ κατὰ τὸν ἔσω ἄνθρωπον, βλέπω δὲ ἕτερον νόμον ἀντιστρατευόμενον τῷ νόμῳ τοῦ νοός μου, καὶ αἰχμαλωτίζοντά με τῷ νόμῳ τῆς ἁμαρτίας τῷ ὄντι ἐν τοῖς μέλεσί μου».

15 Δεῖ δὴ οὖν ἄρα καὶ μάλα νεανικῶς καταγωνίσασθαι μὲν τὸ ἴδιον θέλημα τοὺς εὐδοκιμεῖν ἐθέλοντας παρὰ Θεῷ, τοῖς δὲ θείοις αὐτοῦ νόμοις πανταχοῦ ἐπομένους τὴν ἀξιάγαστον τῆς δικαιοσύνης διάπτειν ὁδόν. Τρυφερὰ δὲ Σάββατά φησι τὰ μηδὲν ἔχοντα τῶν ἀπὸ γνώμης. Σκληρὰ δὲ
20 γνώμη καὶ ἀπηνής, τὸ μὴ ὑποκειῖσθαι θέλειν οἷς ἂν βούληται Θεός· τοιοῦτον ὄντα τὸν Ἰσραὴλ διήλεγξε λέγων, «Γινώσκω ἐγώ, ὅτι σκληρὸς εἶ, καὶ νεῦρον σιδηροῦν ὁ τράχηλός σου, καὶ τὸ μέτωπόν σου χαλκοῦν». Τὸ εὐπειθές οὖν ἄρα καὶ τὸ εὐήμιον καὶ τὸ εἰκτικὸν τοῦ τρόπου, τρυφερὰν
25 ἀποφαίνει τῷ Θεῷ τὴν κατὰ τὸ Σάββατον ἀργίαν, ἥτοι τὸν κατὰ πνεῦμα σαββατισμόν, ὃν οἱ κατορθοῦν ἐθέλοντες ἀμωμήτως οὐκ ἀροῦσιν ἐπ' ἔργῳ τὸν πόδα, τουτέστιν οὐ βαδίζουσι πρακτικῶς, ἐπιτελοῦσι δὲ μᾶλλον τὴν εὐαγῆ καὶ ὀνησιφόρον ἀργίαν, τὴν ἐπί γε, φημί, τοῖς αἰσχίστοις, καὶ
30 βδελυροῖς καὶ ἀπηχθημένοις τῷ Θεῷ πράγμασι. Βούλεται δὲ τοὺς τοιούτους καὶ ὀργῆς καὶ θυμοῦ κατευμεγεθοῦντας ὀρᾶσθαι, καὶ θύραν ἔχοντας ἐπὶ γλώττῃ καὶ μοχλόν. «Οὐ

ἀληθινὰ ἡμέρα. Αὐτὸ μᾶς δείχνει καὶ ὁ λόγος τῆς ἐξεταζόμενης προφητείας. Γιατὶ λέγει· «Ἄν σταματήσεις τὰ πόδια σου κατὰ τὰ Σάββατα καὶ δὲν ἐκτελεῖς τὰ θελήματά σου αὐτὴ τὴν ἅγια ἡμέρα». Τὸ, «Ἄν σταματήσεις τὰ πόδια σου κατὰ τὰ Σάββατα», τίποτε ἄλλο δὲν θὰ μποροῦσε νὰ σημαίνει, ὅπως ἐγὼ τουλάχιστο νομίζω, παρὰ τὸ ὅτι δὲν πρέπει νὰ κάνει κανεὶς αὐτὰ πού θέλει καὶ νὰ βαδίζει τοὺς δρόμους τῶν θελημάτων του. Γιατί, ὅτι ὁ σκοπὸς τῶν ἀνθρώπινων θελημάτων ἀποβλέπει στὴ φιληδονία, θὰ τὸ ἐπιβεβαιώσει ὁ πάνσοφος Παῦλος· γιατί λέγει· «Δὲν πράττω τὸ ἀγαθὸ πού ἐπιθυμῶ, ἀλλὰ πράττω τὸ κακὸ πού μισῶ· γιατί ὁ ἔσωτερικός μου ἄνθρωπος εὐχαριστεῖται μὲ τὸ νόμο τοῦ Θεοῦ, βλέπω ὅμως ἄλλο νόμο πού ἀντιστρατεύεται στὸ νόμο τοῦ νοῦ μου καὶ μ' αἰχμαλωτίζει στὸ νόμο τῆς ἁμαρτίας πού κυκλοφορεῖ μέσα στὰ μέλη μου»³⁶.

Πρέπει λοιπὸν νὰ πολεμήσουν, καὶ μὲ πολλὴ μάλιστα ἀνδρεία, τὸ θέλημά τους ὅσοι θέλουν νὰ εὐδοκιμοῦν ἀπέναντι στὸν Θεό, καὶ ἀκολουθώντας τοὺς θείους νόμους του σὲ κάθε περίπτωσι, νὰ βαδίζουν τὴν ἀξιοθαύμαστη ὁδὸ τῆς δικαιοσύνης. «Τρυφερὰ Σάββατα» ὀνομάζει αὐτὰ πού δὲν ἔχουν καμμιά σχέση μὲ τὴ γνώμη μας. Γιατὶ σκληρὴ καὶ ὠμὴ γνώμη εἶναι νὰ μὴ θέλεις νὰ δείχνεις ὑπακοὴ σ' αὐτὰ πού θέλει ὁ Θεός. Ὅντας τέτοιος ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαός, τὸν ἤλεγξε ὁ Θεὸς λέγοντας· «Γνωρίζω ἐγὼ ὅτι εἶσαι σκληρός, ὅτι ὁ τράχηλός σου εἶναι νεῦρο σιδερένιο καὶ τὸ μέτωπό σου χάλκινο»³⁷. Ἡ ὑπακοὴ λοιπὸν καὶ ἡ εὐπειθία καὶ ἡ ὑποχωρητικότητα παρουσιάζει στὸν Θεὸ εὐφρόσυνη τὴν ἀργία τοῦ Σαββάτου, ἥτοι τὸν πνευματικὸ σαββατισμὸ, κατὰ τὸν ὁποῖο, αὐτοὶ πού θέλουν νὰ τὸν κατορθώσουν ἄμεπτα, δὲν θὰ κινήσουν τὰ πόδια τους γιὰ ἐργασία, δηλαδή δὲν πρέπει νὰ ἐργάζονται, ἀλλὰ νὰ τελοῦν τὴν ἅγια καὶ ὠφέλιμη ἀργία, ἐννοῶ νὰ ἀπέχουν ἀπὸ τὰ αἰσχροὶ καὶ βδελυρὰ καὶ μισητὰ στὸν Θεὸ πράγματα. Κι αὐτοὶ θέλει νὰ ἐξουσιάζουν καὶ τὴν ὀργὴν καὶ τὸν θυμὸν καὶ νὰ

36. Ρωμ. 7, 23.

37. Ἡσ. 48, 4.

γὰρ λαλήσεις λόγον», φησίν, «ἐν ὀργῇ ἐκ τοῦ στόματός σου».

Δύο δὲ οὖν ἐνταῦθα περιτέμνει δεινὰ καὶ παγχάλεπα, ὧν ἂν τις ἀποφοιτήσας τέλειος ἔσται παρὰ Θεῶ. Ἔφη γὰρ 5 τις τῶν ἁγίων ἀποστόλων, «Εἴ τις ἐν λόγῳ οὐ πταίει, οὗτος τέλειος ἀνὴρ δυνάμενος χαλιναγωγῆσαι καὶ ὄλον τὸ σῶμα». Ὁ δὲ κρείττων ὀργῆς, πάντως που καὶ εὐσχήμων, εἴπερ ἔστιν ἀληθὲς καὶ τὸ ἔμπαλιν γέγραπται γὰρ ὅτι «Ἀνὴρ θυμώδης οὐκ εὐσχήμων». Πράους οὖν ἄρα καὶ πλεί- 10 στην ὄσσην ἔχοντας τὴν ἀρετὴν εἶναι βούλεται ὁ Θεὸς τοὺς σαββατίζοντας νοητῶς καὶ ἀγίως καὶ τρυφερῶς, καὶ πεποιθῆναι κελεύει, οὐκ ἐπὶ πλούτῳ μᾶλλον ἢ δυναστείαις κοσμηκαῖς, οὐκ ἐπὶ ῥώμῃ σωμαίων, οὐκ ἐφ' ἑτέρῳ τινὶ τῶν τοιούτων, ἀ πόαις ἐν ἴσῳ ταῖς ἐν ἀγροῖς πρόσκαιρά τέ ἐστι καὶ 15 εὐμάραντα, ἐπὶ Κύριον δὲ μᾶλλον τὸν ἀπάσης εὐθυμίας καὶ χορηγὸν καὶ πρύτανιν. Τὰ τῶν οὕτω ζῆν εἰωθότων, ὅτι οἰοίτινες εἶεν, ἀνθρώπους στεφανοῖ, διαδείκνυσι λέγων, ὅτι «Ἀναβιάσει σε ἐπὶ τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς, καὶ ψωμιεῖ σε ἐπὶ τὴν κληρονομίαν Ἰακώβ τοῦ πατρός σου». Ἐπηγγείλατο 20 μὲν γὰρ τοῖς τῶν Ἰουδαίων πατράσιν ὁ τῶν ὄλων Θεὸς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, καὶ δὴ καὶ εἰσεκομίσθησαν εἰς αὐτὴν στρατηγοῦντος Ἰησοῦ μετὰ τὸν ἱεροφάντην Μωσέα. Εἶτα πῶς διὰ τῶν προκειμένων στίχων, ὡς οὐπω λαβοῦσι τὸν κληρον τὸν ἐπαγγελθέντα τῷ πατριάρχῃ Ἰακώβ, δώσειν 25 αὐτοῖς ἐπαγγέλλεται; Οὐκοῦν οὐ περὶ τῆς αἰσθητῆς, ἥτοι τῆς κατακληροδοθείσης, αὐτοῖς ἢ ἐπαγγελία ἦν τῷ Θεῷ πρὸς τὸν θεσπέσιον Ἰακώβ, ἥγουν ἐπὶ Ἀβραάμ τε καὶ Ἰσαάκ, περὶ ἐκείνης δὲ μᾶλλον, ἦν αὐτὸς ἡμῖν ὁ Σωτὴρ κατεσημαίνει λέγων «Μακάριοι οἱ πραεῖς, ὅτι αὐτοὶ κληρονομή- 30 σουσι τὴν γῆν». Ὅτι δὲ πάντῃ τε καὶ πάντως εἰς πέρας ἐκ-

38. Ἰακ. 3,2.

39. Παροιμ. 11,25.

ἔχουν στή γλῶσσα θύρα καί μοχλό. Γιατί λέγει· «Δέν θά ἀφήσεις νά βγεῖ ἀπό τὸ στόμα σου λόγος ὀργῆς».

Δύο λοιπὸν ἐδῶ δεινὰ καὶ βαρύντατα κακὰ κόβει, τὰ ὅποια ἂν ἀποφύγει κανεὶς, θά γίνει τέλειος γιὰ τὸν Θεό. Γιατί εἶπε κάποιος ἀπὸ τοὺς ἁγίους ἀποστόλους· «Ἐάν κάποιος δέν σφάλλει στὸ λόγο του, αὐτὸς εἶναι τέλειος ἄνδρας, πὺ μπορεῖ νά χαλιναγωγῆσει καὶ ὅλο τὸ σῶμα του»³⁸. Καὶ αὐτὸς πὺ μπορεῖ νά νικήσει τὴν ὀργή του, εἶναι ὅπωςδῆποτε καὶ εὐπρεπής, ἐφόσον εἶναι ἀληθινὸ καὶ τὸ ἀντίθετο· γιατί ἔχει γραφεῖ· «Ἐάνθρωπος θυμώδης δέν εἶναι εὐπρεπής»³⁹. Πρῶτοι λοιπὸν θέλει ὁ Θεὸς νά εἶναι, καὶ νά εἶναι στολισμένοι ἀπὸ πολλὴ ἀρετὴ αὐτοὶ πὺ τηροῦν πνευματικὰ καὶ νοητὰ τὴν ἀργία τοῦ Σαββάτου, μὲ τρόπο ἅγιο καὶ εὐφραντικὸ, καὶ προστάζει νά στηριζόμεστε ὄχι στὸν πλοῦτο⁴⁰ ἢ στίς κοσμικὲς δυνάμεις, οὔτε στή σωματικὴ ρώμη, οὔτε καὶ σὲ κάτι ἄλλο ἀπὸ τὰ παρόμοια πὺ εἶναι ἐξίσου μὲ τὰ χόρτα στοὺς ἀγροὺς πρόσκαιρα καὶ μαραίνονται εὐκόλα, ἀλλὰ νά στηριζόμεστε μᾶλλον στὸν Κύριο καὶ χορηγὸ καὶ δωρητὴ κάθε χαρᾶς. Ὅτι αὐτοὺς ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους πὺ συνηθίζουν νά ζοῦν ἔτσι, ὅποιοι καὶ νά ναι, τοὺς στεφανώνει, τὸ δείχνει λέγοντας· «θὰ σὲ ἐπαναφέρει σὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς σου καὶ θὰ σὲ χορτάσει μὲ τὰ ἀγαθὰ τῆς κληρονομίας τοῦ Ἰακώβ, τοῦ πατέρα σου». Γιατί ὑποσχέθηκε ὁ Θεὸς τῶν ὄλων στοὺς πατέρες τῶν Ἰουδαίων τῇ γῇ τῆς ἐπαγγελίας, καὶ βέβαια εἰσῆλθαν σ' αὐτὴν ἔχοντας μετὰ τὸν Μωυσῆ στρατηγὸ τὸν Ἰησοῦ (τοῦ Ναυῆ). Πῶς ὅμως μὲ τοὺς ἐξεταζόμενους ἐδῶ στίχους, σὰ νά μὴν ἔλαβαν ἀκόμα τὸν κληρο πὺ ὑποσχέθηκε στὸν πατριάρχη Ἰακώβ, ὑπόσχεται ὅτι θὰ τοὺς τὸν δώσει; Ἐρα λοιπὸν ἡ ὑπόσχεση σ' αὐτοὺς δέν ἦταν γιὰ τὴν αἰσθητή, δηλαδή τὴν κληροδοτημένη σ' αὐτούς, τὴν ὅποια ἔδωσε ὁ Θεὸς στὸν θεσπέσιο Ἰακώβ, ἢ στὸν Ἀβραάμ καὶ Ἰσαάκ, ἀλλὰ γιὰ ἐκείνη μᾶλλον πὺ δήλωνε σ' ἐμᾶς ὁ ἴδιος ὁ Σωτήρας λέγοντας· «Μακάριοι εἶναι οἱ πρῶτοι, γιατί αὐτοὶ θὰ κληρονομήσουν τὴ γῆ»⁴¹. Ὅτι ὅμως ὅπωςδῆποτε καὶ μὲ κάθε βεβαιό-

40. Παροιμ. 11, 28.

41. Ματθ. 5, 5.

θήσονται τὰ ἐπηγγελμένα, πιστοῦται λέγων· «Τὸ γὰρ στόμα Κυρίου ἐλάλησε ταῦτα»· ἀμήχανον δὲ τοὺς θείους διαπεσεῖν λόγους Θεὸς γὰρ ἐστὶν ἀλήθεια.

ΚΕΦ. 59, στίχ. 1-4. «Μὴ οὐκ ἰσχύει ἡ χεὶρ μου (Κυρίου)
 5 τοῦ σῶσαι, ἢ ἐδάρονε τὸ οὐς αὐτοῦ τοῦ μὴ ἀκοῦσαι;
 Ἄλλὰ τὰ ἁμαρτήματα ὑμῶν διιστῶσιν ἀναμέσον ὑμῶν
 καὶ τοῦ Θεοῦ, διὰ τὰς ἁμαρτίας ὑμῶν ἀπέστρεψε τὸ
 πρόσωπον αὐτοῦ ἀφ' ὑμῶν, τοῦ μὴ ἐλεῆσαι. Αἶ γὰρ χει-
 ρες ὑμῶν μεμολυσμένοι αἵματι, καὶ οἱ δάκτυλοι ὑμῶν ἐν
 10 ἁμαρτίαις. Τὰ δὲ χεῖλη ὑμῶν ἐλάλησεν ἀνομίαν, καὶ ἡ
 γλῶσσα ὑμῶν ἀδικίαν μελετᾷ· οὐδεὶς λαλεῖ δίκαια, οὐ-
 δὲ ἔστι κρίσις ἀληθινή. Πεποίθασιν ἐπὶ ματαίοις, καὶ
 λαλοῦσι κενά».

Ἐν τοῖς ἀνόπιν βραχὺ τὸ τοῦ Θεοῦ πρόσωπον εἰσεκομί-
 15 σθη, λέγον τῷ θεσπεσίῳ προφήτῃ· «Ἀναβόησον ἐν ἰσχύϊ,
 καὶ μὴ φείση, ὡς σάλπιγγα ὑψωσον τὴν φωνὴν σου, καὶ
 ἀνάγγελον τῷ λαῷ μου τὰς ἀνομίας αὐτῶν, καὶ τῷ οἴκῳ Ἰσ-
 ραὴλ τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν. Ἐμὲ ἡμέραν ἐξ ἡμέρας ζητοῦσι,
 καὶ γνῶναί μου τὰς ὁδοὺς ἐπιθυμοῦσιν, ὡς λαὸς δικαιοσύ-
 20 νην πεποιηκώς, καὶ κρίσιν Θεοῦ αὐτοῦ μὴ ἐγκαταλελοιπώς
 Αἰτοῦσί με νῦν κρίσιν δικαίαν, καὶ ἐγγίζουσιν Θεῷ ἐπιθυμοῦ-
 σι, λέγοντες, Τί ὅτι ἐνηστεύσαμεν, καὶ οὐκ εἶδες; ἔταπεινώ-
 σαμεν τὰς ψυχὰς ὑμῶν, καὶ οὐκ ἔγνωσ; Ἐν γὰρ ταῖς ἡμέραις
 τῶν νηστειῶν ὑμῶν εὐρίσκετε τὰ θελήματα ὑμῶν, καὶ πάν-
 25 τας τοὺς ὑποχειρίους ὑπονύσσετε, εἰς κρίσιν καὶ μάχας νη-
 στεύσετε· οὐ ταύτην τὴν νηστείαν ἐξελεξάμην, λέγει Κύρι-
 ος». Ἐλέγομεν δὲ τὴν τῆς προφητείας δύναμιν, ὡς ἔνι, διερ-
 μηνεύοντες, ὅτι τοῖς τεθεσπισμένοις διὰ τοῦ πανσόφου Μω-
 σέως ἀντανιστάμενοι, καὶ ολίγου παντελῶς ἀξιοῦντες λόγου
 30 τὸ διαζῆν ὀρθῶς, ἔδρων δὲ τὰ συνήθη, στυγητὸν τῷ Θεῷ καὶ
 φιλαμαρτήμονα πολιτείας τρόπον ἐπιτηδεύοντες, εἶτα πολέ-

τητα θὰ ἐκπληρωθεῖ ἢ ὑπόσχεση, τὸ βεβαιώνει λέγοντας· «Τὸ στόμα τοῦ Κυρίου τὰ εἶπε αὐτά»· καὶ εἶναι ἀδύνατο νὰ διαψευθοῦν οἱ θεῖοι λόγοι· γιατί ὁ Θεὸς εἶναι ἡ ἀλήθεια.

ΚΕΦ. 59, στίχ. 1-4. «Μήπως τὸ χέρι τοῦ Κυρίου δὲν ἔχει τὴ δύναμη νὰ σᾶς σώσει, ἢ βάρυνε ἢ ἀκοή του ὥστε νὰ μὴν ἀκούει; Ἄλλὰ τὰ ἁμαρτήματά σας εἶναι πού βάζουν τὸ χάρισμα ἀνάμεσα σ' ἐσᾶς καὶ τὸν Θεό. Ἐξαιτίας τῶν ἁμαρτιῶν σας ἔστρεψε τὸ πρόσωπό του ἀπὸ σᾶς γιὰ νὰ μὴ σᾶς ἐλεήσει. Γιατί τὰ χέρια σας εἶναι μολυσμένα ἀπὸ αἷμα, καὶ τὰ δάχτυλά σας εἶναι μέσα στὶς ἁμαρτίες. Τὰ χεῖλη σας μίλησαν γιὰ ἄνομα πράγματα, καὶ ἡ γλῶσσα σας μελετᾷ ἀδικίες. Κανένας δὲν λέγει δίκαια πράγματα, οὔτε ἡ κρίση τους εἶναι ἀληθινή. Στηρίζονται στὰ μάταια εἰδωλα καὶ τὰ λόγια τους εἶναι κούφια».

Στὰ λεγόμενα λίγο πιὸ πάνω παρουσιάσθηκε τὸ πρόσωπο τοῦ Θεοῦ νὰ λέγει στὸν θεσπέσιο προφήτη· «Φώναξε μὲ δύναμη καὶ μὴ διστάσεις· ὕψωσε τὴ φωνή σου σὰν σάλπιγγα καὶ ἀνάγγειλε στὸ λαὸ μου τὶς ἀνομίες τους καὶ τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἰσραὴλ τὶς ἁμαρτίες τους. Μὲ ἀναζητοῦν καθημερινὰ καὶ ἐπιθυμοῦν νὰ γνωρίσουν τοὺς δρόμους μου, σὰν λαὸς πού ἔπραξε ἔργα δίκαια καὶ δὲν ἐγκατέλειψε τὴ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ. Ζητοῦν ἀπὸ μένα δίκαια κρίση καὶ ἐπιθυμοῦν νὰ βρισκονται κοντὰ στὸν Θεό, λέγοντας· Γιατί, ἀφοῦ νηστεύσαμε δὲν μᾶς πρόσεξες, ταπεινώσαμε τὶς ψυχές μας καὶ δὲν τὸ ἀναγνώρισες; Ἐπειδὴ κατὰ τὶς ἡμέρες τῶν νηστειῶν σας κάνετε αὐτὰ πού θέλετε καὶ θλίβετε ὅλους ἐκείνους πού ἔχετε στήν ἐξουσία σας, καὶ νηστεύετε γιὰ νὰ ἐπιδοθεῖτε σὲ φιλονεικίες καὶ διαμάχες. Δὲν ἐπέλεξα αὐτὴ τὴ νηστεία, λέγει ὁ Κύριος»⁴². Ἐξηγήσαμε τὴν ἔννοια τῆς προφητείας ἐρμηνεύοντάς την ὅσο ἦταν δυνατὸ, καὶ εἶπαμε ὅτι, ἐναντιούμενοι σὲ ὅσα εἶχαν νομοθετηθεῖ μέσω τοῦ πάνσοφου Μωϋσῆ καὶ δίνοντας πάρα πολὺ μικρὴ σημασία στὸ νὰ ζοῦν ὀρθὰ, ἔπρατταν τὰ συνηθισμένα τους, ἀκολουθώντας μισητὸ στὸν Θεὸ καὶ ἁμαρτωλὸ τρόπο ζωῆς. Ἐπειτα ὅμως ὅταν τοὺς ἦρθαν τὰ μηνύματα

μου περιαγγελθέντος ἔσθ' ὅτε τὸ ἀσιτεῖν ἐσκέπτοντο, διὰ γυμνῆς καὶ μόνης νηστείας, ἤγουν ἀσιτίας, ἴλεων καταστήσειν ἐφ' ἑαυτοῖς οἰόμενοι τὸν κριτὴν. Εἶτα διεγόγγυζον τῆς ἐλπίδος ἡμαρτηκότες, καὶ δὴ καὶ ἔφασκον· «Τί ὅτι ἐνηστεύσαμεν, καὶ οὐκ εἶδες, ἔταπεινώσαμεν τὰς ψυχὰς ἡμῶν καὶ οὐκ ἔγνως;».

Ἄθρει δὴ οὖν, ἄθρει τὸν θεσπέσιον προφήτην, ὡς ἐκ πολλῆς ἄγαν φιλοθεΐας ἐπιτιμῶντα αὐτοῖς καὶ λέγοντα, Μὴ οὐκ ἰσχύει ἡ χεὶρ Κυρίου τοῦ σῶσαι, ἢ ἐβάρυνε τὸ οὖς αὐτοῦ τοῦ μὴ ἐπακοῦσαι; Οὐ γὰρ ἠτόνησε, φησὶν, ἡ πανσθενῆς τοῦ Κυρίου δεξιὰ, ἀλλ' οὐδὲ τὸ οὖς βαρυνθὲν ἔχει καὶ ἀπεστραμμένον, ὥστε μὴ εἰσακοῦσαι. Τὰ δὲ ἁμαρτήματα ὑμῶν διιστῶσιν ἀναμέσον ὑμῶν καὶ αὐτοῦ Οὐκοῦν, εἴ τις ἀφέλοιτο τὴν διαφορὰν καὶ ἀποστήσαι τὸ διατειχίζον τῆς πρὸς Θεὸν γνώσεως, τουτέστι τὴν ἁμαρτίαν, οὐ μακρὰν ὁ σῶζων ἐστίν, ἀλλὰ δέξεται πάντως τὰς ἰκετηρίας. Ἐνεσι γὰρ αὐτῷ καὶ τὸ πανσθενὲς καὶ τὸ προσίεσθαι φιλαγάθως τὰς παρὰ τῶν καμνόντων λιτάς. Ποῖαι τοίνυν ἁμαρτίαι διιστῶσιν ἀναμέσον τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ ἐπιφέρει, λέγων· «Αἶ γὰρ χεῖρες ὑμῶν μεμολυσμέναι αἵματι, καὶ οἱ δάκτυλοι ὑμῶν ἐν ἁμαρτίαις. Τὰ δὲ χεῖλη ἐλάλησαν ἀνομίαν, καὶ ἡ γλῶσσα ὑμῶν ἀδικίαν μελετᾷ». Ἀπεκτόνασι μὲν γὰρ προφῆτας ἁγίους τοὺς ἀπεσταλμένους παρὰ Θεοῦ, κατελάλησαν δὴ καὶ αὐτοῦ Ἐφη γοῦν Ἰερεμίας, «Ἡ ἰσχύς μου ἐξέλιπεν ἐκ τῶν καταρωμένων με»· παρεῖς δὲ τὰ τοιαύδε νῦν, τὴν κατὰ Χριστοῦ δυσσέβειαν ἐγκαλεῖν ἔοικε, «τὰς χεῖρας αὐτῶν αἵματι μεμολύνθαι» λέγων. Γεγόνασι δὲ κυριοκτόνοι, «ἐλάλησαν δὲ καὶ τὰ χεῖλη αὐτῶν ἀνομίαν, καὶ ἡ γλῶσσα αὐτῶν ἀδικίαν ἐμελέτησε»· οὐ γὰρ διαλελοίπασι μαχόμενοί τε καὶ ὄνειδίζοντες καὶ καταλαλοῦντες Χριστοῦ, καὶ ποτὲ μὲν διασύροντες τὰς θεοσημείας καὶ καταψευδό-

τοῦ πολέμου πολλές φορές σκέφτονταν νὰ μὴν τρῶνε, πιστεύοντας ὅτι μὲ ἀπλῆ καὶ σκέτη νηστεία, δηλαδή τὴν ἀσιτία, θὰ καταστήσουν εὐμενῆ γι' αὐτοὺς τὸν κριτῆ. Στὴ συνέχεια ὅταν διαψεύσθηκαν στὴν ἐλπίδα τους γόγγυζαν καὶ μάλιστα ἔλεγαν· «Γιατί, ἐνῶ νηστεύσαμε, δὲν μᾶς εἶδες, ταπεινώσαμε τὶς ψυχές μας καὶ δὲν τὸ ἀναγνώρισες;».

Πρόσεχε λοιπόν, πρόσεχε τὸν θεσπέσιο προφήτη πού ἀπὸ πολλὴ μεγάλη ἀγάπη πρὸς τὸν Θεὸ τοὺς ἐπιτιμᾶ καὶ λέγει· «Μήπως δὲν μπορεῖ τὸ χέρι τοῦ Κυρίου νὰ σᾶς σώσει ἢ βάρυνε ἢ ἀκοή του ὥστε νὰ μὴν ἀκούει;». Δὲν ἀτόνησε, λέγει, τὸ χέρι του, ἢ παντοδύναμη δεξιὰ τοῦ Κυρίου, οὔτε καὶ ἡ ἀκοή του βάρυνε καὶ στράφηκε ἄλλοῦ, ὥστε νὰ μὴν εἰσακούσει τὰ αἰτήματά σας. Τὰ ἁμαρτήματά σας εἶναι ἐκεῖνα πού βάζουν χωρίσμα ἀνάμεσα σὲ σᾶς καὶ σ' αὐτόν. Ἄρα λοιπόν, ἂν ἀφαιρέσει κανεὶς τὴ διαφορὰ καὶ ἀπομακρύνει τὸ χωρίσμα ἀπὸ τὴ γνώση τοῦ Θεοῦ, δηλαδή τὴν ἁμαρτία, δὲν εἶναι μακριὰ αὐτός πού σώζει, ἀλλὰ θὰ δεχθεῖ ὅπωςδήποτε τὶς προσευχές. Γιατί καὶ τὴν παντοδυναμία ἔχει καὶ ἀποδέχεται μὲ φιλανθρωπία τὶς προσευχές ἐκείνων πού ὑποφέρουν. Ποιῆς εἶναι οἱ ἁμαρτίες πού χωρίζουν τὸν Θεὸ ἀπὸ τοὺς ἕξ αἵματος Ἰσραηλιῆτες τὸ προσθέτει, λέγοντας· «Τὰ χέρια σας εἶναι μολυσμένα ἀπὸ αἷμα καὶ τὰ δάχτυλά σας μέσα στὶς ἁμαρτίες. Ἄλλα καὶ τὰ χεῖλη σας μιλοῦν γιὰ ἄνομα πράγματα, καὶ ἡ γλῶσσα σας μελετᾶ ἀδικίες». Γιατί σκότωσαν τοὺς ἁγίους προφήτες πού εἶχαν σταλεῖ ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ μίλησαν καὶ ἐναντίον τοῦ ἴδιου. Εἶπε πράγματι ὁ Ἱερεμίας· «Ἡ δύναμή μου ἔσθησε ἐξαιτίας ἐκείνων πού μὲ καταρῶνταν»⁴³. Παραβλέποντας ὅμως αὐτὰ τώρα, μοιάζει νὰ κατηγορεῖ τὴ δυσσέβειά τους ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ, λέγοντας ὅτι «τὰ χέρια τους εἶναι μολυσμένα ἀπὸ αἷμα». Γιατί ἔγιναν καὶ φονιάδες τοῦ Κυρίου, ἀλλὰ «καὶ τὰ χεῖλη τους εἶπαν ἄνομα πράγματα καὶ ἡ γλῶσσα τους μελέτησε τὴν ἀδικία». Πράγματι δὲν σταμάτησαν νὰ πολεμοῦν καὶ νὰ ὄνειδίζουν καὶ νὰ κατηγοροῦν τὸν Χριστό, ἄλλοτε διασύροντας τὰ θαῦματα καὶ δίνοντας ψευδῆ ἐξήγηση γιὰ τὴν θεοπρεπῆ μεγα-

μενοι τῆς θεοπρεποῦς μεγαλουργίας, ποτὲ δὲ κατηγοροῦν-
τες καὶ λέγοντες· «Αἶρε, αἶρε, σταύρου αὐτόν».

Ποτὲ δὲ ταύτης ἔνεκα τῆς αἰτίας, ὡς ψῆφον ἄδικον ὑπο-
μείναντος Χριστοῦ, μετὰ παρῶρησίας ἀγιοπρεποῦς ὁ προφή-
5 τῆς ἀναφθέγγεται, «Οὐδεὶς ἐλάλει δίκαια, οὐδ' ἔστι κρίσις
ἀληθινή». Πεποίθασιν ἐπὶ ματαίοις καὶ καλοῦσι κενά. Ποία
δὲ αὐτῶν ἢ ματαία πεποίθησις; ῥῆθησαν γὰρ ὅτι τὸν κλη-
ρονόμον ἐκ μέσου ποιησάμενοι, καθέξουσι τὸν κληρὸν αὐ-
τοῦ· καὶ ταῦτα πρὸς ἀλλήλους κενοφωνοῦντες οἱ δείλαιοι
10 δεδυσσεβήκασιν εἰς αὐτόν· Ἡ τοίνυν τὴν εἰς Χριστὸν δυσσέ-
βειαν ὁ προφητικὸς ἐγκαλεῖ λόγος τοῖς ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ,
ἡγουν ὅτι κατ' οὐδένα τρόπον ἐπιεικεῖς ὄντες ἀλοῖεν ἄν, οἷ
γε καὶ χεῖρας ἔχουσι μεμολυσμένας αἵματι, χεῖλη τε καὶ
γλῶσσαν οὐδὲν εἰδυῖαν ἕτερον μελετᾶν, πλὴν ὅτι τὰ εἰς δυσ-
15 σέβειαν καὶ ἀνομίαν καὶ ἀδικίαν βλέποντα, καὶ ὅτι πρὸς
τούτοις ἄδικοι γεγόνασι δικασταί, δωροδοκοῦντες δηλονότι
καὶ λημμάτων αἰσχροῶν ἠττώμενοι. Εἴρηται γὰρ ἐτέρωθί
που, «Πῶς ἐγένετο πόρνη πόλις πιστή, Σιών, πλήρης κρίσε-
ως, ἐν ἧ δικαιοσύνη ἐκοιμήθη ἐν αὐτῇ, νῦν δὲ φονευταί· Τὸ
20 ἀργύριον ὑμῶν ἀδόκιμον, οἱ κάπηλοί σου μίσγουσι τὸν οἶ-
νον ὕδατι, οἱ ἄρχοντές σου ἀπειθοῦσι, κοινωνοὶ κλεπτῶν,
ἀγαπῶντες δῶρα, διώκοντες ἀνταπόδομα, ὀρφανοῖς οὐ κρί-
νοντες, καὶ κρίσει χήρας οὐ προσέχοντες».

Στίχ. 4-6. «Ὅτι κύνουσι πόνον καὶ τίκτουσιν ἀνομίαν.
25 Ὡὰ ἀσπίδων ἐρῶρηξαν καὶ ἰστόν ἀράχνης ὑφαίνουσι,
καὶ ὁ μέλλων τῶν ὠῶν αὐτῶν φαγεῖν, συντριψας οὔρι-
ον, εὗρε καὶ ἐν αὐτῷ βασιλίσκον. Ὁ ἰστός αὐτῶν οὐκ
ἔσται εἰς ἱμάτιον, οὐδὲ μὴν περιβαλοῦνται ἀπὸ τῶν ἔρ-
γων τῶν χειρῶν αὐτῶν».

30 Ἔθος τῆ θεοπνεύστῳ Γραφῇ πόνον αἰεί πως τὸν φθό-

λουργία του, και ἄλλοτε κατηγορώντας τον και λέγοντας: «Πάρε τον, πάρε τον, και σταύρωσέ τον»⁴⁴.

Ἄλλοτε πάλι γι' αὐτὴ τὴν αἰτία, ἐπειδὴ ὁ Χριστὸς δέχθηκε ἄδικη ἀπόφαση, μὲ παρρησία πού πρέπει σὲ ἅγιο ὁ προφῆτης φωνάζει: «Κανένας δὲν λέγει δίκαια πράγματα, οὔτε ἡ κρίση τους εἶναι ἀληθινή. Στηρίζονται στὰ μάταια εἰδωλα και τὰ λόγια τους εἶναι κούφια». Καὶ ποιά εἶναι ἡ μάταια πεποίθησή τους; Φαντάσθηκαν δηλαδή, ὅτι ἂν ἔδωξαν ἀπὸ τὴ μέση τὸν κληρονόμο, θὰ οἰκειοποιῦνταν τὸν κληρο του και αὐτὲς τὶς ἀνοησίες λέγοντας ἀναμεταξύ τους, φέρθηκαν οἱ δυστυχεῖς μὲ δυσσέβεια πρὸς αὐτόν. Ἡ λοιπὸν ὁ προφητικὸς λόγος κατηγορεῖ τοὺς ἑξαίματος Ἰσραηλίτες γιὰ τὴ δυσσέβειά τους πρὸς τὸν Χριστό, ἢ ὅτι μὲ κανένα τρόπο δὲν θὰ βρεθοῦν νὰ εἶναι ἀθῶοι, αὐτοὶ πού και τὰ χέρια τους εἶχαν μολυσμένα ἀπὸ αἷμα, και τὰ χεῖλη και ἡ γλῶσσα τους τίποτε ἄλλο δὲν μελετοῦσαν, παρὰ μόνο ἐκεῖνα πού ἀπέβλεπαν στὴ δυσσέβεια, τὴ ἀνομία και τὴν ἀδικία, και ὅτι ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ ὑπῆρξαν ἀδικοὶ δικαστές, παίρνοντας δηλαδή δῶρα και ὑποκύπτοντας στὰ αἰσχυρὲς ἀμοιβές. Γιατὶ ἔχει λεχθεῖ κάποτε ἄλλου: «Πῶς ἔγινε πόρνη μὰ πόλη πιστή, ἡ Σιών, πού ἦταν γεμάτη ἀπὸ ὀρθὴ κρίση, στὴν ὁποία κάποτε κυριαρχοῦσε ἡ δικαιοσύνη, και τώρα ὑπάρχουν φονιάδες; Τὰ χρήματά σας εἶναι κίβδηλα, οἱ κάπηλοι σου νοθεύουν τὸ κρασί μὲ νερό, οἱ ἄρχοντές σου εἶναι ἀνυπάκουοι, εἶναι συνεργοὶ κλεφτῶν, ἀγαποῦν τὰ δῶρα, ἐπιδιώκουν τὴν ἀμοιβή, δὲν κρίνουν δίκαια τὰ ὄρφανὰ, και στὴ δίκη ἀδιαφοροῦν γιὰ τὶς χῆρες»⁴⁵.

Στίχ. 4-5. «Κυοφοροῦν φθόνο και γεννοῦν παρανομία. Ἐπιάζουν αὐτὰ ἀσπίδων και ὑφαίνουν ἰστοὺς ἀράχνης, και αὐτὸς πού μέλλει νὰ φάγει τὰ αὐτὰ τους, σπάζοντάς τα θὰ τὰ βρεῖ κλούβια, θὰ βρεῖ μέσα τὸ φαρμακερὸ φίδι βασιλίσκο. Ὁ ἰστός τους δὲν εἶναι γιὰ φόρεμα, οὔτε και αὐτὰ πού θὰ φορέσουν θὰ προέρχονται ἀπὸ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν τους».

Εἶναι συνήθεια τῆς θεόπνευστης Γραφῆς «πόνος» νὰ ἀποκα-

νον ἀποκαλεῖν. Ἔχει δὲ πολὺ τὸ εἰκὸς ὁ λόγος· ἐκτῆκει γὰρ καὶ καταμαραίνει τὰς τῶν δεχομένων αὐτὸν καρδίας. Τοιοῦτόν τι καὶ ὁ Ψάλλων φησὶ περὶ τινος, ἦτοι τοῦ τῶν Ἰουδαίων δήμου· «Συνέλαβε πόνον, καὶ ἔτεκεν ἀνομίαν». Προ(σ)-
 5 ωδινήσαντες γὰρ τὸν κατὰ Χριστοῦ φθόνον, ἐκτετόκασι τὴν κατ' αὐτοῦ δυσσέβειαν, ἤγουν ἀνομίαν· μόνον γὰρ οὐχὶ τὸ προφητικὸν ἐκεῖνο λέγοντες ἀλοῖεν ἂν διὰ γε τῶν ἐπιχειρημάτων· «Δήσωμεν τὸν δίκαιον, ὅτι δύσχρηστος ἡμῖν ἔστιν». Εὐρήσομεν δὲ καὶ ἐν συλλόγοις αὐτοῦ ἐκτοπωτάτην
 10 λαβόντας βουλήν. Ἐφασκον γὰρ περὶ τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ· «Τί ποιούμεν, ὅτι οὗτος ὁ ἄνθρωπος πολλὰ ποιεῖ σημεῖα; Ἐὰν ἀφῶμεν αὐτὸν οὕτως, ἐλεύσονται οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ ἀροῦσιν ἡμῶν τὸ ἔθνος καὶ τὴν χώραν εἰς
 15 δεῖας γέγονεν εὐρετής· ἔφη γὰρ πάλιν, Ὑμεῖς οὐκ οἴδατε οὐδέν, ὅτι συμφέρει ἡμῖν, ἵνα εἰς ἄνθρωπος ἀποθάνῃ ὑπὲρ τοῦ λαοῦ, καὶ μὴ ὅλον τὸ ἔθνος ἀπόληται». Σαφέστατα τοίνυν ἐκ τῶν εἰρημένων ἔνεστιν ἰδεῖν, ὅτι κνήσαντες πόνον, τουτέστι τὸν κατ' αὐτοῦ πόνον προσωδινήσαντες, ἐκτετή-
 20 κασι τὴν ἀνομίαν.

Τί οὖν ὁ προφητικὸς ἐν τούτοις ἡμῖν κατασημαίνει λόγος; «Ὡὰ ἀσπίδων ἔρῳηξαν, καὶ ὁ μέλλων τῶν ὠῶν αὐτῶν φαγεῖν, συντριψας οὖριον εὗρεν». ῥοντο μὲν γὰρ οἱ Ἰουδαῖοι τὰς κατὰ Χριστοῦ διασκέψεις εἰς αἴσιον αὐτοῖς ἐκ
 25 θήσεσθαι πέρασ, καὶ εἰς ὄνησιν ἔσεσθαι τῷ ἔθνει παντί. Ἀλλ' ἡμάρτανον τοῦ σκοποῦ, καὶ τι τοιοῦτον συμβέβηκε παθεῖν αὐτούς, ὁποῖόν τι πάσχουσιν ἐκ πολλῆς ἄγαν ἀσυνεσίας οἱ τὰ τῶν ἀσπίδων ῥηγνύντες ὠά. Συντριψάντες γὰρ οὐδέν εὐρήσουσιν ἕτερον, πλὴν ὅτι βασιλίσκον ἐν αὐτῷ·
 30 ὄφεως δὲ κύημα τουτὶ τὸ παγχάλεπον, οὖριόν τε πρὸς τούτῳ. Οὐκοῦν ἀνόνητον Ἰουδαίοις, μᾶλλον δὲ καὶ ὀλέθρου

46. Ψαλμ. 7, 15.

47. Σοφ. Σολ. 2, 12.

48. Ἰω. 11, 47-50.

λει συχνά τὸ φθόνο. Καὶ ὁ λόγος εἶναι πολὺ εὐλόγος· γιατί λειώνει καὶ καταμαραίνει τίς καρδιές πού τὸν δέχονται μέσα τους. Κάτι τέτοιο λέγει καὶ ὁ Ψαλμωδὸς γιὰ κάποιον, ἤτοι γιὰ τὸ λαὸ τῶν Ἰουδαίων· «Συνέλαβε πόνος (φθόνο) καὶ γέννησε ἀνομία»⁴⁶. Ἀφοῦ δηλαδὴ κυοφόρησαν μέσα τους προηγουμένως τὸ φθόνο ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ, γέννησαν τὴν ἀσέβεια ἐναντίον του, δηλαδὴ τὴ δυσσέβεια ἐναντίον του. Καὶ θὰ βρεθοῦν νὰ ἔχουν πεῖ κατὰ κάποιο τρόπο μὲ τὰ ὅσα ἐπιχείρησαν ἐναντίον του ἐκεῖνον τὸν προφητικὸ λόγο· «Ἄς δέσουμε τὸ δίκαιο, γιατί δὲν μπορούμε νὰ τὸν χρησιμοποιήσουμε ὅπως θέλομε»⁴⁷. Θὰ βροῦμε ἐπίσης καὶ στὰ συμβούλια τους νὰ ἔχουν διατυπώσει παράλογη σκέψη. Πράγματι ἔλεγαν γιὰ τὸν Σωτήρα ὅλων μας Χριστό· «Τί νὰ κάνομε; Γιατί αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος κάνει πολλὰ θαύματα· ἂν τὸ ἀφήσουμε ἔτσι, θαρθοῦν οἱ Ῥωμαῖοι καὶ θὰ ἐξοντώσουν τὸ ἔθνος καὶ τὴ χώρα μας. Ἐνας ὅμως ἀπὸ αὐτούς, μὲ τὸ ὄνομα Καϊάφας, αὐτὸς ἦταν πού ἐπινόησε τὴ δυσσέβεια ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ. Γιατί εἶπε πάλι· Ἔσεῖς δὲν ἀντιλαμβάνεσθε καθόλου, ὅτι μᾶς συμφέρει νὰ πεθάνει ἓνας ἄνθρωπος γιὰ χάρη τοῦ λαοῦ, καὶ νὰ μὴν ἐξαφανισθεῖ ὅλο τὸ ἔθνος μας»⁴⁸. Μποροῦμε λοιπὸν μὲ πολλὴ σαφήνεια νὰ δοῦμε ἀπὸ ὅσα ἔχουν λεχθεῖ ὅτι, ἀφοῦ κυοφόρησαν πόνος (φθόνο), δηλαδὴ ἀφοῦ ἐγκυμόνησαν τὸν ἐναντίον του φθόνο, γέννησαν τὴν παρανομία.

Τί λοιπὸν καταδηλώνει μ' αὐτὰ ὁ προφητικὸς λόγος, «Ἔσπασαν αὐγὰ ἀσπίδων, καὶ αὐτὸς πού ἦταν νὰ φάει ἀπὸ αὐτὰ, ὅταν τὰ ἔσπασε τὰ βρῆκε κλούδια»; Νόμιζαν δηλαδὴ οἱ Ἰουδαῖοι ὅτι τὰ διαβούλια τους ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ θὰ εἶχαν αἴσια ἐκβάση καὶ θὰ ἀπέβαιναν πρὸς ὄφελος ὅλου τοῦ ἔθνους. Ἀλλὰ ἔπεσαν ἔξω ἀπὸ τὸ σκοπὸ τους, καὶ συνέβη νὰ πάθουν αὐτοὶ κάτι τέτοιο πού παθαίνουν ἀπὸ τὴν πολλὴ ἀνοησία τους ἐκεῖνοι πού σπάζουν τὰ αὐγὰ τῶν ἀσπίδων. Γιατί ὅταν τὰ σπάζουν, δὲν βρίσκουν τίποτα ἄλλο μέσα σ' αὐτὰ, παρὰ βασιλίσκο· αὐτὸ εἶναι θανάσιμο γέννημα φιδιοῦ, καὶ ἐπιπλέον εἶναι καὶ κλούβιο. Ἦταν λοιπὸν ἀνώφελο γιὰ

πρόξενον τῶν κατὰ Χριστοῦ τολμημάτων τὸ πέρας. Ὁφίς
 γὰρ ὥσπερ ἐκδέβηκεν αὐτοῖς, καὶ ἀπότεξις ὁμολογουμένη,
 ἢ πρὸς πέταυρον ἄδου παρακομίζουσα. Ὅτι δὲ γέγονε εἰ-
 σάπαν ἀνωφελῆς ἢ κατὰ Χριστοῦ σκευωρία, διαδεικνυσιν
 5 εὐθύς καὶ δι' ἑτέρου παραδείγματος· «Ἰστον» γάρ, φησίν,
 «ἀράχνης ὑφαίνουσιν». Ὁ μὲν γὰρ ἀράχνης, τουτί δέ φημι
 τὸ μικρὸν καὶ εὐτελέστατον ζῶον, ἐν τοῖς ἀργότεροις τῶν
 δωματίων μέρεσιν ἰστοῦς ἀναπλέκει, στήμοσιν ἰσχυοῖς εὐ-
 τέχνως ἐξυφασμένοις, οἱ δὲ οὖν πλείστῳ μόλις γενόμενοι
 10 πόνῳ τὸ σύμπαν αὐτοῦς ὠφελοῦσιν οὐδέν· οὐ γὰρ ἔσονται
 περίβλημα τῷ πεποιηκότι, ἀλλ' εἰσὶν εὐδιάτητοι πρὸς πε-
 ριβολήν καὶ αὐτῆς τῆς τέχνης ἀμείνους.

Οὕτω, φησί, καὶ τὰ τῶν Ἰουδαίων εὐρήματα, δῆλον ὅτι
 τὰ κατὰ τοῦ Χριστοῦ· δόλους γὰρ ἐξυφαίνοντες καὶ ψευδη-
 15 γορίας συμπλέκοντες, ὄντο μὲν γάρ, ὡς ἔφην, θανάτῳ σαρ-
 κὸς περιβαλόντες αὐτόν, ἐξανύσαι τι τῶν ὀνησιφόρων αὐ-
 τοῖς, καὶ τὴν ἀπὸ τῶν ἰδίων ἐπιχειρημάτων καταπλουτῆσαι
 σκέπη, ἀλλ' εἰς οὐδέν αὐτοῖς τὸ τῶν ἐλπισθέντων ἐξέβη πέ-
 ρας. Γυμνοὶ γὰρ γεγόνασι τῆς ἄνωθεν εὐμενείας, ἀποβεβλή-
 20 κασί τε τὸν σκεπαστήν, τουτέστι Χριστόν· οἱ μὲν γὰρ ἐξ ἔρ-
 γων ἀγαθῶν τοῖς αὐτὰ κατορθοῦν ἐθέλουσι συμβήσεται
 σκέπη, νέμοντος αὐτοῖς καὶ τοῦτο Θεοῦ· τοῖς γε μὴν τῶν
 φαύλων ἐργάταις εἰς περιβολήν οὐκ ἔσται τὰ ἐξ αὐτῶν, ἀλλ'
 ἔρημοι σκέπης ἔσονται μᾶλλον τῆς παρὰ Θεοῦ.

25 Στίχ. 6-9. «Τὰ γὰρ ἔργα αὐτῶν, ἔργα ἀνομίας, οἱ δὲ πόδες
 αὐτῶν ἐπὶ πονηρίαν τρέχουσι, ταχυνοὶ τοῦ ἐκχέαι αἷμα,
 καὶ οἱ διαλογισμοὶ αὐτῶν, διαλογισμοὶ ἀπὸ φόνων (ἀφρό-
 νων)· σύντρομμα καὶ τάλαιπωρία ἐν ταῖς ὁδοῖς αὐτῶν, καὶ
 ὁδὸν εἰρήνης οὐκ οἶδασιν. Οὐκ ἔσται κρίσις ἐν ταῖς ὁδοῖς
 30 αὐτῶν. Αἱ γὰρ τρίβοι αὐτῶν διεστραμμένα, ἃς διοδεύου-
 σι, καὶ οὐκ οἶδασιν εἰρήνην. Διὰ τοῦτο ἀπέστη ἡ κρίσις
 ἀπ' αὐτῶν, καὶ οὐ μὴ καταλάβῃ αὐτοῦς δικαιοσύνη».

τούς Ἰουδαίους, καὶ μᾶλλον ὑπῆρξε καὶ αἰτία ὀλέθρου τὸ τέλος τῶν τολμημάτων τους ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ. Γιατὶ προέκυψε ἀπὸ κάτι σὰν φίδι καὶ γέννηση πού ὁμολογουμένως ὀδηγεῖ στὴν καταπακτὴ τοῦ ἄδη. «Ὅτι ὅμως ὑπῆρξε τελείως ἀνώφελη ἡ συνωμοσία ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ, τὸ δείχνει ἀμέσως καὶ μὲ ἄλλο παράδειγμα. Γιατὶ λέγει: «Ὑφαίνουν ἰστό ἀράχνης». Ἡ ἀράχνη δηλαδή, αὐτὸ τὸ μικρὸ καὶ μηδαμινὸ ζώοκι, πλέκει στὶς πιὸ ἀπόμερες γωνιῆς τῶν δωματίων τοὺς ἰστούς της, ὑφαίνοντας μὲ ἐπιδεξιότητα τὰ λεπτὰ στημόνια της, πού ὅμως ἀφοῦ γίνουν μὲ πολὺ κόπο δὲν ὠφελοῦν ἀπολύτως καθόλου τίς τεχνίτρες τους· γιατί δὲν θὰ γίνουν φόρεμα γι' αὐτὲς πού τοὺς ἔκαναν, ἀλλὰ διαλύονται εὐκόλα, καὶ εἶναι γιὰ φόρεμα ἀνώφελοι καὶ γι' αὐτοὺς τοὺς δημιουργοὺς τους.

Τέτοιες εἶναι, λέγει, καὶ οἱ μηχανορραφίαι τῶν Ἰουδαίων, οἱ ἐναντίον δηλαδή τοῦ Χριστοῦ· γιατί ἐξυφαίνοντας δόλους καὶ συμπλέκοντας ψευδολογίες, νόμιζαν, ὅπως εἶπα, ἀφοῦ τοῦ φορέσουν σὰν φόρεμα τὸ θάνατο τῆς σάρκας, θὰ πετύχαιναν κάτι ὠφέλιμο γι' αὐτοὺς καὶ θὰ ἀποκτοῦσαν τὴν ἰσχυρὴ σκέπη ἀπὸ τίς ἐνεργειές τους, ἀλλὰ τίποτε ἀπὸ ὅσα ἔλπισαν δὲν πραγματοποιήθηκε. Γιατὶ ἔμειναν γυμνοὶ ἀπὸ τὴν οὐράνια εὐμένεια καὶ ἔχασαν τὸν σκεπαστὴ τους, δηλαδή τὸν Χριστό· γιατί σ' αὐτοὺς πού θέλουν νὰ τὰ κατορθώσουν αὐτὰ ἀπὸ ἀγαθὰ ἔργα θὰ γίνει σκέπη τους, κάνοντάς τους καὶ αὐτὸ τὸ δῶρο ὁ Θεός, στοὺς ἐργάτες ὅμως τῶν φαύλων ἔργων δὲν θὰ τοὺς γίνουν ἔνδυμα τὰ ἔργα τους, ἀλλὰ μᾶλλον θὰ μείνουν ἔρημοι ἀπὸ σκέπη ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ.

Στίχ. 8-9. «Γιατὶ τὰ ἔργα τους εἶναι ἔργα παρανομίας καὶ τὰ πόδια τους τρέχουν στὴν πονηρία· εἶναι ἔτοιμοι νὰ χύσουν αἷμα καὶ οἱ σκέψεις τους εἶναι σκέψεις γιὰ φόνους (ἀφρόνων). Συντρίμμα καὶ ταλαιπωρία ὑπάρχουν στοὺς δρόμους τους, καὶ δρόμο εἰρήνης δὲν γνωρίζουν. Δὲν ὑπάρχει δίκαια κρίση στοὺς δρόμους τους, γιατί οἱ δρόμοι πού βαδίζουν εἶναι διεστραμμένοι, καὶ δὲν γνωρίζουν εἰρήνη· γι' αὐτὸ ἡ δίκαια κρίση ἔλειψε ἀπ' αὐτούς, καὶ δὲν θὰ ὑπάρξει δικαιοσύνη σ' αὐτούς».

Ἐκαστα τῶν Ἰουδαϊκῶν πλημμελημάτων ἀπαριθμεῖται λεπτῶς, ἵν' ἐπειδήπερ ἐκδέβληνται τῆς πρὸς αὐτὸν οἰκειότητος, ψήφῳ δικαία τοῦτο παθόντες ἀλίσκωνται. Ἔργα γὰρ ἀνομίας φησὶ πάντα τὰ ἔργα αὐτῶν, καὶ συλλήβδην ἐν τούτοις ἀπάσης αὐτῶν τῆς ζωῆς ἀληθῆς γέγονεν ἡ κατάρῳησις. Ἐπιτρέχει δὲ καὶ οὕτω τῶν αἰτιαμάτων ἕκαστον, τοὺς μὲν πόδας ἐπὶ πονηρίαν τρέχειν εἰπών, καὶ εἶναι ταχυνοὺς εἰς τὸ ἐκχεῖν αἷμα, καὶ λογισμοὺς ἐσχηκέναι τοὺς ἐπὶ φόνοις αὐτοῖς. Ἄθρει δὴ μοι πάλιν, ὅτι, καίτοι πλείστων ὄντων τῶν πλημμελημάτων, πρῶτος διαμέμνηται τῆς ἐτοιμότητος τῆς εἰς τόγε, φημὶ τὸ ἐλέσθαι φονᾶν. Τρέχειν γὰρ ἔφη πρὸς τοῦτο τοὺς πόδας αὐτῶν, καὶ ὄξεῖς, ἦτοι ταχυνοὺς εἶναι πρὸς γε τὸ δεῖν εἰσδέχεσθαι διαλογισμοὺς τοὺς ἐφ' αἵματί τε καὶ φόνοις. «σύντριμμα δὲ καὶ ταλαιπωρίαν ἐν ταῖς ὁδοῖς αὐτῶν» εἶναι διατείνεται, οὐκ εἰδέναι τε τὴν εἰρήνην, ἦτοι τὴν τῆς εἰρήνης ὁδόν. Ἄ γὰρ ἔδρων ἀνοσίως, καὶ πέρα παντὸς ἰέντες θρόσους, συντριβῆς καὶ ταλαιπωρίας αὐτοῖς, ἦγον παρ' αὐτῶν ἑτέροις γέγονε πρόξενον. Ἦσαν δὲ πού πάντως φιλοπραγματῆται καὶ δικαρόφθοι, καὶ πολὺ νοσοῦντες τὸ δύσερι, καὶ ἡ τούτου πρόφασις λημμάτων ἔφεσις καὶ δωροληψίας. Ταύτητοι, καὶ μάλα εἰκότως, «Οὐκ ἔστι κρίσις», φησὶν, «ἐν ταῖς ὁδοῖς αὐτῶν». «Κρίσιν» δὲ φησὶν ἐνταῦθα τὴν δικαιοσύνην, ἦτοι τὴν ἐννομοτάτην καὶ ἀδιάβλητον πολιτείαν. Οὕτω γὰρ πού φησὶν ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ περὶ τῆς διὰ Μωσέως ἐντολῆς, «Κρίσιν καὶ δικαιοσύνην ἐν Ἰακώβ σὺ ἐποίησας».

Οὐκοῦν εὐθύτης, ἦτοι δικαιοσύνη, οὐκ ἔστιν ἐν ταῖς ὁδοῖς αὐτῶν. Διεστραμμένοι γὰρ εἰσι, καὶ φεύγουσι τὴν εἰρήνην, ἦτοι πρὸς ἑτέρους εἰρηνικοὶ παραιτούμενοι, ἦγον εἰρήνην ἐνθάδε φησὶν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, ὃν οὐκ ἠθέλησαν εἰδέναι, τὸν τῆς ἀπωλείας ἑαυτοῖς ὀρύττοντες βόθρον. «Διὰ τοῦτο» γὰρ, φησὶν, «ἀπέστη ἡ κρίσις

Τὰ πλημμελήματα τῶν Ἰουδαίων ἀπαριθμοῦνται λεπτομερῶς ἓνα ἓνα, ὥστε, ἐπειδὴ ἀπομακρύνθηκαν καὶ ἔχασαν τὴν οἰκειότητά τους πρὸς αὐτόν, νὰ βρεθοῦν ὅτι τὸ ἔπαθαν αὐτὸ ἔπειτα ἀπὸ δίκαια ἀπόφαση. Γιατὶ λέγει· «Ἔργα παρανομίας εἶναι ὅλα τὰ ἔργα τους» καὶ μὲ ὅλα αὐτὰ μαζὶ ἔγινε ἀληθινὴ ἡ κατηγορία ὅλης τῆς ζωῆς αὐτῶν. Καὶ ἀναφέρει ἔτσι κάθε μιὰ ἀπὸ τὶς κατηγορίες, λέγοντας ὅτι τὰ πόδια τους τρέχουν στὴν πονηρία καὶ εἶναι γρήγορα στὸ νὰ χύνουν αἷμα, καὶ ὅτι κάνουν σκέψεις γιὰ φόνους. Πρόσεχε λοιπὸν σὲ παρακαλῶ πάλι, ὅτι μολονότι τὰ πλημμελήματα τους εἶναι πάρα πολλά, πρῶτο μνημονεύει αὐτό, τὴν προθυμία τους, ἐννοῶ, νὰ τρέχουν γιὰ τοὺς φόνους. Γιατὶ εἶπε, ὅτι τρέχουν πρὸς αὐτὸ τὰ πόδια τους, καὶ εἶναι ὀξεῖς, δηλαδή ταχεῖς νὰ κάνουν σκέψεις γιὰ αἷμα καὶ φόνους. Ἰσχυρίζεται ὅτι «οἱ δρόμοι τους εἶναι γεμᾶτοι συντριμμα καὶ ταλαιπωρία καὶ δὲν γνωρίζουν εἰρήνη», δηλαδή τὴν ὁδὸ τῆς εἰρήνης. Γιατὶ αὐτὰ πού ἔκαμναν γεμᾶτοι ἀσέβεια καὶ πέρα ἀπὸ τὰ ὅρια κάθε θρασύτητας, ἔγιναν πρόξενα γι' αὐτοὺς συντριβῆς καὶ ταλαιπωρίας, δηλαδή ἐξαιτίας αὐτῶν γιὰ ἄλλους. Ἀγαποῦσαν ὅπωςδήποτε νὰ δημιουργοῦν ζητήματα, μηχανορραφοῦσαν δίκες, καὶ ἔτρεφαν μεγάλο πάθος γιὰ ἔριδες, καὶ ἡ αἰτία αὐτοῦ ἦταν ἡ ἐπιθυμία τους γιὰ κέρδη καὶ δωροληψίες. Γι' αὐτό, καὶ πολὺ εὐλόγα, λέγει· «Δὲν ὑπάρχει δίκαια κρίση στοὺς δρόμους τους». «Κρίση» ἐδῶ ὀνομάζει τὴ δικαιοσύνη, ἥτοι τὸν σύμφωνο μὲ τοὺς νόμους καὶ ἀδιάβλητο τρόπο ζωῆς. Γιατὶ αὐτὸ λέγει κάπου ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ γιὰ τὴν ἐντολὴ μέσω τοῦ Μωϋσῆ· «Ἐσὺ θεμελίωσες τὴν κρίση καὶ τὴ δικαιοσύνη στὸ λαὸ τοῦ Ἰακώβ»⁴⁹.

Εὐθύτητα λοιπὸν, ἥτοι δικαιοσύνη, δὲν ὑπάρχει στοὺς δρόμους τους. Γιατὶ εἶναι διεστραμμένοι καὶ ἀποφεύγουν τὴν εἰρήνη, ἥτοι ἀποφεύγουν νὰ εἶναι εἰρηνικοὶ πρὸς ἄλλους. «Εἰρήνη» βέβαια ἐδῶ ὀνομάζει τὸν Κύριό μας Ἰησοῦ Χριστό, τὸν ὁποῖο δὲν θέλησαν νὰ γνωρίσουν, σκάβοντας τὸ λάκκο τῆς ἀπώλειάς τους. «Γι' αὐτό» λοιπὸν, λέγει, «ἔφυγε ἡ ὀρθὴ κρίση ἀπὸ αὐτούς»,

ἀπ' αὐτῶν», τουτέστι ταύτης ἔνεκα τῆς αἰτίας ἀπεφοίτησεν αὐτῶν ἢ δικαιοσύνη, ἥγουν τὸ εἰδέναι δοῦν ἃ τὸν τῆς δικαιοσύνης περιποιεῖται στέφανον τοῖς κατορθοῦν ἠρημένοις αὐτά. Ἐξω δὲ πάσης εἰσὶν εὐτεχνίας πνευματικῆς Ἰουδαῖοι, καὶ οἷον ἀπέπτη τῆς διανοίας αὐτῶν τὸ καὶ ὄλως εἰδέναι δύνασθαί τι τῶν ἀρεσκόντων Θεῷ διαπεραίνειν ὁρθῶς.

Στίχ. 9-11. «Υπομεινάντων αὐτῶν φῶς, ἐγένετο αὐτοῖς σκότος, μείναντες αὐγὴν, ἐν ἁωρία περιεπάτησαν. Ψηλαφήσουσιν ὡς τυφλὸς τοῖχον, καὶ ὡς οὐχ ὑπαρχόντων ὀφθαλμῶν ψηλαφήσουσι, καὶ πεσοῦνται ἐν μεσημβρία, ὡς ἐν μεσονυκτίῳ. Ὡς ἀποθνήσκοντες στενάξουσιν, ὡς ἄρκος καὶ περιστερὰ ἅμα πορεύονται».

Ἐπάρατον αὐτῶν καὶ ἐκνομωτάτην ἀποφήνας τὴν ζω-
 15 ἦν (ἔφη γάρ, τίνα ἔργα αὐτῶν ἔργα ἀνομίας, καὶ ταῦτα λεπτῶς ἀπαριθμησάμενος, τίνα τέ ἐστι καὶ δι' ὧσιν ἔρχεται τρόπων εἰπών), ἀναγκαίως ἐπάγει καὶ παρατίθησι καὶ τὴν ἐντεῦθεν αὐτοῖς ἐντετριμμένην ζημίαν, καὶ τῆς ἀσχέτου φαυλότητος τὴν ἀντέκτισιν, ἥτοι τοὺς τῆς ἐνούσης αὐτοῖς
 20 ἀσεβείας καρπούς. Προσεδόκων μὲν γὰρ Ἰουδαῖοι τὸν παρὰ Χριστῷ φωτισμόν. Ἦκουον προφητῶν ἀγίων ἀναδοῦντων ἀναφανδόν, «Φωτίζου, φωτίζου, Ἱερουσαλήμ, ἥκει γὰρ τὸ φῶς σου καὶ ἡ δόξα Κυρίου ἐπὶ σὲ ἀνατέταλκε». Καὶ τότε ἀνοιχθήσονται ὀφθαλμοὶ τυφλῶν, καὶ τό γε ἦκον
 25 εἰς τὴν τῶν ἀγίων προφητῶν προαγόρευσιν, οὐκ ἔξω χρηστῆς ἐλπίδος ἦσαν οἱ τάλανες. Καὶ γοῦν προσελάλουν ἀλλήλοις ποτὲ τῆς Ἰουδαίων Συναγωγῆς οἱ προεστηκότες, «Μὴ ἐκ τῆς Γαλιλαίας ὁ Χριστὸς ἔρχεται; οὐχ ἡ Γραφή εἶπεν, ὅτι ἐκ σπέρματος Δαβὶδ καὶ ἀπὸ Βηθλεὲμ τῆς κώμης ὁ
 30 Χριστὸς ἔρχεται;». Καὶ ἡ Σαμαρεῖτις ἐκείνη γυνὴ διωμολόγηκεν ἐναργῶς αὐτῷ προσλαλοῦσα Χριστῷ τῆς ἐπιδημίας τὴν δύναμιν. Ἐφη γάρ, ὅτι «Οἶδαμεν ὅτι Μεσσίας ἔρχεται

δηλαδή γι' αὐτὴ τὴν αἰτία ἔφυγε ἀπὸ αὐτοὺς ἢ δικαιοσύνη, ἢ τοὶ τὸ νὰ μποροῦν νὰ κάνουν ἐκεῖνα ποὺ ἐτοιμάζουν τὸν στέφανο τῆς δικαιοσύνης γι' αὐτοὺς ποὺ ἐπέλεξαν νὰ κατορθώσουν αὐτὰ. Εἶναι ὅμως ἔξω ἀπὸ κάθε πνευματικὴ γνώση οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ κατὰ κάποιον τρόπο πέταξε ἀπὸ αὐτοὺς τὸ νὰ μποροῦν ἔστω νὰ γνωρίσουν νὰ πράξουν ὀρθὰ κάτι ἀπὸ ὅσα εἶναι ἀρεστὰ στὸν Θεό.

Στίχ. 9-11. «Ἐνῶ περίμεναν φῶς, τοὺς κατέλεβε σκοτάδι, καὶ ἐνῶ περίμεναν αὐγὴ, περπάτησαν μέσα στὸ σκοτάδι. Θὰ ψηλαφήσουν σὰν τοὺς τυφλοὺς τοὺς τοίχους, θὰ ψηλαφήσουν σὰ νὰ μὴν ἔχουν μάτια, καὶ θὰ πέσουν μέρα μεσημέρι, σὰ νὰ ἦταν μεσάνυχτα. Θὰ στενάξουν σὰν ἐτοιμοθάνατοι, σὰν ἀρκούδα καὶ περιστέρι θὰ περπατήσουν μαζί».

Ἄφοῦ παρουσίασε τὴ ζωὴ τους ἐπάρατη καὶ παρὰ νόμον (γιατὶ εἶπε ὅτι τὰ ἔργα τους εἶναι ἔργα παρανομίας καὶ τὰ ἀπαρίθμησε μὲ λεπτομέρεια, καὶ εἶπε ποιά εἶναι καὶ μὲ ποιούς τρόπους γίνονται), προσθέτει ἀναγκαῖα καὶ παραθέτει καὶ τὴ ζημία ποὺ προκλήθηκε σ' αὐτοὺς καὶ τὴν πληρωμὴ τῆς ἀκατάσχετης φαυλότητάς τους, ἢ τοὶ τοὺς καρποὺς τῆς ἀσέβειάς τους. Γιατὶ οἱ Ἰουδαῖοι προσδοκοῦσαν τὸν φωτισμὸ ἐκ μέρους τοῦ Χριστοῦ. Ἄκουγαν τοὺς ἀγίους προφῆτες νὰ φωνάζουν ὀλοφάνερα: «Φωτίζου, φωτίζου, Ἰερουσαλήμ, γιατί ἦρθε τὸ φῶς καὶ ἡ δόξα τοῦ Κυρίου ἀνέτειλε σ' ἐσένα»⁵⁰. Καὶ ὅτι τότε θ' ἀνοίξουν τὰ μάτια τῶν τυφλῶν καὶ ὅσον ἀφορᾶ τὴν προαγγελία τῶν ἀγίων προφητῶν δὲν ἔλειπε ἀπὸ τοὺς δυστυχεῖς ἢ αἰσιόδοξη ἐλπίδα. Καὶ πράγματι ἔλεγαν μεταξύ τους οἱ προϊστάμενοι τῆς Συναγωγῆς τῶν Ἰουδαίων: «Μήπως ὁ Χριστὸς ἔρχεται ἀπὸ τὴ Γαλιλαία; Δὲν εἶπε ἡ Γραφή ὅτι ὁ Χριστὸς ἔρχεται ἀπὸ τὴ γενεὰ τοῦ Δαβὶδ καὶ ἀπὸ τὸ χωριὸ Βηθλεέμ;»^{50α}. Καὶ ἡ γυναῖκα ἐκείνη ἀπὸ τὴ Σαμάρεια, μιλώντας στὸν ἴδιο τὸν Χριστό, ὁμολόγησε καθαρὰ τὸ νόημα τοῦ ἐρχομοῦ του στὸν κόσμον. Γιατὶ τοῦ εἶπε:

50. Ἡσ. 60, 1.

50α. Ἰω. 7, 41-42.

ὁ λεγόμενος Χριστός· ὅταν ἔλθῃ ἐκεῖνος, εὐαγγελεῖ (ἀναγγελεῖ) ἡμῖν πάντα».

Οὐκοῦν προσεδόκων μὲν, ὡς ἔφην, τὸν παρὰ Χριστοῦ φωτισμόν, ἀλλ' ἐκβέβηκεν αὐτοῖς εἰς πᾶν τὸναντίον τὰ τῆς 5 ἐλπίδος. Οὐ γὰρ προσεδέξαντο τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, αὐτόκλητον δὲ ὡσπερ ταῖς ἑαυτῶν διανοίαις εἰσοικισάμενοι σκότον, τυφλοὶ γεγόνασι καὶ τυφλῶν ὁδηγοί, κατὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος φωνήν. «Φῶς τοίνυν ὑπομεινάντων αὐτῶν», τουτέστιν ἐλπισάντων, ἤτοι προσδοκησάντων, «γέγονεν αὐτοῖς 10 σκότος, καὶ μείναντες ἀγῆν, ἐν ἁωρία περιεπάτησαν». Αὐτὸ δὴ πάλιν ἑτέρως, ἤτοι περὶ τοῦ αὐτοῦ τίθησιν ὁ προφήτης, τῶν εἰρημένων καταλευκαίνων τὸν νοῦν. Οἱ γὰρ ἀγῆν προσδοκήσαντες, ἐν σκότῳ βαθεῖ περιεπάτησαν. Τοῦτο γὰρ τὸ τῆς ἁωρίας ὄνομα δηλοῖ. Εἶτα τῆς ἐγγενομένης αὐ- 15 τοῖς τυφλώσεως ἐμφανίζων τὸ μέγεθος, «ψηλαφήσειν ὡς τυφλὸς» ἔφη «τοῖχον». Οὕτω γὰρ ἔσθ' ὅτε περιπατεῖν ἔθος τοῖς τῶν ὀμμάτων ἠρῶσθηκόσι τὴν πῆρῳσιν. Μεσημβρίας δὲ οὔσης, φησὶν, «ὡς ἐν μεσονυκτίῳ πεσοῦνται». Καὶ μεσημβρίαν μὲν τὸ μεσαίτατον τῆς ἡμέρας ὀνομάζει συνήθως, ὅτε καὶ 20 ἀκμαιοτάτην ἐπαφίησιν ἀκτῖνα τοῖς ἐπὶ γῆς μεσουρανῶν ὁ ἡλίου κύκλος, καὶ οἶον πεπλουσιωτέραις ἀνγαῖς περιαστραπτει τὰ σύμπαντα, μεσονύκτιον δὲ τῆς νυκτὸς τὸ μεσαίτατον, ὅτε καὶ βαθὺς ἅπασι τοῖς ὑπ' οὐρανὸν καταχεῖται σκότος. Ἐν μεσημβρίᾳ τοίνυν, φησὶ, τουτέστιν ἀμφιλαφεστάτου φω- 25 τός, θείου δὲ δηλονότι καὶ νοητοῦ, καταυγάζοντος τὴν ὑπ' οὐρανόν, διὰ τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ, πεσοῦνται καθάπερ τυφλοὶ μηδὲ εἰδότες ὅποι βαδίζουσιν Ἰουδαῖοι· οὐ γὰρ ἠθέλησαν ὑπακούειν λέγοντι τῷ Χριστῷ, «Ἔως τὸ φῶς ἔχετε, περιπατεῖτε ἐν τῷ φωτί, ἵνα μὴ ἡ σκοτία ὑμᾶς κα- 30 ταλάβῃ». Κατελήφθησαν τοίνυν ὑπὸ τῆς σκοτίας, οὐκ ἀνασχόμενοι περιπατεῖν ἐν τῷ φωτί. Πείσονται δέ τι καὶ ἕτερον.

«Γνωρίζομε ὅτι ἔρχεται ὁ Μεσσίας, ὁ λεγόμενος Χριστός· ὅταν ἔρθει ἐκεῖνος θὰ μᾶς τὰ πεῖ ὅλα»⁵¹.

Προσδοκοῦσαν λοιπόν, ὅπως εἶπα, τὸν φωτισμὸ ἀπὸ τὸν Χριστό, ἀλλὰ τοὺς συνέβησαν τὰ ἐντελῶς ἀντίθετα ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ ἤλπιζαν. Γιατὶ δὲν δέχθηκαν τὸ φῶς τὸ ἀληθινό, ἀλλὰ ἀφοῦ σὰν αὐτόκλητο ἐγκατέστησαν στὶς διάνοιές τους τὸ σκοτάδι, ἔγιναν, σύμφωνα μὲ τὸ λόγο τοῦ Σωτήρα, «τυφλοὶ καὶ ὁδηγοὶ τυφλῶν»⁵². «Ἐνῶ λοιπόν αὐτοὶ περίμεναν φῶς», δηλαδή ἐνῶ ἤλπιζαν, ἦτοι προσδοκοῦσαν, «βρέθηκαν στὸ σκοτάδι, καὶ ἐνῶ περίμεναν αὐγὴ, περπάτησαν σὲ βαθειὰ νύχτα». Αὐτὸ τὸ ἴδιο τὸ ἀναφέρει πάλι κατ' ἄλλο τρόπο ὁ προφήτης διευκρινίζοντας τὸ νόημα ἐκείνων ποὺ εἶχαν λεχθεῖ. Ἐκεῖνοι δηλαδή ποὺ προσδόκησαν αὐγὴ, περπάτησαν μέσα σὲ βαθὺ σκοτάδι. Γιατὶ αὐτὸ σημαίνει τὸ ὄνομα τῆς «ἁωρίας». Ἐπειτα, παρουσιάζοντας τὸ μέγεθος τῆς τύφλωσης ποὺ ἔπαθαν, «θὰ ψηλαφήσουν» εἶπε «ὅπως ὁ τυφλὸς τὸν τοῖχο». Γιατὶ ἔτσι πολλές φορές συνηθίζουν νὰ περπατοῦν ἐκεῖνοι ποὺ ἔπαθαν τύφλωμα τῶν ματιῶν. Κι ἐνῶ εἶναι, λέγει, μεσημέρι, «θὰ πέσουν σὰ νὰ εἶναι μεσάνυχτα». Καὶ «μεσημέρι» βέβαια ὀνομάζει συνήθως τὸ μέσον τῆς ἡμέρας, ὅταν ὁ δίσκος τοῦ ἡλίου μεσουρανώντας ρίχνει ἰσχυρότατες τὶς ἀκτῖνες του στοὺς ἀνθρώπους καὶ κατὰ κάποιον τρόπο περιαστράπτει τὰ σύμπαντα μὲ πολὺ πρὸ πλουσιότερο φωτισμό. Μεσονύκτιο πάλι καλεῖ τὸ μέσον τῆς νύχτας, ὅταν σ' ὅλη τὴν οἰκουμένη πέφτει βαθὺ σκοτάδι. Μέρα μεσημέρι λοιπόν, λέγει, δηλαδή τὴν ὥρα ποὺ καταυγάζει τὸ πλουσιότατο φῶς, τὸ θεῖο φῶς δηλαδή καὶ νοητό, τὴν οἰκουμένη ἀπὸ τὸν Σωτήρα ὅλων μας Χριστό, θὰ πέσουν οἱ Ἰουδαῖοι σὰν τυφλοὶ, μὴ γνωρίζοντας ποῦ βαδίζουν. Γιατὶ δὲν θέλησα ν' ἀκούσουν τὸν Χριστό ποὺ λέγει· «Ὅσο ἔχετε τὸ φῶς, περπατᾶτε μέσα στὸ φῶς, γιὰ νὰ μὴ σᾶς προλάβει τὸ σκοτάδι»⁵³. Κυριεύθηκαν λοιπόν ἀπὸ τὸ σκοτάδι, ἀφοῦ δὲν μπόρεσαν νὰ βαδίσουν στὸ φῶς. Θὰ πάθουν ὅμως καὶ κάτι ἄλλο. «Θὰ

53. Ἰω. 12, 35.

Στενάξουσι γὰρ ὡς ἀποθνήσκοντες, φησί, τουτέστιν, ὡς βα-
 ρεία καὶ ἀσχέτω νόσῳ κατισχημένοι. Πορεύονται δὲ καὶ ὡς
 ἄρκος ἅμα καὶ περιστερά, καὶ οὐχ ὡς δύο τινὲς ἀλλήλοις
 συμβιδάζοντες, ὧν ὁ μὲν ὡς ἄρκος νοηθεῖν ἄν, ὁ δὲ ὡς περι-
 5 στερά, ἀλλ' ἕκαστος αὐτῶν ἐν ταυτῷ κατὰ τὴν ἕξιν καὶ κατὰ
 γε τὴν ἐνοῦσαν αὐτοῖς διάνοιαν, ὡς ἄρκος ὑπάρχων ὁμοῦ
 καὶ περιστερά.

Ἐπειδὴ γὰρ ἔφη στενάξειν αὐτούς, διαδείκνυσιν εὖ
 μάλα ποῖος ἔσται καὶ ὅσος ὁ στεναγμὸς αὐτῶν. Φασὶ γὰρ
 10 τὰς ἄρκους, εἰ ἀτεκνωθεῖεν ὑπὸ τοῦ διηροπασμένων αὐταῖς
 τῶν σκυμνίων, δεινῶς ὀλοφύρεσθαι, καὶ πῖμπλασθαι μὲν
 ἀκράτου μανίας, ὄρη δὲ καὶ νάπας περινοστεῖν, καὶ τοῖς
 ὑπαντῶσιν ἀσχέτως ἐπιπηδᾶν καὶ πού δι' ἑνὸς τῶν ἀγίων
 προφητῶν τοιοῦτόν τι σημαίνει, λέγων ὁ τῶν ὄλων Θεὸς
 15 περὶ τῶν ἐξ αἵματος Ἰσραήλ, «Ὑπαντήσομαι αὐτοῖς ὡς ἄρ-
 κος ἀπορουμένη», τουτέστιν, ὡμῶς καὶ ἀγριῶς. Αἱ δὲ περι-
 στεραὶ ταῖς ἑαυτῶν καλιαῖς ἐνιζάνουσαι διαγογγύζουσι
 συχνῶς, καὶ οἷόν τινα γοερᾶν πέμπουσι φωνήν. Τοιοῦτοί
 τινες γεγόνασιν οἱ Ἰουδαῖοι πεπορθημένης γὰρ αὐτῶν
 20 ἀπάσης τῆς χώρας ὁμοῦ τῇ ἀγία πόλει, φημὶ δὴ τῇ Ἱερου-
 σαλήμ, κατεμπρησθέντος δὲ καὶ αὐτοῦ τοῦ ναοῦ, θηριο-
 πρεπῆ μὲν ἔχουσι γνώμην, κατὰ τῶν ἡρηκότων αὐτήν.
 Θρηνοῦσί γε μὴν παθοῦσαν ὡς περιστεραί. Γέγραπται
 γάρ, ὅτι «Καὶ ἔσονται ἐπὶ τῶν ὀρέων ὡς περιστεραὶ μελετη-
 25 τικαί». Ἡ τάχα πού καὶ ἕτερόν τι καταδηλοῦν τὸν προφη-
 τικὸν ἐν τούτοις οἰησόμεθα λόγον. «Πορεύονται» γάρ,
 φησὶν, «ὡς ἄρκος καὶ περιστερά», τουτέστι διαζήσουσιν ἐν
 ἀγριότητι νοῦ, συνεξευγμένης ἀσυνεσίας καὶ ἀγριότητος
 μὲν ἢ ἄρκος εἰκῶν, ἥτοι παράδειγμα, εὐηθείας δὲ καὶ ἀσυ-
 30 νεσίας ἢ περιστερά. Εἴρηται γοῦν περὶ τοῦ Ἰσραὴλ δι' ἑνὸς
 τῶν ἀγίων προφητῶν, «Καὶ ἦν Ἐφραΐμ περιστερά ἄνους,

στενάξουν σάν ἐκείνους», λέγει, «πὺ πεθαίνουν», δηλαδή σὰ νὰ τοὺς ἔχει πιάσει βαρειαὶ καὶ ἀνυπόφορη ἀρρώστια. Καὶ «θὰ πορευθοῦν σάν ἀρκοῦδα μαζὶ μὲ περιστέρι», καὶ ὄχι σάν κάποιοι δύο πὺ συμφωνοῦν μεταξύ τους, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ὁ ἓνας θὰ μπορούσε νὰ θεωρηθεῖ σάν ἀρκοῦδα, καὶ ὁ ἄλλος σάν περιστέρι, ἀλλὰ καθένας ἀπὸ αὐτοὺς ταυτόχρονα θὰ εἶναι αὐτὸ πὺ εἶναι ἀπὸ τὴ φύση τους καὶ τὴ σκέψη πὺ ὑπάρχει μέσα τους, ἀρκοῦδα μαζὶ καὶ περιστέρι.

Ἐπειδὴ δηλαδή εἶπε ὅτι αὐτοὶ στενάξουν, δείχνει πολὺ καλὰ ποιὸς θὰ εἶναι καὶ πόσος ὁ στεναγμὸς τους. Γιατὶ λένε, ὅτι οἱ ἀρκοῦδες, ἂν κάποιος ἀρπάξει τὰ μικρὰ τους καὶ μείνουν χωρὶς παιδιά, θρηνοῦν τρομερὰ, καὶ κυριευμένες ἀπὸ ἀσυγκράτητη μανία, περιφέρονται σὲ ὄρη καὶ κοιλάδες καὶ ὁρμοῦν ἀκρότητα σὲ ὁποίους συναντοῦν. Κάτι τέτοιο δηλώνει κάπου μέσω ἑνὸς ἀπὸ τοὺς ἀγίους προφῆτες λέγοντας ὁ Θεὸς τῶν ὅλων γιὰ τοὺς ἐξ αἵματος Ἰσραηλῖτες· «Θὰ ὀρμήξω ἐπάνω τους σάν ἀρκοῦδα ἀγριεμένη»⁵⁴, δηλαδή ὠμὰ καὶ ἄγρια. Τὰ περιστέρια πάλι καθισμένα στὶς φωλιές τους γογγύζουν συχνὰ καὶ βγάζουν μὴ κατὰ κάποιο τρόπο γοερὴ κραυγή. Κάποιοι τέτοιοι κατάντησαν οἱ Ἰουδαῖοι. Ὅταν δηλαδή ἔπεσε στὰ χέρια τῶν ἐχθρῶν τους ὅλη ἡ χώρα τους μαζὶ καὶ ἡ ἅγια πόλη, ἐννοῶ ἡ Ἱερουσαλήμ, καὶ πυρπολήθηκε καὶ αὐτὸς ὁ ναός, εἶχαν διάθεση θηρίου ἐναντίον τῶν πορθητῶν τους, καὶ θρηνοῦσαν σάν τὸ περιστέρι πὺ ἔπαθε. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ· «Θὰ ζοῦν πάνω στὰ βουνὰ σάν περιστέρια θρηνητικά»⁵⁵. Ἡ νὰ θεωρήσουμε ὅτι μὲ αὐτὰ ἐδῶ καὶ κάτι ἄλλο ἴσως δηλώνει ὁ προφητικὸς λόγος. Γιατὶ λέγει· «Θὰ περπατήσουν σάν ἀρκοῦδα καὶ περιστέρι», δηλαδή θὰ ζήσουν μὲ ἄγρια φρονήματα, μὲ συνενωμένη τὴν ἀσυνεσία. Καὶ εἰκόνα βέβαια, ἢτοι παράδειγμα, τῆς ἀγριότητος εἶναι ἡ ἀρκοῦδα, ἐνῶ τῆς μωρίας καὶ τῆς ἀνοησίας τὸ περιστέρι. Ἐχει λεχθεῖ βέβαια καὶ ἀπὸ κάποιο ἅγιο προφήτη γιὰ τοὺς Ἰσραηλῖτες· «Καὶ ἦταν ὁ

55. Ἰεζ. 7, 16.

οὐκ ἔχουσα καρδίαν»· εὐρήσομεν δὲ τοὺς Ἰουδαίους ἀγρι-
 ομώρους ὄντας τινὰς κατὰ ἀλήθειαν. Οὐ γὰρ ἐστὶν ἐν αὐ-
 τοῖς ἢ παρὰ Χριστοῦ σύνεσις καὶ πραότης· ἠρονήσαντο γὰρ
 αὐτὸν σοφίας ὄντα καὶ συνέσεως χορηγόν, ἡμέρους τε καὶ
 5 πρᾶους ἀποφαίνοντα τοὺς ἀγαπῶντας αὐτόν. Ἔφη γοῦν ὁ
 προφήτης Ἰερεμίας περὶ αὐτῶν ποτὲ μὲν, ὅτι «Ἐμωράνθη
 πᾶς ἄνθρωπος ἀπὸ γνώσεως», ποτὲ δὲ πάλιν, «Οὐ σοφία
 τίς ἐστὶν ἐν αὐτοῖς, ὅτι τὸν λόγον Κυρίου ἀπεδοκίμασαν».

Στίχ. 13-14. «Ἀνεμείναμεν κρίσιν καὶ οὐκ ἔστι, σωτηρία
 10 μακρὰν ἀφέστηκεν ἀφ' ἡμῶν· πολλὴ γὰρ ἡμῶν ἡ ἀνο-
 μία ἐναντίον σου, καὶ αἱ ἁμαρτίαι ἡμῶν ἀντέστησαν
 ἡμῖν· αἱ γὰρ ἀνομίαι ἡμῶν ἐν ἡμῖν, καὶ τὰ ἀδικήματα
 ἡμῶν ἔγνωμεν. Ἦσεθήσαμεν καὶ ἐψευσάμεθα καὶ ἀπέ-
 στημεν ἀπὸ ὀπισθεν τοῦ Θεοῦ ἡμῶν. Ἐλαλήσαμεν ἄδι-
 15 κα καὶ ἠπειθήσαμεν· ἐκύομεν καὶ ἐμελετήσαμεν ἀπὸ
 καρδίας ἡμῶν λόγους ἀδίκους, καὶ ἀπεστήσαμεν ὀπίσω
 τὴν κρίσιν, καὶ ἡ δικαιοσύνη μακρὰν ἀφέστηκεν».

Ἄει φιλαλήθης ἐστὶ τῶν ἀγίων προφητῶν ὁ λόγος Λα-
 λεῖ γὰρ ἐν αὐτοῖς τῆς ἀληθείας τὸ πνεῦμα, τουτέστι Χρι-
 20 στοῦ. Ταύτης ἔνεκα τῆς αἰτίας, ἐπειδὴν ποιῶνται μνήμην
 τῆς ἀποβολῆς τοῦ τῶν Ἰουδαίων ἔθνους καὶ τῆς ἐπενηνε-
 γμένης αὐτοῖς ὀργῆς διὰ τὴν εἰς Χριστὸν ἀσέβειαν, διαμέ-
 μνηνται χρησίμως, καὶ τῆς ἐσομένης ἐπιστροφῆς αὐτῶν ἐν
 ἐσχάτοις τοῦ αἰῶνος καιροῖς, κλήσεώς τε τῆς ἐν Χριστῷ διὰ
 25 πίστεως Οἰκονομικώτατα τοίνυν, ἵνα μὴ τις οἴηται ψευδο-
 επεῖν τὴν ἀλήθειαν, αὐτοὺς εἰσκομίζει μεταγινώσκοντας,
 καὶ τὸ αὐτῶν πρόσωπον ἀναλαβών, μονονουχὶ παρίστησι
 Θεῷ λέγοντας· «Ἀνεμείναμεν κρίσιν, καὶ οὐκ ἔστιν». Κρί-
 σιν δέ φασι τὴν δικαιοσύνην, τὴν διὰ Χριστοῦ δηλονότι, ἦν

56. Ὡσηὲ 7, 11.

57. Ἰερ. 10, 14.

Ἐφραΐμ περιστέρι ἀνόητο, πού δὲν ἔχει καρδιά»⁵⁶. Θὰ βροῦμε καὶ κάποιους Ἰουδαίους νὰ εἶναι ἀληθινὰ ἄγριοι καὶ μωροί. Γιατὶ δὲν ὑπῆρχε σ' αὐτοὺς ἡ σύνεση καὶ ἡ πραότητα πού παρέχεται ἀπὸ τὸν Χριστό, ἀφοῦ ἀρνήθηκαν αὐτὸν πού εἶναι ὁ χορηγὸς τῆς σοφίας καὶ τῆς φρονήσεως καὶ πού ἀναδεικνύει ἡμέρους καὶ πράους ἐκείνους πού τὸν ἀγαποῦν. Πράγματι λέγει γι' αὐτοὺς ὁ προφήτης Ἰερεμίας, ἄλλοτε, «Κάθε ἄνθρωπος, ἔγινε μωρὸς χωρὶς γνώση»⁵⁷, καὶ ἄλλοτε πάλι· «Δὲν ὑπάρχει ἵχνος σοφίας σ' αὐτούς, γιατί ἀποδοκίμασαν τὸν λόγο τοῦ Κυρίου»⁵⁸.

Στίχ. 11-14. «Περιμέναμε δικαιοσύνη καὶ δὲν ὑπάρχει, ἡ σωτηρία ἀπομακρύνθηκε ἀπὸ μᾶς γιατί εἶναι μεγάλη ἡ παρανομία μας ἀπέναντί σου καὶ οἱ ἁμαρτίες μας σηκώθηκαν σὰν τεῖχος μπροστά μας. Γιατὶ οἱ ἀνομίες μας βαρύνουν ἐμᾶς καὶ ἀναγνωρίζομε τὶς ἀδικίες μας. Ἐνεργήσαμε μὲ ἀσέβεια καὶ εἶπαμε ψέματα καὶ ἀπομακρυνθήκαμε ἀπὸ τὰ ἴχνη τοῦ Θεοῦ μας. Εἶπαμε λόγους ἀδικούς καὶ δείξαμε ἀνυπακοή. Μέσα στὴν καρδιά μας κυοφορούσαμε καὶ ἀνακινούσαμε λόγους ἀδικούς, ἀπομακρυνθήκαμε ἀπὸ τὴν κρίση καὶ ἡ δικαιοσύνη πῆγε πολὺ μακριὰ ἀπὸ μᾶς».

Ὁ λόγος τῶν ἁγίων προφητῶν ἀγαπᾷ πάντοτε τὴν ἀλήθεια. Γιατὶ μιλάει μέσα τους τὸ πνεῦμα τῆς ἀλήθειας, δηλαδή τοῦ Χριστοῦ. Γι' αὐτὴ τὴν αἰτία, ὅταν θυμοῦνται τὴν ἀποβολὴ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ ἔθνους καὶ τὴν ὀργὴ πού ἔπεσε ἐπάνω τους ἕξαιτίας τῆς ἀσέβειας τους πρὸς τὸν Χριστό, θυμοῦνται κατὰ τρόπο χρησιμο καὶ τὴν ἐπιστροφή τους κατὰ τοὺς ἔσχατους καιροὺς τοῦ αἰῶνα καὶ τὴν κλήση τους μέσω τῆς πίστεως πρὸς τὸν Χριστό. Μὲ πολλὴ σοφία λοιπόν, γιὰ νὰ μὴ νομίζει κανεὶς ὅτι ἡ ἀλήθεια ψεύδεται, τοὺς παρουσιάζει νὰ μετανοοῦν, καὶ παίρνοντας τὸ πρόσωπό τους, τοὺς παρουσιάζει κατὰ κάποιο τρόπο στὸν Θεὸ νὰ λένε· «Περιμέναμε τὴ δικαιοσύνη καὶ δὲν ὑπάρχει». «Κρίση» ὀνομάζουν τὴ δικαιοσύνη, τὴν παρεχόμενη δηλαδή ἀπὸ τὸν

58. Ἰερ. 8, 9.

λήψεσθαι μὲν προσεδόκουν, παρ' αὐτοῖς δὲ οὐκ ἔστι, γεγόνασι δὲ σκληροὶ καὶ ἀπειθεῖς Διὰ τοῦτό φησιν, ὅτι «Σωτηρία μακρὰν ἀφέστηκεν ἀφ' ἡμῶν. Πολλὴ γὰρ ἡμῶν ἡ ἀνομία ἐναντίον σου, καὶ αἱ ἁμαρτίαι ἡμῶν ἐν ἡμῖν». Ἐπειδὴ 5 γὰρ ὄλως ἐκπεπτώκασι τοῦ δικαιοῦντος ἐν πίστει, μακρὰν γεγόνασι καὶ τῆς παρ' αὐτοῦ σωτηρίας, οὐκ ἀποβαλόντες τῆς ἁμαρτίας τοὺς μολυσμούς, οὐκ ἀποτριψάμενοι τῆς ἀνομίας τὰ ἐγκλήματα, ἀλλ' οἷον ἐντετηγμένον αὐτοῖς τὸν ἐντεῦθεν ἔχοντες ῥύπον. Διὰ τοῦτο προσεφώνει λέγων αὐ- 10 τοῖς ὁ Χριστός, «Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι, ἐὰν μὴ πιστεύσητε ὅτι ἐγὼ εἰμί, ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν ἀποθανεῖσθε».

Οὐκοῦν, ἐπειδὴ περ οὐ πεπιστεύκασιν, ἐναπέθανον ταῖς ἁμαρτίαις αὐτῶν· ἐπειδὴ δὲ πολυτρόπως δεδυσσεδῆκασι κατὰ Χριστοῦ, καὶ τούτων αὐτῶν ποιοῦνται τὴν ἐξομολό- 15 γησιν. Φασὶ γάρ, ὅτι «Τὰ ἀδικήματα ἡμῶν ἔγνωμεν, ἠσεβήσαμεν καὶ ἐψευσάμεθα, καὶ ἀπέστημεν ἀπὸ ὀπισθεν τοῦ Θεοῦ ἡμῶν». Ἠσέβησαν γὰρ οὐ φορητῶς καταψευσάμενοι τῆς δόξης τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ, καὶ ἀποστάντες τοῦ θέλειν κατακολουθεῖν αὐτῷ. Προσομολογοῦσι 20 δέ, ὅτι «Ἐλαλήσαμεν ἄδικα καὶ ἠπειθήσαμεν, ἐκύομεν καὶ ἐμελετήσαμεν ἀπὸ καρδίας ἡμῶν λόγους ἀδίκους». Ἄδικα γὰρ λελαλήκασι κατὰ Χριστοῦ· ποτὲ μὲν γὰρ διασύροντες αὐτοῦ τὴν δόξαν καὶ διαβάλλοντες τὰς θεοσημίας (ἔφασκον, «ἐν Βεελζεβούλ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων ἐκβάλλειν 25 αὐτὸν τὰ δαιμόνια»), ποτὲ δὲ καὶ τίκτοντες ἀπὸ τῆς ἐαυτῶν καρδίας λόγους ἀδίκους· κατηγόρευσαν γὰρ αὐτοῦ, Σαμαρείτην καὶ δαιμονῶντα, φάγον τε καὶ οἰνοπότην ὀνομάσαι τολμήσαντες, σεσυκοφαντήκασι δὲ καὶ ἐπὶ Πιλάτου λέγοντες, ὅτι «Ἀνασεῖει τοὺς ὄχλους καὶ κωλύει φόρους διδόναι 30 Καίσαρι». Διὰ τοῦτό φασιν, ὅτι «Ἀπέστημεν ἀπὸ ὀπισθεν τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, ἐλαλήσαμεν ἄδικα καὶ ἠπειθήσαμεν· ἐκύο-

Χριστῷ, τὴν ὁποία προσδοκοῦσαν βέβαια ὅτι θὰ λάβουν, δὲν ὑπάρχει ὅμως σ' αὐτούς, ἀλλὰ ἔγιναν σκληροὶ καὶ ἀνυπάκουοι. Καὶ γι' αὐτὸ λέγει· «Ἡ σωτηρία ἀπομακρύνθηκε ἀπὸ μᾶς. Γιατὶ ὑπῆρξε μεγάλη ἡ ἀνομία μας ἀπέναντί σου, καὶ οἱ ἁμαρτίες μας βαρύνουν ἡμᾶς». Ἐπειδὴ ἐξέπεσαν τελείως ἀπὸ αὐτὸν ποὺ δικαίῳναι μέσω τῆς πίστεως, βρέθηκαν μακριὰ καὶ ἀπὸ τῆ σωτηρία ποὺ παρέχεται ἀπὸ αὐτόν, ἐπειδὴ δὲν ἀπέβαλαν τὰ μολύσματα τῆς ἁμαρτίας, δὲν ξέπλυναν τὰ ἐγκλήματα τῆς παρανομίας, ἀλλὰ εἶναι σὰ νὰ ἔχουν σκορπισμένο μέσα τους τὸν ρύπο ἀπὸ αὐτὰ. Γι' αὐτὸ ἀπευθυνόταν σ' αὐτούς καὶ τοὺς ἔλεγε ὁ Χριστὸς· «Σὰς βεβαιῶνω, ὅτι ἂν δὲν πιστέψετε ὅτι ἐγὼ εἶμαι, θὰ πεθάνετε μέσα στὶς ἁμαρτίες σας»⁵⁹.

Ἐπειδὴ λοιπὸν δὲν πίστεψαν, πέθαναν μέσα στὶς ἁμαρτίες τους, καὶ ἐπειδὴ μὲ πολλοὺς τρόπους ἔδειξαν τὴ δυσσέβειά τους ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ, καὶ ὅλα αὐτὰ τὰ ὁμολογοῦν. Γιατὶ λένε· «Ἀναγνωρίζομε τὶς ἀδικίες μας καὶ τὶς ὁμολογοῦμε· δείξαμε ἀσέβεια καὶ εἶπαμε ψέματα καὶ ἀπομακρυνθήκαμε ἀπὸ τὰ ἴχνη τοῦ Θεοῦ μας». Γιατὶ ἀσέβησαν κατηγορώντας μὲ βαριὰ ψεύδη τὴ δόξα τοῦ Σωτήρα ὅλων μας Χριστοῦ, καὶ μὴ θέλοντας νὰ τὸν ἀκολουθοῦν. Κι ἐπιπλέον ὁμολογοῦν καὶ λένε, «Εἶπαμε ἄδικους λόγους, δείξαμε ἀνυπακοή, κυφορήσαμε καὶ σχεδιάσαμε στὴν καρδιά μας λόγους ἀδικούς». Πράγματι εἶπαν ἄδικα λόγια ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ, ἄλλοτε διασύροντας τὴ δόξα του καὶ κατηγορώντας τὰ θαύματά του (γιατὶ ἔλεγαν· «Στὸ ὄνομα τοῦ Βεελζεβούλ, τοῦ ἄρχοντα τῶν δαιμονίων, βγάζει τὰ δαιμόνια»⁶⁰), καὶ ἄλλοτε γεννώντας ἀπὸ τὸ νοῦ τους λόγια ἄδικα. Γιατὶ τὸν κατηγορήσαν τολμώντας νὰ τὸν ὀνομάσουν Σαμαρείτη καὶ δαιμονισμένο, ἄνθρωπο φαγὰ καὶ οἰνοπότη, ἀλλὰ καὶ τὸν συκοφάντησαν μπροστὰ στὸν Πιλάτο λέγοντας· «Ταράσσει τὴ πλήθη καὶ ἐμποδίζει νὰ δίνονται φόροι στὸν Καίσαρα»⁶¹. Γι' αὐτὸ λένε· «Ἀπομακρυνθήκαμε ἀπὸ τὰ ἴχνη τοῦ Θεοῦ μας, εἶπαμε ἄδικα λόγια καὶ

61. Λουκᾶ 23, 2, 5.

μεν καὶ ἐμελετήσαμεν ἀπὸ καρδίας ἡμῶν λόγους ἀδικίας, καὶ ἀπεστήσαμεν ὀπίσω τὴν κρίσιν, καὶ ἡ δικαιοσύνη μακρὰν ἀφέστηκε», τουτέστιν ἐρῴψαμεν κατόπιν τὴν δικαιοσύνην, καὶ οἷον νῶτα δεδώκαμεν ἀποστραφέντες αὐτήν.
 5 Διὰ τοῦτο μακρὰν ἀφέστηκεν ἀφ' ἡμῶν. Αὐταὶ δὴ οὖν μετανοούντων φωναὶ καὶ ζητούντων ἐλεεῖσθαι παρὰ Χριστοῦ. Χρῆμα γὰρ σωτήριον τὸ μετανοεῖν, καὶ τὰς τῶν πλημμελημάτων ὁμολογίας ποιεῖσθαι σαφῶς. Γέγραπται γάρ, «Λέγε σὺ τὰς ἀνομίας σου πρῶτος, ἵνα δικαιωθῆς».
 10 Ἐφη δὲ καὶ ὁ θεσπέσιος Μελφδός· «Εἶπα, Ἐξαγορεύσω κατ' ἐμοῦ τὴν ἀνομίαν μου τῷ Κυρίῳ, καὶ σὺ ἀφήκας τὴν ἀσέβειαν τῆς καρδίας μου».

Στίχ. 14-19. «Ὅτι κατηναλώθη ἐν τοῖς ὁδοῖς αὐτῶν ἡ ἀλήθεια, καὶ δι' εὐθείας οὐκ ἠδύναντο ἐλθεῖν. Καὶ ἡ
 15 ἀλήθεια ἤρται, καὶ μετέστησαν τὴν διάνοιαν, τοῦ συνειδέναι, καὶ εἶδε Κύριος, καὶ οὐκ ἤρεσεν αὐτῷ, ὅτι οὐκ ἦν κρίσις. Καὶ εἶδε καὶ οὐκ ἦν ἀνὴρ, καὶ κατενόησε, καὶ οὐκ ἦν ὁ ἀντιληψόμενος. Καὶ ἠμύνατο αὐτοὺς τῷ βραχίονι αὐτοῦ καὶ τῇ ἐλεημοσύνῃ, ἣ ἔστηρίσατο, καὶ ἐνε-
 20 δύσατο δικαιοσύνην ὡς θώρακα, καὶ περιέθετο περικεφαλαίαν σωτηρίου ἐπὶ τῆς κεφαλῆς. Καὶ περιεβάλετο ἱμάτιον ἐκδικήσεως καὶ περιδόλαιον, ὡς ἀνταποδώσων ἀνταπόδοσιν, ὄνειδος τοῖς ὑπεναντίοις. Καὶ φοβηθήσονται οἱ ἀπὸ δυσμῶν τὸ ὄνομα Κυρίου, καὶ οἱ ἀπὸ
 25 ἀνατολῶν τὸ ὄνομα τὸ ἔνδοξον. Ἦξει γὰρ ὡς ποταμὸς βίαιος ἡ ὀργὴ Κυρίου, ἣξει μετὰ θυμοῦ».

Διαμνημονεύσας ὁ προφήτης, ὧν ἐροῦσιν ἐν καιρῷ κλήσεως αὐτῶν οἱ ἐξ Ἰσραὴλ, αἰτοῦντες παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς τῆς διὰ Χριστοῦ σωτηρίας τὴν χάριν, μεθίστησι
 30 σι πάλιν τοὺς λόγους εἰς τὸ ἑαυτοῦ πρόσωπον, καὶ καταγο-

δείξαμε ἀνυπακοή· κυοφορήσαμε καὶ σχεδιάσαμε στὸ νοῦ μας λόγους ἀδικίας, καὶ ἐγκαταλείψαμε τὴν ὀρθὴ κρίση, καὶ ἡ δικαιοσύνη ἔφυγε μακριά», δηλαδή ρίξαμε πίσω μας τὴ δικαιοσύνη, καὶ σὰ νὰ τῆς γυρίσαμε τὴν πλάτη, τῆς δείξαμε τὴν ἀποστροφή μας. Γι' αὐτὸ ἔφυγε μακριὰ ἀπὸ μᾶς. Αὐτὰ βέβαια εἶναι λόγια ἀνθρώπων ποὺ μετανοοῦν καὶ ζητοῦν νὰ ἐλεηθοῦν ἀπὸ τὸν Χριστό. Γιατὶ εἶναι πράγμα σωτήριο ἢ μετάνοια καὶ τὸ νὰ διατυπώνει κανεὶς ὀλοκᾶθαρα τὶς ὁμολογίες τῶν ἁμαρτημάτων. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ: «Λέγε ἐσὺ πρῶτος τὶς ἀνομίες σου, γιὰ νὰ δικαιωθεῖς»⁶². Εἶπε ἐπίσης καὶ ὁ θεσπέσιος Ψαλμωδός: «Εἶπα, Θὰ ἐξομολογηθῶ στὸν Κύριο τὴν ἀνομία μου κατηγορώντας τὸν ἑαυτό μου, καὶ ἐσὺ συγχώρησες τὴν ἀσέβεια τῆς καρδιάς μου»⁶³.

Στίχ. 14-19. «Κατασπαταλήθηκε στοὺς δρόμους τοὺς ἡ ἀλήθεια καὶ γι' αὐτὸ δὲν μποροῦν νὰ περπατήσουν στὸν ἴσιο δρόμο. Ἡ ἀλήθεια ἔφυγε, ἡ διάνοιά τους μεταστράφηκε, ὥστε νὰ μὴν κατανοεῖ, καὶ εἶδεα ὁ Κύριος καὶ δὲν τοῦ ἄρεσαν αὐτὰ, γιὰτὶ δὲν ὑπῆρχε ὀρθὴ κρίση. Εἶδε ὅτι δὲν ὑπῆρχε ἄνδρας συνετός καὶ κατανόησε ὅτι δὲν ὑπῆρχε κανένας νὰ βοηθήσει. Καὶ τοὺς ὑπερασπίσθηκε ὁ ἴδιος μὲ τὴ δύναμή του καὶ τοὺς στήριξε μὲ τὴν ἐλεημοσύνη του. Ντύθηκε ἐπίσης σὰν θώρακα τὴ δικαιοσύνη καὶ φόρεσε περικεφαλαία σωτηρίας στὸ κεφάλι του, ἀλλὰ καὶ φόρεσε ἔνδυμα ἐκδίκησης καὶ μανδύα γιὰ νὰ δώσει τὸ χτύπημα τῆς ἀνταπόδοσης, ποὺ θὰ εἶναι ντροπὴ γιὰ τοὺς ἐχθρούς. Καὶ θὰ φοβηθοῦν τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου οἱ ἐχθροὶ του ἀπὸ τὴ δύση καὶ οἱ ἐχθροὶ του ἀπὸ τὴν ἀνατολὴ τὸ ἔνδοξο ὄνομά του. Γιατὶ θὰ ἔρθει ἡ ὀργὴ του ὀρμητικὴ σὰν ποταμὸς καὶ θὰ ἔρθει συνοδευόμενὴ ἀπὸ τὸ θυμὸ του».

Ἐφοῦ μνημόνευσε ὁ προφήτης αὐτὰ ποὺ θὰ ποῦν τὸν καιρὸ τῆς κλήσης τοὺς οἱ Ἰσραηλίτες, ζητώντας ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα τὴ χάρη τῆς σωτηρίας μέσω τοῦ Χριστοῦ, μεταφέρει πάλι τοὺς λόγους στὸ δικὸ του πρόσωπο, καὶ κατηγορεῖ τοὺς Ἰσρα-

63. Ψαλμ. 31, 5.

ρεύει τῶν ἐξ Ἰσραήλ, μᾶλλον δὲ συναινεῖ, ὅτι γεγόνασι πο-
 νηροὶ καὶ ἀποστάται καὶ τῆς ἀληθείας ἐχθροί· διίσχυρίζε-
 ται δὲ λέγων, ὅτι «Κατηναλώθη ἡ ἀλήθεια ἐν ταῖς ὁδοῖς
 αὐτῶν», τουτέστι μονονουχὶ δεδαπάνηται καὶ εἰσᾶπαν
 5 ὄχετο. Οὐ γὰρ ἦν ὅλως ἐν τοῖς ἔργοις αὐτῶν ἀλήθεια, του-
 τέστι τῆς ἀληθείας ὁ νόμος. Διὰ τοῦτο δι' εὐθείας οὐκ ἠδύ-
 ναντο διελθεῖν. Οἱ γὰρ ὅλως διολισθήσαντες τοῦ εἰδέναί τὸ
 πολιτεύσασθαι συννόμως καὶ κατὰ γε τὸ τῆ ἀληθεία δο-
 κοῦν (ἀλήθεια δὲ ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ ὠνόμασται πανταχοῦ),
 10 πῶς ἂν ἤλθον εὐθύ τοῦ πρόποντος, ἢ πῶς οὐ καμπύλας καὶ
 διεστραμμένας ἐσχήκασιν τὰς ὁδοὺς; Προστιθεῖς δὲ καὶ
 λέγων, ὅτι «Ἡ ἀλήθεια ἤρται, καὶ μετέστησαν τὴν διάνοι-
 αν τοῦ συνιέναι», διαδείκνυσιν ὅτι παντελῶς ἀπεφοίτηκεν
 αὐτῶν ἡ ἀλήθεια, καὶ μετέστησαν ὀλοτρόπως τοῦ δύνασθαι
 15 τε συνιέναι τῶν τελούντων εἰς σωτηρίαν.

«Ταῦτα», φησὶν, «εἶδε Κύριος, καὶ οὐκ ἤρεσεν αὐτῶ». Οὐ γὰρ ἦν παρ' αὐτοῖς κρίσις, τουτέστι δικαιοκρισία καὶ νόμος. Εἶτα· «Τεθέαται», φησί, «καὶ οὐκ ἦν ἀνὴρ, κατενόη-
 σε καὶ οὐκ ἦν ὁ ἀντιληψόμενος». Ἐπειδὴ γὰρ ἐστὶ φιλοι-
 20 κτίρων, ὡς Θεὸς ἀνίησιν, ἔσθ' ὅτε, καὶ ὀλοκλήρῳ πόλει
 ἐγκλήματα, δι' ἓνα καὶ μόνον εὐρεθέντα δίκαιον ἐν αὐτῇ
 (καὶ γοῦν ἔφη διὰ φωνῆς Ἰερεμίου· «Περιδράμετε ἐν ταῖς
 ὁδοῖς Ἱερουσαλήμ, καὶ ζητήσατε ἐν ταῖς πλατείαις αὐτῆς,
 καὶ ἴδετε ἂν εὗρητε ἄνδρα, εἰ ἐστὶ ποιῶν πίστιν καὶ ἀγα-
 25 πῶν ἔλεος, καὶ ἴλεως ἔσομαι αὐτῇ, λέγει Κύριος». Ὑπέσχε-
 το δὲ καὶ Σοδόμοις τὴν διὰ πυρὸς ἀνήσειν κόλασιν, εἰ πέν-
 τε δικαίους ἔσχον παρ' ἑαυτοῖς, τουτέστι ἐν ἐκάστη πόλει
 δίκαιον ἓνα), «Κατενόησε» τοίνυν, φησί, «καὶ οὐκ ἦν ἀνὴρ,
 οὐκ ἦν ὁ ἀντιληψόμενος». Ὁ γὰρ δίκαιος τὸν θεῖον κατευ-
 30 νάσας θυμὸν καὶ ἀρκέσας μόνος εἰς γε τὸ δύνασθαι κατα-
 πραῦναι Θεόν, ἀντιλαμβάνεται πάντως ἐκείνων, ὑπὲρ ὧν

ηλίτες, ἢ μᾶλλον συμφωνεῖ μαζί τους ὅτι ἔγιναν πονηροὶ καὶ ἀποστάτες ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ ἐχθροὶ τῆς ἀλήθειας. Καὶ ἰσχυρίζεται λέγοντας ὅτι «Καταναλώθηκε ἡ ἀλήθεια στὴν πορεία τῆς ζωῆς τους», δηλαδή σπαταλήθηκε κατὰ κάποιο τρόπο καὶ ἐξαφανίσθηκε μιὰ γιὰ πάντα. Γιατὶ δὲν ὑπῆρχε καθόλου ἀλήθεια στὰ ἔργα τους, δηλαδή ὁ νόμος τῆς ἀλήθειας. Γι' αὐτὸ καὶ δὲν μπορούσαν νὰ βαδίσουν τὸν εὐθὺ δρόμο. Γιατὶ αὐτοὶ ποὺ ξέφυγαν τελείως ἀπὸ τὴ γνώση τῆς σύμφωνης μὲ τὸ νόμο πολιτείας καὶ τὸ νὰ ζοῦν σύμφωνα μὲ τὴν ἀπαίτηση τῆς ἀλήθειας (ἀλήθεια βέβαια ὀνομάσθηκε παντοῦ ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ), πῶς θὰ μπορούσαν νὰ βαδίσουν τὸν εὐθὺ δρόμο τοῦ πρέποντος, ἢ πῶς δὲν θὰ βάδιζαν σὲ λοξοὺς καὶ διεστραμμένους δρόμους; Προσθέτοντας ὅμως καὶ λέγοντας, «Ἡ ἀλήθεια ἔφυγε καὶ ἡ διάνοιά τους μεταστράφηκε, ὥστε νὰ μὴν κατανοεῖ», δείχνει ὅτι ἡ ἀλήθεια ἐξαφανίσθηκε τελείως ἀπὸ αὐτοὺς καὶ μεταστράφηκε ἐξολοκλήρου ἡ διάνοιά τους, ὥστε νὰ μὴν μπορούν νὰ καταλάβουν ποιὰ εἶναι αὐτὰ ποὺ συντελοῦν στὴ σωτηρία.

«Αὐτὰ εἶδε ὁ Κύριος», λέγει, «καὶ δὲν τοῦ ἄρεσαν. Δὲν ὑπῆρχε σ' αὐτοὺς κρίση», δηλαδή δικαιοκρισία καὶ νόμος. Ἐπειτα λέγει: «Κοίταξε, καὶ δὲν ὑπῆρχε ἄνδρας, καὶ κατανόησε ὅτι δὲν ὑπῆρχε αὐτὸς ποὺ θὰ βοηθοῦσε». Ἐπειδὴ δηλαδή ὡς Θεὸς εἶναι φιλεύσπλαχνος συγχωρεῖ πολλὰς φορὲς καὶ μιᾶς ὀλόκληρης πόλης τὰ ἐγκλήματα, γιὰ ἓνα καὶ μόνο δίκαιο ποὺ θὰ βρεῖ σ' αὐτὴν (καὶ πράγματι εἶπε μέσω τοῦ προφήτη Ἰερεμία, «Γυρίστε μέσα στοὺς δρόμους τῆς Ἱερουσαλήμ καὶ ψάξτε στὶς πλατεῖες της καὶ δεῖτε μήπως βρεῖτε κάποιον ποὺ νὰ εἶναι πιστὸς καὶ ν' ἀγαπᾷ τὸ ἔλεος, καὶ ἐγὼ θὰ φανῶ σπλαχνικὸς σ' αὐτήν, λέγει ὁ Κύριος»⁶⁴. Ὑποσχέθηκε ἐπίσης καὶ στὰ Σόδομα ὅτι θὰ σταματήσῃ τὴν τιμωρία μὲ τὴ φωτιὰ ἂν εἶχαν ἀνάμεσά τους πέντε δίκαιους, δηλαδή ἓνα δίκαιο σὲ κάθε πόλη), «Κατανόησε» λοιπόν, λέγει, «ὅτι δὲν ὑπῆρχε ἄνδρας, δὲν ὑπῆρχε αὐτὸς ποὺ θὰ μπορούσε νὰ τοὺς βοηθήσει». Γιατὶ ὁ δίκαιος, κατευνάζοντας τὸ θυμὸ τοῦ Θεοῦ καὶ ἐπαρκώντας μόνος του νὰ καταπραῖνει τὸν Θεό, βοηθαεὶ ὅπωςδήποτε ἐκεῖ-

ἂν προσάγη τὰς λιτάς. Ἐπεὶ δὲ ἦν τοιοῦτος οὐδεὶς, ἠμύνα-
 το αὐτούς, φησί, τῷ βραχίονι αὐτοῦ, τουτέστι τῇ δυνάμει,
 ἐστηρίσατο δὲ καὶ τῇ ἐλεημοσύνῃ· οὐ γὰρ ὀλόρῳριζον ἀνεῖλε
 τὸν Ἰσραήλ, σέσωκε δὲ κατάλειμμα, φιλόανθρωπος ὢν, καὶ
 5 τοῖς ἀγίοις αὐτῶν πατράσιν ἄψευδῆ τετήρηκε τὴν ὑπόσχε-
 σιν. Εἶτὰ φησιν ὁ προφήτης, ὅτι «Θώρακα μὲν ἐνεδύσατο,
 περιέθετο δὲ περικεφαλαίαν καὶ ἱμάτιον ἐκδικήσεως, ὡς
 ἀνταποδώσων ἀνταπόδοσιν, ὄνειδος τοῖς ὑπεναντίοις».

Μόνον γὰρ οὐχὶ πολεμάρχην ἔφη τινὰ γενέσθαι κατ' αὐ-
 10 τῶν τῶν ὄλων Θεόν, παντευχίαν ἔχοντα καὶ εὖ εἰδότα
 τὰ τακτικά. Δείκνυσι δὲ διὰ τούτων τῆς ἐπ' αὐτοῖς ὀργῆς
 τὴν ἔφοδον· ἀντετάξατο γὰρ αὐτοῖς ὁ παναλκῆς, πρὸς ὃν
 εἴρηται δικαίως· «Σὺ φοβερός εἶ, καὶ τίς ἀντιστήσεται σοι
 ἀπὸ τῆς ὀργῆς σου;». Ἐπενηνεγμένων δὲ τοῖς Ἰουδαίοις
 15 τῶν κολαστηρίων, «Φοβηθήσονται οἱ ἀπὸ δυσμῶν καὶ
 ἀνατολῶν τὸ ὄνομα τὸ ἐνδοξόν». Ἡξει γὰρ, ἥξει, φησί, κα-
 τὰ τῶν ἀπειθησάντων ἢ ὀργῇ, καθάπερ τις διαιότατος πο-
 ταμὸς πάντα κατασύρων καὶ ἀπρόσβλητον ἔχων τὴν τῶν
 ναμάτων καταφοράν.

20 *Στίχ. 20-21.* «Καὶ ἥξει ἕνεκεν Σιών ὁ ῥυόμενος, καὶ ἀπο-
 στρέψει ἀσεβείας ἀπὸ Ἰακώβ, καὶ αὕτη αὐτοῖς ἢ παρ'
 ἐμοῦ διαθήκη λέγει Κύριος. Τὸ Πνεῦμα τὸ ἐμὸν ἐστὶν
 ἐπὶ σοί, καὶ τὰ ῥήματα, ἃ ἔδωκα εἰς τὸ στόμα μου (σου),
 οὐ μὴ ἐκλείπη ἐκ τοῦ στόματος τοῦ σπέρματός σου. Εἶ-
 25 πε γὰρ Κύριος ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸν αἰῶνα».

Ὡσπερ ἐν τοῖς ἀνόπιν βραχὺ καὶ τῆς ἐπενεχθησομένης
 τοῖς Ἰουδαίοις ὀργῆς διεμέννητο σαφῶς, ἀπεκτόνασι γὰρ
 τὸν ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς καὶ πεπαρωνήκασιν ἀνοσίως εἰς τὸν
 τῶν ὄλων Σωτῆρα καὶ Λυτρωτὴν, εἶτα τῆς δοθησομένης
 30 αὐτοῖς ἐν ὑστέροις καιροῖς ἐλεημοσύνης καὶ φιλανθρωπίας
 ἐποιεῖτο τὴν προαγόρευσιν (ἔφη γὰρ ὅτι, «Καὶ ἠμύνατο

νους για τούς οποίους προσφέρει τις προσευχές του. Ἐπειδή ὅμως τέτοιος δὲν ὑπῆρχε κανένας, τούς ὑπερασπίσθηκε, λέγει, μὲ τὸ βραχίονά του, δηλαδή μὲ τὴ δύναμή του, καὶ τούς στήριξε μὲ τὴν εὐσπλαχνία του. Γιατὶ δὲν ἐξόντωσε ὁλόρριζα τούς Ἰσραηλιτες, ἀλλὰ, σὰν φιλόανθρωπος ποὺ εἶναι, ἔσωσε τὸ ὑπόλειμμα τους, καὶ τήρησε ἀδιάψευστη τὴν ὑπόσχεση ποὺ ἔδωσε στους ἅγιους πατέρες αὐτῶν. Ἐπειτα λέγει ὁ προφήτης ὅτι «Ντύθηκε θώρακα, φόρεσε περικεφαλαία καὶ ἔνδυμα ἐκδίκησης, γιὰ νὰ ἀνταποδώσει ἐκεῖνα ποὺ τοῦ ἔκαναν, καὶ ποὺ θὰ εἶναι ὄνειδος γιὰ τὶς ἀντιπάλους». Λέγει δηλαδή ὅτι ὁ Θεὸς ἐγένεν κατὰ κάποιον τρόπο ἐναντίον τους πολεμάρχης, φορώντας πλήρη πανοπλία, καὶ ἔχοντας τέλεια γνώση τῶν στρατιωτικῶν. Καὶ βέβαια δείχνει μὲ αὐτὸ τὴν ἔφοδο τῆς ὀργῆς του ἐναντίον τους. Γιατὶ ἀντιτάχθηκε σ' αὐτούς ὁ πανίσχυρος, πρὸς τὸν ὁποῖο εἰπώθηκε δίκαια: «Ἐσὺ εἶσαι φοβερός, καὶ ποιὸς θ' ἀντισταθεῖ στὴν ὀργή σου;»⁶⁵. Καὶ ὅταν θὰ ἐπιβληθοῦν οἱ ποινὲς στους Ἰουδαίους, «Θὰ φοβηθοῦν οἱ ἐχθροὶ του ποὺ κατοικοῦν στὴ δύση καὶ στὴν ἀνατολή τὸ ἔνδοξο ὄνομά του». Γιατὶ λέγει, Θὰ φτάσει, ναὶ θὰ φτάσει ἡ ὀργή σ' αὐτούς ποὺ ἔδειξαν ἀνυπακοή σὰν κάποιος βιαιότατος ποταμὸς ποὺ παρασύρει τὰ πάντα καὶ ποὺ δὲν εἶναι δυνατὸν ν' ἀντιμετωπισθεῖ ἢ ὀρμὴ τοῦ νεροῦ.

Στίχ. 20-21. «Καὶ θὰ ἔρθει γιὰ χάρη τῆς Σιών ὁ Σωτῆρας καὶ θὰ ἐξαλείψει τὰ ἀσεδήματα ἀπὸ τὸν Ἰακώβ· αὐτὴ εἶναι ἡ διαθήκη μου μὲ αὐτούς, λέγει ὁ Κύριος. Τὸ Πνεῦμα μου εἶναι μέσα σου καὶ οἱ λόγοι ποὺ θὰ βάλω στὸ στόμα σου δὲν θὰ λείψουν ἀπὸ τὸ στόμα τῶν ἀπογόνων σου, εἶπε ὁ Κύριος, ἀπὸ τώρα καὶ στους αἰῶνες τῶν αἰώνων».

Ὅπως καὶ στὰ λεγόμενα λίγο πιὸ πίσω ἀναφέρθηκε μὲ σαφήνεια στὴν ὀργή ποὺ θὰ ξεσποῦσε πάνω τους Ἰουδαίους, γιατί σκότωσαν τὸν ἀρχηγὸ τῆς ζωῆς καὶ φέρθηκαν μὲ παραφροσύνη ἐναντίον τοῦ Σωτῆρα τῶν ὅλων καὶ Λυτρωτῆ, καὶ ἔπειτα προανήγγειλε τὴν ἐλεημοσύνη καὶ τὴ φιλοανθρωπία ποὺ θὰ ἐκδηλωνόταν σ' αὐτούς κατὰ τούς ὑστεροὺς καιροὺς, γιατί εἶπε, «τούς ὑπεράσπισε

αὐτοὺς τῷ βραχίονι αὐτοῦ, καὶ τῇ ἐλεημοσύνῃ ἐστηρίσα-
 το»), οὕτω κἀνθάδε, καθάπερ τινὰ χειμάρρουν ἀφόρητόν
 τε καὶ βιαίωτατον καταβήσεται κατ' αὐτῶν τὸν τοῦ Κυρί-
 ου θυμόν. Εἰπὼν δέ, καὶ τὸν περὶ τῆς δοθησομένης αὐτοῖς
 5 εὐλογίας ἐν ἐσχάτοις τοῦ αἰῶνος καιροῖς ποιεῖται λόγον.
 «Ἦξει γὰρ ἔνεκεν Σιών ὁ ῥυόμενος». Καταπεφοίτηκε γὰρ
 ἐξ οὐρανῶν ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ Λόγος, καὶ καθῆκεν
 ἑαυτὸν εἰς κένωσιν, γενόμενος ἄνθρωπος, ἵνα καὶ πρό γε
 τῶν ἄλλων καλέσῃ τὸν Ἰσραήλ, διασώσῃ δὲ καὶ τῶν ἐθνῶν
 10 τὴν πληθύν· καὶ μαρτυρήσει γράφων ὁ πάνσοφος Παῦλος·
 «Λέγω γὰρ Χριστὸν διάκονον γεγενῆσθαι περιτομῆς, ὑπὲρ
 ἀληθείας Θεοῦ, εἰς τὸ βεβαιῶσαι τὰς ἐπαγγελίας τῶν πατέ-
 ρων, τὰ δὲ ἔθνη ὑπὲρ ἐλέους δοξάσαι τὸν Θεόν». Μεμνήμε-
 θα δὲ καὶ αὐτοῦ λέγοντος τοῦ Χριστοῦ, «Οὐκ ἀπεστάλην,
 15 εἰ μὴ εἰς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραήλ».

«Ἦξει δὴ οὖν ὁ ῥυόμενος», ἐξ ἁμαρτιῶν δηλονότι, ἐκ
 θανάτου καὶ φθορᾶς, ἐξ ὠμότητος διαβολικῆς, ἐκ τῆς τῶν
 δαιμονίων ἀπάτης καὶ πλεονεξίας «Καὶ αὕτη αὐτοῖς ἡ
 παρ' ἐμοῦ διαθήκη, εἶπε Κύριος». Τὸ δὲ ἅπαξ ὀρισθὲν διὰ
 20 βουλής τοῦ Θεοῦ καὶ ἐπαγγελθέν, πάντῃ τε καὶ πάντως,
 ἀραρὸς ἔσται, καὶ οὐκ ἀρνηθήσεται. Ποία τοίνυν ἔσται,
 φησὶν, ἡ παρ' ἐμοῦ διαθήκη; Τὸ Πνεῦμα τὸ ἐμὸν καὶ τὰ ῥή-
 ματα, ἃ ἔδωκα ἐν τῷ στόματί σου, οὐ μὴ ἐκ λείπῃ ἀπὸ τοῦ
 νῦν, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα χρόνον. Σαφειστάτη γὰρ ἀπόδειξις
 25 τοῦ λελυτρῶσθαι τὸ γένος τὸ ἀνθρώπινον, ἤγουν καὶ πρό
 γε τῶν ἄλλων τοὺς ἐξ Ἰσραήλ, πιστεύσαντας τὸ ἐν μεθέξει
 γενέσθαι Πνεύματος ἁγίου, δι' οὗ καὶ τὸ τῆς υἰοθεσίας
 εἰσφέρεται καύχημα, καὶ λαλεῖν ἐν γλώττῃ τὸ ῥῆμα τῆς πί-
 στεως, καθὰ γέγραφεν ὁ πάνσοφος Παῦλος· «Μὴ γὰρ εἰ-
 30 πης», φησὶν, «ἐν τῇ καρδίᾳ σου· Τίς ἀναθήσεται εἰς τὸν οὐ-
 ρανόν;», τουτέστι Χριστὸν καταγαγεῖν, «ἢ, Τίς καταβήσε-

μέ τὸ βραχίονά του καὶ τοὺς στήριξε μέ τῆ φιλανθρωπία του», ἔτσι καὶ ἐδῶ, σάν κάποιος χείμαρρος, λέγει, ὀρμητικός καὶ βιαιότατος θὰ κατεβεῖ καὶ θὰ πέσει ἐπάνω τους ὁ θυμὸς τοῦ Κυρίου. Κι ἀφοῦ εἶπε αὐτὰ, μιλάει καὶ γιὰ τὴν εὐλογία πού θὰ τοὺς δοθεῖ στοὺς ἔσχατους καιροὺς τοῦ αἰῶνα· γιατί λέγει· «Θὰ ἔρθει γιὰ χάρη τῆς Σιών ὁ Σωτήρας». Πράγματι κατέβηκε ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς ὁ μονογενὴς Λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ ὑπέβαλε τὸν ἑαυτό του σὲ κένωση, μέ τὸ νὰ γίνεῖ ἄνθρωπος, μέ σκοπὸ πρὶν ἀπὸ τοὺς ἄλλους νὰ καλέσει τοὺς Ἰσραηλίτες, ἀλλὰ καὶ νὰ λυτρώσει καὶ τὰ πλήθη τῶν ἔθνῶν. Καὶ θὰ τὸ βεβαιώσει αὐτὸ ὁ πάνσοφος Παῦλος γράφοντας· «Λέγω ὅτι ὁ Χριστὸς ἔγινε διάκονος τῆς περιτομῆς γιὰ χάρη τῆς ἀλήθειας τοῦ Θεοῦ, γιὰ νὰ ἐπιβεβαιώσει τίς ἐπαγγελίες πού δόθηκαν στοὺς πατέρες, καὶ τὰ ἔθνη νὰ δοξάσουν τὸν Θεὸ γιὰ τὸ ἔλεός του»⁶⁶. Θυμόμαστε καὶ τὸν ἴδιο τὸν Χριστὸ πού λέγει· «Δὲν ἔχω ἀποσταλεῖ γιὰ ἄλλο σκοπὸ, παρὰ γιὰ τὰ πρόβατα τοῦ οἴκου Ἰσραήλ, πού ἔχουν χάσει τὸ δρόμο τους»⁶⁷.

«Θὰ ρθεῖ λοιπὸν αὐτὸς πού θὰ σᾶς λυτρώσει», ἀπὸ τίς ἁμαρτίες, προφανῶς, ἀπὸ τὸ θάνατο καὶ τὴ φθορά, ἀπὸ τὴ διαβολικὴ ὠμότητα, ἀπὸ τὴ ἀπάτη καὶ τὴν τυραννικὴ ἐξουσία τῶν δαιμονίων. «Καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ διαθήκη ἐκ μέρους μου, εἶπε ὁ Κύριος». Καὶ αὐτὸ πού μιὰ φορὰ ὀρίσθηκε ἀπὸ τὴ βουλή τοῦ Θεοῦ καὶ δόθηκε σάν ὑπόσχεση, θὰ εἶναι ὅπως ὅποτε ἀκλόνητο καὶ δὲν θὰ τὸ ἀρνηθεῖ. Ποιὰ λοιπὸν εἶναι, λέγει, ἡ διαθήκη πού κάνω; «Τὸ Πνεῦμα μου καὶ τὰ λόγια πού ἔβαλα σὸ στόμα σου δὲν θὰ ἐκλείψουν ἀπὸ σήμερα καὶ στὴ διάρκεια τῶν αἰώνων». Γιατί σαφέστατη ἀπόδειξη ὅτι θὰ λυτρωθεῖ τὸ ἀνθρώπινο γένος, ἢ καὶ πρὶν ἀπὸ τοὺς ἄλλους οἱ Ἰσραηλίτες, ἀφοῦ πιστέψουν, εἶναι τὸ ὅτι θὰ γίνουν μέτοχοι τοῦ ἁγίου Πνεύματος, μέσω τοῦ ὁποίου τοὺς δόθηκε καὶ ἡ τιμὴ τῆς υἰοθεσίας, καὶ τὸ νὰ κηρύττουν τὸ λόγο τῆς πίστεως ὅπως ἔχει γράψει ὁ πάνσοφος Παῦλος· γιατί λέγει· «Μὴν πεῖς μέσα σου, Ποιὸς θ' ἀνεβεῖ στὸν οὐρανό;, δηλαδή νὰ κατεβάσει τὸν Χριστό, ἢ ποιὸς θὰ κατεβεῖ στὴν ἄβυσσο; δη-

ται εἰς τὴν ἄβυσσον;», τουτέστι Χριστὸν ἐκ νεκρῶν ἀναγαγεῖν. Ἄλλὰ τί λέγει ἡ Γραφή; Ἐγγύς σου τὸ ῥῆμα ἐν τῷ στόματί σου, καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ σου, ὅτι ἐὰν εἴπῃς, Κύριος Ἰησοῦς, καὶ πιστεύσῃς ἐν τῇ καρδίᾳ σου, ὅτι ὁ Θεὸς αὐτὸν ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν, σωθήσῃ. Καρδιά γὰρ πιστεύεται εἰς δικαιοσύνην, στόματι δὲ ὁμολογεῖται εἰς σωτηρίαν». Ἐλάβομεν τοίνυν παρὰ Θεοῦ τὸ ῥῆμα τῆς πίστεως, ἥτοι τὴν ὁμολογίαν· σωτήριον δὲ χρῆμα καὶ δικαιοσύνης πρόξενον· δικαιοῖ γὰρ οὕτω τὸν ἀσεβῆ Χριστός, ὁ καὶ πάλαι βοῶν, «Ἴδου ἀπὴ-
 10 λειψα ὡς νεφέλην τὰς ἀνομίας σου, καὶ ὡς γνόφον τὰς ἀμαρτίας σου». Τοῦτο τὸ ῥῆμα τῆς πίστεως ἐν ἡμῖν ἔστω διηνεκῶς, καὶ ἐκ τοῦ στόματος ἡμῶν οὐ πεπαύσεται. Παραπέμψομεν δὲ αὐτὸ εἰς γενεὰς γενεῶν, δικαιωθήσονται γὰρ οὕτω καὶ οἱ μεθ' ἡμᾶς. Εἰ γὰρ αἰεὶ Χριστός καὶ ἔστι Θεὸς καὶ
 15 Κύριος, οὐ καταλήξει πώποτε τῆς εἰς αὐτὸν πίστεως ἡ ὁμολογία παρὰ τοῖς ἐπεγνωκόσι τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ.

ΚΕΦ. 60, στίχ. 1-3. «Φωτίζου, φωτίζου, Ἱερουσαλήμ, ἦκει γὰρ σου τὸ φῶς καὶ ἡ δόξα Κυρίου ἐπὶ σὲ ἀνατέταλκεν. Ἴδου γὰρ σκότος καὶ γνόφος καλύψει γῆν ἐπ' ἔθνη, ἐπὶ δὲ σὲ φανήσεται Κύριος καὶ ἡ δόξα αὐτοῦ ἐπὶ σὲ ὀφθήσεται. Καὶ πορεύσονται βασιλεῖς τῷ φωτί σου καὶ ἔθνη τῇ λαμπρότητί σου».

Ὡς δοθείσης τῆς ἐπαγγελίας τοῦ ὅτι σωθήσεται κατὰ καιροὺς ὁ Ἰσραήλ, ἀνασκιωτᾶ τρόπον τινὰ πρὸς εὐθυμίαν
 25 ὁ λόγος ἐν τούτοις ἡμῖν ὁ προφητικός, μονονουχὶ γὰρ μεγάλην αἴρων εἰς ὕψος τὴν βοήν ἐπιφθέγγεται· «Φωτίζου, φωτίζου», λέγων, «ἦκει γὰρ σου τὸ φῶς». Ἄθρει δὲ ὅπως πρό γε τῶν ἄλλων τοῖς ἐξ Ἰσραήλ ἐκνεμηθέντος παρὰ Θεοῦ τοῦ θείου φωτός, δῆλον δὲ ὅτι τοῦ διὰ Χριστοῦ, τό, «ἦκει
 30 σου τὸ φῶς», ὁ προφήτης φησί, μονονουχὶ παρόντα καταδεικνύων αὐτοῖς τὸν πάλαι μὲν διὰ νόμου καὶ προφητῶν

λαδὴ νὰ ἀνεβάσει τὸν Χριστὸ ἀπὸ τοὺς νεκρούς. Ἄλλὰ τί λέγει ἡ Γραφή; Ὁ λόγος εἶναι κοντὰ σου στὸ στόμα σου καὶ στὴν καρδιά σου· γιατί ἂν πεῖς ὅ Ἰησοῦς εἶναι Κύριος καὶ πιστέψεις μέσα στὴν καρδιά σου, ὅτι ὁ Θεὸς τὸν ἀνέστησε ἀπὸ τοὺς νεκρούς, θὰ σωθεῖς. Γιατὶ μὲ τὴν καρδιά πιστεύει κανεὶς αὐτὸ ποὺ δικαιώνει καὶ μὲ τὸ στόμα ὁμολογεῖ αὐτὸ ποὺ σώζει»⁶⁸. Ἐλάβαμε λοιπὸν τὸ λόγο τῆς πίστεως ἀπὸ τὸν Θεό, ἦτοι τὴν ὁμολογία, πράγμα σωτήριο ποὺ παράχει δικαίωση. Γιατὶ ἔτσι δικαιώνει τὸν ἀσεβῆ ὁ Χριστὸς αὐτὸς ποὺ καὶ παλαιὰ φώναζε· «Νὰ, ἐξάλειψα τὶς ἀνομίες σου σὰν σύννεφο καὶ τὶς ἁμαρτίες σου σὰν ὀμίχλη»⁶⁹. Αὐτὸς ὁ λόγος τῆς πίστεως ἅς εἶναι μέσα μας συνεχῶς καὶ νὰ μὴ λείπει ἀπὸ τὸ στόμα μας. Θὰ τὸ παραπέμψομε ὅμως αὐτὸ σὲ γενεές γενεῶν, γιατί ἔτσι θὰ διακαιωθοῦν καὶ οἱ ἔπειτα ἀπὸ ἐμᾶς. Γιατί, ἂν ὑπάρχει πάντοτε ὁ Χριστὸς καὶ εἶναι Θεὸς καὶ Κύριος, δὲν θὰ σταματήσει ποτὲ ἡ ὁμολογία τῆς πίστεως σ' αὐτὸν ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ἀναγνώρισαν τὴν παρουσία του στὸν κόσμο.

ΚΕΦ. 60. στίχ. 1-3. «Φωτίζου, φωτίζου, Ἱερουσαλήμ, γιατί φτάνει φῶς σου καὶ ἡ δόξα τοῦ Κυρίου ἀνέτειλε σ' ἐσένα. Γιατὶ νὰ, σκότος καὶ ὀμίχλη σκεπάζει τὰ ἔθνη τῆς γῆς, σ' ἐσένα ὅμως θὰ ἐμφανισθεῖ ὁ Κύριος καὶ ἡ δόξα του θὰ λάμψει σ' ἐσένα, καὶ θὰ πορευθοῦν οἱ βασιλεῖς μὲ τὸ φῶς σου καὶ τὰ ἔθνη μὲ τὴ λαμπρότητά σου».

Ἐπειδὴ δόθηκε ἡ ὑπόσχεση ὅτι θὰ σωθοῦν σὲ κάποια ἐποχὴ οἱ Ἰσραηλῖτες, σκιρτᾷ κατὰ κάποιο τρόπο ἀπὸ χαρὰ ὁ προφητικὸς λόγος σ' αὐτοὺς τοὺς στίχους καὶ ἀνεβάζοντας κατὰ κάποιο τρόπο μεγάλη τὴ βοή του πρὸς τὰ ὕψη, φωνάζει καὶ λέγει· «Φωτίζου, φωτίζου, γιατί φτάνει τὸ φῶς σου». Πρόσεχε πῶς, ἐπειδὴ πρὶν ἀπὸ τοὺς ἄλλους δόθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ στους Ἰσραηλῖτες τὸ θεῖο φῶς, δηλαδή τὸ φῶς τοῦ Χριστοῦ, λέγει ὁ προφήτης τό, «φτάνει τὸ φῶς σου», δείχνοντας κατὰ κάποιο τρόπο παρόντα αὐτὸν ποὺ παλαιὰ

69. Ἡσ. 44, 22.

ἀγίων προαπηγγελέμενον, ἐπιλάμπσαντα δὲ τοῖς ἐπὶ γῆς ἐν ἐσχάτοις τοῦ αἰῶνος καιροῖς μετὰ σαρκός. «Δόξαν δὲ Κυρίου» τὸν ἐπιφανέντα φησὶν, ἀνέτειλε γὰρ οἷά τις ἥλιος ὁ Χριστὸς φωτὶ τῶ θεῶ καὶ νοητῶ περιαστροάπτων τὰ σύμ-
 5 παντα καὶ τῆς ἀληθοῦς θεογνωσίας καθιεῖς τὴν αἴγλην τοῖς ἐτοιμοτέροις εἰς πίστιν. Ἔστι δὲ καὶ δόξα τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς. Ἐν αὐτῷ γὰρ καὶ δι' αὐτοῦ καὶ σὺν αὐτῷ δοξάζεται. Ζωγραφεῖ δὲ ὡσπερ ἐν ἰδίᾳ φύσει τὸν τεκόντα αὐτόν. Καὶ ἐπέιπερ ἐγνώκαμεν τὸν Υἱόν, τεθεάμεθα δὲ δι' αὐ-
 10 τοῦ τε καὶ ἐν αὐτῷ τὴν μεγαλειότητα τοῦ Πατρὸς καὶ τὴν ἀπαράβλητον δόξαν καὶ τῶν θεοπρεπῶν ἀξιωματῶν τὴν ὑπεροχὴν. Καὶ γοῦν ἔφη πού Χριστός· «Πάτερ, δόξασόν σου τὸν Υἱόν, ἵνα καὶ ὁ Υἱός σου δοξάσῃ σε».

Ἔφθη τοίνυν ἐν ἡμῖν ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, εἰ-
 15 τα τῶν ἄλλων ἀπάντων ἐθνῶν ἀποκρίνας τὸν Ἰσραήλ, ὡς ἐξαιρέτως τετιμημένον παρὰ Θεοῦ καὶ κληρὸν ὄντα αὐτοῦ, προσεπάγει καὶ φησὶν· «Ἴδου σκότος καὶ γνόφος καλύψει γῆν ἐπ' ἔθνη, ἐπὶ δὲ σὲ φανήσεται Κύριος». Καὶ οὐχ ὡς σκότους μέλλοντος κατασκίδνασθαι τῶν ἐθνῶν ἐπιλάμπσαν-
 20 τος τῷ κόσμῳ Χριστοῦ, τὰ τοιάδε φησὶ, κατεφωτίσθη δὲ μᾶλλον καὶ τὸν τῆς ἀρχαίας ἀπάτης ἀποδέβληκε σκότον. Ἀδιαφοροῦσι δὲ πλειστάκις περὶ τὴν τῶν χρόνων ἀπόδοσιν οἱ τὴν θεῖαν διερμηνεύσαντες Γραφήν. Τεθείκασιν τοίνυν, ἀντὶ τοῦ «καλύπτει», τό, «καλύψει». Ἀληθὲς γὰρ ὅτι
 25 καὶ ἐπιλάμπσαντος τοῦ Χριστοῦ, καὶ πρό γε τῶν ἄλλων τοῖς ἐξ Ἰσραήλ, ἔτι κεκρατῆτο σκότῳ τῶν ἐθνῶν ἢ πληθύς, οὐπω μετατιθεμένης ἐπ' αὐτὰ τῆς χάριτος.

Ἴδου τοίνυν, φησὶ, κεκάλυπται σκότῳ καὶ γνόφῳ, τῆς ἀμαθίας δηλονότι καὶ τῷ τῆς πλάνης, ἡ γῆ πᾶσα τῶν
 30 ἐθνῶν, «ἐπὶ δὲ σὲ φανήσεται Κύριος»· ἐπέλαμψε γὰρ, ὡς ἔφην αὐτοῖς, καὶ πρώτως ὥφθη τε αὐτοῖς ἡ δόξα αὐτοῦ,

βέβαια εἶχε προεπαγγελθεῖ μέσω τοῦ νόμου καὶ τῶν ἁγίων προφητῶν, ποὺ ἔχει ὅμως ἐπιλάβσει στοὺς ἀνθρώπους μὲ σάρκα στοὺς ἔσχατους καιροὺς τοῦ αἵωνα. «Δόξα τοῦ Κυρίου» καλεῖ αὐτὸν ποὺ φανερώθηκε, γιατί ἀνέτειλε ὁ Χριστὸς σὰν κάποιος ἥλιος, ποὺ περιλάμπει μὲ τὸ θεῖο καὶ νοητὸ φῶς τὰ σύμπαντα καὶ στέλνει τὴν αἴγλη τῆς ἀληθινῆς θεογνωσίας στοὺς πιὸ πρόθυμους γιὰ τὴν πίστη. Εἶναι ὅμως καὶ δόξα τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα. Γιατί μ' αὐτὸν καὶ μέσω αὐτοῦ καὶ μαζί μ' αὐτὸν δοξάζεται. Περιγράφει ὅμως σὰν μὲ δική του φύση τὸν Πατέρα ποὺ τὸν γέννησε, καὶ ἐπειδὴ γνωρίσαμε τὸν Υἱό, καὶ εἶδαμε μέσω αὐτοῦ καὶ μέσα σ' αὐτὸν τὴ μεγαλειότητα τοῦ Πατέρα καὶ τὴν ἀσύγκριτη δόξα καὶ τὴν ὑπεροχὴ τῶν θεοπρεπῶν γνωρισμάτων. Καὶ πράγματι εἶπε κάποιος ὁ Χριστὸς: «Πατέρα, δόξασε τὸν Υἱό σου, γιὰ νὰ δοξάσει καὶ ὁ Υἱός σου ἐσένα»⁷⁰.

Φανερώθηκε λοιπὸν ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα. Στὴ σχέ-
χεια, ἐπειδὴ προτίμησε πρὶν ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα ἔθνη τοὺς Ἰσραη-
λῖτες, ὡς ἔξαιρετικά τιμημένους ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ κληρο του, προσ-
θέτει καὶ λέγει: «Νᾶ, σκοτός καὶ ὁμίχλη καλύπτει τὰ ἔθνη τῆς γῆς,
σ' ἐσένα ὅμως θὰ φανερωθεῖ ὁ Κύριος». Καὶ δὲν τὰ λέγει αὐτὰ
ἐπειδὴ τάχα ἐπρόκειτο ν' ἀπλωθεῖ σκοτάδι στὰ ἔθνη μὲ τὴν ἔλλαμ-
ψη στὸν κόσμο τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ μᾶλλον ὁ κόσμος καταφωτίστη-
κε καὶ ἀπέβαλε τὸ σκοτάδι τῆς παλαιᾶς ἀπάτης. Γιατί πολλές
φορὲς οἱ ἐρμηνευτὲς τῆς θείας Γραφῆς ἀδιαφοροῦν γιὰ τὴν
ἀκριβῆ ἀπόδοση τῶν χρόνων. "Ἐβαλαν λοιπὸν ἀντὶ τοῦ "καλύ-
πτει" τὸ «καλύψει». Γιατί εἶναι ἀλήθεια ὅτι καὶ ὅταν ἔλαμψε ὁ Χρι-
στὸς καὶ πρὶν ἀπὸ τοὺς ἄλλους στοὺς Ἰσραηλῖτες, στὰ πλήθη τῶν
ἐθνῶν ἐπικρατοῦσε ἀκόμα σκοτάδι, μὴ ἔχοντας ἀκόμα μετατεθεῖ σ'
αὐτὰ ἡ χάρις.

Νᾶ λοιπὸν, λέγει, ἔχει καλυφθεῖ ἀπὸ σκοτάδι καὶ ὁμίχλη, τῆς
ἀμάθειας δηλαδὴ καὶ τῆς πλάνης, ὅλη ἡ ἔκτασι τῶν ἐθνῶν, «σὲ
σένα ὅμως θὰ φανεῖ ὁ Κύριος»· γιατί, ὅπως εἶπα, ἐπέλαμψε σ'
αὐτοὺς καὶ πρῶτα φάνηκε ἡ δόξα του σ' αὐτοὺς μὲ τὴν ἔξαιρετικὴ

διὰ τῆς ἐξαιρέτου μεγαλουργίας καὶ σημείων καὶ τεράτων. Τεθαυματούργηκε γὰρ ὡς Θεὸς παρ' αὐτοῖς, τοῦτο μὲν νεκροὺς ἀνιστάς ἐκ μνημάτων, τοῦτο δὲ τυφλῶν ὀφθαλμοῖς τὸ φῶς ἐνιείς, λεπροὺς ἐκκαθαίρων νεύματι, δαίμοσιν ἐπι-
5 πλήττων μετ' ἐξουσίας, καὶ ἀπαξαπλῶς οὐδένα τρόπον ἄφεις, ὃς ἦν ἰκανὸς εἰς πληροφορίαν, ὅτι Θεὸς ἐστὶ κατὰ ἀλήθειαν καὶ Θεοῦ τοῦ κατὰ φύσιν Υἱός.

«Πορεύονται» δέ, φησί, «βασιλεῖς τῷ φωτί σου καὶ ἔθνη τῇ λαμπρότητί σου». Συνάπτει πάλιν ὁ προφήτης τῇ
10 ἐπισκέψει τῶν ἐξ Ἰσραὴλ καὶ τὴν τῶν ἐθνῶν κλήσιν, ἵν' εἰδοῖεν, ὅτι, κὰν ταῖς ἀπειθείαις ἀτιμάσωσιν αὐτοὶ τὸν Λυτρωτὴν καὶ ἀποπηδήσειαν τῆς εἰς αὐτὸν ἀγάπης ἐπ' ὀλέθρῳ τῆς αὐτῶν κεφαλῆς, ἔρημος οὐκ ἔσται προσκυνητῶν, σαγηνεύσει δὲ μᾶλλον διὰ τῆς πίστεως ἔθνη τε καὶ βασι-
15 λειῖς· τῇ γὰρ λαμπρότητι τῇ δοθείσῃ σοι, φησί, τουτέστι τῷ φωτισμῷ τῷ παρὰ Χριστοῦ, πορεύονται βασιλεῖς καὶ ἔθνη. Πορεύονται δὲ ὅποι; Εἰς τὴν διὰ πίστεως σωτηρίαν δηλονότι, εἰς εὐκλεᾶ καὶ ἀμώμητον ζωὴν, εἰς τὸ εἰδέναι καὶ ὁμολογεῖν, τίς ὁ φύσει καὶ ἀληθῶς ἐστὶ τῶν ὅλων Γενεσι-
20 ουργὸς καὶ τεχνίτης Προσεκύνουν μὲν γὰρ τῇ κτίσει παρὰ τὸν Κτίσαντα, καὶ ξύλοις καὶ λίθοις ἀνήπτουν τὸ σέβας Ἐπειδὴ δὲ τῷ δοθέντι σοι φωτί κατελαμπρύνθησαν, καὶ αὐτοί, φησί, πορεύονται τὴν εὐθειᾶν καὶ βασιλικὴν ὁδόν, οὐδενὶ προσπταίοντες τῶν διὰ μέσου κειμένων, ἀλλ' ὡς ἐν αὐ-
25 γῇ καὶ ἡμέρᾳ, καίτοι νυκτὸς καὶ σκότους ὄντες υἱοί, πάντα τὰ σκάνδαλα παρατρέχοντες

Στίχ. 4-7. «⁷ Ἄρον κύκλω τοὺς ὀφθαλμούς σου, καὶ ἴδε συνηγμένα τὰ τέκνα σου· ἰδοὺ ἤκασι πάντες οἱ υἱοὶ σου μακρόθεν, καὶ αἱ θυγατέρες σου ἐπ' ὤμων ἀρθήσονται·
30 τότε ὄψει, καὶ φοβηθήσῃ, ἐκστήσῃ τῇ διανοίᾳ, ὅτι μεταβαλεῖ εἰς σὲ πλοῦτος θαλάσσης καὶ ἐθνῶν καὶ λαῶν, καὶ

μεγαλουργία τῶν θαυμάτων καὶ τῶν καταπληκτικῶν ἔργων. Γιατὶ ἔκανε σ' αὐτοὺς θαύματα σὰν Θεός, ἄλλοτε ἀνασταίνοντας νεκροὺς ἀπὸ τὰ μνήματα, καὶ ἄλλοτε δίνοντας τὸ φῶς στὰ μάτια τῶν τυφλῶν, καθαρίζοντας λεπροὺς μ' ἓνα νεῦμα του καὶ ἐπιπλήττοντας τοὺς δαίμονες σὰν ἔξουσιαστής, καὶ μ' ἓνα λόγο δὲν ἄφηνε κανένα τρόπο πού μποροῦσε νὰ ἐπιβεβαιώσῃ, ὅτι εἶναι Θεὸς ἀληθινὸς καὶ Υἱὸς τοῦ ἀπὸ τῆ φύση του Θεοῦ.

Καὶ «Θὰ πορευθοῦν», λέγει, «βασιλεῖς μὲ τὸ φῶς σου καὶ ἔθνη μὲ τὴ λαμπρότητά σου». Συνδέει πάλι ὁ προφήτης μὲ τὴν ἐπίσκεψη τοῦ Χριστοῦ στοὺς Ἰσραηλιῖτες καὶ τὴν κλήση τῶν ἐθνῶν, γιὰ νὰ μάθουν, ὅτι κι ἂν ἀκόμα μὲ τὶς ἀνυπακοές τους ἀτιμιάσουν αὐτοὶ τὸν Λυτρωτὴ καὶ ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὴν ἀγάπη τους σ' αὐτὸν γιὰ κακὸ τοῦ κεφαλιοῦ τους, δὲν θὰ μείνει χωρὶς προσκυνητές, ἀλλὰ μᾶλλον θὰ σαγηνεύσῃ μέσω τῆς πίστεως ἔθνη καὶ βασιλεῖς· γιὰ τὴν λαμπρότητα, λέγει, πού δόθηκε σὲ σένα, δηλαδή μὲ τὸ φωτισμό σου ἀπὸ τὸν Χριστό, «θὰ πορευθοῦν βασιλεῖς καὶ ἔθνη». Ποῦ ὅμως θὰ πορευθοῦν; Στὴ σωτηρία δηλαδή μέσω τῆς πίστεως, σὲ ἔνδοξη καὶ ἀμώμητη ζωή, στὴ γνώση καὶ στὴν ὁμολογία, ποιὸς εἶναι ὁ ἀπὸ τῆ φύση του καὶ ἀληθινὸς Δημιουργὸς καὶ τεχνίτης τῶν ὅλων. Γιατὶ προσκυνοῦσαν τὴν κτίση, καὶ ὄχι τὸν Κτίστη, καὶ πρόσφεραν τὸ σεβασμὸ σὲ ξύλα καὶ πέτρες⁷¹. Ἐπειδὴ ὅμως καταφωτίστηκαν μὲ τὸ φῶς πού σου δόθηκε, καὶ αὐτοί, λέγει, θὰ βαδίσουν τὴν εὐθεῖα καὶ βασιλικὴ ὁδὸ⁷² καὶ δὲν θὰ σκοντάψουν σὲ τίποτε πού θὰ βρεθεῖ μπροστά τους, ἀλλὰ σὰν μέσα στὸ φῶς καὶ τὴν ἡμέρα, μολονότι εἶναι υἱοὶ τῆς νύχτας καὶ τοῦ σκοταδιοῦ, θὰ προσπεράσουν ὅλα τὰ ἐμπόδια.

Στίχ. 4-7. «Σήκωσε ὀλόγυρα τὰ μάτια σου καὶ κοίταξε συγκεντρωμένα τὰ παιδιά σου· νὰ ἔφτασαν ὅλα τὰ παιδιά σου ἀπὸ μακριὰ καὶ τὶς θυγατέρες σου θὰ τὶς σηκώσουν στοὺς ὤμους τους. Τότε θὰ δεῖς καὶ θὰ φοβηθεῖς, θὰ χάσεις τὸ νοῦ σου, γιὰ τὴν ἡμέρα θὰ μεταφερθεῖ σὲ σένα ὁ πλοῦτος τῆς θάλασσας καὶ τῶν

72. Ἄριθμ. 20, 17.

ἤξουσί σοι ἀγέλαι καμήλων, καὶ καλύψουσί σε κάμηλοι
 Μαδιάμ καὶ Γεφάρ (Γαιφά). Πάντες ἐκ Σαβδᾶ ἤξουσι,
 φέροντες χρυσίον καὶ λίβανον, οἴσουσι καὶ λίθον τίμι-
 ον, καὶ τὸ σωτήριον Κυρίου εὐαγγελιοῦνται· καὶ πάντα
 5 τὰ πρόβατα Κηδᾶρ συναχθήσονται σοι, καὶ οἱ κριοὶ
 Ναβαιῶθ ἤξουσί σοι, καὶ ἀνενεχθήσονται δεκτὰ ἐπὶ τὸ
 θυσιαστήριόν μου, καὶ ὁ οἶκος τῆς προσευχῆς μου δο-
 ξασθήσεται».

Οἰκονομίαν ἔχει πλείστην τε ὄσην καὶ σοφὴν ὁ λόγος.
 10 Εὐαγγελίζεται γὰρ καὶ τὴν τῶν ἔθνῶν κλησιν καὶ τῶν δύο
 λαῶν τὴν ἔνωσιν ἐν Χριστῷ, καὶ τῆς τοῦ νόμου σκιᾶς τὴν με-
 ταβολὴν εἰς λατρείαν πνευματικὴν. Πάντα γὰρ ἐν Χριστῷ
 καινά, καὶ τὰ ἀρχαῖα παρῆλθεν, ἔκτισε δὲ αὐτὸς τοὺς δύο
 λαοὺς εἰς ἓνα καινὸν ἄνθρωπον, ποιῶν εἰρήνην καὶ ἀποκα-
 15 ταλλάσων τοὺς ἀμφοτέρους ἐν ἐνὶ σώματι πρὸς τὸν Πατέ-
 ρα. Τούτων ἀπάντων ποιεῖται τὴν προαγόρευσιν, καὶ δὴ
 φησι πρὸς τὴν νοητὴν Ἱερουσαλήμ, τουτέστι τὴν Ἐκκλησί-
 αν, τὴν ἀπ' ἀρχῆς συστάσαν ἐξ Ἰουδαίων· πρῶτοι γὰρ αὐτοὶ
 πεπιστεύκασιν· «³ Ἄρον κύκλω τοὺς ὀφθαλμούς σου, καὶ ἴδε
 20 συνηγμένα τὰ τέκνα σου. Ἴδου γὰρ ἤκασιν πάντες υἱοὶ σου
 μακρόθεν, καὶ αἱ θυγατέρες σου ἐπ' ὤμων ἀρθήσονται». Ὡς
 γὰρ ἐκ παντὸς ἔθνους τε καὶ χώρας συλλέγοντος τοὺς πι-
 στεύσαντας τοῦ θεοῦ καὶ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος σαγη-
 νεύοντος τὴν ὑπ' οὐρανόν, καὶ ὡς εἰς τινα πόλιν εὐπυργοτά-
 25 τὴν ἀποφοιτᾶν ἀναπείθοντος εἰς τὴν διὰ πίστεως χάριν, ἤ-
 γουν εἰς τὴν τῶν ἁγίων τροφήν, φημὶ δὴ τὴν Ἐκκλησίαν, τὰ
 τοιάδε φησί, καθάπερ ἀμέλει καὶ ἐτέρωθί πον· «⁴ Ἔσται γὰρ,
 φησὶν, ἐν ἐσχάταις ἡμέραις ἐμφανὲς τὸ ὄρος Κυρίου, ἔτοι-
 μον ἐπὶ τὰς κορυφὰς τῶν ὄρεων, καὶ μετεωρισθήσεται
 30 ὑπεράνω τῶν βουνῶν, καὶ ἤξουσιν εἰς αὐτὸ ἔθνη πολλὰ καὶ
 ἐροῦσι· Δεῦτε, ἀναβῶμεν εἰς τὸ ὄρος Κυρίου, καὶ εἰς τὸν οἶ-
 κον τοῦ Θεοῦ Ἰακώβ, καὶ ἀναγγελεῖ ἡμῖν τὴν ὁδὸν αὐτοῦ,

ἔθνῶν καὶ τῶν λαῶν, καὶ θὰ φτάσουν σ' ἑσένα κοπάδια ἀπὸ καμῆλες καὶ θὰ καλύψουν τὴ χώρα σου οἱ καμῆλες τῆς Μαιδιάμ καὶ Γεφάρ. Θὰ ἔρθουν ὄλοι ἀπὸ τὴ Σαββᾶ φέροντας χρυσὸ καὶ λιθᾶνι, θὰ φέρουν ἐπίσης καὶ πολύτιμους λίθους καὶ θὰ κηρύξουν τὸν χαρμόσυνο λόγο τῆς σωτηρίας ἀπὸ τὸν Κύριο. Ἀλλὰ καὶ ὅλα τὰ πρόβατα τοῦ Κηδάρ θὰ συναχθοῦν σὲ σένα, καὶ θὰ ρθοῦν σ' ἑσένα καὶ τὰ κριάρια τοῦ Ναβαιώθ, καὶ θὰ προσφερθοῦν δεκτὰ σφάγια πάνω στὸ θυσιαστήριό μου, καὶ θὰ δοξασθεῖ ὁ οἶκος τῆς προσευχῆς μου».

Ὁ λόγος ἔχει μεγάλη καὶ σοφὴ οἰκονομία. Γιατὶ εὐαγγελίζεται καὶ τὴν κλήση τῶν ἔθνῶν καὶ τὴν ἔνωση τῶν δύο λαῶν στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, καὶ τὴ μεταβολὴ τῆς σκιαῆς τοῦ νόμου σὲ λατρεία πνευματικῆ. Γιατὶ ὅλα τὰ κηρυττόμενα ἀπὸ τὸν Χριστὸ εἶναι καινούργια, καὶ τὰ παλαιὰ ἔχουν περᾶσει, καὶ αὐτὸς ἔνωσε τοὺς δύο λαοὺς σὲ ἓνα καινούργιο ἄνθρωπο, κάνοντας εἰρήνη καὶ συμφιλιώνοντας τοὺς δύο λαοὺς μὲ ἓνα σῶμα μὲ τὸν Πατέρα. Κάνει ὅλων αὐτῶν τὴν προαγγελία καὶ λέγει στὴ νοητὴ Ἱερουσαλήμ, δηλαδή στὴν Ἐκκλησία, ποὺ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ εἶχε συσταθεῖ ἀπὸ Ἰουδαίους· γιατί αὐτοὶ εἶχαν πιστέψει πρῶτοι· «Σήκωσε ὀλόγυρα τὰ μάτια σου καὶ κοίταξε τὰ παιδιά σου ποὺ ἔχουν συναχθεῖ. Νά, ἦρθαν ὅλα τὰ παιδιά σου ἀπὸ μακριά, καὶ θὰ πάρουν τίς θυγατέρες σου στοὺς ὤμους τους». Ἐπειδὴ ἀπὸ κάθε ἔθνος καὶ χώρα συλλέγει ἐκείνους ποὺ πίστεψαν, σαγηνεύοντας μὲ τὸ θεῖο κήρυγμα τὴν οἰκουμένη καὶ πείθοντας τοὺς ἀνθρώπους νὰ προσέρχονται, σὰν σὲ κάποια καλοπυργωμένη πόλη, στὴ χάρη μέσω τῆς πίστεως, δηλαδή στὴν τροφὴ τῶν ἁγίων, καὶ ἐννοῶ βέβαια τὴν Ἐκκλησία, λέγει αὐτὰ τὰ λόγια, ὅπως βέβαια καὶ κάπου ἄλλοῦ λέγει· «Θὰ γίνε φανερό τίς τελευταῖες ἡμέρες τὸ ὄρος τοῦ Κυρίου, ἔτοιμο στίς κορυφές τῶν ὄρεων, καὶ θὰ ὑψωθεῖ πάνω ἀπὸ τὰ βουνά, καὶ θὰ φτάσουν σ' αὐτὸ πολλὰ ἔθνη καὶ θὰ ποῦν· Ἐλᾶτε ν' ἀνεβοῦμε στὸ ὄρος τοῦ Κυρίου καὶ στὸν οἶκο τοῦ Θεοῦ Ἰακώβ, καὶ θὰ μᾶς δείξει τὸ δρόμο του, τὸν ὁποῖο

καὶ πορευσόμεθα ἐν αὐτῇ». Τέκνα δὴ τῆς Ἱερουσαλήμ οὐχὶ μόνοι λέγοντο ἂν οἱ ἐξ αἵματος Ἰσραήλ, ἀλλὰ γὰρ καὶ ἅπαντες οἱ ἐκ παντὸς ἔθνος καὶ χώρας κεκλημένοι διὰ πίστεως εἰς τὸ τῆς ἀληθείας φῶς Ὡς γὰρ ὁ πάνσοφος γράφει Παῦλος, «Οὐ πάντες οἱ ἐξ Ἰσραήλ, οὗτοι Ἰσραήλ, οὐδ' ὅτι εἰσὶ σπέρμα Ἀβραάμ, πάντες τέκνα, ἀλλὰ τὰ τέκνα τῆς ἐπαγγελίας λογίζεται εἰς σπέρμα». Εἴρηται δὲ παρὰ Θεοῦ πρὸς τὸν θεσπέσιον Ἀβραάμ, ὅτι «Πατέρα πολλῶν ἐθνῶν τέθεικά σε».

Οὐκοῦν ὡς ἤδη πληθὺς συναγηγευμένης ἐξ ἐθνῶν καὶ 10 προσκυνούσης Χριστῷ· «⁷³ Ἄρον», φησί, «κύκλω τοὺς ὀφθαλμούς σου», τουτέστιν ἅπασαν περιάθρει τὴν οἰκουμένην, καὶ ἐκ παντὸς μέρους αὐτῆς ὄψει τρέχοντα πρὸς σέ τὰ σὰ τέκνα, ἥξουσι δέ, καίτοι μακρὰν ὄντες ποτέ, μακρὰν δὲ οὐ τοπικῶς, ἀλλὰ κατὰ γνώμην καὶ διάθεσιν νοῦ. Καὶ γοῦν 15 ἔφη τις τῶν ἁγίων προφητῶν τοῖς ἀποδραμοῦσι τοῦ εἰδέ-
ναι τὸν φύσει τε καὶ ἀληθῶς ὄντα Θεόν· «Μνήσθητε, οἱ μακρὰν τοῦ Κυρίου, καὶ Ἱερουσαλήμ ἀναθήτω ἐπὶ τὴν καρδίαν ὑμῶν». Γέγραφε δὲ καὶ ὁ πάνσοφος Παῦλος περὶ Χριστοῦ, ὅτι «Ἐλθῶν εὐηγγελίσατο εἰρήνην τοῖς μακρὰν καὶ 20 τοῖς ἐγγύς». Ἐπιστέλλει δὲ καὶ τοῖς ἐξ ἐθνῶν· «Διαμνημονεύετε ὑμεῖς τὰ ἔθνη, οἱ λεγόμενοι ἀκροβυστία ὑπὸ τῆς λεγομένης ἐν σαρκὶ περιτομῆς χειροποιήτου, ὅτι ἦτε ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ χωρὶς Χριστοῦ ἀπηλλοτριωμένοι τῆς ἐλπίδος τοῦ Ἰσραήλ καὶ ξένοι τῶν διαθηκῶν τῆς ἐπαγγελίας, ἐλπίδα 25 μὴ ἔχοντες καὶ ἄθεοι ἐν τῷ κόσμῳ, νῦν δὲ ὑμεῖς οἱ ποτὲ ὄντες μακρὰν, ἐγγύς ἐγενήθητε ἐν τῷ αἵματι τοῦ Χριστοῦ». Οἱ γὰρ ὅλως Θεὸν οὐκ εἰδότες τὸν φύσει τε καὶ ἀληθῶς, μακρὰν εἶναι λέγονται, καὶ εἰσὶ, κατὰ διάθεσίν τε καὶ γνώμην, ὡς ἔφην.

73. Ἦσ. 2, 2-3.

74. Ρωμ. 9, 6, 9.

75. Γέν. 17, 5.

76. Ἱερ. 28 (51), 50.

καὶ θὰ βαδίσομε»⁷³. Τέκνα τῆς Ἱερουσαλήμ λέγονται ὄχι μόνο οἱ ἔξ αἵματος Ἰσραηλιῖτες, ἀλλὰ καὶ ὅλοι ὅσοι κλήθηκαν ἀπὸ κάθε ἔθνος καὶ χώρα μέσω τῆς πίστεως στὸ φῶς τῆς ἀλήθειας. Γιατί, ὅπως γράφει ὁ πάνσοφος Παῦλος, «Δὲν εἶναι Ἰσραηλιῖτες ὅλοι ὅσοι κατὰγονται ἀπὸ τὸν Ἰσραήλ, οὔτε ἐπειδὴ εἶναι ἀπόγονοι τοῦ Ἀβραάμ, εἶναι ὅλοι τέκνα του, ἀλλὰ ὡς ἀπόγονοί του θεωροῦνται τὰ τέκνα τῆς ἐπαγγελίας»⁷⁴. Ἔχει λεχθεῖ ἐπίσης ἀπὸ τὸν Θεὸ στὸν θεσπέσιο Ἀβραάμ: «Σὲ ὄρισα νὰ γίνεις πατέρας πολλῶν λαῶν»⁷⁵.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ἤδη ἔχει συναχθεῖ πλῆθος ἀπὸ τὰ ἔθνη καὶ προσκυνεῖ τὸν Χριστό, «Γύρισε», λέγει, «ὀλόγυρα τὰ μάτια σου» δηλαδή κοίταξε ὅλη τὴν οἰκουμένη, καὶ θὰ δεῖς ἀπὸ κάθε γωνιά τῆς νὰ τρέχουν σὲ σένα τὰ παιδιά σου, καὶ θὰ ἔρθουν, ἂν καὶ κάποτε ἦταν μακριὰ, μακριὰ βέβαια ὄχι τοπικά, ἀλλὰ ὡς πρὸς τὴ γνώμη καὶ τὴ διάθεση τοῦ νοῦ. Καὶ πράγματι εἶπε κάποιος ἀπὸ τοὺς ἁγίους προφῆτες σὲ ἐκείνους πού ἀπέφυγαν νὰ γνωρίσουν τὸν ἀπὸ τὴ φύση του καὶ ἀληθινὸ Θεό: «Θυμηθεῖτε, σεῖς πού εἶστε μακριὰ ἀπὸ τὸν Κύριο, καὶ ἡ Ἱερουσαλήμ ἃς μπεῖ στὴν καρδιά σας»⁷⁶. Ἐγραψε ἐπίσης καὶ ὁ πάνσοφος Παῦλος γιὰ τὸν Χριστό: «Ὅταν ἦρθε κήρυξε τὸ χαρμόσυνο μήνυμα τῆς εἰρήνης σὲ ὅσους ἦταν μακριὰ καὶ σὲ ὅσους ἦταν κοντὰ»⁷⁷. Στέλνει ἐπίσης ἐπιστολὴ καὶ στοὺς ἐθνικοὺς καὶ λέγει: «Νὰ θυμᾶστε ἐσεῖς τὰ ἔθνη, σεῖς πού ὀνμάζεσθε ἀπερίτμητοι ἀπὸ ἐκείνους πού ὀνομάζονται περιτομὴ πού γίνεται στὴ σὰρκα μὲ τὸ χέρι, ὅτι τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἦσασταν χωρὶς Χριστό, ἀποξενωμένοι ἀπὸ τὴν ἐλπίδα τῶν Ἰσραηλιτῶν καὶ ξένοι ἀπὸ τῆς διαθήκης τῆς ἐπαγγελίας· δὲν εἶχατε ἐλπίδα καὶ ἦσασταν χωρὶς Θεοῦ μέσα στὸν κόσμον· τώρα ὅμως, ἐσεῖς πού κάποτε ἦσασταν μακριὰ, ἦρθατε κοντὰ χάρη στὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ»⁷⁸. Αὐτοὶ δηλαδή πού δὲν γνωρίζουν καθόλου τὸν Θεὸ τὸν ἀπὸ τὴ φύση του καὶ ἀληθινό, λέγονται ὅτι βρίσκονται μακριὰ, καὶ εἶναι, ὡς πρὸς τὴ διάθεση βέβαια καὶ τὴ γνώμη τους, ὅπως εἶπα.

77. Ἐφ. 2, 17.

78. Ἐφ. 2, 11-13.

Ἄλλ' «ιδου ἤκασι», φησί, τουτέστιν οὐκ εἰς μακράν, οὐδὲ εἰς ἀνάβλησιν ἢ κληῖσις αὐτῶν ἔσται· δραμοῦνται γὰρ ὡσπερ κατὰ πόδα τῶν εὐαγγελικῶν κηρυγμάτων, ποιήσονται δὲ τὴν ἄφιξιν τὴν πρὸς Θεὸν διὰ πίστεως δίχα πόνου 5 παντός, δυσχερείας τε ἀπάσης καὶ ἰδρωτός ἐξηρημένων. «Ἐπ' ὤμων γὰρ ἀρθήσονται»· πέπλασται γὰρ τὸ σχῆμα τοῦ λόγου ὡς ἐκ παραδείγματος τοῦ καθ' ἡμᾶς· τὰ γὰρ τοι νεογνὰ τῶν βρεφῶν τιθηνεῖσθαι φιλεῖ καὶ τοῖς τῶν μητέρων κόλποις καὶ βραχίσιον ἐπαναπαύεσθαι ζητεῖ. Γίνεται 10 τι τοιοῦτον ἐπὶ τῶν καλουμένων ἐκ πλάνης Ἑλληνικῆς, θεραπεύονται γὰρ παρὰ τῶν μυσταγωγῶν, σκληραγωγούμενοι μᾶλλον, οὐδὲ τὴν τραχεῖαν εὐθύς ἰόντες τρίβον, ἀλλ' οἷον διὰ τρυφεραῆς ἀγωγῆς γαλακτοτροφούμενοί τε καὶ ἀναβαίνοντες κατὰ βραχὺ πρὸς ἄνδρα τέλειον, εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ. Καὶ γοῦν ἐνετέλλετο 15 μὲν τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις βαπτίζεῖν πάντα τὰ ἔθνη εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, διδάσκειν τε αὐτὰ τηρεῖν πάντα ὅσαπερ αὐτοῖς ἐνετείλατο. Οἱ δὲ καὶ τοῦτο δραῖν ἐθέλοντες φορτικὸν οὐδὲν ἐπετίθεσαν 20 ἐν ἀρχαῖς τοῖς πιστεύουσιν, εὐτεχνία χρώμενοι διδασκαλικῆ. Γεγράφασι γὰρ τοῖς ἐξ ἐθνῶν, ὅτι «Ἔδοξε τῷ ἁγίῳ Πνεύματι καὶ ἡμῖν, μηδὲν πλέον ἐπιτίθεσθαι ὑμῖν βάρους, πλὴν ἀπέχεσθαι ὑμᾶς πορνείας καὶ πνικτοῦ καὶ αἵματος». Γράφει δὲ τισι καὶ ὁ πανάριστος Παῦλος, ὅτι «Γάλα ἐπότι- 25 σα ὑμᾶς, οὐ βρωμα, οὐπω γὰρ ἠδύνασθε, ἀλλ' οὐδὲ ἔτι νῦν δύνασθε». Τελείων δὲ ἔστιν ἡ στερεὰ τροφή τῶν διὰ τὴν ἔξιν τὰ αἰσθητήρια τῆς καρδίας γεγυμνασμένα ἐχόντων πρὸς διάκρισιν καλοῦ τε καὶ κακοῦ

Οὐκοῦν ἐπ' ὤμων ἀρθήσονται, φησίν, οἱ υἱοί σου καὶ 30 αἱ θυγατέρες σου, τότε δὲ ὄψει καὶ φοβηθήσῃ καὶ ἐκστήσῃ, ἀντὶ τοῦ, θαυμάσεις· οὕτω γὰρ που καὶ ὁ θεσπέσιος Ἀββα-

Ἄλλὰ «Νό», λέγει, «ἔφτασαν», δηλαδή δὲν θ' ἀργήσῃ ἡ κλήση τους, οὔτε θ' ἀναβλήθεϊ. Γιατὶ θὰ τρέξουν καταπόδας κατὰ κάποιο τρόπο τῶν εὐαγγελικῶν κηρυγμάτων, καὶ θὰ πραγματοποιήσουν τὴν ἄφιξή τους στὸν Θεὸ μὲ τὴν πίστη, χωρὶς κανένα κόπο καὶ καμμιά δυσκολία καὶ ἀπαλλαγμένη ἀπὸ ἰδρώτα. Γιατὶ «Θὰ τοὺς σηκώσουν στοὺς ὤμους τους». Ὁ λόγος διατυπώθηκε σύμφωνα μὲ παράδειγμα αὐτῶν ποὺ συμβαίνουν σὲ μᾶς. Τὰ βρέφη δηλαδή θέλουν νὰ θηλάζουν καὶ ἀγαποῦν ν' ἀναπαύονται στὴν ἀγκυαλιὰ καὶ στὰ χέρια τῶν μητέρων τους. Κάτι τέτοιο συμβαίνει καὶ μ' αὐτοὺς ποὺ καλοῦνται στὴν πίστη ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ πλάνη. Γιατὶ ὑπηρετοῦνται ἀπὸ τοὺς διδασκάλους τους, ἐκπαιδευόμενοι ὄχι αὐστηρά, οὔτε ἀκολουθώντας ἀμέσως τὸν τραχὺ δρόμο, ἀλλὰ μὲ τρυφερὴ ἀγωγή τοὺς προσφέρεται γάλα καὶ προχωροῦν λίγο λίγο πρὸς τὸν τέλειο ἄνδρα, σὸ μέτρο τῆς ὀλοκληρωμένης ἡλικίας τοῦ Χριστοῦ. Καὶ πράγματι ἔδωσε βέβαια ἐντολὴ στοὺς ἁγίους ἀποστόλους νὰ βαπτίζουσιν ὅλα τὰ ἔθνη σὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ νὰ τοὺς διδάσκουν νὰ τηροῦν ὅλα ὅσα τοὺς εἶχε παραγγείλει, αὐτοὶ ὅμως, θέλοντας νὰ τὸ κάνουν καὶ αὐτό, τίποτε τὸ βαρὺ δὲν ἐπέβαλλαν στὴν ἀρχὴ σὲ ἐκείνους ποὺ πίστευαν, χρησιμοποιώντας διδασκαλία παιδαγωγικὴ. Γιατὶ ἔγραφαν στοὺς ἐθνικούς: «Φάνηκε καλὸ σὸ ἅγιο Πνεῦμα καὶ σ' ἐμᾶς νὰ μὴ σᾶς προσθέτομε κανένα βάρος, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ν' ἀπέχε-ται ἀπὸ τὴν πορνεία, τὸ κρέας πνιγμένων ζώων, καὶ τὸ αἷμα τῶν εἰδωλόθυτων»⁷⁹. Γράφει ἐπίσης καὶ ὁ πανάριστος Παῦλος: «Σᾶς πότισα γάλα, ὄχι τροφὴ στερεά, γιατί δὲν μπορούσατε νὰ τὴ δεχθεῖτε, ἀλλ' οὔτε καὶ τώρα μπορείτε»⁸⁰. Γιατὶ ἡ στερεὰ τροφὴ εἶναι προορισμένη γιὰ τοὺς τέλειους, οἱ ὅποιοι ἕξαιτίας τῆς συνή-θειας ἔχουν τὰ αἰσθητήρια τῆς καρδιάς γυμνασμένα γιὰ τὴ διάκρι-ση τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ.

Θὰ πάρουν λοιπόν, λέγει, στοὺς ὤμους τους τοὺς υἱοὺς καὶ τίς θυγατέρες σου, «καὶ τότε θὰ δεῖς καὶ θὰ φοβηθεῖς καὶ θὰ θγεῖς ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ σου», ἀντὶ νὰ πεῖ θὰ θαυμάσεις. Κάτι τέτοιο λέγει

κούμ· «Κύριε», φησίν, «εἰσακήκοα τὴν ἀκοήν σου, καὶ ἐφο-
 βήθην. Κατενόησα τὰ ἔργα σου, καὶ ἐξέστην». Κατειθίμε-
 θα δέ πως καὶ ἡμεῖς αὐτοί, τό, “ἐξέστην”, ἔσθ’ ὅτε λέγειν,
 ὅταν τι τῶν παραδόξων ὑπό του γενέσθαι συμβῆ. Θαυμά-
 5 σεις τοίνυν, φησί, καὶ ποία τούτου γενήσεται πρόφασις;
 «Μεταβαλεῖ γὰρ εἰς σὲ πλοῦτος θαλάσσης καὶ ἐθνῶν καὶ
 λαῶν». Σαφεστέραν ἐν τούτοις ποιεῖται τὴν προαγόρευσιν,
 τοῦ ὅτι κεκλήσεται κατὰ καιροῦς εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας
 τῶν ἐθνῶν ἢ πληθύς. Ἦν μὲν γὰρ ἐν τοῖς νοτιωτέροις κλί-
 10 μασι τῶν Ἰουδαίων ἡ χώρα, τὰ γε μὴν πρὸς ἄρκτον καὶ θά-
 λασσαν καὶ πόλεις καὶ τὰς ἐπ’ αὐτῇ κειμένας χώρας αἱ τῶν
 ἐθνῶν ἀγέλαι διεμοιρῶσαντο. Ἐπειδὴ δὲ τῆς ἀρχαίας ἀπά-
 τῆς ἀπονοστήσαντες τὴν εἰς τὰ ἀμείνω μεταβολὴν ἐσχίκα-
 σι κεκλημένα πρὸς ἐπίγνωσιν τοῦ κατὰ φύσιν ὄντος Θεοῦ
 15 διὰ τῶν ἱερουργούντων τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ, ταύ-
 τητοί φησι μεταβαλεῖν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς θαλάσσης
 τὸν πλοῦτον· πλοῦτος δέ, ὡς ἔφην, τῶν πρὸς θαλάσσης κει-
 μένων πόλεων καὶ χωρῶν οἱ κατοικοῦντες ἐν αὐταῖς.

«Ἦξουσι δέ σοι», φησί, «καὶ ἀγέλαι καμήλων, καὶ κα-
 20 λύψουσί σε κάμηλοι Μαδιὰμ καὶ Γεφάρ». Ἦθη μὲν γὰρ
 περὶ οἰκα τῆς Ἱερουσαλήμ καὶ τὰς ὁμόρους ἔχοντα, Μαδιη-
 ναῖοί τε καὶ οἱ ἐκ Γεφάρ. Ἦσαν γὰρ βδελυροὶ καὶ ἀκρόβυ-
 στοὶ καὶ εἰδωλολάτραι, ἀλλ’ ὅτι κεκλήσονται καὶ αὐτοὶ καὶ
 καρποφορήσουσι τῷ Θεῷ διαδείκνυσιν ἐν τούτοις. Ἦσαν
 25 μὲν γὰρ ἐμβάται καμήλων καὶ τὰς τοῦ ζῆν ἀφορμὰς ἀπὸ γε
 τοῦ μάχεσθαι καὶ κτηνοτροφεῖν ἐπορίζοντο· Ἦσαν δὲ ὅτι
 μάλιστα τοῖς ἐξ Ἰσραήλ, ἀλλ’ οἱ ποτὲ πλανώμενοι βέβηλοί
 τε καὶ ἄμικτοι τοῖς ἡγιασμένοις Ἦξουσι, φησίν, οὐ καθ’ ἓνα
 μᾶλλον, ἀγγεληδὸν δὲ ὡσπερ καὶ κατὰ πληθύν, ἢ καμήλοις
 30 ἐποχούμενοι, ἦγουν ἅπερ ἔχουσι προσκομίζοντες καὶ τοῖς
 κατὰ χεῖρα τιμῶντες Θεόν. «Ἦξουσι δὲ πάντες ἐκ Σαββά

καὶ ὁ θεσπέσιος ᾿Αβδακούμ· «Κύριε, ἄκουσα τὴ φωνή σου καὶ φοβήθηκα. ᾿Εβάλα στὸ νοῦ μου τὰ ἔργα σου καὶ ἔνοιωσα κατάπληξη»⁸¹. Συνηθίζομε κατὰ κάποιον τρόπο καὶ ἡμεῖς νὰ λέμε πολλές φορές τὸ «ἐξεπλάγην» ὅταν συμβεῖ νὰ γίνεῖ ἀπὸ κάποιον κάτι ἀπὸ τὰ παράδοξα. «Θὰ θαυμάσεις» λοιπὸν λέγει· καὶ ποιά εἶναι ἡ ἀφορμὴ γι' αὐτὸ; Γιατὶ «Θὰ μεταφερθοῦν σ' ἐσένα τὰ πλούτη τῆς θάλασσας καὶ τῶν ἔθνῶν καὶ τῶν λαῶν». Μὲ αὐτὰ κάνει σαφέστερη τὴν προαγγελία γιὰ τὸ ὅτι θὰ κληθεῖ κάποτε τὸ πλῆθος τῶν ἔθνῶν στὴν ἐπίγνωση τῆς ἀλήθειας. Ἡ χώρα δηλαδὴ τῶν Ἰουδαίων βρισκόταν στὰ νοτιότερα κλίματα, ἐνῶ τὶς πρὸς βορρᾶν καὶ τὴ θάλασσα πόλεις καὶ τὶς χῶρες ποὺ βρίσκονταν ἐκεῖ τὶς μοιράσθηκαν τὰ πλῆθη τῶν ἔθνῶν. Ἐπειδὴ ὅμως, ἀφοῦ ἀπομακρύνθηκαν ἀπὸ τὴν ἀρχαία ἀπάτη, ἀπέκτησαν τὴ μεταβολὴ πρὸς τὰ καλύτερα καλεσμένα στὴν ἐπίγνωση τοῦ ἀπὸ τὴ φύση τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τοὺς κήρυκες τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ, γι' αὐτὸ λοιπὸν λέγει, ὅτι μεταφέρθηκαν στὴν Ἐκκλησία τὰ πλούτη τῆς θάλασσας καὶ «πλούτη», ὅπως εἶπα, τῶν πόλεων καὶ τῶν χωρῶν ποὺ βρίσκονται πρὸς τὴ θάλασσα εἶναι οἱ κάτοικοι αὐτῶν.

«Καὶ θὰ ρθοῦν», λέγει, «σ' ἐσένα οἱ ἀγέλες τῶν καμηλῶν καὶ θὰ σὲ σκεπάσουν οἱ καμηῆλες τῶν Μαδιὰμ καὶ Γεφάρ». Γιατὶ οἱ Μαδιανῖτες καὶ οἱ Γεφαραῖοι ἦταν ἔθνη περίοικα τῆς Ἱερουσαλήμ καὶ κατοικοῦσαν στίς γειτονικὲς πόλεις. Ἦταν βδελυροὶ καὶ ἀπερίτμητοι καὶ εἰδωλολάτρες, ἀλλὰ μὲ αὐτὰ ποὺ λέγονται ἐδῶ δείχνει ὅτι θὰ κληθοῦν καὶ αὐτοὶ καὶ θὰ καρποφορήσουν γιὰ τὸν Θεό. Γιατὶ ἀνέβαιναν σὲ καμηῆλες καὶ τὰ βιοποριστικὰ μέσα τὰ κέρδιζαν ἀπὸ πολέμους καὶ τὴν κτηνοτροφία, καὶ ἦταν πολὺ ἐχθρικοὶ πρὸς τοὺς Ἰσραηλῖτες· ἀλλ' αὐτοὶ οἱ πλανώμενοι, οἱ βέβηλοι καὶ οἱ ὅποιοι δὲν εἶχαν καμμιά σχέση μὲ τοὺς ἁγιασμένους, θὰ ρθοῦν, λέγει, ὄχι ἕνας ἕνας, ἀλλὰ ἔτσι ἀγγεληδὸν μᾶλλον καὶ κατὰ πλήθη, ἢ ἀνεβασμένοι πάνω σὲ καμηῆλες, ἢ προσφέροντας ὅ,τι εἶχαν καὶ τιμώντας τὸν Θεὸ μὲ ὅ,τι κρατοῦσαν στὰ χέρια τους. «Θὰ ρθοῦν

φέροντες χρυσίον καὶ λίβανον, οἴσουσι καὶ λίθον τίμιον, καὶ τὸ σωτήριον Κυρίου εὐαγγελιοῦνται». Χώρα πάλιν ἐστὶν ἡ Σαβδᾶ τῆς Ἀράβων ἐπέκεινα, καὶ ἀγχοῦ μᾶλλον θαλάσσης Ἐρυθρᾶς, ἐξ ἧς ἡ Σαβδᾶ ἢ τῶν Αἰθιοπῶν βασί-
 5 λισσα ἐν τοῖς Σολομῶντος καιροῖς ἐπεφοίτησε τῇ Ἱερουσα-
 λήμ. Γονιμωτάτη δὲ ἡ χώρα λιβανωτοῦ, χρυσοῦ τε καὶ λί-
 θων τῶν Ἰνδικῶν. Ἡξουσι τοίνυν, φησί, καρποφοροῦντες
 εἰς δόξαν Θεοῦ καὶ προσάγοντες λίβανον καὶ χρυσὸν καὶ
 λίθους, ἡγουν τὴν ἐξ ἔργων ἀγαθῶν εὐοσμίαν καὶ φαιδρό-
 10 τητα νοητὴν καὶ πλοῦτον πνευματικόν. «Εὐαγγελιοῦνται
 δὲ καὶ τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ». Πλείστοι μὲν γὰρ ὅσοι κέ-
 κληνται μὲν ἐξ ἔθνῶν, σεσοφωμένοι δὲ τὴν καρδίαν, καὶ
 τῶν ἱερῶν δογμάτων νοῦν λαβόντες ἐπιστήμονα διδασκα-
 λικὸν ἐσχήκασιν τὸ ἀξίωμα, καὶ τὴν παρὰ τοῦ πάντων ἡμῶν
 15 Σωτῆρος Χριστοῦ σωτηρίαν τε καὶ χάριν ἐτέροις διακη-
 ρύττοντες, τὸν τῆς γνησιότητος ἀνεδήσαντο στέφανον.

«Ἡξουσι δέ σοι, φησί, καὶ τὰ πρόβατα Κηδᾶρ, καὶ οἱ
 κριοὶ Ναβαιῶθ, καὶ ἀνενεχθήσονται δεκτὰ ἐπὶ τὸ θυσια-
 στήριόν μου». Κηδᾶρ δὲ καὶ Ναβαιῶθ χώραι πάλιν ἕτεραι
 20 λιπαραί τε καὶ εὐβοτοί, καὶ πλείστους μὲν ἔχουσαι τοὺς
 ἐνοικοῦντας αὐταῖς, πλὴν εἰδωλολάτρας καὶ πεπλανημέ-
 νους, Ἀλλὰ καὶ οὗτοι, φησί, κριοὺς καὶ πρόβατα προσοί-
 σουσι, καὶ πάντα ἔσται δεκτὰ ἐπὶ τὸ θυσιαστήριόν μου.
 καίτοι κατὰ γε τὸν Μωσέως νόμον οὐκ ἐξῆν ἄλλογενέσι
 25 προσάγειν θυσίας τῷ Θεῷ, οὐδ' ἂν εἰ προσῆγον δεκτὰς
 ἐποιήσατό τις αὐτάς. Ἀλλ' ἰδοὺ προστάττει Θεὸς δεκτὰς
 εἶναι καὶ ταύτας τοῖς ἁγίοις θυσιαστηρίοις, Ἐν γὰρ Χρι-
 στῷ Ἰησοῦ οὐκ ἔστι δούλος, οὐδὲ ἐλεύθερος, βάρβαρος, Σκύ-
 θης, Ἕλληνας τε καὶ Ἰουδαῖος, ἀλλὰ πάντα καὶ ἐν πᾶσι Χρι-
 30 στός, Ἐν γὰρ γεγονάσιν οἱ δύο λαοί, κατενεγκόντος αὐτοῦ
 τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ, καὶ τὸν νόμον τῶν ἐντολῶν ἐν

ὅλοι ἀπὸ τὴν χώρα Σαββᾶ, φέρνοντας χρυσάφι καὶ λιθάνι καὶ λίθους πολύτιμους, καὶ θὰ κηρύξουν τὸν χαρμόσυνο καὶ σωτήριο λόγο τοῦ Κυρίου». Ἡ Σαββᾶ εἶναι χώρα πέρα ἀπὸ τὴν χώρα τῶν Ἀράβων καὶ πλησίον τῆς Ἐρυθρᾶς Θάλασσης, ἀπὸ τὴν ὁποία, ἡ Σαββᾶ, ἡ βασίλισσα τῶν Αἰθιοπῶν, πῆγε τὴν ἐποχὴ τοῦ Σολομώντα στὴν Ἱερουσαλήμ⁸². Ἡ χώρα αὕτη εἶναι πλουσιότατη ἀπὸ λιθάνι, χρυσὸ καὶ λίθους ἰνδικούς. Θὰ ῥθοῦν λοιπὸν, λέγει καρποφορώντας πρὸς δόξα τοῦ Θεοῦ καὶ προσφέροντας λιθάνι, χρυσάφι καὶ λίθους πολύτιμους, δηλαδή τὴν εὐωδία τῶν ἀγαθῶν ἔργων καὶ τὴ νοητὴ χαρὰ καὶ τὸν πνευματικὸ πλοῦτο. «Καὶ θὰ κηρύξουν τὸν χαρμόσυνο καὶ σωτήριο λόγο τοῦ Θεοῦ». Γιατὶ πάρα πολλοὶ κλήθηκαν ἀπὸ τὰ ἔθνη μὲ σοφία στὸ νοῦ καὶ ἀφοῦ ἀπέκτησαν τὴ γνώση τῶν ἱερῶν δογμάτων, ἔλαβαν τὸ ἀξίωμα τοῦ διδασκάλου, καὶ κηρύττοντας σὲ ἄλλους τὴ σωτηρία καὶ τὴ χάρη πού δίνει ὁ Σωτήρας ὅλων μας Χριστός, στεφανώθηκαν μὲ τὸ στεφάνι τῆς γνησιότητος.

«Θὰ ἔρθουν», λέγει, «καὶ τὰ πρόβατα τῆς Κηδᾶρ καὶ τὰ κριάρια τῆς Ναβαιώθ, καὶ θὰ προσφερθοῦν καὶ θὰ γίνουν δεκτὰ ἐπάνω στὸ θυσιαστήριό μου». Ἡ Κηδᾶρ καὶ ἡ Ναβαιώθ εἶναι πάλι ἄλλες πόλεις πλούσιες καὶ κατάλληλες γιὰ βοσκή καὶ ἔχουν πάμπολλους κατοίκους, πλὴν ὅμως εἶναι εἰδωλόλατρες καὶ πλανημένοι. Ἀλλὰ καὶ αὐτοί, λέγει, θὰ προσκομίσουν κριάρια καὶ πρόβατα καὶ ὅλα θὰ γίνουν δεκτὰ στὸ θυσιαστήριό μου. Ἄν καὶ βέβαια σύμφωνα μὲ τὸν Μωσαϊκὸ νόμο δὲν ἐπιτρεπόταν σὲ ἄλλοθενεῖς νὰ προσφέρουν θυσίαι στὸν Θεό, οὔτε καὶ ἂν πρόσφερε κάποιος θὰ γίνονταν δεκτὲς ἀπὸ αὐτόν⁸³. Ἀλλὰ νᾶ, προστάζει ὁ Θεὸς νὰ εἶναι καὶ αὐτὲς δεκτὲς στὰ ἅγια θυσιαστήριά του. Γιατὶ γιὰ τὸν Ἰησοῦ Χριστὸ δὲν ὑπάρχει δοῦλος, οὔτε ἐλεύθερος, βάρβαρος, Σκύθης, Ἕλληνας καὶ Ἰουδαῖος, ἀλλὰ ὅλα καὶ σὲ ὅλα εἶναι ὁ Χριστός⁸⁴. Οἱ δύο λαοὶ ἔγιναν ἓνα, ἀφοῦ γκρέμισε τὸ μεσότοιχο πού τοὺς χώριζε καὶ κατάργησε μὲ τὴ διδασκαλία τὸ νόμο

82. Γ Βασ. 10, 1-13.

83. Λευϊτ. 22, 25.

84. Κολ. 3, 11.

δόγμασι καταργήσαντος. Δεκταὶ τοίνυν αἱ πάντων θυσίαι, προσιόντων Θεῷ διὰ τῆς πίστεως ἐν Χριστῷ. Ἐδοξάσθη δὲ ὁ οἶκος τῆς προσευχῆς τοῦ Θεοῦ. Καί μοι πάλιν ἄθρει τοῦ λόγου τὸ βάθος· οὐ γὰρ θυσιῶν καὶ καπνῶν οἶκον ἔτι βούλεται καλεῖσθαι τὴν Ἐκκλησίαν, καθάπερ ἀμέλει καὶ τὸν ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις ναόν, εὐχῆς δὲ μᾶλλον, τουτέστι, λατρείας πνευματικῆς. Ψάλλει δέ που καὶ φησὶν ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ· «Κατευθυνθήτω ἡ προσευχή μου, ὡς θυμίαμα ἐνώπιόν σου, ἔπαρσις τῶν χειρῶν μου θυσία ἔσπερινή». Σημειωτέον δὲ ὅτι τοῦτον τὸν στοῖχον καὶ αὐτὸς ὁ Σωτὴρ διεμνημόνευσέ που ταῖς Ἰουδαίων ἐμπορίαις ἐπιτιμιῶν, καὶ λέγων· «Γέγραπται· Ὁ οἶκός μου, οἶκος προσευχῆς κληθήσεται, ὑμεῖς δὲ αὐτὸν ποιεῖτε σπήλαιον ληστῶν». Ὅτε τοίνυν οἶκος γέγονε προσευχῆς, τότε καὶ δεδόξασται.

15 **Στίχ. 8-9.** «Τίνες οἶδε ὡς νεφέλαι πέτανται καὶ ὡς περισσότεραι σὺν νεοσσοῖς; Ἐμὲ νῆσοι ὑπέμειναν, καὶ πλοῖα θαρσεῖς ἐν πρώτοις, ἀγαγεῖν τὰ τέκνα σου μακρόθεν, καὶ τὸν ἄργυρον καὶ τὸν χρυσὸν μετ' αὐτῶν διὰ τὸ ὄνομα Κυρίου τὸ ἅγιον, καὶ διὰ τὸν Ἅγιον τοῦ Ἰσραὴλ ἔνδοξον εἶναι».

20

Ἐνεστι πάλιν ἐν τούτοις ἰδεῖν τὸ τῆς Ἐκκλησίας πρόσωπον εἰσκεκομισμένον, ἥτοι τῆς νοητῆς Ἱερουσαλήμ, «ἄρον» ὥσπερ «ἐν κύκλῳ τοὺς ὀφθαλμούς», καθὰ προστέτακται παρὰ Θεοῦ, εἶτα καταπεπλανημένης τῶν ἐπ' αὐτῇ
25 τρεχόντων τὸ πλῆθος καὶ τῶν διὰ πίστεως συναγηγεργμένων τὸν ἀριθμοῦ παντὸς ἐπέκεινα δῆμον. «Τίνες γὰρ οἶδε πέτανται», φησὶν, «ὡς νεφέλαι καὶ ὡς περισσότεραι σὺν νεοτοῖς;». Σαγηνεύονται γὰρ διὰ πίστεως, οὐ πρεσβύται μόνον, ἀλλὰ γὰρ σὺν αὐτοῖς καὶ νέοι, καὶ ὁμοῦ παισι πατέρες,
30 καὶ θυγατράσι μητέρες. Οὐκοῦν κατὰ πάσης ἡλικίας τὸ τῶν εὐαγγελικῶν κηρυγμάτων ἀπλοῦται λῖνον, καὶ τοῦτο, οἶμαι, ἐστὶ τὸ ἐν τῇ βίβλῳ Ψαλμῶν γεγραμμένον· «Νεανί-

τῶν ἐντολῶν. Εἶναι δεκτὲς λοιπὸν οἱ θυσίαις ὅλων ὅταν προσέρχονται στὸν Θεὸ μέσω τῆς πίστεως στὸν Χριστό. Δοξάσθηκε ὁμως καὶ ὁ οἶκος προσευχῆς τοῦ Θεοῦ. Πρόσεχε καὶ πάλι σὲ παρακαλῶ τὸ βάθος τοῦ λόγου· γιατί δὲν θέλει νὰ καλεῖται ἡ Ἐκκλησία οἶκος θυσιῶν καὶ καπνῶν, ὅπως βέβαια καὶ ὁ ναὸς τῆς Ἱερουσαλήμ, ἀλλὰ οἶκος προσευχῆς, δηλαδή λατρείας πνευματικῆς. Καὶ ψάλλει κάπου ὁ ἑξαίσιος Δαβὶδ καὶ λέγει· «Ἄς κατευθυνθεῖ ἡ προσευχή μου σ' ἐσένα σὰν θυμίαμα· ἡ ἀνάταση τῶν χειρῶν εἶναι θυσία ἐσπερινή πρὸς ἐσένα»⁸⁵. Πρέπει νὰ σημειωθεῖ ὅτι αὐτὸν τὸ στίχο καὶ ὁ ἴδιος ὁ Σωτῆρας τὸν ἀνέφερε κάπου ἐπιτιμώντας τὸ ἐμπορικὸ πνεῦμα τῶν Ἰουδαίων καὶ λέγοντας· «Ἔχει γραφεῖ· ὁ οἶκος θὰ ὀνομασθεῖ οἶκος προσευχῆς, ἐσεῖς ὁμως τὸν κἀνατε σπῆλαιο ληστῶν»⁸⁶. Ὅταν λοιπὸν ἔγινε οἶκος προσευχῆς, τότε καὶ δοξάσθηκε.

Στίχ. 8-9. «Ποιοὶ εἶναι αὐτοὶ ποὺ πετοῦν σὰν σύννεφα καὶ σὰν περιστέρια μαζί μὲ τοὺς νεοσσούς τους; Ἐμένα μὲ περίμεναν τὰ νησιὰ καὶ πρῶτοι οἱ Θαρσεῖς μὲ τὰ πλοῖα τους, γιὰ νὰ φέρουν τὰ παιδιά σου ἀπὸ μακριὰ καὶ μαζί τους τὸν ἄργυρο καὶ τὸν χρυσό τους, γιὰ νὰ τὸ προσφέρουν στὸ ὄνομα τὸ ἅγιο τοῦ Κυρίου, καὶ ἐπειδὴ ὁ Ἅγιος τοῦ Ἰσραὴλ εἶναι ἔνδοξος».

Μποροῦμε πάλι νὰ δοῦμε σ' αὐτὰ νὰ παρουσιάζεται τὸ πρόσωπο τῆς Ἐκκλησίας, δηλαδή τῆς νοητῆς Ἱερουσαλήμ, ποὺ «σηκώνει ὀλόγυρα τὰ μάτια», ὅπως τὴν πρόσταξε ὁ Θεός, καὶ ἔπειτα ἐκπληκτὴ ἀπὸ τὸ πλῆθος ἐκείνων ποὺ ἔσπευδαν σ' αὐτὴν καὶ ἀπὸ τὸν πέρα ἀπὸ κάθε ἀριθμὸ λαὸ ποὺ συνάχθηκε σ' αὐτὴν μέσω τῆς πίστεως. «Ποιοὶ εἶναι αὐτοὶ ποὺ πετοῦν», λέγει, «σὰν σύννεφα καὶ σὰν περιστέρια μὲ τοὺς νεοσσούς τους». Γιατὶ σαγηνεύονται μὲ τὴν πίστη ὄχι μόνο μεγάλοι, ἀλλὰ μαζί τους καὶ νέοι, καὶ πατέρες μαζί μὲ τὰ παιδιά τους, καὶ μητέρες μὲ τίς θυγατέρες τους. Ἀπλώνεται λοιπὸν πρὸς κάθε ἡλικία τὸ δίχτυ τῶν εὐαγγελικῶν κηρυγμάτων, καὶ αὐτό, νομίζω, σημαίνει, ἐκεῖνο ποὺ ἔχει γραφεῖ τὸ βιβλίον τῶν

85. Ψαλμ. 140,2.

86. Ματθ. 21,13. Μάρκ. 11,17. Λουκᾶ 19,46.

σκοι καὶ παρθένοι, πρεσβύται μετὰ νεωτέρων αἰνεσάτωσαν τὸ ὄνομα Κυρίου». Πετᾶσθαι δέ φησιν αὐτούς, ἢ ὅτι βαδιοῦσιν ἐπ' αὐτήν, οὐκ ἀτημελῶς τε καὶ παρειμένως, ἀλλ' οἶον πτηνοὶ καὶ δρομαῖοι, ἤγουν τὸ γεῶδες καὶ χθαμαλὸν 5 ἀφέντες φρόνημα, μετεωροπολοῦσι τρόπον τινά, καὶ ὥσπερ ἐκ θαλάττης νεφέλαι, ἐκ βορρῆος τε καὶ τροφῆς κοσμικῆς ἄπτουσί τε ὑψοῦ καὶ ἀνανήχονται πρὸς τὴν ἄνω σπεύδοντες πόλιν. Θαυμαζούσης τοίνυν τῆς Ἐκκλησίας τὴν ἐξ ἀπάσης χώρας τὴν διὰ πίστεως συνδρομήν, τὴν τοῦ πρά- 10 γματος αἰτίαν ἀπογυμνοῖ πάλιν ὁ σαγηνεύων αὐτούς, καὶ φησιν· «Ἐμὲ νῆσοι ὑπέμειναν, καὶ πλοῖα Θαρσεῖς ἀγαγεῖν τὰ τέκνα σου μακρόθεν, καὶ τὸν χρυσὸν καὶ τὸν ἄργυρον μετ' αὐτῶν». Καὶ «νήσους» ἐνθάδε συνήσεις, οὐχὶ δὴ πάντως αὐτὰ τὰ τῶν νήσων ἐδάφη, εὐήθες γάρ, οὔτε μὴν αὐτὰ 15 τὰ τῆς Θαρσεῖς πλοῖα, τοὺς ἐνοικοῦντας δὲ μᾶλλον αὐταῖς, ἦτοι τῶν νήσων τοὺς ἐμβάτας. Θαρσεῖς δὲ ἡ θεία Γραφή τὰς Ἰνδικὰς ὀνομάζει πλεισταχοῦ· φασὶ δὲ εἶναι καὶ ἐν τῇ Κύπρῳ Θαρσεῖς πόλιν ὀνομασμένην.

Οὐκοῦν, ἐπειδήπερ αἱ τε νῆσοι, φησί, καὶ οἱ ἐκ τῆς Ἰν- 20 δῶν ἦγοντες χώρας ἐμὲ ὑπέμειναν, τουτέστιν, ὑπέστησαν τὸν ἐπενεχθέντα αὐτοῖς παρ' ἐμοῦ ζυγόν, διὰ τοῦτο συρῶρει πανταχόθεν ἢ τῶν πιστευόντων πληθῦς. Ἦκουσι γάρ καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς Βαρβάρου γῆς ἄνδρες οὐκ ολίγοι τὸ Χριστοῦ φοροῦντες ὄνομα, καὶ καρποφοροῦντες εἰς δόξαν αὐτοῦ τὰ 25 ὅσαπερ ἂν αὐτοῖς ἡ χώρα δύνηται φέρειν. Εὐφόρον δὲ εἶναι χρυσοῦ καὶ ἀργύρου φασὶν αὐτήν. Προσκομίζουσι δὲ οὐ κατὰ γε τὸ παρωχητὸς ἔθος ἀψύχοις τισὶν εἰδώλοις καὶ δαμονίων ἀγέλαις, ἀλλ' ἐπειδήπερ ἅγιον γέγονε παρ' αὐτοῖς τὸ ὄνομα Κυρίου, ἔνδοξος δὲ ὁ Ἅγιος τοῦ Ἰσραήλ· 30 καὶ οὐχ ἕτερος μὲν ὁ Κύριος, ἕτερος δὲ πάλιν ὁ Ἅγιος τοῦ Ἰσραήλ, ἀλλ' εἷς καὶ ὁ αὐτὸς ὑπάρχων Κύριός τε καὶ ἅγιος, καὶ δεδοξασμένος. Ἰστέον δὲ ὅτι νῆσοι καλοῦνται καὶ πό-

Ψαλμῶν «Νέοι καὶ νέες, γέροντες μαζί με τοὺς νέους ἄς δοξολογήσουν τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου»⁸⁷. Καὶ λέγει ὅτι πετοῦν ἢ βαδίζουν πρὸς αὐτὴν ὄχι ἀδιάφορα καὶ χαλαρά, ἀλλὰ σὰ ν᾿αὐχουν φτερὰ καὶ τρέχοντας· δηλαδή ἐγκαταλείποντας τὸ γεῶδες καὶ χαμηλὸ φρόνημα, πορεύονται κατὰ κάποιον τρόπο στὰ ὕψη, καί, ὅπως τὰ σύννεφα ὑψώνονται ἀπὸ τὴ θάλασσα, ἀπὸ τὸν θόρυβο καὶ τὴν τρυφή τοῦ κόσμου κινουῦνται ὀρμητικὰ πρὸς τὰ ὕψη καὶ ἀνεβαίνουν πρὸς τὰ ἐπάνω, σπεύδοντας πρὸς τὴν οὐράνια πόλη. Θαυμάζοντας λοιπὸν ἡ Ἐκκλησία τὴ συρροὴ λόγῳ τῆς πίστεως ἀπὸ ὅλη τὴ χώρα, ἀποκαλύπτει τὴν αἰτία αὐτῆς τῆς συρροῆς αὐτὸς ποὺ τοὺς σαγηνεύει καὶ λέγει· «Ἐμένα με περιμέναν τὰ νησιὰ καὶ τὰ πλοῖα τῆς Θαρσεῖς γιὰ νὰ φέρουν τὰ παιδιά σου ἀπὸ μα-κριὰ ἔχοντας μαζί τους τὸν χρυσὸ καὶ τὸν ἄργυρο». «Νησιὰ» ἐδῶ νὰ ἐννοήσεις ὅπωςδήποτε ὄχι τὰ νησιὰ ποὺ λέμε ὅλοι, γιατί θὰ ἦταν ἀνόητο, οὔτε βέβαια τὰ ἴδια τὰ πλοῖα τῆς Θαρσεῖς, ἀλλὰ μᾶλλον τοὺς κατοίκους αὐτῶν, ἦτοι τοὺς ταξιδιωτὲς τῶν νήσων. Θαρσεῖς πάλι ἡ θεία Γραφή ὀνομάζει σὲ πολλὰ μέρη τὴν ἰνδικὴ πόλη. Λένε ὅμως ὅτι ὑπάρχει καὶ στὴν Κύπρο πόλη με τὸ ὄνομα Θαρσεῖς.

Ἐπειδὴ λοιπὸν, λέγει, καὶ τὰ νησιὰ καὶ ὅσοι ἔρχονται ἀπὸ τὴ χώρα τῶν Ἰνδῶν ἐμένα περιμέναν, δηλαδή δέχθηκαν τὸ ζυγὸ ποὺ ἐγὼ τοὺς ἐπέβαλα, γι' αὐτὸ συρρέουν ἀπὸ παντοῦ τὰ πλήθη τῶν πιστῶν. Γιατὶ θὰ ἔρθουν καὶ ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ βαρβαρικὴ χώρα ὄχι λίγοι ποὺ ἔχουν τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ καὶ καρποφοροῦν πρὸς δόξα αὐτοῦ ὅσα μπορεῖ νὰ παράγει ἡ χώρα τους. Καὶ λένε ὅτι παράγει χρυσὸ καὶ ἄργυρο. Καὶ τὰ προσφέρουν ὄχι σύμφωνα με τὴν περασμένη συνήθειά τους σὲ κάποια ἄψυχα εἶδωλα καὶ σὲ κοπάδια δαιμονίων, ἀλλὰ ἐπειδὴ ἐγίνε ἅγιο σ' αὐτοὺς τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου καὶ εἶναι ἔνδοξος ὁ Ἅγιος τοῦ Ἰσραὴλ. Καὶ δὲν εἶναι ἄλλος ὁ Κύριος, καὶ ἄλλος πάλι ὁ Ἅγιος τοῦ Ἰσραὴλ, ἀλλὰ εἶναι ἓνας καὶ ὁ αὐτός, Κύριος ταυτόχρονα καὶ ἅγιος καὶ δοξασιμένος. Καὶ πρέπει νὰ γνωρίζομε ὅτι νησιὰ καλοῦνται καὶ πόλεις ποὺ

87. Ψαλμ. 148, 12-13.

λεις αὐτὴν κύκλω, πολλὴν ἔχουσαι καὶ ἀοίκητον ἐρημίαν. Εἰ δὲ
 λέγοντο καὶ αὐταὶ ὑπομεῖναι τὸν Κύριον, τουτέστιν αὐτῷ
 δουλεῦσαι, συνήσεις, ὅτι καὶ οἱ τὰς ἀβάτους καὶ ἐξωσμένας
 ἐρημίᾳ πολλῇ κατοικοῦντες χώρας ἢ πόλεις ἤξουσιν διὰ πί-
 5 στεως καὶ καρποφορήσουσι τῷ Χριστῷ χρυσὸν καὶ ἄργυ-
 ρον, καὶ οὐχὶ δὴ πού πάντως τὴν ὕλην, ἀλλ' οἷον τὰ ἐν ἡμῖν
 τίμια καὶ λαμπρὰ καὶ τοῦ παντὸς ἄξια λόγου, πίστιν δη-
 λονότι καὶ τὴν ἐξ ἀπάσης ἀρετῆς φαιδρότητα· ξένια γὰρ
 ταῦτα Θεῷ, καὶ πνευματικῆς λατρείας ἀναθέματα λαμπρὰ
 10 καὶ τεθουμασμένα. Γέγραπται δὲ καὶ ἐν βίβλῳ Ψαλμῶν πε-
 ρὶ τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ, ὅτι «Βασιλεῖς Θαρ-
 σεῖς καὶ νῆσοι δῶρα προσάξουσιν, βασιλεῖς Ἀράβων καὶ
 Σαβδᾶ δῶρα προσοίσουσιν. Καὶ προσκυνήσουσιν αὐτῷ πάν-
 τες οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, πάντα τὰ ἔθνη δουλεύουσιν αὐ-
 15 τῷ».

Στίχ. 10. «Καὶ οἰκοδομήσουσιν ἀλλογενεῖς τὰ τεῖχη σου,
 καὶ οἱ βασιλεῖς αὐτῶν παραστήσονται σοι».

Ἐξαίσιον καὶ τοῦτο καὶ θεοπρεποῦς δυνάμεως ἀποτέ-
 λεσμα. Τεῖχη μὲν γὰρ καὶ περίβολοι σώζοντες τῆς Ἐκκλη-
 20 σίας τὰ τέκνα, νοηθεῖεν ἂν πίστις ὀρθὴ καὶ ἀμώμητος, ἔρ-
 γων τε φαιδρότης ἐξ ἀπάσης ἀρετῆς συλλέγουσα κάλλος,
 γνώσεως δὲ δογματικῆς, καὶ μέντοι καὶ ἠθικῶς [ἴσως, ἠθι-
 κῆς] εἶεν ἂν εἰσηγηταὶ καὶ διδάσκαλοι τῶν θείων κηρυ-
 γμάτων ἱερουργοὶ πάντες ὅσοι ψήφῳ θείᾳ καλοῦνται πρὸς
 25 τοῦτο. Καὶ ἀπαρχὴ μὲν τούτων τῶν ἱερῶν κηρυγμάτων γε-
 γόνασιν ἡμῖν οἱ θεσπέσιοι μαθηταί, πλεῖστοι δὲ μετ' ἐκεί-
 νους, οἱ τὸν παρ' αὐτῶν ἰχνηλατοῦντες λόγον, οὐκ ἐκ μό-
 νων Ἰουδαίων, ἀλλὰ γὰρ καὶ ἐκ ταγμάτων Ἑλληνικῶν, οἱ
 καὶ τῆς ἐν κόσμῳ σοφίας ἐν καλῷ γεγονότες καὶ εὐγλωττεῖν
 30 εἰδότες, ἄριστοι γεγόνασι παιδευταί, τὸν μὲν ἀκλινητῆ τῆς πί-
 στεως λόγον οἰκοδομοῦντες ἀστείως ἐν ταῖς τῶν μυσταγω-

ἔχουν γύρω τους ἀκατοίκητη ἔρημο. "Αν τώρα λέγεται ὅτι καὶ αὐτὲς περιμένουν τὸν Κύριο, δηλαδή γιὰ νὰ τοῦ γίνουν δοῦλοι, νὰ κατανοήσεις, ὅτι καὶ ὅσοι κατοικοῦν σὲ ἀπάτητες καὶ ἀπόμακρες στὴν ἀπέραντη ἔρημιὰ χῶρες καὶ πόλεις θὰ φτάσουν μέσω τῆς πίστεως καὶ θὰ προσφέρουν ὡς καρπὸ στὸν Χριστὸ χρυσὸ καὶ ἄργυροι, καὶ ὄχι βέβαια τὰ ὑλικά μέταλλα, ἀλλὰ τὰ πολύτιμα κατὰ κάποιο τρόπο καὶ λαμπρὰ ποὺ ἔχομε καὶ γιὰ τὰ ὁποῖα ἀξίζει νὰ γίνεται πολὺς λόγος, τὴν πίστη δηλαδή καὶ τὴν ὑπερβολικὴν χαρὰ κάθε ἀρετῆς. Γιατὶ αὐτὰ εἶναι τὰ προσφερόμενα δῶρα στὸν Θεὸ καὶ τὰ λαμπρὰ καὶ θαυμαστὰ ἀφιερώματα τῆς πνευματικῆς λατρείας. Ἐχει γραφεῖ ἐπίσης καὶ στὸ βιβλίον τῶν Ψαλμῶν γιὰ τὸν Σωτῆρα ὅλων μας Χριστὸ· «Οἱ βασιλεῖς τῆς Θαρσεῖς καὶ τὰ νησιὰ θὰ προσφέρουν δῶρα, οἱ βασιλεῖς τῶν Ἀράβων καὶ τῆς Σαββᾶ θὰ προσκομίσουν δῶρα, καὶ θὰ τὸν προσκυνήσουν ὅλοι οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, ὅλα τὰ ἔθνη θὰ γίνουν δοῦλοι σ' αὐτόν»⁸⁸.

Στίχ. 10. «Καὶ ἄνθρωποι ἄλλοεθνεῖς θὰ οἰκοδομήσουν τὰ τείχη σου καὶ οἱ βασιλεῖς αὐτῶν θὰ γίνουν συμπαραστάτες σου».

Εἶναι ἐξαιρετο καὶ αὐτὸ καὶ ἀποτέλεσμα δύναμης ποὺ πρέπει στὸν Θεό. Γιατὶ τείχη καὶ περίβολοι ποὺ σώζουν τὰ παιδιά τῆς Ἐκκλησίας μπορούμε νὰ θεωρήσομε ὅτι εἶναι ἡ ὀρθὴ καὶ ἀμεμπτὴ πίστη, καὶ ἡ λαμπρότητα τῶν ἔργων ποὺ συλλέγει κάλλος ἀπὸ κάθε ἀρετῆ, ἐνῶ εἰσηγητὲς τῆς δογματικῆς γνώσης καὶ βέβαια καὶ τῆς ἠθικῆς καὶ διδάσκαλοι τοῦ θείου κηρύγματος καὶ ἱερουργοὶ εἶναι ὅλοι ὅσοι μὲ θεία ἀπόφαση καλοῦνται σ' αὐτὸ τὸ ἔργο. Καὶ ἀπαρχὴ βέβαια αὐτῶν τῶν ἱερῶν κηρυγμάτων ἔγιναν σ' ἐμᾶς οἱ θεσπέσιοι μαθητὲς καὶ πάρα πολλοὶ ἔπειτα ἀπὸ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι βαδίζουν στὰ ἴχνη τοῦ λόγου ἐκείνων, ὄχι ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους μόνο, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὶς τάξεις τῶν Ἑλλήνων, οἱ ὁποῖοι, ἔχοντας διακριθεῖ στὴν κοσμικὴ σοφία καὶ ὄντας γνῶστες τῆς εὐγλωττίας, ἔγιναν ἀριστοὶ παιδαγωγοί, οἰκοδομώντας ἀριστα τὸν ἀπαρέγκλιτο λόγο τῆς πίστεως σὲ ψυχὰς ἐκείνων

88. Ψαλμ. 71, 10-11.

γούντων ψυχαῖς, ἐνιέντες δὲ αὐτοῖς πολιτείας τὴν ἀξιάγαστον συνείδησιν.

Οὐκοῦν «ἀλλογενεῖς» μὲν, ὅτι μὴ ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ κατὰ σάρκα, πλὴν ἀρχιτέκτονες σοφοί, κατὰ τὸν θεσπέσιον
 5 Παῦλον, καὶ εὖ εἰδότες θεμελιοῦν ἐν ἡμῖν τὸν Χριστόν, διὰ πίστεως δὲ δηλονότι καὶ εἰσηγήσεως ἀγαθῶν. Τοῦτο, οἶμαι, ἐστὶ τό, «Οἰκοδομήσουσιν ἀλλογενεῖς τὰ τεῖχη σου, καὶ οἱ βασιλεῖς αὐτῶν παραστήσονται σοι». Τίνων δὲ οἱ βασιλεῖς; Ἡ δηλονότι τῶν ἀλλογενῶν. Βασιλεῖς δέ φησιν
 10 ἐν τούτοις ἢ τοὺς ἄρχοντας καὶ ἡγουμένους λαῶν, οἱ παρεστήκασιν τῇ Ἐκκλησίᾳ Χριστοῦ, δορυφοροῦντες ὥσπερ αὐτὴν καὶ συνασπίζοντες τοῖς αὐτῆς τέκνοις καὶ ἀποσοβοῦντες πᾶσαν ἔφοδον ἐχθρῶν ὄρατῶν τε καὶ ἀοράτων, ἢ κατὰ ἀλήθειαν τοὺς ταῖς ἀνωτάτω τιμαῖς ἐστεφανωμένους
 15 καὶ τὸ τῆς βασιλείας ἔχοντας σκῆπτρον, οἱ καὶ παρέστησαν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Ἡ δὲ παράστασις ἐν τούτοις σημαίνει τὴν ὑπακοήν. Εἴκουσι γὰρ τοῖς θείοις καὶ ἱεροῖς θεσπίσμασι καὶ τὸ τῆς Ἐκκλησίας κήρυγμα παντὸς ἀξιοῦσι λόγου.

Στίχ 10-12. «Διὰ γὰρ ὀργὴν ἐπάταξά σε, καὶ δι' ἔλεον
 20 ἠγάπησά σε. Καὶ ἀνοιχθήσονται αἱ πύλαι σου διὰ παντός, ἡμέρας καὶ νυκτός, καὶ οὐ συγκλεισθήσονται εἰσαγαγεῖν πρὸς σὲ δύναμιν ἐθνῶν καὶ βασιλεῖς ἀγομένους. Τὰ γὰρ ἔθνη καὶ οἱ βασιλεῖς, οἵτινες οὐ δουλεύσουσί σοι, ἀπολοῦνται, καὶ τὰ ἔθνη ἐρημωθήσονται».

Ἐπειδὴ γὰρ, φησί, πλείστοις τε ὅσοις καὶ ἀφορήτοις
 25 πλημμελήμασιν εὐρέθης ἔνοχος τὴν ἰσορροπὸν ὑπομεμένη-
 κας δίκην. Ἡ γὰρ ἀνάγκη τοιαύτην οὐσαν ὑπομεῖναι τὰ ἐξ ὀργῆς. Ἐπειδὴ δέ σοι πάλιν ἐχρῆν ὡς ἐξ ἀγαθοῦ τε καὶ φιλοικτίρμονος Κυρίου καὶ Θεοῦ δοθῆναι τὸν ἔλεον, δέδο-
 30 ται, καὶ διώξω τὰ ἐξ ὀργῆς. Τί οὖν ὑπάρξει, τί δὲ δοθήσε-

πού τὸν διδάσκονταν καὶ ἐνστοιάζοντας μέσα τους τὴν ἀξιοθαύμαστη γνῶση τῆς καλῆς πολιτείας.

Ἄλλοεθνεῖς λοιπὸν εἶναι, ἐπειδὴ κατὰ σάρκα δὲν προέρχονται ἀπὸ τοὺς ἕξ αἵματος Ἰσραηλιῖτες, πλὴν ὅμως, σύμφωνα μὲ τὸν θεσπέσιο Παῦλο, εἶναι ἀρχιτέκτονες σοφοί⁸⁹ καὶ καλοὶ γνῶστες πρὸς θεμελίωση μέσα μας τοῦ Χριστοῦ, μὲ τὴν πίστη δηλαδή καὶ τὴν εἰσήγηση πραγμάτων ἀγαθῶν. Αὐτό, νομίζω, σημαίνει τό, «Ἄλλογενεῖς θὰ οἰκοδομήσουν τὰ τεῖχη σου καὶ οἱ βασιλεῖς τους θὰ γίνουν συμπαραστάτες σου». Καὶ ποιῶν οἱ βασιλεῖς; Προφανῶς τῶν ἄλλοεθνῶν. Καὶ βασιλεῖς βέβαια λέγει ἢ τοὺς ἄρχοντες καὶ ἡγέτες τῶν λαῶν, οἱ ὅποιοι συμπαραστάθηκαν στὴν Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ, ὄντας κατὰ κάποιον τρόπο δορυφόροι αὐτῆς καὶ συμπολεμιστὲς τῶν παιδιῶν της, καὶ ἀποκρούοντας κάθε ἔφοδο ἐχθρῶν ὄρατῶν καὶ ἀοράτων, ἢ στ' ἀλήθεια ὀνομάζει ἐκείνους πού ἦταν στεφανωμένοι μὲ τὶς ἀνώτατες τιμές καὶ κατεῖχαν τὸ σκῆπτρο τῆς βασιλείας, οἱ ὅποιοι καὶ ἔγιναν συμπαραστάτες τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ παράσταση βέβαια ἐδῶ σημαίνει τὴν ὑπακοή. Γιατὶ ὑπακούουν στὰ θεῖα καὶ ἱερά θεσπίσματα καὶ τιμοῦν πάρα πολὺ τὸ κήρυγμα τῆς Ἐκκλησίας.

Στίχ. 10-12. «Γιατὶ ἐξαιτίας τῆς ὀργῆς μου σοῦ κατέφερα χτυπήματα, καὶ ἀπὸ εὐσπλαχνία σοῦ ἔδειξα τὴν ἀγάπη μου. Καὶ θ' ἀνοίξουν οἱ πύλες σου γιὰ πάντα, μέρα καὶ νύχτα, καὶ δὲν θὰ κλείσουν γιὰ νὰ ρθεῖ μέσα σου ἡ δύναμη τῶν ἐθνῶν καὶ οἱ βασιλεῖς αὐτῶν προπεμπόμενοι. Γιατὶ τὰ ἔθνη καὶ οἱ βασιλεῖς πού δὲν θὰ σὲ ὑπηρετήσουν θὰ καταστραφοῦν καὶ τὰ ἔθνη θὰ ἐρημωθοῦν».

Ἐπειδὴ δηλαδή, λέγει, βρέθηκες ἔνοχος γιὰ πάρα πολλὰ καὶ βαρῦτατα πλημμελήματα, δέχθηκες καὶ τὴν ἀντίστοιχη τιμωρία. Γιατὶ ἦταν ἀνάγκη, ἀφοῦ ἦταν τέτοια, νὰ ὑποστῆ τὰ δεινὰ πού προέρχονταν ἀπὸ τὴν ὀργή του, ἐπειδὴ ὅμως πάλι, ὄντας ὁ Κύριος καὶ Θεὸς ἀγαθὸς καὶ φιλεύσπλαχνος, ἔπρεπε νὰ τοὺς δοθεῖ τὸ ἔλεός του, σᾶς τὸ ἔδωσα, λέγει, καὶ θὰ ἐξαλείψω τὶς συνέπειες

ται πεπαυμένων τῶν σκυθρωπῶν; «Ἀνεωχθήσονται», φησίν, «αἱ πύλαι σου διὰ παντός, ἡμέρας καὶ νυκτός, καὶ οὐ συγκλεισθήσονται». Ἔοικεν ἐν τούτοις εἰρήνην αὐτοῖς ὑπισχνεῖσθαι καὶ τὴν ἐντεῦθεν εὐδίαν. Αἱ μὲν γὰρ ἐν ὑπο-
 5 ψία πολεμίων ἐμβολῆς οὔσαι πόλεις, οὐκ αἰεὶ τὰς πύλας ἀναπετασμένας ἔχουσιν, ἀλλ' ὡς ἐν καιρῷ καὶ χρεῖα, καὶ ἐν ἡμέρα μόλις, καὶ οὐ δίχα δευμάτων· αἱ δὲ εἰσάπαν ἀπηλλαγμένοι τοῦ προσδοκᾶν τι τοιοῦτο ὑπομεῖναι ἀνευρύνουσιν αὐτὰς τοῖς εἰσβάλλουσι, κἂν εἰ ἐν νυκτὶ τοῦτο δρῶσί τινες.
 10 Εἰ τοίνυν εἰρήνην αὐτοῖς ἐπαγγέλλεται Θεὸς καὶ πλάτος εὐημερίας, ἥγουν ἀδιαλείπτως ἔσται τῶν πρὸς αὐτὴν ἰόντων ἢ συνδρομὴ καὶ οἶον διηνεκῆς ἢ εἴσοδος, ἐλκομένων τρόπον τινὰ διὰ τῆς πίστεως εἰς ἐπίγνωσιν τοῦ Χριστοῦ, ὥστε δοκεῖν ἀνανεῶχθαι τὰς πύλας, καὶ καιρὸν οὐκ εἶναι
 15 τινὰ, καθ' ὃν αὐτὰς κλείεσθαι πρέπει, καὶ οὐχὶ μόνοις τοῖς ἐν ὑφέσει βίου καὶ ὑπὸ ζυγὰ βασιλείας, ἀλλὰ γὰρ καὶ αὐτοῖς τοῖς τὸ κατὰ πάντων ἔχουσι κράτος.

Ἔξεστι δὲ διὰ πραγμάτων ἰδεῖν τῆς προφητείας τὴν δύναμιν κρατουσαν εἰς δεῦρο. Δέχεται γὰρ ἡ Ἐκκλησία
 20 κατὰ πάντα καιρὸν τοὺς πιστεύειν ἐθέλοντας, ἐκκλείει δὲ ὄλως οὐδενὶ τὴν εἰς τοῦτο σπουδὴν ἔξεστι δὲ τοῖς ἐθέλουσι παραποδίζοντος οὐδενός, καθ' ὃν ἂν θούλωνται καιρὸν, πρὸς τὸ τῆς ἀληθοῦς θεογνωσίας ἄγεσθαι φῶς, ἃγει δὲ ἅπαντας Θεὸς καὶ Πατὴρ εἰς ἐπίγνωσιν τοῦ Υἱοῦ, δι' οὗ
 25 καὶ ἐν ᾧ καὶ μεθ' οὗ δοξάζεται. Καὶ τοῦτο αὐτὸς ἡμῖν καταμεμήνυκε, λέγων· «Οὐδεὶς δύναται ἐλθεῖν πρὸς με, εἰ μὴ ὁ Πατὴρ μου ὁ πέμψας με ἐλκύσῃ αὐτόν». Ἐθνῶν δὲ δύναμιν εἰσαχθήσεσθαι φησιν, ἵνα μὴ μόνους ἐννοῆς, ὡς ἔφην, τοὺς ἐν σμικρότητί τε καὶ ἐν ὑφέσει, ἀλλὰ γὰρ καὶ αὐτούς τοὺς
 30 ἐν δυνάμει καὶ δόξῃ τῇ κατὰ τόνδε τὸν βίον. Προσεπάγει δὲ ὅτι, «Καὶ ἔθνη καὶ οἱ βασιλεῖς, οἵτινες οὐ δουλεύσουσί

τῆς ὀργῆς. Τί θὰ συμβεῖ λοιπὸν καὶ τί θὰ τοῦς δοθεῖ ὅταν σταμάτησουν τὰ θλιβερά; «Θ' ἀνοιχθοῦν», λέγει, «οἱ πύλες σου γιὰ πάντα, μέρα καὶ νύχτα, καὶ δὲν θὰ κλείσουν». Μὲ τοὺς λόγους αὐτοὺς τοὺς ὑπόσχεται φαίνεται εἰρήνη καὶ τῇ γαλήνῃ ἀπὸ αὐτῆν. Γιατὶ οἱ πόλεις ποὺ ὑποψιάζονται εἰσβολὴ ἐχθρῶν, δὲν ἔχουν ἀνοιχτὲς πάντα τὶς πύλες τους, ἀλλὰ ὅταν τὸ καλέσει ὁ καιρὸς καὶ ἡ ἀνάγκη, ἀκόμα καὶ τῇ μέρα μόλις καὶ μὲ δυσκολία καὶ ὄχι χωρὶς φόβο. "Οποιοὶ ὅμως εἶναι μὰ καὶ καλὴ ἀπαλλαγμένοι ἀπὸ τὸ φόβο νὰ ὑπομείνουν κάτι τέτοιο, τὶς ἀνοίγουν διάπλατα στοὺς προσερχόμενους, ἀκόμα καὶ ἂν κάποιοι ἐπιχειροῦν νὰ μποῦν καὶ τῇ νύχτα. "Αν λοιπὸν ὁ Θεὸς τοὺς ὑπόσχεται εἰρήνη καὶ εὐημερία ἀπέραντη, τότε θὰ εἶναι ἀδιάκοπη ἡ συρροὴ ἐκείνων ποὺ προσέρχονται σ' αὐτὴν καὶ κατὰ κάποιον τρόπο ἀσταμάτη ἡ εἴσοδος, ἐλκόμενοι ὅπως θὰ ἔλεγε κανεὶς μὲ τὴν πίστη στὴν ἐπίγνωση τοῦ Χριστοῦ, ὥστε νὰ φαίνεται ὅτι ἔχουν ἀνοίξει οἱ πύλες, καὶ δὲν ὑπάρχει κάποια στιγμή κατὰ τὴν ὁποία θὰ πρέπει νὰ κλείσουν, καὶ ὄχι μόνο σὲ ἐκείνους ποὺ ζοῦν κατώτερη ζωὴ καὶ βρίσκονται κάτω ἀπὸ τὸ ζυγὸ τῆς βασιλείας, ἀλλὰ καὶ σ' αὐτοὺς ποὺ ἡ ἐξουσία τους ἀπλώνεται σὲ ὅλους.

Μποροῦμε ὅμως μὲ παραδείγματα νὰ δοῦμε τὴν ἰσχὺ τῆς προφητείας ποὺ κρατᾷ μέχρι τώρα. Γιατὶ ἡ Ἐκκλησία δέχεται σὲ ὅποιονδήποτε χρόνο αὐτοὺς ποὺ θέλουν νὰ πιστέψουν καὶ ἀπὸ κανέναν ἀπολύτως δὲν ἀποκλείει τὴν ἐπιθυμία γι' αὐτό. Καὶ μποροῦν ὅποιοι θέλουν, χωρὶς νὰ τοὺς ἐμποδίζει κανένας, ὅποια ὥρα θέλουν, νὰ πορευθοῦν πρὸς τὸ φῶς τῆς ἀληθινῆς θεογνωσίας, καὶ τοὺς ὀδηγεῖ ὅλους ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας στὴν ἐπίγνωση τοῦ Υἱοῦ, μέσω τοῦ ὁποίου καὶ στὸν ὁποῖο καὶ μαζί μὲ τὸν ὁποῖο δοξάζεται. Καὶ αὐτὸ μᾶς τὸ εἶπε ρητὰ ὁ ἴδιος λέγοντας «Κανένας δὲν μπορεῖ νὰ ἔρθει σ' ἐμένα, ἂν δὲν τὸν ἐλκύσει ὁ Πατέρας μου ποὺ μ' ἔστειλε»⁹⁰. Λέγει ἐπίσης ὅτι θὰ εἰσαχθεῖ ἡ δύναμη τῶν ἐθνῶν, γιὰ νὰ μὴν ἐννοεῖς μόνους, ὅπως εἶπα, τοὺς μικροὺς καὶ ἀσήμαντους, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς ποὺ ἔχουν δύναμη καὶ δόξα στὴ ζωὴ αὐτῆ. Ἀλλὰ καὶ προσθέτει: «Καὶ τὰ ἔθνη καὶ οἱ βασιλεῖς ποὺ δὲν θὰ σὲ ὑπηρε-

σοι, ἀπολοῦνται καὶ ἐρημωθήσονται». Οἱ γὰρ ἄπιστοι καὶ ἀμυσταγώγητοι καὶ τῆς διὰ Χριστοῦ σωτηρίας ἀμέτοχοι, καὶ εἴτε τινὲς εἶεν τῶν περιφανῶν, εἴτε τῶν ἀσημοτέρων, εἰς πέταυρον ἄδου καὶ εἰς παγίδα θανάτου πεσοῦνται· ἐν-
5 τεθνήξονται γὰρ ταῖς ἑαυτῶν ἁμαρτίαις καὶ τὴν ἀπασῶν ἐσχάτην ὑπομενοῦσι δίκην.

Στίχ. 13. «Καὶ ἡ δόξα τοῦ Λιβάνου πρὸς σὲ ἤξει ἐν κυ-
παρίσσω καὶ πεύκη καὶ κέδρω, ἅμα δοξάσαι τὸν τόπον
τὸν ἅγιόν μου».

- 10 Ὅρος ἐστὶ τῆς Φοινίκης ὁ Λίβανος, κέδροις τε καὶ κυ-
παρίσσοις καὶ πεύκη κατάκομον, καὶ αὐτοῖς δὲ τοῖς τοῦ Λι-
βάνου φυτοῖς. Θαυμάζεται δὲ ταύτης ἔνεκα τῆς αἰτίας τὸ
μνημονευθὲν ὄρος, ὡς ἀφθονωτάτην ἔχον τὴν ὕλην, καὶ δέν-
δρεσι τοῖς εὐμηκεστάτοις καὶ εὐοσμοτάτοις καταπλουτοῦν.
15 Αὕτη τοίνυν ἡ δόξα δοθήσεται σοι, φησί, νοητῶς δηλονότι
καὶ πνευματικῶς. Τρέφει γὰρ ἡ Ἐκκλησία Χριστοῦ πλεί-
στας τε ὄσας καὶ εὐδοκίμους ἁγίων κεφαλὰς ὑψοῦ τε ἠρμέ-
νας ἐξ ἀρετῶν, καὶ μὴν καὶ εὐοσμοτάτας. Χριστὸν γὰρ εὐο-
διάζουσιν· ἔνεστι δὲ αὐτοῖς καὶ τὸ πέρα κείσθαι φθορᾶς τῆς
20 ἐκ φρονήματος σαρκικοῦ, καθάπερ ἀμέλει καὶ τὸ μὴ φθείρε-
σθαι πεύκη τε καὶ κέδρω. Ἔθος δὲ τῇ θεοπνεύστῃ Γραφῇ
τοῖς τοιοῖσδε τῶν φυτῶν ἀφομοιοῦν ἔσθ' ὅτε τὴν τῶν ἁγίων
πληθύν· καὶ γοῦν ἔφη πού πάλιν Θεὸς διὰ φωνῆς Ἡσαΐου
«Καὶ ποιήσω ὕδωρ ἐν τῇ ἐρήμῳ καὶ ἐν τῇ ἀνύδρῳ ποταμούς·
25 Θήσω εἰς τὴν ἀνύδρον γῆν κέδρον καὶ πύξον καὶ μυρσίνην
καὶ κυπάρισσον καὶ λεύκη». Γῆ μὲν γὰρ ξηρᾶ τε καὶ ἀνύ-
δρω παρεικάζει τὰ ἔθνη· οὐ γὰρ ἦν παρ' αὐτοῖς θεῖος λόγος
ὁ ζωοποιεῖν δυνάμενος καὶ εἰς αὐξήσιν ἀναφέρειν τὴν ἐν εὐ-
σεβείᾳ τε καὶ γνώσει Θεοῦ, ἀλλὰ γεγονάσι παρ' αὐτοῖς κέ-
30 δρος καὶ πύξος καὶ μυρσίνη καὶ κυπάρισσος καὶ λεύκη, του-
τέστιν εὐμήκη τε καὶ ἀξιάγαστα φυτὰ, ὧν καὶ ὁ θεοπέσιος
Μελωδὸς διαμνημονεύει λέγων· «Ἄρτος καρδίαν ἀνθρώ-

τήσουν θὰ καταστραφούν καὶ θὰ ἐρημωθοῦν». Οἱ ἄπιστοι δηλαδή καὶ ὅσοι δὲν δέχθηκαν τὴ διδασκαλία καὶ ἔμειναν ἀμέτοχοι τῆς σωτηρίας μέσω τοῦ Χριστοῦ, ἔστω καὶ ἂν κάποιοι εἶναι ἀπὸ τοὺς ἐπίσημους εἴτε ἀπὸ τοὺς ἄσημους θὰ πέσουν στὸ βάραθρο τοῦ ἄδη καὶ στὴν παγίδα τοῦ θανάτου, γιατί θὰ πεθάνουν μέσα στὶς ἁμαρτίες τους καὶ θὰ ὑπομείνουν τὴν ἔσχατη τιμωρία.

Στίχ. 13. «Καὶ ἡ δόξα τοῦ Λιβάνου θὰ ρθεῖ σ' ἔσένα· με κυπαρίσσια μαζί καὶ πεῦκα καὶ κέδρα θὰ δοξασθεῖ ὁ τόπος ὁ ἅγιός μου».

Ὁ Λίβανος εἶναι ὄρος τῆς Φοινίκης, γεμάτος ἀπὸ κέδρα καὶ κυπαρίσσια καὶ πεῦκα καὶ τὰ φυτὰ πού ἔχουν τ' ὄνομά του. Τὸ ὄρος πὺν ἀναφέραμε θαυμάζεται γι' αὐτὴ τὴν αἰτία, ἐπειδὴ ἔχει ἀφθονη βλάστηση καὶ εἶναι πλούσιο σὲ πανύψηλα καὶ εὐώδη δένδρα. Αὐτὴ ἡ δόξα λοιπὸν, λέγει, θὰ δοθεῖ σ' ἔσένα, νοητὰ δηλαδή καὶ πνευματικά. Γιατὶ ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ τρέφει πολλοὺς καὶ εὐδόκιμους ἁγίους, πολὺ ὑψηλοὺς ἀπὸ τὶς ἀρετές τους καὶ βέβαια καὶ εὐοσμότατους, γιατί εὐωδιάζουν τὸν Χριστό. Γιατὶ σ' αὐτοὺς ὑπάρχει καὶ ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὴ φθορὰ πὺν προέρχεται ἀπὸ τὸ σαρκικὸ φρόνημα, ὅπως ἀκριβῶς δὲν φθείρονται τὸ πεῦκο καὶ τὸ κέδρο. Εἶνα συνήθεια τῆς θεόπνευστης Γραφῆς νὰ παρομοιάζει πολλὲς φορὲς μ' αὐτὰ τὰ εἶδη τῶν φυτῶν τὸ πλῆθος τῶν ἁγίων· καὶ πράγματι λέγει κάπου πάλι ὁ Θεὸς με τοὺς λόγους τοῦ Ἡσαΐα· «Καὶ θὰ φέρω νερὸ στὴν ἔρημο καὶ στὰ ἄνυδρα μέρη ποταμούς. Θὰ κάνω νὰ φυτρώσει στὴν ἄνυδρη γῆ κέδρο καὶ πυξάρι καὶ μυρσίνη καὶ κυπαρίσσι καὶ λεῦκα»⁹¹. Μὲ γῆ βέβαια ξηρὴ καὶ ἄνυδρη παρομοιάζει τὰ ἔθνη· γιατί δὲν ὑπῆρχε σ' αὐτὰ θεῖος λόγος πὺν μπορεῖ νὰ δώσει ζωὴ καὶ ν' αὐξήσει τὴν εὐσέβεια καὶ τὴ γνώση τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ δόθηκαν σ' αὐτὰ τὸ κέδρο, τὸ πυξάρι, ἡ μυρσίνη, τὸ κυπαρίσσι, καὶ ἡ λεῦκα, δηλαδή ψηλὰ καὶ ἀξιοθαύμαστα φυτὰ, τὰ ὁποῖα ἀναφέρει καὶ ὁ θεόπνευστος Ψαλμωδὸς λέγοντας· «Ὁ ἄρτος στηρίζει

91. Ἡσ. 41, 18-19.

που στηρίζει, χορτασθήσονται τὰ ξύλα τοῦ πεδίου, καὶ αἱ κέδροι τοῦ Λιβάνου, ὡς ἐφύτευσας». Ὡς γὰρ ὁ πάνσοφος γράφει Παῦλος, «Θεοῦ γεώργιόν ἐσμεν».

Αὕτη τοίνυν ἡ δόξα τοῦ Λιβάνου, φησί, δοθήσεταιί σοι, 5 τουτέστιν ὀφθήση κατάνομος πολλαῖς καὶ τεθουμασμέναις ἀγίων κεφαλαῖς. Ἔσται δὲ τοῦτο, ὥστε δοξασθῆναι τὸν τόπον τὸν ἅγιόν μου. Καύχημα μὲν γὰρ Ἐκκλησιῶν οἱ τοῖς τῶν ἀρετῶν ὑψώμασιν ἐμβεβηκότες, καὶ χθαμαλὸν οὐδέν, ἤγουν γήϊνον καὶ χαμαιῶριφές ἔχοντες εἰς νοῦν διὰ τοῦ 10 φρονεῖν τὰ σαρκός, ἄπτοντες δὲ μᾶλλον ὑψοῦ καὶ τὰ ἄνω φρονοῦντες καὶ οἷον ἀποφοιτῶντες τῆς γῆς, καὶ περιπατοῦντες μὲν ἐπ' αὐτῆς, ἄνω δὲ καὶ ἐν οὐρανοῖς ἔχοντες τὸ πολίτευμα.

Στίχ. 14. «Καὶ πορεύσονται πρὸς σὲ δεδοικότες οἱ υἱοὶ 15 τῶν ταπεινωσάντων σε καὶ παροξυνάντων σε, καὶ κληθήσῃ πόλις Κυρίου Σιών ἁγίου Ἰσραήλ».

Αὐτὸ τῶν πραγμάτων τὸ πέρας διαδείκνυσιν ἀκριδῶς τῆς προφητείας τὴν δύναμιν, οὐκ ἔξω θαίνουσαν τ' ἀληθοῦς ἐμπαροινησαμένη γὰρ τῷ πάντων Σωτῆρι ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ 20 σπῶ ταπεινὴ γέγονεν ἡ Ἱερουσαλήμ τῆς πρὸς Θεὸν οἰκειότητος ἀποβεβλημένη, καὶ τῆς εἰς αὐτὸν ἐλπίδος ἀπολισθήσασα, καὶ φειδοῦς ἐρήμη τῆς ἄνωθεν γενομένη, πεσοῦσα δὲ καὶ εἰς χεῖρας ἐχθρῶν, οἱ δὴ καὶ πᾶσαν τὴν Ἰουδαίαν καταδηῶσαντες, καὶ αὐτὸν ἐνέπρησαν τὸν θεῖόν τε καὶ διαδόητον 25 ναόν. Ἐπειδὴ δὲ σέσωσται τὸ κατάλειμμα Θεοῦ κατοικτείραντος, πεπιστεύκασι γὰρ εἰς Χριστὸν οὐκ εὐαρίθμητοι τῶν ἐξ Ἰσραήλ, κεχηματίκεν Ἐκκλησία Χριστοῦ, καὶ γέγονε μήτηρ ὥσπερ ἐθνῶν. Οἱ γὰρ υἱοὶ τῶν ποτε ταπεινωσάντων αὐτήν, τουτέστιν οἱ τῶν ἐπιγείων κρατοῦντες πραγμάτων 30 καὶ ταῖς τῶν σκήπτρων διαδοχαῖς ὡς ἐξ ἐκείνων ἐρχόμενοι σεπτὴν ἠγοῦνται τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ δεδοικότες, τουτέστι

τὴν καρδιά τοῦ ἀνθρώπου· θὰ χορτάσουν τὰ δένδρα τῆς πεδιάδας καὶ τὰ κέδρα τοῦ Λιβάνου ποὺ φύτεψες»⁹². Γιατὶ ὅπως γράφει καὶ ὁ πάνσοφος Παῦλος, «εἴμαστε χωράφι τοῦ Θεοῦ»⁹³.

Αὕτῃ λοιπὸν ἡ δόξα τοῦ Λιβάνου, λέγει, θὰ σοῦ δοθεῖ, δηλαδή θὰ φανεῖς γεμάτη ἀπὸ ἁγίους καὶ θαυμαστοὺς ἡγέτες. Κι αὐτὸ θὰ γίνεῖ, «γιατὶ νὰ δοξασθεῖ ὁ ἅγιος τόπος μου». Γιατὶ καύχημα τῶν Ἐκκλησιῶν εἶναι αὐτοὶ ποὺ ἀνέβηκαν στὰ ὑψώματα τῶν ἄρετῶν καὶ δὲν ἔχουν τίποτα τὸ χαμηλό, δηλαδή τὸ γήινο καὶ χαμαίζηλο (εὐτελές) στὸ νοῦ τους, μὲ τὸ νὰ φρονοῦν τὰ σαρκικά, ἀλλὰ μᾶλλον ὁρμώντας πρὸς τὰ ὕψη καὶ φρονώντας τὰ οὐράνια καὶ κατὰ κάποιον τρόπο ἀπομακρυνόμενοι ἀπὸ τὴ γῆ, καὶ περπατοῦν βέβαια πάνω σ' αὐτήν, ἔχουν ὅμως τὴν πολιτεία τους ἄνω καὶ στοὺς οὐρανοὺς⁹⁴.

Στίχ. 14. «Καὶ θὰ βαδίσουν σ' ἐσένα φοβισμένοι οἱ υἱοὶ ἐκείνων ποὺ σέ ταπείνωσαν καὶ σέ ἐξόργησαν, καὶ θὰ ὀνομασθεῖς Σιών, πόλη τοῦ Κυρίου, τοῦ ἁγίου τοῦ Ἰσραήλ».

Αὐτὸ τὸ ἴδιο τὸ πέρασ τῶν πραγμάτων δείχνει μὲ ἀκριβεία τὸ νόημα τῆς προφητείας, ποὺ δὲν ἀστοχεῖ στὴν ἀλήθεια. Ἐπειδὴ δηλαδή ἡ Ἱερουσαλήμ φέρθηκε μὲ παραφροσύνη ἐναντίον τοῦ Σωτήρα ὅλων μας Ἰησοῦ Χριστοῦ ταπεινώθηκε, χάνοντας τὴν οἰκειότητά της μὲ τὸν Θεὸ καὶ γλιστρώντας ἀπὸ τὴν ἐλπίδα σ' αὐτὸν καὶ μένοντας γυμνή ἀπὸ τὴν οὐράνια φροντίδα, καὶ ἐπιπλέον ἔπεσε καὶ στὰ χέρια ἐχθρῶν, οἱ ὁποῖοι, ἀφοῦ καταλεηλάτησαν ὅλη τὴν Ἰουδαία, πυρπόλησαν καὶ τὸν ἴδιο τὸν θεῖο καὶ περιβόητο ναό. Ἐπειδὴ ὅμως σώθηκε τὸ ὑπόλειμμα, γιατί τοὺς λυπήθηκε ὁ Θεός, ἐπειδὴ πίστεψαν στὸν Χριστὸ ὄχι λίγοι Ἰσραηλιῖτες, χρημάτισε Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ καὶ ἔγινε κατὰ κάποιον τρόπο μητέρα τῶν ἐθνῶν. Γιατὶ οἱ ἀπόγονοι ἐκείνων ποὺ κάποτε τὴν ταπείνωσαν, δηλαδή οἱ κυρίαρχοι τῆς γῆς καὶ οἱ διάδοχοί τους στὰ σκῆπτρα, ἐπειδὴ προέρχονται ἀπὸ αὐτοὺς θεωροῦν σεβαστὴ τὴν Ἐκκλησία, καὶ φοβισμένοι, δηλαδή μ' εὐλάβεια καὶ

94. Ἐφ. 3, 20.

μετ' εὐλαβείας καὶ τὸν θεῖον εἰς νοῦν ἔχοντες φόβον, προσία-
 σιν αὐτῇ· «Κέκληται γὰρ πόλις Κυρίου Σιών ἁγίου Ἰσρα-
 ἤλ». Θεοῦ γὰρ πόλις ἡ Ἐκκλησία, καὶ τοῦτο διδάσκει ὁ θε-
 σπέσιος Δαβὶδ ὡς πρὸς αὐτήν, «Δεδοξασμένα ἐλαλήθη περὶ
 5 σου, ἡ πόλις τοῦ Θεοῦ». Καὶ αὐτὸς δέ που φησὶν ὁ τῶν ὅλων
 Κύριος διὰ τῆς τοῦ Ψάλλοντος λύρας· «Ἔγωδε κατοικήσω,
 ὅτι ἠρετισάμην αὐτήν, τὴν θύραν αὐτῆς εὐλογήσω, τοὺς
 πτωχοὺς αὐτῆς χορτάσω ἄρτον, τοὺς ἱερεῖς αὐτῆς ἐνδύσω
 σωτηρίαν». Εἰ δὲ δὴ βούλοιτό τις καὶ τῶν ποτε διωξάντων
 10 τὴν Ἐκκλησίαν βασιλέων υἱοὺς τοὺς καθεξῆς ὀνομάζειν, οἱ
 μετὰ τιμῆς καὶ δέους προσέρχονται νῦν αὐτῇ, καὶ ὡς θεῖαν
 τιμῶσι πόλιν, οὐκ ἔξω φέρεται τοῦ σκοποῦ. Ὁρῶμεν γὰρ εἰς
 τοῦτο ἐκβεβηκὸς τὸ τῶν πραγμάτων πέρασ

Στίχ. 15-16. «Διὰ τὸ γενέσθαι σε ἐγκαταλελειμμένην,
 15 καὶ μεμισημένην, καὶ οὐκ ἦν ὁ βοηθῶν. Καὶ θήσω σε
 ἀγαλλίαμα αἰώνιον, εὐφροσύνην γενεαῖς γενεῶν. Καὶ
 θηλάσεις γάλα ἐθνῶν, καὶ πλοῦτον βασιλέων φάγεσαι,
 καὶ γνώση ὅτι ἐγὼ Κύριος ὁ σώζων σε καὶ ὁ ἐξαιρούμε-
 νός σε, ὁ Θεὸς Ἰσραήλ».

20 «Γέγονας» μὲν γὰρ, φησὶν, «ἐγκαταλελειμμένη καὶ με-
 μισημένη, καὶ οὐκ ἦν ὁ βοηθῶν». Αὕτη σοι πρόφασις τῆς
 ταπεινώσεως ἦν, πεπαρώνηκας γὰρ εἰς τὸν ὑψοῦν δυνάμε-
 νον καὶ ἀκράδαντόν σοι φυλάξαι τὸ εὐημερεῖν, ἀλλ' οὐδεὶς
 ἦν ὁ χεῖρα νέμων ἐπίκουρον, ἐπεὶ περ ἦσθα θεομισῆς πε-
 25 παρώνηκας γὰρ οὐκ εἰς ἓνα τινὰ τῶν ἐν τάξει κειμένων οἰ-
 κητικῇ, καὶ διακονικῇ ἐχόντων τὴν λειτουργίαν, ἀλλ' εἰς
 αὐτὸν τὸν τῶν ὅλων βασιλέα καὶ Κύριον. Ἐπειδὴ δὲ ἅπαξ
 πέπονθας τὴν ταπείνωσιν παρελάσει τὰ μοχθηρὰ, καὶ τοῖς
 δευτέροις ἀνακτῆσεται σε. Ὡσπερ γὰρ ἀπειθήσασαν ἔδει
 30 κολάζεσθαι ψήφῳ δικαίᾳ Θεοῦ, οὕτως ἐπιστρέψασαν ἐλε-

95. Ψαλμ. 66, 3.

96. Ψαλμ. 131, 14-16.

ἔχοντας στό νοῦ τους τό φόβο τοῦ Θεοῦ, προσέρχονται σ' αὐτήν· «Γιατί ὀνομάσθηκε», λέγει, «Σιών, πόλη τοῦ Κυρίου, τοῦ ἁγίου τοῦ Ἰσραήλ»». Γιατί εἶναι πόλη τοῦ Θεοῦ ἢ Ἐκκλησία, καί αὐτό μᾶς διδάσκει ὁ θεσπέσιος Δαβίδ, λέγοντας σχετικά μ' αὐτήν· «Μελλοντικές δόξες εἰπώθηκαν γιά σένα, πόλη τοῦ Θεοῦ»⁹⁵. Καί ὁ ἴδιος ὁ Κύριος τῶν ὄλων λέγει κάπου μέ τή λύρα τοῦ Δαβίδ· «Ἐδῶ θά κατοικήσω σ' αὐτήν, γιατί τή ἐξέλεξα ἀπό ἄλλες· τήν πύλη της θά εὐλογήσω, τοὺς φτωχοὺς της θά τοὺς χορτάσω ψωμί, τοὺς ἱερεῖς της θά τοὺς περιβάλω μέ τὸ ἔνδυμα τῆς σωτηρίας»⁹⁶. Κι ἂν θά ἤθελε κανεῖς νὰ ὀνομάζει υἱοὺς καί τοὺς υἱοὺς στή συνέχεια τῶν βασιλέων ποὺ κάποτε καταδίωξαν τὴν Ἐκκλησία οἱ ὁποῖοι μέ τιμὴ καί δέος προσέρχονται τώρα σ' αὐτήν καί τιμοῦν τὴν πόλη ὡς θεία, δὲν φέρονται ἔξω ἀπὸ τὸ στόχο τους. Γιατί βλέπομε ὅτι σ' αὐτὸ τὸ τέλος ἔχουν καταλήξει τὰ πράγματα.

Στίχ. 15-16. «Ἐπειδὴ συνέβη νὰ ἐγκαταλειφθεῖς καί νὰ μισηθεῖς καί δὲν ὑπῆρχε κάποιος νὰ σὲ βοηθήσει, ἐγὼ θά σὲ καταστήσω αἰώνια ἀγαλλίαση καί εὐφροσύνη γιά γενεές γενεῶν. Θά θηλάσεις τὸ γάλα τῶν ἐθνῶν καί θά φᾶς τὰ πλούτη τῶν βασιλέων, καί θά μάθεις, ὅτι ἐγὼ εἶμαι ὁ Κύριος ποὺ σὲ σώζω καί σὲ λυτρώνω ἀπὸ τὰ δεινὰ, ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραήλ».

«Εγκαταλείφθηκες» βέβαια, λέγει, «καί μισήθηκες καί δὲν ὑπῆρχε κάποιος νὰ σὲ βοηθήσει». Αὐτὴ ἦταν ἡ αἰτία τῆς ταπείνωσης γιατί φέρθηκες μέ μανία ἐναντίον ἐκείνου ποὺ μπορεῖ νὰ σὲ ὑψώσει καί νὰ φυλάξει ἀκλόνητη τὴν εὐημερία σου· ἀλλὰ δὲν ὑπῆρχε κανένας νὰ ἀπλώσει χεῖρα βοήθειας, ἐπειδὴ ἦσαν μισητὴ στὸν Θεό. Γιατί φέρθηκες μέ μανία ὄχι σ' ἕναν κάποιον ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἦταν στὴν τάξη τῶν δούλων καί ποὺ ἡ ἐργασία τους ἦταν διακονική, ἀλλὰ στὸν ἴδιο τὸν βασιλᾶ τῶν ὄλων καί Κύριο. Ἐπειδὴ ὅμως ἔπαθες πιά τὴν ταπείνωση, θά περάσουν αὐτὰ τὰ ὀδυνηρὰ καί μέ τὰ ἐπόμενα θά σὲ ξανακερδίσει. Γιατί, ὅπως ὅταν ἔδειξες ἀνυπακοὴ ἔπρεπε νὰ τιμωρηθεῖς μέ δίκαια ἀπόφαση τοῦ Θεοῦ,

εἶσθαι πρέπει. «Θήσω σε» τοίνυν, φησίν, «εὐφροσύνην γενεαῖς γενεῶν»· στυγνὸν γὰρ οὐδὲν ἐν Ἐκκλησίᾳ Χριστοῦ· ὅπου δὲ ὅλως ἐλπίς ἀφθαρσίας καὶ ἀτελευτήτου ζωῆς καὶ ἀμηρύτου δόξης καὶ βασιλείας οὐρανῶν, ποῖον ἂν ἔχοι τὸ
5 κατηφές;

«Καὶ θηλάσεις γάλα ἐθνῶν, καὶ πλοῦτον βασιλέων φάγεσαι». Καὶ δοκεῖ μὲν τισι τοιοῦτόν τι διδάσκειν τῆς προφητείας ὁ νοῦς, ὅτι πολλοὶ τῶν ἐξ ἀγέλης Ἑλληνικῆς σεσοφωμένοι τὸν νοῦν ταῖς θεοπνεύστοις Γραφαῖς, καὶ δογματι-
10 κῆς εὐτεχνίας εἰς γνῶσιν ἀναπηδήσαντες, ἔσονται διδάσκαλοι τῆς ἐξ Ἰουδαίων Συναγωγῆς, δοκεῖ δέ πως εἰς τὸ παρὸν ὁ λόγος οὐχὶ ταύτην ἰέναι μᾶλλον τῶν ἐννοιῶν τὴν ὁδόν, ἐκεῖνο δὲ ἴσως βούλεσθαι καταδηλοῦν, ὅτι ταῖς ἐξ ἐθνῶν καρποφορίαις καὶ βασιλικοῖς ἀναθήμασιν ἐμπλη-
15 σθήσεται. Διαδεικνυσι γὰρ ἀληθές ὄν καὶ τοῦτο τῶν πραγμάτων ἢ πείρα. Τούτων δὲ οὕτω τετελεσμένων φησίν, ὅτι «Ἐγὼ Κύριος ὁ σώζων σε». Ὡς γὰρ ὁ προφήτης φησὶν Ἡσαΐας «Εἰ μὴ Κύριος Σαβαὼθ ἐγκατέλιπεν ἡμῖν σπέρμα, ὡς Σόδομα ἂν ἐγενήθημεν, καὶ ὡς Γόμορρά ἂν ὠμοιώθη-
20 μεν». Χάριτι γὰρ καὶ φιλανθρωπία Θεοῦ σέσωσται τὸ κατάλειμμα τοῦ Ἰσραὴλ, ὥστε μὴ εἰσάπαν ἀπολέσθαι τὸ ἐξ ἀγίων πατέρων ἔθνος

Στίχ 17. «Καὶ ἀντὶ χαλκοῦ οἶσω σοι χρυσίον, ἀντὶ δὲ σιδήρου οἶσω σοι ἀργύριον, ἀντὶ δὲ ξύλων οἶσω σοι χαλκόν, ἀντὶ δὲ λίθων, σίδηρον. Καὶ δώσω τοὺς ἄρχοντάς σου ἐν εἰρήνῃ, καὶ τοὺς ἐπισκόπους σου ἐν δικαιοσύνη».

Δέχεται μὲν τὰς ὕλας ὡς ἐν τάξει παραδειγμάτων, πλείστην ὄσσην ἐχούσας τὴν πρὸς ἀλλήλας διαφοράν. Σημαίνει
30 δέ τι πλαγίως πνευματικὸν καὶ βαθύ. Βούλεται γὰρ εἰπεῖν ὅτι πάντα πρὸς τὰ ἀμείνω μεταστήσεται, καὶ τῶν πρώτων διοίσει τὰ δεύτερα. Παραχωρήσει γὰρ πάντως ἢ ἐν νόμῳ παί-

ἔτοι τώρα πού ἐπέστρεψες πρέπει νά ἐλεηθεῖς. «Θά σέ καταστήσω», λέγει, «εὐφροσύνη γιά γενεές γενεῶν». Γιατί δέν ὑπάρχει κανένα μίσος στήν Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ. Καί ὅπου ὑπάρχει μόνο ἐλπίδα ἀφθαρσίας καί χωρίς τέλος ζωῆς καί δόξας αἰώνιας καί βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ποιᾶ κατήφεια μπορεῖ νά ὑπάρχει;

«Καί θά θηλάσεις τὸ γάλα τῶν ἐθνῶν καί θά φᾶς τὰ πλούτη τῶν βασιλέων». Καί νομίζουν βέβαια κάποιοι ὅτι κάτι τέτοιο εἶναι τὸ νόημα τῆς προφητείας, ὅτι πολλοὶ ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν Ἑλλήνων φωτισμένοι ἀπὸ τὶς θεόπνευστες Γραφές καί ὑψωμένοι στή γνώση τῆς δογματικῆς σοφίας, θά γίνουν διδάσκαλοι τῆς Συναγωγῆς τῶν Ἰουδαίων, φαίνεται ὅμως ὅτι στὸ παρὸν σημεῖο ὁ λόγος δέν ἀκολουθεῖ αὐτὸ τὸ δρόμο τῶν ἐννοιῶν, ἀλλὰ θέλει νά δηλώσει ἴσως ἐκεῖνο ὅτι θά γεμίσει ἡ Σιών ἀπὸ τὴν καρποφορία τῶν ἐθνῶν καί τὰ βασιλικά ἀφιερῶματα. Γιατί ἡ πείρα ἀπὸ τὰ πράγματα δείχνει ὅτι καί αὐτὸ εἶναι ἀληθές. Ἐπειδὴ τὰ πράγματα εἶχαν αὐτὴ τὴν κατάληξη λέγει· «Ἐγὼ εἶμαι ὁ Κύριος πού σέ σώζω». Γιατί, ὅπως λέγει ὁ προφήτης Ἡσαΐας, «Ἄν ὁ Κύριος τῶν δυνάμεων δέν μᾶς ἔδινε ἀπογόνους, θά γινόμασταν σάν τὰ Σόδομα καί ὅμοιοι μὲ τὰ Γόμορρα»⁹⁷. Γιατί μὲ τὴ χάρη καί τὴ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ σώθηκε τὸ ὑπόλειμμα τοῦ Ἰσραήλ, ὥστε νά μὴ χαθεῖ ὀλοσχερῶς τὸ ἔθνος πού προῆλθε ἀπὸ τοὺς ἅγιους προγόνους.

Στίχ. 17. «Ἐντὶ γιὰ χαλκὸ θά σοῦ φέρω χρυσό, ἀντὶ γιὰ σίδηρο ἄργυρο, ἀντὶ γιὰ ξύλα θά σοῦ φέρω χαλκὸ, καί ἀντὶ γιὰ πέτρες σίδηρο. Καί θά σοῦ δώσω ἄρχοντες νά κυβερνοῦν μὲ εἰρήνη καί ἐπόπτες πού θά κρίνουν μὲ δικαιοσύνη».

Χρησιμοποιεῖ σάν παραδείγματα ὑλικά στοιχεῖα, πού ἔχουν πολὺ μεγάλη διαφορά μεταξύ τους, μὲ ἕμμεσο ὅμως τρόπο σημαίνει κάτι πνευματικὸ καί βαθύ. Γιατί θέλει νά πει, ὅτι ὅλα θά μεταβληθοῦν πρὸς τὸ καλύτερο, καί τὰ δεύτερα θά διαφέρουν ἀπὸ τὰ πρῶτα. Γιατί ἡ παιδαγωγία μέσω τοῦ νόμου θά παραχωρήσει ὀλωσδήποτε τὴ θέση τῆς στήν παιδαγωγία μέσω τοῦ Χριστοῦ,

97. Ἡσ. 1, 9.

δευσις τῇ διὰ Χριστοῦ, τουτέστι τοῖς εὐαγγελικοῖς θεσπί-
 σμασι, καὶ τοσοῦτον ἔσται τὸ μεταξύ, ὅσον περ ἂν καὶ εἰ τὸ
 διὰ μέσου χαλκοῦ καὶ χρυσοῦ. Χρυσοφανῆς μὲν γὰρ ὁ χαλ-
 κός, πλὴν οὐκ ἔστι χρυσός, ἀργυροφανῆς δὲ καὶ ὁ σίδηρος,
 5 ἔνεστι γὰρ τὸ λαμπρὸν αὐτῶ, πλὴν οὐκ ἄργυρος, ἀλλ' ἠττά-
 ται πολὺ τοῦ προὔχοντος. Οὐκοῦν τὴν ἐν νόμῳ παιδευσιν
 παρεικάσαι τις δύναιτ' ἂν χαλκῶ, χρυσῶ γε μὴν τὴν διὰ Χρι-
 στὸν καὶ πάλιν τῆς ἐν νόμῳ πολιτείας τὴν δύναμιν παρεικά-
 σαι τις ἂν σιδήρῳ, μεμετροημένον ἔχοντι τὸ φαιδρὸν, τὴν γε
 10 μὴν ἐν Χριστῶ καὶ εὐαγγελικὴν, ἀργύρῳ μᾶλλον· τελεωτά-
 την γὰρ ἔχει φαιδρότητα νοητῶς. Ταύτητοι καὶ ὁ πάνσοφος
 Παῦλος, καίτοι πλεῖστον ὅσον ἐσχηκέναι λέγων διὰ τῆς ἐν
 νόμῳ ζωῆς τὸ καύχημα, γνώσεώς τε τῆς ὑπ' αὐτοῦ, σκύβαλα
 μὲν ἠγεῖτο τὰ πάντα, Χριστὸν δὲ κερδαίνειν ἤθελε καὶ τὸ
 15 ὑπερέχον τῆς γνώσεως αὐτοῦ. Ξύλα δὲ καὶ λίθοι χρήσιμα
 πρὸς οἰκοδομήν· εὐρήσομεν δὲ τὸν πάνσοφον Παῦλον τῆς
 παρά τινων μυσταγωγίας τὴν δύναμιν ταύταις παρεικάζον-
 τα ταῖς ὕλαις «Εἰ γὰρ τις», φησὶν, «ἐποικοδομεῖ ἐπὶ τὸν θε-
 μέλιον ξύλα, χόρτον, λίθους, καλάμην».

20 Τούτου δὲ οὕτως ἔχοντος, ἐκεῖνό φαμεν, ὅτι τῶν Γραμι-
 ματέων καὶ Φαρισαίων ἢ διδασκαλία, ἢ γουν καθάπαξ τῶν
 ἀπίστων Ἰουδαίων ἢ ὑφήγησις, οὐ συνιέντων ὅλως τὸ Χρι-
 στοῦ μυστήριον, ὅτι μηδὲ πεπιστεύκασιν εἰς αὐτόν, παρεικά-
 ζοιτο ἂν ξύλοις τυχόν καὶ λίθοις, ἢ δὲ ἐν Χριστῶ καὶ εὐαγγε-
 25 λικῇ τοσοῦτον ἔχει τὸ ἄμεινον, ὅσον χαλκός καὶ ξύλον, σίδη-
 ρός τε πρὸς λίθον. Εὐδιάθροπτα μὲν γὰρ τὰ παρ' ἐκείνοις ἦν
 διδάγματα τε καὶ ἐνθυμήματα, στερεὰ δὲ καὶ οἷον ἄθραυ-
 στα, μετὰ τοῦ λαμπροῦ καὶ τιμίου, τὰ τῶν ἐν Χριστῶ. Ἰου-
 δαῖοι μὲν γὰρ ἐκπίπτουσιν εἰς γενεαλογίας καὶ μύθους ἀπε-
 30 ράντους τοῖς ὑπὸ χεῖρα λαοῖς ἐξηγούμενοι, λήρους τε τινὰς
 ἐμπλέκοντες καὶ γραώδη τερετίσματα, οἱ δὲ τὸν Χριστὸν φο-

δηλαδή στα εὐαγγελικά θεσπίσματα, καὶ τόση θὰ εἶναι ἡ ἀπόστασις μεταξύ τους, ὅση ἀκριβῶς ἡ ἀπόστασις μεταξύ χαλκοῦ καὶ χρυσοῦ. Γιατὶ ὁ χαλκὸς μοιάζει μὲ χρυσό, ἀλλὰ δὲν εἶναι χρυσός, καὶ ὁ σίδηρος μοιάζει μὲ τὸν ἄργυρο, γιατί ἔχει λαμπρότητα, ὅμως δὲν εἶναι ἄργυρος, ἀλλὰ ὑπολείπεται πολὺ ἀπὸ αὐτὸν ποὺ ὑπερέχει. Ὡστε τὴν παιδαγωγία τοῦ νόμου μπορεῖ νὰ τὴν παρομοιάσει κανεὶς μὲ χαλκό, ἐνῶ μὲ χρυσὸ τὴν παιδαγωγία τοῦ Χριστοῦ, καὶ πάλι τὴ δύναμη τῆς πολιτείας τοῦ νόμου μπορεῖ νὰ τὴν παρομοιάσει κανεὶς μὲ σίδηρο, ποὺ ἔχει μέτρια λαμπρότητα, ἐνῶ τὴ λαμπρότητα τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ Εὐαγγελίου μὲ τὸν ἄργυρο· γιατί νοητὰ ἔχει τελειότατη λαμπρότητα. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ πάνσοφος Παῦλος, μολονότι λέγει ὅτι ἔχει μεγάλη καύχησις ἀπὸ τῆ ζωῆ τῆ σύμφωνη μὲ τὸ νόμο καὶ τὴ γνώση του, θεωροῦσε σκύβαλα τὰ πάντα καὶ ἤθελε νὰ κερδίσει τὸν Χριστὸ καὶ τὴν ἀνώτερη γνώση αὐτοῦ⁹⁹. Τὰ ξύλα καὶ οἱ πέτρες εἶναι χρήσιμα γιὰ οἰκοδομῆ. Καὶ θὰ βροῦμε ὅτι ὁ πάνσοφος Παῦλος παρομοιάζει τὴ δύναμη τῆς διδασκαλίας κάποιων μὲ αὐτὰ τὰ ὑλικά. Γιατὶ λέγει: «Ἄν κάποιος χτίζει πάνω ἀπὸ τὰ θεμέλια ξύλα, ἄχυρα, πέτρες, καλάμι»⁹⁹.

Ἐπειδὴ λοιπὸν αὐτὸ εἶναι ἔτσι, λέμε ἐκεῖνο· ὅτι ἡ διδασκαλία τῶν Γραμματέων καὶ τῶν Φαρισαίων, ἢ καὶ γενικὰ ἡ πνευματικὴ καθοδήγησις τῶν ἀπίστων Ἰουδαίων, ἐπειδὴ καθόλου δὲν εἶχαν κατανοήσει τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ καὶ δὲν εἶχαν πιστέψει σ' αὐτόν, θὰ μποροῦσε νὰ παρομοιασθεῖ τυχόν μὲ ξύλα καὶ πέτρες, ἐνῶ ἡ διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν εὐαγγελίων ἔχει τόση ἀνωτερότητα, ὅση ὁ χαλκὸς ἀπὸ τὸ ξύλο καὶ τὸ σίδηρο ἀπὸ τὴν πέτρα. Γιατὶ τὰ διδάγματα καὶ οἱ συλλογισμοὶ ἐκείνων ἦταν σαθεροὶ καὶ εὐδιάλυτοι, ἐνῶ τῶν στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ διδασκάλων ἦταν στερεὰ καὶ κατὰ κάποιο τρόπο ἄθραυστα καὶ ἦταν συνάμα λαμπρὰ καὶ πολύτιμα. Γιατὶ οἱ Ἰουδαῖοι ἐπεκτείνονται σὲ γενεαλογίες καὶ ἀφηγοῦνται στὸ λαὸ τους μύθους δίχως τέλος, ἀναμγνύοντας φλυαρίες καὶ γριαδιστικὰ παραληρηήματα, ἐνῶ ὅσοι φοροῦν στὸ

99. Α' Κορ. 3, 12.

ροῦντες εἰς νοῦν, πᾶσαν ὁδὸν εὐτεχνίας ἀγιοπρεποῦς τοὺς ὑπὸ χεῖρα διδάσκουσι, καὶ δογματικῆς ἀκριθείας ἀποφέρουσιν ἐραστάς, καὶ ἀπάσης ἀρετῆς ἐργάτας τοὺς προσιόντας αὐτοῖς· διαδεικνυσι δέ πως εὐθύς τὸ ἐπενηνεγμένον, ὅτι 5 τοῦτον ἔχει τὸν σκοπὸν τῆς προφητείας ὁ νοῦς.

«Δώσω» γάρ, φησί, «τοὺς ἄρχοντάς σου ἐν εἰρήνῃ, καὶ τοὺς ἐπισκόπους σου ἐν δικαιοσύνῃ». Ὡς γὰρ τῶν πρώτων, φησὶν, ἐξωσμένων, ἑτέρους ἀνίστησιν ἄρχοντάς τε καὶ ἐπισκόπους λαῶν ὁ τῶν ὅλων Σωτὴρ διαπρέποντας ἐν εἰρήνῃ 10 καὶ δικαιοσύνῃ. Εἰρηνεύουσι γὰρ πρὸς Θεόν, οἱ τὰ αὐτῷ δοκοῦντα φρονεῖν σπουδάζοντες καὶ τοῖς τῆς δικαιοσύνης ἀντήμασι στεφανούμενοι. Ἔφη τι τοιοῦτον ἐτέρωθί που πάλιν ὁ προφήτης Ἡσαΐας, μᾶλλον δὲ διὰ τοῦ προφήτου Θεὸς πρὸς τὴν τῶν Ἰουδαίων μητέρα, φημί δὴ τὴν Ἱερου- 15 σαλήμ· «Καὶ ἐπάξω τὴν χεῖρά μου ἐπὶ σέ καὶ πυρώσω εἰς καθαρὸν, τοὺς δὲ ἀπειθοῦντας ἀπολέσω, καὶ ἀφελῶ πάντας ἀνόμους ἀπὸ σοῦ, καὶ πάντας ὑπερηφάνους ταπεινώσω, καὶ ἐπιστήσω τοὺς κριτάς σου ὡς τὸ πρότερον καὶ τοὺς συμβούλους σου ὡς τὸ ἀπ' ἀρχῆς, καὶ μετὰ ταῦτα κληθήσῃ 20 πόλις δικαιοσύνης, μητροπόλις πιστῆ Σιών». Ναὶ μὴν καὶ αὐτὸς ὁ Σωτὴρ τοῖς Ἰουδαίων καθηγηταῖς ἐπετίμα λέγων· «Ἀμήν, ἀμήν λέγω ὑμῖν, ἀρθήσεται ἀφ' ὑμῶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, καὶ δοθήσεται ἔθνει ἑτέρῳ, ποιοῦντι τοὺς καρποὺς αὐτῆς».

νοῦ τους τὸν Χριστὸ διδάσκουν στοὺς καθοδηγούμενους τους κάθε ὁδὸ τῆς γνώσης ποὺ πρέπει στοὺς ἁγίους καὶ κάνουν ἐρασιτὲς τῆς δογματικῆς ἀκρίβειας καὶ ἐργάτες ὅλης τῆς ἀρετῆς αὐτοῦς ποὺ προσέρχονται σ' αὐτούς. Κι αὐτὸ ποὺ προστίθεται εὐθύς δείχνει ὅτι αὐτὸ σκοπεύει τὸ νόημα τῆς προφητείας.

Πράγματι λέγει· «Θὰ σοῦ δώσω ἄρχοντες ποὺ θὰ κυβερνοῦν μὲ εἰρήνη καὶ ἐπόπτες ποὺ θὰ κρίνουν μὲ δικαιοσύνη». Ἀμέσως δηλαδή, λέγει, μετὰ τὴν ἔξωση τῶν πρώτων ἐγκαθιστᾶ ὁ Σωτήρας τῶν ὅλων ἄλλους ἄρχοντες καὶ ἐπόπτες λαῶν, εἰρηνικούς καὶ δίκαιους. Γιατὶ εἰρηνεύουν πρὸς τὸν Θεὸ ὅσοι φροντίζουν νὰ πιστεύουν τὰ ἀρεστὰ σ' αὐτὸν καὶ στεφανώνονται μὲ τὰ καυχήματα τῆς δικαιοσύνης. Κάτι παρόμοιο εἶπε πάλι σὲ ἄλλο σημεῖο ὁ προφήτης Ἡσαΐας, ἢ μᾶλλον ὁ Θεὸς μέσω τοῦ προφήτη, στὴ μητέρα τῶν Ἰουδαίων, ἐννοῶ τὴν Ἱερουσαλήμ· «Καὶ θὰ καταφέρω τὸ χέρι μου ἐπάνω σου καὶ θὰ σὲ περᾶσω πρὸς κάθαρσὴ σου ἀπὸ τῆ φωτιᾶ τῶν θλίψεων, ἐνῶ ἐκείνους ποὺ δείχνουν ἀνυπακοή θὰ τοὺς ἐξολοθρεύσω, θὰ βγάλω ἀπὸ ἀνάμεσά σου ὅλους τοὺς παράνομους, ὅλους τοὺς ὑπερήφανους θὰ τοὺς ταπεινώσω, καὶ θὰ σοῦ βάλω κριτὲς σὰν τοὺς προηγούμενους καὶ συμβούλους σὰν τοὺς ἀρχικούς, καὶ ἔπειτα ἀπὸ αὐτὰ θὰ ὀνομασθεῖς πόλη δικαιοσύνης, Σιών, μητρόπολη πιστῆ»¹⁰⁰. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Σωτήρας ἐπιτιμοῦσε τοὺς καθοδηγητὲς τῶν Ἰουδαίων λέγοντας· «Σᾶς διαβεβαιώνω, ὅτι θὰ ἀφαιρεθεῖ ἀπὸ σᾶς ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, καὶ θὰ δοθεῖ σὲ ἄλλο ἔθνος, ποὺ θὰ παράγει τοὺς καρπούς της»¹⁰¹.

101. Ματθ. 16, 43.

ΤΟΜΟΣ ΠΕΜΠΤΟΣ

ΚΕΦ. 60, στίχ 18. «Καὶ οὐκ ἀκουσθήσεται ἔτι ἀδικία ἐν τῇ γῆ σου, οὐδὲ σύντριμμα καὶ ταλαιπωρία ἐν τοῖς ὄρι-
οις σου, ἀλλὰ κληθήσεται σωτήριον τὰ τεῖχη σου, καὶ
5 αἱ πύλαι σου γλύμμα».

Καὶ πολὺ γε τὸ εἰκὸς ὁ λόγος ἔχει. Εἰ γὰρ οἱ ἄρχοντες αὐτῆς ἐν εἰρήνῃ, καὶ διαπρέποντες ἐν ἀνυχήμασι δικαιοσύνης οἱ ἐπίσκοποι, κρατήσῃ πάντως που καὶ παρὰ τοῖς ὑπεξενυγμένοις τὸ ἐν ἀπάσῃ δικαιοσύνῃ καὶ εὐσεβείᾳ τῇ κατὰ
10 Χριστὸν ἐπείγασθαι διαβιοῦν. «Οὐκ ἔστι» δέ, φησὶν, «οὐδὲ σύντριμμα ἐν τοῖς ὄρισις σου». «Σύντριμμα» δέ φησι τὴν πλεονεξίαν, τὴν κατὰ γε τῶν ἐν ὑφέσει καὶ ἀσθενείᾳ. Εὐδρομοὶ γὰρ οἱ τοιοῖδε καὶ τοῖς διαρπάξουσιν ἐθέλουσιν ἐτοιμοτάτη πρόκεινται θήρα. Ἄδικοι δὲ καὶ πλεονέκται γεγό-
15 νασι κατὰ καιροῦς οἱ τῆς Ἰουδαίων Συναγωγῆς ἡγούμενοι, καὶ τοῖς θείοις νόμοις ἀντανιστάμενοι, διαστρόφους ἐποιοῦντο τὰς ἐφ' ἐκάστῳ πράγματι κρίσεις. Αἰτιᾶται γοῦν αὐτοὺς πλεισταχοῦ τὸ Γράμμα τὸ ἱερόν, ὡς ἀνοσιότητος εἰς τοῦτο διελάσαντας μέτρον, ὥστε καὶ ἀφορήτοις ἐγκλήμα-
20 σιν ἐνόχους ὄντας ὀραῖσθαι· ποτὲ μὲν γὰρ φησιν, ὅτι οἱ ἡγούμενοι αὐτῆς μετὰ δώρων ἔκριναν, καὶ οἱ προφῆται αὐτῆς μετὰ ἀργυρίου ἐμαντεύοντο.

Ψάλλει δὲ καὶ ὁ θεσπέσιος, «Σύντριμμα καὶ ταλαιπωρία ἐν ταῖς ὁδοῖς αὐτῶν, καὶ ὁδὸν εἰρήνης οὐκ ἔγνωσαν, οὐκ
25 ἔστι φόβος Θεοῦ ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν». Ἐπετί-

ΛΟΓΟΣ ΠΕΜΠΤΟΣ

ΚΕΦ. 60, στίχ. 18. «Καὶ δὲν θ' ἀκουσθεῖ πιά ἀδικία στὴ γῆ σου, οὔτε πλεονεξία καὶ ταλαιπωρία στὰ ὄρια σου, ἀλλὰ τὰ τείχη σου θὰ κληθοῦν σωτηρία καὶ οἱ πύλες σου ἀνάγλυφα θαυμαστά».

Ὁ λόγος ἔχει μεγάλη λογικότητα. Γιατί, ἂν οἱ ἄρχοντές της κυβερνοῦν μὲ εἰρήνη καὶ οἱ ἐπόπτες της διαπρέπουν γιὰ τὴ διακονία τους, θὰ ἐπικρατήσῃ ὅπωςδήποτε καὶ στοὺς ἐξοσιαζόμενους ἀπὸ αὐτοὺς ἢ προσπάθεια νὰ ζήσουν μὲ κάθε δικαιοσύνη καὶ εὐσέβεια στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ. Ἀλλὰ καὶ «Δὲν θὰ ὑπάρχει», λέγει, «οὔτε σύντριμμα στὰ ὄρια σου». «Σύντριμμα» ὀνομάζει τὴν πλεονεξία εἰς βάρος τῶν ταπεινῶν καὶ ἀδύναμων. Γιατί αὐτοὶ οἱ δύο εἶναι εὐκόλοι καὶ γίνονται ἀνεμπόδιστα θύμα σ' αὐτοὺς πού ἐπιδίδονται στὶς διαρπαγές. Ἄδικοι καὶ πλεονέκτες ἔγιναν κατὰ καιροὺς οἱ ἡγέτες τῆς Συναγωγῆς τῶν Ἰουδαίων, καὶ ὄντας πολέμοι τῶν θείων νόμων, ἔβγαζαν διεστραμμένες ἀποφάσεις γιὰ κάθε ὑπόθεση. Σὲ πάρα πολλές λοιπὸν περιπτώσεις τοὺς κατηγορεῖ αὐτοὺς ἡ ἁγία Γραφή, πού ξεπέρασαν στὸ ζήτημα αὐτὸ τόσο πολὺ τὸ μέτρο τῆς ἀνοσιότητος, ὥστε νὰ φαίνονται ὅτι εἶναι ἔνοχοι καὶ γιὰ βαρύτερα ἐγκλήματα. Γιατί λέγει κάπου ὅτι οἱ προϊστάμενοί τους ἔκριναν παίρνοντας δῶρα, καὶ οἱ (ψευδο)προφῆτες τοὺς ἔδιναν τίς μαντικὲς ἀπαντήσεις παίρνοντας χρήματα¹.

Ψάλλει ἐπίσης καὶ ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ· «Συντρίμμα καὶ ταλαιπωρία ὑπάρχουν στοὺς δρόμους τους καὶ δὲν γνωρίζουν τὴν ὁδὸ τῆς εἰρήνης. Δὲν ὑπάρχει κανένας φόβος Θεοῦ στὰ μάτια τους»².

2. Ψαλμ. 13,3.

μα δὲ καὶ νενηστευκόσιν ὁ τῶν ὄλων Θεός, οὕτω λέγων·
 «Ἐν γὰρ ταῖς ἡμέραις τῶν νηστειῶν ὑμῶν εὐρίσκετε τὰ
 θελήματα ὑμῶν, καὶ πάντα τοὺς ὑποχειρίους ὑπονούσσετε
 εἰς κρίσεις καὶ μάχας, νηστεύετε καὶ τύπτετε πυγμαῖς τα-
 5 πεινόν·» καὶ προσέτι τούτοις διὰ τῆς Ἡσαΐου φωνῆς· «Καὶ
 ἐπεθύμουν ἀγρούς, καὶ διήρπαζον ὄρφανούς, καὶ οἴκους
 κατεδυνάστευον, καὶ διήρπαζον ἄνδρα καὶ τὸν οἶκον αὐ-
 τοῦ, ἄνδρα καὶ τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ». Ἐπειδὴ πέπαιται
 μὲν τὰ ἐκείνων, ἀντεγήγερται δὲ τῶν ἁγίων ἀποστόλων ὁ
 10 χορός, καὶ οἱ μετ' ἐκείνους ἔτι τοῖς αὐτῶν ἴχνησι κατακο-
 λουθεῖν σπουδάζοντες, ὀρθοτομοῦσι μὲν τῆς ἀληθείας τὸν
 λόγον, ἄριστοι δὲ τῶν ὑπὸ χεῖρα γεγόνασι παιδαγωγοί.
 Ταύτητοι, καὶ μάλα εἰκότως, «οὐκ ἔτι μὲν ἀδικίαν ἐν τῇ γῆ
 αὐτῶν ἀκουσθήσεσθαι» φησιν, «ἀλλ' οὐδὲ σύντριμμα καὶ
 15 ταλαιπωρίαν κληθήσεσθαι δὲ μᾶλλον σωτήριον τὰ τεῖχη
 αὐτῆς, γλύμμα δὲ καὶ τὰς πύλας», τεῖχη δέ, ὡς γε οἶμαι, φη-
 σὶ τοὺς ἁγίους παιδαγωγούς, δογματικαῖς τε καὶ ἠθικαῖς
 εἰσηγήσεσιν ἀσφαλιζομένους τὴν Ἐκκλησίαν, ὥστε καὶ
 ἀνάλωτον εἶναι τοῖς ἐχθροῖς, κἂν εἴτε τινὲς εἶεν ὄρατοί, εἴτ'
 20 οὖν καὶ ἀόρατοι.

Οἱ αὐτοὶ δ' ἂν εἶεν καὶ πύλαι, ἅτε δὴ καὶ εἰσαγωγικῶ
 χρώμενοι λόγῳ, καὶ εἰσφέροντες διὰ πίστεως εἰς ἐπίγνωσιν
 ἀληθείας τοὺς ἔξω τέως ὄντας αὐτῆς. Γλύμμα δὲ ὅτι περι-
 καλλῆς ἦν ἄγαν ὁ λόγος αὐτοῖς, καὶ οἶον εἰς ἀλήθειαν ἐκτε-
 25 τορνευμένος εὐπρεπὲς γὰρ ἅπαν τὸ γεγλυμμένον. Καὶ οἱ μὲν
 Ἑβδομήκοντα ταύτην δεδώκασι τὴν ἐρμηνείαν, οἱ δὲ ἕτεροι
 τῶν ἐρμηνευτῶν, ἀντὶ τοῦ γλύμμα τεθείκασι τὸν Ἰησοῦν. Ἐ-
 στί δὲ καὶ τοῦτο ἀληθές· «Ὡραῖος γὰρ κάλλει παρὰ τοὺς υἱ-
 οὺς τῶν ἀνθρώπων» κεχηρημάτικέ τε καὶ ἔστι, τεῖχη δὲ αὐτὸν
 30 καὶ πύλας πεπλουτήκαμεν. Ἀσφαλίξεται γὰρ ἡμᾶς ἀρρήτῳ
 δυνάμει καὶ ταῖς τῶν ἁγίων ἀγγέλων ἐπικουρίαις· «Ἐντελεῖ-

3. Ἡσ. 58, 3-4.

4. Διορθώνομε ἀντὶ Ἡσαΐα, Μιχ. 2, 2.

Ἐπιτιμοῦσε ὁ Θεὸς τῶν ὅλων καὶ ἐκείνους ποὺ νήστευαν λέγοντας τὰ ἐξῆς· «Γιατὶ τίς ἡμέρες ποὺ νηστεύετε πραγματοποιεῖτε αὐτὰ ποὺ θέλετε καὶ ὅλους τοὺς ὑποχείριούς σας τοὺς καταπονεῖτε σὲ δίκες καὶ διαμάχες νηστεύετε καὶ χτυπᾶτε μὲ τίς γροθιές σας τὸν ταπεινό»³. Κι ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ μὲ τὴ φωνὴ τοῦ Ἡσαΐα λέγει· «Ἐπιτιμοῦσαν χωράφια καὶ ἐκλεβαν τὰ ὄρφανά, καταπίεζαν τίς οἰκογένειες καὶ διάρπαζαν ἀνθρώπους καὶ τὸ σπίτι τους, τὸν ἄνδρα καὶ τὴν κληρονομία του»⁴. Ἐπειδὴ ὅμως καταργήθηκαν ὅσα ἴσχυαν σὲ ἐκείνους καὶ τὴ θέση τους κατέλαβε ὁ χορὸς τῶν ἁγίων ἀποστόλων καὶ ἀκόμα καὶ οἱ ἔπειτα ἀπὸ ἐκείνους ποὺ φροντίζουν ν' ἀκολουθοῦν τὰ ἴχνη τους, κηρύττουν ὀρθὰ τὸ λόγο τῆς ἀλήθειας καὶ ἔγιναν ἄριστοι παιδαγωγοὶ αὐτῶν ποὺ ἔχουν κάτω ἀπὸ τὴν καθοδήγησή τους. Γι' αὐτό, καὶ πολὺ εὐλόγα, «ποτὲ πιά δὲν θ' ἀκουσθεῖ», λέγει, «ἀδικία στὴ γῆς τους, ἀλλ' οὔτε συντρίμμα καὶ ταλαιπωρία. Καὶ θὰ ὀνομασθοῦν τὰ τείχη της σωτηρία καὶ οἱ πύλες της θαυμαστὰ ἀνάγλυφα». «Τείχη», ὅπως νομίζω, ὀνομάζει τοὺς ἁγίους διδασκάλους, μὲ τοὺς δογματικούς καὶ ἠθικούς λόγους τῶν ὁποίων ἀσφαλίζουν τὴν Ἐκκλησία, ὥστε καὶ νὰ εἶναι ἀπόρθητη ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς, εἴτε αὐτοὶ εἶναι ὄρατοί, εἴτε καὶ ἀόρατοι.

Οἱ ἴδιοι θὰ μποροῦσαν νὰ εἶναι καὶ πύλες, ἐπειδὴ αὐτοὶ χρησιμοποιοῦν καὶ τὸν εἰσαγωγικὸ λόγο καὶ ὀδηγοῦν μὲ τὴν πίστη στὴν ἐπίγνωση τῆς ἀλήθειας ἐκείνους ποὺ ὡς τότε ἦταν ξένοι πρὸς αὐτή. Γλύμμα» (ὠραῖο ἀνάγλυφο) πάλι εἶναι, ἐπειδὴ ὁ λόγος τους ἦταν κοσμημένος μὲ κάλλος καὶ σὰ νὰ εἶχε σκαλισθεῖ νὰ μοιάζει ἀληθινός· γιατί εἶναι πανέμορφο τὸ σκαλιστὸ πρᾶγμα. Καὶ οἱ ἑβδομήκοντα βέβαια ἔδωσαν αὐτὴ τὴν ἐρμηνεία, οἱ ἄλλοι ὅμως ἐρμηνευτὲς ἀντὶ γιὰ «γλύμμα» ἔγραψαν «Ἰησοῦν». Κι αὐτὸ εἶναι ἀληθές. Γιατὶ καὶ ἦταν καὶ εἶναι «ὡς πρὸς τὴν ὁμορφιὰ ὠραιότερος ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους»⁵ καὶ τὸν ἔχομε τείχη ἰσχυρὰ καὶ πύλες. Γιατὶ μᾶς ἀσφαλίζει μὲ τὴν ἀνέκφραστη δύναμὴ του καὶ μὲ τὴ βοήθεια τῶν ἁγίων ἀγγέλων του. Γιατὶ λέγει· «Θὰ δώσει ἐντολὴ

5. Ψαλμ. 44, 3.

ται» γάρ, φησί, «τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ περὶ σοῦ, τοῦ διαφυλά-
 ξαι σε ἐν πάσαις ταῖς ὁδοῖς σου»· καὶ «Παρεμβαλεῖ ἄγγελος
 Κυρίου κύκλω τῶν φοβουμένων αὐτόν, καὶ ῥύσεται αὐ-
 τούς». Ἐρχόμεθα δὲ δι' αὐτοῦ εἰς ἐπίγνωσιν τοῦ Πατρὸς,
 5 καὶ γέγονε πρὸς τοῦτο καὶ θύρα καὶ πύλη καὶ ὁδός Ἐφη
 γοῦν ὅτι, «Ἐγὼ εἰμι ἡ θύρα καὶ ἡ ὁδός, καὶ οὐδεὶς ἔρχεται
 πρὸς τὸν Πατέρα, εἰ μὴ δι' ἐμοῦ». Ἔστι δὲ καὶ «γλύμμα»,
 τουτέστιν ἡ μορφή καὶ τὸ εἶδος τοῦ τεκόντος αὐτόν, καὶ χα-
 ρακτήρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ, καὶ εἰκὼν καὶ ἀπαύγασμα
 10 τῆς δόξης αὐτοῦ.

Στίχ. 19-20. «Καὶ οὐκ ἔσται σοι ὁ ἥλιος εἰς φῶς ἡμέρας,
 οὐδὲ ἀνατολή σελήνης φωτιεῖ σοι τὴν νύκτα, ἀλλ' ἔσται
 σοι Κύριος φῶς αἰώνιον, καὶ ὁ Θεὸς δόξα σου. Οὐ γὰρ
 δύσεται ὁ ἥλιός σοι, καὶ ἡ σελήνη οὐκ ἐκλείψει. Ἔσται
 15 γάρ σοι Κύριος φῶς αἰώνιον».

Βούλονται τινες διὰ τῆς τῶν προκειμένων ἐννοίας ἀπο-
 φέρειν ἡμᾶς εἰς γε τὸ χρῆναί τι τοιοῦτον ὑπονοεῖν. Ἐν
 ἐσχάτοις γὰρ τοῦ αἰῶνος καιροῖς ἐγηγερωμένων τῶν ἐν γῆ
 κειμένων καὶ καταφοιτήσαντος ἐξ οὐρανοῦ τοῦ πάντων
 20 ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ μετὰ τῶν ἁγίων ἀγγέλων ἐν τῇ δό-
 ξῃ τοῦ Πατρὸς, ἀπρακτῆσει μὲν ἡ τῶν στοιχείων λαμπρό-
 της «καινοὺς δὲ οὐρανοὺς καὶ καινὴν γῆν κατὰ ἐπαγγέλ-
 ματα αὐτοῦ προσδοκῶμεν», κατὰ τὸ γεγραμμένον. Ἐφη δέ
 τι τοιοῦτον καὶ αὐτὸς ὁ Σωτῆρ, ὅτι «Ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκεί-
 25 ναις ὁ ἥλιος σκοτισθήσεται, καὶ ἡ σελήνη οὐ δώσει τὸ φέγ-
 γος αὐτῆς». Ἀρκέσει γὰρ τοῖς ἁγίοις εἰς φωτισμὸν αὐτῆ
 τοῦ Σωτῆρος ἡ δόξα, ἀλλ', ἵνα δοκῇ πως ἔπεσθαι τῇ τῶν
 ἀνόπιν ἐννοία τὰ προκειμένα, τὴν ἐρμηνείαν ἐπαινέσαντες
 ταυτηνί, καὶ ἕτερόν τι δηλοῦσθαί φαμεν διὰ τῶν προκειμέ-
 30 νων στίχων.

Φῶς μὲν γὰρ τὸ ἡλιακόν, καὶ προσέτι τὸ σεληνιαῖον,

6. Ψαλμ. 90, 11.

7. Ψαλμ. 33, 8.

8. Ἰω. 10, 9 καὶ 14, 6.

στοὺς ἀγγέλους του γιὰ σένα, νὰ σὲ προφυλάξουν σ' ὅλους τοὺς δρόμους σου»⁶. Καὶ ἄλλοῦ· «Θὰ περικυκλώσει μὲ στρατιῶτες ἄγγελος Κυρίου ἐκείνους ποὺ τὸν φοβοῦνται καὶ θὰ τοὺς σώσει»⁷. Ἐπίσης μέσω αὐτοῦ ἐρχόμαστε στὴν ἐπίγνωση τοῦ Πατέρα, καὶ γι' αὐτὸ ἔγινε καὶ θύρα καὶ πύλη καὶ ὁδός⁸. Πράγματι εἶπε· «Ἐγὼ εἶμαι ἡ θύρα καὶ ἡ ὁδός, καὶ κανένας δὲν πηγαίνει στὸν Πατέρα, παρὰ περνώντας ἀπὸ μένα»⁹. Εἶναι ὅμως καὶ ὠραῖο ἀνάγλυφο, δηλαδή ἡ μορφή καὶ τὸ πρόσωπο ἐκείνου ποὺ τὸν γέννησε, καὶ ἡ σφραγίδα τῆς ὑπόστασής του καὶ ἡ εἰκόνα καὶ ἡ ἀκτινοβολία τῆς δόξας του.

Στίχ. 19-20. «Δὲν θὰ ἔχεις τὸν ἥλιο νὰ σοῦ δίνει τὸ φῶς τὴν ἡμέρα, οὔτε ἡ σελήνη θ' ἀνατείλει γιὰ νὰ φωτίσει τὴ νύχτα σου, ἀλλὰ θὰ εἶναι ὁ Κύριος γιὰ σένα φῶς αἰώνιο καὶ ὁ Θεός σου δόξα σου. Γιατὶ ὁ ἥλιος δὲν θὰ βασιλέψει καὶ ἡ σελήνη δὲν θὰ ἐξαφανισθεῖ. Γιατὶ ὁ Κύριος θὰ σοῦ εἶναι φῶς αἰώνιο».

Κάποιοι θέλουν μὲ τὴν ἔννοια τῶν λόγων αὐτῶν νὰ μᾶς ὀδηγήσουν στὸ νὰ ὑπονοήσουμε κάτι τέτοιο· Στους ἔσχατους δηλαδή χρόνους τοῦ αἵωνα, ὅταν σηκωθοῦν ὅσοι βρίσκονται παραχωμένοι μάσα στὴ γῆ καὶ κατεβεῖ ἀπὸ τὸν οὐρανὸ ὁ Σωτήρας ὅλων μας Χριστὸς μὲ τοὺς ἁγίους ἀγγέλους καὶ τὴ δόξα τοῦ Πατέρα του, θὰ σταματήσει ἡ λαμπρότητα τῶν στοιχείων· γιατί, σύμφωνα μὲ αὐτὸ ποὺ ἔχει γραφεῖ, «περιμένομε καινούργιους οὐρανούς καὶ καινούργια γῆ σύμφωνα μὲ ἐκεῖνα ποὺ μᾶς ἔχει ὑποσχεθεῖ»¹⁰. Εἶπε κάτι παρόμοιο καὶ ὁ ἴδιος ὁ Σωτήρας· «Τὶς ἡμέρες ἐκεῖνες ὁ ἥλιος θὰ σκοτεινιάσει καὶ ἡ σελήνη δὲν θὰ δώσει τὸ φῶς της»¹¹. Γιατὶ θὰ εἶναι ἐπαρκῆς γιὰ τοὺς ἁγίους πρὸς φωτισμὸ τους ἡ ἴδια ἡ δόξα τοῦ Σωτήρα. Ἀλλὰ γιὰ νὰ φαίνεται ὅτι τὰ ἐξεταζόμενα ἐδῶ συμφωνοῦν μὲ τὴν ἔννοια τῶν πιὸ πάνω, ἀφοῦ ἐπαινέσαμε αὐτὴ τὴν ἔρμηνεία, νομίζομε ὅτι καὶ κάτι ἄλλο δηλώνουν οἱ στίχοι αὐτοί.

Τὸ ἡλιακὸ δηλαδή φῶς καὶ ἐπίσης καὶ τῆς σελήνης, εἶναι

9. Ἰω. 14, 6..

10. Β' Πέτρ. 3, 13.

11. Ματθ. 24, 29.

χρειῶδές τε καὶ ἀναγκαῖόν ἐστι τοῖς τοῦ σώματος ὀφθαλμοῖς. Ἄλλ' ἐν νυκτὶ μὲν τὸ ἡλιακὸν συστέλλεται φῶς, ἐν ἡμέρᾳ δὲ τὸ σελήνης. Παραλλάξ γὰρ ἀλλήλοις παραχωροῦσι τὸ φαίνειν.

5 Τὸ δέ γε θεῖον καὶ νοητόν, ὃ ταῖς τῶν πιστευσάντων καρδίαις ἐνήσι, φησὶν, ὃ τῶν ὅλων Σωτὴρ διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ διὰ τῶν εὖ εἰδότην μυσταγωγεῖν, ἄσβεστον ἔσται καὶ ἀκατάληκτον καὶ ἀειφανές, ὥστε μήτε ἡλίου, μήτε σελήνης ἐν χρεία καθεστηκέναι τὸν ἐκάστου νοῦν πρὸς φω-
10 τισμόν ἢ ἀνάβλεψιν· οὐ γὰρ αἰσθητῶ φωτὶ καταλάμπεται νοῦς, ἀρκεῖται δὲ μᾶλλον τῇ διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος φωταγωγία καὶ φαιδρότητι πρὸς τὸ δύνασθαι καθορᾶν τὴν δόξαν Χριστοῦ, καὶ ὅσον ἂν ἔχοι πρὸς τὸν τεκόντα αὐτὸν τὴν ἐμφέρειαν, οὐσιωδῶς δὲ δηλονότι, ναὶ μὴν καὶ τῆς ἀρίστης
15 ζωῆς ἀπλανῶς εἰδέναί τὴν ὁδόν. Γέγονε τοίνυν φῶς αἰώνιον ἡμῖν ὁ Σωτὴρ, καὶ τοῦτο ἡμῖν ἐναργές καθίστησι, λέγων· «Ἐγὼ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου», καὶ πάλιν· «Ὅταν ὦ ἐν τῷ κόσμῳ, φῶς εἰμι τοῦ κόσμου». «Ὁ ἀκολουθῶν ἐμοί, οὐ μὴ περιπατήσῃ ἐν τῇ σκοτίᾳ, ἀλλ' ἔξει τὸ φῶς τῆς ζωῆς».

20 Στίχ. 20-22. «Καὶ ἀναπληρωθήσονται αἱ ἡμέραι τοῦ πένθους σου, καὶ ὁ λαός σου πᾶς δίκαιος, καὶ δι' αἰῶνος κληρονομήσουσι τὴν γῆν, φυλάσσων τὸ φύτευμα ἔργα χειρῶν αὐτοῦ εἰς δόξαν. Ὁ ὀλιγοστός ἔσται εἰς χιλιάδας, καὶ ὁ ἐλάχιστος εἰς ἔθνος μέγα. Ἐγὼ Κύριος κατὰ
25 καιροὺς συνάξω αὐτούς».

Οἱ τὸν τῆς συντελείας καιρὸν καταδηλοῦσθαι λέγοντες διὰ τοῦ μηκέτι τὸ ἡλιακόν, ἤτοι τὸ σεληναῖον ἐνεργῆσαι φῶς, συσταλῆναι δὲ μᾶλλον, ἵν' ὁ Κύριος ἡμῶν φῶς αἰώνιον γένηται, φασὶν ὅτι τοῖς πενθοῦσι νῦν, οὓς δὴ καὶ παρα-
30 κληθήσεσθαι φησιν ὁ Σωτὴρ, τέλος ἔσται τοῦ πενθεῖν κατ'

12. Ἰω. 8, 12.

13. Ἰω. 9, 5.

ἀναγκαῖο καὶ ἀπαραίτητο γιὰ τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ σώματος, ἀλλὰ τῆ νύχτα τὸ ἡλιακὸ φῶς περιορίζεται καὶ τῆ μέρα τὸ φῶς τῆς σελήνης. Γιατὶ διαδοχικὰ παρέχουν τὸ ἓνα στὸ ἄλλο τὸ φωτισμό. Ἀλλὰ τὸ θεῖο καὶ νοητὸ φῶς, ποὺ βάζει στὶς ψυχὲς τῶν πιστῶν, λέγει, ὁ Σωτῆρας τῶν ὄλων μέσω τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ ἐκείνων ποὺ γνωρίζουν καλὰ νὰ μυσταγωγοῦν, εἶναι ἄσβεστο καὶ χωρὶς τέλος καὶ φωτεινὸ πάντοτε, ὥστε ὁ νοῦς τοῦ καθενὸς νὰ μὴ χρειάζεται πρὸς φωτισμὸ ἢ ἀνάβλεψή του οὔτε τοῦ ἡλίου οὔτε τῆς σελήνης τὸ φῶς. Γιατὶ ὁ νοῦς δὲν καταλάμπεται ἀπὸ αἰσθητὸ φῶς, ἀλλὰ τοῦ ἀρκεῖ ἢ φωταγωγία τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ ἢ λάμπη, ὥστε νὰ μπορεῖ νὰ βλέπει τῆ δόξα τοῦ Χριστοῦ, καὶ ὅσο μπορεῖ καὶ πρὸς τὴν ὁμοιότητα ἐκείνου ποὺ τὸν γέννησε, δηλαδὴ ὡς πρὸς τὴν οὐσία, ἀλλὰ καὶ νὰ γνωρίζει ἀπλάνευτα τὸν δρόμου πρὸς τὴν ἀριστη ζωὴ. Ἐγινε λοιπὸν φῶς αἰώνιο γιὰ μᾶς ὁ Σωτῆρας, καὶ αὐτὸ μᾶς τὸ κάνει σαφὲς λέγοντας· «Ἐγὼ εἶμαι τὸ φῶς τοῦ κόσμου»¹². Καὶ ἄλλοῦ· «Ὅσο εἶμαι μέσα στὸν κόσμον, εἶμαι τὸ φῶς τοῦ κόσμου»¹³. Καὶ πάλι· «Αὐτὸς ποὺ με ἀκολουθεῖ δὲν θὰ περπατήσῃ στὸ σκοτάδι, ἀλλὰ θὰ ἔχει τὸ φῶς τῆς ζωῆς»¹⁴.

Στίχ. 20-22. Καὶ θὰ ἀντικατασταθοῦν οἱ ἡμέρες τοῦ πένθους σου καὶ ὅλος ὁ λαὸς σου θὰ εἶναι δίκαιος καὶ θὰ κληρονομήσῃ τὴ γῆ στὸν αἰῶνα, καὶ ὁ Κύριος θὰ εἶναι ὁ φύλακας ὅσων φύτεψε καὶ εἶναι ἔργα τῶν χειρῶν του γιὰ νὰ δοξάζεται. Αὐτὸς ὁ λιγοστὸς λαὸς θὰ γίνῃ χιλιάδες, καὶ ὁ λαὸς ὁ ἐλάχιστος θὰ γίνῃ ἔθνος μεγάλο. Ἐγὼ ὁ Κύριος θὰ τοὺς συνάξω τὸν καιρὸ ποὺ πρέπει».

Αὐτοὶ ποὺ λένε ὅτι δηλώνεται ὀλοκάθαρα ὁ καιρὸς τῆς συντέλειας, ἐπειδὴ δὲν θὰ φέγγει πιά τὸ φῶς τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης, ἀλλὰ θὰ παύσῃ μᾶλλον νὰ φωτίζει, γιὰ νὰ μᾶς γίνῃ ὁ Κύριός μας φῶς αἰώνιο, λένε ὅτι αὐτοὶ ποὺ τώρα πενθοῦν, οἱ ὅποιοι λέγει ὁ Σωτῆρας ὅτι καὶ θὰ παρηγορηθοῦν, θὰ εἶναι τὸ

14. Ἰω. 8, 12.

ἐκεῖνό που τοῦ καιροῦ· πεπαύσονται γὰρ τοῦ ποιεῖν ἔτι καὶ κατατρώχεσθαι, καὶ τῶν εἰς αἰῶνα τεύξονται γερωῶν. Τοῦτο γάρ, οἶμαι, τὸ «παρακληθῆναί» ἐστίν. Ἐπειδὴ δὲ πάλιν τῶν θεωρημάτων ἔπεσθαι χρὴ τοῖς ἀνόπιν, ἐκεῖνό φαμεν, 5 ὅτι τοῖς μένουσιν ἐν πλημμελείαις τὸ κατηφές οἰκεῖον καὶ ἀρμοδιώτατον. Προσδοκῶσι γὰρ οὐ τιμὰς καὶ στεφάνους, οὐ παράκλησιν τὴν παρὰ Θεοῦ, κόλασιν δὲ μᾶλλον καὶ πῦρ καὶ σκότος· οἷ γε μὴν ὄντες ἐν ἀγαθουργίαις τῇ ἐλπίδι χαίρουσι, καθά φησιν ὁ πάνσοφος Παῦλος· διαδέχεται γὰρ 10 τὸ ἐπιεικὲς αὐτῶν ἢ εἰς ἀπεράντους αἰῶνας δόξα καὶ τρυφή· πλὴν ὅταν ἐπιστρέψῃ πρὸς Κύριον καὶ ὁ πλείσταις ὄσαις ἁμαρτίαις ἐνισχημένος, εἶτα δικαιωθῇ διὰ τῆς πίστεως, καὶ κομίσηται μὲν τῶν αἰτιαμάτων τὴν ἄφεσιν, προσδοκῆσει δὲ λαβεῖν καὶ τὰς τοῖς ἁγίοις ηὔτρεπισμένας τιμὰς, 15 τότε δὴ πεπαύσονται μὲν αἱ ἡμέραι τοῦ πένθους αὐτοῦ, καταλήξει δὲ ἰδρωῶτος καὶ κατηφείας, θεβαιοῖ δὲ ὥσπερ ταυτηνὶ τὴν διάνοιαν τὸ ἐφεξῆς κείμενον· «Ἔσται» γάρ, φησὶν, «πᾶς ὁ λαός σου δίκαιος», τουτέστι δικαιωθήσεται πᾶς ὁ σοὶ ἐπόμενος λαός· ἔστι δὲ ὁ λόγος ὡς πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν 20 ἀν· δικαιοῖ δὲ Χριστὸς τὸν ἀσεβῆ χάριτι καὶ φιλανθρωπία, καὶ ἀνίησι παντὸς αἰτιάματος τοὺς ἀλόντας αὐτός. Τίς γὰρ ἔσται τῶν τοιούτων ὁ χορηγός, διαμεμήνυκεν, εἰπὼν· «Φυλάσσων τὸ φύτευμα, ἔργα χειρῶν αὐτοῦ εἰς δόξαν». Φύτευμα γάρ ἐσμεν τῶν φυτῶν τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ 25 καὶ ἔργον αὐτοῦ· ἀγριέλαιοι γὰρ ὄντες, ἐνεκεντριόσθημεν εἰς καλλιέλαιον, μονονουχὶ καὶ αὐτουργοῦντος εἰς ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ· οὐ γὰρ πρέσβυς, οὐκ ἄγγελος, ἀλλ' αὐτός ὁ Κύριος ἔσωσεν ἡμᾶς. Ἔφη γοῦν αὐτός· «Ὁ λαλῶν πάρεμι».

30 «Ἔσται» δέ, φησί, «καὶ ὁ ὀλιγοστός εἰς χιλιάδας, καὶ ὁ ἐλάχιστος εἰς ἔθνος μέγα». Νῦν μὲν γάρ, τουτέστιν ἐν τῷ αἰῶ-

τέλος τοῦ πένθους τους ἐκεῖνο τὸν καιρό. Γιατὶ θὰ παύσουν νὰ πράττουν πιά καὶ νὰ βασανίζονται καὶ θὰ λάβουν τὰ αἰώνια βραβεῖα. Αὐτὸ νομίζω σημαίνει τὸ «θὰ παρηγορηθοῦν». Ἐπειδὴ ὅμως πάλι πρέπει ν' ἀκολουθοῦμε τὶς παραπάνω θεωρίες, λέμε ἐκεῖνο· ὅτι σ' αὐτοὺς πού μένουν μέσα στὶς ἁμαρτίες τους, σ' αὐτοὺς εἶναι οἰκτεῖο καὶ τὸ πλέον πρέπον τὸ πένθος. Γιατὶ δὲν προσδοκοῦν τιμές καὶ στεφάνια, οὔτε τὴν παρηγοριὰ ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τὴν τιμωρία καὶ τὴ φωτιὰ καὶ τὸ σκότος· ἀντίθετα ὅσοι πράττουν τὰ ἀγαθὰ¹⁵, «χαίρονται ἐλπίζοντας»¹⁶, ὅπως λέγει ὁ πάνσοφος Παῦλος· διαδέχεται δηλαδὴ τὴν ἀρετὴ τους ἡ δόξα καὶ ἡ τρυφή στὸς ἀπέραντους αἰῶνες. Πλὴν ὅμως ὅταν ἐπιστρέψει στὸν Κύριο καὶ ὁ βουτηγμένος σὲ πλεῖστες ὅσες ἁμαρτίες καὶ ἔπειτα δικαιωθεῖ ἐξαιτίας τῆς πίστεώς του, καὶ λάβει τὴν ἀφεση τῶν ἁμαρτιῶν του, θὰ περιμένει καὶ τὶς τιμές τὶς ἐτοιμασμένες γιὰ τοὺς ἀγίους. Τότε δηλαδὴ θὰ τελειώσουν οἱ ἡμέρες τοῦ πένθους του καὶ θὰ σταματήσουν οἱ ἰδρωῖτες καὶ ἡ κατῆφεια, καὶ αὐτὴ τὴν ἔννοια τὴν ἐπιβεβαιώνει τὸ κείμενο στὴ συνέχεια· γιατί λέγει· «Θὰ εἶναι ὅλος ὁ λαὸς σου δίκαιος», δηλαδὴ θὰ δικαιωθεῖ ὅλος ὁ λαὸς πού σὲ ἀκολουθεῖ. Ὁ λόγος εἶναι γιὰ τὴν Ἐκκλησία. Ὁ Χριστὸς δικαιώνει τὸν ἀσεβῆ μὲ τὴ χάρη καὶ τὴ φιλανθρωπία του, καὶ ἐλευθερώνει ἀπὸ κάθε ἁμαρτία ἐκείνους πού ἔχουν συλληφθεῖ ἀπὸ αὐτήν. Ποιὸς βέβαια θὰ εἶναι ὁ χορηγὸς αὐτῶν τὸ διαμήνυσε λέγοντας· «Φυλάγοντας τὰ φυτὰ πού φύτεψε, ἔργα τῶν χειρῶν του πρὸς δόξα του». Γιατὶ εἴμαστε τὸ φυτώριο τῶν φυτῶν τοῦ Σωτήρα ὅλων μας Χριστοῦ καὶ ἔργο δικό του. Γιατί, ἐνῶ ἡμασταν ἀγριελιές, μπολιασθήκαμε σὲ ἡμεροελιές¹⁷, μὲ τὰ ἴδια κατὰ κάποιον τρόπο τὰ χέρια τοῦ Χριστοῦ. Γιατὶ «οὔτε πρεσβευτῆς, οὔτε ἄγγελος, ἀλλὰ ὁ ἴδιος ὁ Κύριος εἶναι αὐτὸς πού μᾶς ἔσωσε»^{17α}. Εἶπε βέβαια καὶ ὁ ἴδιος· «Ἐγὼ πού σοῦ μιλῶ εἶμαι ἐδῶ παρών»¹⁸.

Καὶ «θὰ γίνεи», λέγει, «ὁ ὀλιγάνθρωπος λαὸς, λαὸς χιλιάδων, καὶ τὸ πολὺ μικρὸς ἔθνος μεγάλο». Τώρα βέβαια, δηλαδὴ στὸν

17. Ρωμ. 11, 17.

17α. Ἑσ. 63, 9.

18. Ἑσ. 52, 6.

νι τούτω, κέκρυπται τῶν ἁγίων ἡ δόξα, καὶ τό γε ἦκον εἰς
 ἀλαζονείας κοσμικὰς ἐλάχιστοί τινες εἶναι δοκοῦσιν οὐκ
 ἔχοντες δόξαν ἐμφανῆ, ἐπιλάμπσαντος δὲ πάλιν ἐξ οὐρανῶν
 τοῦ Χριστοῦ τὸ τηρικᾶδε, καὶ ὁ νομισθεὶς ἐλάχιστος εἶναι,
 5 καὶ ὀλιγοστός ἔσται εἰς ἔθνος μέγα. Καθηγήσεται γὰρ λαῶν
 καὶ ἡγεμονεύσει πολλῶν, ἅτε δὴ τὸν εὐδόκιμον ἐν τῷδε τῷ
 βίῳ διανύσας δρόμον καὶ τοῦτο ἔστιν ἰδεῖν ἐξ ὧν ἔφη Χρι-
 στός· τοῖς γὰρ ἀποστόλοις προσλαλῶν, «Ὅταν ὁ Υἱὸς τοῦ
 ἀνθρώπου καθίσῃ», φησὶν, «ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ, τότε
 10 καὶ ὑμεῖς καθίσεσθε ἐπὶ δώδεκα θρόνων, κρίνοντες τὰς δώ-
 δεκα φυλάς τοῦ Ἰσραὴλ». Ἀλλὰ γὰρ καὶ ἐν τῇ τῶν ταλάντων
 διανεμήσει εὐρίσκειται λέγων, «Ἔσο ἐπάνω δέκα φυλῶν»·
 ἑτέροις δὲ τὴν μείω δίδωσι μοῖραν· «Ἔσο» γὰρ, φησὶν, «ἐπά-
 νω πέντε πόλεων». Ἴσοστατοῦσάν που πάντως ταῖς ἐπιεικει-
 15 αῖς αὐτῶν τὴν ἀντιμισθίαν ὀρέγων καὶ τὴν ἐκάστῳ πρέπου-
 σαν ταλαντεύων τιμῆν. Ἐπ' αὐτῷ δὴ οὖν τούτω χαίροντες οἱ
 ἅγιοί φασιν· «Υπέταξε λαοὺς ἡμῖν καὶ ἔθνη ὑπὸ τοὺς πόδας
 ἡμῶν». Τοὺς γε μὴν ἐλάχιστους νομισθέντας εἶναι κατὰ τὸν
 βίον, εἶτα γεγονότας εἰς χιλιάδας καὶ εἰς ἔθνος μέγα. «Ἐγώ»,
 20 φησὶν, «ὁ πάντων Κύριος, συνάξω κατὰ καιροῦς», τοὺς τῆς
 ἐξ οὐρανῶν ἐπιδημίας δηλονότι. Τότε γὰρ ἔσται τοῖς ἁγίοις
 ἡ παντὸς ἀπόλαυσις ἀγαθοῦ, οἱ καὶ ἀρπασθήσονται, καθά
 φησιν ὁ πάνσοφος Παῦλος, ἐν νεφέλαις εἰς ἀπάντησιν τοῦ
 Κυρίου εἰς ἀέρα, οὕτω τε πάντοτε σὺν Κυρίῳ ἐσόμεθα, ταῖς
 25 ἀτελευτήτοις ἐντροφῶντες τιμαῖς

ΚΕΦ. 61, στίχ. 1-3. «Πνεῦμα Κυρίου ἐπ' ἐμέ, οὗ εἵνεκεν
 ἔχρισέ με, εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς ἀπέσταλκέ με, ἰάσα-
 σθαι τοὺς συντετριμμένους τὴν καρδίαν, κηρύξαι αἰ-
 χμαλώτοις ἄφεσιν καὶ τυφλοῖς ἀνάβλεψιν, καλέσαι ἐνι-
 30 αὐτὸν Κυρίου δεκτὸν καὶ ἡμέραν ἀνταποδόσεως, παρα-
 καλέσαι πάντας τοὺς πενθοῦντας, δοθῆναι τοῖς πενθοῦ-

αἰώνα αὐτό, εἶναι κρυμμένη ἢ δόξα τῶν ἁγίων καὶ ὡς πρὸς τὶς κοσμικὲς ἀλαζονίες, ἐλάχιστοι φαίνονται νὰ ὑπάρχουν πού δὲν ἔχουν δόξα φανερή, ὅταν ὅμως ἔλαμψε πάλι ἀπὸ τὸν οὐρανὸ ὁ Χριστός, τότε καὶ αὐτὸς ὁ λαὸς πού νομίσθηκε ὅτι εἶναι ἐλάχιστος καὶ λιγοστός, θὰ γίνεῖ ἔθνος μεγάλο. Γιατὶ θὰ γίνεῖ ἡγέτης λαῶν καὶ ἡγεμόνας πολλῶν, ἐπειδὴ διήνυσε τὸν εὐδόκιμο δρόμο στὴ ζωὴ αὐτή· κι αὐτὸ μποροῦμε νὰ τὸ δοῦμε ἀπὸ αὐτὰ πού εἶπε ὁ Χριστός. Γιατὶ μιλώντας στοὺς ἀποστόλους λέγει: «Ὅταν ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου καθίσει στὸ θρόνο τῆς δόξας του, τότε καὶ ἐσεῖς θὰ καθίσετε σὲ δώδεκα θρόνους γιὰ νὰ κρίνετε τὶς δώδεκα φυλὲς τοῦ Ἰσραήλ»¹⁹. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴ διανομὴ τῶν ταλάντων τὸν ἀκούμε νὰ λέγει: «Νὰ εἶσαι κύριος δέκα φυλῶν»²⁰. σὲ ἄλλους δίνει τὴ μικρότερη ἐξουσία· γιατί λέγει: «Νὰ εἶσαι κύριος πέντε φυλῶν»²¹. Παρέχει ὅπωςδήποτε ἀντίστοιχη τὴν ἀνταμοιβὴ στὴν ἐπίδοσή τους καὶ ζυγίζει γιὰ τὸν καθένα τὴν τιμὴ πού τοῦ πρέπει. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς οἱ ἅγιοι λένε μὲ χαρὰ: «Ἐπέταξε λαοὺς σ' ἐμᾶς καὶ ἔθνη κάτω ἀπὸ τὰ πόδια μας»²². Αὐτοὺς δηλαδή πού θεωρήθηκαν λίγοι στὴ ζωὴ καὶ ἔπειτα ἔγιναν χιλιάδες καὶ ἔθνος μέγα λέγει: «Ἐγὼ ὁ Κύριος τῶν ὅλων θὰ τοὺς συνάξω τὸν καιρὸ πού πρέπει», τὸν καιρὸ δηλαδή τοῦ ἐρχομοῦ ἀπὸ τὸν οὐρανὸ²³. Γιατὶ τότε οἱ ἅγιοι θὰ ἀπολαύσουν κάθε ἀγαθὸ, οἱ ὁποῖοι καὶ θὰ ἀρπαγοῦν, ὅπως λέγει ὁ πάνσοφος Παῦλος, ἐπάνω στὰ σύννεφα γιὰ νὰ προῦπαντήσουν τὸν Κύριο στὸν ἀέρα, καὶ ἔτσι πάντοτε θὰ εἴμαστε μὲ τὸν Κύριο²⁴ καὶ θ' ἀπολαμβάνομε τὶς χωρὶς τέλος τιμές.

ΚΕΦ. 61. στίχ. 1-3. «Τὸ Πνεῦμα τοῦ Κυρίου ὑπάρχει σ' ἐμένα, ἐπειδὴ μὲ ἔχρισε καὶ μὲ ἔστειλε νὰ κηρύξω τὸ χαρμόσυνο μήνυμα στοὺς φτωχοὺς, νὰ θεραπεύσω αὐτοὺς πού ἡ καρδιά τους ἔχει συντριβεῖ, νὰ κηρύξω στοὺς αἰχμαλώτους τὴν ἀπελευθέρωσή τους, στοὺς τυφλοὺς τὴν ἀνάβλεψή τους, νὰ κηρύξω τὴ νέα ἐποχὴ ἀποδεκτὴ ἀπὸ τὸν Κύριο καὶ τὴν ἡμέρα τῆς ἀνταπόδοσης, καὶ νὰ παρηγορήσω ὅλους ἐκείνους πού πεν-

22. Ψαλμ. 46, 4.

23. Α Θεσσ. 4, 16.

24. Λουκᾶ 4, 17.

σι Σιών δόξαν ἀντί σποδοῦ, ἄλειμμα εὐφροσύνης τοῖς πενθοῦσι, καὶ καταστολὴν δόξης ἀντί πνεύματος ἀκηδίας».

Ὁ ἐν τοῖς ἀνόπιν εἰπὼν περὶ τῶν ἐν πίστει κληθησομένων, «Ἐγὼ Κύριος κατὰ καιροὺς συνάξω αὐτούς», ὡς ἐνεστηκότος ἤδη τοῦ καιροῦ, καθ' ὃν ἐπήγγελλται συναγεῖρειν αὐτούς, καὶ ὡς ἤδη γενόμενος ἄνθρωπος καὶ τὴν πρὸς ἡμᾶς ὁμοίωσιν ὑπελθὼν καὶ καθεὶς ἑαυτὸν εἰς κένωσιν, «Πνεῦμα Κυρίου», φησὶν, «ἐπ' ἐμέ», καίτοι φύσει Θεὸς ὑπάρχων ὁ Μονογενής, Ἅγιος ἀγίων ἐστὶ, καὶ πᾶσαν αὐτὸς ἀγιάζει τὴν κτίσιν, ἅτε δὴ καὶ ἐξ ἀγίου Πατρὸς πεφυκῶς καὶ τὸ ἐξ αὐτοῦ προχεόμενον Πνεῦμα καὶ ταῖς ἄνω δυνάμεσιν ἐνιείς, ὡς ἑαυτοῦ, καὶ προσέτι τοῖς ἐπεγνωκόσι τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ. Πῶς οὖν ἠγιάζετο; Θεὸς γὰρ ὑπάρχων ὁμοῦ καὶ ἄνθρωπος ὁ αὐτός, δίδωσι μὲν θεϊκῶς τὸ Πνεῦμα τῇ κτίσει, δέχεται δὲ αὐτὸ παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, κατὰ τὸ ἀνθρώπινον. Ταύτην εἶναι φάμεν τὴν χρῆσιν [ἴσως, χρίσιν].

Ἐναργῆ δὲ καθίστησι τῆς ἐνανθρωπήσεως τὴν αἰτίαν. Εἰπὼν γὰρ ὅτι παρὰ τοῦ Πατρὸς, προσεπήνεγκεν ἀναγκαίως, «Οὗ εἵνεκεν ἔχρισέ με, εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς ἀπέσταλκέ με, ἰάσασθαι τοὺς συντετριμμένους τὴν καρδίαν, ἄφεσίν τε κηρύξαι τοῖς ἐν αἰχμαλωσίᾳ, χαρίσασθαι δὲ καὶ τυφλοῖς ἀνάδλεψιν, καλέσαι τε πρὸς τούτοις καὶ ἡμέραν ἀνταποδόσεως»· πολλὰ κατὰ ταῦτὸν τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς τὰ περιφανῆ κατορθώματα. Ἴνα γὰρ κατακτήσῃται τὴν ὑπ' οὐρανὸν καὶ τοὺς ἀνά πᾶσαν ὄντας τὴν οἰκουμένην προσκομίση τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ μεταστοιχειώσας τὰ πάντα πρὸς τὸ ἀμεινόνως ἔχειν, καὶ οἷον ἀνακαινίσας τὸ πρόσωπον τῆς γῆς, ἔλαβε δὲ δούλου μορφήν, καίτοι Κύριος ὑπάρχων τῶν ὄλων. Εὐηγγελίσατο

θοῦν καὶ νὰ δοθεῖ σ' αὐτοὺς ποὺ πενθοῦν στὴ Σιών δόξα ἀντὶ τέφρας, μῦρο εὐφροσύνης σὲ ὅσους πενθοῦν, ἔνδυμα δόξας ἀντὶ πνεῦμα ἀποκαρδίωσης».

Αὐτὸς ποὺ σὰ προηγούμενα εἶπε γι' αὐτοὺς ποὺ θὰ κληθοῦν μέσω τῆς πίστεως, «Ἐγὼ ὁ Κύριος θὰ τοὺς συνάξω τὸν καιρὸ ποὺ πρέπει»²⁵, σὰν νὰ ἦρθε ὁ καιρὸς κατὰ τὸν ὁποῖο ὑποσχέθηκε ὅτι θὰ τοὺς συνάξει καὶ σὰν νὰ ἔγινε ἤδη ἄνθρωπος καὶ νὰ ἔλαβε τὴν ὁμοίωσή του μ' ἐμᾶς καὶ κατέβασε τὸν ἑαυτό του σὲ κένωση, λέγει· «Πνεῦμα Κυρίου ὑπάρχει σὲ μένα», μολονότι εἶναι ἀπὸ τὴ φύση τοῦ Θεοῦ ὁ Μονογενής, Ἁγιος ἁγίων, καὶ αὐτὸς ἁγιάζει ὅλη τὴν κτίση, ἐπειδὴ καὶ ἀπὸ ἅγιο Πατέρα προῆλθε, καὶ τὸ Πνεῦμα, ποὺ ἐκχέεται ἀπὸ τὸν ἴδιο, καὶ στὶς οὐράνιες δυνάμεις τὸ ἐμβάλλει σὰν δικό του, καὶ ἐπὶ πλέον καὶ σ' αὐτοὺς ποὺ ἀναγνώρισαν τὴν ἐπιφάνειά του. Πῶς λοιπὸν ἁγιαζόταν; Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὁ ἴδιος εἶναι Θεὸς μαζὶ καὶ ἄνθρωπος, δίνει σὰν Θεὸς τὸ Πνεῦμα στὴν κτίση, καὶ δέχεται τὸ Πνεῦμα ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα στὴν ἀνθρώπινη φύση του. Αὐτὸ σημαίνει κατὰ τὰ τὴ γνώμη μας τὸ χωρίο.

Καθιστᾷ ὅμως φανερὴ τὴν αἰτία τῆς ἐνανθρώπησης. Γιατί, ἀφοῦ εἶπε, ἀπὸ τὸν Πατέρα, πρόσθεσε κατ' ἀνάγκη, «ἐπειδὴ μὲ ἔχρισε καὶ μὲ ἔστειλε νὰ κηρύξω τὸ χαρμόσυνο μήνυμα στοὺς φτωχοὺς, νὰ θεραπεύσω τοὺς ψυχικὰ συντριμμένους, νὰ κηρύξω στοὺς αἰχμαλώτους τὴν ἀπελευθέρωσή τους, νὰ χαρίσω στοὺς τυφλοὺς τὴν ἀνάβλεψη, καὶ ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ νὰ κηρύξω τὴν ἡμέρα τῆς ἀνταπόδοσης» εἶναι πολλὰ ταυτόχρονα τῆς ἐνανθρώπησης τοῦ Μονογενοῦς τὰ λαμπρὰ κατορθώματα. Γιὰ νὰ κυριεύσει δηλαδὴ τὴν ὑφήλιο καὶ νὰ προσκομίσει στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα τοὺς διεσπαρμένους ἀθρώπους σὲ ὅλη τὴν οἰκουμένη μεταστοιχειώνοντας τὰ πάντα πρὸς τὸ καλύτερο καὶ κατὰ κάποιο τρόπο ἀνανεώνοντας τὸ πρόσωπο τῆς γῆς, ἔλαβε δούλου μορφή²⁶, μολονότι ἦταν Κύριος τῶν ὅλων, καὶ κήρυξε τὸ εὐαγγέ-

26. Φιλ. 2, 7.

γούν πτωχοῖς, ἀπεστάλθαι διὰ τοῦτό φησι. Πτωχοὶ δ' ἂν εἶ-
 εν, ἧγουν νοηθεῖεν, οἱ παντός ἀγαθοῦ νενοσηκότες ποτὲ
 τὴν ἔνδειαν, «ἐλπίδα τε μὴ ἔχοντες καὶ ἄθεοι ἐν τῷ κόσμῳ»,
 κατὰ τὸ γεγραμμένον. Οὗτοι δ' ἂν εἶεν οἱ ἐξ ἔθνῶν, οἱ τὴν
 5 εἰς αὐτὸν πίστιν πλουτήσαντες, τὸν θεῖόν τε καὶ οὐράνιον
 κεκερδηκότες θησαυρόν, τὸ εὐαγγελικὸν δηλονότι καὶ σω-
 τήριον κήρυγμα, δι' οὗ γεγόνασι καὶ τῆς τῶν οὐρανῶν βα-
 σιλείας μέτοχοι καὶ συμμερισταὶ τῶν ἀγίων, κληρονόμοι
 τῶν ὑπὲρ νοῦν καὶ λόγον. «Ὁφθαλμὸς γὰρ οὐκ εἶδε», φησί,
 10 «καὶ οὐς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέ-
 βη, ἃ ἠτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν». Ἡ τάχα
 που καὶ τοῖς πτωχοῖς τῷ πνεύματι δεδωρηθῆσθαι φησιν ὁ λό-
 γος ἐν τούτοις τῶν διὰ Χριστοῦ χαρισμάτων τὴν ἄφθονον
 χορηγίαν.

15 Συντετριμμένους δέ φησι τὴν καρδίαν τοὺς ἀσθενῆ καὶ
 εὐδιάθρουτον ἔχοντας νοῦν καὶ ταῖς τῶν παθῶν προσβο-
 λαῖς ἀντιφέρεσθαι μὴ δυναμένους, ὑπενηνεγμένους δὲ οὐ-
 τως αὐταῖς, ὡς αἰχμαλώτους εἶναι δοκεῖν. Τούτοις ἴασίν τε
 καὶ ἄφεσιν ἐπαγγέλλεται, τυφλοῖς δὲ οὖσιν αὐτοῖς δίδωσι
 20 καὶ ἀνάβλεψιν. Οἱ γὰρ τῇ κτίσει λατρεύοντες καὶ «τῷ ξύλῳ
 λέγοντες, Πατὴρ μου εἶ σύ, καὶ τῷ λίθῳ, Σὺ ἐγέννησάς με»,
 εἶτα τὸν φύσει καὶ ἀληθῶς ὄντα Θεὸν οὐκ ἐπεγνωκότες,
 πῶς οὐκ ἂν εἶεν τυφλοὶ καὶ φωτὸς τοῦ θείου καὶ νοητοῦ γυ-
 μνήν ἔχοντες τὴν καρδίαν; Τούτοις ἐνήσιν ὁ Πατὴρ τῆς
 25 ἀληθοῦς θεογνωσίας τὸ φῶς. Κέκληνται γὰρ διὰ πίστεως,
 καὶ ἔγνωσαν αὐτόν, μᾶλλον δὲ ἐγνώσθησαν ὑπ' αὐτοῦ, καὶ
 υἱοὶ νυκτὸς ὄντες καὶ σκότους, φωτὸς γεγόνασι τέκνα· δι-
 ηύγασε γὰρ αὐτοὺς ἡ ἡμέρα, καὶ ὁ τῆς δικαιοσύνης ἀνέ-
 σχεν Ἡλιος, καὶ λαμπρὸς ἀνέτειλεν Ἑωσφόρος. Λυπεῖ δὲ
 30 οὐδὲν καὶ τοῖς ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ ἐφαρμόσαι πάντα τὰ εἰ-

27. Ἐφ. 2, 12.

28. Α' Κορ. 2, 9.

29. Ἰερ. 2, 27.

λιο στους φτωχούς, γιατί για αυτό, λέγει, στάλθηκε. Πτωχοί μπορεί να είναι, δηλαδή να νοηθούν, εκείνοι που κυριεύθηκαν κάποτε από τη νόσο της φτώχειας από κάθε αγαθό και δεν έχουν ελπίδα και ζούν μέσα στον κόσμο χωρίς Θεό²⁷, σύμφωνα με αυτό που έχει γραφεί. Κι αυτή θα μπορούσαν να είναι οι έθνικοι που δέχθηκαν πλούσια την πίστη τους σ' αυτόν και κέρδισαν τον θείο και ούρα-νιο θησαυρό, δηλαδή το ευαγγελικό και σωτήριο κήρυγμα, με το οποίο έγιναν και μέτοχοι της βασιλείας των ούρα-νών και συμμετοχοί των αγίων, κληρονόμοι των πάντων από το νοῦ και τον λόγο πραγμάτων. Γιατί λέγει: «Μάτι ανθρώπου δεν έχει δεῖ και αὐτὶ δὲν ἄκουσε και καρδιὰ ἀνθρώπου δὲν τὰ αἰσθάνθηκε, ὅσα ὁ Θεὸς ἐτοίμασε για αὐτοὺς που τὸν ἀγαποῦν»²⁸. Ἡ ἴσως ὁ λόγος στὰ λεγόμενα ἐδῶ λέγει ὅτι και στους φτωχοὺς πνευματικά δωρήθηκε ἀπὸ τὸν Χριστὸ ἡ ἀφθονη χορηγία τῶν χαρισμάτων.

«Συντριμμένους στὴν καρδιὰ» λέγει ἐκείνους που ἔχουν ἀδύναμο και εὐκολολίγιστο νοῦ και δὲν μποροῦν ν' ἀντισταθοῦν στὶς προσβολές τῶν παθῶν, και εἶναι τόσο ὑποταγμένοι σ' αὐτά, ὥστε νὰ φαίνονται σὰν αἰχμάλωτοι, και σ' αὐτοὺς ὑπόσχεται θεραπεία και ἀπελευθέρωση, και ἐπειδὴ εἶναι τυφλοί, τοὺς δίνει και τὴ δύναμη νὰ βλέπουν. Γιατί αὐτοὶ που λατρεύουν τὰ κτίσματα «και λένε στὸ ξύλο, Εἶσαι πατέρας μου, και στὸν λίθο, Σὺ μὲ γέννησες»²⁹, και δὲν γνωρίζου τὸν ἀπὸ τὴ φύση του και ἀληθινὸ Θεό, πῶς μπορεῖ νὰ μὴ εἶναι τυφλοὶ και νὰ μὴ ἔχουν ἄδεια τὴν καρδιὰ ἀπὸ τὸ θεῖο και νοητὸ φῶς; Σ' αὐτοὺς βάζει μέσα τους ὁ Πατέρας τὸ φῶς τῆς ἀληθινῆς θεογνωσίας. Γιατί ἔχουν κληθεῖ μέσω τῆς πίστεως και τὸν γνώρισαν, και μᾶλλον γνωρίσθηκαν ἀπὸ αὐτόν, και ἐνῶ ἦταν υἱοὶ τῆς νύχτας και τοῦ σκότους, ἐγιναν τέκνα τοῦ φωτός: γιατί τοὺς καταφώτισε ἡ ἡμέρα και ξεπρόβαλε μέσα στὴ ζωὴ τους ὁ Ἡλιος τῆς δικαιοσύνης και ἀνέτειλε λαμπρὸς και ὁ Αὐγερινός. Δὲν ἐνοχλεῖ βέβαια καθόλου νὰ ἐφαρμοσθοῦν ὅσα εἰπώθηκαν και στους Ἰσραηλῖτες. Γιατί ἦταν φτωχοὶ και εἶχαν

ρημένα. Καὶ γὰρ ἦσαν πτωχοὶ καὶ συντετριμμένοι τὴν καρδίαν, καὶ οἷον αἰχμάλωτοι καὶ ἐσκοτισμένοι. «Οὐ γὰρ ἦν ἐπὶ γῆς ὁ ποιῶν χρηστότητα, οὐκ ἦν ἕως ἐνός, ἀλλὰ πάντες ἐξέκλιναν, ἅμα ἠχρειώθησαν».

5 Ἀφήκται δὲ ὁ Χριστὸς καὶ πρό γε τῶν ἄλλων εὐαγγελιζόμενος τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ τῆς ἑαυτοῦ παρουσίας τὰ κατορθώματα. Καὶ πρὸς γε δὴ τούτοις, ἵνα καὶ ἐνιαυτὸν Κυρίου καλέσῃ δεκτὸν καὶ ἡμέραν ἀνταποδόσεως. Καὶ δεκτὸς μὲν ἐνιαυτός, καθ' ὃν ἐσταυρώθη ὑπὲρ ἡμῶν Χριστὸς Δεκτοὶ
10 γὰρ τότε γεγόναμεν τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, καὶ καρποφορηθέντες δι' αὐτοῦ, καὶ τοῦτο αὐτὸς ἡμᾶς ἐδίδαξεν, εἰπὼν, «Ἀμήν, ἀμήν λέγω ὑμῖν, ἐὰν μὴ ὁ κόκκος τοῦ σίτου πεσὼν εἰς τὴν γῆν ἀποθάνῃ, αὐτὸς μόνος μένει· ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ, καρπὸν πλείονα φέρει». Καὶ πάλιν, «Ὅταν ὑψωθῶ ἐκ τῆς γῆς,
15 πάντας ἐλκύσω πρὸς ἑμαυτόν». Καὶ γοῦν ἀνεβίω τριήμερος πατήσας τοῦ θανάτου τὸ κράτος. Εἶτα τοῖς ἀγίοις μαθηταῖς προσεφώνει, λέγων· «Ἐδόθη μοι πᾶσα ἐξουσία ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς· πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ
20 Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος».

Δεκτὸς οὖν ἐνιαυτὸς ἐκεῖνός που πάντως, καθ' ὃν εἰσεδέχθημεν τὴν πρὸς αὐτὸν λαχόντες οἰκειώσιν, ἀπονιψάμενοι τὴν ἁμαρτίαν διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, καὶ τῆς θείας αὐτοῦ φύσεως γενόμενοι κοινωνοὶ διὰ μετοχῆς τοῦ ἁγίου
25 Πνεύματος. Ἦγουν δεκτὸς ἐνιαυτός, καθ' ὃν πεφανέρωκε τὴν δόξαν αὐτοῦ διὰ τῆς ὑπὲρ λόγον θεοσημείας· ἐδεξάμεθα γὰρ ἀσμένως τὸν τῆς παρ' αὐτοῦ σωτηρίας καιρὸν, ὃν δὴ καὶ ὁ πάνσοφος Παῦλος καταμεμήνυκε λέγων· «Ἴδου νῦν καιρὸς εὐπρόσδεκτος, ἴδου νῦν ἡμέρα σωτηρίας». Ἡμέραν
30 γε μὴν ἀνταποδόσεως εἶναί φαμεν οὐδὲν ἥττον αὐτὸν τὸν

30. Ψαλμ. 13, 3.

32. Ἰω. 12, 32.

31. Ἰω. 12, 24-25.

33. Ματθ. 28, 18-19.

34. Β' Κορ. 6, 2.

συντριμμένη τὴν καρδιά καὶ κατὰ κάποιον τρόπο αἰχμάλωτοι καὶ θυθισμένοι στὸ σκοτάδι. Γιατὶ λέγει· «Δὲν ὑπῆρχε στὴ γῆ κάποιος πὺν νὰ πράττει τὸ καλὸ, δὲν ὑπῆρχε οὔτε ἓνας, ἀλλὰ ὅλοι εἶχαν παρεκκλίνει καὶ συγχρόνως ἔξαχρειωθεῖ»³⁰.

Ἦρθε ὅμως ὁ Χριστὸς, καὶ πρὶν ἀπὸ τοὺς ἄλλους στοὺς Ἰσραηλιῖτες εὐαγγελιζόμενος τὰ κατορθώματα τῆς παρουσίας του. Κι ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ, γιὰ νὰ φέρει τὸν ἀποδεκτὸ χρόνο στὸν Κύριο καὶ τὴν ἡμέρα τῆς ἀνταπόδοσης. Καὶ χρόνος βέβαια ἀποδεκτὸς εἶναι ἐκεῖνος κατὰ τὸν ὁποῖο σταυρώθηκε γιὰ χάριη μας ὁ Χριστὸς. Γιατὶ τότε γίναμε δεκτοὶ ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα, καὶ ἀφοῦ καλλιεργηθήκαμε ἀπὸ αὐτὸν ὥστε νὰ δώσομε καρπούς, πράγμα πὺν καὶ αὐτὸ τὸ δίδαξε ὁ ἴδιος, λέγοντας· «Σὰς βεβαιώνω, ἂν ὁ κῶκκος τοῦ σιταριοῦ δὲν πεθάνει πέφτοντας στὴ γῆ, μένει μόνος του, ἂν ὅμως πεθάνει, δίνει περισσότερον καρπὸν»³¹. Καὶ πάλι λέγει· «Ὅταν ὑψωθῶ ἀπὸ τὴ γῆ, θὰ τοὺς ἐλκύσω ὅλους κοντά μου»³². Καὶ πράγματι ἐπανῆλθε στὴ ζωὴ μετὰ ἀπὸ τρεῖς ἡμέρες καταπατώντας τὴ δύναμη τοῦ θανάτου. Ἐπειτα διακήρυξε στοὺς ἅγιους μαθητὲς καὶ τοὺς εἶπε· «Μοῦ δόθηκε ὅλη ἡ ἐξουσία στὸν οὐρανὸ καὶ στὴ γῆ· πηγαίνετε λοιπὸν καὶ διδάξτε ὅλα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντας αὐτοὺς στὸ ὄνομα τοῦ Πατέρα καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος»³³.

Δεκτὸς λοιπὸν χρόνος εἶναι ὅπωςδήποτε ἐκεῖνος κατὰ τὸν ὁποῖο γίναμε δεκτοὶ, ἀφοῦ πετύχαμε τὴν οἰκείωσή μας μὲ αὐτὸν, ἀποπλένοντας τὴν ἁμαρτία μέσω τοῦ ἁγίου βαπτίσματος καὶ καθιστάμενοι κοινωνοὶ τῆς θείας φύσης του μὲ τὴ μετοχὴ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ἡ δεκτὸς χρόνος εἶναι ἐκεῖνος κατὰ τὸν ὁποῖο φανέρωσε τὴ δόξα του μὲ τὰ πέρα ἀπὸ τὸ λόγο καταπληκτικὰ ἔργα του· γιὰτὶ δεχτήκαμε μὲ χαρὰ τὸν καιρὸ τῆς σωτηρίας μας ἀπὸ αὐτὸν, τὸν ὁποῖο βέβαια μᾶς τὸν διαμήνυσε καὶ ὁ πάνσοφος Παῦλος λέγοντας· «Νά, τώρα εἶναι καιρὸς εὐπρόσδεκτος, νά, τώρα εἶναι ἡμέρα σωτηρίας»³⁴. Ἡμέρα πάλι ἀνταπόδοσης λέμε ὅτι δὲν εἶναι καθόλου λιγότερον, παρὰ ὁ ἴδιος ὁ χρόνος τοῦ ἐρχομοῦ του στὸν κόσμον, κατὰ τὸν ὁποῖο ἔγινε ἡ ἀνταπόδοση ἀπὸ αὐτὸν

τῆς ἐπιδημίας καιρόν, καθ' ὃν ἡ ἀνταπόδοσις δέδοται παρ' αὐτοῦ τοῖς πιστεύουσαι εἰς αὐτὸν διὰ τῆς ἐν ἐλπίσιν ἐπαγγελίας· οἷον δὲ δὴ τι φημί· Ἡ κατὰ τὸν Μωσέως νόμον πολιτεία ἐπαινουμένη πρόξενος ἦν τοῖς ἀμωμήτως αὐτὴν ἐθέλουσι κατορθοῦν τῆς ἐνταῦθα εὐπραγίας, ὑπόσχεσιν δὲ γερωῶν τῶν εἰς τὸ μέλλον οὐκ εἶχε, μόνης δὲ τάχα πού τῆς κατὰ τόνδε τὸν θῖον εὐημερίας ἐποιεῖτο μνήμη· ἐκέλευε μὲν γὰρ ἀπέχεσθαι πλημμελημάτων, ἐπιφωνῶν, ἵνα «Μὴ ἀποθάνης ἐν οὐ καιρῷ σου». Ἐπεφώνει δὲ καὶ τέκνοις· «Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα, ἵνα εὖ σοι γένηται, καὶ ἔσῃ μακροχρόνιος ἐπὶ τῆς γῆς».

Ἐπηγγέλλετο δὲ καὶ καρπῶν ἀφθονίαν, ἔσθ' ὅτε, καὶ πολέμου παῦλαν καὶ εἰρήνης πλάτος καὶ τὴν ἐπ' αὐτῆς εὐθυμίαν. Ἔφη γοῦν διὰ φωνῆς Ζαχαρίου· «Κατακάρπως κατοικηθήσεται Ἱερουσαλήμ ἀπὸ πλήθους ἀνθρώπων καὶ κτηνῶν τῶν ἐν αὐτῇ, καὶ ἐγὼ ἔσομαι αὐτῇ, λέγει Κύριος, τεῖχος πυρὸς κυκλόθεν, καὶ εἰς δόξαν ἔσομαι ἐν μέσῳ αὐτῆς». Καὶ πάλιν· «Ἔτι καθίσονται πρεσβύτεροι ἐν ταῖς πλατείαις Ἱερουσαλήμ, ἕκαστος τὴν ῥάβδον αὐτοῦ ἐν τῇ χειρὶ ἔχων ἀπὸ πλήθους ἡμερῶν, καὶ αἱ πλατεῖαι τῆς πόλεως πλησθήσονται παιδαρίων καὶ κορασιῶν παιζόντων ἐν ταῖς πλατείαις αὐτῆς». Προσκαίρων οὖν ἄρα γερωῶν ἀπολαυσιν ὁ διὰ Μωσέως νόμος ὑπισχνεῖτο τοῖς πάλαι· τὸ δὲ θεῖον καὶ σωτήριον κήρυγμα τὰς εἰς τὸ μέλλον ἀνταποδόσεις «Μακάριοι» γάρ, φησὶν, «οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι, ὅτι αὐτῶν ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν»· καὶ τοὺς ἐφεξῆς κειμένους μακαρισμοὺς εἴ τις ἔλοιτο πολυπραγμονεῖν, ἀνταποδόσεις ἐπηγγελμένας λαμπρᾶς καὶ μεγάλας εὐρήσει παρὰ Θεοῦ.

Εἰ δὲ δὴ τις βούλοιο καὶ καθ' ἕτερον τρόπον τὴν ἀνταπόδοσιν τὴν γεγενημένην παρὰ Χριστοῦ κατὰ τὸν τῆς ἐπι-

σὲ ἐκείνους ποὺ πίστεψαν σ' αὐτὸν μὲ τὴν πραγματοποίησης τῆς ὑπόσχεσης ποὺ ὑπῆρχε ὡς ἐλπίδα. Ἐννοῶ τὸ ἐξῆς μ' αὐτὸ ποὺ λέγω· Ἡ ἐπαινουμένη πολιτεία τοῦ ἀνθρώπου, σύμφωνα μὲ τὸν Μωσαϊκὸ νόμο, προξενούσε τὴν εὐημερία σ' αὐτὸν τὸν κόσμον σὲ ἐκείνους ποὺ ἠθέλανε νὰ τὴν πραγματοποιήσουν ἄμεμπτα, δὲν εἶχε ὅμως τὴν ὑπόσχεση βραβείων στὸ μέλλον. Οἱ ἐντολές τῆς ἀναφέρονταν μόνο ἴσως στὴν εὐημερία στὴ ζωὴ αὐτή. Γιατὶ πρόσταζε ν' ἀπέχουν ἀπὸ πλημμελήματα, λέγοντας ρητὰ· «Γιὰ νὰ μὴ πεθάνεις πρὶν ἀπὸ τὴν ὥρα σου»³⁵. Καὶ στὰ παιδιὰ ἔλεγε· «Νὰ τιμᾶς τὸν Πατέρα καὶ τὴ μητέρα σου, γιὰ νὰ εὐημερήσεις στὴ ζωὴ σου καὶ γιὰ νὰ ζήσεις πολλὰ χρόνια πάνω στὴ γῆ»³⁶.

Ἐποσχόταν ἐπίσης καὶ ἀφθονία καρπῶν, καὶ μερικὲς φορές καὶ σταμάτημα τῶν πολέμων, παρᾶταση τῆς εἰρήνης, καὶ τὴ γαλήνη καὶ τὴ χαρὰ ποὺ προέρχεται ἀπὸ αὐτή. Καὶ πράγματι εἶπε μὲ τὴ φωνὴ τοῦ Ζαχαρία· «Σὰν δένδρο κατὰφορτο ἀπὸ καρπὸς θὰ κατοικηθεῖ ἡ Ἱερουσαλήμ ἀπὸ πλῆθος ἀνθρώπων, καὶ θὰ ὑπάρχουν πολλὰ ζῶα σ' αὐτήν, καὶ ἐγὼ θὰ εἶμαι γι' αὐτήν, λέγει ὁ Κύριος, πύρινο τεῖχος ὁλόγουρά της, καὶ δόξα ἀνάμεσά της»³⁷. Καὶ πάλι λέγει· «Θὰ καθίσουν πάλι οἱ γέροντας στὶς πλατεῖες τῆς Ἱερουσαλήμ, κρατώντας καθένας τὸ ραβδί του ἐξαιτίας τῆς μεγάλης ἡλικίας τους, καὶ οἱ πλατεῖες τῆς πόλης θὰ γεμίσουν ἀπὸ παιδάκια καὶ κοριτσάκια ποὺ θὰ παίζουν στὶς πλατεῖες της»³⁸. Ἄρα λοιπὸν ὁ Μωσαϊκὸς νόμος ὑποσχόταν στοὺς παλαιοὺς τὴν ἀπόλαυση πρόσκαιρων βραβείων, ἐνῶ τὸ θεῖο καὶ σωτήριο κήρυγμα τὶς ἀνταποδόσεις στὴ μέλλουσα ζωὴ. Γιατὶ λέγει· «Εἶναι μακάριοι οἱ πνευματικὰ πτωχοί, γιὰτὶ σ' αὐτοὺς ἀνήκει ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν»³⁹. Κι ἂν θέλει κάποιος νὰ ἐξετάσει μὲ λεπτομέρεια καὶ προσοχὴ καὶ τοὺς ἐπόμενους μακαρισμοὺς, θὰ βρεῖ νὰ ἔχει ὑποσχεθεῖ ὁ Θεὸς λαμπρὲς καὶ μεγάλες ἀνταποδόσεις.

Ἄν ὅμως ἠθέλε κάποιος νὰ ἐξηγήσει μὲ ἄλλο τρόπο τὴν ἀνταπόδοση ποὺ ἔγινε ἀπὸ τὸν Χριστὸ κατὰ τὸν καιρὸ τοῦ ἔρχο-

37. Ζαχ. 2, 8-9.

38. Ζαχ. 8, 4-5.

39. Ματθ. 5, 3.

δημίας καιρόν, οὐκ ἂν ἔξω βάλοι σκοποῦ. Πάλαι μὲν γὰρ
κατηλαξονεύετο τῶν ἐπὶ τῆς γῆς ὁ παμβέβηλος Σατανᾶς·
πεπλεονέκτηκε γὰρ τὴν ὑπ' οὐρανὸν ἀποθουκολήσας αὐ-
τὴν τῆς ἀληθοῦς γνώσεως τῆς ἐπὶ γέ φημι τῶ κατὰ φύσιν
5 Θεῶ, τέλμασι δὲ ὡσπερ τοῖς τῆς ἁμαρτίας ἐμβαλῶν, ἑαυτοῦ
τε καὶ τῶν σὺν αὐτῶ δυνάμεων πονηρῶν ἀπέφηνε προσκυ-
νητάς. Ἔφασκε γοῦν, ὅτι «Τὴν οἰκουμένην ὅλην καταλή-
ψομαι τῇ χειρὶ, ὡς νοσσιὰν καὶ ὡς καταλελειμμένα ὡὰ
ἀρῶ, καὶ οὐκ ἔστιν ὃς διαφεύξεταί με, ἢ ἀντεῖπῃ μοι»· ἀλλ'
10 ἦλω κενὰς ἔχων ἐπ' αὐτῶ δὴ τούτῳ καὶ τὰς ἐλπίδας Ἄντε-
γῆγερται γὰρ καὶ ἀντεῖρηκεν ὑπὲρ ἡμῶν ὁ Χριστός, εἰσε-
πράξατο δὲ καὶ δίκας αὐτὸν τῆς καθ' ἡμῶν ἀσεβείας, κα-
θεῖλε γὰρ αὐτοῦ πᾶσαν ἰσχύν, ἐκδέβληται τῆς καθ' ἡμῶν
τυραννίδος, «Καὶ σειραῖς ζόφου ταρταρώσας», κατὰ τὸ γε-
15 γραμμένον, «παρέδωκεν εἰς κρίσιν μεγάλης ἡμέρας κολα-
σθησομένους τηρεῖν» αὐτόν τε καὶ τοὺς ἐτέρους, οἳ συνα-
ποστᾶται γεγονάσιν αὐτῶ.

Ψάλλει γοῦν καὶ ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ ὡς ἐκ προσώπου
τῶν λελυτρωμένων, καὶ φησιν· «Ἐξομολογήσομαί σοι, Κύ-
20 ριε, ἐν ὅλῃ καρδίᾳ μου, διηγῆσομαι πάντα τὰ θαυμάσιά σου.
Εὐφρανθήσομαι καὶ ἀγαλλιάσομαι ἐν σοί. Ψαλῶ τῶ ὀνόμα-
τί σου, Ὑψιστε, ὅτι ἐποίησας τὴν κρίσιν μου καὶ τὴν δίκην
μου. Ἐκάθισας ἐπὶ θρόνου, ὁ κρίνων δικαιοσύνην· ἐπετίμη-
σας ἔθνεσι καὶ ἀπώλετο ὁ ἀσεβής, τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐξήλει-
25 ψας εἰς τὸν αἰῶνα καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος». Ναὶ μὴν
καὶ ἐτέρωθί που πάλιν φησὶ περὶ αὐτοῦ ὧδε. «Ζητηθήσεται
ἡ ἁμαρτία αὐτοῦ, καὶ οὐ μὴ εὗρεθῆ δι' αὐτήν». Ἔφη δὲ καὶ
αὐτὸς ὁ Σωτὴρ· «Νῦν κρίσις ἐστὶ τοῦ κόσμου τούτου, νῦν ἄρ-
χων τοῦ κόσμου τούτου ἐκδβληθήσεται ἔξω». Καιρὸς οὖν
30 ἀνταποδόσεως καὶ κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον (χρόνον), καθ'

40. Ἦσ. 10, 14.

41. Β' Πέτρ. 2, 4.

μου του στόν κόσμο, δὲν θὰ πέσει ἔξω ἀπὸ τὸ σκοπὸ του. Γιατὶ παλαιὰ ἀλαζονευόταν ὁ παμβέδηλος Σατανᾶς εἰς βάρος τῶν ἀνθρώπων, καθόσον ἔβλαψε τὴν ὑφήλιο, ἀφοῦ τὴν ἀπομάκρυνε ἀπὸ τὴν ἀληθινὴ γνῶση γιὰ τὸν κατὰ φύσιν Θεό, καὶ ρίχνοντάς τους στὰ τέλματα τῆς ἁμαρτίας, τοὺς ἔκανε προσκνητὲς τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ τῶν πονηρῶν δυνάμεών του. Γιατὶ ἔλεγε· «Θὰ κυριεύσω ὅλη τὴν οἰκουμένη, θὰ τὴ βάλω στὴ χούφτα μου σὰν φωλιὰ πουλιοῦ καὶ θὰ πάρω σὰν παρατημένα αὐτὰ ὅσα ὑπάρχουν μέσα σ' αὐτή, καὶ δὲν θὰ ὑπάρξει κανένας πού νὰ διαφύγει ἀπὸ ἐμένα ἢ νὰ μοῦ φέρει ἀντίρρηση»⁴⁰. Ἀλλὰ πιάσθηκε νὰ ἔχει κενὲς ἐλπίδες γι' αὐτὸ πού εἶχε σχεδιάσει. Γιατὶ ξεσηκώθηκε ἐναντίον του καὶ τοῦ πρόβαλε τὶς ἀντιρρήσεις του ὁ Χριστὸς ὑπερασπίζοντάς μας, καὶ τὸν τιμώρησε γιὰ τὴν ἀσέβειά του εἰς βάρος μας, γιατί κατέστρεψε ὅλη τὴ δύναμή του καὶ ἐκδιώχθηκε ἀπὸ τὴν τυραννικὴ ἐξουσία του εἰς βάρος μας, καὶ σύμφωνα μὲ αὐτὸ πού ἔχει γραφεῖ, «ἀφοῦ τὸν ἔρριξε στὰ τάρταρα δεμένο μὲ τὶς ἀλυσίδες τοῦ ζόφου, τοὺς παρέδωσε νὰ τηροῦνται γιὰ νὰ δικασθοῦν κατὰ τὴν κρίση τῆς μεγάλης ἡμέρας»⁴¹ αὐτὸς καὶ οἱ ἄλλοι πού ἔγιναν συναποστάτες του.

Ψάλλει βέβαια καὶ ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ ἐκ μέρους ἐκείνων πού ἔχουν λυτρωθεῖ καὶ λέγει· «Θὰ σέ εὐχαριστήσω, Κύριε, ἀπὸ τὰ βάθη τῆς καρδιάς μου, καὶ θὰ διηγηθῶ ὅλα τὰ θαυμαστὰ ἔργα σου. Θὰ γεμίσω ἀπὸ εὐφροσῆνη καὶ ἀγαλλίαση ἐξαιτίας σου. Θὰ ψάλλω ὕμνο δοξολογίας στὸ ὄνομά σου, Ὑψιστε, γιατί μὲ ἔκρινες καὶ μὲ δίκασες μὲ δικαιοσύνη. Κάθισες στὸ θρόνο σου, ἐσὺ πού κρίνεις μὲ δικαιοσύνη, ἐπιτίμησες λαοὺς καὶ ὁ ἀσεβὴς χάθηκε, σβήνοντας τὸ ὄνομά του στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων»⁴². Ἀλλὰ καὶ κάποιου ἄλλοῦ πάλι λέγει γι' αὐτὸν τὰ ἐξῆς· «Θὰ ζητηθεῖ ἡ ἁμαρτία του καὶ ἐξ αἰτίας τῆς δὲν θὰ βρεθεῖ»⁴³. Εἶπε ἐπίσης καὶ ὁ ἴδιος ὁ Σωτήρας· «Τώρα γίνεται κρίση τοῦ κόσμου αὐτοῦ, τώρα ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου αὐτοῦ θὰ πεταχθεῖ ἔξω»⁴⁴. Εἶναι λοιπὸν καιρὸς ἀνταπόδοσης, καὶ κατὰ τὸν χρόνον ἀκριβῶς αὐτὸν κατὰ

42. Ψαλμ. 9, 2-3 καὶ 5-6.

43. Ψαλμ. 9, 36.

44. Ἰω. 12, 31.

ὄν ἐπέλαμψε τῷ κόσμῳ Χριστός. Ἐληλυθέναι δέ φησιν, «ὥστε παρακαλέσαι πάντας τοὺς πενθοῦντας Σιών, δοῦναι αὐτοῖς δόξαν ἀντὶ σποδοῦ, καὶ ἄλεμμα εὐφροσύνης, καὶ καταστολὴν δόξης ἀντὶ πνεύματος ἀκηδίας».

5 Γεγόνασι μὲν γὰρ κατὰ καιροὺς παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις ἄνδρες ἅγιοι καὶ νομομαθεῖς καὶ προφητικῶν κηρυγμάτων ἐρευνηταὶ καὶ ἐπιστήμονες. Οὗτοι θεωροῦντες τοὺς ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ τῆς διὰ Μωσέως ἐντολῆς ὀλίγα πεφροντικότητας, τραπομένους δὲ μᾶλλον εἰς τὸ αὐτοῖς δοκοῦν, καὶ διδά-
10 σκοντας μὲν διδασκαλίαν ἐντάλματα ἀνθρώπων, ἐκνομο-
τάτην δὲ καὶ φιλαμαρτήμονα διαβιοῦντας ζωὴν, τὴν ἁγίοις πρέπουσαν ἐπ' αὐτοῖς ἐδέχοντο λύπην, προσεδόκουν δὲ τὴν διὰ Χριστοῦ λύτρωσιν. Οὐ γὰρ ἠγνόησαν ὄντες πνευ-
ματοφόροι τὸν δικαιοῦντα πίστει τὸν ἀσεβῆ καὶ ἀμνησικα-
15 κῶ χάριτι διασμήχοντα τοὺς μεμολυσμένους. Καὶ γοῦν ὁ μὲν δίκαιος Συμεὼν, βρέφος ὄντα Χριστὸν ἐν ἀγκάλαις λαβὼν, προσηύχετο λέγων· «Νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλόν σου, Δέσποτα, κατὰ τὸ ῥῆμά σου, ἐν εἰρήνῃ, ὅτι εἶδον οἱ ὀφθαλμοί μου τὸ σωτήριόν σου, ὃ ἠτοίμασας κατὰ πρόσωπον πάν-
20 των τῶν λαῶν, φῶς εἰς ἀποκάλυψιν ἐθνῶν καὶ δόξαν λαοῦ σου Ἰσραὴλ». Εὐρήσομεν δὲ καὶ τὸν θεσπέσιον Ζαχαρίαν, τὸν Ἰωάννου πατέρα, λέγοντα· «Εὐλογητὸς Κύριος ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ, ὅτι ἐπεσκέψατο καὶ ἐποίησε λύτρωσιν τῷ λαῷ αὐτοῦ, καὶ ἤγειρε κέρας σωτηρίας ἡμῖν». Εὐηγγελίζετο δὲ
25 καὶ Φίλιππος τῷ Ναθαναὴλ οὕτω λέγων· «Ὅν ἔγραψε Μωσῆς ἐν τῷ νόμῳ καὶ οἱ προφῆται, ἠύραμεν Ἰησοῦν τὸν υἱὸν Ἰωσήφ τὸν ἀπὸ Ναζάρετ». Γράφει δὲ πού καὶ ὁ πάνσοφος Παῦλος, ὅτι «Λύπη μοί ἐστι καὶ ἀδιάλειπτος ὀδύνη τῇ καρδίᾳ ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν μου τῶν συγγενῶν μου κατὰ
30 σάρκα.

«Δέδοται τοίνυν τοῖς πενθοῦσι Σιών παράκλησις», ἢ διὰ

τὸν ὁποῖο ἔλαμψε στὸν κόσμον ὁ Χριστός. Λέγει ἐπίσης ὅτι ἦρθε «Γιὰ νὰ παρηγορήσει ὅλους ἐκείνους ποὺ πενθοῦν στὴ Σιών, νὰ τοὺς δώσει δόξα ἀντὶ γιὰ τέφρα, μύρο εὐφροσύνης καὶ ἐνδυμασία δόξας, ἀντὶ γιὰ πνεῦμα ἀποκαρδίωσης».

Ἔζησαν βέβαια κάποτε ἀνάμεσα στοὺς Ἰουδαίους ἄνδρες ἅγιοι καὶ νομομαθεῖς, ἐρευνητὲς καὶ γνῶστες τῶν προφητικῶν κηρυγμάτων. Αὐτοί, θεωρώντας τοὺς ἐξ αἵματος Ἰσραηλίτες ὅτι φρόντισαν λίγο γιὰ τὸ νόμο τοῦ Μωϋσῆ καὶ στράφηκαν στὴ δική τους γνώμη μᾶλλον, καὶ ὅτι ἡ διδασκαλία τους ἦταν διδασκαλία ἀνθρώπινων ἐντολῶν, καὶ ζῶντας μιὰ πολὺ παράνομη ζωὴ παραδομένη στὴν ἁμαρτία, ἐνοιώθαν γι' αὐτὸ τὴ λύπη ποὺ ἀρμόζει στοὺς ἁγίους, καὶ προσδοκοῦσαν τὴ λύτρωση ἀπὸ τὸν Χριστὸ. Γιατὶ δὲν ἀγνόησαν, ἐπειδὴ ἔφεραν μέσα τους τὸ Πνεῦμα, ἐκείνον ποὺ δικαιώνει μὲ τὴν πίστη τὸν ἀσεβῆ καὶ μὲ χάρη ἀπαλλαγμένη ἀπὸ τὴ μνησικακία πλένει καὶ καθαρίζει τοὺς μολυσμένους. Καὶ πράγματι ὁ δίκαιος Συμεὼν, παίρνοντας στὴν ἀγκαλιά του βρέφος τὸν Χριστὸ προσευχόταν καὶ ἔλεγε: «Ἀπόλυσε τώρα, Δέσποτα, τὸν δοῦλο σου εἰρηνικά, σύμφωνα μὲ τὸ λόγο ποὺ εἶπες, γιατί εἶδαν τὰ μάτια μου τὴ σωτηρία σου ποὺ ἐτοίμασες γιὰ ὅλους τοὺς λαούς, φῶς πρὸς ἀποκάλυψή σου στὰ ἔθνη καὶ δόξα τοῦ λαοῦ σου Ἰσραήλ»⁴⁵. Θὰ βροῦμε ὅμως καὶ τὸν θαυμάσιο Ζαχαρία, τὸν πατέρα τοῦ Ἰωάννη, νὰ λέγει: «Ἄς εἶναι εὐλογημένος ὁ Κύριος, ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραήλ, γιατί ἐπισκέφθηκε καὶ πραγματοποίησε τὴ λύτρωση γιὰ τὸ λαό του καὶ ὕψωσε γιὰ μᾶς τὴ δύναμή του σὰν κέρασ σωτηρίας»⁴⁶. Ἐφερνε ἐπίσης καὶ ὁ Φίλιππος στὸν Ναθαναὴλ τὸ χαρμόσυνο μήνυμα λέγοντάς του τὰ ἑξῆς: «Αὐτὸν γιὰ τὸν ὁποῖο γράφει ὁ Μωϋσῆς στὸ νόμο του καὶ οἱ προφῆτες, τὸν βρήκαμε, τὸν Ἰησοῦ ἀπὸ τὴ Ναζαρέτ, τὸν υἱὸ τοῦ Ἰωσήφ»⁴⁷. Ἀλλὰ καὶ ὁ πάνσοφος Παῦλος γράφει κάπου «Λύπη καὶ ἀσταμάτητη ὀδύνη διακατέχει τὴν καρδιά μου ἐξαιτίας τῶν ἀδελφῶν μου, τῶν συγγενῶν μου κατὰ σάρκα»⁴⁸.

«Δόθηκε λοιπὸν παρηγοριὰ σὲ ἐκείνους ποὺ θρηνοῦσαν στὴ

47. Ἰω. 1, 45.

48. Ρωμ. 9, 2.

Χριστοῦ, «καὶ ἀντὶ σποδοῦ δόξα». Κατέληξαν μὲν γὰρ τοῦ πενθεῖν καὶ κλαίειν αὐτήν, ἐδέχοντο δὲ τὴν διὰ Χριστοῦ χάριν, εὐαγγελιζόμενοί τε καὶ ἐπαγγέλλοντες. «Ἐδόθη δὲ αὐτοῖς ἄλεμμα εὐφροσύνης ἀντὶ πένθους, καὶ καταστολὴ δόξης, ἀντὶ πνεύματος ἀκηδίας». «Ἄλεμμα» δὲ φησιν ἐν τούτοις τὸ ἰλαρόν, ἧτοι τὴν ἰλαρότητα καὶ τὴν εὐφροσύνην, ἀντὶ τοῦ πενθεῖν καὶ κλαίειν, καὶ δόξης καταστολήν, τουτέστι περίβλημα, ἧγουν στολήν, καὶ ἄμφιον ἀντὶ πνεύματος ἀκηδίας, τουτέστιν, ἀντὶ τῆς πάλαι μικροψυχίας. Ἐδοξάσθησαν γὰρ οἱ πάλαι θρηνοῦντες αὐτήν καὶ ἀκηδιῶντες ὑπὲρ αὐτῆς ἐδοξάσθησαν δὲ πῶς; Τέθεινται γὰρ αὐτῆς καθηγηταὶ καὶ διδάσκαλοι, καὶ τοῦτο ἦν ἄρα τὸ πρὸς αὐτήν εἰρημένον διὰ τῆς τοῦ Ψάλλοντος λύρας. «Ἀντὶ τῶν πατέρων σου, ἐγενήθησάν σοι υἱοί». Τέκνα γὰρ ὄντες τῆς τῶν Ἰουδαίων Συναγωγῆς οἱ πάνσοφοι μαθηταί, γεγόνασι πατέρες. Γράφει γοῦν τισιν ὁ πάνσοφος Παῦλος, «Ἐν γὰρ Χριστῷ Ἰησοῦ διὰ τοῦ Εὐαγγελίου ἐγὼ ὑμᾶς ἐγέννησα». Τέθεινται οὖν ἐν τάξει πατέρων οἱ γεγονότες αὐτῆς υἱοί· ὅτι δὲ τῆς παρὰ Θεοῦ δόξης ἐσχήκασιν τὴν περιστολήν οἱ θεσπέσιοι μαθηταί, σαφές ἂν γένοιτο, Χριστοῦ λέγοντος αὐτοῖς, ποτὲ μὲν, ὅτι «Ἀσθενοῦντας θεραπεύετε, δαιμόνια ἐκβάλλετε, νεκροὺς ἐγείρετε», ποτὲ δὲ πάλιν «Ἑμεῖς ἐστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου».

Στίχ. 3-4. «Καὶ κληθήσονται γενεαὶ δικαιοσύνης, φύτευμα Κυρίου εἰς δόξαν. Καὶ οἰκοδομήσουσι πόλεις ἐρήμους αἰωνίας, ἐξερημωμένας πρότερον ἐξαναστήσουσι, καὶ καινιοῦσι πόλεις ἐρήμους ἐξερημωμένας εἰς γενεάς».

Χρηματίζουσι γὰρ οἱ ἐν Χριστῷ «Γένος ἐκλεκτόν, ἔθνος ἅγιον, λαὸς εἰς περιποίησιν», διὰ τοι τὸ κάλλος τῆς ἐνούσης αὐτοῖς δικαιοσύνης, καὶ οὕτι πού φημι τῆς κατὰ

Σιών», παρηγοριά μέσω του Χριστού, «καὶ δόξα ἀντὶ γιὰ τέφρα». Σταμάτησαν δηλαδή νὰ θρηνοῦν καὶ νὰ κλαῖνε γι' αὐτήν, καὶ δέχθηκαν τὴ χάρη ἀπὸ τὸν Χριστό, εὐαγγελιζόμενοι καὶ λέγοντας· «Δόθηκε σ' αὐτοὺς μύρο εὐφροσύνης ἀντὶ γιὰ πένθος, καὶ στολὴ δόξας, ἀντὶ γιὰ πνεῦμα ἀποκαρδίωσης». «Ἄλειμμα» ἔδω ὀνομάζει τὸ ἰλαρὸ τῆς ψυχῆς, ἢ τὴν ἰλαρότητα καὶ τὴν εὐφροσύνη, ἀντὶ τοῦ πένθους καὶ τοῦ θρήνου, καὶ «καταστολὴ δόξας», δηλαδή περιβολή, ἢτοι στολή καὶ ἔνδυμα, ἀντὶ γιὰ πνεῦμα ἀποκαρδίωσης, δηλαδή ἀντὶ τῆς παλαιᾶς ὀλιγοψυχίας. Γιατὶ δοξάσθηκαν ἐκεῖνοι ποὺ παλαιὰ τὴ θρηνοῦσαν καὶ ὀλιγοψυχοῦσαν γι' αὐτήν. Καὶ πῶς δοξάσθηκαν; Ὁρίσθηκαν γι' αὐτήν ἡγέτες καὶ δάσκαλοι· καὶ αὐτὸ λοιπὸν σήμαινε ἐκεῖνο ποὺ εἰπώθηκε σ' αὐτήν ἀπὸ τῆς λύρα τοῦ Ψαλμωδοῦ· «Στὴ θέση τῶν πατέρων σου σοῦ γεννήθηκαν υἱοί»⁴⁹. Γιατὶ, ὄντας τέκνα τῆς Συναγωγῆς τῶν Ἰουδαίων οἱ πάνσοφοι μαθητὲς, ἔγιναν πατέρες. Γράφει πράγματι σὲ κάποιους ὁ πάνσοφος Παῦλος· «Γιατὶ στὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐγὼ σᾶς γένησα μέσω τοῦ κηρύγματος τοῦ εὐαγγελίου»⁵⁰. Πῆραν λοιπὸν τὴ θέση τῶν πατέρων αὐτοὶ ποὺ ἦταν υἱοὶ τῆς. Ὅτι ὅμως ἀπὸ τῆς δόξας τοῦ Θεοῦ ἔλαβαν οἱ θεσπέσιοι μαθητὲς τὸν ἔνδυμά τους, θὰ μποροῦσε νὰ γίνεαι σαφὲς ἀπὸ τὰ λεγόμενα τοῦ Χριστοῦ σ' αὐτούς, ὁ ὁποῖος ἄλλοτε λέγει, «Νὰ θεραπεύετε ἄρρωστους, νὰ θγάζετε δαιμόνια, νὰ ἀνασταίνετε νεκρούς»⁵¹, καὶ ἄλλοτε πάλι· «Ἔσεῖς εἶστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου»⁵².

Στίχ. 3-4. «Καὶ θὰ ὀνομασθοῦν οἱ νέες γενεὲς γενεὲς δικαιοσύνης, φυτεία τοῦ Κυρίου πρὸς δόξα του. Καὶ θὰ οἰκοδομήσουν πόλεις ποὺ ἦταν αἰώνια ἔρημες, πόλεις ποὺ εἶχαν ἐρημωθεῖ προηγουμένως θὰ τίς καινουργώσουν, καὶ θὰ ἀνακαινίσουν τίς ἔρημες πόλεις ποὺ εἶχαν ἐρημωθεῖ γιὰ πολλές γενεές».

Αὐτοὶ ποὺ πίστεψαν στὸν Χριστό εἶναι «γένος ἐκλεκτό, ἔθνος ἅγιο, λαὸς δικός του»⁵³ ἕξαιτίας τοῦ κάλλους τῆς δικαιοσύνης τους· καὶ δὲν λέγω βέβαια τῆς δικαιοσύνης τοῦ νόμου, ἀλλὰ ἐκείνης

51. Ματθ. 10, 8.

52. Ματθ. 5, 14.

53. Α' Πέτρ. 2, 9.

νόμον, ἐκείνης δὲ μᾶλλον, ἦν διὰ τῶν τοῦ Σωτῆρος ἐσχήκασι θεσπισμάτων· ἀμείνων δ' ἀσυγκρίτως ἢ διὰ Χριστοῦ τῆς ἐν νόμῳ· καὶ γοῦν ἔφη τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις· «Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐὰν μὴ περισσεύσῃ ἡ δικαιοσύνη ὑμῶν πλεῖον τῶν
5 Γραμματέων καὶ Φαρισαίων, οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. «Κεκλήσονται» τοίνυν, φησί, «δικαιοσύνης γενεαί, καὶ προσέτι φύτευμα Κυρίου». Καὶ γὰρ ἐσμεν ἀληθῶς Θεοῦ γεώργιον, καὶ περὶ ἡμῶν ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ φησι· «Πεφυτευμένοι ἐν τῷ οἴκῳ Κυρίου, ἐν ταῖς ἀύλαις
10 τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἐξανθήσουσι». Καὶ γοῦν ὁ πάνσοφος Παῦλος Θεοῦ γεώργιον ὀνομάζει τοὺς κεκλημένους διὰ πίστεως τῆς ἐν Χριστῷ. Ἔφη δὲ πάλιν, ὅτι «Ἐγὼ ἐφύτευσα, Ἀπολλῶς ἐπότισεν, ὁ δὲ Θεὸς ἠΰξανε». Γεωργεῖ γὰρ ἡμᾶς ὁ Σωτὴρ διὰ τῶν ἁγίων μυσταγωγῶν· ταύτητοι, καὶ μάλα εἰ-
15 κότως, φασὶν ἑαυτοὺς συνεργοὺς γενέσθαι Θεοῦ. Ψάλλει δὲ καὶ ὁ πάνσοφος Δαβὶδ· «Δίκαιος ὡς φοῖνιξ ἀνθήσει, ὡσεὶ κέδρος ἢ ἐν τῷ Λιβάνῳ πληθυνθήσεται». Ἔσμεν δὴ οὖν ἄρα φύτευμα Κυρίου καὶ εἰς δόξαν αὐτοῦ.

«Οἰκοδομήσουσι δέ, φησί, πόλεις ἐρήμους αἰωνίας, καὶ
20 καινιοῦσι πόλεις ἐρήμους». Ἔοικε βούλεσθαι διὰ τούτου δηλοῦν, ἢ τὸ πλῆθος τῶν κληθησομένων, ὡς ἔσται τοσοῦτον, ὥστε καὶ πόλεις ἑτέρας παρὰ τὰς οὖσας ἐπιζητεῖν καὶ ἀνανεοῦν αὐτὰς ἐρημωμένας ποτέ, ἢ γουν ἐκεῖνό που τάχα στενοχωροῦντες γάρ, φησί, τῷ πλήθει τὰς ἐκκλησίας, καί-
25 τοι γυμνὰς οὖσας καὶ ἐρήμους ποτέ, δρᾶσουσί τι τοιοῦτον, ὅποιον εἰώθασιν δρᾶν οἱ πόλεις ἠρημωμένας οἰκοδομεῖν ἐθέλοντες, καὶ οἷον χαμαὶ κειμένας ἐγείρειν σπονδάζοντες. Εἴρηται γοῦν πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν· «Πλάτυνον τὸν τόπον τῆς σκηνῆς σου καὶ αὐλαιῶν σου, πῆξον, μὴ φείσῃ· ἔτι εἰς
30 τὰ δεξιὰ καὶ εἰς τὰ ἀριστερὰ ἐκπέτασον». Ἀληθῆ δὲ οὖσαν

54. Ματθ. 5, 20.

55. Ψαλμ. 91, 14.

μᾶλλον, τὴν ὁποία ἀπέκτησαν μὲ τὴ διδασκαλία τοῦ Σωτήρα, καὶ πού εἶναι ἀσύγκριτα καλύτερη τοῦ Χριστοῦ ἀπὸ τὴν τοῦ νόμου. Καὶ πράγματι εἶπε στοὺς ἁγίους ἀποστόλους: «Σᾶς βεβαιώνω· ἂν ἡ δικαιοσύνη σας δὲν γίνεῖ περισσότερη ἀπὸ τῶν Γραμματέων καὶ Φαρισαίων, δὲν θὰ μπεῖτε στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν»⁵⁴. «Θὰ ὀνομαστοῦν» λοιπόν, λέγει, «γενεὲς δικαιοσύνης καὶ ἀκόμα φυτεία τοῦ Κυρίου». Πραγματικὰ εἴμαστε ἀληθινὰ χωράφι τοῦ Θεοῦ, καὶ γιὰ μᾶς ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ λέγει: «Φυτεμένοι στὸν οἶκο τοῦ Κυρίου, στίς αὐλὲς τοῦ Θεοῦ μας θὰ ἀνθήσουν»⁵⁵. Καὶ ὁ πάνσοφος Παῦλος ὀνομάζει χωράφι τοῦ Θεοῦ⁵⁶ ἐκείνους πού κλήθηκαν μέσω τῆς πίστεως στὸν Χριστό. Εἶπε πάλι: «Ἐγὼ φύτευσα, ὁ Ἄπολλὼς πότισε, καὶ ὁ Θεὸς ἔδινε τὴν αὐξηση»⁵⁷. Γιατὶ μᾶς καλλιεργεῖ ὁ Σωτήρας μὲ τοὺς ἁγίους διδασκάλους, γι' αὐτὸ, καὶ πολὺ εὐλόγα, λένε ὅτι ἔγιναν συνεργάτες τοῦ Θεοῦ. Ψάλλει ἐπίσης καὶ ὁ πάνσοφος Δαβὶδ: «Ὁ δίκαιος θ' ἀνθήσει σὰν τὸ φοῖνικα καὶ θὰ πολλαπλασιασθεῖ σὰν τὰ κέδρα τοῦ Λιβάνου»⁵⁸. Ἄρα λοιπόν εἴμαστε φυτεία τοῦ Κυρίου καὶ πρὸς δόξα αὐτοῦ.

«Καὶ θὰ οἰκοδομήσουν», λέγει, «πόλεις πού ἦταν ἔρημες γιὰ αἰῶνες καὶ θὰ ἀνακαινίσουν πόλεις ἔρημες». Μὲ αὐτὸ φαίνεται νὰ θέλει νὰ δηλώσει ἢ τὸ πλῆθος ἐκείνων πού θὰ κληθοῦν, τὸ ὁποῖο θὰ τὸ κάνει τόσο μεγάλο, ὥστε καὶ πόλεις ἄλλες ἐκτὸς ἀπὸ τίς ὑπάρχουσες νὰ ἀναζητοῦν, καὶ νὰ ἀνανεώνουν αὐτὲς πού ἦταν κάποτε ἐρημωμένες, ἢ ἴσως ἐκεῖνο· Δημιουργώντας πρόβλημα χώρου, λέγει, στίς ἐκκλησίες τὸ μεγάλο πλῆθος τους, ἂν καὶ ἦταν κάποτε ἔρημες καὶ ἀδειες, θὰ κάνουν κάτι τέτοιο σὰν αὐτὰ πού συνήθως κάνουν ὅποιοι θέλουν νὰ οἰκοδομήσουν τίς ἐρημωμένες πόλεις, καὶ πού, ἐνῶ κατὰ κάποιον τρόπο εἶναι πεσμένες κάτω, θέλουν νὰ τίς ἀνεγείρουν. Πράγματι εἰπώθηκε στὴν Ἐκκλησία: «Πλάτυνε τὸ χῶρο τῆς σκηνῆς σου καὶ τῶν αὐλῶν σου, μπῆξε τοὺς πασσάλους τῆς, μὴ διατάσεις· ἄπλωσέ τὴν καὶ ἄλλο ἀκόμα δεξιὰ καὶ ἀριστερά»⁵⁹. Καὶ ὅτι αὕτῃ ἡ προφητεία

56. Α' Κορ. 3, 9.

58. Ψαλμ. 91, 13.

57. Α' Κορ. 3, 6.

59. Ἦσ. 54, 2.

τὴν περὶ τούτου προαγόρευσιν, αὐτὴ τῶν πραγμάτων ἢ ἔκ-
 βασις ἐκδείξειεν ἄν, καὶ μάλα ῥαδίως.

Στίχ. 5-7. «Καὶ ἤξουσιν ἄλλογενεῖς ποιμαίνοντες τὰ πρό-
 βατὰ σου, καὶ ἀλλόφυλοι ἀροτῆρες καὶ ἀμπελουργοί·
 5 ὑμεῖς δὲ ἱερεῖς Κυρίου κληθήσεσθε, λειτουργοὶ Θεοῦ.
 Ἴσχυν ἐθνῶν κατέδεσθε, καὶ ἐν τῷ πλούτῳ αὐτῶν θαυ-
 μασθήσεσθε. [Ἀντὶ τῆς αἰσχύνης ὑμῶν τῆς διπλῆς, καὶ
 ἀντὶ τῆς ἐντροπῆς ἀγαλλιάσεται ἡ μερίς αὐτῶν], καὶ
 οὕτως ἐκ δευτέρας κληρονομήσουσι τὴν γῆν. Καὶ εὐ-
 10 φροσύνη αἰώνιος ὑπὲρ κεφαλῆς αὐτῶν».

Ἐνταῦθα σαφῶς τοῦ νόμου μετάθεσιν καὶ τῆς κατ' αὐ-
 τὸν ἱερωσύνης ἔσεσθαί φησιν. Οὐ γὰρ ἔτι τοῖς αἵματος τοῦ
 Λευὶ τὸ ἱερουργεῖν ἀρμόσει, καὶ τὸ τῆς λειτουργίας ὄνομά
 τε καὶ χρῆμα, ἀλλ' ἐξώσθησαν μὲν ἐκεῖνοι, δέδοται δὲ τοῖς
 15 ἐξ ἐθνῶν κεκλημένοις διὰ τῆς πίστεως ἢ ἐπὶ τῷδε δόξα.
 Ψήφῳ γὰρ στεφανοῦνται Θεοῦ, καὶ αὐτοὶ τετάχεται λει-
 τουργοὶ τε καὶ ἱερεῖς· «Ἦξουσιν» γάρ, φησὶν, «ἄλλογενεῖς
 ποιμαίνοντες τὰ πρόβατὰ σου». Ἔστι δὲ ὁ λόγος ὡς πρὸς
 γε τὴν Ἐκκλησίαν, ἧς ἄν νοηθεῖεν πρόβατα τῶν διὰ πίστε-
 20 ως σεσωσμένων ἢ ἀγία πληθὺς· αὕτη ποιμαίνεται δι' ἄλλο-
 γενῶν. Οἱ μὲν γὰρ πάλαι Γραμματεῖς τε καὶ Φαρισαῖοι, οἱ
 τὸ καθηγεῖσθαι λαχόντες τῶν ἐξ αἵματος Ἰσραήλ, ῥάθυμοί
 τε καὶ ἀναπεπτωκότες καὶ ἀτεχνέστατοι γεγόνασι ποιμέ-
 νες. Ἀπόλωλε γοῦν ἢ ὑπ' αὐτοῖς τεταγμένη πληθὺς, ἐπει-
 25 δήπερ ἦν αὐτοῖς ἀδόκιμον τὸ ἀργύριον. Ἐδίδασκον δὲ καὶ
 διδασκαλίαν ἐντάλματα ἀνθρώπων, καὶ τοῦ εἰδέναί Χρι-
 στὸν ἀπεκόμιζον τοὺς ὑπεξευγμένους, ποτὲ μὲν λέγοντες,
 «Ἡμεῖς οἶδαμεν ὅτι Μωϋσεῖ λελάληκεν ὁ Θεός, τοῦτον δὲ
 οὐκ οἶδαμεν πόθεν ἐστί», ποτὲ δὲ πάλιν· «Δαιμόνιον ἔχει
 30 καὶ μαίνεται, τί αὐτοῦ ἀκούετε;».

Διεμαρτύρατο γοῦν διὰ φωνῆς προφητῶν ὁ τῶν ὄλων

εἶναι ἀληθινή, θὰ τὸ δείξει ἡ ἴδια ἡ ἔκβαση τῶν πραγμάτων, καὶ μάλιστα πολὺ εὐκόλα.

Στίχ. 5-7. «Καὶ θὰ ρθοῦν ἄλλοεθνεῖς πού θὰ βόσκουν τὰ πρόβατά σου καὶ ἄλλόφυλοι θὰ γίνουν γεωργοὶ καὶ ἀμπελουργοὶ σου. Ἐσεῖς θὰ ὀνομασθεῖτε ἱερεῖς τοῦ Κυρίου, λειτουργοὶ τοῦ Θεοῦ. Θὰ τρέφεσθε ἀπὸ τὴν ἰσχύ τῶν ἔθνῶν καὶ γιὰ τὰ πλούτη ἐκείνων θὰ σᾶς θαυμάζουν. [Ἀντὶ τῆς διπλῆς αἰσχύνῃ σας καὶ ἀντὶ τῆς ντροπῆς σας θὰ χαρεῖ ἡ μερίδα ἐκείνων] καὶ ἔτσι τῇ χώρᾳ θὰ κληρονομήσουν γιὰ δεύτερη φορὰ. Καὶ θ' ἀπλωθεῖ ἐπάνω τους αἰῶνια ἀγαλλίαση».

Ἐδῶ λέγει μὲ σαφήνεια, ὅτι θὰ γίνει μετάθεση τοῦ νόμου καὶ τῆς νομικῆς ἱερωσύνης. Γιατὶ δὲν θὰ πρέπει πιά ἡ ἱερουργία στοὺς ἕξ αἵματος Λευῖτες, καὶ τὸ ὄνομα καὶ τὸ ἔργο τῆς λειτουργίας, ἀλλὰ ἐκεῖνοι βέβαια ἐκδιώχθηκαν, ἡ δόξα ὅμως αὐτὴ δόθηκε σ' αὐτοὺς πού κλήθηκαν μὲ τὴν πίστη ἀπὸ τὰ ἔθνη. Γιατὶ εἶναι στεφανωμένοι μὲ τὴν ἀπόφαση τοῦ Θεοῦ καὶ ὀρίσθηκαν λειτουργοὶ καὶ ἱερεῖς αὐτοῦ. Καθόσον λέγει: «Θὰ ρθοῦν ἄλλοεθνεῖς καὶ θὰ βόσκουν τὰ πρόβατά σου». Ὁ λόγος ἀναφέρεται στὴν Ἐκκλησία, τῆς ὁποίας πρόβατα μποροῦν νὰ νοηθοῦν τὸ ἅγιο πλῆθος ἐκείνων πού σώθηκαν μέσω τῆς πίστεως· αὐτὸ τὸ πλῆθος ποιμαίνεται ἀπὸ ἄλλοεθνεῖς. Γιατὶ οἱ παλαιοὶ Γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι, πού τοὺς ἔλαχε ἡ διδασκαλία τῶν ἕξ αἵματος Ἰσραηλιτῶν, εἶχαν γίνεαι ὀκηροὶ καὶ ἀδιάφοροι καὶ ἀκατάλληλοι ποιμένες. Χάθηκε λοιπὸν ὁ λαὸς πού τοὺς εἶχε δοθεῖ, ἐπειδὴ τὸ ἀργύριό τους ἦταν κίβδηλο. Συνάμα δίδασκαν καὶ διδασκαλία πού περιλάμβανε ἐντολές ἀνθρώπων καὶ ἀπομάκρυναν ἐκείνους πού καθοδηγοῦσαν ἀπὸ τὸ νὰ γνωρίσουν τὸν Χριστό, ἄλλοτε λέγοντας, «Ἐμεῖς γνωρίζομε ὅτι ὁ Θεὸς μίλησε στὸν Μωϋσῆ, ἐνῶ αὐτὸς δὲν γνωρίζομε ἀπὸ ποῦ κατάγεται»,⁶⁰ καὶ ἄλλοτε πάλι: «Ἐχει δαιμόνιο καὶ εἶναι μανιακός, τί τὸν ἀκοῦτε;»⁶¹.

Διαμαρτυρόταν λοιπὸν ὁ Θεὸς τῶν ὅλων μὲ τὴ φωνὴ τῶν

61. Ἰω. 10, 20.

Θεός, ὡδὶ λέγων, ὅτι «Οἱ ποιμένες ἠφρονεύσαντο, καὶ τὸν Κύριον οὐκ ἐξεξήτησαν. Διὰ τοῦτο οὐκ ἐνόησε πᾶσα ἡ νομὴ καὶ διεσκορπίσθησαν»· καὶ μὴν διὰ φωνῆς τοῦ Ἰεζεχιήλ· «³ Ω ποιμένες τοῦ Ἰσραήλ, μὴ βόσκουσιν οἱ ποιμένες 5 ἑαυτοῦς, οὐχὶ τὰ πρόβατα βόσκουσιν οἱ ποιμένες; Ἴδου τὸ γάλα κατεσθίετε, καὶ τὰ πρόβατά μου οὐ βόσκετε»· ἔτι τε πρὸς τούτοις· «Τὴν καλὴν νομὴν ἐνέμεσθε, καὶ τὰ ὑπόλοιπα κατεπατεῖτε τοῖς ποσὶν ὑμῶν, καὶ τὸ καθεστηκὸς ὕδωρ ἐπίνετε, καὶ τὸ ἐπίλοιπον ἐταράσσετε τοῖς ποσὶν ὑμῶν, καὶ 10 τὰ πρόβατά μου τὰ πατήματα τῶν ποδῶν ὑμῶν ἐνέμοντο, καὶ τὸ τεταραγμένον ὕδωρ ὑπὸ τῶν ποδῶν ὑμῶν ἐπινον». Ὑδωρ μὲν γὰρ καθεστηκὸς τὴν διὰ νόμου παιδευσὶν ὀνομάζει καὶ ἀρίστην νομὴν· οἱ δὲ πάντα φύροντες καὶ καταθολοῦντες αὐτὴν διὰ τοῦ μὴ διδάσκειν ὀρθῶς τοὺς ὑπὸ χει- 15 ρα λαοὺς, παρεσκευάζον ὕδωρ ὥσπερ ἐκπίνειν οὐ καθαρὸν, οὔτε μὴν ἐνανθῆ νέμεσθαι νομὴν.

Ἐξώσθησαν τοιγαροῦν, καὶ μάλα εἰκότως, τοῦ ποιμαίνειν ἔτι τὸν τοῦ Κυρίου λαόν. Κέκληνται γὰρ πρὸς τοῦτο ἀλλογενεῖς. Διδάσκαλοι γὰρ Ἐκκλησιῶν χειροτονοῦνται παρὰ 20 Χριστοῦ σοφοὶ καὶ ἀγχίνοι καὶ δογματικῆς εὐτεχνίας ἐπίμεστον ἔχοντες νοῦν, ἄνδρες ἐξ ἀγέλης ἐλληνικῆς, καὶ οὐκ ἐξ αἵματος ὄντες Ἰσραήλ, οὗτοι γεγόνασι καὶ ἀροτῆρες καὶ ἀμπελουργοί. Ἐπειδὴ γὰρ ἐκλεκτὴ γῆ κέκληνται πλεισταχοῦ τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς οἱ πιστεύσαντες, καὶ ἀμπελῶν 25 καὶ κῆπος, ταύτητοί φησιν ὁ λόγος, ὡς ἀροτῆρας ἔσεσθαι καὶ ἀμπελουργοὺς τοὺς οἵπερ ἂν γένοιτο κατὰ καιροὺς ἱερεῖς Κυρίου καὶ λειτουργοὶ Θεοῦ, τὸν τῆς ἀληθείας ὀρθοτομοῦντες λόγον καὶ ἱερουργοῦντες τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ, καθὰ γέγραπται. Οὐκοῦν οὐχ ἑαυτοῖς ἀρπάζουσι τὴν 30 τιμὴν, κέκληνται δὲ μᾶλλον παρὰ Θεοῦ, καθὼς καὶ ὁ πάνσοφος φησι Παῦλος. Καίτοι γὰρ φυλῆς ὑπάρχων Βενιαμίν, ἱερουργὸν αὐτὸν ὀνομάζει πανταχοῦ, καὶ κλητὸν ἀπόστολον Ἰησοῦ Χριστοῦ.

προφητῶν λέγοντας τὰ ἐξῆς· «Οἱ ποιμένες ἔγιναν ἀνόητοι καὶ δὲν ἀναζήτησαν τὸν Κύριο. Γιὰ αὐτὸ δὲν κατάλαβε ὄλο τὸ ποίμνιο τὰ λεγόμενα καὶ διασκορπίσθηκε»⁶². Λέγει ἐπίσης καὶ μετὰ τὴν φωνὴν τοῦ Ἰεζεκιήλ· «Ἦ ποιμένες τοῦ Ἰσραήλ, μήπως οἱ ποιμένες βόσκουν τὸν ἑαυτὸ τους, καὶ δὲν βόσκουν οἱ ποιμένες τὰ πρόβατα; Νά, πίνετε τὸ γάλα καὶ δὲν βόσκετε τὰ πρόβατά μου»⁶³. καὶ ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ καὶ τοῦτο· «Βοσκούσατε τὴν καλὴ βοσκή καὶ τὰ ὑπόλοιπα τὰ καταπατοῦσατε μετὰ τὰ πόδια σας· πίνετε τὸ κατασταλαγμένο νερὸ καὶ ταράζετε τὸ ὑπόλοιπο μετὰ τὰ πόδια σας, καὶ τὰ πρόβατά μου βοσκοῦσαν τὴν καταπατημένη ἀπὸ τὰ πόδια σας βοσκή καὶ ἔπιναν τὸ ταραγμένο ἀπὸ τὰ πόδια σας νερό»⁶⁴. Νερὸ βέβαια κατασταλαγμένο ὀνομάζει τὴν παιδείου μετὰ τὸ νόμο καθὼς καὶ τὴν ἄριστη βοσκή. Αὐτοὶ ὅμως ἀναστατώνοντας τὰ πάντα καὶ καταθολώνοντας αὐτὴν μετὰ τὸ νὰ μὴν διδάσκουν ὀρθὰ τὸν κόσμον ποὺ καθοδηγοῦσαν, ἦταν σὰ νὰ τὰ παρασκευάζαν νὰ μὴ πίνουν νερὸ καθαρὸ, οὔτε νὰ βόσκουν βοσκή ὀλοζώντανη.

Ἐκδιώχθησαν λοιπὸν, καὶ πολὺ εὐλογοῦν, ἀπὸ τὸ νὰ ποιμαίνουν πιά τὸν λαὸ τοῦ Κυρίου. Γι' αὐτὸ κλήθησαν ἄλλοεθνεῖς. Γιατὶ διδάσκαλοι τῶν Ἐκκλησιῶν χειροτονοῦνται ἀπὸ τὸν Χριστὸ σοφοὶ καὶ εὐφρεῖς καὶ μετὰ νοῦ γεμᾶτο ἀπὸ διδασκαλικὴ ἱκανότητα, ἄνδρες ἀπὸ τὸ ποίμνιο τὸ ἑλληνικόν, καὶ ὄχι ἀπὸ τοὺς ἐξ αἵματος Ἰσραηλιῖτες· αὐτοὶ ἔγιναν καὶ οἱ ζευγάδες καὶ οἱ ἀμπελουργοί. Ἐπειδὴ ὅμως ὅσοι πίστεψαν καλοῦνται σὲ πάρα πολλὰ μέρη τῆς Γραφῆς «γῆ ἐκλεκτὴ καὶ ἀμπελώνας καὶ κῆπος», γι' αὐτὸ λέγει ὁ λόγος, ὅτι θὰ γίνουν γεωργοὶ καὶ ἀμπελουργοὶ ὅσοι θὰ γίνουν κατὰ καιροὺς ἱερεῖς τοῦ Κυρίου καὶ λειτουργοὶ τοῦ Θεοῦ, ποὺ διδάσκουν ὀρθὰ τὸ λόγο τῆς ἀλήθειας⁶⁴ καὶ ἱεουργοῦν τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ, ὅπως ἔχει γραφεῖ. Δὲν ἀρπάζουν λοιπὸν γιὰ τὸν ἑαυτὸ τους τὴν τιμὴν, ἀλλὰ, ὅπως λέγει καὶ ὁ πάνσοφος Παῦλος, ἔχουν κληθεῖ ἀπὸ τὸν Θεόν⁶⁵. Γιατὶ, μολονότι καταγόταν ἀπὸ τὴ φυλὴ Βενιαμίν, ὀνομάζει παντοῦ τὸν ἑαυτὸ του ἱεουργὸ καὶ κλητὸ ἀπόστολον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

62. Ἰερ. 10, 21.

63. Ἰεζ. 34, 2-3. καὶ 18-19.

64. Β' Τιμ. 2, 15.

65. Ρωμ. 1, 6.

«Υμεῖς δὴ οὖν ἅπαντες οἱ τὸ τῆς ἱερουργίας λαχόντες ἀξίωμα, ἰσχὺν ἐθνῶν κατέδεσθε, καὶ ἐν τῷ πλούτῳ αὐτῶν θαυμασθήσεσθε». «Ἰσχὺν» δέ φησιν «ἐθνῶν» ἢ τὰς τιμὰς τὰς ἐκ τῶν δυνατωτάτων, οὔτερον ἂν εἶεν ἐξ ἐθνῶν κεκλημένοι, ἢ καθ' ἕτερον συνήσεις τρόπον. «Οὐδεὶς γὰρ ὑμῶν», φησί, «δι-
 5 αφεύξεται τὸ στόμα», τουτέστι τὸν λόγον, ἀντὶ γὰρ τοῦ λόγου τὸ στόμα τίθησι πανταχοῦ τὸ Γράμμα τὸ ἱερόν, οἷον, «ῚΩν τὸ στόμα ἀρᾶς καὶ πικρίας γέμει». Κατανεμηθήσεσθε τοιγαροῦν, φησί, «τὴν ἰσχὺν τῶν ἐθνῶν». Ἐθνῶν δὲ δύναμιν
 10 ἢ τοὺς παρ' ἐκείνοις λαμπρούς, ἢ γουν ἐλλογιμωτάτους καὶ σοφίαν ἔχοντας κοσμικὴν ὀνομάζειν ὁ λόγος ἔοικεν ἐν τούτοις. Εὐρήσομεν δὲ καὶ αὐτὸν τὸν τῶν ἁγίων μυσταγωγῶν κατισχύσαντα λόγον, καὶ τὴν αὐτῶν κλῆσιν πλουτήσαντες ἐδοξάσθησαν. Καύχημα γὰρ διδασκάλων, στέφανός τε καὶ
 15 δόξα, οἱ διὰ τῆς αὐτῶν σεσωσμένοι φωταγωγίας. Διὰ τοῦτο φησιν, ὅτι «Ἐν τῷ πλούτῳ αὐτῶν θαυμασθήσεσθε».

Ὅτι δὲ τὸ θεσπέσιον κήρυγμα καταδράζεται τῶν χωρῶν καὶ παντὸς ἔθνους καὶ μονονουχὶ κληρονόμοι τῆς ὑπ' οὐρανὸν ἔσονται κατὰ καιροὺς οἱ τῶν ἁγίων Ἐκκλησιῶν
 20 ἠγούμενοι, Χριστῷ τὴν δόξαν ἀνάπτοντες, ὑπεμφαίνει λέγων· «Οὕτως ἐκ δευτέρας κληρονομήσουσι τὴν γῆν». Πάλαι μὲν γὰρ κατεκληροδότησε τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ τὰς τῶν ἐθνῶν χώρας (ἔλαβον γὰρ τὴν γῆν τῶν Ἀμορρῶν καὶ Ἰδουμαίων καὶ Εὐαίων καὶ τὰς τῶν ἐτέ-
 25 ρων), ἐπιλάμπας δὲ τῷ κόσμῳ Χριστός, οὗ καὶ εἰς τύπον ἦν Ἰησοῦς ὁ πάλαι, κατεκληροδότησε τοῖς ἰδίῳις ἱερουργοῖς οὐχὶ δὴ πού μόνον τὴν Ἰουδαίαν, ἀλλὰ γὰρ ἅπασαν τὴν γῆν. Καὶ δευτέρα μετὰ τὴν πρώτην κληροδοσίαν γέγονε. Διενείμαντο γὰρ τὰς τε χώρας καὶ πόλεις ψήφῳ τῆ παρ'
 30 αὐτοῦ μυσταγωγοὶ καὶ διδάσκαλοι, καὶ εἰσὶν εἰς δεῦρο χαίροντες ἐν Χριστῷ, καὶ νοητὴν εὐφροσύνην, ὥσπερ τινὰ στέφανον ἔχοντες ἐπὶ κεφαλῆς. Αἰώνιος δὲ ἡ εὐφροσύνη.

Ἔσεῖς λοιπὸν ὅλοι, ποὺ σᾶς ἔλαχε τὸ ἀξίωμα τῆς ἱερουργίας «θὰ καταφᾶτε τὴν ἰσχὺ τῶν ἔθνῶν καὶ θὰ γίνετε θαυμαστοὶ μὲ τὸν πλοῦτο αὐτῶν». «Ἰσχὺ τῶν ἔθνῶν» λέγει ἢ τις τιμὲς ποὺ δέχθησαν ἀπὸ τοὺς ἰσχυρότατους, οἱ ὅποιοι ἐνδεχομένως εἶχαν κληθεῖ ἀπὸ τὰ ἔθνη, ἢ νὰ τὸ ἐννοήσεις καὶ μὲ ἄλλο τρόπο. Γιατὶ λέγει: «Κανένας ἀπὸ σᾶς δὲν θὰ διαφύγει τὸ στόμα τους», δηλαδή τὸ λόγο· γιατί ἡ ἅγια Γραφή θέτει πάντοτε τὸ στόμα ἀντὶ τοῦ λόγου, ὅπως γιὰ παράδειγμα, «Τὸ στόμα αὐτῶν εἶναι γεμᾶτο ἀπὸ κατάρα καὶ πικρία»⁶⁶. «Θὰ καταβοσκήσετε» λοιπὸν, λέγει, τὴν ἰσχὺ τῶν ἔθνῶν». «Δύναμη τῶν ἔθνῶν» φαίνεται ὅτι ὁ λόγος ἐδῶ ὀνομάζει ἢ τοὺς ἐπιφανεῖς αὐτῶν, ἢ τοὺς μορφωμένους ποὺ ἔχουν σοφία κοσμική. Θὰ βροῦμε βέβαια ὅτι καὶ αὐτοὺς ὁ λόγος τῶν ἁγίων μυσταγωγῶν τοὺς κατανίκησε καὶ δοξάσθηκαν τιμημένοι πλούσια μὲ τὴν κλήση τους. Γιατὶ καύχημα τῶν δασκάλων, στεφάνια καὶ δόξα τους εἶναι αὐτοὶ ποὺ σώθηκαν μέσω τοῦ δικοῦ τους φωτισμοῦ. Γι' αὐτὸ λέγει: «Θὰ γίνετε θαυμαστοὶ μὲ τὰ δικά τους πλούτη».

Ὅτι ὅμως τὸ θεσπέσιο κήρυγμα θὰ συλλάβει στὰ δίχτυα του τὶς χῶρες καὶ καθε ἔθνος καὶ θὰ γίνουν κατὰ κάποιον τρόπο κληρονόμοι τῆς οἰκουμένης κάποτε οἱ προϊστάμενοι τῶν ἁγίων Ἐκκλησιῶν, ἀποδίδοντας τὴ δόξα στὸν Χριστὸ, τὸ ὑποδηλώνει λέγοντας: «Ἔτσι γιὰ δεύτερη φορὰ θὰ κληρονομήσουν τὴ γῆ». Παλαιὰ δηλαδή ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ ἔδωσε ὡς κληρὸ στοὺς Ἰσραηλιῖτες τὶς χῶρες τῶν ἔθνῶν (γιατὶ κατέλαβαν τὴ γῆ τῶν Ἀμορραίων καὶ τῶν Ἰδουμαίων καὶ τῶν Εὐαίων καὶ τὶς χῶρες τῶν ἄλλων), ὅταν ὅμως ἔλαμψε στὸν κόσμον ὁ Χριστός, τοῦ ὁποῖου καὶ τύπος ἦταν ὁ παλαιὸς Ἰησοῦς, κληροδότησε στοὺς ἱερουργούς του ὄχι τὴν Ἰουδαία μόνο, ἀλλ' ὀλόκληρη τὴ γῆ, καὶ ἔγινε δεύτερη κληροδοσία μετὰ τὴν πρώτη. Γιατὶ μοιράσθηκαν τὶς χῶρες καὶ τὶς πόλεις μὲ δική του ἀπόφαση μυσταγωγοὶ καὶ δάσκαλοι καὶ ζοῦν μέχρι τώρα μὲ τὴ χάρη τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἔχουν σὰν στεφάνια στὸ κεφάλι τους τὴν πνευματικὴ εὐφροσύνη. Καὶ ἡ εὐφροσύνη εἶναι αἰώνια· γιατί δὲν προσδοκοῦμε ὅτι ἡ

οὐ γὰρ ἐν προσκαίροις πράγμασι προσδοκῶμεν ἔσεσθαι
τὴν ἀντιμισθίαν, ἀλλ' ἐν ἐλπίδι μακροῦ καὶ ἀτελευτήτῳ βίῳ,
καὶ ἐν τοῖς ὑπὲρ νοῦν καὶ λόγον ἀγαθοῖς

Στίχ. 8-10. «*Εγὼ γάρ εἰμι Κύριος ὁ ἀγαπῶν δικαιοσύ-
5 νην καὶ μισῶν ἀρπάγματα ἐξ ἀδικίας· καὶ δώσω τὸν μό-
χθον αὐτῶν δικαίοις, καὶ διαθήκην αἰώνιον διαθήσο-
μαι αὐτοῖς. Καὶ γνώσονται ἐν τοῖς ἔθνεσι τὸ σπέρμα αὐ-
τῶν. Καὶ τὰ ἔκγονα αὐτῶν ἐν μέσῳ τῶν λαῶν. Πᾶς ὁ
ὄρῳν αὐτοῦς ἐπιγνώσεται αὐτούς, ὅτι οὗτοί εἰσι σπέρμα
10 εὐλογημένον ὑπὸ Θεοῦ, εὐφροσύνη εὐφρανθήσονται
ἐπὶ Κύριον».*

Εἰπὼν, ὅτι «*Ἦξουσιν ἀλλογενεῖς ποιμαίνοντες τὰ πρό-
δατά σου, καὶ ἀλλόφυλοι ἀροτῆρες καὶ ἀμπελουργοί*», ὡς
ἐξωσθέντων δηλονότι τῶν πρώτων καὶ τοῦ καθηγεῖσθαι
15 λαῶν ἐκσεσοβημένων, διαδείκνυσι τὰς αἰτίας, ἐφ' αἷς τοῦτο
πεπόνθησιν, ὅσῃ ψήφῳ τοῦ τὰ δίκαια κρίνοντος. Ἐπειδὴ
γὰρ ἀγαπῶ, φησί, τὴν δικαιοσύνην, ἀρπάγματα δὲ τὰ ἐξ
ἀδικίας μισῶ, γεγόνασι δὲ τοιοῦτοι τῆς Ἰουδαίων Συναγω-
γῆς οἱ προεστῶτες, παρήκα, φησί, καὶ ἐξεωσάμην αὐτούς.
20 Τῶν γὰρ ἀρπαζόντων ἀρπάγματα ἐξ ἀδικίας τὸν μόχθον
ἐτέροις δίδωμι. Οἱ γὰρ ἀδίκως πλουτοῦντες καί, καθά φη-
σιν ὁ προφήτης, θησαυρίζοντες ἑαυτοῖς ἀσέβειαν καὶ τα-
λαιπωρίαν, εἰς ἑτέρους αὐτὰ παραπέμπουσιν. Ἐφη γοῦν ὁ
Σολομών, ὅτι «*Πλοῦτος ἀδίκως συναγόμενος ἐξεμεθήσε-
25 ται, ἐξ οἰκίας αὐτοῦ ἐλκύσει αὐτὸν ἄγγελος*». Καὶ πάλιν
«*Ὁ συνάγων τὸν πλοῦτον αὐτοῦ μετὰ τόκου καὶ πλεονα-
σμῶν, τὸ ἐλεοῦντι πτωχοὺς καταλείψει αὐτόν, καὶ οὐ δὴ
που πάντως ἀγαθοῖς ἀνδράσι καὶ φιλοικτίρμοσιν, ἀλλὰ
ἀσώτοις μᾶλλον*». Εὐφήμως γὰρ τοὺς τοιούτους ἐλεεῖν ἔφη
30 πτωχοῦς. Τοῖς γὰρ ζῶσιν ἐν ἀσωτία πλεῖστοι λίαν οἱ κολ-
λώμενοι καὶ συνδαπανῶντες αὐτοῖς τὰ πολλοῖς ἰδρῶσιν

ἀνταμοιβή θὰ γίνει μὲ πρόσκαιρα πράγματα, ἀλλὰ μὲ ἐλπίδα μακρὰ καὶ βίον ἀτελεύτητο καὶ μὲ ἀγαθὰ πέρα ἀπὸ τὸ νοῦ καὶ τὸ λόγο.

Στίχ. 8-10. «Ἐγὼ εἶμαι ὁ Κύριος πού ἀγαπῶ τὴ δικαιοσύνη καὶ μισῶ τὶς ἀρπαγές πού προέρχονται ἀπὸ ἀδικία. Θὰ δώσω τὴν ἀνταμοιβή τῶν μόχθων τοὺς στοὺς δίκαιους καὶ θὰ κάνω μὲ αὐτοὺς διαθήκη αἰώνια. Θὰ γνωρίσουν τὰ ἔθνη τοὺς ἀπογόνους τοὺς καὶ θὰ κατοικήσουν αὐτὰ ἀνάμεσα στὰ ἔθνη. Καθένας πού θὰ τοὺς βλέπει θὰ τοὺς ἀναγνωρίζει, γιατί αὐτοὶ εἶναι γενεὰ εὐλογημένη ἀπὸ τὸν Θεό καὶ μεγάλη εὐφροσύνη θὰ νοιώσουν ἕξαιτίας τοῦ Κυρίου.

Ἄφου εἶπε ὅτι «Θὰ ἔρθουν ἄλλοεθνεῖς γιὰ νὰ ποιμάνουν τὰ πρόβατά σου καὶ ἀλλόφυλοι ζευγάδες καὶ ἀμπελουργοί», ἐπειδὴ προφανῶς εἶχαν ἐκδιωχθεῖ οἱ πρῶτοι καὶ ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ τὴν ἡγεσία τῶν λαῶν, δείχνει τὶς αἰτίες, γιὰ τὶς ὁποῖες τὰ ἔπαθαν αὐτὰ μὲ δίκαια ἀπόφαση τοῦ δίκαιου κριτῆ. Γιατί λέγει· «Ἐπειδὴ ἀγαπῶ τὴ δικαιοσύνη καὶ μισῶ τὶς ἀρπαγές πού προέρχονται ἀπὸ ἀδικίες, καὶ τέτοιοι ἦταν οἱ προϊστάμενοι τῆς Συναγωγῆς τῶν Ἰουδαίων, γι' αὐτό, λέγει, τοὺς παραμέρισα καὶ τοὺς ἔξεδίωξα. Γιατί τὸν κόπο αὐτῶν πού κάνουν ἀρπαγές προερχόμενες ἀπὸ ἀδικίες τὸν δίνω σὲ ἄλλους. Γιατί αὐτοὶ πού πλουτοῦν μὲ ἄδικο τρόπο καί, ὅπως λέγει ὁ προφήτης, θησαυρίζουν γιὰ τὸν ἑαυτό τους ἀσέβεια καὶ ταλαιπωρία, παραπέμπουν αὐτὰ τὰ πλούτη σὲ ἄλλους. Πράγματι εἶπε ὁ Σολομών· «Πλοῦτος πού ἀποκτήθηκε ἄδικα θὰ ἔξεμεθεῖ, καὶ ἄγγελος θὰ τὸν ἀρπάξει ἀπὸ τὸ σπίτι του»⁶⁷. Καὶ πάλι· «Αὐτὸς πού μαζεύει τὸν πλοῦτο του ἀπὸ τόκους καὶ πλεονεξίες θὰ τὸν ἀφήσει σ' αὐτὸν πού ἔλεει τοὺς φτωχοὺς»⁶⁸, καὶ ὄχι ὅπως δὴποτε σὲ ἀγαθοὺς ἄνδρες καὶ φιλεύσπλαγχνους, ἀλλὰ μᾶλλον σὲ ἄσωτους. Κατ' εὐφημισμὸ εἶπε ὅτι αὐτοὶ ἔλεον τοὺς φτωχοὺς. Γιατί εἶναι πάρα πολλοὶ αὐτοὶ πού προσκολλῶνται σ' αὐτοὺς πού ζοῦν μὲ ἀσωτία καὶ σπαταλοῦν μαζί τους τὰ συγκεντρωμένα ἄδικα καὶ μὲ πολλοὺς ἰδρωῖτες. Ψάλλει ἐπίσης καὶ ὁ θε-

ἀδίκως σεσωρευμένα. Ψάλλει δὲ καὶ ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ περὶ τῶν τοιούτων, καὶ φησι· «Πλὴν μάτην ταράσσεται· θησαυρίζει, καὶ οὐ γινώσκει τίνι συνάξει αὐτά».

Καὶ καθ' ἕτερον δὲ τρόπον ὁ μόχθος, ἤγουν ἡ φροντίς, 5 τῶν Γραμματέων καὶ Φαρισαίων ἑτέροις ἐδόθη, δῆλον δὲ ὅτι «Ἀρθήσεται ἀφ' ὑμῶν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ, καὶ δοθήσεται ἔθνει ποιοῦντι τοὺς καρπούς αὐτῆς». Οὐκοῦν ἐκεῖνοι μὲν ἐξώσθησαν, φησὶν, ἡμῖν δὲ τοῖς κεκλημένοις ἐξ ἔθνῶν εἰς ἱερουργίαν διαθήκην αἰώνιον διαθήσομαι, ἢ τὸ κήρυ- 10 γμα τὸ εὐαγγελικὸν διὰ τοῦτο δηλῶν, ἤγουν ἐλπίδα τὴν ἀτελεύτητον. «Ἐν δὲ τοῖς ἔθνεσι γνωσθήσεται», φησί, «τὸ σπέρμα αὐτῶν, καὶ τὰ ἔκγονα αὐτῶν πᾶς ὁ ὄρων αὐτοὺς ἐπιγνώσεται αὐτούς, ὅτι οὗτοί εἰσι σπέρμα εὐλογημένον ὑπὸ Θεοῦ». Οἱ γὰρ κατὰ μαθητείαν υἱοὶ τῶν ἁγίων μυστα- 15 γωγῶν ἐκ πολλῆς ἄγαν ἀγαθουργίας καὶ τῆς κατ' εὐσέβειαν ζωῆς, γνωριμώτατοι πᾶσιν εἰσιν, ὅτι καὶ ἁγίων ἔκγονα γεγόνασι κατὰ μαθητείαν, ὡς ἔφην, «Καὶ ὅτι σπέρμα εἰσὶν εὐλογημένον ὑπὸ Θεοῦ», οἷον τὰ τῶν ἁγίων μοναστῶν συστήματα, περὶ ὧν φησιν ὁ Παῦλος «Οἱ δὲ τοῦ Χριστοῦ Ἰη- 20 σοῦ τὴν σάρκα ἐσταύρωσαν σὺν τοῖς παθήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις», οἱ τὸν ἐπιεικῆ καὶ φιλόπονον διαζῶντες βίον τῶν ἐν παρθενίᾳ τὰ στίφη καὶ χοροὶ γέμοντες εὐλογίας Θεοῦ, οὗτοι σπέρμα εἰσὶν εὐλογημένον ὑπὸ Θεοῦ, οὗτοι χαίρουσι καὶ εὐφραίνονται ἐπὶ Κύριον· οὐ γὰρ ἐφήδονται πρά- 25 γμασι κοσμικοῖς, ἐμπύμπλασι δὲ μᾶλλον τὰς ἑαυτῶν καρδίας ἀγάπης τῆς εἰς Χριστόν, σωτήριον δὲ τὸ χρῆμά ἐστι καὶ θυμηδίας ἀπάσης ἐμποιοητικόν.

Στίχ. 10-11. «Ἀγαλλιάσθω ἡ ψυχὴ μου ἐπὶ τῷ Κυρίῳ· ἐνέδυσσε γὰρ με ἱμάτιον σωτηρίου καὶ χιτῶνα εὐφροσύ- 30 νης, ὡς νυμφίῳ περιέθηκέ μοι μίτραν, καὶ ὡς νύμφην κατεκόσμησέ με κόσμῳ, καὶ ὡς γῆν αὕξουσαν τὸ ἄνθος αὐτῆς, καὶ ὡς κῆπον τὰ σπέρματα αὐτοῦ, οὕτως ἀνατε-

σπέσιος Δαβίδ γι' αὐτούς καὶ λέγει· «Πλήν ὅμως ἄδικα ταράζεται· θησαυρίζει καὶ δὲν γνωρίζει γιὰ ποιὸν θὰ συνάξει τοὺς θησαυροὺς του»⁶⁹.

Καὶ μὲ ἄλλο τρόπο ὁ μόχθος, ἦτοι ἡ φροντίδα, τῶν Γραμματέων καὶ Φαρισαίων δόθηκε σὲ ἄλλους, πού γίνεται φανερό ἀπὸ αὐτὸ πού λέγει· «Ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ θὰ ἀφαιρεθεῖ ἀπὸ σᾶς καὶ θὰ δοθεῖ σὲ ἔθνος πού θὰ κάνει τοὺς καρπούς αὐτῆς»⁷⁰. Ἐκεῖνοι λοιπόν, λέγει, ἐκδιώχθησαν, ἐνῶ μὲ ἐσᾶς πού κληθήκατε ἀπὸ τὰ ἔθνη γιὰ ἱερουργία θὰ κάνω διαθήκη αἰώνια. Μὲ αὐτὸ δηλώνει ἡ τὸ εὐαγγελικὸ κήρυγμα, ἡ τὴν χωρὶς τέλος ἐλπίδα. «Καὶ θὰ γίνει», λέγει, «γνωστὴ ἡ γενεὰ τους στὰ ἔθνη, καὶ τοὺς ἀπογόνους τους θὰ τοὺς ἀναγνωρίσει ἐκεῖνος πού θὰ τοὺς δεῖ, γιὰτὶ αὐτοὶ εἶναι σπορὰ εὐλογημένη ἀπὸ τὸν Θεό». Γιατὶ οἱ προερχόμενοι υἱοὶ ἀπὸ τὴν διδασκαλία τῶν ἁγίων μυσταγωγῶν ἀπὸ τὴ μεγάλη τους ἀγαθὴ δράση καὶ τὴν εὐσεβῆ ζωὴ τους εἶναι σὲ ὅλους γνωστοί, γιὰτὶ ἔγιναν καὶ παιδιὰ ἁγίων λόγῳ μαθητείας, ὅπως εἶπα, «Καὶ ὅτι εἶναι γενεὰ εὐλογημένη ἀπὸ τὸν Θεό», ὅπως τὰ κοινόδια τῶν ἁγίων μοναστῶν, γιὰ τοὺς ὁποίους λέγει ὁ Παῦλος· «Ἐνῶ αὐτοὶ πού πιστεύουν στὸν Ἰησοῦ Χριστὸ σταύρωσαν τὴ σάρκα μαζί μὲ τὰ παθήματα καὶ τὶς ἐπιθυμίες της»⁷¹, αὐτοὶ πού διάγουν τὸν ἐνάρετο καὶ φιλόπονο βίο, οἱ στρατιῆς τῶν παρθένων, οἱ χοροὶ οἱ γεμᾶτοι ἀπὸ τὴν εὐλογία τοῦ Θεοῦ, αὐτοὶ εἶναι ἡ γενεὰ ἡ εὐλογημένη ἀπὸ τὸν Θεό, αὐτοὶ χαίρονται καὶ νοιώθουν εὐφροσύνη γιὰ τὸν Κύριο· γιὰτὶ δὲν εὐχαριστοῦνται ἀπὸ πράγματα κοσμικά, ἀλλὰ γεμίζουν τὶς καρδιές τους ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ, καὶ αὐτὸ εἶναι σωτήριο καὶ προκαλεῖ κάθε ψυχικὴ εὐχαρίστηση.

Στίχ. 10-11. «Ἄς γεμίσει ἡ ψυχὴ μου ἀπὸ ἀγαλλίαση ἕξαιτίας τοῦ Κυρίου, γιὰτὶ μοῦ φόρεσε ἔνδυμα σωτηρίας καὶ χιτῶνα εὐφροσύνης, καὶ σὰν νυμφίο ἔθεσε στὸ κεφάλι μου μίτρα, καὶ σὰν νύμφη μὲ στόλισε μὲ ἄφθονα κοσμήματα, καὶ σὰν γῆ πού βγάζει καὶ αὐξάνει τὰ λουλούδια της καὶ σὰν κῆπο πού δίνει

69. Ψαλμ. 38, 7.

70. Ματθ. 21, 43.

71. Γαλ 5, 24.

λεῖ Κύριος δικαιοσύνην καὶ ἀγαλλίαμα ἐναντίον πάντων τῶν ἔθνῶν».

Φιλότιμον ἐπ' αὐτοῖς ἀπλώσας τὴν χεῖρα, πλείστοις τε ὅσοις καὶ ἀξιοκλήτοις χαρίσμασι στεφανώσκειν εἰπὼν, «Πᾶς 5 γὰρ ὁ ὄρῶν», φησὶν, «αὐτοὺς ἐπιγνώσεται, ὅτι οὗτοί εἰσι σπέρμα εὐλογημένον ὑπὸ Θεοῦ», εἶτα προσεπενεγκὼν ὅτι «Καὶ εὐφρανθήσονται ἐπὶ Κύριον», δίδωσιν εὐθύς τὴν εὐφροσύνην αὐτοῖς. Ταύτητοι, καὶ μάλα εἰκότως, τὸ τῆς Ἐκκλησίας εἰσεκομίσθη πρόσωπον ἐκ περιχαρείας τῆς ἄγαν 10 ἀναφωνοῦν, «Ἀγαλλιάσθω ἡ ψυχὴ μου ἐπὶ τῷ Κυρίῳ, ἐνέδυσσε γὰρ με ἱμάτιον σωτηρίου καὶ χιτῶνα εὐφροσύνης». «Χιτῶνα εὐφροσύνης» τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν φησι. Γράφει γοῦν καὶ ὁ πάνσοφος Παῦλος τοῖς εἰς αὐτὸν πιστεύσασιν· «Ἐνδύσασθε τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν τὸν 15 Χριστόν, καὶ τῆς σαρκὸς πρόνοιαν μὴ ποιεῖσθε εἰς ἐπιθυμίαν». Οἷ γε μὴν ἀμφίου δίκην ἐσχηκότες αὐτὸν πρὸς τῇ σωτηρίᾳ κερδαίνουσι τὸ εὐήμερεῖν καὶ τὸ ἐν εὐφροσύναις εἶναι μακραις. Ἔφη γοῦν αὐτὸς ὁ Σωτὴρ· «Ὁ κλέπτης οὐκ ἔρχεται, εἰ μὴ ἵνα κλέψῃ καὶ θύσῃ καὶ ἀπολέσῃ. Ἐγὼ ἦλθον ἵνα ζωὴν ἔχωσι, καὶ περισσὸν ἔχωσιν». Οὐ γὰρ σώζει μόνον, ὡς ἔφην, ἀλλὰ γὰρ καὶ ἀτελευτήτῳ κατευφραίνει χαρᾶ· καὶ τοῦτό ἐστι τὸ περιττὸν προστεθησόμενον ἢ τοῖς ἀγίοις ζωῇ.

Χριστὸς οὖν ἄρα τὸ ἐξ οὐρανοῦ, καὶ ἄνωθεν ἄμφιον ὁ 25 τῆς ἀφθαρσίας χιτῶν, ὃν εἴ τις λάβῃ στεφανωθήσεται κόσμῳ παντὶ, νοητῷ δηλονότι, καὶ τοῖς ἐξ ἀγαθουργίας ἀντήμασιν. Ἔσται γὰρ ὡς νυμφίος, ὡς μίτραν διεζωσμένος, καὶ ὡς νύμφη κόσμῳ παντὶ διαπρέπουσα. Εἰσὶ γὰρ, εἰσὶν οἱ ἐν Χριστῷ δεινοὶ μὲν καὶ ἀλκιμώτατοι, πρὸς γε τὸ δεῖν ἀνδρὶ- 30 ζεσθαι νοητῶς, καταπλουτοῦσι δὲ λίαν καὶ τὸ εὐπρεπὲς εἰς ἅπαν εἶδος ἀρετῆς. Ἐοίκασι δὲ καὶ νύμφαις διὰ τὸ καρπο-

τούς καρπούς του, ἔτσι θ' ἀνατείλη ὁ Κύριος τῆ δικαιοσύνη καὶ τὴν ἀγαλλίαση σὲ ὅλα τὰ ἔθνη».

Ἐφοῦ ἄπλωσε γενναϊόδωρο τὸ χέρι του σ' αὐτοὺς γιὰ νὰ τοὺς στεφανώσει μὲ πλεῖστα ὅσα χαρίσματα ἄξια κανεὶς νὰ τ' ἀποκτήσει καὶ εἶπε, «Καθένας ποὺ τοὺς βλέπει», λέγει, «θα καταλάβει ὅτι αὐτοὶ εἶναι γενεὰ εὐλογημένη ἀπὸ τὸν Θεό», καὶ ἄφοῦ στὴ συνέχεια πρόσθεσε ἐπὶ πλέον, «Καὶ θα εὐφρανθοῦν ἐξαιτίας τοῦ Κυρίου», τοὺς δίνει ἀμέσως τὴν εὐφροσύνη. Γι' αὐτό, καὶ πολὺ εὐλόγα, παρουσιάσθηκε τὸ πρόσωπο τῆς Ἐκκλησίας νὰ φωνάζει ἀπὸ τὴν πολλὴ μεγάλη χαρὰ της· «Ἐγὼ γεμίσει ἀπὸ γαλλίαση ἢ ψυχὴ μου ἐξαιτίας τοῦ Κυρίου, γιατί μοῦ φόρεσε ἔνδυμα σωτηρίας καὶ χιτῶνα εὐφροσύνης». «Χιτῶνα εὐφροσύνης» ὀνομάζει τὸν Κύριό μας Ἰησοῦ Χριστό. Πράγματι γράφει καὶ ὁ πάνσοφος Παῦλος πρὸς ἐκείνους ποὺ πίστεψαν σ' αὐτόν «Ντυθεῖτε τὸν Κύριό μας Ἰησοῦ Χριστό, καὶ μὴ φροντίζετε καθόλου γιὰ τίς ἐπιθυμίαι τῆς σαρκός»⁷². Αὐτοὶ ὅμως ποὺ ἔλαβαν σὰν ἔνδυμα τὸν Χριστό ἐκτὸς ἀπὸ τὴ σωτηρία κερδίζουν τὴν εὐημερία καὶ τὸ νὰ εἶναι ἡ χαρὰ τους αἰώνια. Πράγματι εἶπε ὁ ἴδιος ὁ Σωτήρας· «Ὁ κλέφτης δὲν ἔρχεται γιὰ τίποτε ἄλλο, παρὰ γιὰ νὰ κλέψει, νὰ σφάξει καὶ νὰ καταστρέψει. Ἐγὼ ἦρθα γιὰ νὰ ἔχουν ζωὴ, καὶ μάλιστα κάτι περισσότερο»⁷³. Γιατὶ δὲν σώζει μόνο, ὅπως εἶπα, ἀλλὰ κατευφραίνει καὶ μὲ χωρὶς τέλος χαρὰ. Καὶ αὐτὸ εἶναι τὸ περισσότερο ποὺ θα προστεθεῖ στοὺς ἀγίους, ἢ αἰώνια ζωὴ.

Ἄρα λοιπὸν ὁ Χριστὸς εἶναι τὸ ἔνδυμα τὸ οὐράνιο, ὁ χιτῶνας τῆς ἀφθαρσίας, τὸν ὁποῖο ἂν τὸν λάβει κάποιος, θα στεφανωθεῖ μὲ κάθε κόσμημα, νοητὸ βέβαια, καὶ μὲ τίς τιμὲς ἀπὸ τὴν ἀγαθοεργία. Γιατὶ θα εἶναι σὰν νυμφίος, ζωσμένος μὲ τὴν μάτρα, καὶ σὰν νύφη ποὺ θα λάμπει στολισμένη μὲ κάθε κόσμημα. Γιατὶ εἶναι, καὶ βέβαια εἶναι φοβεροὶ καὶ πολὺ δυνατοὶ οἱ πιστοὶ τοῦ Χριστοῦ, ὡς πρὸς τὴν πνευματικὴ βέβαια ἀνδρεία, καὶ ἔχουν σὰν πλοῦτο ἀφθονία τῆ λαμπρότητα σὲ κάθε εἶδος ἀρετῆς. Μοιάζουν ἐπίσης καὶ μὲ νύμφες, γιατί ἔχουν καὶ τὴ γονιμότητα μαζί μὲ τὸ ποικιλόμορφο

γόνον μετὰ τοῦ ποικίλον ἔχειν ὡς ἐν ἀρετῶν φαιδρότητι κάλλος. Ἔφη γοῦν τις τῶν ἀγίων προφητῶν, ἐγκάρπους ὄντας ἀποδεικνύς τοὺς τὸν εὐαγῆ κατορθοῦντας βίον· «Διὸ τὸν φόβον σου, Κύριε, ἐν γαστρὶ ἐλάβομεν, καὶ ὠδινήσαμεν 5 καὶ ἐτέκομεν πνεῦμα σωτηρίας, ὃ ἐποιήσαμεν ἐπὶ τῆς γῆς». Οὐκοῦν νυμφίῳ καὶ νύμφῃ τοὺς ἀγίους παρειαστέον, διά- τοι τὸ εὐσθενές καὶ πρὸς γε τούτῳ τὸ καρπογόνον· πλήν ἐκεῖνο ἄθρει, πανταχοῦ γὰρ αὐτοῖς ἔνεστι τὰ ὡς ἐν κάλλει διαπρέπειν. Σώζεται δὲ τοῦτο παρ' αὐτοῖς καὶ ἐν τῷ καρ- 10 πογονεῖν τὰ ἐξαίρετα τῶν ἀνδραγαθημάτων καὶ ἐν τῷ κα- τανδρίζεσθαι παθῶν.

Ἔτι δὲ τοῖς ἔθνεσιν ἐπιλάμπσαντος τοῦ Χριστοῦ δικαιο- σύνην καὶ ἀγαλλίαμα, καθάπερ τις εὐανθῆς πόα στεφανοῖ τὴν ὑπ' οὐρανόν, διέδειξεν εἰπών· «Ὡς γῆν ἀξάνουσαν τὸ 15 ἄνθος αὐτῆς, καὶ ὡς κῆπον τὰ σπέρματα αὐτοῦ, οὕτως ἀνατελεῖ Κύριος δικαιοσύνην καὶ ἀγαλλίαμα ἐναντίον πάν- των τῶν ἐθνῶν». Ἔοικε δὲ διὰ τούτων τὸ ἀνίσχον, ἥγουν ἀνατέλλον, σπέρμα τε καὶ ἄνθος ἐναντίον τῶν ἐθνῶν, αὐ- τὸν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν τὸν Χριστὸν ὀνομάζειν. Ἔ- 20 φη γὰρ ἐν τῷ Ἄσματι τῶν ἀσμάτων· «Ἐγὼ ἄνθος τοῦ πεδί- ου, κρίνον τῶν κοιλάδων»· ἥγουν τὸ εὐαγγελικὸν καὶ σω- τήριον κήρυγμα, καὶ τὴν αὐτοῦ δικαίωσιν προφερεστέραν οὔσαν τῆς κατὰ τὸν νόμον, ἣν πάντῃ τε καὶ πάντως τὸ χαί- ρειν ἀκολουθεῖ, ὃ ἐστὶν ἀγαλλίαμα. Τοῖς γὰρ ὅλως κατωρ- 25 θωκόσιν αὐτὴν τὸ ἐν θυμηδίαις εἶναι μακροαῖς νεμηθήσεται παρὰ Θεοῦ. Ἀκούσονται γὰρ λέγοντος τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ· «Εὐ, δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστέ, ἐπὶ ὀλίγα ἡς πιστός, ἐπὶ πολλῶν σε καταστήσω. Εἴσελθε εἰς τὴν χα- ρὰν τοῦ Κυρίου σου»· ἀγαλλίαμα δὲ τὸ σωτήριον κήρυγμα 30 καὶ καθ' ἕτερον τρόπον νοηθεῖ ἅν. Ὁ μὲν γὰρ νόμος ἦν κολαστῆς καὶ πολὺ τὸ κατηφές ἔχων («ἀθετήσας γὰρ τις νόμον Μωσέως χωρὶς οἰκτιρῶν ἐπὶ δυσὶν ἢ τρισὶ μάρτυσιν

κάλλος ἀπὸ τῆ λάμψη τῶν ἀρετῶν. Καὶ πράγματι εἶπε κάποιος ἀπὸ τοὺς ἁγίους προφήτες ἀποδεικνύοντας ὅτι εἶναι γεμᾶτοι ἀπὸ καρπὸς αὐτοὶ ποὺ κατορθώνουν τὸν ἅγιο βίον· «Γι' αὐτό, Κύριε, συλλάβαμε στήν κοιλιὰ μας τὸ φόβο σου καὶ νοιώσαμε τοὺς ὀδυνηροὺς πόνους τοῦ τοκετοῦ καὶ γεννήσαμε πνεῦμα σωτηρίας καὶ τὸ φέραμε ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους τῆς γῆς»⁷⁴. Πρέπει λοιπὸν νὰ παρομοιάσομε μὲ νυμφίον καὶ νύμφη τοὺς ἁγίους λόγῳ τῆς δυνάμεώς τους καὶ μαζὶ καὶ τῆς καρποφορίας τους. Πλὴν ὅμως πρόσεχε ἐκεῖνο· γιατί μπορούν παντοῦ νὰ διαπρέπουν τὰ σὰν ὑπέρολαμπρα κάλλη κατορθώματά τους. Ὑπάρχει ὅμως αὐτὸ σ' αὐτοὺς καὶ ὡς πρὸς τὴν καρποφορία τῶν ἐξαιρετικῶν ἀνδραγαθημάτων καὶ στὸ νὰ καταπολεμοῦν μὲ γενναιοῦτητα τὰ πάθη.

Ὅτι ὅμως ὅταν ὁ Χριστὸς ἔλαμψε στὰ ἔθνη δικαιοσύνη καὶ ἀγαλλίαση, σὰν κάποια ἀνθηρὴ πόα, στεφανώνει τὴν οἰκουμένη, τὸ ἔδειξε λέγοντας «Σὰν τῆ γῆ ποὺ μεγαλώνει τὰ λουλούδια τῆς καὶ ὅπως ὁ κῆπος τοὺς καρποὺς του, ἔτσι θὰ ἀνατείλει ὁ Κύριος δικαιοσύνη καὶ ἀγαλλίαση ἐνώπιον ὅλων τῶν ἐθνῶν». Καὶ φαίνεται μὲ αὐτὰ ὅτι ἄνθος καὶ σπóρο ποὺ φυτρώνει, ἦτοι ποὺ ἀνατέλλει στὰ ἔθνη, ὀνομάζει τὸν ἴδιο τὸν Κύριό μας Ἰησοῦ Χριστό. Γιατὶ στὸ Ἑβραϊστικὸ τῶν ἁσμάτων λέγει· «Ἐγὼ εἶμαι τὸ ἄνθος τοῦ κάμπου, τὸ κρίνον τῶν κοιλάδων»⁷⁵, δηλαδή τὸ εὐαγγελικὸ καὶ σωτήριον κήρυγμα, καὶ ὅτι ἡ δικαίωση ποὺ δίνει ἐκεῖνος εἶναι ἀνώτερη ἀπὸ ἐκείνην ποὺ δίνει ὁ νόμος, τὴν ὁποία πάντοτε ἀκολουθεῖ ἡ χαρὰ, ποὺ εἶναι ἡ ἀγαλλίαση. Γιατὶ σ' αὐτοὺς ποὺ τὴν κατόρθωσαν γενικὰ θ' ἀπονεμηθεῖ ἀπὸ τὸν Θεὸ τὸ νὰ βρίσκονται σ' αἰώνια χαρὰ. Γιατὶ θ' ἀκούσουν νὰ λέγει ὁ Σωτῆρας ὅλων μας Χριστὸς «Εὔγε, δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστέ, ἐπειδὴ ὑπῆρξες ἔμπιστος στὰ λίγα, θὰ σὲ καταστήσω κύριον στὰ πολλά. Πέρασε μέσα στὴ χαρὰ τοῦ Κυρίου»⁷⁶. Τὸ σωτήριον κήρυγμα μπορεῖ νὰ νοηθεῖ ἀγαλλίαση καὶ μ' ἄλλο τρόπο. Ὁ νόμος δηλαδή ἦταν τιμωρὸς καὶ συνοδευόταν ἀπὸ πολλὴ κατῆφεια (γιατὶ ἀθετώντας κανεὶς τὸ νόμον τοῦ Μωϋσῆ,

74. Ἡσ. 26, 18.

75. Ἑβραϊστικὸ ἔσμ. 2, 1.

76. Ματθ. 25, 21.

ἀποθνήσκει»), ζωὴν δὲ καὶ γερωῶν ὑπόσχεσιν καὶ ἀληθινὴν ἐλπίδα τῶν ὑπὲρ νοῦν ἀγαθῶν τὸ εὐαγγελικὸν ἡμῖν εἰσκομίζει θέσπισμα.

ΚΕΦ. 62, στίχ. 1-3. «Διὰ Σιών οὐ σιωπήσομαι, καὶ διὰ Ἱε-
 5 ρουσαλήμ οὐκ ἀνήσω, ἕως ἂν ἐξέλθῃ ὡς φῶς ἡ δικαιοσύνη μου, τὸ δὲ σωτήριόν μου ὡς λαμπρὰς καυθήσεται, καὶ ὄψονται ἔθνη τὴν δικαιοσύνην σου καὶ βασιλεῖς τὴν δόξαν σου, καὶ καλέσει σε τὸ ὄνομά σου τὸ καινόν, ὃ ὁ Κύριος ὀνομάσει αὐτό, καὶ ἔσῃ στέφανος κάλλους ἐν χειρὶ
 10 Κυρίου, καὶ διάδημα βασιλείας ἐν χειρὶ Θεοῦ σου».

Σιών ἐν τούτοις τὴν Ἐκκλησίαν ἀποκαλεῖ, ἧς γεγόνασιν ἀπ' ἀρχῆς καὶ τέκνα πρωτόγονα οἱ θεσπέσιοι μαθηταί, καὶ οἱ δι' αὐτῶν κεκλημένοι πρὸς ἐπίγνωσιν τοῦ Χριστοῦ, καὶ πρὸ γε τῶν ἄλλων οἱ ἐξ αἵματος Ἰσραήλ. Σέσωσται γὰρ τὸ
 15 κατάλειμμα, καὶ πλεῖστοι λίαν οἱ ἀπ' αὐτῶν πιστεύσαντες. Οὐκοῦν οὐκ ἀνήσω, φησί, τουτέστιν οὐκ ἂν καταπαύσασαι τοῦ χρῆναι πρὸς πέρας ἐξενεγκεῖν ἅπερ ἐπήγγελμαι τῇ Σιών. Ὑπέσχετο δὲ ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ τὴν διὰ Χριστοῦ σωτηρίαν Ἰουδαίοις τε καὶ Ἑλλησιν, εἶπερ «Εἷς ὁ Θεός», καθά
 20 φησιν ὁ πάνσοφος Παῦλος, «ὃς δικαιοῦσει περιτομὴν ἐκ πίστεως, καὶ ἀκροβυστίαν διὰ τῆς πίστεως. Οὐ γὰρ Ἰουδαίων μόνον ὁ Θεός, ἀλλὰ καὶ ἐθνῶν». Οὐκοῦν «οὐκ ἀνήσω», φησίν, «ἕως ἂν ἐξέλθῃ ὡς φῶς ἡ δικαιοσύνη μου, τὸ δὲ σωτήριόν μου ὡς λαμπρὰς καυθήσεται». Δικαιοσύνη τε καὶ σωτήρι-
 25 ον τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς ὤφθη τε καὶ γέγονε Χριστός, δικαιοῖ γὰρ καὶ σώζει, φῶς ὑπάρχων αὐτὸς τὸ ἀληθινὸν καὶ οἰά τις ἐν σκότῳ λαμπρὰς. Ἐφη γοῦν αὐτός, ὅτι «Ὅταν ᾧ ἐν τῷ κόσμῳ, φῶς εἶμι τοῦ κόσμου». Ἀγλίῳ μὲν γὰρ καὶ σκότῳ τὰ πάντα κατείληπτο, τὰς ἀπάντων καρδίας τοῦ διαβόλου καταμελαί-
 30 νοντος, καὶ οὐδεὶς ἦν ὁ ποιῶν χρηστότητα καὶ δικαιοσύνην εἰδώς, ἥγουν τὴν ἀπάγουσαν [ἴσως, ἐπάγουσαν] ἐπὶ τὸ σώ-

χωρίς εὐσπλαγχνία θανατώνεται μὲ τὴ μαρτυρία δύο ἢ τριῶν μαρτύρων⁷⁷), ἐνῶ ἡ εὐαγγελικὴ ἐντολὴ δίνει ζωὴ καὶ ὑπόσχεση βραβείων καὶ ἀληθινὴ ἐλπίδα τῶν πάντων ἀπὸ τοῦ νοῦ ἀγαθῶν⁷⁸.

ΚΕΦ. 62. στίχ. 1-3. «Γιὰ τὴ Σιών δὲν θὰ σιωπήσω καὶ γιὰ τὴν Ἱερουσαλήμ δὲν θὰ σταματήσω, μέχρι ποῦ νὰ ἀνατείλει σὰν φῶς ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ σωτηρία μου ἀνάψει σὰν λαμπάδα. Καὶ θὰ δοῦν τὰ ἔθνη τὴ δικαιοσύνη καὶ οἱ βασιλεῖς τὴ δόξα σου καὶ θὰ σὲ καλέσει μὲ τὸ νέο ὄνομά σου ποῦ θὰ σοῦ δώσει ὁ Κύριος, καὶ θὰ εἶσαι στεφάνι κάλλους στὸ χέρι τοῦ Κυρίου καὶ βασιλικὸ διάδημα στὸ χέρι τοῦ Θεοῦ σου».

Σιών στὰ ἐδῶ λεγόμενα ὀνομάζει τὴν Ἐκκλησία, τῆς ὁποίας ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἔγιναν τέκνα πρωτογέννητα καὶ οἱ θεσπέσιοι μαθητὲς καὶ ἐκεῖνοι ποῦ κλήθηκαν ἀπὸ αὐτοὺς στὴν ἐπίγνωση τοῦ Χριστοῦ, καὶ πρὶν ἀπὸ τοὺς ἄλλους οἱ ἔξ αἵματος Ἰσραηλίτες. Γιατὶ ἔχει σωθεῖ τὸ ὑπόλειμμα καὶ εἶναι πάρα πολλοὶ ἐκεῖνοι ποῦ πίστεψαν ἀπὸ αὐτοὺς. Δὲν θὰ παύσω λοιπόν, λέγει, δηλαδή δὲν θὰ σταματήσω νὰ φέρω σὲ πέρας ὅσα ὑποσχέθηκα στὴ Σιών. Καὶ ὑποσχέθηκε ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας στοὺς Ἰουδαίους καὶ στοὺς Ἕλληνες τὴ σωτηρία μέσω τοῦ Χριστοῦ, ἀφοῦ «ἓνας εἶναι ὁ Θεός», ὅπως λέγει ὁ πάνσοφος Παῦλος, «ὁ ὁποῖος θὰ δικαιώσει τὴν περιτομὴ ποῦ γίνεται ἀπὸ τὴν πίστη καὶ τὴν ἀκροβυστία μὲ τὴν πίστη. Γιατὶ δὲν εἶναι τῶν Ἰουδαίων μόνο ὁ Θεός, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐθνῶν»⁷⁹. «Δὲν θὰ σταματήσω» λοιπόν, λέγει, «μέχρι ποῦ νὰ ἀνατείλει σὰν φῶς ἡ δικαιοσύνη μου καὶ ἡ σωτηρία μου λάμψει σὰν λαμπάδα». Δικαιοσύνη καὶ σωτηρία γιὰ τοὺς ἀνθρώπους φάνηκε καὶ ἔγινε ὁ Χριστός, γιατί δικαιώνει καὶ σώζει, ἐπειδὴ αὐτὸς εἶναι τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸ καὶ σὰν κάποια λαμπάδα στὸ σκοτάδι. Πράγματι εἶπε ὁ ἴδιος «Ὅταν εἶμαι μέσα στὸν κόσμο, εἶμαι τὸ φῶς τοῦ κόσμου»⁸⁰. Γιατὶ τὰ πάντα εἶχαν καλυφθεῖ ἀπὸ ὁμίχλη καὶ σκοτάδι, ἀφοῦ ὁ διάβολος εἶχε καταμαυρίσει τὶς καρδιές ὅλων καὶ δὲν ὑπῆρχε κανένας νὰ κάνει τὸ ὀρθό⁸¹ καὶ νὰ γνωρίζει τὴ δικαιοσύνη, δηλαδή τὴν ὁδὸ

79. Ρωμ. 3, 29-30.

80. Ἰω. 9, 5.

81. Ψαλμ. 13, 3.

ξεσθαι τρίβον. Ἄλλ' οὐδὲ ἦν ὁ φῶς ἔχων τὸ θεῖον εἰς νοῦν καὶ τοῖς τῆς διανοίας ὄμμασι καταθροῆσαι δυνάμενος, τίς ὁ φύσει καὶ ἀληθῶς ἐστὶ Θεός, καὶ τῶν ὅλων γενεσιουργὸς καὶ Κύριος· ἐπεὶ δὲ ὡς φῶς ἀνέσχε καὶ ὡς λαμπρὰς ἀνέλαμψεν ὁ
5 Σωτὴρ, κατεφωτίσθη λοιπὸν ἢ ὑπ' οὐρανὸν καὶ τὴν τῆς δι' αὐτοῦ σωτηρίας τεθεάμεθα τρίβον.

Εἶτα πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν φησὶ τὴν ἀπὸ γε τῆς Ἰουδαίων ἀγέλης, καὶ ὡς οὕτω τῆς τῶν ἔθνῶν πληθύος σεσαγηνευμένης, ὅτι «Ὁψονται ἔθνη τὴν δικαιοσύνην σου,
10 καὶ βασιλεῖς τὴν δόξαν σου». Δικαιοσύνην δὲ πάλιν ἐν τούτοις, καὶ μὲν τοι καὶ δόξαν, οὐδὲν ἕτερον εἶναί φησι, πλὴν ὅτι τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν τὸν Χριστόν. Δεδικαιώμεθα γὰρ ἐν αὐτῷ καὶ τὴν παρ' αὐτοῦ πεπλουτήκαμεν δόξαν. Αὐτοῦ γὰρ γεγόναμεν καὶ κληρὸς αὐτοῦ χρηματίζομεν.
15 Τετάγμεθα δὲ καὶ ὑπὸ ζυγὰ καὶ σκῆπτρα, τὴν τοῦ καθ' ἡμῶν τυραννήσαντος πλεονεξίαν ἀπονιψάμενοι. Ὅτι δὲ τῆς κατὰ νόμον λατρείας ἀποφοιτήσασα καὶ οἶον μεταβαλοῦσα πρὸς καινότητα ζωῆς εὐαγγελικῆς καὶ τὴν ἀρχαίαν κλησὶν συναποβαλεῖ, μετονομασθήσεται δὲ λοιπὸν ὀνόματι
20 καινῷ, κατὰ τὸ δοκοῦν τῷ ἐπὶ πάντας Θεῷ, διαδείκνυσι λέγων· «Καλέσει τὸ ὄνομά σου τὸ καινόν, ὃ ὁ Κύριος ὀνομάσει αὐτό»· κέκληται γὰρ οὐκέτι συναγωγὴ μᾶλλον, ἀλλ' Ἐκκλησία Θεοῦ ζῶντος, πόλις τε καὶ οἶκος αὐτοῦ. Διαμέμνηται γὰρ αὐτῆς καὶ ὁ θεσπέσιος Δαβίδ, οὕτω λέγων· «Δε-
25 δοξασμένα ἐλάληθη περὶ σοῦ ἢ πόλις τοῦ Θεοῦ».

Ἔσται δὲ ὅτι καὶ εὐπρεπῆς ἄγαν καὶ ἀπαραβλήτῳ κάλλει κατεστεμμένη, διδάσκει λέγων· «Ἔσθι στέφανος κάλλους ἐν χειρὶ Κυρίου, καὶ διάδημα βασιλείας ἐν χειρὶ Θεοῦ σου». Ἐκάστην γὰρ ἀγίαν ψυχὴν, καὶ συλλήβδην τὴν Ἐκκλησίαν,
30 τουτέστι τὰ τῶν ἀγίων συστήματα, στεφάνῳ παρεικαστέον ἐκ πολλῶν ἀνθέων συντεθειμένῳ, ἤγουν διαδήματι βασιλικῷ, λίθοις Ἰνδικοῖς ἐκλάμποντι καὶ πολυειδῶς ἔχοντι τὸ δια-

πού ὀδηγοῦσε στὴ σωτηρία. Ἄλλ' οὔτε ὑπῆρχε αὐτὸς πού εἶχε στὸ νοῦ του τὸ θεῖο φῶς καὶ μποροῦσε νὰ δεῖ μὲ τὰ μάτια τῆς διάνοιας ποιὸς εἶναι ὁ ἀπὸ τὴ φύση του καὶ ἀληθινὸς Θεὸς καὶ ὁ γενεσιουργὸς τῶν ὄλων καὶ Κύριος. Ὅταν ὅμως ἀνέτειλε σὰν φῶς καὶ ἔλαμψε σὰν λαμπάδα ὁ Σωτῆρας, καταφωτίσθηκε τότε ἡ ὑφήλιος καὶ ἀντικρύσαμε τὸ δρόμο τῆς σωτηρίας μέσω αὐτοῦ.

Ἔπειτα λέγει στὴν Ἐκκλησία, ἐννοῶ τὴν προερχόμενη ἀπὸ τὸ ἔθνος τῶν Ἰουδαίων, καὶ σὰ νὰ μὴν εἶχε σαγηνευθεῖ ἀκόμα τὸ πλῆθος τῶν ἐθνῶν· «Θὰ δοῦν τὰ ἔθνη τὴ δικαιοσύνη σου καὶ οἱ βασιλεῖς τὴ δόξα σου». Στὰ λεγόμενα πάλι ἐδῶ δικαιοσύνη καὶ δόξα τίποτε ἄλλο δὲν ὀνομάζει, παρὰ τὸν Κύριό μας Ἰησοῦ Χριστό. Γιατὶ ἀπὸ αὐτὸν ἐλάβουμε τὴ δικαίωση καὶ δεχθήκαμε πλοῦσια τὴ δόξα ἀπὸ αὐτόν. Γιατὶ γίναμε δικοὶ του καὶ χρηματίζομε κληρὸς του, ἀλλὰ καὶ θέσαμε τὸν ἑαυτό μας κάτω ἀπὸ τὸν ζυγὸ καὶ τὰ κῆπτρα του, ἀποτινάζοντας τὴν καταδυνάστευση ἐκείνου πού μᾶς κατατυράννησε. Ὅτι ὅμως, ἀφοῦ ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ τὴ νομικὴ λατρεία καὶ μεταβληθεῖ σὲ κοινότητα ζωῆς εὐαγγελικῆς, θὰ ἀποβάλει μαζὶ καὶ τὴν παλαιὰ ὀνομασία καὶ θὰ μετονομασθεῖ στὸ ἐξῆς μὲ νέο ὄνομα σύμφωνα μὲ αὐτὸ πού θέλει ὁ Θεὸς τῶν ὄλων, τὸ δείχνει λέγοντας· «Θὰ σὲ καλέσει μὲ τὸ νέο ὄνομά σου, πού θὰ σοῦ τὸ δώσει ὁ Κύριος». Γιατὶ δὲν ὀνομάζεται πὰ συναγωγὴ, ἀλλὰ Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ πού ζεῖ, πόλις καὶ οἶκος αὐτοῦ. Τὴν μνημονεύει βέβαια καὶ ὁ ἐξαίσιος Δαβὶδ λέγοντας· «Εἰπώθησαν ἔνδοξα πράγματα γιὰ σένα πού εἶσαι ἡ πόλις τοῦ Θεοῦ»⁸².

Ὅτι πάλι θὰ εἶναι καὶ ὑπερβολικὰ ὠραία καὶ στολισμένη μὲ ἀπαράβλητο κάλλος, τὸ διδάσκει λέγοντας· «Θὰ εἶσαι στεφάνι πανέμορφο στὸ χέρι τοῦ Κυρίου καὶ βασιλικὸ διάδημα στὸ χέρι τοῦ Θεοῦ σου». Γιατὶ καθὲ ἀγία ψυχὴ χωριστὰ καὶ ὅλη μαζὶ ἡ Ἐκκλησία, δηλαδὴ οἱ κοινότητες τῶν ἀγίων, πρέπει νὰ παρομοιασθοῦν μὲ στεφάνι πλεγμένο ἀπὸ πολλὰ ἄνθη, ἢ μὲ βασιλικὴ κορώνη πού ἀστράφτει ἀπὸ Ἰνδικὰ πετράδια καὶ ἀκτινοβολεῖ ἀπὸ τὰ

πρεπές. Πλεῖστα δὲ ὅσα καὶ τὰ τῶν ἁγίων ἀνδραγαθήματα, καὶ οὐχ εἰς μᾶλλον τῶν ἀνχημάτων ὁ τρόπος, πολὺς δὲ καὶ διάφορος. Καὶ γοῦν ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ ἐν ἱματισμῷ διαχρῦσῳ περιδεβλημένην πεποικιλμένην εἰσφέρει. Τὸ δὲ «Ἐν χειρὶ Κυρίου», φησί, τουτέστιν ὑπὸ σκέπην τῆς χειρὸς μου σκεπάσω σε· καὶ αὐτὸς δὲ πού Χριστὸς περὶ τῶν ἰδίων θρεμμάτων, καὶ ἦτοι τῆς τῶν πιστευσάντων εἰς αὐτὸν ἀγέλης φησὶν, ὅτι «Οὐδεὶς ἀρπάσει αὐτὰ ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ Πατρὸς μου».

- 10 Στίχ. 4. «Καὶ οὐκέτι κληθήσῃ καταλελειμμένη, καὶ ἡ γῆ σου οὐ κληθήσεται ἔρημος· σοὶ γὰρ κληθήσεται “θέλημα ἐμόν», καὶ τῇ γῆ σου “οἰκουμένη”».

Διαδιδάσκει πάλιν, ὅτι τῆς ἀρχαίας ἀποστροφῆς, ἧς πεποιήται πολλάκις ἐπὶ τῇ τῶν Ἰουδαίων Συναγωγῇ, κατα-
 15 λήξει λοιπὸν καὶ πεπαύσεται τῆς ὀργῆς, θελητὴν δὲ ποιήσεται, καὶ προσέτι τούτῳ καὶ ἔγκαρπον, καὶ τῷ πλήθει τῶν πεπιστευκότων στεφανουμένην ἀποφανεῖ. Ἀθετήσασα μὲν γὰρ ἡ Σιών τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, δέδοται πρὸς ἐρήμωσιν, καὶ ἡ τῶν ἀπιστησάντων διόλωλε πληθὺς
 20 Ἐπειδὴ δὲ παρεδέξατο τὴν πίστιν τὸ κατάλειμμα, εἶτα κέκληται πρὸς αὐτῷ τῶν ἐθνῶν ἡ πληθὺς, καὶ εἰς ἓνα λαὸν ἐκτίσθησαν οἱ δύο, μία τε λοιπὸν ἐξ ἀμφοῖν κεχρημάτικεν Ἐκκλησία, χαρίζεται Θεὸς αὐτῇ τὸ κατὰ μηδένα τρόπον τοῖς ἀρχαίοις ἀλῶναι κακοῖς, μήτε μὴν κληθήσεσθε [ἴσως,
 25 αι] καταλελειμμένην ἢ ἔρημον, ἀλλ' ὅτι μᾶλλον θελητὴ γενήσεται αὐτῷ, καὶ ἔρημος μὲν οὐκέτι, κατοικουμένη δὲ μᾶλλον κληθήσεται. Ὁρῶμεν δὲ τοῦτο διὰ πραγμάτων αὐτῶν εἰς πέρας ἐκβεβηκός· Ἐν εὐδία γὰρ καὶ γαλήνῃ τὰς ἀπανταχοῦ κειμένας Ἐκκλησίας ὀρῶμεν, καὶ εἰς πληθὺν αἰεὶ τὴν
 30 ἐπέκεινα μέτρου τοὺς πιστεύοντας ἐκτεινομένους καὶ εὐδοκοῦντα Θεὸν ἐπ' αὐτοῖς. Διωγμοὶ μὲν γὰρ κεκίνηνται

κάθε είδους κοσμήματα. Πάρα πολλά βέβαια είναι και τὰ κατορθώματα τῶν ἁγίων καὶ δὲν εἶναι ἕνας μόνος ὁ τρόπος τῶν βραβείων ἀλλὰ πολλοὶ καὶ διάφοροι. Καὶ πράγματι ὁ ἑξαίσιος Δαβὶδ παρουσιάζει στὴν Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ νὰ ἔχει ντυθεῖ μὲ ἔνδυμασία διάχρυση καὶ ποικιλόμορφη»⁸³. Ὁ λόγος πάλι, «Στὸ χέρι τοῦ Κυρίου», σημαίνει θὰ σὲ σκεπᾶσω κάτω ἀπὸ τὴ σκέπη τοῦ χεριοῦ μου. Καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς λέγει γιὰ τὸ πρόβατά του, ἦτοι γιὰ τὸ ποιμνιό του τὸ ἀποτελούμενο ἀπὸ ἐκείνους ποὺ πίστεψαν σ' αὐτόν «Κανένας δὲν θὰ τὰ ἀρπάξει ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ Πατέρα μου»⁸⁴.

Στίχ. 4. «Καὶ δὲν θὰ ὀνομασθεῖς πιά ἐγκαταλειμμένη καὶ ἡ γῆ σου δὲν θὰ κληθεῖ ἔρημος· γιατί θὰ σοῦ δοθεῖ ὡς ὄνομα “Θέλημα δικό μου”, καὶ στὴ γῆ σου “Οἰκουμένη”».

Διδάσκει πάλι, ὅτι θὰ βάλει τέλος στὴν παλαιὰ ἀποστροφή ποὺ ἔδειξε πολλές φορές γιὰ τὴ Συναγωγή τῶν Ἰουδαίων καὶ θὰ σταματήσει τὴν ὀργή του, καὶ αὐτὸ θὰ τὸ κάνει μὲ τὴ θέλησή του, καὶ ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ θὰ τὴ κάνει καὶ γεμάτη καρποὺς καὶ θὰ τὴ δείξει στεφανωμένη μὲ τὸ πλῆθος αὐτῶν ποὺ πίστεψαν. Ἐπειδὴ δηλαδή ἡ Σιών ἀποδοκίμωσε τὸν Κύριό μας Ἰησοῦ Χριστό, παραδόθηκε στὴν ἐρήμωση καὶ χάθηκε τὸ πλῆθος ἐκείνων ποὺ δὲν πίστεψαν. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ ὑπολειμμά τους ἀποδέχθηκε τὴν πίστη καὶ στὴ συνέχεια κλήθηκαν μαζὶ μ' αὐτὸ καὶ τὰ πλήθη τῶν ἐθνῶν καὶ κτίσθηκαν οἱ δύο σὲ ἕνα λαὸ καὶ συγκροτήθηκε τότε μία Ἐκκλησία ἀπὸ τὶς δύο, χαρίζει σ' αὐτὴν ὁ Θεὸς τὴ δυνατότητα νὰ μὴν πέσει μὲ κανένα τρόπο στὰ παλαιὰ κακὰ, οὔτε νὰ κληθεῖ ἐγκαταλειμμένη ἢ ἔρημη, ἀλλὰ μᾶλλον θὰ εἶναι θελητὴ σ' αὐτόν καὶ ποτὲ πιά δὲν θὰ κληθεῖ ἔρημη, ἀλλὰ θὰ ὀνομασθεῖ “κατοικούμενη”. Καὶ βλέπομε ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ πράγματα ὅτι αὐτὸ πραγματοποιήθηκε. Γιατὶ βλέπομε τὶς ἐκκλησίες τὶς σπαρμένες παντοῦ νὰ βρίσκονται σὲ ἡρεμία καὶ γαλήνη, καὶ νὰ ἀπλώνονται πάντοτε αὐτοὶ ποὺ πίστεψαν σὲ πλῆθος πέρα ἀπὸ κάθε μέτρο καὶ νὰ χαίρεται μ' αὐτούς ὁ Θεός. Γιατὶ κινήθηκαν κατὰ καιροὺς

83. Ψαλμ. 44, 10.

84. Ἰω. 10, 29.

κατὰ καιρούς, ἀλλ' οὐκ ἐν χρόνῳ μακρῷ, συνεσταλμένοι δέ, καὶ γυμνάσαντες μᾶλλον ἀγίους, ἢ ἀδικήσαντες· εὐδόκιμοι γὰρ γεγόνασι διὰ καρτερίας καὶ ὑπομονῆς, τὸν τῆς εἰς Χριστὸν γνησιότητος ἀράμενοι στέφανον καὶ τὴν τοῦ μαρ-
5 τυρίου δόξαν καταπλουτήσαντες.

Στίχ. 5. «Καὶ ὡς συνοικῶν νεανίσκος παρθένῳ, οὕτω κατοικήσουσιν οἱ υἱοὶ σου μετὰ σοῦ, καὶ ἔσται ὃν τρόπον εὐφρανθήσεται νυμφίος ἐπὶ νύμφῃ, οὕτως εὐφρανθήσεται ἐπὶ σοὶ Κύριος».

10 Εἶτα πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν ποιεῖται τοὺς λόγους ὡς ἀπὸ γε τῶν Ἰουδαϊκῶν ταγμάτων συσταῖσαν ἐν ἀρχαῖς. Ταύτης γεγόνασιν υἱοὶ κατὰ σάρκα οἱ θεσπέσιοι μαθηταί, ἀλλ' ἦσαν ἐν αὐτῇ προὔχοντες μὲν τῶν ἄλλων καὶ ἡγεμονεύοντες, ὡς ἐν ἀξιώμασιν ὄντες ἀποστολικοῖς, πλὴν τὴν
15 εἰς ἄκρον αὐτῇ σώζοντες ἀγάπην καὶ διάθεσιν, ὥστε καὶ δοκεῖν τοιαύτην εἶναι τὴν ἐπ' αὐτῇ γενομένην φιλοστοργίαν, οἷά περ ἂν πρόποι νεανίσκῳ συνωκηκότι παρθένῳ, τουτέστι τῇ ἐκ παρθενίας αὐτῷ συνημμένη· φασὶ δὲ εἰς λῆξιν ἀπάσης ἐλάσαι φιλοστοργίας τοὺς ἐπὶ τῷ τοιῷδε δεσμῷ μο-
20 νονουχὶ κατεσφιγμένους. Καὶ γοῦν ὁ πάνσοφος Παῦλος «Λύπη μοι», φησὶν, «ἔστι καὶ ὀδύνη ἀδιάλειπτος ἐν τῇ καρδίᾳ μου ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν μου τῶν συγγενῶν κατὰ σάρκα, οἵτινές εἰσιν Ἰσραηλῖται». Ἡὔχετο δὲ καὶ ἀνάθεμα γενέσθαι ὑπὲρ αὐτῶν. Πλὴν ὅτι πολὺς τῶν πραγμάτων ὁ καινι-
25 σμός διὰ τῆς προκειμένης ἡμῖν προφητείας σημαίνεται, καὶ ἀξιοθαύμαστος ἢ μεταβολή· ἢ γὰρ ἀρχαία Συναγωγή, καὶ τρόπον τινὰ πεπολιωμένη [ἴσως, πεπαλαιωμένη], διὰ τὸν χρόνον νεάνιδι παρεικάζεται·

Κατοικήσουσι γὰρ ὡς μετὰ παρθένου, φησὶν, οἱ υἱοὶ
30 σου· καὶ τοῦτο, οἶμαι, ἔστι τὸ ἐν Ψαλμοῖς ὑμνούμενον· «Ἀνακαινισθήσεται ὡς ἀετοῦ ἢ νεότης σου». Κατωκήκασί γε

διωγμοὶ ἐναντίον τους, ὅμως δὲν κράτησαν γιὰ πολὺ χρόνο, ἀλλ' ἦταν περιορισμένοι, καὶ ἄσκησαν μᾶλλον τοὺς ἁγίους, παρὰ τοὺς ἔβλαψαν. Γιατὶ ἔγιναν εὐδόκιμοι μὲ τὴν καρτερία καὶ τὴν ὑπομονή τους, κερδίζοντας ἐκ μέρους τοῦ Χριστοῦ τὸ στεφάνι τῆς γνησιότητος καὶ δέχθησαν πλούσια τὴ δόξα τοῦ μαρτυρίου.

Στίχ. 5. «Καὶ ὅπως ἓνας νεαροῦς συγκατοικεῖ μὲ μιὰ κοπέλλα, ἔτσι θὰ κατοικήσουν οἱ υἱοὶ σου μαζί σου, καὶ ὅπως εὐφραίνεται ὁ νυμφίος μὲ τὴ νύμφη, ἔτσι θὰ εὐφρανθεῖ μὲ σένα ὁ Κύριος».

Στὴ συνέχεια ἀπευθύνεται στὴν Ἐκκλησία, ἐπειδὴ στὴν ἀρχὴ εἶχε συσταθεῖ ἀπὸ Ἰουδαϊκὰ πλήθη. Αὐτῆς τῆς Ἐκκλησίας ἔγιναν υἱοὶ κατὰ σάρκα οἱ ἑξαίσιοι μαθητές, ἀλλ' ἦταν σ' αὐτὴν βέβαια προϊστάμενοι τῶν ἄλλων καὶ ἡγέτες, ἐπειδὴ εἶχαν ἀξιώματα ἀποστολικά, πλὴν ὅμως τηροῦσαν στὸ ἔπακρο τὴν ἀγάπη καὶ τὰ αἰσθήματά τους γι' αὐτὴν, ὥστε νὰ φαίνεται ἡ φιλοστοργία τους πρὸς αὐτὴν νὰ εἶναι τέτοια πού ταιριάζει σὲ νεαροῦ πού συγκατοικεῖ μὲ κοπέλλα, δηλαδή μὲ τὴ συζευγμένη μαζί του παρθένο· γιατί λένε ὅτι αὐτοὶ πού εἶναι κατὰ κάποιον τρόπο δεμένοι σφιχτὰ μ' αὐτὴ τὴ σχέση φτάνουν στὸ ἔπακρο τῆς φιλοστοργίας. Καὶ πράγματι λέγει ὁ πάνσοφος Παῦλος· «Λύπη καὶ ἀδιάκοπη ὀδύνη πλημμυρίζει τὴν καρδιά μου ἐξαιτίας τῶν ἀδελφῶν μου, τῶν συγγενῶν μου κατὰ σάρκα, πού εἶναι οἱ Ἰσραηλιῆτες»⁸⁵. Καὶ εὐχόταν νὰ γίνει γιὰ χάρη τους ἀκόμα καὶ ἀνάθεμα. Πλὴν ὅμως μὲ τὴν ἐξεταζόμενη προφητεία δηλώνεται ὅτι θὰ εἶναι πολὺς ὁ ἀνακαινισμὸς τῶν πραγμάτων καὶ ἀξιοθαύμαστη ἡ μεταβολή. Γιατὶ ἡ παλαιὰ Συναγωγὴ καὶ κατὰ κάποιον τρόπο γηρασμένη (ἢ πού ἔχει παλαιωθεῖ) ἐξαιτίας τοῦ χρόνου παρομοιάζεται μὲ νεαρὴ κοπέλλα.

Γιατὶ λέγει· «Οἱ υἱοὶ σου θὰ κατοικήσουν σὰν μὲ παρθένο». Καὶ αὐτό, νομίζω, σημαίνει αὐτὸ πού λέγεται στοὺς Ψαλμοὺς «Θὰ ἀνανεωθεῖ ἡ νεότητά σου ὅπως τοῦ ἀετοῦ»⁸⁶. Κατοίκησαν λοιπὸν

86. Ψαλμ. 102, 5.

μὴν ἐν αὐτῇ χειραγωγοῦντες ὡς τροφόν, παρακαλοῦντες ὡς μητέρα, τῶν ἐν σκιαῖς καὶ τύποις ἀποκομίζοντες, ἀναδιβά- ζοντές τε σοφῶς πρὸς γε τὸ δεῖν τῆς ἀνονήτου σκιαῖς ἀνθελέ- σθαι τὴν ἀλήθειαν· ἔφη τι τοιοῦτον καὶ ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ
 5 πρὸς αὐτήν· «Ἀντὶ τῶν πατέρων σου ἐγενήθησάν σοι υἱοί». Οἱ γὰρ αὐτῆς ὄντες υἱοὶ κατὰ σάρκα γεγόνασιν αὐτῆς πατέ- ρες, ἀρχὴ τῶν νέων αὐτῆς ὄντες τέκνων, τῶν διὰ πίστεως δη- λονότι κεκλημένων εἰς ἐπίγνωσιν τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆ- ρος Χριστοῦ· τούτων δὲ οὕτως ἐχόντων, φησὶν· «Οὕτως εὐ-
 10 φρανθήσεται Κύριος ἐπὶ σοί, καθάπερ ἀμέλει καὶ νυμφίος ἐπὶ νύμφῃ». Καθίκετο γὰρ ἐξ οὐρανῶν ὁ μονογενὴς τοῦ Θε- οῦ Λόγος, ἵνα ἔγκαρπον ἀποφήνη τὴν Ἐκκλησίαν, ἣν αὐτὸς ἑαυτῷ παρέστησε παρθένον ἀγνήν, μὴ ἔχουσαν σπῖλον ἢ ῥυ- τίδα, ἀγίαν δὲ μᾶλλον καὶ ἄμωμον. Δεξαμένη τοίνυν παρ'
 15 αὐτοῦ εὐαγγελικῆς πολιτείας τὰ σπέρματα, κεκυφόρηκέ τε καὶ τέτοκεν, οὐκ ἔτι τὴν δι' αἱμάτων καὶ καπνῶν λατρείαν, ἐκείνην δὲ μᾶλλον, ἣ δὴ μάλιστα τὸ τῆς ἀληθείας ἐντετόρ- νευται κάλλος Ταύτητοι, καὶ μάλα εἰκότως, εὐφραίνεται με- τατιθεμένους ὁρῶν τοὺς τοῦ νόμου τύπους εἰς ἀλήθειαν εὐ-
 20 αγγελικὴν καὶ πνευματικαῖς θυσίαις καὶ ἁγιοπρεπέσιν ἀλη- θῶς κατορθώμασιν τὴν νύμφην ἐκλάμπουσαν.

Στίχ. 6-7. «Καὶ ἐπὶ τῶν τειχέων σου, Ἱερουσαλήμ, κατέ- στησα φύλακας ὄλην τὴν ἡμέραν καὶ ὄλην τὴν νύκτα, οἱ διὰ τέλους οὐ σιωπήσονται μμνησκόμενοι Κυρίου.

25 Οὐκ ἔστι γὰρ ὑμῖν (ἴσως, ἡμῖν) ὁμοιος».

Ὡς πρὸς πόλιν διαλέγεται λαμπρὰν καὶ συνωκισμένην· αἰεὶ δὲ πῶς τὰς τῶν πόλεων διαφανεστέρας πλεῖστοί τε ὅσοι καὶ νηφάλιοι περιέπουσι φύλακες, μὴ ἄρα τις ἀδοκῆτως τῶν πολεμίων ἐμβάλη· οὕτω καὶ ὁ τῶν ὅλων Σωτὴρ καὶ Κύ-
 30 ριος, ἀφράστῳ δυνάμει καὶ ταῖς τῶν ἀγγέλων ἐπικουρίαις πυργώσας τὴν Ἐκκλησίαν, κεχειροτόνηκεν αὐτῇ φύλακας

σ' αὐτὴν χειραγωγώντας την ὡς τροφὸν τους, παρηγορώντας την ὡς μητέρα, ἀπομακρύνοντάς την ἀπὸ τὶς σκιὰς καὶ τοὺς τύπους, καὶ ὑψώνοντάς την μὲ σοφία στὴ θέση νὰ προτιμήσει, ἀντὶ τῆς ἀνώφελης σκιᾶς, τὴν ἀλήθεια. Κάτι παρόμοιο εἶπε καὶ ὁ ἑξαίσιος Δαβὶδ πρὸς αὐτὴν «Στὴ θέση τῶν πατέρων σου σοῦ γεννήθηκαν οἱ υἱοὶ σου»⁸⁷. Αὐτοὶ δηλαδὴ ποὺ ἦταν υἱοὶ τῆς κατὰ σάρκα, ἔγιναν πατέρες τῆς καὶ ἀρχὴ τῶν νέων τῆς παιδιῶν, αὐτῶν δηλαδὴ ποὺ κλήθηκαν μέσω τῆς πίστεως στὴν ἐπίγνωση τοῦ Σωτήρα ὅλων μας Χριστοῦ. Ἐχοντας αὐτὰ ἔτσι, λέγει· «Ἔτσι θὰ εὐφρανθεῖ ὁ Κύριος μὲ σένα, ὅπως ἀκριβῶς βέβαια καὶ ὁ νυμφίος μὲ τὴν νύμφη». Γιατὶ κατέβηκε ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς ὁ μονογενὴς Λόγος τοῦ Θεοῦ γιὰ νὰ παρουσιάσει τὴν Ἐκκλησίαν γεμάτη ἀπὸ καρπούς, τὴν ὁποία αὐτὸς τοποθέτησε δίπλα τοῦ ὡς παρθένο ἀγνή⁸⁸, χωρὶς σπίλο ἢ ρυτίδα, ἀλλὰ μᾶλλον ἀγία καὶ ἀμεμπτη. Ἀφοῦ λοιπὸν δέχθηκε ἀπὸ αὐτὸν τὰ σπέρματα τῆς εὐαγγελικῆς πολιτείας, τὰ κυοφόρησε καὶ γέννησε, ὄχι πᾶν τὴ λατρεία τῶν αἱμάτων καὶ τῶν καπνῶν, ἀλλ' ἐκείνη στὴν ὁποία κατεξοχὴν ἀποτυπώθηκε τὸ κάλλος τῆς ἀλήθειας. Γι' αὐτό, καὶ πολὺ εὐλόγα, εὐφροαίνεται βλέποντας νὰ μεταβάλλονται οἱ τύποι τοῦ νόμου καὶ νὰ ἀντικαθίστανται μὲ τὴν εὐαγγελικὴ ἀλήθεια, καὶ ἡ νύμφη νὰ ἀκτινοβολεῖ ἀπὸ ἀληθινὰ πνευματικὰς θυσίαι καὶ κατορθώματα ποὺ πρέπουν στοὺς ἀγίους.

Στίχ. 6-7. «Καὶ πάνω στὰ τείχη σου, Ἱερουσαλήμ, τοποθέτησα φρουροὺς ὅλη τὴν ἡμέρα καὶ ὅλη τὴ νύχτα, οἱ ὁποῖοι μέχρι τὸ τέλος δὲν θὰ σταματήσουν ν' ἀναφέρουν καὶ νὰ θυμοῦνται τὸν Κύριο. Γιατὶ δὲν εἶναι ὅμοιος μὲ σᾶς (μᾶς)».

Μιλᾷει σὰν πρὸς πόλη λαμπρὴ καὶ πυκνοκατοικημένη· γιατί πάντοτε τὶς λαμπρότερες ἀπὸ τὶς πόλεις τὶς φρουροῦν πάρα πολλοὶ καὶ ἐπάγρουπνοι φύλακες, μήπως κάποιος ἐχθρὸς μπεῖ ἀπροσδόκητα μέσα σ' αὐτές. Ἔτσι καὶ ὁ Σωτήρας καὶ Κύριος τῶν ὅλων, ἀφοῦ μὲ τὴν ἀνείπωτη δύναμή του καὶ τὴ βοήθεια τῶν ἀγγέλων ὀχύρωσε μὲ πύργους τὴν Ἐκκλησίαν, χειροτόνησε καὶ

88. Β' Κορ. 11, 2. Ἐφ. 5, 27.

σοφούς καὶ ἐρηγορότας καὶ ἀκατεύναστον ἔχοντας ἐπ' αὐτῇ τὴν φροντίδα, τοὺς ἁγίους δηλονότι μυσταγωγούς, οἱ κατ' οὐδένα τρόπον καταλήγουσι τοῦ διαμεμνῆσθαι τῆς δόξης αὐτοῦ καὶ τῶν θαυμασιῶν αὐτοῦ, καθὰ γέγραπται.
 5 Κατειθίσμεθα γὰρ ἐν ἐκκλησίαις τοῖς ὑπὸ χεῖρα λαοῖς διακηρύττειν αἰεὶ τὰς τοῦ Σωτῆρος μεγαλουργίας καὶ τῆς θεοπροεποῦς ὑπεροχῆς τὴν ἐνδειξιν, ἵνα κἀντεῦθεν ἀσφαλῆ καὶ ἀκράδαντον ἔχωσι περὶ αὐτοῦ τὴν πίστιν. Ἡ τάχα που μνησθήσεσθαί φησι τοῦ Κυρίου τοὺς φύλακας ἐπιφωνοῦν-
 10 τὰς τε καὶ λέγοντας, ὅτι «Οὐκ ἔστιν ὑμῖν ὅμοιος».

Οὐ γὰρ ἐστὶ καθ' ἡμᾶς, ἀλλ' ὅσον ὑπερνήχεται τὰ ἀνθρώπινα τῇ τῆς εὐκλείας ὑπεροχῇ καὶ τῇ τῆς θεότητος δόξῃ, τοσοῦτο νικᾷ καὶ κατὰ γε τὸ εἶναι χρηστός καὶ φιλόανθρωπος. Ὡς γὰρ ὁ Ψάλλων φησὶν· «Οὐ κατὰ τὰς ἀνομίας
 15 ἡμῶν ἐποίησεν ἡμῖν, οὐδὲ κατὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν ἀνταπέδωκεν ἡμῖν». Σέσωκε γὰρ ὄντας ἁμαρτωλούς, καὶ προσηγάγετο φιλανθρώπως οὐκ ὄντας ἀξίους τοῦ σώζεσθαι. Ἐφη τι τοιοῦτον καὶ δι' ἐτέρου προφήτου· «Τί σοι ποιήσω, Ἐφραΐμ; Τί σοι ποιήσω, Ἰούδα; ὡς Ἀδαμὰ θήσομαί σε καὶ
 20 ὡς Σεβωίμ; Μετεστράφη ἡ καρδία μου ἐν τῷ αὐτῷ, οὐ μὴ ποιήσω κατὰ τὴν ὀργὴν τοῦ θυμοῦ μου· οὐ μὴ ἐγκαταλείπω τοῦ ἐξαλειφθῆναι τὸν Ἐφραΐμ, διότι Θεός εἰμι ἐγώ, καὶ οὐκ ἄνθρωπος, ἐν σοὶ ἅγιος». Ἐπειδὴ γὰρ οὐκ ἄνθρωπός εἰμι, φησὶν, ἅγιος δὲ μᾶλλον ἐν σοὶ Θεός, διὰ τοῦτο οὐ μὴ
 25 ἐγκαταλείπω τοῦ ἐξαλειφθῆναι τὸν Ἐφραΐμ.

Στίχ. 7-9. «Ἐὰν διορθώσῃ καὶ ποιήσῃ, Ἱερουσαλήμ, γαυρίαμα ἐπὶ τῆς γῆς, ὥμοσε Κύριος κατὰ τῆς δόξης αὐτοῦ καὶ κατὰ τῆς ἰσχύος τοῦ βραχίονος αὐτοῦ· Εἰ ἔτι δώσω τὸν σῖτόν σου καὶ τὰ βρώματά σου τοῖς ἐχθροῖς σου, καὶ εἰ ἔτι πίωνται ἀλλότριοι τὸν οἶνόν σου, ἐφ' ᾧ ἐμόχθησας, ἀλλ' ἢ οἱ συνάγοντες φάγονται αὐτὰ καὶ αἰ-

τοποθέτησε σ' αὐτήν φρουρούς σοφοὺς καὶ ἄγρυπνους, πού ἔχουν ἀσταμάτη φροντίδα γι' αὐτήν, δηλαδή τοὺς ἁγίους διδασκάλους, οἱ ὅποιοι μὲ κανένα τρόπο, ὅπως ἔχει γραφεῖ, δὲν σταματοῦν νὰ μνημονεύουν τὴ δόξα του καὶ τὰ θαύματά του. Γιατὶ συνηθίζομε στὶς συνάξεις τῶν λαῶν πού ἀνήκουν στὴ δικαιοδοσία μας νὰ κηρύττομε πάντοτε τὰ μεγαλουργήματα τοῦ Σωτήρα μας καὶ τὶς ἀποδείξεις τῆς θεϊκῆς ὑπεροχῆς του, γιὰ νὰ ἔχουν ἀσφαλῆ καὶ ἀκλόνητη τὴν πίστη σ' αὐτόν. Ἡ ἴσως λέγει ὅτι θὰ μνημονεύουν οἱ φύλακες τὸν Κύριο καὶ θὰ κραυγάζουν καὶ θὰ λένε· «Δὲν εἶναι ὅμοιος μὲ σᾶς (μᾶς)».

Πράγματι δὲν εἶναι σὰν καὶ ἐμᾶς, ἀλλὰ ὅσο ὑπερνικᾶ τὰ ἀνθρώπινα μὲ τὴν ὑπεροχὴ τῆς δόξας καὶ τὴ μεγαλειότητα τῆς θεότητος, ἄλλο τόσο νικᾶ ἐμᾶς μὲ τὴν ἀγαθότητα καὶ τὴ φιλανθρωπία του. Γιατί, ὅπως λέγει ὁ Ψαλμωδός, «Ὅσα ἔκανε σὲ μᾶς δὲν εἶναι ἀνάλογα μὲ τὶς ἀνομίες μας, οὔτε ὅσα μᾶς ἀνταπέδωσε εἶναι ἀντίστοιχα μὲ τὶς ἁμαρτίες μας»⁹⁰. Γιατὶ μᾶς ἔσωσε, ἐνῶ ἤμασταν ἁμαρτωλοὶ, καὶ μᾶς περιέβαλε μὲ φιλανθρωπία, ἐνῶ ἤμασταν ἀνάξιοι τῆς σωτηρίας. Εἶπε κάτι τέτοιο καὶ μὲ κάποιον ἄλλο προφήτη· «Τί νὰ σοῦ κάνω, Ἐφραΐμ; Τί νὰ σοῦ κάνω, Ἰούδα; Νὰ σὲ φερθῶ σὰν τὶς πόλεις Ἀδαμὰ καὶ Σεβώιμ; Μεταστράφηκε ἡ καρδιά μου, δὲν θὰ ἐνεργήσω σύμφωνα μὲ τὴ μεγάλη ὀργή μου, δὲν θὰ ἐγκαταλείψω τὸν Ἐφραΐμ ὥστε νὰ χαθεῖ. Γιατὶ ἐγὼ εἶμαι Θεός καὶ ὄχι ἄνθρωπος· εἶμαι ὁ ἅγιός σου»⁹⁰. Ἐπειδὴ δηλαδή, λέγει, δὲν εἶμαι ἄνθρωπος, ἀλλὰ ὁ ἅγιος ὁ Θεός σου, γι' αὐτὸ δὲν θὰ ἐγκαταλείψω τὸν Ἐφραΐμ ὥστε νὰ ἐξαφανισθεῖ.

Στίχ. 7-9. «Ἐφόσον ἀνορθωθεῖς καὶ γίνεις ἐνδοξη, Ἰερουσαλήμ, πάνω στὴ γῆ, ὀρκίσθηκε ὁ Κύριος στὴ θεϊκὴ του δόξα καὶ στὴ δύναμη τοῦ βραχίονά του· Δὲν θὰ δώσω τὸ σιτάρι σου καὶ τὶς τροφές σου στοὺς ἐχθρούς σου, καὶ δὲν θὰ πιοῦν οἱ ξένοι τὸ κρασί σου γιὰ τὸ ὅποιο κοπίασες, ἀλλὰ θὰ τὰ φᾶνε αὐτοὶ πού τὰ σύναξαν, καὶ θὰ ὑμνήσουν τὸν Κύριο, καὶ αὐτοὶ

90. Ὡσηέ 11, 8-9. Διορθώνομε, προτιμώντας τὸ κείμενο τῶν Ο΄.

νέσουσι Κύριον, καὶ οἱ συνάγοντες πίνονται αὐτὰ ἐν ταῖς
ἐπαύλεσι ταῖς ἀγίαις μου».

Ὡς ἐξ ὁμοιότητος πραγμάτων, ἤτοι συμφορῶν ἐπενη-
νεγμένων πλειστάκις τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ ἐπωφελεστάτων ἡμῖν
5 θεωρημάτων ἐξυφαίνει διήγησιν. Ἡμάρτανον μὲν γὰρ πο-
λυτρόπως, Θεὸν ἀφέντες τὸν φύσει καὶ ἀληθῶς, καὶ ταῖς
τῶν εἰδώλων λατρείαις προσκείμενοι· προσεκύνησαν γὰρ
τοῖς ἔργοις τῶν χειρῶν αὐτῶν, ἀπολακτίσαντες δὲ ὥσπερ
καὶ τῆς ἐν νόμου ζωῆς πρὸς τὸ αὐτοῖς δοκοῦν ἀπεφέροντο.
10 Ταύτης ἔνεκα τῆς αἰτίας ἐπλήττοντο παρὰ Θεοῦ ἀφορίαις
ἔσθ' ὅτε, σωμάτων καταφοραῖς, πολέμων ἐμβολαῖς, οἱ πᾶ-
σαν αὐτῶν καταδηοῦντες τὴν χώραν ἐληΐζοντο καὶ τὰ ἐν
ἀγροῖς. Εἴρηται γὰρ πρὸς αὐτούς· «Σὺ σπερεῖς καὶ οὐ μὴ
ἀμήσης, σὺ πιέσεις ἐλαίας καὶ οὐ μὴ ἀλείψῃ ἔλαιον, καὶ οἱ-
15 νον οὐ μὴ πῖητε».

«Ἄν τοίνυν διορθώσῃ», φησὶν, «ὡ³ Ἱερουσαλήμ», τουτέ-
στιν ἐὰν μεταβάλῃς εἰς λατρείαν τὴν πνευματικὴν, ἂν ἀπο-
δράμῃς τῶν τύπων, καὶ ἐπιγνώσῃ ὅτι περὶ ἐμοῦ γέγραφεν ὁ
Μωσῆς, ἐὰν παραδέξῃ τὴν διὰ πίστεως χάριν, «καὶ ποιήσῃς
20 γαυρίαμα σαυτῇ ἐπὶ γῆς», τουτέστι καύχημα λαμπρόν, τὸ ἐν
Χριστῷ δηλονότι, «ᾧμοσε Κύριος κατὰ τῆς δόξης αὐτοῦ»
(κατ' οὐδενὸς γὰρ ἔχει μείζονος ὁμόσαι), «καὶ κατὰ τοῦ βρα-
χίονος αὐτοῦ», ὅτι τῶν πάλαι σοι, διὰ πολλὴν ἀπειθειαν ἐπε-
νηνεγμένων, οὐδὲν ἔτι συμβήσεται. Οὐ γὰρ ἄμισθον ἔξεις
25 τὸν τῆς γηπονίας ἰδρωτὰ· συνήσεις δὲ τοῦτο πνευματικῶς·
ἀλλ' ὡς φησὶν ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ, «Τοὺς καρποὺς τῶν πό-
νων σου φάγεσαι», καὶ ὡς ὁ Παῦλός φησιν, ὅτι «Ὁ ἐὰν
σπείρῃ ἄνθρωπος, τοῦτο καὶ θερίσει, καὶ ὁ σπείρων εἰς τὸ
Πνεῦμα, ἐκ τοῦ Πνεύματος θερίσει ζωὴν αἰώνιον». Ὅτι τοί-
30 νον ἑαυτῇ κατασφραγεύσει πλουσίως τὰ ἐκ τῆς πνευματικῆς
εὐκαρπίας, διὰ τῶν προκεμένων ὑποδηλοῖ· «Οἱ δὲ τούτων

πού σύναξαν τὰ σταφύλια θὰ πιοῦν τὸ κρασί στίς αὐλές μου
τίς ἅγιες».

Σὰν ἀπὸ ὅμοια γεγονότα, ἦτοι συμφορές, πού στάλθηκαν πολ-
λές φορές ἐναντίον τῶν Ἰσραηλιτῶν, συνθέτει διήγηση πολὺ χρή-
σιμων γιὰ μᾶς θεωρημάτων. Μὲ πολλοὺς δηλαδή τρόπους ἀμάρ-
ταναν, ἐγκαταλείποντας τὸν ἀπὸ τῆ φύση του καὶ ἀληθινὸ Θεοῦ καὶ
ἀσπαζόμενοι τῆ λατρεία τῶν εἰδώλων. Γιατὶ προσκύνησαν τὰ
ἔργα τῶν χειρῶν τους καὶ ἀφοῦ κατὰ κάποιον τρόπο κλώπησαν
καὶ τῆ σύμφωνη μὲ τὸ νόμο ζωῆ, ἀκολούθησαν ἐκεῖνο πού ἄρесе σ'
αὐτούς. Γι' αὐτὴ τὴν αἰτία δέχονταν πλήγματα ἐκ μέρους τοῦ
Θεοῦ, ὅπως ἀφορίες πολλές φορές τῶν καρπῶν, θανάτους σωματι-
κούς, ἐπιδρομὲς ἐχθρῶν, οἱ ὅποιοι λεηλατοῦσαν ὅλη τὴ χώρα καὶ
λήστευαν τὰ γεννήματα. Γιατὶ εἰπώθηκε σ' αὐτούς: «Ἐσὺ θὰ σπεί-
ρεις καὶ δὲν θὰ θερίσεις, θὰ ἐκθλίψεις ἐλιές καὶ δὲν θὰ ἄλειφθεῖς μὲ
λάδι, οὔτε καὶ θὰ πιεῖτε τὸ κρασί σας»⁹¹.

«Ἄν» λοιπόν, «Ἱερουσαλήμ, διορθωθεῖς», δηλαδή ἂν ἀλλά-
ξεις τῆ λατρεία σου σὲ πνευματική, ἂν ἀπομακρυνθεῖς ἀπὸ τοὺς
τύπους καὶ ἀναγνωρίσεις ὅσα ἔχει γράψει ὁ Μωϋσῆς γιὰ μένα, ἂν
ἀποδεχθεῖς τὴ χάρη πού πηγάζει ἀπὸ τὴν πίστη «καὶ τὴν κάνεις
αἰτία περηφάνειάς σου ἐπάνω στὴ γῆ», δηλαδή λαμπρὸ καύχημα,
δηλαδή καύχημα στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, τότε «ὀρκίσθηκε ὁ
Κύριος στὴ δόξα του» (γιατὶ δὲν ἔχει κανέναν μεγαλύτερό του
ὥστε νὰ ὀρκισθεῖ στὸ ὄνομά του), καὶ στὴ δύναμη τοῦ βραχίονά
του» ὅτι ἀπὸ τὰ παλαιὰ δεινὰ πού σὲ βρῆκαν ἐξαιτίας τῆς μεγάλης
ἀπειθείας σου, δὲν θὰ πάθεις κανένα πιά. Γιατὶ δὲν θὰ μείνει χωρὶς
ἀμοιβὴ ὁ ἰδρώτας σου γιὰ τὴ γεωργία: αὐτὸ βέβαια νὰ τὸ κατα-
νοήσεις πνευματικά: γιατί, ὅπως λέγει ὁ θεσπέσιος Δαβίδ, «Θ'
φάγεις τοὺς καρπούς τῶν κόπων σου»⁹², καὶ ὅπως λέγει ὁ Παῦλος,
«Αὐτὸ πού θὰ σπείρει ὁ ἄνθρωπος, αὐτὸ καὶ θὰ θερίσει, καὶ
ὅποιος σπείρει στὸ πνεῦμα, ἀπὸ τὸ πνεῦμα θὰ θερίσει ζωὴ αἰώ-
νια»⁹³. Ὅτι βέβαια θὰ σωρεύσει γιὰ τὸν ἑαυτό της πλούσιους τοὺς
καρπούς τῆς πνευματικῆς εὐκαρπίας τὸ ὑποδηλώνει μὲ τὰ λόγια

τυχόντες δοξολογήσουσι», φησί, «τὸν Κύριον, καὶ οἱ συνάγοντες πίνονται αὐτὰ ἐν ταῖς ἐπαύλεσι ταῖς ἀγίαις». Ἐντροφήσουσι γὰρ ταῖς ἄνω μοναῖς οἱ τῆς ἑξαιρέτου ζωῆς ἀποτρογήσαντες τὰ ἀνχήματα, καὶ τοὺς τῆς ὀρθῆς τε καὶ ἀμω-
5 μῆτου πίστεως καρπούς συναγείροντες

Στίχ. 10. «Πορεύεσθε διὰ τῶν πυλῶν μου, καὶ ὁδοποιήσατε τῷ λαῷ μου, καὶ τοὺς λίθους τοὺς ἐκ τῆς ὁδοῦ διαρρήψατε, ἐξάρατε σύσσημον εἰς τὰ ἔθνη. Ἴδου γὰρ Κύριος ἐποίησεν ἀκουστόν ἕως ἑσχάτου τῆς γῆς».

10 Αὐτοῖς ἤδη τοῖς φύλαξιν, ἤγουν διδασκάλους, ἐπιφωνεῖ· προστέταχε γὰρ ἀνοιγῆναι μὲν τῆς ἀγίας πόλεως τὰς εἰσβολάς, ψιλὴν δὲ καὶ εὐήλατον καὶ δὴ πταισμάτων ἔλευ-
θέραν τοῖς εἰσβάλλειν ἐθέλουσιν ἀποφῆναι τὴν εἰσδρομήν·
διὰ γὰρ τοι τῶν λίθων ὑποδηλοῖ τὰ σκάνδαλα. Εἰ μὲν γὰρ
15 τις εἶη τυχὸν ἐκ τῆς Ἰουδαίων ἀγέλης κεκλημένος, προσ-
πταίει πολλάκις τοῖς νομικοῖς ἐντάλμασιν, ἐμφιλοχωρεῖ
γὰρ τοῖς τύποις, καὶ οἷον ἐνιζήσας ταῖς σκιαῖς ἀπαράδε-
κτον ποιεῖται τὴν ἀλήθειαν. Εἰ δὲ δὴ τις ἦ τῶν ἐκ πληθύος
Ἑλληνικῆς, προσπταίει καὶ οὗτος τῷ ξένῳ τῆς διδασκαλί-
20 ας, θορυβεῖ τε λίαν αὐτὸν τὸ ἀσύνηθες τῆς λατρείας, ἢ τά-
χα που καὶ μέμνηται λόγων, οὓς ἐπὶ γε τοῖς σφῶν αὐτῶν
ποιοῦνται θεοῖς οἱ παρ' αὐτοῖς λογάδες (παλαιοὺς γὰρ καὶ
γεγηρακότας συγγεγραῶφασι μύθους πλανῶντες καὶ πλα-
νώμενοι καὶ διαβολικῆς ἀγλύος ἀναπιμπλάντες τὴν γῆν),
25 ἀλλ' οἱ νηφάλιοι φύλακες καὶ μυσταγωγοὶ τὰς τῶν σκαν-
δάλων περικόπτουσιν ἀφορμάς, ἕκαστα λύοντες εὐτέχνως
τὰ ἀνθεστᾶναι δοκοῦντα τῇ παραδόσει τῆς πίστεως, τῆς εἰς
τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν τὸν Χριστόν· τοῦτο δρῶσιν ὀρ-
θῶς, λογιμοὺς καθαιροῦντες καὶ πᾶν ὕψωμα ἐπαιρόμενον
30 κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ, καὶ αἰχμαλωτίζοντες πᾶν νό-
ημα εἰς τὴν ὑπακοὴν αὐτοῦ. Εὐρήσομεν δὲ τὸν ἱερώτατον
Παῦλον, Ἰουδαίους μὲν σκανδαλισθέντας ἐπανορθούμε-

αὐτά: «Καὶ αὐτοὶ ποὺ θὰ τὰ λάβουν αὐτὰ θὰ δοξολογήσουν», λέγει, «τὸν Κύριο, καὶ αὐτοὶ ποὺ τὰ συνάγουν θὰ πιοῦν στὶς ἅγιες αὐλές μου». Γιατὶ θὰ ἐντροφήσουν στὶς οὐράνιες διαμονές αὐτοὶ ποὺ θέρισαν τὶς τιμές τῆς ἐξαίρετης ζωῆς καὶ σύναξαν τοὺς καρπούς τῆς ὀρθῆς καὶ ἀμώμητης πίστεως.

Στίχ. 10-11. «Περεύεστε μέσα ἀπὸ τὶς πύλες μου καὶ ἀνοίξτε τὸ δρόμο γιὰ τὸ λαό μου, πετάξτε τὶς πέτρες ἀπὸ τὸ δρόμο, καὶ ὑψώστε σῆμα στὰ ἔθνη. Γιατὶ νὰ ὁ Κύριος ἔκανε ν' ἀκουσθεῖ ἡ λύτρωσή μας μέχρι τὰ πέρατα τῆς γῆς».

Τώρα ἀπευθίνει τὴ φωνή του στοὺς ἴδιους τοὺς φύλακες, ἦτοι στοὺς διδασκάλους. Γιατὶ πρόσταξε νὰ ἀνοίξουν οἱ εἴσοδοι τῆς ἁγίας πόλης καὶ νὰ καταστήσουν λεία καὶ εὐκολοδιάβατη καὶ μάλιστα ἀπαλλαγμένα ἀπὸ ἐμπόδια τὴν ὁδὸ γι' αὐτοὺς ποὺ θέλουν νὰ κάνουν τὴν πορεία· γιατί μὲ τὶς πέτρες ὑποδηλώνει τὰ σκάνδαλα. Ἐὰν τυχὸν λοιπὸν ἔχει κληθεῖ κάποιος καὶ προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀγέλη τῶν Ἰουδαίων, καὶ πολλές φορές προσκρούει στὶς ἐντολές τοῦ νόμου, δηλαδὴ ἀσχολεῖται μὲ τοὺς τύπους καὶ ἔχει κατὰ κάποιον τρόπο καθήσει στὶς σκιές, κάνει ἀπαράδεκτη τὴν ἀλήθεια. Ἐὰν πάλι κάποιος προέρχεται ἀπὸ τὸ Ἑλληνικὸ πλῆθος καὶ προσκόπτει καὶ αὐτὸς στὸ πρωτόγνωρο τῆς διδασκαλίας καὶ τοῦ προξενεῖ μεγάλη ταραχὴ τὸ ἀσυνήθιστο τῆς λατρείας, ἢ ἴσως καὶ φέρει στὴ μνήμη του λόγους ποὺ διατυπώνουν οἱ λόγιοί τους γιὰ τοὺς δικούς τους θεοὺς (γιατὶ ἔχουν γράψει παλαιούς καὶ γερασμένους μύθους πλανώντας καὶ πλανώμενοι καὶ γεμίζοντας τὴ γῆ μὲ τὴ διαβολικὴ πλάνη), ἀλλ' οἱ ἐπάγρυπνοι φύλακες καὶ μυσταγωγοὶ ἀποκόπτουν τὶς ἀφορμὲς τῶν σκανδάλων ἐπιλύοντας μὲ σοφία κάθε τι ποὺ νομίζουν ὅτι ἀντιτίθεται στὴν παράδοση τῆς πίστεως στὸν Κύριό μας Ἰησοῦ Χριστό. Αὐτὸ τὸ πράττουν ὀρθά, γκρεμίζοντας λογισμοὺς καὶ κάθε ἔπαρση ποὺ ὑψώνεται ἐναντίον τῆς γνώσης τοῦ Θεοῦ καὶ αἰχμαλωτίζοντας κάθε νόημα ποὺ συντελεῖ στὴν ὑπακοή πρὸς αὐτόν. Πράγματι θὰ βροῦμε τὸν ἱερώτατο Παῦλο νὰ ἐπανορθώνει τοὺς Ἰουδαίους ποὺ σκανδαλίστη-

νον, ἐπιπλήττοντα δὲ τοῖς ἐξ ἔθνῶν τοιοῦτόν τι πεπονθόσιν.
 Ἔφη μὲν γὰρ τοῖς ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ· «Ἡ περιτομὴ οὐδὲν
 ἐστὶ, καὶ ἡ ἀκροβυστία οὐδὲν ἐστίν, ἀλλὰ τήρησις ἐντολῶν
 Θεοῦ». Καὶ πάλιν· «Λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι, ἐὰν περιτέμνησθε,
 5 Χριστὸς ὑμᾶς οὐδὲν ὠφελήσει. Ἀπηλλοτριώθητε ἀπὸ Χρι-
 στοῦ, οἵτινες ἐν νόμῳ δικαιοῦσθε, τῆς χάριτος ἐξεπέσατε.
 Ἡμεῖς γὰρ διὰ τῆς πίστεως ἐλπίδα δικαιοσύνης ἐκδεχόμε-
 θα». Τῆς [ἴσως, τοῖς] γε μὴν ἐκ τῆς Ἑλλήνων πληθύος· «Ἡ-
 μέρας παρατηρεῖσθε καὶ μῆνας καὶ καιροὺς καὶ ἐνιαυτούς,
 10 φοβοῦμαι ὑμᾶς, μήποτε εἰκῆ κεκοπίακα εἰς ὑμᾶς».

Ὁραῖς πανταχοῦ διαρῥίπτουντας τοὺς λίθους καὶ ἐκ μέ-
 σου τιθέντας τὰ ἀμφοῖν σκάνδαλα. Λίθους δὲ εἶναί φαμεν
 καὶ ἑτέρως, οἷς ἂν ἔσθ' ὅτε προσπταίσειάν τινες, τὰ τῶν ἀνο-
 σίων αἰρετικῶν βέβηλά τε καὶ μυσαρὰ τερετίσματα. Κενο-
 15 φωνοῦσι γὰρ οἱ δεῖλαιοι τοῖς ὀρθοποδοῦσιν ἐπιβουλεύον-
 τες, καὶ τῶν τῆς ἀληθείας δογμάτων ἀποκομίζοντες τῶν εὐ-
 συναρπάστων τινάς· ἀλλὰ καὶ ταῦτα διαρῥίπτουσιν ἐκ μέ-
 σου τῶν τῆς Ἐκκλησίας τειχῶν οἱ φύλακες. Τείχη δὲ αὐτῆς
 εἶναί φαμεν καὶ τῶν τῆς ἀληθείας δογμάτων τὴν ἐδραιότη-
 20 τα, ὧν οὐκ ἂν κατισχύσαιεν αἱ ἄδου πύλαι. «Ἄρατε γὰρ
 σύσσημον», φησὶν, «εἰς τὰ ἔθνη. Ἴδου γὰρ Κύριος ἀκου-
 στὸν ἐποίησεν ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς». Καὶ ποῖον ἄρα τοῦτ'
 ἔστι τὸ ἀκουστὸν σύσσημον, ὃ καὶ τοῖς ἔθνεσι καὶ ἕως ἐσχά-
 του τῆς γῆς ἀρθῆναι δεῖν ἔφη, τουτέστιν ἐπαρθῆναί τε καὶ
 25 γενέσθαι γνωριμώτατον τὸ ῥῆμα τῆς πίστεως, ὃ κηρύσσο-
 μεν, ἢ τάχα πού καὶ τοῦ σωτηρίου πάθους τὸ σύμβολον; Ἔ-
 στι δὲ καὶ τοῦτο τῆς πίστεως ὁμολογία. Δεῖ γὰρ εἰπεῖν, ὅτι
 Κύριος Ἰησοῦς πιστεῦσαί τε, ὅτι ὁ Θεὸς αὐτὸν ἤγειρεν ἐκ
 νεκρῶν. Σώζει δὲ τοῦτο καὶ ἐκ θανάτου καὶ ἁμαρτίας. Οὐ-
 30 κοῦν οὐκ Ἰουδαίων μόνον, ἀλλὰ καὶ ἔθνῶν. Αἴρεται γὰρ τὸ

94. Α' Κορ. 7, 19.

95. Γαλ. 5, 2, 4-5

καν καὶ νὰ ἐπιπλήττει τοὺς ἔθνικούς· πού ἔπαθαν κάτι παρόμοιο. Γιατὶ εἶπε στοὺς ἕξ αἵματος Ἰσραηλίτες· «Ἡ περιτομὴ δὲν εἶναι τίποτε καὶ ἡ ἀκροβυστία ἐπίσης δὲν εἶναι τίποτε, ἀλλὰ τὸ πᾶν εἶναι ἡ τήρηση τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ»⁹⁴. Καὶ ἄλλου· «Σᾶς λέγω, ὅτι ἂν κάνετε περιτομή, ὁ Χριστὸς δὲν θὰ σᾶς ὠφελήσει καθόλου. Ἔχετε ἀποξενωθεῖ ἀπὸ τὸν Χριστό, γιατί ἐσεῖς πού ἐπιδιώκετε τὴ δικαίωσή σας ἀπὸ τὸ νόμο, ξεπέσατε ἀπὸ τὴ χάρη. Ἐμεῖς ὅμως μέσω τῆς πίστεως ζώντας μὲ τὴν ἐλπίδα περιμένουμε τὴ δικαιοσύνη»⁹⁵. Σὲ ἐκείνους ὅμως πού προέρχονται ἀπὸ τὰ πλήθη τῶν Ἑλλήνων λέγει· «Τηρεῖτε κάποιες ἡμέρες καὶ μῆνες καὶ ἐποχές καὶ χρόνους· φοβοῦμαι μήπως ἄδικα κοπίασα γιὰ σᾶς»⁹⁶.

Βλέπεις ὅτι ἀπὸ παντοῦ καθαρίζουν τὶς πέτρες καὶ θγάζουν ἀπὸ τὴ μέση τὰ σκάνδαλα καὶ τῶν δύο. Πέτρες, στίς ὁποῖες προσκρούουν κάποιοι πολλές φορές, λέμε μὲ ἄλλη ἔννοια, ὅτι εἶναι τὰ βέβηλα καὶ ἀποκρουστικά φλυαρολογήματα τῶν ἀνόσιων αἰρετικῶν. Γιατὶ ἀερολογοῦν οἱ ἄθλιοι, ἐπιβουλεύοντας ἐκείνους πού βαδίζουν ὀρθὰ καὶ προσπαθώντας νὰ ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὰ δόγματα τῆς ἀλήθειας αὐτοὺς πού παρασύρονται εὐκόλα. Ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ πετοῦν ἀπὸ τὴ μέση οἱ φύλακες τῶν τειχῶν τῆς Ἐκκλησίας. «Τείχη» τῆς βέβαια λέμε ὅτι εἶναι τὸ ἀπαρασάλευτο τῶν δογμάτων τῆς ἀλήθειας, τῶν ὁποίων δὲν θὰ ὑπερισχύσουν οἱ πύλες τοῦ ἄδη. Γιατὶ λέγει· «Σηκῶστε σῆμα γιὰ τὰ ἔθνη. Γιατὶ νὰ, ὁ Κύριος ἔκανε ν' ἀκουσθεῖ ἕως τὰ πέρατα τῆς γῆς». Καὶ ποιὸ εἶναι ἄραγε τὸ σῆμα πού ἔγινε ἀκουστό, καὶ τὸ ὁποῖο εἶπε ὅτι ἔπρεπε νὰ ὑψωθεῖ στὰ ἔθνη μέχρι τὰ ἔσχατα τῆς γῆς, δηλαδή νὰ ὑψωθεῖ καὶ νὰ γίνεῖ παντοῦ γνωστὸς ὁ λόγος τῆς πίστεως πού κηρύττομε ἢ ἐνδεχομένως καὶ τὸ σύμβολο τοῦ σωτήριου πάθους; Αὐτὸ εἶναι ἡ ὁμολογία τῆς πίστεως. Γιατὶ πρέπει νὰ ποῦμε ὅτι ὁ Ἰησοῦς εἶναι Κύριος καὶ νὰ πιστέψομε ὅτι ὁ Θεὸς τὸν ἀνέστησε ἀπὸ τοὺς νεκρούς. Αὐτὸ σώζει καὶ ἀπὸ τὸ θάνατο καὶ ἀπὸ τὴν ἁμαρτία. Δὲν εἶναι λοιπὸν τὸ σῆμα τῶν Ἰουδαίων μόνο, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐθνῶν. Γιατὶ ὑψώνεται ὄχι

96. Γαλ. 4, 10-11.

σύσσημον οὐχὶ μόνοις τοῖς πιστεύουσαι ἐξ αἵματος Ἰσραήλ, ἀλλὰ γὰρ καὶ τοῖς ἀπανταχόσε γῆς· σεσαγήνευται γὰρ διὰ τῶν εὐαγγελικῶν κηρυγμάτων ἢ ὑπ' οὐρανόν.

5 Στίχ. 11-12. «Εἶπατε τῇ θυγατρὶ Σιών· Ἰδού σοι ὁ Σω-
τῆρ παραγέγονεν ἔχων τὸν ἑαυτοῦ μισθὸν καὶ τὸ ἔργον
πρὸ προσώπου αὐτοῦ, καὶ καλέσει αὐτὸν λαὸν ἅγιον,
λελυτρωμένον ὑπὸ Κυρίου· σὺ δὲ κληθήσῃ ἐπιζητουμέ-
νη πόλις, καὶ οὐκ ἐγκαταλελειμμένη».

10 Προῦπαγορεύει δὲ τοῦ Σωτῆρος τὴν ἄφιξιν, ὅσα τε δι'
αὐτῆς κεκερδήκαμεν καὶ τὸν δοθησόμενον τοῖς εἰς αὐτὸν
πιστεύουσι πλοῦτον. Θυγατέρα γε μὴν ὀνομάζει τὴν Σιών.
Καὶ εἰ μὲν βούλοιτό τις τὴν ἀρχαίαν νοεῖτω ὡς ἠλεημένην
ἤδη καὶ δεδικαιωμένην ἐν πίστει. Εἰ δὲ δὴ τὴν νέαν, τουτέ-
στι τὴν Ἐκκλησίαν, λέγοιτο ἂν οὐκ ἀπεικότως καὶ αὕτη
15 θυγάτηρ εἶναι τῆς Σιών. Πρῶτοι γὰρ οἱ ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ
πεπιστεύκασι, καὶ οἷόν τις θυγάτηρ τῆς ἀπ' αὐτῶν συστά-
σης ἐν ἀρχαῖς Ἐκκλησίας ἢ ἐξ ἔθνῶν ὀνομάζεται. Τίσι δὲ
κελεύει τὸ εὐαγγελίσασθαι τῇ Σιών; ἢ πάντως που τοῖς
ἀγίοις μυσταγωγοῖς τοῖς καθηγεῖσθαι λαχοῦσιν Ἐκκλησι-
20 ῶν, οἷς καὶ ἀνοιγνύναι τὰς πύλας, καὶ τοὺς λίθους ἐκ μέ-
σου διαρῶριπτεῖν εὖ μάλα παρεκελεύετο; Τί δὲ δὴ ἄρα τὸ
κηρυττόμενον; «Ἰδού σοι ὁ Σωτῆρ παραγέγονεν ἔχων τὸν
ἑαυτοῦ μισθὸν καὶ τὸ ἔργον πρὸ προσώπου αὐτοῦ».

25 Δύο τίθησιν ὁμοῦ θεοπρεπῆ τε καὶ ἐξαίρετα, δι' ὧν ἂν
γένοιτο καταφανῆς τοῦ Σωτῆρος ἡ δόξα. Οἱ μὲν γὰρ θε-
σπέσιοι προφήται παρεκάλουν εἰς εὐζωΐαν αὐτήν, καὶ εἰς
ἐννομόν τε καὶ εὐσχήμονα πολιτείαν. Εἶτα διεμέμνηντο
τῶν γερῶν, ἃ παρὰ Θεοῦ λήφονται κατὰ καιρούς, οἷς ἂν
γένοιτο τὸ εὐδοκμεῖν ἐν λόγῳ, ἀλλ' οὐκ αὐτοὶ χαρισμάτων
30 δοτῆρες ἦσαν τῶν πνευματικῶν. Προηγόρευον δέ, ὡς
ἔφην, ὑποσχέσεις Θεοῦ. Ὁ δὲ γε τῶν ὄλων Σωτῆρ, ἅτε δὴ

μόνο γ' αὐτοὺς ποὺ πίστεψαν ἀπὸ τοὺς ἕξ αἵματος Ἰσραηλίτες, ἀλλὰ καὶ γιὰ τοὺς ἀνθρώπους ὀλόκληρης τῆς γῆς. Γιατὶ ἔχει σα-
γηνευθεῖ μὲ τὰ εὐαγγελικὰ κηρύγματα ὅλη ἡ οἰκουμένη.

Στίχ. 11-12. «Πέστε στὴν κόρη μου Σιών· Νὰ, ἦρθε ὁ Σωτήρας σου ἔχοντας τὸ μισθὸ του καὶ τὸ ἔργο του ἐνώπιόν του, καὶ θὰ καλέσει τὸν λαὸ τὸν ἅγιο, ποὺ τὸν ἔχει λυτρώσει ὁ Κύριος. Ἐσὺ ὅμως θὰ ὀνομασθεῖς πόλη περιζήτητη καὶ ὄχι ἐγκα-
ταλειμμένη».

Προαναγγέλλει τὸν ἐρχομὸ τοῦ Σωτήρα, ὅσα κερδίσαμε ἀπὸ αὐτὸν καὶ τὸν πλοῦτο ποὺ θὰ δοθεῖ σὲ αὐτοὺς ποὺ πιστεύουν σ' αὐτόν. Θυγατέρα φυσικὰ ὀνομάζει τὴν Σιών. Κι ἂν βέβαια θέλει κανεὶς μπορεῖ νὰ ἐννοήσῃ τὴν παλαιά, ἐπειδὴ ἤδη ἔχει δεχθεῖ τὸ ἔλεος καὶ δικαιοθεῖ μὲ τὴν πίστη, ἂν ὅμως θέλει νὰ ἐννοήσῃ τὴν νέα, δηλαδή τὴν Ἐκκλησία, θὰ μπορούσε καὶ αὐτὴ νὰ ὀνομασθεῖ ὄχι ἄστοχα ὅτι εἶναι θυγατέρα τῆς Σιών. Γιατὶ πρῶτοι πίστεψαν οἱ ἕξ αἵματος Ἰσραηλίτες καὶ σὰν κάποια θυγατέρα τῆς Ἐκκλησίας ποὺ συγκροτήθηκε ἀπὸ αὐτοὺς στὴν ἀρχὴ ὀνομάζεται αὐτὴ ποὺ συγκροτήθηκε ἀπὸ τὰ ἔθνη. Ποιοὺς ὅμως προστάζει νὰ κη-
ρύξουν τὸ χαρμόσυνο μήνυμα στὴ Σιών, παρὰ τοὺς ἁγίους μυ-
σταγωγούς ποὺ τοὺς ἔλαχε ἡ καθοδήγηση τῶν Ἐκκλησιῶν, τοὺς ὁποίους καὶ παρότρυνε πολὺ ὀρθὰ ν' ἀνοίξουν τὶς πύλες καὶ νὰ
θγάλουν ἀπὸ τὴ μέση τὶς πέτρες; Καὶ ποιὸ ἦταν ἄραγε αὐτὸ ποὺ
κήρυτταν; «Νὰ, ὁ Σωτήρας ἔφτασε ἔχοντας τὸ μισθὸ του καὶ τὸ
ἔργο του μπροστά του».

Δύο πράγματα θεϊκὰ μαζὶ καὶ ἐξαίρετα προβάλλει, μὲ ὁποῖα θὰ μπορούσε νὰ γίνῃ φανερὴ ἡ δόξα τοῦ Σωτήρα. Γιατὶ οἱ ἐξαί-
σιοι προφήτες τὴν παρακινούσαν στὴ ζωὴ τῆς ἀρετῆς καὶ στὴν
σύμφωνη μὲ τὸ νόμο καὶ εὐπρεπῆ πολιτεία. Ἔπειτα ὑπενθύμιζαν
τὰ βραβεῖα ποὺ θὰ λάβουν κάποτε ἀπὸ τὸν Θεὸ αὐτοὶ ποὺ θὰ
εὐδοκιμοῦσαν σὸ λόγο, ἀλλὰ δὲν ἦταν οἱ ἴδιοι ποὺ ἔδιναν τὰ
πνευματικὰ χαρίσματα. Ἀπλῶς, ὅπως εἶπα, προανήγγελλαν τὶς
ὑποσχέσεις τοῦ Θεοῦ. Ὁ Σωτήρας ὅμως τῶν ὅλων, ἐπειδὴ ἦταν

Θεὸς ὑπάρχων, ἔχει τὸ δύνασθαι διδόναι μισθοὺς, καὶ προσεπιτούτω τὸ ἐφορᾶν ἐκάστω τὸν τρόπον, ἥτοι τὸ ἔργον θεοπρεπὲς γὰρ καὶ τοῦτο. Γέγραπται γάρ, ὅτι «Ἐνώπιόν εἰσι τῶν τοῦ Θεοῦ ὀφθαλμῶν ὁδοὶ ἀνδρός, εἰς δὲ πάσας τὰς τρο-
5 χιάς αὐτοῦ σκοπεύει». «Ἦξει τοίνυν», φησὶν, «ἔχων τὸν ἑαυτοῦ μισθόν», τουτέστιν αὐτὸς τὰ γέρα διδούς, οἷς ἂν πρόποι τὸ λαβεῖν. Καὶ γοῦν ὁμολογήσαντι μὲν τὴν πίστιν ὀρθῶς τῷ θεσπεσίῳ Πέτρῳ, «Δώσω σοι», φησί, «τὰς κλεῖδας τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, καὶ ὅσα ἐὰν δήσης ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δε-
10 δεμένα ἐν τοῖς οὐρανοῖς, καὶ ὅσα ἐὰν λύσης ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται λελυμένα ἐν τοῖς οὐρανοῖς». Ἐχαρίζετο δὲ καὶ συλλήβδην ἅπασι τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις κατὰ πνευμάτων ἀκαθάρτων ἐξουσίαν, καὶ τὸ θεραπεύειν δύνασθαι πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν ἐν τῷ λαῷ. *Ναὶ μὴν καὶ τῷ συγκρομαμέ-
15 κῳ ληστοῦ τὴν πίστιν οὐκ ἄμισθον εἰπὼν ἀπέφηεν· «Ἀμὴν λέγω σοι, σήμερον μετ' ἐμοῦ ἔσῃ ἐν τῷ παραδείσῳ».*

Ἀφικνόμενος δὴ οὖν, φησί, τοὺς μὲν εἰς αὐτὸν πιστεύοντας «καλέσει λαὸν ἅγιον καὶ λελυτρωμένον ἀπὸ Κυρίου». Οὐ γὰρ πρέσβυς, οὐκ ἄγγελος, ἀλλ' αὐτὸς ὁ Κύριος ἔσωσεν
20 ἡμᾶς, καθὰ γέγραπται· «Σὺ δέ, Σιών», ἤγουν Ἐκκλησία, «κληθήσῃ ἐπιζητουμένη πόλις, καὶ οὐκ ἐγκαταλελειμμένη»· τὸ δέ, «ἐπιζητουμένη», φησὶν, ἀντὶ τοῦ, μνήμης ἀξιουμένη. Μνημονεύεται γὰρ τὸ ζητούμενον· καὶ οὐ καταλελειμμένη, καθὰ καὶ ἡ πρώτη, τουτέστιν ἡ τῶν ἀπιστησάν-
25 των πληθὺς. Εἴρηται μὲν οὖν παρὰ Χριστοῦ διὰ μὲν τῆς Ἰερεμίου φωνῆς, «Ἐγκαταλέλωπα τὸν οἶκόν μου, ἀφήκα τὴν κληρονομίαν μου», διὰ δὲ τῆς αὐτοῦ τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ· «Ἴδου ἀφίεται ὁ οἶκος ὑμῶν ὑμῖν».

ΚΕΦ. 63, στίχ. 1-7. «Τίς οὗτος ὁ παραγενόμενος ἐξ Ἐ-
30 δώμ, ἐρύθημα ἱματίων αὐτοῦ ἐκ Βοσῶρ; Οὗτος ὠραῖος

97. Παροιμ. 5, 21.

98. Μαθ. 16, 19.

99. Μαθ. 4, 23.

πράγματι Θεός, ἔχει τὴ δύναμη νὰ δίνει μισθοὺς, καὶ ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ νὰ ἐποπτεύει ποιὸς εἶναι ὁ τρόπος τοῦ καθενός, δηλαδή τὸ ἔργο του. Γιατὶ κι αὐτὸ εἶναι θεοπρεπές. Καθόσον ἔχει γραφεῖ: «Εἶναι μπροστὰ στὰ μάτια τοῦ Θεοῦ οἱ δρόμοι πὺν βαδίζει ὁ ἄνθρωπος καὶ ὅλοι οἱ δρόμοι του ἐποπτεύονται ἀπὸ αὐτόν»⁹⁷. «Θὰ ἔρθει» λοιπόν, λέγει, «ἔχοντας τὸν μισθὸ του», δηλαδή δίνοντας ὁ ἴδιος τὰ βραβεῖα σὲ ἐκείνους πὺν πρέπει νὰ τὰ λάβουν. Καὶ πράγματι στὸν θεσπέσιο Πέτρο, πὺν ὁμολόγησε ὀρθὰ τὴν πίστη του, λέγει: «Θὰ σοῦ δώσω τὰ κλειδιὰ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν καὶ ὅσα δέσεις πάνω στὴ γῆ, θὰ μείνουν δεμένα καὶ στοὺς οὐρανοὺς, καὶ ὅσα λύσεις πάνω στὴ γῆ, θὰ εἶναι λυμένα καὶ στοὺς οὐρανοὺς»⁹⁸. Καὶ σ' ὅλους γενικὰ τοὺς ἁγίους ἀποστόλους χάρισε τὴν ἐξουσία ἐναντίον τῶν ἀκαθάρτων πνευμάτων καὶ τὴ δύναμη νὰ θεραπεύουν κάθε νόσο καὶ κάθε ἀδυναμία τοῦ λαοῦ⁹⁹. Ἀλλὰ καὶ τοῦ συσταυρωμένου του ληστῆ δὲν ἄφησε χωρὶς ἀνταμοιβὴ τὴν πίστη λέγοντάς του: «Σὲ βεβαιώνω, ἀπὸ σήμερα θὰ εἶσαι μαζί μου στὸν παράδεισο»¹.

Ὅταν λοιπόν, λέγει, θὰ ἔρθει, αὐτοὺς πὺν πιστεύουν σ' αὐτόν «Θὰ τοὺς καλέσει λαὸ ἅγιο καὶ λυτρωμένο ἀπὸ τὸν Κύριο». Γιατὶ, ὅπως ἔχει γραφεῖ, «ὄχι ἀπεσταλμένος οὔτε ἄγγελος, ἀλλ' ὁ ἴδιος ὁ Κύριος μᾶς ἔσωσε»². «Καὶ ἐσύ, Σιών», δηλαδή Ἐκκλησία, «θὰ ὀνομασθεῖς περιζήτητη πόλη καὶ ὄχι ἐγκαταλειμμένη». Τὸ «περιζήτητη» τὸ λέγει ἀντὶ τοῦ, «ἀξιωματόνευτη». Γιατὶ μνημονεύεται αὐτὸ πὺν ζητεῖται. Καὶ δὲν εἶναι ἐγκαταλειμμένη ὅπως ἡ πρώτη, δηλαδή τὸ πλῆθος ἐκείνων πὺν δὲν πίστεψαν. Γιατὶ λέχθηκε ἀπὸ τὸν Χριστὸ μὲ τὰ λόγια τοῦ Ἱερεμῖα, «Ἐγκατέλειψα τὸν οἶκο μου, ἄφησα τὴν κληρονομία μου»^{2α}, ἐνῶ μὲ τὴ φωνὴ τοῦ ἴδιου τοῦ Σωτήρα ὅλων μας Χριστοῦ: «Νᾶ, ἐγκαταλείπεται ὁ οἶκος σας σὲ σᾶς»³.

ΚΕΦ. 63, στίχ. 1-6. «Ποιὸς εἶναι αὐτὸς πὺν ἔρχεται ἀπὸ τὴν Ἐδώμ, πὺν τὸ κόκκινο χρωμα τῶν ρούχων του εἶναι ἀπὸ τὴ

1. Λουκᾶ 23, 43.

2. Ἱερ. 63, 9.

2α. Ἱερ. 12, 7.

3. Ματθ. 23, 38.

ἐν στολή, βοᾷ μετὰ ἰσχύος· Ἐγὼ διαλέγομαι δικαιοσύ-
 νην καὶ κρίσιν σωτηρίου. Διατί σου ἐρυθρὰ τὰ ἱμάτια
 καὶ τὰ ἐνδύματά σου, ὡς ἀπὸ πατητοῦ ληνοῦ πλήρους
 καταπεπατημένης; Καὶ τῶν ἐθνῶν οὐκ ἔστιν ἀνὴρ μετ'
 5 ἐμοῦ. Καὶ κατεπάτησα αὐτοὺς ἐν θυμῷ καὶ κατέθλασα
 αὐτοὺς ὡς γῆν. Καὶ κατήγαγον τὸ αἷμα αὐτῶν εἰς γῆν,
 καὶ πάντα τὰ ἐνδύματά μου ἐμόλυνα. Ἡμέρα γὰρ ἄντα-
 ποδόσεως ἐπῆλθεν αὐτοῖς, καὶ ἐνιαυτὸς λυτρώσεως
 πάρεστι. Καὶ ἐπέβλεψα, καὶ οὐδεὶς βοηθός. Καὶ προσε-
 10 νόησα, καὶ οὐδεὶς ἀντελάβετο, καὶ ἐρῴυσατο αὐτοὺς ὁ
 βραχίον μου. Καὶ ὁ θυμὸς μου ἐπέστη, καὶ κατεπάτησα
 αὐτοὺς τῇ ὀργῇ μου, καὶ ἐμέθυσα αὐτοὺς ἐν τῷ θυμῷ
 μου, καὶ κατήγαγον τὸ αἷμα αὐτῶν εἰς γῆν».

Σοφῶς καὶ ἐντέχνως τῆς προφητείας ὁ λόγος μονονου-
 15 χὶ ζωγραφεῖ τὴν εἰς οὐρανοὺς ἀναφοίτησιν τοῦ πάντων
 ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ· ἐξαγαγεῖν γὰρ εἰς πέρας τῆς μετὰ
 σαρκὸς οἰκονομίας τὴν δύναμιν, ἀνέβη πρὸς τὸν ἐν τοῖς
 οὐρανοῖς Πατέρα καὶ Θεόν. Ὡφθη γε μὴν ταῖς ἄνω δυνά-
 μεσιν οὐκ ἐν εἴδει μόνον τῷ καθ' ἡμᾶς, τουτέστιν ὡς ἄν-
 20 θρωπος, ἀλλὰ γὰρ καὶ τὰ τοῦ πάθους σημεῖα δεικνύς· καὶ
 οὔτι πού φαμεν ὡς μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀναβίωσιν αἱ δια-
 τρήσεις τῶν ἡλων, καὶ τὰ ἕτερα τῶν στιγμάτων ἐνυπῆρχον
 ἔτι τῇ ἁγία σαρκί, ἐκεῖνο δὲ μᾶλλον ὥσπερ γὰρ ἀπιστήσαν-
 τι τῷ Θωμᾷ τοῖς ἀγίοις ἀποστόλοις φάσκουσιν, ὅτι τεθέαν-
 25 ται τὸν Κύριον ἐγηγερμένον ἐκ νεκρῶν, ἐπέδειξε τοὺς τύ-
 πους τῶν ἡλων καὶ τὴν πλευράν, οὕτω συνίεμεν ὅτι, ἵνα
 γνωρισθῇ νῦν ταῖς ἀρχαῖς καὶ ταῖς ἐξουσίαις ἐν τοῖς ἐπου-
 ρανίοις διὰ τῆς Ἐκκλησίας ἢ πολυποίκιλος σοφία τοῦ Θε-
 οῦ, ἣν ἐποίησεν ἐν τῷ Χριστῷ μετὰ τῶν τοῦ πάθους σημεί-
 30 ων ἀναφοιτῶν, ξένον καὶ ἀσύνηθες παντελῶς ταῖς ἄνω δυ-
 νάμεσιν ἐποιεῖτο θέαμα. Κατατεθήπασι γοῦν ἀνιόντα βλέ-
 πουσαι, καὶ δὴ καὶ ἔφασκον· «Τίς οὗτος ὁ παραγενόμενος

Βοσόρ; Αὐτός εἶναι ὠραῖος μέσα στή στολή του καί φωνάζει δυνατά: Ἐγὼ κηρύττω τὴ δικαιοσύνη καὶ ἐγὼ μὲ δίκαια ἀπόφαση παρέχω τὴ σωτηρία. Γιατί εἶναι κόκκινα τὰ ἐνδύματά σου καὶ ὅλα τὰ ρούχα σου, σὰ νὰ θγῆκες ἀπὸ πατητήρι γεμᾶτο ἀπὸ καταπατημένα σταφύλια; Κανένας ἀπὸ τὰ ἔθνη δὲν εἶναι μαζί μου. Τοὺς καταπάτησα μὲ θυμὸ καὶ τοὺς ἔλειωσα σὰν χῶμα. Ἐχυσά τὸ αἷμα τους στή γῆ καὶ μόλυνα ὅλα τὰ ἐνδύματά μου. Γιατί ἦρθε ἡ ἡμέρα τῆς ἀνταπόδοσης γι' αὐτοὺς καὶ ὁ χρόνος τῆς λύτρωσής τους εἶναι παρών. Κοίταξα ὀλόγυρα καὶ δὲν ὑπῆρχε κανένας βοηθὸς· εἶδα μὲ προσοχὴ καὶ δὲν ὑπῆρχε κανένας νὰ μὲ βοηθήσει καὶ τοὺς ἔσωσε τὸ δικό μου χέρι. Ξέσπασε ὁ θυμὸς μου καὶ τοὺς καταπάτησα ὀργισμένος· τοὺς μέθυσά μὲ τὸ θυμὸ μου καὶ ἔχυσά τὸ αἷμα τους κάτω στὸ χῶμα».

Μὲ σοφία καὶ ἐπιδεξιότητα ὁ προφητικὸς λόγος ζωγραφίζει κατὰ κάποιον τρόπο τὴν ἐπάνοδο στους οὐρανούς τοῦ Σωτήρα ὅλων μας Χριστοῦ. Ἀφοῦ ὀλοκλήρωσε τὸν σκοπὸ τῆς ἐνσαρκῆς οἰκονομίας, ἀνέβηκε στὸν Πατέρα καὶ Θεὸ στους οὐρανούς. Καὶ τὸν εἶδαν βέβαια οἱ οὐράνιες δυνάμεις ὄχι μόνο μὲ τὴ μορφή τῆ δικῆς μας, δηλαδή σὰν ἄνθρωπο, ἀλλὰ δείχνοντάς τους καὶ τὰ σημάδια τοῦ πάθους· καὶ βέβαια δὲν λέμε ὅτι μετὰ τὴν ἀναβίωσή του ἀπὸ τοὺς νεκρούς οἱ τρυπες τῶν καρφῶν καὶ τὰ ἄλλα σημάδια ὑπῆρχαν ἀκόμα στὴν ἁγία σάρκα, ἀλλὰ ἐκεῖνο μᾶλλον λέμε· ὅπως δηλαδή στὸν Θωμᾶ, πού δὲν πίστεψε τοὺς ἁγίους ἀποστόλους πού τοῦ ἔλεγαν ὅτι εἶδαν τὸν Κύριο νὰ ἔχει ἀναστηθεῖ ἀπὸ τοὺς νεκρούς, ἔδειξε τὰ σημάδια τῶν καρφιῶν καὶ τὴν πλευρά⁴, ἔτσι ἐννοοῦμε ὅτι, γιὰ νὰ γίνει γνωστὴ τώρα σὲς ἀρχές καὶ τὲς ἐξουσίες τοῦ οὐρανοῦ μέσω τῆς Ἐκκλησίας ἢ πολυποίκιλη σοφία τοῦ Θεοῦ πού ἐφάρμοσε στὸν Χριστό, ἐπιστρέφοντας μὲ τὰ σημάδια τοῦ πάθους προκάλεσε παράδοξο καὶ ἀσυνήθιστο θέαμα σὲς οὐράνιες δυνάμεις. Ἐμείναν κατάπληκτες λοιπὸν βλέποντάς τον νὰ ἀνεβαίνει καὶ ἔλεγαν· «Ποιὸς εἶναι αὐτὸς πού ἔρχεται ἀπὸ τὴν

4. Ἰω. 20, 25.

ἐξ Ἐδώμ;». Διερμηνεύεται δὲ τὸ Ἐδώμ ἐλλάδι φωνῇ “πύρινον” ἢ “γῆϊνον”, τὸ δὲ Βοσόρ ἢ “σαρκός” ἢ “σάρκινος”.

Τίς οὖν ἄρα, φησίν, οὗτός ἐστιν ὁ ἐκ γῆς, ἦτοι γῆϊνος, «ἐρύθημά τε ἱματίων ἐκ Βοσόρ», τουτέστι πεφοινιγμένος τὸ
5 ἄμφιον ὡς ἀπὸ σαρκός, ἦγουν αἵματος; «Οὗτος ὠραῖος ἐν στολῇ». Ὡς γὰρ ἰσχυαὶ καὶ σοφαὶ δυνάμεις καὶ θεοπρεποῦς δόξης ἐμπλεοὶ κατεθεῶντο Χριστόν, εἰ καὶ ἦν ἐν σαρκί, ναὶ μὴν καὶ ἰσχύος ὄντα μεστὸν τῆς ἀμάχου, τοῦτο γάρ, οἶμαι, τὴν θεϊαν (θέαν) ὑπεδήλου. Ἐρομένων δὲ οὖν τῶν ἀγγέ-
10 λων, ἢ τάχα που καὶ πρὸς ἀλλήλους τὸ «Τίς οὗτος;» διηγορευκότων ἀποκρίνεται, καὶ φησιν· «Ἐγὼ διαλέγομαι δικαιοσύνην καὶ κρίσιν σωτηρίου»· δικαιοσύνην δέ φησιν ἢ τὸ εὐαγγελικὸν καὶ θεσπέσιον κήρυγμα, ἦγουν ὅτι Θεοῦ πᾶς λόγος δίκαιος, σωτηρίου δέ κρίσιν τάχα που τὸ ἐφ’
15 ἡμῖν ὀνομάζει κρίμα, δεδίκασκε γὰρ τὴν ὑπ’ οὐρανὸν καὶ τῶ ταύτην ἀδικήσαντι Σατανᾶ, καὶ τοὺς ταῖς ἀφορήτοις πλεονεξίαις κατηχθισμένους σέσωκεν· ἐκδέβληκε δὲ τῆς κατ’ αὐτῶν ἀρχῆς τὸν ἀποστάτην καὶ ἀλλότριον· ἔφη γοῦν ὅτι,
«Νῦν κρίσις ἐστὶ τοῦ κόσμου τούτου. Νῦν ὁ ἄρχων τοῦ κόσ-
20 μου τούτου ἐκβληθήσεται ἔξω, καὶ ἐγὼ, εἰ ἂν ὑψωθῶ ἐκ τῆς γῆς, πάντα ἐλκύσω πρὸς ἑμαυτόν».

Ταῦτα δὲ εἰπόντος τοῦ Χριστοῦ, πάλιν ἀναπυνθάνονται, καὶ φασί· «Διατί σου ἐρυθρᾶ τὰ ἱμάτια, καὶ τὰ ἐνδύματά σου ὡς ἀπὸ πατητοῦ ληνοῦ πλήρους καταπεπατημέ-
25 νης;». Ἐνταῦθά μοι μέμνησο τοῦ πατριάρχου λέγοντος Ἰακώβ τό· «Πλυνεῖ ἐν οἴνῳ τὴν στολὴν αὐτοῦ, καὶ ἐν αἵματι σταφυλῆς τὴν περιβολὴν αὐτοῦ». Πεφοινιγμένα γὰρ τῶ αἵματι τὰ ἐνδύματα κατεφαίνετο, καὶ οἶον ἐξ οἴνου κατακεχωσμένα πρὸς τὸ ἐρυθρόν. Εἶτα πάλιν εὐθύς ὁ Σωτὴρ, «Καὶ
30 τῶν ἐθνῶν οὐκ ἐστὶν ἀνὴρ μετ’ ἐμοῦ», ἔχεται τοῦ λόγου, καὶ συνάπτει κατόπιν καὶ ταῦτα· «Ἐγὼ» γάρ, ἔφη, «διαλέγο-

Ἐδώμ;» Στὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα τὸ Ἐδώμ σημαίνει “πύρινο” ἢ «γῆινο», ἐνῶ τὸ «Βοσόρ» ἢ “σάρκα” ἢ “σάρκινος».

Ποιὸς εἶναι λοιπὸν, λέγει, αὐτὸς ἀπὸ τῆ γῆ, ἦτοι ὁ γῆινος, πού τὸ κόκκινο χρῶμα τῶν ρούχων εἶναι ἀπὸ τῆ Βοσόρ», δηλαδή κοκκινισμένο τὸ ἔνδυμά του σὰν ἀπὸ σάρκα, ἦτοι ἀπὸ αἷμα; «Αὐτὸς εἶναι ὡραῖος μέσα στὴ στολή του». Γιατὶ σὰν λεπτὲς καὶ σοφὲς δυνάμεις καὶ γεμᾶτες ἀπὸ δόξα θεοπρεπῆ παρατηροῦσαν τὸν Χριστό, ἂν καὶ ἦταν ἔνσαρκος, ἦταν ὅμως καὶ γεμᾶτος ἀπὸ ἀκαταμάχητη δύναμη· γιατί αὐτό, νομίζω, ὑποδήλωνε τὴ θεία δύναμη (ἢ τὸ θέαμα). Ἐρωτώντας τὸν λοιπὸν οἱ ἄγγελοι, ἢ καὶ λέγοντας ὁ ἓνας στὸν ἄλλον, «Ποιὸς εἶναι αὐτός;», ἀπαντᾷ καὶ λέγει· «Ἐγὼ κηρύττω δικαιοσύνη καὶ ἀπόφαση σωτηρίας». «Δικαιοσύνη» βέβαια ὀνομάζει ἢ τὸ εὐαγγελικὸ καὶ θεσπέσιο κήρυγμα, ἢ ὅτι κάθε λόγος τοῦ Θεοῦ εἶναι δίκαιος, ἐνῶ σωτηρίου κρίσιν» ἴσως ὀνομάζει τὴν ἀπόφαση δίκης γιὰ μᾶς. Γιατὶ δίκασε τὴν ὑφήλιο καὶ τὸν Σατανᾶ πού τὴν ἀδίκησε, καὶ ἔσωσε ἐκείνους πού ἦταν φορτωμένοι μὲ βαρύτερες ἀδικίες, ἀλλὰ καὶ ἀπομάκρυνε ἀπὸ τὴν εἰς βάρος τους ἐξουσία τὸν ἀποστάτη καὶ ἀλλότριον. Εἶπε πράγματι «τώρα εἶναι κρίση τοῦ κόσμου αὐτοῦ. Τώρα ὁ ἄρχοντας τοῦ κόσμου αὐτοῦ θὰ πεταχθεῖ ἔξω, καὶ ἐγώ, ὅταν ὑψωθῶ ἀπὸ τῆ γῆ, θὰ τοὺς ἐλκύσω ὅλους στὸν ἑαυτό μου»⁵.

Ἀκούοντας αὐτὰ ἀπὸ τὸν Χριστό, ζητοῦν πάλι νὰ μάθουν καὶ ἐρωτοῦν «Γιατὶ τὰ ἐνδύματά σου εἶναι κόκκινα καὶ τὰ ρούχα σου σὰ νὰ θγῆκες ἀπὸ πατητῆρι γεμᾶτο ἀπὸ πατημένα σταφύλια;». Ἐδῶ θυμήσου σὲ παρακαλῶ τὸν πατριάρχη Ἰακώβ πού λέγει· «Θὰ πλύνει στὸ κρασί τὴ στολή του καὶ τὴν ἐνδυμασίαν σου στὸ αἷμα τοῦ σταφυλιοῦ»⁶. Γιατὶ τὰ ρούχα φαίνονταν βαμμένα κόκκινα στὸ αἷμα καὶ κατὰ κάποιον τρόπο χρωματισμένα ἀπὸ κρασί πρὸς τὸ ἐρυθρό. Ἐπειτα ὁ Σωτῆρας ἀμέσως συνεχίζει πάλι τὸ λόγο λέγοντας, «Κι ἀπὸ τὰ ἔθνη δὲν ὑπάρχει κανένας μαζί μου», καὶ σ' αὐτὰ ἐνώνει κατόπιν καὶ τοῦτα· γιατί λέγει· «Ἐγὼ κηρύττω

6. Γέν. 49, 11.

μαι δικαιοσύνην καὶ κρίσιν σωτηρίου, καὶ τῶν ἔθνῶν οὐκ ἔστιν ἀνὴρ μετ' ἐμοῦ». Οὐδεὶς γάρ μοι πάσχοντι παρίστη, φησὶν, ἐξ οὐδενὸς ἦν ἔθνους ὁ συναλγῶν, καὶ τό γε ἦκον εἰς ἀνθρώπους, ἀνεπικούρητος ἦν παντελῶς, ἐπιπηδῶσης
 5 αὐτῷ τῆς τε σπείρας τῶν στρατιωτῶν καὶ τῆς τῶν ὑπηρετῶν ἀγριότητος, «οἱ καὶ ἀπήγαγον αὐτὸν πρὸς Καϊάφαν», καθά φησιν ὁ εὐαγγελιστής· «Τότε πάντες ἀφέντες αὐτὸν οἱ μαθηταὶ ἔφυγον»· πλὴν καὶ τοῦτο προηγόρευσεν ὁ Χριστός· ἔφη γάρ· «Ἴδου ἔρχεται ὥρα, καὶ ἐλήλυθεν, ἵνα ἕκα-
 10 στος σκορπισθῆτε εἰς τὰ ἴδια, καὶ ἐμὲ μόνον ἀφήτε· καὶ οὐκ εἰμὶ μόνος, ὅτι ὁ Πατὴρ μετ' ἐμοῦ ἔστιν». Ἔφη δὲ καὶ διὰ τῆς τοῦ Ψάλλοντος λύρας· «Ὀνειδισμόν προσεδόκησεν ἡ ψυχὴ μου καὶ ταλαιπωρίαν, καὶ ὑπέμεινα συλλυπούμενον, καὶ οὐχ ὑπῆρξε, καὶ παρακαλοῦντα καὶ οὐχ εὖρον, καὶ
 15 ἔδωκαν εἰς τὸ βρωμά μου χολήν, καὶ εἰς τὴν δίψαν μου ἐπότισάν με ὄξος».

Οὐκοῦν «Οὐδεὶς ἦν μετ' ἐμοῦ», φησὶν, «ἐκ πάντων τῶν ἔθνῶν». Ἐρ' οὖν, ἐπεὶ μόνος ἦσθα καὶ τῶν συναθλούντων ἔρημος, ἤττων γέγονας τῆς τῶν πολεμούντων χειρός; Ἐρα
 20 κεκρατήκασι καὶ τῆς σῆς ἰσχύος κατευμεγεθήσαντες, χαίρουσί τε λοιπὸν ὡς νενικηκότες; Οὐδαμῶς, φησί. Καίτοι γὰρ ἔχων οὐδένα τὸν παραστάτην, κατεπάτησα αὐτοὺς ἐν θυμῷ, καὶ κατέθλασα αὐτοὺς ὡς γῆν, κατήγαγον τὸ αἷμα αὐτῶν εἰς γῆν· μετὰ γάρ τοι τὴν εἰς οὐρανοὺς ἀναφοίτησιν
 25 τοῦ Χριστοῦ, πᾶν εἶδος ἀφορήτου συμφορᾶς τοῖς Ἰουδαίων δήμοις ἐκ θείας ὀργῆς ἐπενήνεκται. «Ἡμέρα γὰρ ἀνταποδόσεως», φησὶν, «ἐπῆλθεν αὐτοῖς». Οἷς γὰρ ἐξὸν ἀρπάσαι τὴν πίστιν καὶ τὴν δι' αὐτῆς καταπλουτηῆσαι χάριν, εἴτα ῥάθυμοι γεγονότες, μᾶλλον δὲ ἀλαζόνες καὶ ὑβρισταὶ καὶ
 30 μέχρι παντὸς θεομιάχοι, πῶς οὐ σφόδρα εἰκότως παντὸς εἴσω γεγόνασι κακοῦ; Πλὴν ὁ τῆς ἐκείνου ἀνταποδόσεως

δικαιοσύνη και απόφαση σωτηρίας, και κανέναν από τὰ ἔθνη δὲν εἶναι μαζί μου». Κανέναν δηλαδή δὲν μοῦ παραστάθηκε, λέγει, ὅταν ἔπασχα, δὲν ὑπῆρχε ἀπὸ κανένα ἔθνος κάποιος νὰ μὲ συμπονέσει, καὶ ὅσον ἀφορᾷ τοὺς ἀνθρώπους ἦταν τελείως ἀβοήθητος, ἐνῶ ὁρμοῦσαν ἐναντίον του τόσο ἡ σπείρα τῶν στρατιωτῶν, ὅσο καὶ ἡ ἀγριότητα τῶν ὑπηρετῶν. «Οἱ ὅποιοι καὶ τὸν ὀδήγησαν στὸν Καϊάφα», ὅπως λέγει ὁ Εὐαγγελιστής, καὶ τότε ὅλοι οἱ μαθητὲς του τὸν ἐγκατέλειψαν καὶ ἔφυγαν»⁷. Ἀλλὰ κι αὐτὸ τὸ εἶχε προαναγγεῖλει ὁ Χριστὸς· γιατί εἶπε· «Νά, ἔρχεται ὥρα, καὶ νὰ πού ἦρθε, ὥστε νὰ σκορπισθεῖτε καὶ νὰ πάει καθένας στὸ σπίτι του καὶ ἐμένα νὰ μ' ἀφήσετε μόνο· ἀλλὰ δὲν εἶμαι μόνος, γιατί μαζί μου εἶναι ὁ Πατέρας μου»⁸. Εἶπε ἐπίσης καὶ μέσω τῆς λύρας τοῦ Ψαλμωδοῦ· «Ἡ ψυχὴ μου περίμενε χλεύασμα καὶ ταλαιπωρία, καὶ περίμενα κάποιον νὰ μὲ συμπονέσει, ἀλλ' ὅμως δὲν φάνηκε, καὶ παρηγορητὴ, καὶ δὲν βρῆκα, ἀντίθετα μοῦ ἔδωσαν νὰ φάγω χολὴ καὶ ὅταν δίψασα μὲ πότισαν ξίδι»⁹.

«Κανέναν» λοιπόν, λέγει, «ἀπὸ ὅλα τὰ ἔθνη δὲν ἦταν μαζί μου». Ἄρα λοιπόν, ἀφοῦ ἦσαν μόνος καὶ ἔρημος ἀπὸ συναθλητὲς, ἔγινες κατώτερος σὲ δύναμη ἀπὸ τὴ δύναμη τῶν ἐχθρῶν σου; Ἄραγε νίκησαν καὶ ἐπειδὴ κατατρόπωσαν τὴ δύναμή σου, χαίρονται τώρα σὰν νικητὲς; Καθόλου, λέγει. Γιατί, μολονότι δὲν εἶχα κανένα συμπαραστάτη, τοὺς καταπάτησα μὲ ὀργή, τοὺς ἔλειωσα σὰν τὸ χῶμα, καὶ ἔχυσα τὸ αἷμα τους στὴ γῆ. Πράγματι μετὰ τὴν ἐπάνοδο τοῦ Χριστοῦ στοὺς οὐρανοὺς ἔπεσε ἀπὸ τὴ θεία ὀργὴ κάθε εἶδος ἀνυπόφορης συμφορᾶς πάνω στὸ λαὸ τῶν Ἰουδαίων. Γιατί λέγει, «ἦρθε ἡ ἡμέρα τῆς ἀνταπόδοσης σ' αὐτούς». Αὐτοὶ δηλαδή πού μποροῦσαν ν' ἀρπάξουν τὴν πίστη καὶ νὰ δεχθοῦν πλούσια τὴ χάρι ἀπὸ αὐτὴν, καὶ φάνηκαν ράθυμοι, ἢ μᾶλλον ἔγιναν ἀλαζόνες καὶ ὑβριστὲς καὶ θεομάχοι μέχρι τέλους, πῶς πάρα πολὺ εὐλογα νὰ μὴ βρεθοῦν μέσα σὲ κάθε συμφορᾷ; Πλὴν ὅμως ὁ καιρὸς τῆς ἀνταπόδοσης ἀπὸ ἐκεῖνον, ἦταν

9. Ψαλμ. 68, 21-22.

καιρός, λυτρώσεως ἦν τοῖς ἐπεγνωκόσι τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ. Ἐν ταυτῶ γὰρ ὁ μὲν ἐξήνιος ἐκολάζετο, ὁ δὲ εὐπειθῆς καὶ ὑφειμένος ἐλυτρώθη παρὰ Χριστοῦ.

«Ἐπέβλεψα» γάρ, φησί, «καὶ οὐκ ἦν ὁ βοηθός, προσε-
5 νόησα, καὶ οὐδεὶς ἀντελάβετο· καὶ ἐρῴυσατο αὐτοὺς ὁ βρα-
χίων μου, καὶ ὁ θυμός μου ἐπέστη, καὶ κατεπάτησα αὐτοὺς
τῇ ὀργῇ μου». Ἔοικεν ἐν τούτοις τῆς τῶν Γραμματέων καὶ
Φαρισαίων ῥαθυμίας ποιεῖσθαι καταδοήν, οἱ τετάχαντο
μὲν εἰς τὸ καθηγεῖσθαι λαῶν καὶ ἀπευθύνειν αὐτοὺς εἰς δι-
10 καιοσύνην, καὶ παιδαγωγεῖν εὖ μάλα πρὸς τὸ Θεῶ δοκοῦν,
ῥάθυμοι δὲ ἦσαν οὕτω καὶ ἀναπεπτωκότες, ὡς ἐπικουρεῖν
μὲν οὐδενὶ τῶν ὑπεξευγμένων καὶ ταῖς νουθεσίαις ἐπανορ-
θοῦν, ἐκ δὲ τῶν ἐναντίων καὶ ἀποκομίζειν εἰς ἀπιστίαν. Τε-
τολμήκασι γὰρ εἰπεῖν περὶ τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χρι-
15 στοῦ· «Ἡμεῖς οἶδαμεν ὅτι Μωσεῖ λελάληκεν ὁ Θεός, τοῦτον
δὲ οὐκ οἶδαμεν πόθεν ἐστί». Καὶ πάλιν· «Δαμόνιον ἔχει
καὶ μαίνεται, τί αὐτοῦ ἀκούετε;». Οὐκοῦν, ἐπειδήπερ οὐ-
δεὶς ἦν, φησὶν, ὁ βοηθῶν ἢ ἀντιλαμβανόμενος, σέσωκε μὲν
ἐκείνους ὁ ἐμὸς βραχίων, τουτέστι δύνამις (πλεῖστοι γάρ,
20 ὡς ἔφην, ἐξ Ἰουδαίων πεπιστεύκασι.), τοῖς γε μὴν οὐκ ἐθε-
λήσασι βοηθεῖν ὁ θυμός μου ἐπέστη, γεγόνασι καταπάτη-
μα τῆς ὀργῆς. Κακοὶ γὰρ κακῶς διολώλασι, καὶ ἰσορρό-
πους τοῖς αἰτιάμασιν ἐξήτηνται δίκας.

25 Στίχ. 7. «Τὸν ἔλεον Κυρίου ἐμνήσθην, τὰς ἀρετὰς Κυρί-
ου ἐν πᾶσιν, οἷς ὁ Κύριος ἡμῖν ἀνταποδίδωσι. Κύριος
κριτῆς ἀγαθὸς τῶ οἴκῳ Ἰσραὴλ, ἐπάγει ἡμῖν καὶ κατὰ
τὸ ἔλεος αὐτοῦ, καὶ κατὰ τὸ πλῆθος τῆς δικαιοσύνης
αὐτοῦ».

30 Θεοῦ λέγοντος ὡς ἐπέστη μὲν τοῖς ἀπειθήσασιν ὁ θυ-
μός, κατεπάτησε δὲ αὐτοὺς ἡ ὀργὴ καὶ ὅτι κατεκομίσθη τὸ
αἷμα αὐτῶν εἰς γῆν, διὰ μέσου κεχώρηκεν ὁ προφήτης, καὶ

ώρα λύτρωσης για εκείνους που αναγνώρισαν την παρουσία του. Γιατί ταυτόχρονα ο ανυπάκουος τιμωρούνταν, ενώ ο υπάκουος και ταπεινός λυτρώθηκε από τον Χριστό.

Συνεχίζει όμως και λέγει: «Κοίταξα ολόγυρα, και δεν υπήρχε ο βοηθός· είδα πάλι με προσοχή, και κανέναν δεν με βοήθησε. Και όμως τους έσωσε το χέρι μου· γιατί ξέσπασε ο θυμός μου, και πάνω στην όργη μου τους καταπάτησα». Φαίνεται ότι με τα λεγόμενα εδώ κατηγορεί την αδιαφορία των Γραμματέων και Φαρισαίων, οι οποίοι τάχθηκαν βέβαια στην ήγεσία των λαών για να τους οδηγούν στη δικαιοσύνη και να τους παιδαγωγούν με επιμέλεια στο άρεστο στον Θεό, όμως ήταν τόσο ράθυμοι και αδιάφοροι, ώστε όχι μόνο δεν βοηθούσαν κανέναν από τους υποτακτικούς τους ούτε τους επανόρθωσαν με τις συμβουλές τους, αλλά αντίθετα τους οδηγούσαν και στην άπιστία. Γιατί τόλμησαν να πουν για τον Σωτήρα των όλων μας Χριστό: «Εμείς γνωρίζουμε, ότι ο Θεός μίλησε στον Μωϋσή, αυτός όμως δεν γνωρίζουμε από ποῦ ἔρχεται»¹⁰. Και αλλοῦ πάλι: «Αὐτός ἔχει δαιμόνιο και εἶναι μανιακός, τί τὸν ἀκοῦτε;»¹¹. Ἐπειδὴ λοιπόν, λέγει, δεν υπήρχε κανένας να τὸν βοηθήσει ἢ να τὸν συμπαρασταθεῖ, τοὺς ἔσωσε βέβαια ὁ βραχίονάς μου, δηλαδή ἡ δύναμή μου (γιατί, ὅπως εἶπα, πολλοὶ Ἰουδαῖοι πίστεψαν), για εκείνους ὅμως που δεν θέλησαν να βοηθήσουν, ξέσπασε ὁ θυμός μου και καταπατήθηκαν ἀπὸ τὴν ὀργή μου. Γιατί, ὄντας κακοί, χᾶθηκαν με τρόπο κακὸ και πλήρωσαν με τιμωρίες ἀνάλογες με τὰ ἐγκλήματά τους.

Στίχ. 7. «Θυμήθηκα τὴν εὐσπλαχνία τοῦ Κυρίου, ὅλες τὶς εὐεργεσίες τοῦ Κυρίου τὶς ὁποῖες ἀνταποδίδει σὲ μας. Ὁ Κύριος εἶναι κριτὴς ἐπιεικὴς για τοὺς Ἰσραηλιῖτες, και στέλνει σ' ἐμᾶς τὶς ἀνταποδώσεις του σύμφωνα με τὴν εὐσπλαχνία του και σύμφωνα με τὴν πολλὴ δικαιοσύνη του».

Λέγοντας ὁ Θεὸς ὅτι ξέσπασε ὁ θυμός του σὲ εκείνους που ἔδειξαν ἀνυπακοή και τοὺς καταπάτησε ἢ ὀργή του και ὅτι τὸ αἷμα τους καταχύθηκε σὸ χῶμα, μπαίνει σὴ μέση ὁ προφήτης

ἀπογινώσκειν οὐκ ἔα τοὺς καθ' ὧν οἱ λόγοι, μέτεισι δὲ τὸ
 χρῆμα, καὶ λίαν εὐτέχνως. Ἐμνήσθην γάρ, φησί, κατ' ἐμαν-
 τόν, ὡς ἔστιν οὐκ ἀπηνῆς ὁ τῶν ὅλων κριτής. Οἶδα γὰρ τὸν
 ἔλεον καὶ τὰς ἀρετὰς αὐτοῦ, τουτέστι τὰς δυναστείας ἐν
 5 πᾶσιν οἷς ἀνταποδίδωσιν ἡμῖν. Εἰ γὰρ καὶ ἀπέστραπται,
 φησί, πεπαρωνηκότα τὸν Ἰσραὴλ καὶ ἀπειθεῖν ἠρημένον,
 καὶ οἶον ἀνταποδίδωσιν ἡμῖν τὰ ἐξ ὀργῆς, οὐκ ἀκράτου
 μᾶλλον, ἀλλ' ἡμερότητι κεκρατημένης, ἀλλ' οὖν εὖ ἐπίστα-
 10 νας κατὰ καιροὺς ἐπὶ τῇ λυτρῶσει τοῦ Ἰσραὴλ. «Ἔσται»
 τοίνυν, φησὶν, «ὁ Κύριος κριτής ἀγαθὸς τῷ οἴκῳ Ἰσραὴλ»,
 οὐκ ἀκριβῆς μᾶλλον, ἀλλὰ χρηστός, ἦγουν ἀγαθὸς Δικα-
 στοῦ μὲν γὰρ ἀκριβοῦς ἔργον ἂν γένοιτο, τὸ δίκας αἰτεῖν
 τοὺς ἡμαρτηκότας ἀναλόγως ἐχούσας τοῖς αἰτιάμασιν,
 15 ἀγαθοῦ γε μὴν τὸ ἐλεεῖν ὡς ἠσθηνηκότας. Οὐκοῦν ἐπειδή-
 περ κριτής ἀγαθός, ἐπάγει ἡμῖν κατὰ τὸ ἔλεος αὐτοῦ, του-
 τέστι συμμετρήσει τὰ ἐξ ὀργῆς καὶ ἀναμιξ ἐλέω ποιήσει
 τὴν ἀγανάκτησιν. Πλήθος γὰρ ἔνεστιν αὐτῷ δικαιοσύνης,
 τουτέστιν εἰς λῆξιν ἀπάσης διελήλακε δικαιοσύνης. Ταύ-
 20 τητοι, καὶ μάλα εἰκότως, οὐκ ἀθῶον εἰσάπαν ἀφήσει τὸν
 Ἰσραὴλ, ἡμερότητι δὲ μᾶλλον, ὡς ἔφην, κεράσει τὰ ἐξ ὀρ-
 γῆς. Σέσωσται γὰρ τὸ κατάλειμμα.

Στίχ. 8-10. «Καὶ εἶπε Κύριος. Οὐχ ὁ λαὸς μου τέκνα
 μου; οὐ μὴ ἀθετήσουσι. Καὶ ἐγένετο αὐτοῖς εἰς σωτηρί-
 25 αν ἐκ πάσης θλίψεως αὐτῶν· οὐ πρέσβυς, οὐκ ἄγγελος,
 ἀλλ' αὐτὸς ὁ Κύριος ἔσωσεν αὐτούς, διὰ τὸ ἀγαπᾶν αὐ-
 τοὺς καὶ φεΐδεσθαι αὐτῶν· αὐτὸς ἐλυτρώσατο αὐτούς,
 καὶ ἀνέλαβεν αὐτούς καὶ ὑψώσεν αὐτούς πάσας τὰς
 ἡμέρας τοῦ αἰῶνος. Αὐτοὶ δὲ ἠπειθήσαν καὶ παρώξυναν
 30 τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον αὐτοῦ, καὶ ἐστράφη αὐτοῖς εἰς
 ἔχθραν, Κύριος αὐτὸς ἐπολέμησεν αὐτούς».

καὶ δὲν ἀφήνει νὰ φτάσουν σὲ ἀπόγνωση ἐκεῖνοι ἐναντίον τῶν ὁποίων λέχθηκαν οἱ λόγοι του, καὶ προχωρεῖ στὴ διήγηση, καὶ μάλιστα μὲ πολλὴ σοφία. Γιατὶ λέγει· Ἀναλογίσθηκα ὅτι δὲν εἶναι σκληρὸς ὁ κριτὴς τῶν ὅλων. Γιατὶ γνωρίζω τὴν εὐσπλαγχνία καὶ τὶς ἀρετὲς του, δηλαδὴ τὴ δύναμή του σὲ ὅλα ὅσα μᾶς ἀνταπέδωσε. Γιατὶ, ἂν καὶ μᾶς ἀποστράφηκε, λέγει, βλέποντας τοὺς Ἰσραηλιῖτες νὰ φέρονται μὲ παραφροσύνη καὶ νὰ προτιμοῦν τὴν ἀνυπακοή, καὶ κατὰ κάποιον τρόπο μᾶς ἀνταποδίδει τὰ ξεσπάσματα τῆς ὀργῆς του, ὄχι ἀσυγκράτητος βέβαια, ἀλλὰ μᾶλλον συγκρατημένης ἀπὸ τὴν ἀγαθότητα, ὥσπότεσο καλὰ γνωρίζω τὶς ἀρετὲς του, δηλαδὴ τὰ θαῦματα ποῦ ἔγιναν κάποτε γιὰ τὴ λύτρωση τῶν Ἰσραηλιτῶν. «Θὰ εἶναι» λοιπὸν, λέγει, «ὁ Κύριος κριτὴς ἐπεικῆς γιὰ τοὺς Ἰσραηλιῖτες», ὄχι αὐστηρὸς ἀλλὰ χρηστός, δηλαδὴ ἀγαθός. Γιατὶ τοῦ αὐστηροῦ δικαστῆ ἔργο εἶναι νὰ ζητᾶ ποινὴ γιὰ ὅσους ἁμάρτησαν ἀνάλογα μὲ τὰ ἁμαρτήματά τους, ἐνῶ τοῦ ἀγαθοῦ τὸ νὰ τοὺς ἔλεεῖ ἐπειδὴ βρέθηκαν ἀδύναμοι. Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶναι κριτὴς ἐπεικῆς, μᾶς ἐπιβάλλει τὶς τιμωρίες σύμφωνα μὲ τὸ ἔλεός του, δηλαδὴ θὰ ἰσοσταθμῆσει τὰ τῆς ὀργῆς του καὶ θὰ ἀναμίξει τὴν ἀγανάκτησή του μὲ τὴν εὐσπλαχνία. Γιατὶ ὑπάρχει πλῆθος δικαιοσύνης σ' αὐτόν, δηλαδὴ φτάνει στὸ ἔπακρο τῆς δικαιοσύνης. Γι' αὐτό, καὶ πολὺ εὐλόγα, δὲν θ' ἀφήσει τελείως ἀθῶους τοὺς Ἰσραηλιῖτες, ἀλλὰ θὰ ἀναμίξει, ὅπως εἶπα, τὴν ὀργή του μὲ τὴν ἀγαθότητά του. Γιατὶ σώθηκε τὸ ὑπόλειμμα.

Στίχ. 8-10. «Καὶ εἶπε ὁ Κύριος· Δὲν εἶναι ὁ λαὸς τέκνα μου; Δὲν θὰ φτάσουν νὰ μὲ ἀθετήσουν. Καὶ ὁ Κύριος τοὺς ἔσωσε ἀπὸ κάθε θλίψη τους· ὄχι ἀπεσταλμένος οὔτε ἄγγελος, ἀλλ' ὁ ἴδιος ὁ Κύριος τοὺς ἔσωσε, ἐπειδὴ τοὺς ἀγαπᾶ καὶ τοὺς λυπᾶται. Αὐτὸς τοὺς λύτρωσε καὶ τοὺς ἔθεσε κάτω ἀπὸ τὴν προστασία του καὶ τοὺς ἐξύψωσε ὅλες τὶς ἡμέρες τοῦ αἵωνα. Αὐτοὶ ὅμως ἔδειξαν ἀνυπακοή καὶ ἐξόργισαν τὸ ἅγιο Πνεῦμα του, καὶ αὐτὸς ἄλλαξε τὶς διαθέσεις του καὶ ἔγινε ἐχθρικός πρὸς αὐτούς, ὁ ἴδιος ὁ Κύριος τοὺς πολέμησε».

Ἔθρει δὴ μοι πάλιν τὸ τοῦ Θεοῦ πρόσωπον εἰσκεκομι-
 σμένον εὐθύς, μονονουχὶ κατακεκραγὸς τῆς τοῦ Ἰσραήλ
 ἀπειθείας «Εἶπε» γάρ, φησί, «Κύριος», τουτέστιν αὐτὸς ὁ
 τῶν ὅλων Θεός· Οὐκ ἐν τάξει τέκνων κατελογισάμην τὸν
 5 λαόν; Ἐπειδὴ δὲ τοῦτο ἐστὶν ἀληθές (ἔφη γάρ, ὅτι «Υἱὸς
 πρωτότοκός μου Ἰσραήλ»), οὐκ ἂν ἐνδοιάσειέ τις, ὡς οὐκ
 ἔσται σκληρὸς καὶ ἀπειθής, προσδέξεται δὲ μᾶλλον ἀπο-
 σταλέντα τὸν Υἱόν. Ἄλλ' οὐκ ἐκδέβηκε τοῦτο πρὸς πέρας,
 καὶ οὐχ ἤμαρτεν ἐλπίδος ὁ πάντα εἰδώς· ἠπίστατο γάρ τὰ
 10 ἐσόμενα. Λανθάνει δὲ αὐτὸν παντελῶς οὐδέν. Πέπλασται
 δὲ ἀνθρωπίνως τοῦ λόγου τὸ σχῆμα. Ταῦτα Θεοῦ λέγοντος
 διαλαβὼν ὁ προφήτης ἀναισθησίας τε ὁμοῦ καὶ ἀχαριστί-
 ας γράφεται τὸν Ἰσραήλ, ἀποφαίνει δὲ καὶ ἀμνημονήσαν-
 τα παντελῶς τῶν ὑπαρχθέντων αὐτοῖς ἀγαθῶν. «Ἐγένετο
 15 γὰρ αὐτοῖς», φησὶν, «εἰς σωτηρίαν ἐκ πάσης θλίψεως αὐ-
 τῶν»· ἕτερος δὲ παρ' αὐτὸν οὐδεὶς σέσωκεν αὐτούς, οὐ πρό-
 σβυς, οὐκ ἄγγελος, ἀλλ' αὐτὸς Κύριος δι' ἑαυτοῦ Θεαυμα-
 τούργηκε γὰρ ἐν Αἰγύπτῳ μεσολαβοῦντος μὲν τοῦ Μωσέ-
 ως, πλὴν ἐνεργῶν αὐτὸς τὰ παράδοξα. Καὶ γοῦν ὅτε μεμο-
 20 σχοποιήκεν ὁ Ἰσραήλ, εἶτα πρὸς τοῦτο λελύπηται Θεὸς καὶ
 συνεκπέμψει αὐτοῖς ἄγγελον ἐπηγγέλλετο, δεδυσφόρηκεν
 ὁ Μωσῆς λέγων· «Εἰ μὴ σὺ αὐτὸς πορεύσῃ μετ' ἐμοῦ, μή με
 ἀναγάγῃς ἐντεῦθεν».

Αὐτὸς οὖν ἄρα δι' ἑαυτοῦ σέσωκεν αὐτούς, ἐσχηκῶς
 25 μὲν παρ' αὐτῶν τὸ σύμπαν οὐδέν, μόνον δὲ διὰ τὸ ἀγαπᾶν
 αὐτούς καὶ κήδεσθαι αὐτῶν. Τοῦτο δὲ ἐστὶν ἀπόδειξις
 ἐναργῆς τῆς ἀπαραβλήτου φιλανθρωπίας καὶ γαληνότη-
 τος τῆς θεοπρεποῦς· ἐλυτρώσατο τοίνυν αὐτούς ἐξ οἴκου
 δουλείας, ἀνέλαβεν, ὑψωσε· καὶ τοῦτο, οἶμαι, ἐστὶν ὅπερ ἐν
 30 ἀρχαῖς ἔφη, «Υἱὸς ἐγέννησα καὶ ὑψωσα», τουτέστιν ἐξέ-
 θρεψα, ἤγουν ἐπισήμους ἀπέφηνα, «αὐτοὶ δέ με ἠθέτη-

Πρόσεχε σέ παρακαλῶ πάλι πῶς εἰσάγεται ἀμέσως ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς καὶ κατὰ κάποιον τρόπο νὰ κατηγορεῖ κραυγάζοντας τὴν ἀνυπακοή τῶν Ἰσραηλιτῶν. Γιατὶ λέγει· «Εἶπε ὁ Κύριος», δηλαδή ὁ Θεὸς τῶν ὅλων· Δὲν κατελόγισα στή θέση τῶν παιδιῶν μου τὸ λαό; Κι ἐπειδὴ αὐτὸ εἶναι ἀλήθεια (γιατὶ εἶπε, «ὁ πρωτότοκος υἱός μου ὁ Ἰσραήλ»¹²), δὲν θὰ διστάσει κανένας νὰ πεῖ, ὅτι δὲν θὰ εἶναι σκληρὸς καὶ ἀνυπάκουος, ἀλλὰ μᾶλλον θ' ἀποδεχθεῖ τὸν Υἱὸ πού ἔχει σταλεῖ. Αὐτὸ ὅμως δὲν συνέβη καὶ δὲν ἔκανε λάθος ὡς πρὸς αὐτὸ πού περίμενε αὐτὸς πού γνωρίζει τὰ πάντα· γιατί γνώριζε αὐτὰ πού ἐπρόκειτο νὰ γίνουν, ἀφοῦ δὲν τοῦ διαφεύγει τίποτα ἀπολύτως. Ἡ μορφή τοῦ λόγου διατυπώθηκε κατὰ τὸν ἀνθρώπινο τρόπο. Ἐνῶ ὁ Θεὸς τὰ ἔλεγε αὐτά, παίρνοντας τὸ λόγο ὁ προφήτης, κατηγορεῖ τοὺς Ἰσραηλιῖτες γιὰ ἀναισθησία μαζί καὶ ἀχαριστία, καὶ ἀποδεικνύει ὅτι λησμόνησαν τελείως τὰ ἀγαθὰ πού τοὺς ἔδωσε ἀπὸ τὴν ἀρχή. Γιατὶ λέγει· «Τοὺς ἔσωσε ἀπὸ κάθε θλίψη τους». Κανένας ἄλλος ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸν δὲν τοὺς ἔσωσε, οὔτε ἀπεσταλμένος, οὔτε ἄγγελος, ἀλλὰ ὁ ἴδιος ὁ Κύριος μὲ τὸν ἑαυτό του¹³. Θαυματούργησε στὴν Αἴγυπτο μὲ τὴ μεσολάβηση βέβαια τοῦ Μωϋσῆ, πλὴν ὅμως ὁ ἴδιος ἐνεργοῦσε τὰ θαυμαστά ἔργα¹⁴. Καὶ πράγματι, ὅταν οἱ Ἰσραηλιῖτες κατασκεύασαν τὸν (χρυσὸ) μόσχο¹⁵ καὶ γι' αὐτὴ τὴν πράξη λυπήθηκε ὁ Θεὸς καὶ ὑποσχέθηκε ὅτι θὰ στείλει μαζί τους ἄγγελο, ὁ Μωϋσῆς δυσανασχέτησε καὶ εἶπε· «Ἄν δὲν ἔρθεις μαζί μου σὺ ὁ ἴδιος, μὴ μὲ θγάλεις ἀπὸ ἐδῶ»¹⁶.

Ἄρα λοιπὸν αὐτὸς ὁ ἴδιος μὲ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό του τοὺς ἔσωσε, χωρὶς νὰ ἔλαβε τίποτα ἀπολύτως ἀπὸ αὐτούς, ἀλλὰ μόνο ἐπειδὴ τοὺς ἀγαποῦσε καὶ τοὺς λυπόταν. Κι αὐτὸ εἶναι φανερὴ ἀπόδειξη τῆς ἀπαράμιλλης φιλανθρωπίας καὶ τῆς θεοπρεποῦς πραότητάς του. Τοὺς λύτρωσε λοιπὸν ἀπὸ τὴ χώρα τῆς δουλείας τους, τοὺς ἔθεσε κάτω ἀπὸ τὴν προστασία του καὶ τοὺς ἐξύψωσε· καὶ αὐτὸ νομίζω σημαίνει αὐτὸ πού εἶπε στὴν ἀρχή· «Γέννησα υἱούς καὶ τοὺς ἀνύψωσα», δηλαδή τοὺς ἀνέθρεψα, ἤτοι τοὺς κατέστησα

14. *Εξ. 7, 1 ἐ.

15. *Εξ. 32, 4.

16. *Εξ. 33, 15.

σαν». Τὸ δὲ «πάσας τὰς ἡμέρας τοῦ αἰῶνος» κατασημήνει-
 εν ἂν τὸ ἀκαταλήκτως καὶ διηνεκῶς· ἀλλ' ἦν μὲν οὕτω περὶ
 αὐτοὺς ἀγαθὸς ὁ τῶν ὄλων Θεός, αὐτοὶ δὲ γεγόνασιν ἀπει-
 θεῖς καὶ παροτρύνοντες οὐ διαλελοίπασι τὸ Πνεῦμα τὸ
 5 ἅγιον αὐτοῦ. Καὶ τοῦτο διδάξει λέγων ὁ θεσπέσιος Δαβίδ·
 «Ποσάκις παρεπίκραναν αὐτὸν ἐν τῇ ἐρήμῳ, παρώργισαν
 αὐτὸν ἐν γῆ ἀνύδρω;». Ἡ τάχα παρώξυναν τὸ Πνεῦμα
 Χριστοῦ, σκληροὶ καὶ ἀμείλικτοι γεγονότες, ἐξήνιοί τε καὶ
 ἀπειθεῖς; Οὐ γὰρ ὑπήκουον αὐτῷ, καλοῦντι πρὸς σωτηρί-
 10 αν. «Ἐστράφη» τοίνυν «αὐτοῖς εἰς ἔχθραν καὶ πεπολέμη-
 κεν αὐτούς»· ἔδει γάρ, ἔδει τοὺς τῶν παραδόξων ἀμνήμο-
 νας καὶ κατ' οὐδένα τρόπον ὠφελημένους, δι' ὧν ἦν εἰκὸς
 εἰς πᾶν ὅτιοῦν ἐλάσαι τῶν ἀνδραγαθημάτων, καὶ φειδοῦς
 καὶ ἀγάπης ἀπολισθεῖν τῆς παρὰ τοῦ σώζειν ἐθέλοντος,
 15 ὥστε καὶ ἐν τάξει πολεμίου λοιπὸν δοκεῖν αὐτοῖς ἀντανί-
 στασθαι.

Στίχ. 11-14. «Ἐμνήσθη ἡμερῶν αἰωνίων. Ποῦ ὁ ἀναβι-
 θάσας ἐκ τῆς γῆς τὸν ποιμένα τῶν προβάτων; ποῦ ἔστιν
 ὁ θεῖς ἐν αὐτοῖς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὁ ἀναγαγὼν τῇ δε-
 20 ξιᾷ Μωσῆν; Ὁ βραχίων τῆς δόξης αὐτοῦ κατίσχυσεν
 ὕδωρ ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ, ποιῆσαι αὐτῷ ὄνομα αἰώ-
 νιον· ἤγαγεν αὐτοὺς διὰ τῆς ἀβύσσου ὡς ἵππον δι' ἐρή-
 μου, καὶ οὐκ ἐκοπίασαν, καὶ ὡς κτήνη διὰ πεδίου· κατέ-
 βη πνεῦμα παρὰ Κυρίου καὶ ὠδήγησεν αὐτούς· οὕτως
 25 ἤγαγες τὸν λαόν σου, τοῦ ποιῆσαι σεαυτῷ ὄνομα δό-
 ξης».

Εἰς ἔχθραν αὐτοῖς μεταβληθῆναι λέγων τὸν φειδοῖ καὶ
 ἀγάπῃ τὸ πρὶν κατευφραίνοντα, τὰς τοῦ πράγματος αἰτίας
 ἐξηγεῖται χρησίμως. Διεμνημόνευσε γάρ, φησίν, ἤγουν
 30 ἀνεπόλησε τὰς ἡμέρας τὰς αἰωνίους, τουτέστι τὰς ἀειμνη-
 μονεύτους, διὰ τὸ ἐν αὐταῖς πλεῖστά τε ὅσα καὶ ἐξαίρετα

λαμπρούς, «αὐτοὶ ὅμως μὲ ἀθέτησαν»¹⁷. Τὸ «ὅλες τὶς ἡμέρες τοῦ αἰῶνα» θὰ μποροῦσε νὰ δηλώσει τὸ χωρὶς τέλος καὶ ἀδιάκοπο, ἀλλ' ἦταν βέβαια τόσο ἀγαθὸς πρὸς αὐτοὺς ὁ Θεὸς τῶν ὄλων, αὐτοὶ ὅμως ἔγιναν ἀνυπάκουοι καὶ δὲν ἔπαυσαν νὰ παροργίζουν τὸ Πνεῦμα τοῦ τῷ ἁγίῳ. Καὶ αὐτὸ θὰ μᾶς τὸ διδάξει ὁ ἑξαίσιος Δαβὶδ λέγοντας: «Πόσες φορές τὸν παρατίκρναν στὴν ἔρημο καὶ τὸν ἐξόργισαν μέσα στὴν ἀνυδρὴ γῆ;»¹⁸. Ἡ μήπως δὲν παρόργισαν τὸ Πνεῦμα τοῦ Χριστοῦ μὲ τὸ νὰ γίνουν σκληροὶ καὶ ἀμείλικτοι, ἀσυγκράτητοι καὶ ἀνυπάκουοι; Γιατὶ δὲν τὸν ἀκούγαν ποὺ τοὺς καλοῦσε πρὸς τὴ σωτηρία. «Στράφηκε λοιπὸν ἡ ἀγάπη τοῦ σὲ ἔχθρα καὶ τοὺς πολέμησε». Ἐπρεπε δηλαδή, ναὶ ἔπρεπε αὐτοὶ ποὺ λησμόνησαν τὰ θαύματα καὶ δὲν ὠφελήθηκαν κατὰ κανένα τρόπο ἀπὸ αὐτά, μέσω τῶν ὁποίων ἦταν εὐλογο νὰ φτάσουν σὲ ὅποιαδήποτε ἀπὸ τὶς πράξεις ἀρετῆς, νὰ ἀπολισθῆσουν ἀπὸ τὴν εὐσπλαχνία καὶ τὴν ἀγάπη ἐκείνου ποὺ ἤθελε νὰ τοὺς σώζει, ὥστε καὶ νὰ νομίζουν ὅτι ἐξεγειρόταν ἐναντίον τους ὡς ἐχθρὸς.

Στίχ. 11-14. «Καὶ θυμήθηκε ἡμέρες παλαιές. Ποῦ εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ἀνέβασε ἀπὸ τὴ γῆ τὸν ποιμένα τῶν προβάτων; Ποῦ εἶναι αὐτὸς ποὺ ἔθεσε προστάτη τους τὸ ἅγιο Πνεῦμα; Ποῦ εἶναι αὐτὸς ποὺ ὁδήγησε τὸν Μωϋσῆ μὲ τὴ δεξιὰ του; Ὁ ἔνδοξος βραχίονάς του νίκησε τὸ νερὸ ποὺ ἀπλωνόταν μπροστά του, καὶ κατέστησε τὸ ὄνομά του αἰώνιο. Τοὺς ὁδήγησε καὶ τοὺς πέρασε μέσα ἀπὸ τὴν ἄβυσσο ὅπως ἓνα ἄλογο περνᾷ μέσα ἀπὸ τὴν ἔρημο καὶ δὲν κοπίασαν, καὶ σὰν ζωντανὰ μέσω τῆς πεδιάδας. Κατέβηκε σ' αὐτοὺς τὸ Πνεῦμα ἀπὸ τὸν Κύριο καὶ τοὺς ὁδήγησε. Ἔτσι ὁδήγησες τὸ λαό σου γιὰ νὰ δώσεις στὸν ἑαυτό σου ὄνομα ἔνδοξο».

Λέγοντας ὅτι ἄλλαξε καὶ ἔγινε ἐχθρὸς τους αὐτὸς ποὺ πρῶτα τοὺς γέμιζε μὲ εὐφροσύνη μὲ τὴ φροντίδα καὶ τὴν ἀγάπη του, κατὰ τρόπο ὠφέλιμο ἐξηγεῖ τὶς αἰτίες τοῦ πράγματος. Γιατὶ λέγει: Ἐφεραν στὴ μνήμη τους, ἦτοι ἀναπόλησαν τὶς ἡμέρες τὶς αἰώνιες, δηλαδή τὶς ἀειμνημόνευτες, ἐπειδὴ ἔγιναν σ' αὐτοὺς πάρα

γενέσθαι θαύματα. Τίς δὲ ὁ μνημονεύσας, ὁ ἀναβιδάσας ἐκ
 τῆς γῆς τὸν ποιμένα τῶν προβάτων; Ἔοικεν ἐν τούτοις τῆς
 ἀναστάσεως ποιεῖσθαι μνήμην τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος
 Χριστοῦ· ὁ γὰρ ἀναβιδάσας, φησὶν, ἀντὶ τοῦ, ὁ ἀναστήσας
 5 ἀπὸ γῆς τὸν πάντων ἀρχιποιμένα, ἀναστήσας δὲ οὐχὶ πάν-
 τως ἐκ νεκρῶν, ἀλλ' οἷον ἀναδείξας ἐξ ἀνθρώπων· γέγονε
 γὰρ ὡς εἷς ἐξ ἡμῶν, γέννησιν ὑπομείνας τὴν κατὰ σάρκα ἐκ
 γυναικὸς ὁ μονογενῆς τοῦ Πατρὸς Λόγος. Ἐπειδὴ δέ, ὡς ἔ-
 φην, ἀμνημόνευτα εἰσάπαν τῆς παρὰ Θεοῦ μεγαλουργίας
 10 ἐθεᾶτο τὸν Ἰσραήλ, μονονουχὶ κατατέθηπεν ὁ προφήτης,
 καὶ εἰς τοῦτο πεσόντας ἀναισθησίας ὀλοφύρεται λέγων·
 «Ποῦ ἔστιν ὁ θεὸς ἐν αὐτοῖς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον;», τουτέ-
 στιν ὁ ἐπιστήσας ἐν αὐτοῖς τὸ θεῖον αὐτοῦ καὶ σωτήριοιον
 Πνεῦμα. «Κατέβη γὰρ Πνεῦμα παρὰ Κυρίου καὶ ὠδήγη-
 15 σεν αὐτούς», φησὶν. Ἔφη δὲ καὶ ὁ θεσπέσιος Δαβίδ, ὅτι
 «Ἐξαπέστειλε τὸν Λόγον αὐτοῦ, καὶ ἰάσατο αὐτούς».

Ὁ δὲ Κύριος τὸ πνεῦμα ἐστίν, ἐνεργεῖ γὰρ διὰ τοῦ ὁμο-
 ουσίου Πνεύματος «Ποῦ» τοίνυν «ἐστίν;» ἀντὶ τοῦ, ἐπελά-
 θοντο καὶ οὐκ ἐξεζήτησαν αὐτόν, διὰ τοῦ μεμνησθαι δηλο-
 20 νότι καὶ ἀγαπᾶν αὐτόν. Ποῦ ὁ ἀναγαγὼν τῇ δεξιᾷ τὸν Μω-
 σῆν; Μέγας ἦν ὁ Μωσῆς ὁ διαδόχός τε καὶ ὑψηλὸς ἐν εὐ-
 κλείᾳ· ὑπεμφαίνει δὲ τοῦτο τό, ἀναγαγὼν, ἐνεργούσης δι'
 αὐτοῦ τῆς τοῦ Θεοῦ δεξιᾶς. «Ὁ βραχίων τῆς δόξης κατί-
 σχυσεν», ἢ κατηγωνίσσατο καὶ νενίκηκε τὴν τῶν ὑδάτων
 25 φύσιν συμπήξας αὐτά. «Ἐπάγη γὰρ ὡσεὶ τεῖχος τὰ ὕδατα»,
 φησὶν, ἤγουν αὐτὰ κατίσχυσε τὰ ὕδατα, ὥστε καὶ πῆξιν
 ὑπομείναι, καίτοι φύσιν ἔχοντα τὴν ὑγρὰν. Πεπλήρωκε δὲ
 καὶ τοῦτο, φησὶν, ἵνα ἑαυτῷ περιποιήσῃ ὄνομα αἰώνιον· εἴ-
 τι γὰρ γέγονεν, ἤγουν καὶ ἐνηργήθη διὰ τοῦ πανσόφου
 30 Μωσέως, τοῦτο εἰς δόξαν πέπρακται Θεοῦ. Πήξας δὲ τὰ
 ὕδατα, φησὶν, «ὡς ἵππον ἢ ὡς κτήνη ὠδήγησε διὰ θαλάσ-

πολλά ἑξαίρετα θαύματα. Καὶ ποιὸς εἶναι αὐτὸς ποὺ θυμῆθηκε, αὐτὸς ποὺ ἀνέβασε ἀπὸ τῆ χώρα τὸν ποιμένα τῶν προβάτων; Φαίνεται ὅτι μὲ τὰ λεγόμενα αὐτὰ μνημονεύει τὴν ἀνάστασι τοῦ Σωτήρα ὅλων μας Χριστοῦ. Γιατὶ αὐτὸς ποὺ ἀνέβασε, λέγει, ἀντὶ τοῦ, αὐτὸς ποὺ ἀνέστησε ἀπὸ τῆ γῆ τὸν ἀρχιποιμένα ὅλων, καὶ ποὺ τὸν ἀνέστησε ὄχι ὀψωσθήποτε ἀπὸ τοὺς νεκρούς, ἀλλὰ κατὰ κάποιον τρόπο τὸν ἀνάδειξε ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους· γιατί ἔγινε ὁ μονογενὴς Λόγος τοῦ Θεοῦ σὰν ἓνας ἀπὸ ἐμᾶς, ὑπομένοντας τὴν κατὰ σάρκα γέννησή του ἀπὸ γυναίκα. Ἐπειδὴ ὅμως, ὅπως εἶπα, ἔβλεπε τοὺς Ἰσραηλίτες νὰ μὴ θυμοῦνται καθόλου τὰ μεγαλοουργήματα τοῦ Θεοῦ, ἔμεινε κατὰ κάποιον τρόπο ἄφωνος ἀπὸ τὸ θαυμασμὸ ὁ προφήτης, καὶ ἐπειδὴ εἶχαν φτάσει σὲ τέτοιο βαθμὸ ἀναισθησίας, θρηνεῖ λέγοντας· «Ποῦ εἶναι αὐτὸς ποὺ ἔβαλε μέσα τους τὸ ἅγιο Πνεῦμα;»· δηλαδή αὐτὸς ποὺ ἐγκατέστησε σ' αὐτοὺς ἐπιστάτη τὸ θεῖο καὶ σωτήριο Πνεῦμα του. Γιατὶ λέγει· «Κατέβηκε Πνεῦμα ἀπὸ τὸν Κύριο καὶ τοὺς ὀδήγησε». Εἶπε ἐπίσης καὶ ὁ ἑξαίσιος Δαβὶδ· «Ἐξαπέστειλε τὸν Λόγο του καὶ τοὺς θεράπευσε»¹⁹.

Ὁ Κύριος ὅμως εἶναι τὸ Πνεῦμα²⁰, γιατί ἐνεργεῖ μέσω τοῦ ὁμοούσιου Πνεύματος. «Ποῦ εἶναι;» λοιπὸν, ἀντὶ νὰ πεῖ, τὸν λησμόνησαν καὶ δὲν τὸν ἀναζήτησαν ἐπίμονα, μὲ τὸ νὰ τὸν θυμοῦνται δηλαδή καὶ νὰ τὸν ἀγαποῦν. «Ποῦ εἶναι αὐτὸς ποὺ ὀδήγησε τὸν Μωϋσῆ;». Μέγας ἦταν ὁ Μωϋσῆς, ὁ περιβόητος καὶ μέγας σὲ δόξα. Αὐτὸ τὸ ὑποδηλώνει τὸ “τὸν ὀδήγησε», ἐνεργώντας μέσω αὐτοῦ ἢ δεξιὰ τοῦ Θεοῦ». «Ὁ βραχίονας τῆς δόξας ὑπερίσχυσε”, ἦτοι καταγωνίσθηκε καὶ κατανίκησε τὴ φύση τῶν ὑδάτων στερεοποιώντας αὐτά. Γιατὶ λέγει, «Στερεοποιήθηκαν τὰ ὕδατα σὰν τεῖχος»²¹, δηλαδή κατανίκησε αὐτὰ τὰ ἴδια τὰ νερά, ὥστε νὰ ὑπομείνουν καὶ στερεοποίηση, μολονότι ἔχουν φύση ὑγρὴ. Τὸ ἔκανε βέβαια αὐτό, λέγει, γιὰ νὰ προσδώσει στὸν ἑαυτὸ του ὄνομα αἰώνιο. Γιατί, ἂν ἔγινε κάτι, ἦτοι πραγματοποιήθηκε ἀπὸ τὸν πάνσοφο Μωϋσῆ, αὐτὸ ἔγινε πρὸς δόξα τοῦ Θεοῦ. Ἐποὶ λοιπὸν στερεοποίησε τὰ ὕδατα, «σὰν ἵππο ἢ σὰν ζωντανὰ

σης, ὡς διὰ πεδίου». Τοῦτο καὶ ὁ Ψαλμωδὸς διδάσκει λέγων· «Καὶ ἀνήγαγεν ὡς πρόβατα τὸν λαὸν αὐτοῦ, καὶ ὠδήγησεν αὐτούς ὡς ποῖμνιον ἐν ἐρήμῳ». Ὠδήγησε δὲ αὐτούς, ὡς ἔφην, Πνεῦμα Κυρίου. Οὕτως ἤγαγες τὸν λαὸν σου, τοῦ
5 ποιῆσαι αὐτῷ ὄνομα δόξης. Δύο γὰρ ἐπράττετο κατὰ ταυτόν. Οὐ γὰρ σέσωσται μόνον ὁ Ἰσραὴλ καὶ τῆς τῶν πλεονεκτούντων ἐλυτρώθη χειρός, ἀλλὰ γὰρ καὶ τῶν παραδόξως τετελεσμένων τὸ πέρας τῶ τῶν ὅλων κρατοῦντι Θεῷ τὴν αὐτῷ πρέπουσαν δόξαν ἐπραγματεύετο.

10 *Στίχ. 15-17.* «Ἐπίστρεψον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἴδε ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ ἁγίου σου καὶ δόξης σου. Ποῦ ἔστιν ὁ ζῆλός σου, καὶ ἡ ἰσχὺς σου; Ποῦ ἔστι τὸ πλῆθος τοῦ ἔλεους σου καὶ τῶν οἰκτιρισμῶν σου, ὅτι ἀνέσχου ἡμῶν; Σὺ γὰρ εἶ ἡμῶν Πατήρ, ὅτι Ἀβραὰμ οὐκ ἔγνω ἡμᾶς καὶ
15 Ἰσραὴλ οὐκ ἐπέγνω ἡμᾶς. Ἀπ' ἀρχῆς τὸ ὄνομά σου ἐφ' ἡμᾶς ἐστι. Τί ἐπλάνησας ἡμᾶς, Κύριε, ἀπὸ τῆς ὁδοῦ σου, ἐσκλήρυνας ἡμῶν τὰς καρδίας τοῦ μὴ φοβεῖσθαί σε;».

Ἐνταῦθα λοιπὸν ὁ προφήτης τὰς ὑπὲρ παντός τοῦ
20 ἔθνους ποιεῖται λιτὰς, καὶ ἐκ προσώπου τῶν ἐξ Ἰσραὴλ ἀνατείνει τὴν ἱκετηρίαν καταλήξαι γὰρ παρακαλεῖ τῆς ἐπ' αὐτοῖς ὀργῆς, παῦσαί τε τὴν ἀποστροφήν, καὶ οἷον ὑπονοσῆσαι πρὸς αὐτούς τὸν ἀποφοιτήσαντα αὐτῶν, ἅτε δὴ καὶ οὐχ ἓνα τινὰ τὸν [ἴσως, τῶν] ἐπὶ γῆς ὄντα, Θεὸν δὲ μᾶλλον
25 ἀληθινὸν καὶ ὡς οἶκον δόξης ἔχοντα τὸν οὐρανόν. Εἰ δὲ λέγοιτό που κατοικεῖν ἐν οὐρανῷ Θεός, μηδὲν νοεῖσθω σωματικόν ἐπ' αὐτοῦ. Οὐ γὰρ ἐν τόπῳ καὶ περιγραφῇ τὸ Θεῖον εἶναι φασί, ὅτι καὶ ἀπλοῦν ἐστι καὶ ἀσώματον καὶ πάντα πληροῦν. Ἐπειδὴ δὲ τοῖς ἄνω πνεύμασιν ὡς ἁγίοις ἐπα-
30 ναπαύεται, ταύτητοί φασιν θρόνον τε καὶ οἶκον αὐτοῦ τὸν οὐρανόν. «Ἐπίστρεψον» τοίνυν, φασίν· «Ποῦ γὰρ ἔστιν ὁ ζῆλός σου καὶ ἰσχὺς σου;» Καὶ οὐ δὴ που φαίη ἄν, οἶμαι,

τούς ὁδήγησε μέσα ἀπὸ τῆ θάλασσα σὰν μέσα ἀπὸ πεδιάδα». σὰν κοπάδι μέσα στὴν ἔρημο»⁶. Τούς ὁδήγησε, ὅπως εἶπα, τὸ Πνεῦμα τοῦ Κυρίου. Ἔτσι ὁδήγησες τὸ λαό σου γιὰ νὰ τοὺς ἔξασφαλίσῃς ὄνομα ἔνδοξο. Γιατί πράχθηκαν ταυτόχρονα δύο πράγματα. Καθόσον δὲν σώθηκε μόνο ὁ Ἰσραὴλ καὶ λυτρώθηκαν μόνο ἀπὸ τῆ δύναμη τῶν καταπιεστῶν τους, ἀλλὰ βέβαια καὶ ὅλα ἐκεῖνα ποὺ εἶχανπραχθεῖ, ἐνεργοῦνταν γιὰ τῆ δόξα ποὺ ἀρμόζει στὸν Θεό, τὸν Κύριο τῶν ὅλων.

Στίχ. 15-17. «Στρέψε τὸ βλέμμα σου ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ κοίταξε ἀπὸ τὸ ναὸ τὸν ἅγιό σου καὶ τῆς δόξας σου. Ποῦ εἶναι ὁ ζῆλος σου καὶ ἡ δύναμή σου; Ποῦ εἶναι τὸ πλῆθος τοῦ ἐλέους σου καὶ τῆς εὐσπλαχνίας σου ποὺ σ' ἔκαναν νὰ μᾶς ἀνέχεσαι; Γιατί ἐσὺ εἶσαι Πατέρας μας, ἀφοῦ ὁ Ἀβραὰμ δὲν μᾶς γνώρισε οὔτε καὶ ὁ Ἰσραὴλ μᾶς γνώρισε. Ἀπὸ τὴν ἀρχὴ μᾶς σκέπαζε τὸ ὄνομά σου. Γιατί, Κύριε, μᾶς παραπλάνησες καὶ μᾶς ἔβγαλες ἀπὸ τὸ δρόμο σου, καὶ σκλήρυνες τὶς καρδιές μας γιὰ νὰ μὴ σὲ φοβόμαστε;».

Ἐδῶ λοιπὸν ὁ προφήτης ἀπευθύνει τὶς δεήσεις του γιὰ ὅλο τὸ ἔθνος καὶ ὑψώνει τὴν παράκλησή του ἐκ μέρους τῶν Ἰσραηλιτῶν. Γιατί παρακαλεῖ νὰ σταματήσῃ ἡ ὀργή του ἐναντίον τους, νὰ παύσῃ τὴν ἀποστροφή του καὶ κατὰ κάποιον τρόπο νὰ ἐπιστρέψῃ σ' αὐτοὺς αὐτὸς ποὺ ἀπομακρύνθηκε ἀπὸ αὐτούς, ἀφοῦ δὲν εἶναι ἓνας ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς γῆς, ἀλλὰ ὁ ἀληθινὸς Θεὸς ὁ ὁποῖος ὡς ναὸ τῆς δόξας του ἔχει τὸν οὐρανό. Ἄν βέβαια λέγεται ὅτι ὁ Θεὸς κατοικεῖ στὸν οὐρανό, νὰ μὴ σκεφθεῖ κανεὶς κάτι σωματικὸ γι' αὐτόν. Γιατί δὲν λέμε ὅτι ὁ Θεὸς βρίσκεται σὲ τόπο καὶ περιορισμένο μέρος, γιατί τὸ Θεῖο εἶναι καὶ ἀπλό καὶ ἀσώματο καὶ γεμίζει τὰ πάντα. Ἐπειδὴ ὅμως ἐπαναπαύεται στὰ οὐράνια πνεύματα ποὺ εἶναι ἅγια, γι' αὐτὸ λέμε θρόνο καὶ ναὸ του τὸν οὐρανό. «Στρέψε» λοιπὸν «τὸ βλέμμα σου» λέγει. «Ποῦ εἶναι ὁ ζῆλος σου καὶ ἡ δύναμή σου;». Καὶ δὲν θὰ μπορούσε βέβαια, νομίζω, νὰ πεῖ κάποιος ὅτι αὐτὰ ἔλειπαν ἀπὸ τὸν Θεὸ τῶν

τίς, ὡς ἦν ἐν σπάνει τῶν τοιούτων ὁ τῶν ὄλων Θεός, ἀλλ' ὡς οὐκέτι μετέχοντες αὐτῶν τὰ τοιάδε φασί. Ζήλω γὰρ αἰεὶ καὶ ἰσχυρῶς τῇ θεοπροπειῇ χρωόμενος σέσωκε τὸν Ἰσραήλ.

Οἷόν τί φημι· δεδουλεύκασιν Αἰγυπτίοις οἱ καὶ κατω-
 5 δύνοντες αὐτῶν τὴν ζωὴν [ἢ, κατώδυνον τὴν ζωὴν αὐτῶν]
 πηλῶ καὶ πλινθεία καὶ τῇ τῶν ἐργοκηδεστῶν ὠμότητι κα-
 τατρύχοντες, ἀλλ' ἐξήλωσεν ὁ τῶν ὄλων Θεός Ἐφη γοῦν
 «Ἐξήλωκα τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ τὴν Σιών ζῆλον μέγαν, καὶ
 θυμῶ μεγάλῳ ἐγὼ ὀργίζομαι ἐπὶ πάντα τὰ ἔθνη τὰ συνεπι-
 10 τιθέμενα. Ἀνθ' ὧν ἐγὼ μὲν ὀργίσθην ὀλίγα, αὐτοὶ δὲ συν-
 επέθεντο εἰς κακά». Εἶτα πάλιν εἰργάζετο τὰ παράδοξα.
 Καίτοι γὰρ ἄθραυστον οὖσαν τὴν Βαβυλωνίων καὶ δυσαν-
 τήτῳ δυνάμει χρωμένῃ, δέδωκεν εἰς ἐρήμωσιν. Ἐπαφῆκε
 γὰρ αὐτοῖς τὸν Καμβύσου Κῦρον. Τῆς τοιαύτης φειδοῦς
 15 ἀπολαῦσαι γλιχόμενοι φασί τό, «Ποῦ ἔστι ὁ ζῆλός σου καὶ
 ὁ θυμός σου; Ποῦ ἔστι τὸ πλῆθος τοῦ ἐλέους σου καὶ τῶν
 οἰκτιρισμῶν σου, ὅτι ἀνέσχου ἡμῶν;». Διψῶσι δὲ πάλιν τὸν ἔ-
 λεον καὶ τὴν ἐπὶ πολλοῖς παραπτώμασι δοθεῖσαν αὐτοῖς ἡ-
 μερότητα καὶ φιλανθρωπία. Ἠνέσχετο γὰρ αὐτῶν, καὶ οὐ
 20 φορητῶς ἔσθ' ὅτε παροτρυνόντων αὐτῶν αὐτὸν κατελάλη-
 σαν ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ ἐξεπείρασαν αὐτὸν ἐν ταῖς καρδίαις
 αὐτῶν λέγοντες, «Μὴ δυνήσεται ὁ Θεὸς ἐτοιμάσαι τράπε-
 ζαν ἐν ἐρήμῳ; Ὅτι ἐπάταξε πέτραν καὶ ἐρῶύησαν ὕδατα
 καὶ χεῖμα ῥοῖοι κατεκλύσθησαν, μὴ καὶ ἄρτον δύναται δοῦ-
 25 ναι; Καὶ πρὸς τούτοις ἔτι μεμοσχοποιήκασιν ἀπόντος Μω-
 σέως, πλὴν ἠλέηνται παρακαλοῦντος αὐτοῦ. Ἀνέσχου τοί-
 νυν ἡμῶν, φασί, καίτοι πλειστάκις προσκεκρουκότων. «Σὺ
 γὰρ εἶ Πατὴρ ἡμῶν, ὅτι Ἀβραάμ οὐκ ἔγνω ἡμᾶς, καὶ Ἰσρα-
 ἡλ οὐκ ἐπέγνω ἡμᾶς».

30 Οὐκ ἀρνοῦνται τοὺς πατέρας. Ἀσυντελὲς γὰρ τοῦτο αὐ-

7. Ζαχ. 1, 14.

8. Ψαλμ. 77, 19-20.

όλων, ἀλλὰ αὐτὰ τὰ λένε ἐπειδὴ δὲν μετέχουν πιά σ' αὐτά. Γιατί πάντοτε ἔσωσε τοὺς Ἰσραηλιῖτες χρησιμοποιοῦντας τὸ ζῆλο καὶ τὴ θεοπρεπῆ δύναμή του.

Ἐννοῶ τὸ ἐξῆς μ' αὐτὸ πού λέγω· ἔζησαν σάν δοῦλοι κάτω ἀπὸ τοὺς Αἰγυπτίους, οἱ ὅποιοι ἔκαναν ὀδυνηρὴ τὴ ζωὴ τους, βασανίζοντάς τους μὲ τὶς λάσπες καὶ τὰ πλιθιά καὶ τὴν ὁμότητα τῶν ἐπιστατῶν τῶν ἔργων, ἀλλ' ἔδειξε τὸν ζῆλο του ὁ Θεὸς τῶν ὄλων. Εἶπε πράγματι· «Κυριεύθηκα ἀπὸ ζῆλο γιὰ τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ ζῆλο μεγάλο γιὰ τὴ Σιών, γι' αὐτὸ καὶ ὀργὴ μεγάλη μὲ κυριεύει ἐναντίον ὄλων τῶν ἐθνῶν πού ἐπιτίθενται ὅλα μαζί ἐναντίον της. Γιατί ἐγὼ ὀργίσθηκα λίγο ἐναντίον τους, ἐνῶ αὐτοὶ προξένησαν μεγάλες συμφορὲς σ' αὐτούς»⁷. Στὴ συνέχεια προξένησε τὰ καταπληκτικὰ ἐκεῖνα ἔργα ἐναντίον τους. Γιατί, μολονότι ἦταν ἄθραυστη καὶ δύσκολα ἀντιμετωπιζόμενη ἢ δύναμη τῶν Βαβυλωνίων, τὴν παρέδωσε στὴν ἔρημωση. Πράγματι ἐξαπέλυσε ἐναντίον τους τὸν Κύρο, τὸν υἱὸ τοῦ Καμβύση. Αὐτὴ τὴν εὐσπλαγχνία του, λέγει, ἐπιθυμώντας ν' ἀπολαύσουν, λένε τὸ· «Ποῦ εἶναι ὁ ζῆλος σου καὶ ὁ θυμὸς σου; Ποῦ εἶναι τὸ πλούσιο ἔλεος καὶ ἡ εὐσπλαγχνία σου, πού σ' ἔκαναν νὰ μᾶς ἀνέχεσαι;». Διψοῦν πάλι τὴν εὐσπλαγχνία του καὶ τὴν ἀγαθότητα καὶ τὴ φιλανθρωπία πού τοὺς ἔδειξε παλαιότερα γιὰ τὰ πολλὰ παραπτώματά τους. Γιατί τοὺς ἀνεχόταν ἐνῶ αὐτοὶ τὸν παρόργιζαν πολλές φορές ἀφόρητα, τὸν κατηγόρησαν στὴν ἔρημο, καὶ τὸν προκάλεσαν μέσα στὶς καρδιές τους λέγοντας· «Μήπως θὰ μπορέσει ὁ Θεὸς νὰ στρώσει τραπέζι στὴν ἔρημο; Ἐπειδὴ χτύπησε τὸν βράχο καὶ ἀνάβλυσαν νερὰ καὶ πλημμύρησαν οἱ χεῖμαρροι, μήπως μπορεῖ νὰ δώσει καὶ ἄρτο στὸ λαὸ του;»⁸. Κι ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ κατασκεύασαν τὸν μόσχο ὅταν ἔλειπε ὁ Μωϋσῆς· πλὴν ὅμως μὲ τὶς παρακλήσεις του πέτυχαν νὰ ἐλεηθοῦν. Δεῖξε μας λοιπόν, λέγει, ἀνοχή, μολονότι πολλές φορές ἔχομε ἔρθει σὲ σύγκρουση μαζί σου. Γιατί «Ἐσὺ εἶσαι Πατέρας μας, ἀφοῦ ὁ Ἀβραάμ δὲν μᾶς γνώρισε (μᾶς εἶδε), οὔτε καὶ ὁ Ἰσραὴλ μᾶς γνώρισε (μᾶς εἶδε)».

Δὲν ἀρνοῦνται τοὺς πατέρες τους. Γιατί αὐτὸ ἦταν ἀνώφελο

τοῖς πρὸς μετάγνωσιν. Οὐ γὰρ ἐκδέβληνται δι' αὐτούς, ἀπο-
 νέμουσι δὲ μᾶλλον τῷ φιλαγάθῳ Θεῷ τὸ πλεονεκτεῖν εἰς φι-
 λοστοργίαν καὶ τοὺς κατὰ σάρκα πατέρας· Πατὴρ γὰρ ἐστὶ
 πατέρων. Γεγόναμεν γὰρ ἐξ αὐτῶν, φασί, πλὴν οὐ τεθέανται
 5 ἡμᾶς· Σὺ γε μὴν οὐ διαλέλωπας τὴν Πατρὶ τῷ φιλόπαιδι
 πρόπουσαν εἰς ἡμᾶς ἀποσώζων, καὶ φειδῶ καὶ ἀγάπην ῥῦ-
 σαι τοίνυν ἡμᾶς· ἐπεκλήθη γὰρ ἡμῖν τὸ ὄνομα τὸ σόν· κλη-
 ρος γὰρ σου καὶ λαὸς χρηματίζομεν. Ἐπειδὴ δὲ διὰ πολλὴν
 ἀπειθείαν καὶ σκαιότητα τρόπων ἐμπαροινίσαντες τῷ Χρι-
 10 στῷ ἐκπεπτώκασι τῆς πρὸς αὐτὸν οἰκειότητος, πνευματικῆς
 δηλονότι, καὶ ἀμέτοχοι γεγόνασι τῶν παρ' αὐτοῦ χαρισμᾶ-
 των, καὶ τῆς εὐαγγελικῆς πολιτείας οὐκ ἔγνωσαν τὴν ὁδὸν
 ταύτητοι, καὶ μάλα εἰκότως, θρηνοῦντες φασίν· «Ἴνα τί
 ἐπλάνησας ἀπὸ τῆς ὁδοῦ σου, ἐσκλήρυνας ἡμῶν τὴν καρδί-
 15 αν, τοῦ μὴ φοβεῖσθαί σε;». Ἐσκλήρουναν μὲν γὰρ αὐτοὶ τὰς
 ἑαυτῶν καρδίας. Εἴρηται γοῦν πρὸς αὐτούς διὰ τῆς τοῦ
 προφήτου φωνῆς «Διαρῶρήξατε τὰς καρδίας ὑμῶν, καὶ μὴ
 τὰ ἱμάτια ὑμῶν». Πλὴν καταμαλθάξει δυνάμενος ὁ τῶν ὅ-
 λων Θεός, ἀπηνῆ καὶ ἄθραυστον ἔχειν αὐτούς συγκεχώρηκε
 20 νοῦν. Καὶ ταύτης ἔνεκα τῆς αἰτίας, ὅτι μὴ τρυφερὰς ἀπέφη-
 νεν αὐτάς, αὐτὸς σκληροῦναι λέγεται, τοῖς δὲ τοῦτο πεπονθό-
 σι πᾶσά πως ἀνάγκη καὶ τὸ ἕτερον ἐπελθεῖν, φημί δὴ τὸ ἔξω
 τοῦ θείου γενέσθαι φόβου. Βλέπει δὲ τοῦτο πρὸς ὄλεθρον
 καὶ εἰς πέταυρον ἄδου κατακομίζει ψυχάς.

25 **Στίχ. 17-19.** «Ἐπίστρεψον διὰ τοὺς δούλους σου, διὰ
 τὰς φυλάς τῆς κληρονομίας σου, ἵνα μικρόν τι κληρο-
 νομήσωμεν τοῦ ὄρους τοῦ ἁγίου σου. Ἐγενόμεθα ὡς τὸ
 ἀπ' ἀρχῆς, ὅτε οὐκ ἤρξας ἡμῶν, οὐδὲ ἐπεκλήθη τὸ ὄνο-
 μά σου ἐφ' ἡμᾶς».

30 Αἰτοῦσι πάλιν τὴν πρὸς αὐτούς ἐπιστροφὴν, τὴν διὰ γε
 φημί γαληνότητα καὶ φιλανθρωπίαν. Δούλους δὲ καὶ κλη-

πρὸς μετάνοια, καθόσον δὲν ἐκδιώχθησαν ἕξαιτίας αὐτῶν, ἀλλὰ μᾶλλον τὸ ἀπονέμουν στὸν φιλάγαθο Θεὸ ὁ ὁποῖος ὑπερβάλλει ὡς πρὸς τὴ φιλοστοργία ἀκόμα καὶ τοὺς κατὰ σάρκα πατέρες. Γιατὶ εἶναι Πατέρας τῶν πατέρων. Γεννηθήκαμε βέβαια, λένε, ἀπὸ αὐτούς, ἀλλὰ δὲν μᾶς ἔχουν δεῖ· ἐσὺ ὅμως δὲν σταμάτησες νὰ τηρεῖς καὶ νὰ ἐκδηλώνεις γιὰ μᾶς τὴν εὐσπλαχνία καὶ τὴν ἀγάπη, πού ἀρμόζει στὸν φιλόστοργο Πατέρα. Λύτρωσέ μας λοιπόν· γιατί ἐπικαλεσθήκαμε τὸ ὄνομά σου· καθόσον εἴμαστε κληρονομία καὶ λαὸς σου. Ἐπειδὴ ὅμως ἕξαιτίας τῆς μεγάλης ἀνυπακοῆς καὶ τῆς κακότητᾶς τους φέρθηκαν μὲ παραφροσύνῃ ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ, ἐξέπεσαν ἀπὸ τὴν οἰκειότητά τους πρὸς αὐτόν, τὴν πνευματικὴ ἐννοεῖται, καὶ κατέστησαν ἀμέτοχοι τῶν δωρεῶν ἐκ μέρους αὐτοῦ καὶ δὲν γνώρισαν τὸν δρόμο πρὸς τὴν εὐαγγελικὴ πολιτεία. Γι' αὐτό, καὶ πολὺ εὐλογοῦν θρηνοῦν λέγοντας «Γιατί, Κύριε, μᾶς παραπλάνησες καὶ μᾶς ἔδωκες ἀπὸ τὸ δρόμο σου, καὶ σκλήρυνες τὶς καρδιές μας γιὰ νὰ μὴ σὲ φοβόμαστε». Σκλήρυναν πράγματι αὐτοὶ τὶς καρδιές τους, λέχθηκε ὅμως πρὸς αὐτούς μὲ τὴ φωνὴ τοῦ προφήτη· «Ἐεσχίστε τὶς καρδιές σας, καὶ ὄχι τὰ ἐνδύματά σας»⁹. Πλὴν ὅμως ὁ Θεὸς τῶν ὅλων πού μπορεῖ νὰ μαλακώσει τὸν ἄνθρωπο, ἐπέτρεψε νὰ ἔχουν σκληρὸ καὶ ἀλύγιστο (ἀμετανόητο) νοῦ. Καὶ γι' αὐτὴ τὴν αἰτία, ἐπειδὴ δὲν τὶς κατέστησε τρυφερές, λέγεται ὅτι αὐτὸς τὶς ἔκανε σκληρές. Αὐτοὶ ὅμως πού τὸ ἔπαθαν αὐτὸ εἶναι ἀπόλυτη ἀνάγκη νὰ πάθουν καὶ τὸ ἄλλο· νὰ ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὸν φόβο τοῦ Θεοῦ. Αὐτὸ ὅμως ἀποβλέπει στὸν ὄλεθρο καὶ ὁδηγεῖ τὶς ψυχές στὸ βάραθρο τοῦ ἄδη.

Στίχ. 17-19. «Στρέψε τὸ στοργικὸ βλέμμα σου πρὸς τοὺς δούλους σου, ἕξαιτίας τῶν φυλῶν τοῦ λαοῦ πού ἀποτελεῖ κληρονομία σου, γιὰ νὰ κληρονομήσομε ἓνα μικρὸ μέρος ἀπὸ τὸ ἅγιο ὄρος σου. Γίναμε ὅπως ἤμασταν στὴν ἀρχή, ὅταν δὲν μᾶς κυβερονοῦσες ἐσύ, οὔτε εἶχαμε ὀνομασθεῖ μὲ τὸ ὄνομά σου».

Ζητοῦν πάλι νὰ στρέψει τὴ στοργή του πρὸς αὐτούς, ἐπειδὴ εἶναι πρᾶος καὶ φιλάνθρωπος, καὶ λένε ὅτι εἶναι δοῦλοι του καὶ

ρον εἶναι φασίν· οὐχ ὡς πεπραχότες τι δουλοπρεπές, ἤγουν
 ταῖς αὐτοῦ ζεύγλαις ὑποσχόντες τὸν ἀνχένα, ἀλλ' οὐδὲ ὡς
 τελοῦντες εἰς κληρον τὸν ἐκνεμηθέντα αὐτῷ μελετήσαντες
 τὸ εὐήνιον Ἐπειδὴ δὲ ἅπαξ κεχρηματίκασιν αὐτοῦ καὶ τὴν
 5 πρὸς αὐτὸν οἰκειότητα πεπλουτήκασιν ἐν ἀρχαῖς, διὰ τοῦ-
 το καὶ μόνον αἰτοῦντες τὸ σῶζεσθαι· «Ἐπίστρεψον» γάρ,
 φησίν, «ἵνα μικρόν τι κληρονομήσωμεν τοῦ ὄρους τοῦ ἁγί-
 ου». Ὁρος μὲν οὖν ἅγιον τὴν Ἐκκλησίαν πλεισταχοῦ φησι
 τὸ Γράμμα τὸ ἱερόν, ἧς γεγόνασι βραχὺ τι μέρος οἱ ἐξ Ἰσ-
 10 ραήλ· εἰ μὲν γὰρ παρεδέξαντο τὴν πίστιν, τὴν εἰς τὸν Κύρι-
 ον ἡμῶν Ἰησοῦν τὸν Χριστόν, συναγήγεροτο ἂν ἐξ αὐτῶν
 εἰς πολὺ τι μέρος τῆς Ἐκκλησίας τὸ σύστημα, προσεπενε-
 χθείσης αὐτοῖς καὶ τῆς τῶν ἐθνῶν πληθύος Ἐπειδὴ δὲ διὰ
 πολλὴν ἀπειθείαν κατόπιν γεγόνασι τῶν ἐθνῶν, καὶ ἀρι-
 15 θμοῦ μὲν κρείττων ἢ ἐκείνων ἐστὶ πληθύς, αὐτοὶ δὲ δὴ κομι-
 δῆ βραχεῖς (σέσωσται γὰρ τὸ κατάλειμμα), διὰ τοῦτο μι-
 κρόν τι κεκληρονομήκασιν μέρος ἐν τῷ ὄρει τῷ ἁγίῳ, τουτέ-
 στι τῇ Ἐκκλησίᾳ.

Εἰ δὲ δὴ τις λέγοι τὴν ἄνω πόλιν, τὴν ἐν οὐρανοῖς Ἐκκ-
 20 λησίαν, τὴν τῶν ἁγίων μητέρα καὶ τροφόν, ὄρος ἅγιον
 ὀνομάζεσθαι παρ' αὐτῶν, καὶ ἐν αὐτῷ θούλεσθαι κληροῦ μέ-
 ρος λαχεῖν, ὀρθῶς συνήσει καὶ κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον. Γε-
 νέσθαι δὲ φησι τὸ ὡς ἀπαρχῆς, ὅτε οὐκ ἦρχεν αὐτῶν, οὔτε
 μὴν ἐπεκλήθη τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐπ' αὐτούς· ἔχει δὲ πολὺ τὸ εἰ-
 25 κὸς ὁ λόγος· ἐκπεπτωκότες γὰρ ἅπαξ τῆς παρ' αὐτοῦ φει-
 δοῦς καὶ σκέπης, ὑπενόστησαν εἰς τὸ ἐν ἀρχαῖς. Καὶ ποῖα
 ταῦτά ἐστιν; Ἐδούλευον Αἰγυπτίοις πηλῶ καὶ πλινθείᾳ, καὶ
 τοῖς εἰς τοῦτο καμάτοις καταικιζόμενοι διετέλουν· πεπτῶκα-
 30 σι δὲ καὶ νῦν ὑπὸ πόδας διαβολικούς, καὶ τοῖς τῆς σαρκὸς
 πάθεσι καὶ κοσμικαῖς ἐπιθυμίαις καταμαινόνται· πλινθεία
 γὰρ αὕτη νοοῖτο ἂν εἰκότως ἢ κεκρυμμένη. Ἐλάτρευον ἐν

10. Ἦσ. 10, 22. Ρωμ. 9, 27.

11. Ἔξ. 1, 14.

κλῆρος του· ὄχι γιατί τάχα ἔπραξαν κάτι δουλικό, ὅτι δηλαδή ἔβαλαν τὸν τράχηλό τους κάτω ἀπὸ τὸ ζυγὸ του, ἀλλ' οὔτε καὶ φρόντισαν νὰ εἶναι ὑπάκουοι, ἐπειδὴ ἦταν κλῆρος ποὺ παραχωρήθηκε σ' αὐτόν. Ἐπειδὴ ὅμως χρημάτισαν μιὰ φορὰ κλῆρος αὐτοῦ στὴν ἀρχὴ καὶ εἶχαν πλούσια τὴν οἰκειότητα μαζί του, γι' αὐτὸ καὶ μόνο ζητοῦν νὰ τοὺς σώσει. Γιατὶ λέγει· «Στρέψε τὸ βλέμμα σου πρὸς ἐμᾶς γιὰ νὰ κληρονομήσομε κάτι λίγο ἀπὸ τὸ ἅγιο ὄρος σου». «Ὁρος» βέβαια «ἅγιο» ἢ ἁγία Γραφή σὲ πολλὰ σημεία ὀνομάζει τὴν Ἐκκλησία, τῆς ὁποίας ἓνα μικρὸ μέρος ἔγιναν οἱ Ἰσραηλῖτες. Γιατί, ἂν ἀποδέχονταν τὴν πίστη στὸν Κύριό μας Ἰησοῦ Χριστό, τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας θὰ ἀπαρτιζόταν κατὰ πολὺ μέρος ἀπὸ αὐτούς, στὸ ὁποῖο θὰ προσετίθετο καὶ τὸ πλῆθος τὸ προερχόμενο ἀπὸ τὰ ἔθνη. Ἐπειδὴ ὅμως ἐξαιτίας τῆς μεγάλης ἀπείθειας προσῆλθαν μετὰ ἀπὸ τοὺς τῶν ἐθνικούς, γι' αὐτὸ βέβαια καὶ τὸ πλῆθος ἐκείνων ξεπέρασε κάθε ἀριθμὸ, ἐνῶ αὐτοὶ ἔμειναν πάρα πολὺ λίγοι (γιατὶ σώθηκε τὸ ὑπόλειμμα¹⁰), γι' αὐτὸ κληρονόμησαν ἓνα μικρὸ κομμάτι στὸ ὄρος τὸ ἅγιο, δηλαδή στὴν Ἐκκλησία.

Ἄν πάλι κάποιος λέγει, ὅτι ἡ ἄνω πόλη, ἢ Ἐκκλησία στοὺς οὐρανοὺς, ἢ μητέρα καὶ τροφὸς τῶν ἁγίων, ὀνομάζεται ὄρος ἅγιο ἀπὸ αὐτούς καὶ σ' αὐτὸ θέλουν νὰ λάβουν ἓνα μέρος ὡς κλῆρο, ὀρθὴ θὰ εἶναι καὶ ἡ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο ἀντίληψή τους. Νὰ γίνουν ὅμως, λέγει, ὅπως ἦταν στὴν ἀρχή, ὅταν δὲν εἶχε ἐκεῖνος τὴν ἐξουσία σ' αὐτούς οὔτε εἶχε δοθεῖ τὸ ὄνομά του σ' αὐτούς. Ὁ λόγος ἔχει πολὺ τὸ λογικό. Ἐπειδὴ ἐξέπεσαν κάποτε ἀπὸ τὴ φροντίδα ἐκείνου καὶ τὴν προστασία, ἐπανῆλθαν στὴν ζωὴ ποὺ ζοῦσαν στὴν ἀρχή. Καὶ ποιά ἦταν αὕτη; Ἦταν σκλάβοι τῶν Αἰγυπτίων καὶ δούλευαν στὸν πηλὸ καὶ στὰ πλιθιά καὶ ζοῦσαν κακοποιούμενοι ἀπὸ αὐτούς τοὺς μόχθους¹¹. Ἐπεςαν καὶ τώρα κάτω ἀπὸ τὰ διαβολικὰ πόδια καὶ καταμολύνονταν ἀπὸ τὰ σαρκικὰ πάθη καὶ τὶς κοσμικὲς ἐπιθυμίες. Γιατὶ αὕτη μπορεῖ νὰ νοηθεῖ εὐλογοα συμβολικὰ παραγωγὴ πλήθων. Λάτρευαν στὴν Αἴγυπτο πονηρὰ πνεύματα, καὶ τώρα ἐνεργεῖ σ' αὐτούς τὸ ἀκάθαρτο πνεῦμα. Καὶ αὐτὸ

Αἰγύπτῳ πνεύμασι πονηροῖς, καὶ νῦν ἐν αὐτοῖς ἐστὶ πνεῦμα τὸ ἀκάθαρτον. Καὶ τοῦτο αὐτὸς ἡμᾶς ὁ Σωτὴρ ἐδίδαξε λέγων περὶ αὐτῶν, «Ὅταν δὲ τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα ἐξέλθῃ ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου, πορεύεται δι' ἀνύδρων τόπων ζητοῦν 5 ἀνάπασιν, καὶ οὐχ εὐρίσκει. Τότε λέγει· Εἰς τὸν οἶκόν μου ἐπιστρέψω, ὅθεν ἐξῆλθον. Καὶ ἐλθὼν εὐρίσκει σχολάζοντα καὶ σεσαρωμένον τότε παραλαμβάνει», φησὶν, «ἕτερα ἐπτὰ πνεύματα πονηρότερα ἑαυτοῦ, καὶ εἰσελθόντα κατοικεῖ ἐκεῖ, καὶ γίνεται τὰ ἔσχατα τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου χεῖρονα τῶν 10 πρώτων. Οὕτως ἔσται», φησί, «τῆ γενεᾷ ταύτῃ τῆ πονηρᾷ».

ΚΕΦ. 64, στίχ. 1-3. «Ἐὰν ἀνοίξῃς τὸν οὐρανόν, τρόμος λήψεται ἀπὸ σοῦ ὄρη, καὶ τακῆσονται ὡς κηρὸς ἀπὸ προσώπου πυρὸς τήκεται· καὶ κατακαύσει πῦρ τοὺς ὑπεναντίους, καὶ φανερόν ἐστὶ τὸ ὄνομα Κυρίου ἐν τοῖς 15 ὑπεναντίοις. Ἐκ τῶν προσώπων σου ἔθνη ταραχθήσονται, ὅταν ποιήσῃς τὰ ἔνδοξα, τρόμος λήψεται ἀπὸ σοῦ ὄρη».

Ἔθος τοῖς ἁγίοις προφήταις τὰς ὑπὲρ τοῦ Ἰσραὴλ ποιεῖσθαι λιτάς, πλημμελοῦντος ἔσθ' ὅτε καὶ εἰσπράττεσθαι μέλλοντος τῶν αἰτιαμάτων τὰς δίκας, ἀποσκευαζόμενοι δὲ ὡσπερ τὰ ἐξ ὀργῆς, εἰς ἑτέρους αὐτὴν πέμπεσθαι παρεκάλουν, καὶ εἰς τὰς τῶν ἀλλοφύλων τρέπεσθαι κεφαλὰς. Καὶ γοῦν ὁ θεσπέσιος Μελωδός, ἐν ἑβδομηκοστῷ καὶ ὀγδόῳ ψαλμῷ, πεποροθημένην ἐθρήνει τὴν Ἱερουσαλήμ, καὶ δὴ καὶ ἔφασκεν· «Ὁ Θεός, εἰσῆλθοσαν ἔθνη εἰς τὴν κληρονομίαν σου, 25 ἐμίαναν τὸν ναὸν τὸν ἅγιόν σου». Ἐτερά τε πρὸς τούτοις ἐπενεγκῶν διὰ μέσου φησὶν· «Ἐκχεσον τὴν ὀργὴν σου ἐπὶ τὰ ἔθνη τὰ μὴ γινώσκοντά σε, καὶ ἐπὶ βασιλείας, αἱ τὸ ὄνομά σου οὐκ ἐπεκαλέσαντο». Τοιοῦτόν τι καὶ νῦν ὁ προφήτης φησὶν· «Ἐὰν γὰρ ἀνοίξῃς τὸν οὐρανόν», τῆ καθόδῳ τῆς ὀργῆς 30 δηλονότι, καθάπερ ἀμέλει καὶ ἐν τῷ καιρῷ τοῦ κατακλισμοῦ (ἀνεώχθησαν γὰρ οἱ καταράκται τοῦ οὐρανοῦ), τότε «τρόμος λήψεται ἀπὸ σοῦ ὄρη, καὶ τακῆσονται, ὡς κηρὸς

μᾶς τὸ δίδαξε ὁ Σωτήρας ὁ ἴδιος λέγοντας γι' αὐτούς: «Ὅταν τὸ ἀκάθαρτο πνεῦμα βγεῖ ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο, περνᾷ ἀπὸ ἄνυδρους τόπους, ζητώντας ἀνάπαυση καὶ δὲν τὴ βρίσκει. Τότε λέγει: Θὰ ἐπιστρέψω στὴν κατοικία μου ἀπὸ τὴν ὁποία ἐξῆλθα. Καὶ ἐρχόμενο τὴ βρίσκει ἄδεια καὶ σαρωμένη. Παίρνει τότε», λέγει, «μαζί του ἄλλα ἑπτὰ πνεύματα πιὸ πονηρὰ ἀπὸ τὸ ἴδιο, καὶ ἀφοῦ μποῦν στὴν κατοικία, κατοικοῦν σ' αὐτὴ καὶ γίνονται τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου τὰ τελευταῖα χειρότερα ἀπὸ τὰ προηγούμενα. Ἔτσι», λέγει, «θὰ γίνει σ' αὐτὴν τὴν πονηρὴ γενεά»^{11α}.

ΚΕΦ. 64. στίχ. 1-3. «Ἄν ἀνοίξεις τὸν οὐρανὸ, τρόμος θὰ καταλάβει ἐξαιτίας σου τὰ ὄρη καὶ θὰ λειώσουν ὅπως τὸ κερὶ μπροστὰ στὴ φωτιά, καὶ θὰ κατακάψει ἡ φωτιά τοὺς ἐχθρούς σου καὶ θὰ γίνει φανερὸ τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου στοὺς ἐχθρούς του. Θὰ ταραχθοῦν τὰ ἔθνη ὅταν στραφεῖς πρὸς αὐτὰ καὶ πραγματοποιήσεις τὰ ἔνδοξα ἔργα σου. Τρόμος θὰ κυριεύσει τὰ βουνά».

Ἦταν συνήθεια τῶν ἁγίων προφητῶν ν' ἀπευθύνουν προσευχὴ ὑπὲρ τῶν Ἰσραηλιτῶν, πού ἔπεφταν πολλές φορές σὲ παραπτώματα καὶ ἐπρόκειτο νὰ δεχθοῦν τιμωρία γι' αὐτὰ, καὶ ἀποτινάζοντας κατὰ κάποιον τρόπο ἀπὸ πάνω τους τὴν ὀργή του, παρακαλοῦσαν νὰ ξεσπάσει σὲ ἄλλους καὶ νὰ πέσει στὰ κεφάλια τῶν ἀλλοφύλων. Καὶ πράγματι ὁ ἑξαίσιος Ψωλμωδὸς στὸν ἑβδομηκοστὸ ὄγδοο ψαλμὸ θρηνοῦσε τὴν Ἱερουσαλήμ πού εἶχε λεηλατηθεῖ καὶ ἔλεγε: «Θεέ μου, μπῆκαν τὰ ἔθνη στὴν κληρονομία σου καὶ βεδήλωσαν τὸ ναὸ σου τὸν ἅγιο»¹². Κι ἀφοῦ σ' αὐτὰ παρενέβαλε καὶ ἄλλα, λέγει: «Ἄφησε τὴν ὀργή σου νὰ ξεχυθεῖ στὰ ἔθνη πού δὲν σὲ γνωρίζουν καὶ σὲ βασιλεία πού δὲν ἐπικαλέσθηκαν τὸ ὄνομά σου»¹³. Κάτι παρόμοιο λέγει καὶ τώρα ὁ προφήτης: «Ἄν ἀνοίξεις τὸν οὐρανὸ», δηλαδή μὲ τὴν κάθοδο τῆς ὀργῆς, ὅπως ἀκριβῶς καὶ τὸν καιρὸ τοῦ κατακλυσμοῦ (γιατὶ εἶχαν ἀνοίξει οἱ καταρράκτες τοῦ οὐρανοῦ), τότε τρόμος ἐξαιτίας σου θὰ πιάσει τὰ βουνὰ καὶ θὰ λειώσουν σὰν τὸ κερὶ πού λειώνει μπρο-

11α. Λουκᾶ 11, 24-26.

12. Ψαλμ. 78, 1.

13. Ψαλμ. 78, 6.

ἀπὸ προσώπου πυρὸς τήκεται». Ὁρη δέ φησιν ἐν τούτοις οὐχὶ δὴ που πάντως τὰ αἰσθητά, δυνάμεις δὲ μᾶλλον τὰς πονηρὰς, διὰ πολλὴν ἄγαν ὑπεροψίαν ὄρεσι τοῖς ὑψηλοτάτοις εὖ μάλα παρεικασμένας. Ταύτας δὴ οὖν τὰς τῆς ἀλαζονείας 5 συντρόφους δυνάμεις τρόμος λήψεται. «Κατατακῆσονται γὰρ ὡς ὑπὸ πυρὸς». Ὑπεναντίους ὄντας τοῖς σοῖς δηλονότι θεσπίμασι, πυρὸς δίκην ἐμπίπτουσα κατακαύσειεν ἂν ὀργή.

«Καὶ φανερόν ἔσται τὸ ὄνομα Κυρίου ἐν τοῖς ὑπεναντί- 10 οῖς». Καὶ τί δὴ τοῦτό ἐστι; Θαυματουργεῖ μὲν γὰρ πλειστάκις ὁ τῶν ὄλων Θεός, τῆς ἐνούσης δυνάμεως αὐτῷ καὶ ὑπεροχῆς τὸ μέγεθος ἐναργὲς καθιστάς. Διὰ τούτου ἐκόλαξε καὶ ἁμαρτωλοὺς ἔσθ' ὅτε, καὶ διὰ τῆς ἐπ' αὐτοῖς ὀργῆς ἐναργῆ καθιστάς ἑαυτόν· ὁποῖόν τι γέγονεν ὅτε Σοδομίταις 15 ἐπηφίετο πῦρ, ἤγουν ὅτε τὸν ἀπόπληκτον Φαραὼ πολλαῖς καὶ ἀφορήτοις ὑπετίθει πληγαῖς. Οὐκοῦν, ὡς Δέσποτα, φασί, μὴ φανερώσης τὴν σεαυτοῦ δόξαν, ἦτοι τὸ ὄνομα, διὰ τῆς καθ' ἡμῶν ὀργῆς, ἐπάγαγε δὲ μᾶλλον αὐτὴν δυνάμεσι πονηραῖς, ἤγουν τοῖς ἀναφανδὸν τῇ σῇ μαχομένοις δόξῃ, 20 καὶ ἐκ πολλῆς ἄγαν ὑπεροψίας παρενηνεγμένοις εἰς τοῦτο. Ἔση γὰρ καὶ οὕτως ἐμφανής. Ὅτε γὰρ ποιήσης τὰ ἔνδοξα, τρόμος λήψεται ἀπὸ σοῦ ὄρη· καὶ πάλιν ἐκεῖνα τὰ ὄρη φησίν, ὧν ἐμνήσθημεν ἀρτίως.

Στίχ. 4-5. «Ἀπὸ τοῦ αἰῶνος οὐκ ἠκούσαμεν, οὐδὲ οἱ 25 ὀφθαλμοὶ ἡμῶν εἶδον Θεὸν πλὴν σοῦ, καὶ τὰ ἔργα σου, ἃ ποιήσεις τοῖς ὑπομένουσιν ἔλεον· συναντήσεται γὰρ τοῖς ποιούσιν τὸ δίκαιον, καὶ τῶν ὁδῶν σου μνησθήσονται».

Ἀόρατον μὲν τῇ φύσει τὸ Θεῖόν ἐστι («Θεὸν γὰρ οὐ- 30 δεῖς ἑώρακε πώποτε», κατὰ τὸ γεγραμμένον), θεωρεῖταί γε μὴν τοῖς τῆς διανοίας ὄμμασιν, ἐξ ὧν ἂν ἐργάσαιτο παρα-

στά στη φωτιά». «'Ορη» ἐδῶ λέγει ὄχι ὅπωςδήποτε τὰ αἰσθητά, ἀλλὰ τὶς δυνάμεις μᾶλλον τὶς πονηρές, οἱ ὅποιοι ἐξαιτίας τῆς ὑπερβολικῆς ὑπεροψίας τους παρομοιάζονται πολὺ σωστὰ μὲ τὰ ὑψηλότερα ὄρη. Αὐτὲς λοιπὸν τὶς συντροφικὲς δυνάμεις τῆς ἀλαζονείας θὰ τὶς κυριεύσει τρόμος· γιατί «Θὰ λειώσουν σὰν ἀπὸ φωτιά». Ἐπειδὴ δηλαδὴ εἶναι ἀντίθετες στά νομοθετήματά σου θὰ τὶς κατακάψει ὀργή σου πού θὰ πέσει ἐπάνω τους ὀρητικὴ σὰν φωτιά.

«Καὶ θὰ γίνε φανερό τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου στοὺς ἐχθρούς του». Καὶ τί λοιπὸν σημαίνει αὐτό; Θαυματουργεῖ βέβαια πολλές φορές ὁ Θεὸς τῶν ὅλων κάνοντας ὀλοφάνερο τὸ μέγεθος τῆς δύνამης καὶ τῆς ὑπεροχῆς του. Μὲ αὐτὸ τιμωροῦσε πολλές φορές καὶ ἁμαρτωλοὺς καὶ μὲ τὴν ἐναντίον τους ὀργή φανέρωνε τὸν ἑαυτὸ του σ' αὐτούς· καὶ τέτοιο ἔγινε ὅταν ἔρριξε φωτιά στοὺς Σοδομίτες, ἢ ὅταν στὸν ἀνόητο Φαραὼ ὑπέβαλε πολλές καὶ ἀνυπόφορες πληγές. Λοιπὸν, Δέσποτα, λέγει, μὴ φανερώσεις τὴ δόξα σου, ἦτοι τὸ ὄνομά σου μὲ τὴν ἐναντίον μας ὀργή σου, ἀλλὰ μᾶλλον ρίξε τὴν στὶς πονηρές δυνάμεις, ἦτοι σ' αὐτὲς πού μάχονται ὀλοφένερα τὴ δόξα σου καὶ ἔχουν παρασυρθεῖ σ' αὐτὸ ἐξαιτίας τῆς μεγάλης τους ὑπεροψίας. Καθόσον καὶ ἔτσι θὰ γίνεις φανερός. Γιατί, ὅταν κάνεις τὰ ἐνδοξα θαύματά σου, τρόμος θὰ κυριεύσει τὰ ὄρη ἐξαιτίας σου. Καὶ πάλι ἐννοεῖ τὰ ὄρη ἐκεῖνα, τὰ ὅποια μόλις πρὶν λίγο ἀναφέραμε.

Στίχ. 4-5. «Ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ αἰῶνα δὲν ἀκούσαμε, οὔτε τὰ μάτια μας εἶδαν ἄλλον θεὸ ἐκτὸς ἀπὸ σένα, καὶ τὰ ἔργα πού θὰ κάνεις σ' αὐτούς πού περιμένουν τὸ ἔλεός σου. Γιατί αὐτὸ θὰ παραχωρηθεῖ σ' αὐτούς πού πράττουν τὸ δίκαιο καὶ ἔχουν στὸ νοῦ σου τὶς ἐντολές σου».

Τὸ Θεῖο βέβαια ὡς πρὸς τὴ φύση του εἶναι ἀόρατο (γιατί σύμφωνα μ' αὐτὸ πού ἔχει γραφεῖ, «Τὸν Θεὸ κανένας δὲν τὸ εἶδε ποτέ»¹⁴, καὶ βλέπεται μόνο τὰ μάτια τῆς διάνοιας ἀπὸ ὅσα παρὰ-

14. Ἰω. 1, 18.

δόξως καὶ ὑπὲρ λόγον. «Τὰ γὰρ ἀόρατα αὐτοῦ», φησὶν,
 «ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασιν νοούμενα καθορᾶ-
 ται, ἢ τε αἰδῖος αὐτοῦ δυνάμις τε καὶ θειότης». ἐπιγινώσκε-
 ται δὲ πλειστάκις καὶ δι' ὧν ἂν εὐεργετῆ καὶ τῆς ἐνούσης
 5 αὐτῷ γαληνότητος ποιεῖται τὴν ἐνδειξιν, διασώζων ἀδο-
 κήτως τοὺς ἐξ ἀπάσης ἐλπίδος ὠλισθηκότας, καὶ χεῖρα νέ-
 μων σωτήριον τοῖς χαμαί που καὶ ὡς ἐν γῆ κειμένοις. Τοι-
 οὔτ' ὅν τι φασιν οἱ τὴν προκειμένην λιτὴν ἀναφέροντες Ἄ-
 πο γὰρ τῆς τοῦ κόσμου καταβολῆς οὔτε ἠκούσαμεν, οὔτε
 10 μὴν τεθεάμεθα τοιοῦτόν τινα Θεόν, πλὴν ἄρα σοῦ τε καὶ
 μόνου τοῖς γὰρ ὑπομένουσί σε, τουτέστι τοῖς εἰς σὲ πεπονη-
 μένοις τὴν ἐλπίδα, ἐπιδαψιλεύει τὸν ἔλεον· ἔψεται γὰρ πάν-
 τως τοῖς τῆς δικαιοσύνης ἐργάταις, κἀκείνοις αὐτὸν ἀρμό-
 σει λαβεῖν, οἵπερ ἂν εἶεν ἐν μνήμῃ τῶν σῶν ὁδῶν, τουτέστι
 15 τῶν σῶν θελημάτων ἀποτελεσταί· ὁδοὺς γὰρ Κυρίου φα-
 μέν εἶναι τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ. Καὶ γοῦν ὁ θεσπέσιος ψάλλει
 Δαβὶδ, ποτὲ μὲν, ὅτι «Ἐν τῇ ὁδῷ σου ζήσομαι», ποτὲ δὲ
 πάλιν, «Ὁδὸν ἐντολῶν σου ἔδραμον, ὅταν ἐπλάτυνας τὴν
 καρδίαν μου».

δοξα και πάνω από τὸ λόγο συμβαίνει νὰ κάνει. Γιατὶ λέγει: «Οἱ ἀόρατες ἰδιότητες τοῦ Θεοῦ, καὶ ἡ αὐώνια δύναμη αὐτοῦ καὶ ἡ θεϊκότητά του, ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ κόσμου γίνονται ὄρατὲς μέσω τῶν δημιουργημάτων του»¹⁴. πολλές φορές γίνεται γνωστὸς σὲ μᾶς καὶ ἀπὸ τὶς εὐεργεσίες του καὶ ἀπὸ τὴν ἀγαθότητα ποὺ ὑπάρχει μέσα του καὶ τὴν ἐκδηλώνει πρὸς ἐμᾶς, σώζοντας ἀπροσδόκητα αὐτοὺς ποὺ ἔχουν χάσει κάθε ἐλπίδα, καὶ ἀπλώνοντας σωτήριον τὸ χέρι του σ' αὐτοὺς ποὺ βρίσκονται κατὰ κάποιον τρόπο χάρῳ καὶ πεσμένοι πάνω στὴ γῆ. Κάτι παρόμοιο λένε αὐτοὶ ποὺ ἀναπέμπουν τὴν ἐξεταζόμενη ἐδῶ παράκληση. Γιατὶ λένε, ὅτι ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου οὔτε ἀκούσαμε οὔτε εἶδαμε κάποιον τέτοιο Θεὸ ἐκτὸς ἀπὸ ἑσένα καὶ μόνο· γιατί σ' αὐτοὺς ποὺ σὲ ὑπομένουν, δηλαδή σ' αὐτοὺς ποὺ ἔχουν σπηριγμένη σ' ἑσένα τὴν ἐλπίδα τους, παρέχεις μὲ ἀφθονία τὸ ἔλεός σου. Γιατὶ θ' ἀκολουθήσει ὅπωςδήποτε τοὺς ἐργάτες τῆς δικαιοσύνης, καὶ ἐκεῖνοι πρέπει νὰ τὸ λάβουν αὐτὸ, ὅποιοι ἔχουν στὸ νοῦ τους τοὺς δρόμους σου, δηλαδή οἱ ἐκτελεστὲς τῶν θελημάτων σου. «Δρόμοι τοῦ Κυρίου» βέβαια λέμε ὅτι εἶναι οἱ ἐντολές του. Καὶ πράγματι ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ ψάλλει ἄλλοτε, «Ἀκολουθώντας τὸ δρόμο σου θὰ ζήσω»¹⁵, καὶ ἄλλοτε πάλι: «Τὸν δρόμο τῶν ἐντολῶν σου πορεύθηκα, ὅταν πλάτυνες τὴν καρδιά μου μὲ τὴν παρηγοριά σου»^{15α}.

15α. Ψαλμ. 118, 32.

ΤΟΜΟΣ ΕΚΤΟΣ

ΚΕΦ. 64, στίχ. 5-7. «Ἴδου σὺ ὠργίσθης, καὶ ἡμεῖς ἡμάρτομεν. Διὰ τοῦτο ἐπλανήθημεν καὶ ἐγενήθημεν ὡς ἀκάθαρτοι πάντες ἡμεῖς, καὶ ὡς ῥάκος ἀποκαθημένης
5 πᾶσα ἡ δικαιοσύνη ἡμῶν· καὶ ἐξερῥύημεν ὡς φύλλα διὰ τὰς ἀνομίας ἡμῶν, οὕτως ἄνεμος οἴσει ἡμᾶς ὡς χοῦν· καὶ οὐκ ἔστιν ὁ ἐπικαλούμενος τὸ ὄνομά σου, καὶ ὁ μνησθεὶς ἀντιλαδέσθαι σου, ὅτι ἀπέστρεψας τὸ πρόσωπόν σου ἀφ' ἡμῶν, καὶ παρέδωκας ἡμᾶς διὰ τὰς
10 ἁμαρτίας ἡμῶν».

Ἔδοξε τισὶ τῶν ἐξηγητῶν καθ' ἑτέραν ἔννοιαν τοῖς προκειμένοις προσβαλεῖν. Ἀναστρέφουσι γὰρ τῶν λέξεων τὴν ἀπόδοσιν, ἥτοι τῶν ἐννοιῶν τὴν δύναμιν, ἵνα τοιοῦτον ἦ τὸ λεγόμενον· «Ἴδου ἡμεῖς ἡμάρτομεν, ὠργίσθης δὲ σύ».
15 Οὐ γάρ τοι, φασί, παραίτιος αὐτοῖς τοῦ πλημμελεῖν ἡ θεία γέγονεν ὀργή. Ἐπειδὴ δὲ αὐτοὶ πεπαρωνήκασιν, ὠργίσθη Θεός· δεδίασι γὰρ κατὰ τὸ εἶκός μὴ ἄρα πως ἁμαρτίας πρόξενος ὁ θεῖος νοεῖται θυμός· Οἶμαι δὲ δεῖν ἐκεῖνο εἰπεῖν, οὐ γάρ τοι κατάρρησιν ἔχει τῆς θείας ὀργῆς, τὸ τοὺς
20 ὑπ' αὐτῇ γεγονότας ἀνικάνως ἔχειν πρὸς γε τὸ δύνασθαι διαφυγεῖν τῆς ἁμαρτίας τὴν ἔφοδον. Ἔως μὲν γὰρ ἐφ' ἡμῖν ὁ σώζων εὐφροαίνεται, κατευμεγεθοῦμεν τῆς ἁμαρτίας, καὶ τῶν ἐκ φαυλότητος ῥύπων ἀποφοιτῶντες εὐσθενῶς, τοῖς εἰς εὐανδρίαν πνευματικὴν αὐχήμασι στεφανούμεθα. Κα-
25 ταπικραίνοντες δὲ τῆς ἰσχύος τὸν χορηγὸν καὶ τῆς εὐανδρίας τὸν πρῦτανιν, πίπτομεν εἰς τὸ ἀναλκι, καὶ ἀδρανῆ

ΤΟΜΟΣ ΕΚΤΟΣ

ΚΕΦ. 64, στίχ. 5-7. «Νά, σὺ ὀργίσθηκες καὶ ἐμεῖς ἁμαρτήσαμε. Γι' αὐτὸ πλανηθήκαμε ὅλοι ἐμεῖς καὶ καταντήσαμε σὰν ἀκάθαρτοι, καὶ ἡ δικαιοσύνη μας σὰν κουρέλι λερωμένο ἀπὸ τὰ ἔμμηνα γυναίκας, καὶ ἔξαιτίας τῶν ἁμαρτιῶν μας πέσαμε σὰν φύλλα, καὶ ἔτσι σὰν σκόνη θὰ μᾶς παρασύρει ὁ ἄνεμος· καὶ δὲν ὑπάρχει κάποιος πού νὰ ἐπικαλεῖται τὸ ὄνομά σου ἢ κάποιος πού νὰ σὲ θυμᾶται καὶ νὰ θέλει νὰ στηριχθεῖ σ' ἐσένα· γι' αὐτὸ ἀπέστρεψες τὸ πρόσωπό σου ἀπὸ μᾶς καὶ μᾶς παρέδωσες ἔξαιτίας τῶν ἁμαρτιῶν μας στοὺς ἐχθρούς μας».

Κάποιοι ἀπὸ τοὺς ἐρμηνευτὲς ἔκριναν καλὸ νὰ προσεγγίσουν τὰ ἐξεταζόμενα ἐδῶ μὲ ἄλλο νόημα. Ἀναστρέφουν τὴν ἀπόδοση τῶν λέξεων, ἢτοι τὸ περιχόμενο τῶν ἐννοιῶν, ὥστε αὐτὸ πού λέγεται νὰ ἔχει ὡς ἔξῃς· «Νά, ἐμεῖς ἁμαρτήσαμε, καὶ ἐσὺ ὀργίσθηκες». Δὲν εἶναι δηλαδή, λένε, αἰτία πού ὑπέπεσαν σὲ πλημμελήματα ἢ θεία ὀργή, ἀλλ' ἐπειδὴ αὐτοὶ κυριεύθηκαν ἀπὸ μανία, ὀργίσθηκε ὁ Θεός· γιατί φοβοῦνται οἱ ἐρμηνευτὲς, ὅπως εἶναι εὐλόγο, μήπως θεωρηθεῖ ὁ θεῖος θυμὸς κατὰ κάποιον τρόπο πρόξενος τῆς ἁμαρτίας. Νομίζω ὅμως ὅτι πρέπει νὰ πῶ ἐκεῖνο· ὅτι δηλαδή δὲν πρέπει νὰ κατηγορηθεῖ ἡ θεία ὀργή ἐπειδὴ αὐτοὶ πού δέχθηκαν αὐτὴν φάνηκαν ἀνίκανοι ὡς πρὸς τὸ νὰ μπορέσουν ν' ἀποφύγουν τὴν ἐφοδο τῆς ἁμαρτίας. Γιατί, ὅσο ὁ Σωτήρας μας εἶναι εὐχαριστημένος μαζί μας, νικοῦμε τὴν ἁμαρτία καὶ ἀποφεύγοντας μὲ σθένος τοὺς ρύπους τῆς φαυλότητος, στεφανωνόμαστε μὲ τὰ καυχήματα τῆς πνευματικῆς ἀριστοῦς ἀνδρείας. Ἄν ὅμως καταπικραίνομε τὸν χορηγὸ τῆς δυνάμης καὶ τὸν παροχέα τῆς ἀνδρείας, πέφτομε στὴν

πως καὶ παρειμένον τὸν ἑαυτῶν εὐρήσομεν νοῦν. Θεὸς γὰρ ἔστιν ὁ τῶν δυνάμεων Κύριος. Καὶ γοῦν ἔφη Χριστός, ὅτι «Χωρὶς ἐμοῦ οὐ δύνασθε ποιεῖν οὐδέν». Ἔφη δέ που καὶ ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ πρὸς αὐτὸν περὶ παντὸς ἁγίου, ὅτι «Τὸ
5 καύχημα τῆς δυνάμεως αὐτῶν σὺ εἶ».

Καὶ μὴν καὶ ἐτέρωθί που τὸ δύνασθαί τι τῶν ἀγαθῶν κατορθοῦν, οὐχ ἑαυτῶ μᾶλλον, ἀλλὰ καὶ ταῖς τοῦ Θεοῦ δυνάμεσιν ἀνατεθείς ψάλλει, καὶ φησιν· «Οὐκ ἐπὶ τῷ τόξῳ μου ἐλπῖω, καὶ ἡ ῥομφαία μου οὐ σώσει με. Ἔσωσας γὰρ
10 ἡμᾶς ἐκ τῶν θλιβόντων ἡμᾶς». Ὡσπερ τοίνυν τὸ τῆς ἄνωθεν ἡμερότητος εὐμενὲς ἀλκιμωτάτους ἡμᾶς ἀποφαίνει καὶ διανευροῖ πρὸς ἀντίστασιν τοῦ κακοῦ, κατὰ τὸν ἴσον τουτονὶ τρόπον, ὅταν ὑπὸ θείαν πίπτωμεν ὀργήν, τὸ τηνικάδε πᾶσά πως ἀνάγκη δουλοπρεπῶς ὑποφέρεσθαι ταῖς εἰς τὸ
15 φαῦλον ἡδοναῖς. Ὡργίσθης τοίνυν ἐφ' οἷς δηλονότι πεπαρηνήκαμεν καὶ γεγόναμεν ἁμαρτωλοὶ καὶ βέβηλοι, ὥστε καὶ πᾶσαν ἡμῶν, φησί, τὴν δικαιοσύνην εἰκέναι ῥάκει γυναικὸς ἀποκαθημένης, τουτέστι βδελυρὰν εἶναι καὶ ἀκάθαρτον. Οὐ γὰρ ἔστι δικαιοσύνην ἰδεῖν παρὰ τοῖς ἐξ αἵματος
20 τοῦ Ἰσραήλ, νυνὶ δὲ μάλιστα μετὰ τὴν εἰς Χριστὸν ἀσέβειαν ἄμωμόν τε καὶ ἀκατάσκοπον· οἱ γὰρ ὅλως φωτὸς τοῦ θείου καὶ νοητοῦ γυμνήν καὶ ἐρήμην ἔχοντες τὴν καρδίαν, πῶς ἂν εἶδεῖεν τὴν εὐθὺ τῶν ἱερῶν νόμων ἀποφέρουσαν τρίβον; Ἡ πῶς ἂν δίκαιοι κατὰ τὸ ἀληθὲς τῶν εὐαγγελικῶν κηρυγμάτων ἡμοιορηκότες, δι' ὧν ἔστι μαθεῖν τῆς ἀξιαγίαςτου πολιτείας τὴν ὁδόν; Ἀκάθαρτοι δὲ οὖν, κἂν εἰ δοκοῖεν εἶναι τινὲς χρηστοὶ καὶ ἐπιεικεῖς. Ὡσπερ δὲ φύλλα πεπτῶκασιν ἐκ φυτοῦ, καὶ οὐδὲν ἀπεικὸς εἰ τοῦτο παθόντες καὶ διαρῥιπτεῖσθαι πανταχοῦ προσδοκῶσιν οἱ τάλανες
30 εὐπαρακόμιστον γὰρ ἐσχήκασιν τὴν καρδίαν, καὶ οἷον παντὶ περιφερομένην πνεύματι, καὶ οὐδεὶς ἔστι παρ' αὐτοῖς ὁ

ἀνανδρεία καὶ θὰ δοῦμε τὸ νοῦ μας νὰ βρῖσκεται σὲ ἀδράνεια καὶ παράλυση. Γιατὶ «ὁ Θεὸς εἶναι ὁ Κύριος τῶν δυνάμεων»¹⁶. Καὶ πράγματι εἶπε ὁ Χριστὸς· «Χωρὶς ἐμένα δὲν μπορεῖτε νὰ κάνετε τίποτε»¹⁷. Εἶπε ἐπίσης κάπου καὶ ὁ ἑξαίσιος Δαβὶδ πρὸς αὐτὸν γιὰ κάθε ἅγιο· «Τὸ καύχημα τῆς δυνάμεώς τους εἶσαι ἐσύ»¹⁸.

Ἄλλὰ καὶ κάπου ἄλλοῦ τὴν κατόρθωση κάποιου ἀγαθοῦ ἀποδίδοντάς τὴν ὄχι στὸν ἑαυτό του μᾶλλον, ἀλλὰ καὶ στὶς δυνάμεις τοῦ Θεοῦ, ψάλλει καὶ λέγει· «Δὲν θὰ στηρίξω τὴν ἐλπίδα μου στὸ τόξο μου καὶ δὲν θὰ μὲ σώσει τὸ σπαθὶ μου. Γιατὶ μᾶς ἔσωσες ἀπὸ ἐκείνους ποὺ μᾶς προξενούσαν θλίψεις»¹⁹. Ὅπως λοιπὸν ἡ εὐμένεια τῆς οὐράνιας ἀγαθότητος μᾶς καθιστᾷ πάρα πολὺ ἀνδρείους καὶ μᾶς ἐνδυναμώνει πρὸς ἀντίσταση στὸ κακό, μὲ τὸν ἴδιο αὐτὸ ἀκριδῶς τρόπο, ὅταν πέφτομε στὴ θεία ὀργή, τότε εἶναι ἀπόλυτη ἀνάγκη σὰν δοῦλοι νὰ σερνόμαστε στὶς ἡδονὲς ποὺ ὀδηγοῦν στὴ φαυλότητα. Ὁργίσθηκες λοιπὸν προφανῶς γιὰ ὅσα διαπράξαμε σὰν μεθυσμένοι καὶ γίναμε ἁμαρτωλοὶ καὶ βέβηλοι, ὥστε καὶ ὅλη ἡ δικαιοσύνη μας, λέγει, νὰ μοιάζει μὲ κουρέλι λερωμένο ἀπὸ τὴν ἐμμηνορρυσία γυναίκας, δηλαδή ποὺ εἶναι ἀκάθαρτη καὶ σιχαμερή. Γιατὶ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ συναντήσομε δικαιοσύνη στοὺς ἕξ αἵματος Ἰσραηλίτες, τώρα μάλιστα μετὰ τὴν ἀσέβειά τους στὸν Χριστό, ποὺ νὰ εἶναι ἁμεμπτη καὶ ἀψεγάδιαστη. Γιατὶ ὅποιοι ἔχουν τὴν καρδιά τους γυμνή τελείως καὶ ἄδεια ἀπὸ τὸ θεῖο καὶ νοητὸ φῶς, πῶς θὰ μποροῦσαν νὰ γνωρίσουν τὸ δρόμο ποὺ ὀδηγεῖ κατ' εὐθείαν στοὺς ἱερὺς νόμους; Ἡ πῶς θὰ μποροῦσαν νὰ εἶναι δίκαιοι στ' ἀλήθεια ὄντας ἀμέτοχοι τῶν εὐαγγελικῶν κηρυγμάτων, ἀπὸ τὰ ὁποῖα μποροῦμε νὰ γνωρίσομε τὴν ὁδὸ τῆς ἀξιόθαύμαστης πολιτείας; Εἶναι λοιπὸν ἀκάθαρτοι, ἔστω κι ἂν φαίνονται ὅτι εἶναι χρηστοὶ καὶ ἐνάρετοι. Κι ἔπρεσαν σὰν φύλλα ἀπὸ τὸ φυτὸ, καὶ δὲν εἶναι καθόλου παράλογο ἂν, παθαίνοντας αὐτό, προσδοκοῦν οἱ δυστυχεῖς νὰ διασκορπισθοῦν παντοῦ. Γιατὶ ἔχουν τὴν καρδιά τους εὐκόλα παρασυρόμενη καὶ περιφερόμενη κατὰ κάποιον τρόπο ἀπὸ κάθε ἄνεμο, καὶ δὲν ὑπάρχει κανένας ἀνάμεσά

18. Ψαλμ. 88, 18.

19. Ψαλμ. 43, 7-8.

γνησίως ἐπικαλεῖσθαι Θεὸν εἰδώς, ἤγουν διὰ μνήμης ἔχων, ὅτι χρὴ τῆς πρὸς αὐτὸν οἰκειότητος ἀντιλαβέσθαι νεανικῶς· πεπτώκαμεν δέ, φασί, πρὸς τοῦτο ταλαιπωρίας, «ὅτι ἀπέστρεψας τὸ πρόσωπόν σου ἀφ' ἡμῶν καὶ παρέδωκας 5 ἡμᾶς διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν». Οὐ γὰρ ἦν εὐπράξαι τοὺς ἀποστροφὴν ὑπομείναντας τὴν παρὰ Θεοῦ, ἀλλ' ἦν πᾶσά πως ἀνάγκη παντὶ περιπείρεσθαι κακῶ τοὺς ταῖς οὕτω πολλαῖς ἁμαρτίαις κατηχθισμένους.

Στίχ 8-9. «Καὶ νῦν, Κύριε, Πατὴρ ἡμῶν σὺ εἶ, ἡμεῖς δὲ 10 πηλός, ἔργα τῶν χειρῶν σου πάντες ἡμεῖς. Μὴ ὀργίζου ἡμῖν σφόδρα, καὶ μὴ ἐν καιρῶ μνησθῆς ἁμαρτιῶν ἡμῶν. Καὶ νῦν ἐπίβλεψον, ὅτι λαός σου πάντες ἡμεῖς, πόλις τοῦ Ἁγίου σου».

Παραιτοῦνται σφόδρα τὸ εἰσάπαν ἀπολισθεῖν τῆς πρὸς 15 αὐτὸν οἰκειότητος. Ἐπειδὴ δὲ διὰ πολλὴν ἁμαρτίαν παρηνέχθησαν εἰς τοῦτο, πλέκουσί πως ἀρίστη τέχνη τὰς λιτάς· οὐ γὰρ ἔχοντες ἐξ ἔργου καὶ ἐξ ἀνωμότητος ζωῆς ἐκδυσαπῆσαι τὸν σώζοντα, ἐφ' ἕτερόν τι βαδίζουσι. Παρακαλοῦσι γὰρ ὡς Δημιουργὸν ποιημάτων ἰδίων θέσθαι τινὰ λόγον, 20 καὶ νεῖμαι φειδῶ τοῖς παρ' αὐτοῦ παρενηνεγμένοις εἰς τὸ εἶναι καὶ ζῆν. «Πατὴρ γὰρ ἡμῶν κεχρημάτικας», φησίν, «ἐσμέν δὲ ἡμεῖς τῶν σῶν ἔργα χειρῶν. Οὐκοῦν μὴ ὀργίζου ἡμῖν σφόδρα». Οὐκ ἄγνοοῦσιν, ὅτι προσκεκρούκασιν, ὁμολογοῦσι δὲ μᾶλλον, ὅτι καὶ δίκης ἀξίους ἑαυτοὺς ἀπέφη- 25 ναν, πεπαρωνηκότες ἀγρίως εἰς τὸν Υἱόν· διὰ τοῦτο μονονουχὶ κολᾶζουσι τὴν λιτὴν, καὶ οὐκ ἐλευθέραν παντελῶς ποιοῦνται τὴν πρόσοδον· βραχὺ δὲ πως τὴν παρρησίαν συστεύλαντες, οὐ τὸ μηδὲ ὅλως ὀργίζεσθαι κατ' αὐτῶν αἰτοῦσιν ἐλεεινῶς τὸν Θεόν, ἀναπλέκεσθαι δὲ μᾶλλον γαληνό- 30 τητι τὸν θυμόν. Ἄξιοι μὲν γὰρ ὀργῆς ὁμολογουμένως, φησίν, οἱ τοῖς οὕτως δεινοῖς ἐνισχημένοι κακοῖς, ἀλλὰ τῆς σῆς

τους πού νά γνωρίζει νά ἐπικαλεῖται γνήσια τόν Θεό, δηλαδή νά ἔχει στό νοῦ του ὅτι πρέπει νά στηρίζεται ἰσχυρά στήν οἰκειότητα πρὸς αὐτόν. Καί πέρασε, λέγει, σέ τέτοια ταλαιπωρία, «ἐπειδὴ ἀπέστρεψες ἀπὸ μᾶς τὸ πρόσωπό σου καὶ μᾶς παρέδωσες στοὺς ἐχθρούς μας ἕξαιτίας τῶν ἁμαρτιῶν μας». Γιατί δὲν ἦταν δυνατὸ νά εὐτυχήσουν αὐτοὶ ποὺ δέχθηκαν τὴν ἀποστροφή ἀπὸ τὸν Θεό, ἀλλ' εἶναι ἀπόλυτη ἀνάγκη νά πέφτουν κατὰ κάποιον τρόπο σὲ κάθε κακὸ οἱ φορτωμένοι ἀπὸ τίς τόσες πολλές ἁμαρτίες τους.

Στίχ. 8-10. «Καὶ τώρα, Κύριε, ἐσὺ εἶσαι ὁ Πατέρας μας, ἐνῶ ὅλοι ἐμεῖς εἴμαστε πηλός, ἔργα τῶν χειρῶν σου. Μὴν ὀργίζεσαι σφόδρα ἐναντίον μας καὶ μὴν θυμηθεῖς κάποτε τίς ἁμαρτίες μας. Καὶ τώρα ρίξε τὸ βλέμμα σου σ' ἐμᾶς, γιατί ὅλοι ἐμεῖς εἴμαστε λαὸς σου, πόλη τοῦ Ἁγίου σου ναοῦ».

Ἄρνούνται μὲ πείσμα ν' ἀπομακρυνθοῦν πλήρως ἀπὸ τὴν οἰκειότητα μαζί του. Ἐπειδὴ ὅμως ἕξαιτίας τῶν πολλῶν ἁμαρτιῶν τους παρασύρθηκαν σ' αὐτό, πλέκουν κατὰ κάποιον τρόπο τίς προσευχές τους μὲ ἄριστη τέχνη. Ἐπειδὴ δὲν μποροῦν νά ἐξιλεώσουν τὸ σωτήρα μὲ ἔργα καὶ ἀμεμπτη ζωὴ, προχωροῦν σὲ κάτι ἄλλο. Παρακαλοῦν δηλαδή σὰν Δημιουργός τους, νά λάβει ὑπ' ὄψη τὰ δημιουργήματά του καὶ νά ἀπονεύει ἔλεος σ' αὐτοὺς πού ἔφερε στήν ὑπαρξὴ καὶ στὴ ζωὴ. Γιατί λένε· «Εἶσαι Πατέρας μας καὶ ἐμεῖς εἴμαστε ἔργα τῶν χειρῶν σου. Μὴν ὀργίζεσαι» λοιπὸν «ὑπέροτρα ἐναντίον μας». Δὲν ἀγνοοῦν ὅτι ἦρθαν σὲ ἀντίθεση πρὸς αὐτόν, ἀλλὰ μᾶλλον ὁμολογοῦν, ὅτι κατέστησαν καὶ ἄξιους γιὰ ποινὴ τοὺς ἑαυτοὺς τους, ἔχοντας φερθεῖ μὲ παραφροσύνῃ ἐναντίον τοῦ Υἱοῦ. Γι' αὐτὸ κατὰ κάποιον τρόπο περιορίζουν τὴν προσευχὴ καὶ δὲν κάνουν ἐντελῶς ἐλεύθερη τὴν παρουσία τους μπροστά του, ἀλλὰ περιορίζοντας κάπως τὴν παρηρησία τους, ζητοῦν ἀπὸ τὸν Θεὸ ἀξιολύπητα, ὄχι νά μὴν ὀργίζεται καθόλου ἐναντίον τους, ἀλλὰ νά ἀναμηνύει τὸν θυμὸ μὲ τὴν πραότητά του. Εἴμαστε, λέγει, ὁμολογουμένως ἄξιοι τῆς ὀργῆς σου ἐμεῖς πού πέρασε σὲ τέτοια δεινὰ, ἀλλὰ θὰ μπορούσε νά καταστεῖ ἄξιο τῆς

ἡμερότητος ἄξιον γένοιτο ἂν τὸ κολοβοῦν ἐφ' ἡμῖν καὶ τὰ ἐκ δικαίας ὀργῆς. «Ἐν καιρῷ» τοίνυν θλίψεως», φησί, «μὴ μνησθῆς τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, ἐννοῶν ὅτι ὁ λαός σου πάντες ἡμεῖς καὶ πόλις τοῦ Ἁγίου σου», τουτέστιν ἐν ἧ τὸ σὸν 5 ἁγίασμα. Σημαίνουνσι δὲ διὰ τούτων τὸν νεῶν.

Στίχ. 10-12. «Ἐγενήθη ἔρημος Σιών, ὡς ἔρημος ἐγενήθη Ἱερουσαλήμ, εἰς κατάραν ὁ οἶκος τὸ ἅγιον ἡμῶν, ἡ δόξα, ἣν εὐλόγησαν οἱ πατέρες ἡμῶν, ἐγενήθη πυρίκανστος, καὶ πάντα τὰ ἔνδοξα συνέπεσε. Καὶ ἐπὶ πᾶσι 10 τούτοις ἠνέσχου, Κύριε, καὶ ἐσιώπησας καὶ ἐταπεινώσας ἡμᾶς ἕως σφόδρα».

Τὰς ἐν ψυχῇ ζημίας προαπαγγεΐλαντες καὶ ὅτι γέγονασι ταῖς ἁμαρτίαις εὐάλωτοι προηγορευκότες, εὐπαράφοροί τε καὶ φύλλων δίκην ὑπὸ παντὸς πνεύματος τῆδέ τε κἀκεῖσε 15 διαρῥυπτούμενοι, διαμνημονεύουσι λοιπὸν καὶ τῶν ἔξωθεν αὐτοῖς ἐπενηνεγμένων συμφορῶν· εἰκόσιν δὲ τὴν τῶν Ἱεροσολύμων πόρθησιν ὀλοφύρεσθαι καὶ τὸν ἐμπρησμόν τοῦ ναοῦ· μετὰ γάρ τοι τὸν τοῦ Σωτῆρος σταυρὸν ταυτὶ δὴ πάντα τετέλεσται· «Ἐρημος δὲ οὖν ἐγενήθη ἡ Σιών», φησίν, ἡ δια- 20 πρεπῆς οὕτω καὶ διαδόητος καὶ πολυανδροῦσα ποτέ. «Γέγονε δὲ καὶ εἰς κατάραν τὸ ἅγιον ἡμῶν»· τὸ δέ, «κατάραν» φασίν ἀντὶ τοῦ, εἰς κατάρρησιν καὶ λοιδορίαν τοῖς οὐκ εἰδόσι Θεόν· οἱ γὰρ τῶν δαιμόνων θεραπευταὶ πασχόντων ἁγίων, ἠγουν τῶν καθ' ὄντιναοῦν τρόπον ἀνακειμένων Θεῷ, πλατὺ 25 γελῶσι καὶ κατεπαίρονται καὶ τὴν τοῦ σώζοντος αὐτοῦ διασύρουσι δόξαν. Οἶονται γὰρ ἴσως τὴν αὐτοῦ χεῖρα παθεῖν τὸ μὴ ἰσχύσαι σώζειν αὐτούς, καὶ οὐκ ἐννοοῦσιν, ὅτι πεπτῶκασι ὑπὸ δίκην πεπραχότες τινὰ τῶν ἀπαδόντων αὐτῷ.

«Εἰς κατάραν» τοίνυν «ὁ οἶκος τὸ ἅγιον ἡμῶν». Ἅγιος 30 γὰρ ἦν παρ' αὐτοῖς ὁ ναός, γέγονε δὲ καὶ πυρίκανστος, φησίν, ὁ διὰ φωνῆς τῶν ἁγίων πατέρων, ὥστε περιφανῆς καὶ ἀοίδιμος προαπηγγελμένος· συμπεπτωκέναι δὲ φασὶ πάν-

ἀγαθότητάς σου τὸ νὰ ἐλαττώσεις τὴ δίκαια ὀργή σου ἐναντίον μας. «Τὴν ὥρα» λοιπὸν, λέγει, «τῆς θλίψης μας, μὴ θυμηθεῖς τὶς ἁμαρτίες μας», σκεπτόμενος «ὅτι ὅλοι ἐμεῖς εἴμαστε ὁ λαὸς σου καὶ ἡ πόλις τοῦ Ἁγίου σου», δηλαδή πόλις στὴν ὁποία ὑπάρχει τὸ ἁγίασμά σου. Μὲ αὐτὰ ὑποδηλώνουν τὸ ναό.

Στίχ. 10-12. «Ἡ Σιών ἐρημώθηκε, ἡ Ἱερουσαλήμ ἔγινε ὅμοια μὲ ἔρημο, παραδόθηκε στὴν κατάρα ὁ ναὸς, τὸ ἱερό καὶ ἡ δόξα μας, τὴν ὁποία δόξασαν οἱ πατέρες μας, τὴν κατέφαγε ἡ φωτιά, καὶ ὅλα ὅσα ἀποτελοῦσαν τὴν δόξα μας ἔγιναν σωρός. Καὶ ὅλα αὐτὰ τὰ ἀνέχθηκες, Κύριε, καὶ σιώπησες καὶ μᾶς ταπείνωσες σὲ σημεῖο ἐξουδένωσης».

Ἐφοῦ ἀνακοίνωσαν προηγουμένως τὶς ψυχικὲς ζημιές καὶ προανήγγειλαν ὅτι ἔγιναν εὐκόλα θύματα τῶν ἁμαρτιῶν, εὐκόλα παρασυρόμενοι καὶ μεταφερόμενοι σάν τὰ φύλλα ἀπὸ κάθε ἄνεμο ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, ἀναφέρουν στὴ συνέχεια καὶ τὶς συμφορὲς ποὺ ἔπεσαν ἐπάνω τους ἀπ' ἔξω. Φαίνονται ὅτι θρηνοῦν τὴν ἄλωση τῶν Ἱεροσολύμων καὶ τὸν ἐμπρησμό τοῦ ναοῦ. Γιατὶ μετὰ τὴ σταύρωση τοῦ Σωτῆρα ἔγιναν ὅλα αὐτά. «Ἐρημώθηκε λοιπὸν ἡ Σιών», λέγει, ἡ τόσο λαμπρὴ καὶ ξακουστὴ καὶ πολυάνθρωπη κάποτε. «Ἐγινε ἐπίσης κατάρα τὸ ἱερό μας»· τὸ «κατάρα» βέβαια τὸ λένε ἀντὶ τοῦ, πρὸς κατηγορία καὶ ἐμπαιγμὸ ἐκείνων ποὺ δὲν γνωρίζουν τὸν Θεό. Γιατὶ οἱ λατρευτὲς τῶν δαιμόνων, ὅταν ὑποφέρουν οἱ ἅγιοι, ἢ ἐκεῖνοι ποὺ κατὰ ὁποιονδήποτε τρόπο στηρίζονται στὸν Θεό, γελοῦν πλατιά καὶ κυριεύονται ἀπὸ ἔπαρση, καὶ διασύρουν τὴ δόξα ἐκείνου ποὺ τοὺς σώζει. Γιατὶ νομίζουν ἴσως ὅτι τὸ χέρι του δὲν θὰ μπορέσει νὰ τοὺς σώσει, καὶ δὲν σκέπτονται ὅτι τιμωρήθηκαν, ἐπειδὴ ἔπραξαν κάποια ἀπὸ αὐτὰ ποὺ δὲν εἶναι ἀρεστὰ σ' αὐτὸν.

«Ἐγινε κατάρα» λοιπὸν «ὁ ναὸς ὁ ἅγιός μας». Γιατὶ ἦταν ἅγιος γι' αὐτοὺς ὁ ναὸς καὶ ἔγινε καὶ τροφή τῆς φωτιᾶς, λέγει, αὐτὸς ποὺ διακηρύχθηκε ἀπὸ τοὺς ἁγίους πατέρες ὡς περίλαμπρος καὶ αἰώνιος, ἀλλὰ καὶ ἔπεσαν, λέγει, μαζὶ ὅλα ὅσα ἀπο-

τα τὰ ἔνδοξα· σέβασμα γὰρ ἦν ὅλως οὐδὲν τῶν ἐν τῷ θείῳ
 ναῶ κειμένων σκευῶν ἱερῶν, τοῖς διαρπάζουσιν αὐτὰ καὶ
 καταπιμπρᾶσιν· «Ἡνέσχου» δέ, φησὶν, «ἐπὶ πᾶσι τούτοις,
 καὶ κατεσίγησας καὶ κατεκόμισας ἡμᾶς ἕως ἐδάφους». Ἐ-
 5 πειδὴ γὰρ ἀποσοβῆσαι δυνάμενος τῶν πολεμίων τὴν ἔφο-
 δον, συγκεχώρηκεν ἰσχυῖσαι καὶ καταδραμεῖν καὶ αὐτοῦ
 τοῦ νεώ, διατεκμαίρονται λοιπόν, ὅτι παρεώρανται δι' ὀρ-
 γήν, καὶ ἁμαρτιῶν ἐπίχειρα τὴν ἐπ' αὐτοῖς δὴ τούτοις σι-
 γὴν ἐσχήκασιν. ἜϞ γὰρ ἐνὸν εὐκόλως ἀποστῆσαι τὴν
 10 ὕδριν, εἶτα τοῦτο μεθεῖς καὶ προελθεῖν εἰς πέρας ἐφιεῖς τὰ
 δεινά, δῆλος ἂν εἴη δῆπουθεν δριμεῖαν αὐτοῖς ἐπιστάξας
 ὀργήν, ὡς καὶ δόξης ἰδίας ὑπεριδεῖν, καὶ ἀνασχέσθαι γέλω-
 τος ἐχθρῶν, ὅταν ἐκβαίνη καλῶς τὸ ἐκτιννῦναι δίκας τοὺς
 οἷς ἂν πρόποι κολάζεσθαι διὰ πολλὴν ἁμαρτίαν.

15 ΚΕΦ. 65, στίχ 1-2. «Ἐμφανῆς ἐγενόμην τοῖς ἐμὲ μὴ ζη-
 τοῦσιν, εὐρέθην τοῖς ἐμὲ μὴ ἐπερωτῶσιν. Εἶπα· Ἴδου εἰ-
 μὶ τῷ ἔθνει, οἱ οὐκ ἐπεκαλέσαντο τὸ ὄνομά μου. Ἐξεπέ-
 τασα τὰς χεῖράς μου ὅλην τὴν ἡμέραν πρὸς λαὸν ἀπει-
 θοῦντα καὶ ἀντιλέγοντα, οἱ οὐκ ἐπορεύθησαν ὁδῷ ἀλη-
 20 θείας, ἀλλὰ ὀπίσω τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν».

Ἀναγκαίως τοῖς ἤδη προειρημένοις ἐπιφέρεται ταῦτα.
 Ἐπειδὴ γὰρ ἔφασκον· «Τί ἐπλάνησας ἡμᾶς, Κύριε, ἀπὸ τῆς
 ὁδοῦ σου, ἐσκλήρυνας ἡμῶν τὰς καρδίας τοῦ μὴ φοβεῖσθαί
 σε», προσεπήγαγον δέ, ὅτι «Ἐγενήθη ἔρημος Σιών, ὡς
 25 ἔρημος ἐγενήθη Ἱερουσαλήμ, εἰς κατάραν ὁ οἶκος ὁ ἅγιος
 ἡμῶν», λοιπὸν ἀναγκαίως τὸ αὐτοῦ πρόσωπον εἰσδέθηκε
 τοῦ Χριστοῦ, τὰς αἰτίας ὥσπερ ἀπαγγέλλων, ἐφ' αἷς εἰκό-
 τως ταυτὶ πεπονθότες, οὐχ ἑαυτοῖς μᾶλλον ἐπιγράφουσι
 τὰς αἰτίας, ἐγκαλοῦσιν ὥσπερ τῷ τὴν ἰσόρροπον αὐτοῖς
 30 ἐπάγοντι δίκην. «Ἐμφανῆς γὰρ γέγονα», φησί, «καὶ τοῖς
 ἐμὲ μὴ ζητοῦσιν, εὐρέθην τοῖς ἐμὲ μὴ ἐπερωτῶσιν»· αὐτό-

τελοῦσαν τὴ δόξα τους· γιατί κανένα ἀπολύτως ἀπὸ τὰ ἱερὰ σκεύη πού ὑπῆρχαν μέσα στὸν θεῖο ναὸ δὲν ἦταν σεβαστὸ ἀπὸ ἐκείνους πού τὰ διάρπαζαν καὶ τὰ κατέκαιαν. «Καὶ ὅμως τὰ ἀνέχθηκες», λέγει, «ὄλα αὐτὰ καὶ σιώπησες καὶ μᾶς ταπεινώσες ὡς τὸ χῶμα». Ἐπειδὴ δηλαδή, ἐνῶ μπορούσε νὰ ἐμποδίσει τὴν ἐπίθεση τῶν ἐχθρῶν, ἐπέτρεψε νὰ ὑπερισχῶσουν καὶ νὰ ἐπιτεθοῦν καὶ στὸν ἴδιο τὸ ναό, συμπεραίνουν λοιπὸν ὅτι παραθεωρήθηκαν ἕξαιτίας τῆς ὀργῆς του καὶ ἡ σιγή του γιὰ ὄλα αὐτὰ ἀποτελοῦσε τιμωρία γιὰ τὶς ἁμαρτίες τους. Γιατί αὐτὸς πού τοῦ ἦταν εὐκόλο νὰ ἐμποδίσει τὴν ὕβρη καὶ τὸ παρέλειψε καὶ ἐπέτρεψε νὰ πραγματοποιηθοῦν τὰ δεινὰ, εἶναι ἀσφαλῶς φανερό ὅτι ἐκδήλωσε ἐναντίον τους δριμύτατη ὀργή, ὥστε καὶ τὴ δική του δόξα νὰ παραβλέψει, καὶ τὸν περίγελο τῶν ἐχθρῶν ν' ἀνεχθεῖ, τὴ στιγμή πού προχωρεῖ ὀρθὰ καὶ ἐπιβάλλει τιμωρία σὲ ἐκείνους πού πρέπει νὰ τιμωρηθοῦν ἕξαιτίας τῶν πολλῶν ἁμαρτιῶν τους.

ΚΕΦ. 65. στίχ. 1-2. «Ἐγὶνα φανερός σὲ ἐκείνους πού δὲν μεζητοῦσαν, καὶ με βρῆκαν αὐτοὶ πού δὲν ρωτοῦσαν γιὰ μένα. Εἶπα· Νὰ, ἐγὼ εἶμαι μέσα στὸ ἔθνος πού δὲν ἐπικαλέσθηκαν τὸ ὄνομά μου. Ὅλη τὴ μέρα ἄπλωνα τὰ χέρια σὲ λαὸ ἀνυπάκουο καὶ ὄλο ἀντιρρήσεις, οἱ ὅποιοι δὲν βιάδισαν τὸ δρόμο τῆς ἀλήθειας, ἀλλὰ ἔτρεχαν πίσω ἀπὸ τὶς ἁμαρτίες τους».

Ἀναγκαῖα προσθέτονται αὐτὰ σὲ ὅσα ἤδη εἰπώθηκαν. Ἐπειδὴ δηλαδή ἔλεγαν, «Γιατί μᾶς παραπλάνησες, Κύριε, καὶ θγήκαμε ἀπὸ τὸ δρόμο σου καὶ σκλήρυνες τὶς καρδιές μας ὥστε νὰ μὴ σὲ φοβόμαστε»²⁰, καὶ πρόσθεταν, «Ἡ Σιών ἐρημώθηκε καὶ ἔγινε σὰν ἔρημος ἢ Ἱερουσαλήμ, καὶ κατέστη κατάρρα ὁ ναὸς ὁ ἅγιος μας»²¹, κατ' ἀνάγκη στὴ συνέχεια παρουσιάσθηκε τὸ πρόσωπο τοῦ ἴδιου τοῦ Χριστοῦ, ἀναγγέλλοντας κατὰ κάποιον τρόπο τὶς αἰτίες, γιὰ τὶς ὁποῖες εὐλόγα ἔπαθαν ὄλα αὐτὰ, γιὰ τὰ ὁποῖα δὲν ἀποδίδουν τὶς αἰτίες στὸν ἑαυτό τους, ἀλλὰ κατηγοροῦν ἐκεῖνον πού τοὺς ἐπέβαλε τὴν ἀντίστοιχη τιμωρία. Γιατί λέγει· «Ἐγὶνα φανερός καὶ σὲ ἐκείνους πού δὲν με ἀναζητοῦσαν, καὶ βρέθηκα ἀπὸ αὐτοὺς πού

μολος γὰρ ὁ Σωτὴρ εἰστρέχων ἐν ταῖς συναγωγαῖς, «ἐδίδα-
 σκεν αὐτοὺς κηρύσσων τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας καὶ
 θεραπεύων πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν ἐν τῷ λαῷ»,
 καθὰ γέγραπται. Τί γὰρ οὐ πέπρακται παρ' αὐτοῦ τῶν ἐπέ-
 5 κεινα καὶ λόγου καὶ θαύματος; Ἀπηλλάττοντο λεπροί, καὶ
 χειρὸς ἀφή καὶ νεύματι τῷ θεοπροπεῖ ἠγέρθησαν ἐκ μνη-
 μάτων νεκροί, τυφλοὶ τὸ τριπόθητον ἐδέχοντο φῶς, ἀνε-
 σκίρτησαν ὡς ἔλαφοι τῷ ποδὶ λελωθήμενοι. Καὶ γοῦν τοῖς
 ταῦτα τεθεαμένοις ἔφασκεν ὁ Χριστός· «Εἰ οὐ ποιῶ τὰ ἔρ-
 10 γα τοῦ Πατρὸς μου, μὴ πιστεύετε μοι, εἰ δὲ ποιῶ, κἂν ἐμοὶ
 μὴ πιστεύητε, τοῖς ἔργοις μου πιστεύσατε». «Εἶπον» τοί-
 νυν, φησὶν, «Ἐγὼ εἶμι τῷ ἔθνει, οἱ οὐκ ἐκάλεσαν τὸ ὄνομά
 μου»· εὐρίσκεται γὰρ ποτὲ μὲν λέγων, «Ἐγὼ εἶμι τὸ φῶς
 τοῦ κόσμου», ποτὲ δὲ πάλιν, «Εἴ τις διψᾷ, ἐρχέσθω πρὸς με
 15 καὶ πινέτω. Ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, καθὼς εἶπεν ἡ Γραφή, πο-
 ταμοὶ ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ ῥεύσουσιν ὕδατος ζῶντος»·
 ἀλλ' οὐκ ἤθελον ἐπικαλεῖσθαι τὸ ὄνομα αὐτοῦ, καίτοι δι-
 αρρήδην τὸ «Ἐγὼ εἶμι» λέγοντος πλεισταχοῦ.

Ὅτι δὲ γεγόνασιν ἀνουθέτητοι καὶ ἐν ἴσῳ τάχα που
 20 τοῖς οὐκ ἔχουσιν ὧτα σκληροί τε καὶ ἀπειθεῖς, διαδείκνυσι
 λέγων, ὅτι «Ἐξεπέτασα τὰς χεῖράς μου πρὸς λαὸν ἀπειθοῦν-
 τα καὶ ἀντιλέγοντα»· κατειθίσμεθα γὰρ αἰείτως τοῖς ἀνηκό-
 οῖς προσδιαλεγόμενοι μετὰ βοῆς τὰς χεῖρας ἀπλοῦν, καὶ
 πλείστην ὄσσην κατ' αὐτῶν ποιεῖσθαι τὴν ἐπίπληξιν· «ἀλλ'
 25 οὐκ ἐπορεύθησαν», φησὶν, «ὁδῷ ἀληθινῇ». Παρεδέξαντο
 γὰρ οὐδαμῶς τὸ σωτήριον κήρυγμα, «εἶποντο δὲ μᾶλλον
 ταῖς ἐαυτῶν ἁμαρτίαις», τουτέστιν ἀσχέτῳ φορᾷ κατεφέρον-
 το πρὸς ἀτημελῆ καὶ ἐκνομωτάτην ζωὴν, δίκης τε αὐτοῖς
 καὶ ὀλέθρου πρόξενον. Τοῦτο πάλιν ὁ Σωτὴρ αὐτοῖς εὐρί-
 30 σκεται λέγων· «Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐὰν μὴ πιστεύσητε, ὅτι
 ἐγὼ εἶμι, ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν ἀποθανεῖσθε». Ἀντε-

δὲν ρωτοῦσαν γιὰ μένα». Πράγματι αὐτόκλητος ὁ Σωτήρας τρέχοντας στὶς Συναγωγές, «δίδασκε κηρύσσοντας τοὺς τὸ εὐαγγέλιο τῆς βασιλείας καὶ θεραπεύοντας κάθε νόσο καὶ κάθε ἀδυναμία τοῦ λαοῦ»²², ὅπως ἔχει γραφεῖ. Τί δηλαδή δὲν ἐπιτελέσθηκε ἀπὸ αὐτὸν ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ βρίσκονται πέρα καὶ ἀπὸ τὸ λόγο καὶ ἀπὸ τὸ θαῦμα; Λεπροὶ ἀπαλλάσσονταν ἀπὸ τὴν λέπρα, καὶ μὲ τὴν ἀφή τοῦ χειροῦ του καὶ μὲ τὸ θεϊκό του νεῦμα σηκώθηκαν νεκροὶ ἀπὸ τὰ μνήματα, τυφλοὶ δέχθηκαν τὸ πολυπόθητο φῶς, χωλοὶ σκίρτησαν σὰν ἐλάφια²³. Σ' αὐτοὺς λοιπὸν ποὺ εἶδαν αὐτὰ τὰ θαύματα ὁ Χριστὸς ἔλεγε· «Ἄν δὲν κάνω τὰ ἔργα τοῦ Πατέρα μου, μὴν πιστεύετε σ' ἐμένα· ἂν ὅμως τὰ κάνω, καὶ ἂν ἀκόμα δὲν πιστεύετε σ' ἐμένα, πιστέψτε στὰ ἔργα μου»²⁴. «Εἶπα» λοιπὸν λέγει· «Ἐγὼ βρίσκομαι μέσα στὸ ἔθνος ἐκείνων ποὺ δὲν ἐπικαλέσθηκαν τὸ ὄνομά μου». Γιατὶ τὸν βρίσκομε νὰ λέγει ἄλλοτε, «Ἐγὼ εἶμαι τὸ φῶς τοῦ κόσμου»²⁵, καὶ ἄλλοτε πάλι· «Ἄν κάποιος διψᾷ, ἅς ἔρχεται σ' ἐμένα καὶ ἅς πίνει. Αὐτὸς ποὺ πιστεύει σ' ἐμένα, ὅπως εἶπε ἡ Γραφή, ποταμοὶ ζωντανοῦ νεροῦ θὰ ρεῦσουν ἀπὸ τὴν κοιλιά του»²⁶. Ἀλλὰ δὲν ἤθελαν νὰ ἐπικαλοῦνται τὸ ὄνομά του, μολονότι λέγει ὀλοκάθαρα σὲ πολλὰ μέρη, «Ἐγὼ εἶμαι».

Ὅτι ὅμως δὲν δέχονταν συμβουλές καὶ ἦταν ἐξίσου μ' αὐτοὺς ποὺ δὲν ἔχουν αὐτιά, σκληροὶ καὶ ἀνυπάκουοι, τὸ δείχνει λέγοντας «Ἄπλωσα τὰ χέρια μου σὲ λαὸ ἀπειθαρχο καὶ ὄλο ἀντιρρήσεις»· γιατί συνηθίζομε πάντοτε μιλώντας σὲ ἀνθρώπους ποὺ δὲν ἀκοῦνε δυνατὰ ν' ἀπλώνομε τὰ χέρια μας καὶ νὰ τοὺς ἐπιπλήττομε ὅσο περισσότερο γίνεται· ἄλλα, λέγει, «δὲν βιάδισαν τὸν ἀληθινὸ δρόμο». Γιατὶ δὲν ἀποδέχθηκαν καθόλου τὸ κήρυγμα τῆς σωτηρίας, ἀλλὰ μᾶλλον «ἀκολουθοῦσαν τὶς ἁμαρτίες τους», δηλαδή μὲ ἀσυγκράτητη φόρα καταφέρονταν σὲ ἀτημέλητη καὶ τελείως παράνομη ζωὴ, πρόξενο σ' αὐτοὺς τιμωρίας καὶ ὀλέθρου. Βρίσκεται πάλι ὁ Σωτήρας νὰ λέγει αὐτὸ σ' αὐτούς· «Σᾶς βεβαιώνω, ἂν δὲν πιστέψετε ὅτι ἐγὼ εἶμαι, θὰ πεθάνετε μέσα στὶς ἁμαρτίες σας»²⁷.

25. Ἰω. 8, 12.

26. Ἰω. 7, 37-38.

27. Ἰω. 8, 24.

πράττοντο γὰρ νουθετούμενοι, παρήγγειλον δὲ καὶ τοῖς ὑπὸ χεῖρα λέγοντες· «Δαιμόνιον ἔχει καὶ μαίνεται, τί αὐτοῦ ἀκούετε;». Ναὶ μὴν κάκεινο πρὸς τούτῳ βοῶντες· «Περὶ καλοῦ ἔργου οὐ λιθάζομέν σε, ἀλλὰ περὶ βλασφημίας, ὅτι σύ, 5 ἄνθρωπος ὢν, ποιεῖς σεαυτὸν Θεόν».

Στίχ. 3-5. «Ὁ λαὸς οὗτος ὁ παροξύνων με, ἐνώπιον ἐμοῦ αὐτοὶ διὰ παντός θυσιάζουσιν ἐν τοῖς κήποις καὶ θυμιῶσιν ἐν τοῖς πλίνθοις τοῖς δαιμονίοις, ἃ οὐκ ἔστι. Καὶ ἐν τοῖς μνήμασι καὶ ἐν τοῖς σπηλαίοις κοιμῶνται δι' ἐνύ- 10 πνια, οἱ ἐσθίοντες κρέα ὕεια καὶ ζωμὸν θυσιῶν, μεμολυσμένα πάντα τὰ σκεύη αὐτῶν· οἱ λέγοντες, Πόρρω ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι καθαρὸς εἰμι, μὴ ἐγγίσης μοι. Οὗτος ὁ καπνὸς τοῦ θυμοῦ μου, πῦρ καίεται ἐν αὐτῷ πάσας τὰς ἡμέ- ρας».

15 Ἄνοσίους ὄντας ἐλέγχει τοὺς ἐξ Ἰσραήλ, καὶ οὗτι που μόνον κατὰ τὸν τῆς ἐπιδημίας καιρὸν, ἀλλὰ γὰρ ἄνωθεν καὶ οἶον ἐκ ρίζης καὶ ἐκ πατέρων οἱ τὸν θεῖον αὐτοῦ παρωσάμενοι νόμον καὶ μονονουχὶ τὸ ἐρῶσθαι φθάσαντες ταῖς 20 διὰ Μωσέως ἐντολαῖς, λελατρεύκασιν εἰδώλοις καὶ τεθύκασι τοῖς ψευδωνύμοις θεοῖς καὶ πνευμάτων ἀκαθάρτων γεγόνασι θεραπευταί. Οὗτος ὁ λαὸς αἰεὶ γέγονε, φησί, παροξύνων με. Τεθύκασι γὰρ ἀκαταλήκτως, τουτέστιν ἐν χρόνοις μακροῖς, ἐνώπιόν μου. Εἶτα πῶς ἦν δύνασθαι λαθεῖν αὐτούς, καίτοι πάντα ἐφορῶντος Θεοῦ; Ἔφη γὰρ που καὶ 25 δι' ἐνὸς τῶν ἁγίων προφητῶν· «Θεὸς ἐγγίζων ἐγὼ εἰμι, λέγει Κύριος, καὶ οὐχὶ Θεὸς πόρρωθεν· μὴ ἀπ' ἐμοῦ κρουθήσεται τι;». Οὐκοῦν εἰ μηδὲν ἀπ' αὐτοῦ κρούπτεται, πῶς ἂν ἔλαθον τινὲς θυμιῶντες ἐν κήποις, ἤγουν ἐν δρυμοῖς, ὄρεσί τε καὶ νάπαις; Τί οὖν ἄρα τὸ «ἐνώπιόν μου» δηλοῖ; ἀντὶ τοῦ, 30 καὶ εἰς αὐτὸν τὸν ἀφιερωθέντα μοι νεών. Ἔφη γὰρ τοι τοι-

28. Ἰω. 10, 20.

29. Ἰω. 10, 33.

Γιατί ἀντιδρουσαν δεχόμενοι συμβουλές του καὶ παρήγγελλον καὶ στοὺς ἐξουσιαζόμενους ἀπὸ αὐτοὺς λέγοντας· «Ἔχει δαιμόνιο καὶ εἶναι μανιακός, τί τὸν ἀκοῦτε;»²⁸. Ἔλεγαν ἐπίσης μαζὶ μ' αὐτὸ καὶ ἐκεῖνο· «Δὲν σὲ λιθοβολοῦμε γιὰ καλὸ ἔργο, ἀλλὰ γιὰ τὴ βλασφημία σου· γιατί, ἐνῶ εἶσαι ἄνθρωπος, κάνεις τὸν ἑαυτό σου Θεό;»²⁹.

Στίχ. 3-5. «Ὁ λαὸς αὐτὸς μὲ παροργίζει, θυσιάζοντας πάντοτε ἐνώπιόν μου κάτω ἀπὸ τὰ δένδρα στὰ ἄλση καὶ προσφέρουν σὲ βωμοὺς πλίνθινους θυμιάματα στὰ δαιμόνια, ποὺ εἶναι ἀνύπαρκτα. Κοιμοῦνται στὰ μνήματα καὶ στὰ σπήλαια γιὰ νὰ δοῦν ὄνειρα, καὶ αὐτοὶ ποὺ τρώνε κρέατα χοιρινὰ καὶ ζουμὸ ἀπὸ θυσίες καὶ ὅλα τὰ σκεύη τους εἶναι μολυσμένα, λένε στοὺς ἄλλους, Σταθεῖτε μακριὰ, γιατί εἶμαι καθαρός, μὴ μὲ πλησιάσεις. Αὐτὸς εἶναι ὁ καπνὸς τοῦ θυμοῦ μου ποὺ καίει σὰν φωτιὰ κάθε μέρα».

Ἐλέγχει τοὺς Ἰσραηλιῖτες ὅτι εἶναι ἀνόσιοι, καὶ ὄχι μόνο κατὰ τὸν καιρὸ τῆς ἐπιδημίας του, ἀλλὰ ἀπὸ παλαιὰ καὶ κατὰ κάποιον τρόπο ἀπὸ τὴ ρίζα τους καὶ τοὺς πατέρες τους, οἱ ὁποῖοι, ἀπωθώντας τὸ θεῖο νόμο του καὶ ἀποχαιρετώντας κατὰ κάποιον τρόπο τὶς ἐντολές τοῦ Μωϋσῆ, προσκύνησαν εἰδωλα καὶ πρόσφεραν θυσία σὲ ψευδοθεοὺς καὶ ἔγιναν προσκυνητὲς ἀκάθαρτων πνευμάτων. Αὐτὸς ὁ λαὸς πάντοτε, λέγει, μὲ παροργίζει. Γιατί θυσιάζουν ἀσταμάτητα, δηλαδή μακροχρόνια, μπροστὰ στὰ μάτια μου. Κι ἔπειτα πῶς ἦταν δυνατὸ νὰ διεφύγουν αὐτοὶ, μολονότι βέβαια ὁ Θεὸς βλέπει τὰ πάντα; Γιατί εἶπε κάπου καὶ μέσω ἑνὸς ἀπὸ τοὺς ἁγίους προφῆτες· «Ἐγὼ εἶμαι Θεὸς ποὺ βρίσκομαι κοντά, λέγει ὁ Κύριος, καὶ ὄχι Θεὸς ποὺ βρίσκεται μακριά· μήπως μπορεῖ νὰ κρυφθεῖ κάτι ἀπὸ μένα;»³⁰. Ἄν λοιπὸν δὲν μπορεῖ νὰ κρυφθεῖ τίποτε ἀπὸ αὐτόν, πῶς θὰ διέφευγαν κάποιοι θυμιάζοντας σὲ κήπους, ἤτοι σὲ δάση, σὲ βουνὰ καὶ σὲ κοιλάδες; Ἄρα λοιπὸν τί σημαίνει τὸ «ἐνώπιόν μου»; Λέγεται ἀντὶ τοῦ, καὶ σ' αὐτόν τὸ ναὸ ποὺ ἀφιερώθηκε σὲ μένα. Γιατί ἔχει πεῖ κάτι τέτοιο καὶ μὲ τὴ φωνὴ τοῦ

30. Ἱερ. 23, 23-24.

οὔτον καὶ διὰ φωνῆς Ἰερεμίου περὶ τῆς Ἱερουσαλήμ· «Τί ἠγαπημένη ἐν τῷ οἴκῳ μου ἐποίησε βδέλυγμα,»· Βδέλυγμα δὲ τὸ εἶδωλον ὀνομάζειν ἔθος τοῖς ἱεροῖς Γράμμασιν.

Οὐκοῦν κατ' ὀφθαλμοὺς ἐμοὺς «θυμιῶσι», φησί, «καὶ
5 ἐν τοῖς κήποις», τουτέστιν ἐν ὄρεσιν, ὡς ἔφην, «ὑποκάτω
δρυὸς καὶ λεύκης καὶ δένδρου συσκιάζοντος», κατὰ τὸ γε-
γραμμένον. Ἔθνον δέ, κατὰ τὸ εἶκόσ, τοῖς Ἑλλήνων ἀκο-
λουθήσαντες θυμοῖς, δαίμοσι τισίν, ἃς νύμφας ἐκεῖνοι κα-
λοῦσιν, ἀμαδρυνάδας καὶ ὄρειάδας· ἀλλ' οὐκ εἰσι, φησίν,
10 οὐχ ὅτι μὴ ὑπάρχουσιν οἱ ἀλιτήριοι δαίμονες, ἀλλ' ὅτι θεοὶ
μᾶλλον οὐκ εἰσι, κατὰ γε τὰς τῶν θυόντων αὐτοῖς ὑπονοί-
ας Ἔθνον δὲ καὶ ἐν μνήμασι καὶ ἐν σπηλαίοις, νεκρομαν-
τείας τὰς καλουμένας ἐπιτηδεύοντες κατὰ τὸ εἶκόσ Ἐκοι-
μῶντο δὲ καὶ ἐν μνήμασιν, ὀνειροπομπεῖοις τισὶ καὶ φᾶ-
15 σμασιν ἀπατώμενοι καὶ τῶν ἐσομένων πολυπραγμονοῦντες
τὴν γνῶσιν. Τοιαῦτα γὰρ πῶς εἰσι τῆς τῶν Ἑλλήνων ἀνο-
σιότητος τὰ εὐρήματα.

Ὅτι δὲ καὶ τὴν τοῦ νόμου πεπατήκασιν ἐντολήν, δια-
δείκνυσιν εἰπών, «Ἐσθίοντες κρέα ὕεια»· ἀπείρητο γὰρ τὰ
20 τοιάδε τοῖς ἐξ Ἰσραήλ· ἐξερρόφουν δὲ καὶ ζωμοὺς θυσιῶν,
ἀπάσης ἀκαθαρσίας ἀναπιμπλάμενοι καὶ δυσσαπότηριπτον
ἔχοντες μολυσμόν· εἶτα νομίζοντες, ὅτι καὶ εἰς λῆξιν ἀπά-
σης ἐληλάκασιν καθαρότητος, ὥστε καὶ λέγειν τοῖς ἐγγύς εἶ-
ναι θέλουσιν αὐτῶν «Πόρρω ἀπ' ἐμοῦ, μὴ ἐγγίσης μοι, ὅτι
25 καθαρὸς εἶμι». Οἱ γὰρ πονηροὶ καὶ ἀκάθαρτοι δαίμονες
ἀναπεύθουσι φρονεῖν τοὺς προσκυνοῦντας αὐτοῖς, ὅτι πάν-
τα δρῶντες, καὶ τὰ πέρα νόμου καὶ πάσης ἐπιεικειᾶς, μᾶλ-
λον δὲ τὰ εἰς ἄκρον ἠκοντα μολυσμοῦ, ἔσονται καθαροί,
δαδὸς ἀφθείσης παρ' [ίσως, ἐπ'] αὐτοῖς, καὶ κύκλω πυρὸς
30 περιθέοντες, ἢ τάχα πού καὶ ὕδατος ῥαντισμοῦ καὶ μυθο-
λογίας γραοπρεποῦς ἐπαδομένης αὐτοῖς Ἀλλὰ ταυτὶ σύμ-

Ἰερεμία γιὰ τὴν Ἱερουσαλήμ· «Γιατὶ ἡ ἀγαπημένη μου κατασκευάσε καὶ ἔστησε βδέλυγμα τὸ ναὸ μου»³¹. Βδέλυγμα εἶναι συνήθεια τῆς ἁγίας Γραφῆς νὰ ὀνομάζει τὸ εἶδωλο.

Μπροστὰ στὰ μάτια μου λοιπὸν, λέγει, «προσφέρουν θυμίαμα καὶ μέσα στοὺς κήπους», δηλαδή στὰ ὄρη, ὅπως εἶπα, «κάτω ἀπὸ δρυὶ καὶ λεύκη καὶ δένδρο σκιερὸ»³², σύμφωνα μὲ αὐτὸ ποὺ ἔχει γραφεῖ. Θυσίαζαν βέβαια, ὅπως εἶναι φυσικὸ, ἀκολουθώντας τὶς συνήθειες τῶν Ἑλλήνων, σὲ κάποιους δαίμονες, τοὺς ὁποίους ἐκεῖνοι ὀνομάζουν νύμφες ἀμαδρυάδες καὶ ὀρειάδες, ἀλλὰ «δὲν ὑπάρχουν», λέγει· ὄχι ὅτι δὲν ὑπάρχουν οἱ πανοῦργοι δαίμονες, ἀλλὰ μᾶλλον ὅτι δὲν εἶναι θεοί, ὅπως πιστεύουν αὐτοὶ ποὺ κάνουν τὶς θυσίες. Θυσίαζαν καὶ στὰ μνήματα καὶ στὰ σπήλαια, τελώντας, ὅπως ἦταν φυσικὸ, τὶς λεγόμενες νεκρομαντεῖες. Κοιμοῦνταν ἐπίσης στὰ μνήματα ἐξαπατῶμενοι ἀπὸ κάποια ὄνειρα καὶ κάποιες μυστηριώδεις φαντασίες, ἐπιδιώκοντας τὴ γνώση τῶν μελλοντικῶν. Γιατὶ αὐτὰ περίπου εἶναι τὰ ἐπινοήματα τῆς Ἑλληνικῆς ἀσέβειας.

Ἔτσι ὅμως παραβίασαν καὶ τὴν ἐντολὴ τοῦ νόμου τὸ φανερῶναι λέγοντας· «Τρώγοντας κρέατα χοιρινά»· γιατί αὐτὰ ἦταν ἀπαγορευμένα στοὺς Ἰσραηλιῖτες· ἔπιναν ἐπίσης καὶ ζωμοὺς ἀπὸ τὶς θυσίες, περιβαλλόμενοι ἀπὸ κάθε ἀκαθαρσία καὶ δεχόμενοι μόλυσμα δύσκολα ἀποβαλλόμενο. Κι ἔπειτα, νομίζοντας ὅτι ἔφτασαν στὸ ἔπακρο τῆς καθαρότητος, ἔλεγαν σὲ ἐκείνους ποὺ ἤθελαν νὰ τοὺς πλησιάσουν· «Μακριὰ ἀπὸ μένα, μὴ μὲ πλησιάζεις, γιατί εἶμαι καθαρὸς». Γιατὶ οἱ πονηροὶ καὶ ἀκάθαρτοι δαίμονες πείθουν ἐκείνους ποὺ τοὺς προσκυνοῦν νὰ πιστεύουν, ὅτι κάνοντας τὰ πάντα, καὶ τὰ ἔξω ἀπὸ τὸ νόμο καὶ τὰ ἔξω ἀπὸ κάθε εὐσεβῆ ζωὴ, ἢ μᾶλλον ὅσα φτάνουν στὸ ἔπακρο τοῦ μολυσμοῦ, θὰ εἶναι καθαροί, ἀνάβοντας φωτιὰ κοντὰ τους καὶ τρέχοντας γύρω ἀπὸ τὴ φωτιὰ, ἢ ἴσως καὶ ραντίζοντας μὲ νερὸ καὶ λέγοντας γριαδίστικα μυθολογήματα. Ἄλλ' ὅλα αὐτὰ, λέγει, ποὺ τελοῦνται μὲ τρόπο ἀσεβῆ καὶ ἀνόσιο, «Εἶναι καπνὸς τοῦ θυμοῦ

32. Ὡσηὲ 4, 13.

παντα, φησί, τὰ δυσσεβῶς τε καὶ ἀνοσίως παρ' αὐτῶν γε-
 γονότα, «Καπνός εἰσι τοῦ θυμοῦ μου, καὶ πῦρ καίεται ἐν
 αὐτῷ πάσας τὰς ἡμέρας». Ἴσμεν δέ, ὅτι πυρὸς ἐξάπτεσθαι
 μέλλοντος προανίσχουσι καπνοί. Οὐκοῦν πρὸ μὲν τῆς τοῦ
 5 Σωτῆρος ἐπιδημίας, ἐν μολυσμοῖς ὄντος τοῖς ἀρτίως ἡμῖν
 εἰρημένοις τοῦ Ἰσραήλ, καπνοί τινες ὥσπερ καὶ ἀρχαὶ τῆς
 θείας ὀργῆς ἀνεφαίνοντο, ἐπειδὴ δὲ ταῖς προτέραις ἑαυτῶν
 δυσσεβείαις προσεπήγαγον καὶ τὴν εἰς αὐτὸν παροινίαν
 τὸν τῶν ὅλων Σωτῆρα καὶ Λυτρωτὴν (ἀπεκτόνασι γὰρ τὸν
 10 ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς), ἐξήφθη λοιπὸν ὁ θυμὸς καὶ εἰς φλόγα
 τρόπον τινὰ μετέστησαν οἱ καπνοί.

Στίχ. 8-9. «Ἴδου γέγραπται ἐνώπιόν μου· Οὐ σιωπήσω
 ἕως ἄν ἀποδῶ, καὶ ἀνταποδώσω εἰς τὸν κόλπον αὐτῶν
 τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν καὶ τῶν πατέρων αὐτῶν, λέγει Κύ-
 15 ριος· οἱ ἐθυμίων ἐπὶ τῶν ὀρέων καὶ ἐπὶ τῶν βουνῶν αὐ-
 τῶν ὠνείδισάν με· ἀποδώσω τὰ ἔργα αὐτῶν εἰς τὸν κόλ-
 πον αὐτῶν».

Ὅμοιον ὡς εἰ λέγοι· Τὰ εἰς λύπην ἐμὴν παρὰ τε τῶν
 πατέρων αὐτῶν καὶ παρ' αὐτῶν ἀνοσίως γεγενημένα, μο-
 20 νονουχὶ καὶ ἐν πίνακι γεγραμμένα θεωρῶ, καὶ ἐν τοῖς ἑμοῖς
 εἰσιν ὀφθαλμοῖς, ἢ πῶς ἂν ἀνασχοίμην τῶν οὕτω δεινῶν
 καὶ ἀπαραβλήτων κακῶν; Ἀποδώσω πάντως εἰς τὸν κόλ-
 πον αὐτῶν, δεχόμενος ἐν μνήμαις καὶ τοὺς πατέρας αὐτῶν,
 «οἱ ἐθυμίασαν ἐπὶ τῶν ὀρέων καὶ ἐπὶ τῶν βουνῶν, ὧν ὠνεί-
 25 δισάν με». Ἐπιτήρησον, ὅτι θυμιᾶν αὐτοὺς ἐν κήποις εἶ-
 πῶν, ἐπὶ τῶν ὀρέων καὶ τῶν βουνῶν ἐνθάδε φησί, κήπους,
 οἶμαι, λέγων τοὺς ἐν ὄρεσι δρυμούς, καθὰ προειρήκαμεν.
 Θύοντες δὲ τοῖς ἀκαθάρτοις δαίμοσιν, εἶτα τὴν ὀφειλομέ-
 νην τῷ Θεῷ δόξαν ὀλίγου παντελῶς ἀξιοῦντες λόγου, μο-
 30 νονουχὶ καὶ ὠνείδιζον αὐτὸν ὡς οὐκ ὄντα Θεόν. Τὸ γὰρ
 ὅλως τοῖς οὐκ οὔσι θεοῖς προσκεῖσθαι θέλει, οὐδὲν ἕτερον
 εἶη ἂν, πλὴν ὅτι τὴν θείαν καὶ ἀνωτάτω περιυβρίζειν δό-

μου και φλόγα ανάβει μέσα σ' αὐτὸν ὅλες τὶς ἡμέρες». Γνωρίζομε βέβαια ὅτι ὅταν εἶναι ν' ἀνάψει φωτιά βγαίνουν πρῶτα καπνοί. Πράγματι λοιπὸν πρὶν ἀπὸ τὸν ἐρχομὸ τοῦ Σωτήρα, βρισκόμενοι οἱ Ἰσραηλιῖτες μέσα στοὺς μλυσμοὺς ποὺ μόλις ἀναφέραμε, ἀναφαίνονταν κατὰ κάποιον τρόπο κάποιον καπνοὶ καὶ ἀρχὲς τῆς θείας ὀργῆς, ἐπειδὴ ὅμως στίς προηγουμένους ἀσεβειὰς τοὺς πρόσθεσαν καὶ τὴν παρὰφρονη ἐνέργειά τοὺς πρὸς τὸν Σωτήρα καὶ Λυτρωτὴ τῶν ὅλων (γιατὶ θανάτωσαν τὸν ἀρχηγὸ τῆς ζωῆς³³), ἀναψε πιά ὁ θυμὸς του καὶ οἱ καπνοὶ μεταβλήθηκαν κατὰ κάποιον τρόπο σὲ φλόγα.

Στίχ. 6-7. «Νά, ὅλα εἶναι γραμμένα μπροστά μου. Δὲν θὰ σωπάσω, μέχρι ποὺ νὰ ἀποδώσω καὶ νὰ ἀνταποδώσω σ' αὐτοὺς τὶς ἀμαρτίες τὶς δικές τοὺς καὶ τῶν πατέρων τοὺς, λέγει ὁ Κύριος, οἱ ὅποιοι θύμιαζαν ἐπάνω στὰ ὄρη καὶ με περιέπεζαν ἐπάνω στὰ βουνά τοὺς. Θὰ ἀνταποδώσω σ' αὐτοὺς τὰ ἔργα τοὺς».

Εἶναι ὅμοιο σὰ νὰ λέγει· Αὐτὰ ποὺ ἔχουν γίνεαι πρὸς λύπη μου με τρόπο ἀσεβῆ καὶ ἀπὸ τοὺς πατέρες τοὺς καὶ ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἴδιους, τὰ ὅποια βλέπω κατὰ κάποιον τρόπο καὶ γραμμένα σὲ πίνακα, καὶ εἶναι μπροστά στὰ μάτια μου, πῶς θὰ μποροῦσα νὰ ἀνεχθῶ τὰ τόσο φοβερὰ καὶ ἀξεπέραστα κακά; Θ' ἀνταποδώσω ὅπωςδὴποτε σ' αὐτούς, φέροντας στὴ μνήμη μου καὶ τοὺς πατέρες τοὺς, «οἱ ὅποιοι πρόσφεραν θυμίαμα πάνω στὰ ὄρη καὶ πάνω στὰ βουνά, ὅπου με καταχλεύασαν». Πρόσεχε, ἐνῶ εἶπε ὅτι θυμίαζαν στοὺς κήπους, ἐδῶ λέγει ἐπάνω στὰ ὄρη καὶ στὰ βουνά, κήπους ὀνομάζοντας, νομίζω, τὰ δάση ἐπάνω στὰ βουνά, ὅπως προαναφέραμε. Θυσιάζοντας στοὺς ἀκάθαρτους δαίμονες καὶ ὑπολογίζοντας μόλις ἐλάχιστα τὴν ὀφειλόμενη δόξα στὸν Θεό, τὸν καταχλεύαζαν κατὰ κάποιον τρόπο ὅτι δὲν ἦταν Θεός. Γιατὶ τὸ νὰ θέλουν νὰ εἶναι προσκολλημένοι ἐντελῶς στοὺς ἀνύπαρκτους θεοὺς, τίποτε ἄλλο δὲν θὰ μποροῦσε νὰ σημάνει, παρὰ ὅτι

ξαν. «Ἀποδώσω» τοίνυν, φησί, «τὰ ἔργα αὐτῶν εἰς τὸν κόλπον αὐτῶν»: ἀποπεπτώκασι γὰρ ἀγαθοῦ παντός, δειναῖς τε καὶ ἀφύκτοις ἐνολισθήσαντες συμφοραῖς, κακοὶ κακῶς διολώλασιν.

- 5 Στίχ 8-9. «Οὕτως λέγει Κύριος· Ὁν τρόπον εὗρεθήσεται ῥὰξ ἐν τῷ βότρυνι, καὶ ἐρουῖσι, Μὴ λυμήνη αὐτόν, ὅτι εὐλογία ἐστὶν ἐν αὐτῷ, οὕτω ποιήσω ἕνεκεν τοῦ δουλεύοντός μοι. Τούτου ἕνεκα οὐ μὴ ἀπολέσω πάντας
 10 καὶ ἐξαρῶ τὸ ἐξ Ἰακώβ σπέρμα καὶ τὸ ἐξ Ἰούδα, καὶ κληρονομήσει τὸ ὄρος τὸ ἅγιόν μου, καὶ κληρονομήσουσιν οἱ ἐκλεκτοὶ καὶ οἱ δοῦλοί μου, καὶ κατοικήσουσιν ἐκεῖ».

Ἐπηνέχθη μὲν Ἰουδαίοις τὰ ἐκ θείας ὀργῆς, καὶ ἰσοστάθμους τοῖς ἑαυτῶν πλημμελήμασιν ἐκτετίκασι δίκας,
 15 πλὴν οὐκ ἄρδην ἅπαντες καὶ ἀδιακρίτως διολώλασι. Δίκαιος γὰρ ὁ κριτής, καὶ οὐκ ἂν τοῖς ἀσεβέσι συναπολέσαι τοὺς ἀγαθοὺς· εἰκόνα δὲ ὥσπερ ποιεῖται λαμπρὰν καὶ ἐν τάξει παραδείγματος δέχεται βότρυν, μιᾶς ἐν αὐτῷ σωζομένης ῥαγός, καίτοι τῶν ἄλλων τεθραυ(θαυμα)σμένων· εἶ-
 20 τα τὸν γηπόνον, ἤγουν τὸν τοῦ χωρίου δεσπότην εἰσκομίζει λέγοντά τινι· «Μὴ λυμήνη αὐτόν, ὅτι εὐλογία ἐστὶν ἐν αὐτῷ· οὕτω ποιήσω», φησὶν, «ἕνεκεν τοῦ δουλεύοντός μοι», τουτέστιν, ἀκριδεῖα τοσαύτη κεχρήσομαι, ὥστε, κἂν ἐν πόλει μιᾶ τῶν ἄλλων ἀπάντων ἀπονενυσάντων εἰς τὸ ἐξί-
 25 τηλον, εἷς καὶ μόνος εὗρίσκηται πιστὸς καὶ εὐήνιος, οὗτος τεύξεται φειδοῦς, καὶ οὐκ ἂν τοῖς ἑτέροις συγκινδυνεύσειε καθ' ὧν ἂν ἴοι τὸ κρίμα δικαίως· «Οὐ γὰρ μὴ ἀπολέσω πάντας», φησί. Κατέθορε γὰρ ὥσπερ τῆς Ἰουδαίων ἀλαξονείας ὁ τοῦ Κυρίου θυμός, μονονουχὶ καταφλέγων
 30 τὸν ἀπειθῆ καὶ δυσάγωγον, ἐσώζετο δὲ προνοία Θεοῦ πᾶς εἴ τις ἦν ἐν αὐτοῖς τῆς διὰ Χριστοῦ σωτηρίας ἄξιος· καὶ γοῦν ὁ θεσπέσιος Παῦλος «λειμμα κατ' ἐκλογὴν χάρι-

καταχλευάζουν τὴ θεία καὶ ἀνώτατη δόξα. «Θ' ἀποδώσω» λοιπόν, λέγει, «τὰ ἔργα τους στὸν κόλπο τους» καὶ πράγματι ξέπεσαν ἀπὸ κάθε ἀρετή, κι ἀφοῦ ὀλίσθησαν σὲ δεινές καὶ ἀδιάφευκτες συμφορές, ὄντας κακοὶ χάθηκαν μὲ τρόπο κακό.

Στίχ. 8-9. «Αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος: "Ὅπως ἂν βρεθεῖ μιά ρόγα σταφυλιοῦ πάνω στὸ τσαμπὶ θὰ ποῦν, Μὴ τὴν καταστρέψεις, γιατί εἶναι εὐλογία σ' αὐτό, ἔτσι θὰ κάνω γιὰ χάρη ἐκείνου πού δουλεύει σὲ μένα. Ἐξαιτίας αὐτοῦ δὲν θὰ τοὺς καταστρέψω ὅλους, ἀλλὰ θὰ ἐξαιρέσω τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἰακώβ καὶ τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἰούδα, καὶ θὰ κληρονομήσουν τὸ ὄρος τὸ ἅγιό μου, καὶ θὰ τὸ κληρονομήσουν οἱ ἐκλεκτοὶ καὶ οἱ δοῦλοι μου καὶ θὰ κατοικήσουν ἐκεῖ».

Κατέπεσαν βέβαια πάνω στους Ἰουδαίους οἱ συνέπειες τῆς θείας ὀργῆς καὶ πλήρωσαν ποινές ἰσοζυγισμένες μὲ τὰ ἁμαρτήματά τους, ὅμως δὲν χάθηκαν ὅλοι ἀπὸ τὴ ρίζα καὶ χωρὶς διάκριση. Γιατὶ ὁ κριτὴς εἶναι δίκαιος, καὶ δὲν θὰ ὀδηγήσει στὴν ἀπώλεια τοὺς ἀγαθοὺς μαζί μὲ τοὺς ἀσεβεῖς, παρουσιάζοντας πρὸς τοῦτο κατὰ κάποιο τρόπο μιά λαμπρὴ εἰκόνα καὶ προβάλλοντας γιὰ παράδειγμα τὸ τσαμπὶ, στὸ ὁποῖο ὑπάρχει μιά ρόγα, ἐνῶ οἱ ἄλλες ρόγες ἔχουν καταστραφεῖ. Ἐπειτα παρουσιάζει τὸν γεωργό, ἦτοι τὸν ἰδιοκτῆτη τοῦ ἀμπελιοῦ, νὰ λέγει: «Μὴν καταστρέψεις τὸ τσαμπὶ, γιατί εἶναι εὐλογημένο· ἔτσι θὰ κάνω», λέγει, «γιὰ χάρη ἐκείνου πού εἶναι δοῦλος μου», δηλαδή θὰ κρίνω μὲ τόση ἀκρίβεια, ὥστε, καὶ ἂν ἀκόμα σὲ μιά πόλη ὅλοι οἱ ἄλλοι ἔχουν ἀποκλίνει στὴ διαφθορὰ καὶ ὑπάρχει ἓνας μόνο πιστὸς καὶ ὑπάκουος, αὐτὸς θὰ ἐπιτύχει τὸ ἔλεος καὶ δὲν θὰ κινδυνεύσει μαζί μὲ τοὺς ἄλλους, στοὺς ὁποίους δίκαια θὰ ἐπιβληθεῖ ἡ καταδίκη. Γιατὶ λέγει: «Δὲν θὰ τοὺς ἐξολοθρεύσω ὅλους». Γιατὶ ὄρμησε κατὰ κάποιο τρόπο ὁ θυμὸς τοῦ Κυρίου ἐναντίον τῆς ἀλαζονείας τῶν Ἰουδαίων καὶ κατακαίει τὸν ἀνυπάκουο καὶ δύσκολα χαλιναγωγούμενο, σωζόταν ὅμως μὲ τὴν πρόνοια τοῦ Θεοῦ ἂν κάποιος ἀνάμεσα τους ἦταν ἄξιος τῆς σωτηρίας του ἀπὸ τὸν Χριστό. Καὶ πράγματι ὁ ἐξαίσιος

τος γενέσθαι» φησὶ καὶ ἀπολογάδην, ὡσπερ ἐξ ἀπάσης τῆς Ἰουδαίων χώρας σαγηνευθῆναι πρὸς πίστιν τὸ κατάλειμμα τοῦ Ἰσραήλ.

«Οὐκοῦν οὐ μὴ ἀπολέσω πάντας», φησὶν, «ἀλλ' ἐξαρω
5 τὸ ἐξ Ἰακώβ σπέρμα καὶ τὸ ἐξ Ἰούδα.» Τὸ δὲ «ἐξαρω», συνήσεις ἐνταῦθα οὐ τὸ ἀπολέσω μᾶλλον, ὑψηλὸν δὲ καὶ ἀπόβλεπτον ἀποφανῶ· τὸ γὰρ ἐξαίρειν ἔσθ' ὅτε τὸ ὑψοῦν ἔστι. Γεγόνασι δὲ τοιοῦτοι, κατὰ γε φημὶ τὴν δόξαν, οἱ θεσπέσιοι μαθηταὶ ὑψηλοὶ καὶ περίοπτοι τοῖς ἀπανταχοῦ,
10 καὶ οἷα πόλις ἐν ὄρει κειμένη, καὶ λύχνος ἐπὶ λυχνίαν κείμενος καὶ φαίνων πᾶσι τοῖς ἐν τῇ οἰκίᾳ κατὰ τὴν αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος φωνήν. Τοῦτο δὴ οὖν τὸ ἐξ Ἰακώβ καὶ ἐξ Ἰούδα σπέρμα, «Κληρονομήσει», φησὶ, «τὸ ὄρος τὸ ἅγιόν μου», δῆλον δὲ ὅτι τὴν Ἐκκλησίαν. Οὕτω γὰρ αὐτὴν καὶ ἐτέρωθί
15 που κατασημαίνει λέγων αὐτὸς ὁ πάνσοφος Ἡσαΐας περὶ τῶν διὰ πίστεως τῆς ἐν Χριστῷ κεκλημένων εἰς μέθεξιν, ἡγουν καὶ κοινωνίαν τῆς θείας αὐτοῦ φύσεως· «Ὅτι πίωνται εὐφροσύνην καὶ πίωνται οἶνον, κρίσσονται μύρον ἐν τῷ ὄρει τούτῳ». Παράδος ταῦτα πάντα τοῖς ἔθνεσιν. Ἡ γὰρ
20 βουλή αὕτη ἐπὶ πάντα τὰ ἔθνη. Ἐν τούτῳ δὴ οὖν τῷ ὄρει, φησὶ, κληρὸς ἔσται τοῖς ἐμοῖς ἐκλεκτοῖς, καὶ ἐν αὐτοῖς κατοικήσουσι πάντες, ὅσοι τὸν τῆς ἐμῆς βασιλείας ὑποτρέχουσι ζυγόν· τὸ δὲ ἀπεικὸς οὐδὲν καὶ τὴν ἄνω πόλιν τὴν ἐπουράνιον Ἱερουσαλήμ ὄρος ὀνομάζεσθαι λέγειν, ἐν ᾧ
25 τῶν ἀγίων ὁ κληρὸς διανεμόντος Θεοῦ τὰ ὑπὲρ νοῦν καὶ λόγον αὐτοῖς ἀγαθὰ. «Ὁφθαλμὸς» γάρ, φησὶν, «οὐκ εἶδε, καὶ οὐς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ἃ ἠτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν».

Στίχ. 10. «Καὶ ἔσονται ἐν τῷ δρυμῷ ἐπαύλεις ποιμνίων,
30 καὶ φάραγξ Ἀχὼρ εἰς ἀνάπασιν βουκολίων τῷ λαῷ μου, οἱ ἐξήτησάν με».

Παῦλος λέγει ὅτι «ἔγινε ὑπόλειμα τῆς χάριτος κατ' ἐκλογὴν» καὶ ξεδιάλεγμα, ὥστε νὰ σαγηνευθεῖ ἀπὸ ὅλη τὴ χώρα τῶν Ἰουδαίων στὰ δίχτυα τῆς πίστεως τὸ ὑπόλειμμα τοῦ Ἰσραήλ.

«Δὲν θὰ τοὺς ἐξολοθρεύσω» λοιπόν, λέγει, «ὅλους, ἀλλὰ θὰ ὑψώσω τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἰακώβ καὶ τοῦ Ἰούδα». Τὸ «ἐξαρῶ» ἐδῶ νὰ τὸ ἐννοήσεις ὄχι μὲ τὴν ἐννοια τοῦ ἀπολέσω, ἀλλὰ μᾶλλον ὅτι θὰ τοὺς ἀναδείξω ὑψηλοὺς καὶ περίδλεπτους. Γιατὶ τὸ “ἐξαίρω” πολλὲς φορές σημαίνει ὑψώνω. Καὶ πράγματι ἔγιναν τέτοιοι, ἐννοῶ βέβαια ὡς πρὸς τὴ δόξα, οἱ ἐξαίσιοι μαθητές, ὑψηλοὶ καὶ περίδλεπτοι σ' ὅλο τὸν κόσμο, καὶ σὰν μιὰ πόλη πάνω σὲ ὄρος χτισμένη καὶ λύχνος τοποθετημένος πάνω στὸ λυχνοστάτη, ποὺ φέγγει σὲ ὅλους μέσα στὴν οἰκία³⁵, σύμφωνα μὲ τὸ λόγο τοῦ ἴδιου τοῦ Σωτήρα. Αὐτοὶ λοιπόν οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἰακώβ καὶ τοῦ Ἰούδα, «Θὰ κληρονομήσουν», λέγει, «τὸ ἅγιο ὄρος μου», δηλαδή τὴν Ἐκκλησία. Γιατὶ ἔτσι τὴν δηλώνει καὶ σὲ ἄλλο σημεῖο ὁ ἴδιος ὁ πάνσοφος Ἡσαΐας λέγοντας γιὰ ἐκείνους ποὺ ἔχουν κληθεῖ μέσω τῆς πίστεως στὸν Χριστὸ πρὸς μέθεξη καὶ κοινωνία τῆς θείας αὐτοῦ φύσεως «Θὰ πιοῦν εὐφροσύνη, θὰ πιοῦν κρασί, καὶ θ' ἀλειφθοῦν μὲ μύρο σ' αὐτὸ τὸ βουνό»³⁶. Παράδωσέ τα ὅλα αὐτὰ στὰ ἔθνη. Γιατὶ ἡ ἀπόφαση αὐτὴ ἰσχύει γιὰ ὅλα τὰ ἔθνη. Σ' αὐτὸ λοιπόν τὸ ὄρος, λέγει, θὰ ὑπάρξει κληρὸς γιὰ τοὺς ἐκλεκτοὺς μου, καὶ σ' αὐτὸ θὰ κατοικήσουν ὅλοι ὅσοι ὑπομένουν τὸ ζυγὸ τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας μου. Καὶ δὲν εἶναι καθόλου ἀπαίριαστο νὰ λέγει ὅτι ὀνομάζεται καὶ ἡ ἄνω πόλη, ἡ ἐπουράνια Ἱερουσαλήμ, ὄρος, στὸ ὁποῖο θὰ ὑπάρξει ὁ κληρὸς τῶν ἁγίων κατὰ τὴ διανομὴ ἀπὸ τὸν Θεὸ τῶν πέρα ἀπὸ νοῦ καὶ λόγο ἀγαθῶν. Γιατὶ λέγει: «Μίατι δὲν εἶδε καὶ αὐτὶ δὲν ἄκουσε καὶ στὴν καρδιὰ τοῦ ἀνθρώπου δὲν ἀνέβηκαν ὅσα ἐτοίμασε ὁ Θεὸς γι' αὐτοὺς ποὺ τὸν ἀγαποῦν»³⁷.

Στίχ. 10. «Καὶ θὰ ὑπάρξουν στὸ δάσος καταυλισμοὶ ποιμνίων, καὶ στὸ φαράγγι Ἀχώρ θὰ βόσκουν καὶ θ' ἀναπαύονται ἀγγέλους ζώων γιὰ χάρη τοῦ λαοῦ μου ποὺ μὲ ἀναζήτησε».

36. Ἡσ. 25, 6-7.

37. Α' Κορ. 2, 9.

Ἔθος τῆ θεοπνεύστῳ Γραφῇ δρυμοῖς παρεικάζειν εὐ-
 δενδροτάτοις καὶ ἄνθεσι τοῖς δασέσι τὰς πολυανδρούσας
 πόλεις, ἢ χώρας ἔσθ' ὅτε· καὶ γοῦν ἔφη τις τῶν ἁγίων προ-
 φητῶν ὡς πρὸς τὴν τῶν Ἰουδαίων μητέρα, φημί δὴ τὴν Ἰε-
 5 ρουσαλήμ· «Διάνοιξον, ὁ Λίβανος, τὰς θύρας σου, καὶ κα-
 ταφαγέτω πῦρ τὰς κέδρους σου· ὀλολύξατε, δρυῖες τῆς Βα-
 σανίτιδος, ὅτι κατεσπάσθη ὁ δρυμὸς ὁ σύμφυτος». Καὶ οὐ
 δὴ που φαίη τις ἄν, ὡς πίτυσί τε καὶ μέντοι δρυσὶν ὀλολύ-
 ζειν ἐντέλλεται· κομιδῇ γὰρ εὐήθες τὸ χρῆμά ἐστι· ξύλοις
 10 δέ, ὡς ἔφην, ἀφομοιοῦν ἀξιοῖ τὴν ἀριθμοῦ κρείττονα πλη-
 θὺν τῶν ἐν ταῖς πόλεσί τε καὶ χώραις. Ὠλόλυξον δὲ ταῖς
 τῶν πολεμίων μαχαίραις ὑποπίπτοντες Ἰουδαῖοι διὰ τὴν
 εἰς Χριστὸν ἀσέβειαν. Ψάλλει δέ που καὶ ὁ θεσπέσιος Δα-
 βίδ, ἅτε δὴ μέλλοντος ἐπιφαίνεσθαι τῷ κόσμῳ Χριστοῦ·
 15 «Τότε ἀγαλλιᾶσονται πάντα τὰ ξύλα τοῦ δρυμοῦ ἀπὸ προ-
 σώπου Κυρίου, ὅτι ἔρχεται κρῖναι τὴν γῆν». Οὐκοῦν, «Ἐν
 τῷ δρυμῷ», φησί, τουτέστιν, ἐν τῇ τῶν ἐθνῶν πληθύϊ, ἥτοι
 ταῖς αὐτῶν πόλεσί τε καὶ χώραις, «ἐπαύλεις ἔσονται ποι-
 μνίων», Ἐκκλησίαι δηλονότι Χριστοῦ, «καὶ φάραγξ Ἀχὼρ
 20 εἰς ἀνάπαισιν θουκολίων τῷ λαῷ μου, οἱ ἐζήτησάν με». Ἀ-
 χὼρ οὗτος γέγονε μὲν τις τῶν ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ· πεπορ-
 θημένης δὲ τῆς Ἰεριχῶ, εἶτα Θεοῦ προστάξαντος ἀναθεμα-
 τίσαι πάντα τὰ ἐν αὐτῇ, κέκλοφεν ἐκ τοῦ ἀναθέματος. Ἐ-
 πειδὴ δὲ παρεδείχθη παρὰ Θεοῦ, πικρὰς ἐζητήθη δίκας·
 25 ἀπόλωλε γὰρ πανοικί, καθορίσαντος αὐτοῦ τὴν δίκην Ἰη-
 σοῦ τοῦ Ναυῆ.

Ἦν οὖν ἄρα εἰς κατάραν ἢ φάραγξ ἢ Ἀχὼρ. Τοιαῦται
 δέ πως καὶ αἱ τῶν ἐθνῶν χῶραι· κεκατηραμέναι γὰρ καὶ θε-
 ομισεῖς, ὡς οὐδενὸς ὄντος ἐν αὐταῖς τοῦ τὸν φύσει Θεὸν εἰ-
 30 δότος ἄλλ' ἢ ἐπικατάρατος χώρα, φησί, κατὰ τοὺς παλαι-

38. Ζαχ. 11, 1-2.

39. Ψαλμ. 95, 12-13.

Συνήθεια τῆς ἁγίας Γραφῆς εἶναι νὰ παρομοιάζει μὲ δάση ἀπὸ πολλὰ δένδρα καὶ πυκνὰ ἄνθη τὶς πολυάνθρωπες πόλεις, ἢ πολλές φορές καὶ τὶς χῶρες· καὶ πράγματι εἶπε κάποιος ἀπὸ τοὺς ἅγιους προφῆτες σχετικᾶ μὲ τὴ μητέρα τῶν Ἰουδαίων, ἐννοῶ βέβαια τὴν Ἱερουσαλήμ: «Ἄνοιξε, Λίβανε, τὶς πύλες σου, καὶ ἄς καταφάγει ἡ φωτιά τὶς κέδρους σου· θρηνηῖτε, δρυῖες τῆς Βασανίτιδας γῆς, γιατί τὸ πυκνὸ δάσος κατακόπηκε»³⁸. Καὶ δὲν θὰ θελήσει βέβαια νὰ πει κάποιος, ὅτι προστάζει τὰ πεῦκα καὶ τὶς δρυῖες νὰ θρηνοῦν· γιατί τὸ πρᾶγμα αὐτὸ εἶναι πολὺ ἀνόητο. Μὲ δένδρα, ὅπως εἶπα, θέλει νὰ ἐξομοιώνει τὸ ὑπερβολικὰ μεγάλο πλῆθος ἐκείνων ποὺ κατοικοῦν στὶς πόλεις καὶ στὰ μεγάλα χωριά. Καὶ φώναζαν μὲ σπαραγμὸ οἱ Ἰουδαῖοι καθὼς ἔπεφταν ἀπὸ τὸ ξίφος τῶν ἐχθρῶν ἐξαιτίας τῆς ἀσέβειάς τους πρὸς τὸν Χριστό. Ψάλλει βέβαια κάπου καὶ ὁ ἐξαίσιος Δαβίδ, ἐπειδὴ ἐπρόκειτο νὰ φανερωθεῖ στὸν κόσμον ὁ Χριστός: «Τότε θὰ γεμίσουν ἀπὸ ἀγαλλίαση ὅλα τὰ δένδρα τοῦ δάσους, ὅταν θὰ ἀντικρύσουν τὸν Κύριο, γιατί ἔρχεται νὰ κρίνει τὴ γῆ»³⁹. Λέγει λοιπὸν «στὸ δάσος», δηλαδή στὸ πλῆθος τῶν ἐθνῶν, ἢτοι στὶς πόλεις καὶ στὶς χῶρες τους, «θὰ γίνουν καταυλισμοὶ ποιμνίων», δηλαδή Ἐκκλησίες τοῦ Χριστοῦ, «καὶ στὸ φαράγγι Ἀχώρ θ' ἀναπαύονται τὰ κοπάδια βοδιῶν γιὰ χάρη τοῦ λαοῦ μου». Αὐτὸς ὁ Ἀχώρ ἦταν κάποιος ἐξ αἵματος Ἰσραηλίτης· ὅταν ὅμως κυριεύθηκε ἡ Ἱεριχὼ καὶ στὴ συνέχεια πρόσταξε ὁ Θεὸς ν' γίνουν ἀφιέρωμα σ' αὐτὸν ὅλα ὅσα ὑπῆρχαν μέσα σ' αὐτήν, ἔκλεψε κάτι ἀπὸ τὰ ἀφιερωμένα. Ὅταν δμως ἀποκαλύφθηκε ἀπὸ τὸν Θεό, τοῦ ἐπιβλήθηκε ὀδυνηρὴ τιμωρία· γιατί ἐξολοθρεύθηκε μὲ ὅλη τὴν οἰκογένειά του, καὶ τὴν τιμωρία (τὸν λιθοβολισμό) τὴν εἶχε καθορίσει ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ⁴⁰.

Ἦταν λοιπὸν καταραμένο τὸ φαράγγι τοῦ Ἀχώρ. Τέτοιες κάπως εἶναι καὶ οἱ χῶρες τῶν ἐθνῶν. Γιατί εἶναι καταραμένες καὶ μισητὲς ἀπὸ τὸν Θεό, γιατί δὲν ὑπάρχει κανένας σ' αὐτὲς ποὺ νὰ γνωρίζει τὸν ἀπὸ τὴ φύση τοῦ Θεοῦ. Ἀλλὰ ἡ χώρα, λέγει, ποὺ

40. Ἰησ. Ναυῆ κεφ. 7.

οὓς, εἰς ἀνάπασιν ἔσται θουκολίων, τουτέστι σηκοὶ προβάτων νοητῶν ὑπὸ χεῖρα Χριστοῦ τοῦ πάντων ἀρχιποιμένος, ὃς τοῖς Ἰουδαίων δήμοις προσπεφώνηκε λέγων περὶ τῶν ἐθνῶν· «Καὶ ἄλλα πρόβατα ἔχω, ἃ οὐκ ἔστιν ἐκ τῆς αὐ-
5 λῆς ταύτης, καὶ κεῖνά με δεῖ ἀγαγεῖν, καὶ γενήσονται μία ποιμνῆ, εἰς ποιμήν». Ἐξήτησαν γὰρ αὐτὸν διὰ τῆς πίστεως οἱ ποτὲ πλανώμενοι, καὶ δὴ καὶ εὐρόντες, οἵκεῖοι γεγόνασιν αὐτοῦ καὶ συμπολίται τῶν ἁγίων καὶ συγκληρονόμοι τῶν ἐπηγγελμένων αὐτοῖς ἀγαθῶν.

10 Στίχ. 11-12. «Ἑμεῖς δέ, οἱ ἐγκαταλιπόντες με καὶ ἐπιλανθανόμενοι τὸ ὄρος τὸ ἅγιόν μου, καὶ ἐτοιμάζοντες τῷ δαίμονι τράπεζαν, καὶ πληροῦντες τῇ Τύχῃ κέρασμα· ἐγὼ παραδώσω ὑμᾶς εἰς μάχαιραν, καὶ πάντες ἐν σφα-
γῇ πεσεῖσθε, ὅτι ἐκάλεσα ὑμᾶς, καὶ οὐχ ὑπηκούσατε·
15 ἔλάλησα, καὶ παρηκούσατε, καὶ ἐποιήσατε τὸ πονηρὸν ἐναντίον μου, καὶ ἃ οὐκ ἐβουλόμην ἐξελέξασθε».

Ὡσπερ γέγονεν οὐκ ἀξήμιον τοῖς ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ τὸ ἀπειθῆσαι Χριστῷ, δέδονται γὰρ εἰς σφαγὴν, ἐλέω Θεοῦ καὶ φιλανθρωπία σεσωσμένου τοῦ καταλείμματος, οὕτω
20 καὶ ἐπὶ τῇ τῶν ἐθνῶν κλήσει συνήσεις. Οἱ μὲν γὰρ τὴν διὰ Χριστοῦ σωτηρίαν ἀρπάσαντες, ἔξω γεγόνασι καὶ πυρὸς καὶ δίκης καὶ τῶν ἐκ θείας ὀργῆς, οἱ δὲ ταῖς ἑαυτῶν ἀμαθίαις ἐναπομείναντες καὶ ἀναπόνιπτον ἐσχηκότες τῶν ἀρχαίων αἰτιαμάτων τὸν μολυσμόν, διὰ τοῦ προσκεῖσθαι θέλειν
25 ταῖς τῶν εἰδώλων λατρεῖαις, δοθήσονται πρὸς σφαγὴν. Κατοιχήσονται γὰρ εἰς ἄδου καὶ ἀτελεύτητον ἔξουσι τὴν διὰ πυρὸς ἀκοιμήτου κόλασιν. Ἑμεῖς τοίνυν, φησὶν, οἱ ἐγκαταλιπόντες με, τουτέστιν οἱ μέχρι παντὸς ἀποστάται καὶ οἷον εἰς λήθην κατενηνεγμένοι παντελῆ τοῦ ὄρους τοῦ ἁγίου
30 μου. Οὐ γὰρ ἀνέχονται τινες τῶν πεπλανημένων καὶ τῶν τῇ κτίσει λελατρευκόντων, οὐδ' ὅσον εἰπεῖν εἰδέναι τὸ τῆς Ἐκ-

ἦταν καταραμένη στοὺς παλαιούς, θὰ γίνει χώρα ἀνάπαυσης ποιμνίων, δηλαδή καταυλισμοὶ προβάτων νοητῶν κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία τοῦ Χριστοῦ τοῦ ἀρχιποιμένα ὄλων, ὁ ὁποῖος εἶπε ἀπευθυνόμενος στὰ πλήθη τῶν Ἰουδαίων καὶ μιλώντας τους γιὰ τὰ ἔθνη· «Ἔχω καὶ ἄλλα πρόβατα, ποὺ δὲν εἶναι ἀπὸ αὐτὴ τὴ μάνδρα, καὶ πρέπει καὶ αὐτὰ νὰ τὰ ὀδηγήσω σ' αὐτὴ καὶ νὰ γίνουν ὅλα ἓνα ποίμνιο μὲ ἓνα ποιμένα»⁴¹. Γιατὶ τὸν ἀναζήτησαν μέσω τῆς πίστεως ὅσοι βρισκόνταν κάποτε σὲ πλάνη, καὶ βέβαια ἀφοῦ τὸν βρῆκαν ἔγιναν οἰκεῖοι του, συμπολίτες τῶν ἀγίων καὶ συκληρονόμοι τῶν ἀγαθῶν ποὺ ἔχει ὑποσχεθεῖ σ' αὐτούς.

Στίχ. 11-12. «Ἔσεῖς ὅμως ποῦ μ' ἐγκαταλείψατε καὶ λησμονήσατε τὸ ὄρος τὸ ἅγιό μου καὶ στρώνετε τραπέζι στὸν δαίμονα καὶ προσφέρετε κέρασμα (σπονδὴ) στὴν Τύχη, θὰ σᾶς παραδώσω στὴ μάχαιρα, καὶ ὅλοι θὰ πέσετε σφαγμένοι, γιατί σᾶς κάλεσα, καὶ δὲν ὑπακούσατε σὲ μένα· σᾶς μίλησα, ἀλλὰ παρακούσατε, καὶ κάνετε τὸ κακὸ μπροστά μου καὶ διαλέξατε ἐκεῖνα ποὺ δὲν ἤθελα».

Ὅπως ὑπῆρξε ὄχι χωρὶς βλάβη γιὰ τοὺς ἐξ αἵματος Ἰσραηλίτες ἢ ἀνυπακοή τους στὸν Χριστό, γιατί παραδόθηκαν στὴ σφαγή, καὶ μὲ τὸ ἔλεος καὶ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ σώθηκε τὸ ὑπόλειμμα⁴², ἔτσι νὰ σκεφθεῖς καὶ γιὰ τὴ κλήση τῶν ἐθνῶν. Γιατὶ αὐτοί, ἀφοῦ ἄρπαξαν τὴ σωτηρία μέσω τοῦ Χριστοῦ, ἀπέφυγαν τὴ φωτιὰ καὶ τὴν τιμωρία καὶ τὴ θεία ὀργή, ἐνῶ οἱ Ἰσραηλίτες, μένοντας μέσα στὴν ἄγνοια τους καὶ διατηρώντας ἀκαθάριστο τὸν μολυσμὸ τῶν παλαιῶν ἁμαρτιῶν τους μὲ τὸ νὰ ἐπιμένουν στὴν τήρηση τῆς λατρείας τῶν εἰδώλων, θὰ παραδοθοῦν στὴ σφαγή. Γιατὶ θὰ κατέβουν στὸν ἅδη καὶ θὰ ἔχουν χωρὶς τέλος τὴν κόλαση τῆς ἀκοίμητης φωτιᾶς. Ἔσεῖς λοιπόν, λέγει, ποῦ μ' ἐγκαταλείψατε, οἱ ἀποστάτες δηλαδή μέχρι τὸ τέλος καὶ ποῦ καταντήσατε σὲ πλήρη λήθη τοῦ ἁγίου ὄρους μου. Γιατὶ κάποιοι ἀπὸ αὐτούς ποὺ βρισκόνται σὲ πλάνη καὶ λατρεύουν τὴν κτίση, δὲν ἀνέχονται, ποῦ

41. Ἰω. 10, 16.

42. Ἡσ. 10, 22.

κλησίας ὄνομα, «οἱ τοῖς δαιμονίοις τραπέζας τελοῦντες καὶ κεράσματα πληροῦντες τῇ Τύχῃ». Ἔδρων δέ τι τοιοῦτον οἱ διαβολικῆς ἀγλύος μεμεστωμένην ἔχοντες τὴν καρδίαν. Εἰς σφαγὴν παραδοθήσεσθε, κἂν εἴ τις ὅτου χάριν 5 τολμήσῃ λέγειν, ἐρῶ πρὸς αὐτόν· Ἐκάλεσα καὶ οὐχ ὑπήκούσατε, ἀλλ' ἔμμονον καὶ ἀναπόβλητον ἔχετε πονηρίαν, μόνα δρῶντες τὰ τοῖς ἐμοῖς ἀπάδοντα νόμοις, καὶ κατακιβδηλεύοντες μὲν πάντα τρόπον ἀγαθουργίας, ἀπόλεκτα δὲ ποιεῖσθαι σπουδάζοντες τὰ δι' ὧν ἂν τις γένοιτο παν- 10 τὸς ἀνάμεστος ῥύπου.

Στίχ. 13-15. «Διὰ τοῦτο τάδε λέγει Κύριος· Ἴδου οἱ δουλεύοντές μοι φάγονται, ὑμεῖς δὲ πεινάσετε. Ἴδου οἱ δουλεύοντές μοι πίνονται, ὑμεῖς δὲ διψήσητε. Ἴδου οἱ δουλεύοντές μοι εὐφρανθήσονται, ὑμεῖς δὲ αἰσχυνθή- 15 σεσθε. Ἴδου οἱ δουλεύοντές μοι ἀγαλλιάσονται ἐν εὐφροσύνῃ, ὑμεῖς δὲ κεκράξετε διὰ τὸν πόνον τῆς καρδίας ὑμῶν, καὶ ἀπὸ συντριβῆς πνεύματος ὀλολύζετε. Κατελείψατε γὰρ τὸ ὄνομα ὑμῶν εἰς πλησμονὴν τοῖς ἐκλεκτοῖς μου, ὑμᾶς δὲ ἀνελεῖ Κύριος».

20 Ἀεὶ παρατίθησιν ἀναγκαίως τοῖς στεφάνοις τὰ μοχθηρὰ, δι' ἀμφοῖν ἀποφέρων εἰς τὸ δεῖν ἐλέσθαι τὰ ἀρέσκοντα αὐτῶ, καὶ φρονεῖν τε καὶ δρᾶν ὥσπερ γὰρ σαγηνεύει τὰ γέρα πρὸς ἄφεσιν ἀρετῆς, οὕτω τῆς δίκης τὸ πικρὸν ἐξίστησι μὲν ἔσθ' ὅτε τῶν τῆς φαυλότητος τρόπων, μετασοβεῖ 25 δὲ πρὸς τὰ βελτίω. Εὐτεχνέστατα τοίνυν τὰς τῶν καλουμένων ὑποτρέχει διανοίας, γέρα τε ὑπισχνούμενος αὐτοῖς καὶ κολάσεις ἀπειλῶν. «Φάγονται γὰρ οἱ δουλεύοντές μοι», φησὶν, «ὑμεῖς δὲ πεινάσετε, καὶ πίνονται μὲν ἐκεῖνοι, διψήσητε δὲ ὑμεῖς». Εὐφροαινομένων δὲ αὐτῶν, ὑμεῖς αἰσχυνθή- 30 σεσθε· οἱ γὰρ τὸν φύσει καὶ ἀληθῶς ἐπεγνωκότες Θεὸν καὶ τῶν ψευδωνύμων ἀποπηδήσαντες καὶ τὸ τῆς ἀληθοῦς λα-

λέγει ὁ λόγος, οὔτε κἂν νὰ γνωρίζουν τὸ ὄνομα τῆς Ἐκκλησίας, «αὐτοὶ ποὺ στρώνουν τραπέζια στὰ δαιμόνια καὶ προσφέρουν κεράσματα καὶ σπονδές στὴν Τύχη». Κάτι τέτοιο ἔκαναν ὅσοι εἶχαν τὴν καρδιά τους γεμάτη ἀπὸ τὴ διαβολικὴ ὁμίχλη. Θὰ παραδοθεῖτε στὴ σφαγὴ, καὶ ἂν κάποιος τολμήσει νὰ πει, γιὰ ποιὸ λόγο, θὰ τοῦ πῶ Σᾶς κάλεσα καὶ δὲν ὑπακούσατε, ἀλλ' ἔχετε ἔμμονη κακία ποὺ δὲν ἀποβάλλεται, καὶ κάνετε μόνο ὅσα δὲν συμφωνοῦν μὲ τοὺς δικούς μου νόμους, καὶ κατανοθεύετε βέβαια κάθε τρόπο ἀγαθοεργίας, φροντίζετε ὅμως νὰ ἔχετε στὴν προτίμησή σας αὐτὰ μὲ τὰ ὁποῖα θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ καταγεμίσει ἀπὸ κάθε μολυσμό.

Στίχ. 13-15. «Γι' αὐτὸ αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος: Νὰ, αὐτοὶ ποὺ μοῦ δουλεύουν θὰ φάγουν, ἐνῶ σεῖς θὰ πεινάσετε. Νά, αὐτοὶ ποὺ μοῦ δουλεύουν θὰ πιοῦν, σεῖς ὅμως θὰ διψάσετε. Νά, αὐτοὶ ποὺ μοῦ δουλεύουν θὰ εὐφρανθοῦν, ἐνῶ σεῖς θὰ νοιώσετε ντροπὴ. Νὰ, αὐτοὶ ποὺ μοῦ δουλεύουν θὰ νοιώσουν ἀγαλλίαση καὶ εὐφροσύνη, ἐνῶ ἐσεῖς θὰ στενάξετε ἀπὸ τὸν πόνο τῆς καρδιάς σας καὶ θὰ θρηνεῖτε μὲ συντριμμένη ψυχὴ. Γιατὶ ἀφήσατε τὸ ὄνομά σας ὥστε νὰ τὸ ἀποστρέφονται οἱ ἐκλεκτοὶ μου, ἐνῶ ἐσᾶς θὰ σᾶς ἔξαφανίσει ὁ Κύριος».

Πάντοτε παραθέτει κατ' ἀνάγκη δίπλα στὰ στεφάνια τὰ δυσάρεστα, ὀδηγώντας καὶ μὲ τὰ δύο στὴν ὑποχρέωση νὰ διαλέξουν ὅσα εἶναι ἀρεστὰ σ' αὐτόν, καὶ νὰ τὰ πιστεύουν καὶ νὰ τὰ πράττουν. Γιατί, ὅπως τὰ βραβεῖα σαγηνεύουν τὴν ἐπιθυμία πρὸς τὴν ἀρετὴ, ἔτσι καὶ ἡ πίκρα τῆς τιμωρίας ἀπομακρύνει πολλὰ φορὲς ἀπὸ τὸν φαῦλο τρόπο ζωῆς καὶ μεταφέρει πρὸ τὰ καλύτερα. Μὲ πολὺ σοφὸ τρόπο λοιπὸν κυριεῦει τίς διάνοιες αὐτῶν ποὺ καλοῦνται, ὑποσχόμενος δῶρα σ' αὐτοὺς καὶ ἀπειλὲς τιμωριῶν. Γιατὶ λέγει, «Θὰ χορτάσουν αὐτοὶ ποὺ μοῦ δουλεύουν, σεῖς ὅμως θὰ πεινάσετε, καὶ ἐκεῖνοι βέβαια θὰ πιοῦν, ἐνῶ σεῖς θὰ διψάσετε. Κι ἐνῶ αὐτοὶ θὰ εὐφραίνονται, σεῖς θὰ νοιώθετε ντροπὴ». Γιατὶ αὐτοί, ἀφοῦ γνώρισαν τὸν ἀπὸ τὴ φύση του καὶ ἀληθινὸ Θεὸ καὶ ἀπομακρύνθηκαν ἀπὸ τοὺς ψευδώνυμους θεοὺς καὶ θαύμασαν τὸ κάλ-

τρεῖς θαυμάσαντες κάλλος, ἐντροφήσουσιν ὄντως ταῖς
 ἄνωθεν εὐλογίαις καταπαινόμενοι τὰς καρδίας, καὶ τρα-
 πέξῃ προσβάλλοντες τῇ ζωοποιῶ τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆ-
 ρος Χριστοῦ, καὶ τὸν ἄρτον ἐσθίοντες τῆς ζωῆς, καὶ πόμα
 5 τὸ θεῖον, δι' οὗ περ ἂν γένοιτο θυμηδίας τῆς ἄνωθεν μέτο-
 χοι· διακαθαίρει γὰρ ἁμαρτίας, καὶ ἐξίστησι τὸ λυποῦν, καὶ
 τὸν ἐπὶ τῷ κολάζεσθαι φόβον κατισχύειν οὐκ ἔα τῶν ἡμετέ-
 ρων διανοιῶν. Εὐφραινόμεθα γὰρ μᾶλλον ἐπ' ἐλπίδι ἀγα-
 θῶν, ἢ τοῖς ἀγαπῶσι τὸν Θεὸν ἠὺτρεπίσθαι φησὶ τὸ Γράμ-
 10 μα τὸ ἱερόν, «Ἄλλ' ὑμεῖς», φησὶν, οἱ μεμενηκότες ἐν πλάνῃ,
 «κεκράξεσθε διὰ τὸν πόνον τῆς καρδίας ὑμῶν, καὶ ἀπὸ συν-
 τριβῆς πνεύματος ὀλολύξετε». Καταφοιτήσαντος γὰρ ἐξ
 οὐρανῶν τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ, εἶτα νέμον-
 τος ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ, θρηνήσουσι πάντες καὶ
 15 κατοιμώξουσιν οἱ μήτε Θεὸν ἐπεγνωκότες τὸν ἀληθινόν,
 ἐναποθανόντες δὲ μᾶλλον ταῖς ἑαυτῶν ἁμαρτίαις. «Κατε-
 λείψατε» γὰρ, φησὶ, «τὸ ὄνομα ὑμῶν εἰς πλησμονὴν τοῖς
 ἐκλεκτοῖς μου, ὑμᾶς ἀνελεῖ Κύριος».

Ἔθρει δὴ μοι πάλιν τῆς ἐννοίας τὸ βάθος. Ἔθος τῇ θε-
 20 οπνεύσῳ Γραφῇ τὸ «εἰς πλησμονὴν» ἔσθ' ὅτε λέγειν, ἀντὶ
 τοῦ «εἰς κόρον καὶ μῖσος». Ἔφη γὰρ πού Θεὸς τοῖς ἐξ
 αἵματος Ἰσραὴλ· «Οὐκέτι ἀνήσω τὰς ἁμαρτίας ὑμῶν· ἐγε-
 νήθητέ μοι εἰς πλησμονὴν». Ὑμεῖς τοίνυν, φησὶν, οἱ μήτε
 τῶν ψευδωνύμων ἀποστάντες θεῶν, ἐντεθνεῶτες δὲ καὶ
 25 ταῖς ἑαυτῶν ἁμαρτίαις, τὸ ὄνομα ὑμῶν εἰς πλησμονὴν, ἤ-
 γουν εἰς μῖσος κατελείψατε τοῖς ἐκλεκτοῖς μου· τοῖς γὰρ
 ἅπαξ ἐξειλεγμένοις, οὐδεὶς τὸ τῶν δεισιδαιμόνων ὄνομα
 ποιεῖται παράδεκτον. Φεύγει δὲ ἅπας τὸ καλεῖσθαι θεομι-
 σῆς καὶ εἰδωλολάτρης ἀνόσιός τε καὶ βέβηλος, ἐφίεται δὲ
 30 μᾶλλον τοῦ καλεῖσθαι «λαὸς ἅγιος, ἔθνος ἐκλεκτόν, βασι-
 λειον ἱεράτευμα», κατὰ τὴν θεσπεσίου Πέτρου φωνήν. Εἰ

43. Α' Κορ. 2, 9.

44. Ἦσ. 1, 14.

45. Α' Πέτρ. 2, 9. Ἔξ. 19, 6.

λος τῆς ἀληθινῆς λατρείας, θὰ ἐντρυφήσουν πραγματικά μὲ τὶς οὐράνιες εὐλογίες, γεμίζοντας μὲ εὐφροσύνη τὶς καρδιές τους, καὶ συμμετέχοντας στὴ ζωοποιὸ τράπεζα τοῦ Σωτήρα ὅλων μας Χριστοῦ, καὶ τρώγοντας τὸν ἄρτο τῆς ζωῆς, καὶ πίνοντας τὸ θεῖο ποτό, μὲ τὸ ὅποιο θὰ γίνουν μέτοχοι τῆς οὐράνιας χαρᾶς. Γιατὶ καθαρίζει τὶς ἁμαρτίες, διώχνει τὴ λύπη, καὶ δὲν ἀφήνει νὰ κυριαρχήσει σὲ τὶς διανοιές μας ὁ φόβος τῆς τιμωρίας. Γιατὶ εὐφροινόμεστε μᾶλλον μὲ τὴν ἐλπίδα τῶν μελλοντικῶν ἀγαθῶν, τὰ ὅποια ἔχουν ἐτοιμασθεῖ, λέγει ἡ ἀγία Γραφή, γι' αὐτοὺς ποὺ ἀγαποῦν τὸν Θεό⁴³. «Ἐὰν σὲ εἶς», λέγει, ποὺ μείνατε στὴν πλάνη «θὰ στενάξετε ἀπὸ τὸν πόνο τῆς καρδιᾶς σας καὶ θὰ θρηνήσετε ἀπὸ τὴ συντριμμένη ψυχὴ σας». Γιατὶ ὅταν θὰ κατεβεῖ ἀπὸ τὸν οὐρανὸ ὁ Σωτήρας ὅλων μας Χριστὸς καὶ θὰ ἀποδώσει στὸν καθένα ἀνάλογα μὲ τὰ ἔργα του, θὰ θρηνήσουν ὅλοι καὶ θὰ παραδοθοῦν στοὺς λυγμοὺς ἐκεῖνοι ποὺ οὔτε τὸν ἀληθινὸ Θεὸ γνόρισαν, ἀλλὰ μᾶλλον πέθαναν μέσα σὲ τὶς ἁμαρτίες τους. Γιατὶ λέγει, «Ἐὰν ἀφήσατε τὸ ὄνομά σας πρὸς ἀποστροφή ἀπὸ τοὺς ἐκλεκτοὺς μου, ἐσᾶς ὅμως θὰ σᾶς ἐξολοθρεύσει ὁ Κύριος».

Πρόσεχε πάλι τὸ βάθος τῆς ἔννοιας. Συνήθεια τῆς θεόπνευστης Γραφῆς νὰ χρησιμοποιεῖ πολλές φορές τὴν ἔκφραση «εἰς πλησμονὴν» ἀντὶ τοῦ «πρὸς κορεσμὸ καὶ μῖσος». Πράγματι εἶπε κάποιου ὁ Θεὸς στοὺς ἐξ αἵματος Ἰσραηλιῆτες «Δὲν θὰ συγχωρήσω πιά τὶς ἁμαρτίες σας· μοῦ προξενίσατε κορεσμὸ καὶ μῖσος»⁴⁴. Ἐσεῖς λοιπόν, λέγει, ποὺ οὔτε ἀπὸ τοὺς ψευδώνυμους θεοὺς ἀπομακρυνθήκατε, ἀλλὰ καὶ πεθάνετε μέσα σὲ τὶς ἁμαρτίες σας, ἀφήσατε στοὺς ἐκλεκτοὺς μου τὸ ὄνομά σας πρὸς ἀποστροφή, ἥτοι πρὸς μῖσος. Γιατὶ αὐτοὶ ποὺ μᾶ φορά ἔχουν ἐκλεγῆ ὡς ἐκλεκτοί, κανένας τους δὲν κάνει παραδεκτὸ τὸ ὄνομα τῶν δεισιδαιμόνων. Γιατὶ ἀποφεύγει ὁ καθένας νὰ καλεῖται μισητὸς ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ εἰδωλολάτρης καὶ ἀνόσιος καὶ βέβηλος, καὶ ἐπιθυμεῖ μᾶλλον νὰ καλεῖται, σύμφωνα μὲ τὸ λόγο τοῦ θεσπέσιου Πέτρου, «λαὸς ἅγιος, ἔθνος ἐκλεκτό, ἱερατεῖο βασιλικό»⁴⁵. Ἄν ὅμως θέλει κάποιος νὰ ἐφαρμόσει αὐτὸ

βούλοιτό τις τοῖς ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ ἐφαρμόσαι τὸ εἰρημέ-
 νον, ἵνα πρὸς αὐτοὺς λέγηται τό, «Κατελείψατε τὸ ὄνομα
 ὑμῶν εἰς πλησμονὴν τοῖς ἐκλεκτοῖς μου», φαιμέν, ὅτι τέκνα
 Θεοῦ καὶ λαὸς αὐτοῦ καὶ κληρὸς ἐκαλεῖτο μὲν ὁ Ἰσραὴλ,
 5 ἐπειδὴ δὲ κατώλισθον ἀσχέτως εἰς τὸ ἐξήνιον, ἐκπεπτώκα-
 σι μὲν τῆς τοιαύτης δόξης αὐτοί, κεκληρονομήκασι δὲ ὥσ-
 περ αὐτὸν οἱ ἐξ ἐθνῶν κεκλημένοι καὶ τοῦτο, οἶμαι, ἐστὶν
 ὅπερ ἔφη Θεὸς διὰ φωνῆς Ὡσηέ· «Καλέσω τὸν οὐ λαόν
 μου λαόν μου, καὶ ἐρῶ τῷ οὐ λαῷ μου, Λαός μου εἶ σύ».

- 10 *Στίχ. 15-18.* «Τοῖς δὲ δουλεύουσιν αὐτῷ κληθήσεται
 ὄνομα καινόν, ὃ εὐλογηθήσεται ἐπὶ τῆς γῆς· εὐλογή-
 σουσι γὰρ τὸν Θεὸν τὸν ἀληθινόν. Καὶ οἱ ὀμνύοντες ἐπὶ
 τῆς γῆς, ὁμοῦνται τὸν Θεὸν τὸν ἀληθινόν· ἐπιλήσονται
 γὰρ τὴν θλίψιν αὐτῶν τὴν πρώτην, καὶ οὐκ ἀναθήσεται
 15 αὐτῶν ἐπὶ τὴν καρδίαν. Ἔσται γὰρ ὁ οὐρανὸς καινός
 καὶ ἡ γῆ καινή, καὶ οὐ μὴ μνησθῶσι τῶν προτέρων,
 οὐδ' οὐ μὴ ἐπέλθῃ αὐτῶν ἐπὶ τὴν καρδίαν, ἀλλ' εὐφρο-
 σύνην καὶ ἀγαλλίαμα εὐρήσουσιν ἐν αὐτῇ».

Πάντα γέγονεν ἐν Χριστῷ καινά, καὶ λατρεία καὶ ζωὴ
 20 καὶ νομοθεσία· οὐ γὰρ σκιαῖς ἔτι καὶ τύποις ἀνονήτοις προσ-
 κείμεθα, τελοῦμεν δὲ μᾶλλον τῷ ἐπὶ πάντων Θεῷ τὴν ἐν
 πνεύματί τε καὶ ἀληθείᾳ προσκύνησιν καὶ λατρείαν. Χρη-
 ματίζομεν δὲ οὐ κατὰ γε τοὺς ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ, ὡς ἐκ
 τῶν γενεαρχῶν, ἤτοι πατέρων, Ἐφραΐμ ἢ Μανασσῆ, ἢ καὶ
 25 ὡς ἐξ ἑτέρας φυλῆς, ἀλλ' οὐδὲ τὴν τῶν Γραμματέων καὶ
 Φαρισαίων ἐρχόμεθα τρίβον, τὴν τοῦ γραμματος παλαι-
 ότητα τοῦ παντός ἀξιοῦντες λόγου, ἀλλ' ἐν καινότητι ζωῆς
 εὐαγγελικῆς προσίεμεν τῷ Χριστῷ, καὶ τὴν ἀπ' αὐτοῦ κλη-
 σιν ὥσπερ τινὰ στέφανον ἀναδούμενοι, χρηματίζομεν Χρι-
 30 στιανοί. Τοῦτο δὴ τὸ διαδόητον καὶ εὐλογημένον ὄνομα
 κατὰ πᾶσάν ἐστι τὴν ὑπ' οὐρανόν. Ἐπειδὴ δὲ ηὐλογήθη-

πού λέχθηκε στους ἕξ αἵματος Ἰσραηλιῖτες, ὥστε νὰ λέγεται πρὸς αὐτοὺς τὸ «Ἀφήσατε τὸ ὄνομά σας πρὸς ἀποστροφή καὶ μῖσος ἐκ μέρους τῶν ἐκλεκτῶν μου», λέμε ὅτι καλοῦνταν βέβαια τέκνα τοῦ Θεοῦ καὶ λαὸς του καὶ κληρὸς ὁ Ἰσραήλ, ἐπειδὴ ὅμως γλίσθησαν ἀσυγκράτητοι στὴν ἀποχαλίνωση, ἐξέπεσαν αὐτοὶ ἀπὸ τὴν τόση δόξα, καὶ κληρονόμησαν αὐτὸν κατὰ κάποιον τρόπο οἱ ἔθνη. Καὶ αὐτὸ νομίζω σημαίνει ἐκεῖνο πού εἶπε ὁ Θεὸς μὲ τὰ λόγια τοῦ Ὠσηέ· «Θὰ ὀνομάσω λαὸ μου αὐτὸν πού δὲν εἶναι λαὸς μου, καὶ θὰ πῶ στὸ λαὸ μου· Λαὸς μου εἶσαι ἐσύ»⁴⁶.

Στίχ. 15-18. Σ' αὐτοὺς πού δουλεύουν σ' αὐτὸν θὰ δοθεῖ ὄνομα νέο, πού θὰ δοξασθεῖ πάνω στὴ γῆ· γιατί θὰ δοξολογοῦν τὸν Θεὸ τὸν ἀληθινό. Καὶ ὅσοι ὀρκίζονται πάνω στὴ γῆ, θὰ ὀρκισθοῦν στὸν Θεὸ τὸν ἀληθινό. Γιατί θὰ λησμονήσουν τὴν πρώτη τους θλίψη καὶ δὲν θὰ ἀνεβεῖ αὐτὴ πιά στὴν καρδιά τους. Γιατί ὁ οὐρανὸς θὰ εἶναι καινούργιος καὶ ἡ γῆ καινούργια καὶ δὲν θὰ θυμηθοῦν τὰ προηγούμενα οὔτε θὰ ρηθοῦν αὐτὰ στὴν καρδιά τους, ἀλλὰ θὰ βροῦν σ' αὐτὴ εὐφροσύνη καὶ ἀγαλλίαση».

“Ὅλα μὲ τὸν ἐρχομὸ τοῦ Χριστοῦ ἐγίναν καινούργια, καὶ ἡ λατρεία καὶ ἡ ζωὴ καὶ ἡ νομοθεσία. Γιατί δὲν εἴμαστε πιά προσκολλημένοι σὲ σκιές καὶ ἀνώφελους τύπους, ἀλλὰ προσφέρουμε στὸν Θεὸ τῶν ὅλων τὴν πνευματικὴ καὶ ἀληθινὴ προσκύνηση καὶ λατρεία. Καὶ συμπεριφερόμαστε ὄχι σύμφωνα μὲ τοὺς ἕξ αἵματος Ἰσραηλιῖτες, μὲ τὴ σκέψη ὅτι τάχα καταγόμαστε ἀπὸ τοὺς γενάρχες, ἥτοι πατέρες, Ἐφραΐμ ἢ Μανασσῆ, ἢ καὶ σὰν ἀπὸ κάποια ἄλλη φυλὴ, ἀλλ' οὔτε καὶ βαδίζομε τὴν ὁδὸ τῶν Γραμματέων καὶ Φαρισαίων, τιμώντας ἀποκλειστικὰ τὴν παλαιότητα τοῦ γράμματος, ἀλλὰ προσερχόμαστε στὸν Χριστὸ μὲ τὴ νέα καὶ εὐαγγελικὴ ζωὴ, καὶ φορώντας τὴν κλήση μας ἀπὸ αὐτὸν σὰν στεφάνι, εἴμαστε Χριστιανοί. Αὐτὸ λοιπὸν τὸ ἔνδοξο καὶ εὐλογημένο ὄνομα εἶναι ἀπλωμένο σὲ ὅλη τὴ γῆ. Κι ἐπειδὴ δοξασθήκα-

46. Ὠσηέ 2, 25.

μεν παρὰ Χριστοῦ, καὶ ἡμεῖς αὐτὸν ταῖς εὐλογίαις καὶ ἀκα-
 ταλήκτοις δοξολογίαις κατευφραίνειν σπουδάζομεν. Πά-
 λαι μὲν γάρ, ἦτοι πρὸ τῆς εἰς αὐτὸν πίστεως, τοῖς οὐκ οὔσι
 θεοῖς ἐξυφαίνοντες τὰς ᾠδὰς, ἐγελώμεθα δικαίως, ἐπειδὴ
 5 δὲ τὸν φύσει Θεὸν ἐγνώκαμεν, ὑμνοῦμεν αὐτὸν καὶ καρπὸν
 χειλέων καὶ γλώττης αὐτῷ προσκομίζομεν, τὰς δοξολογίας
 αὐτοῦ μεμνημένοι, κἄν εἰ γένοιτό πως ἀνάγκη καὶ χρεῖα
 τῆς διὰ τῶν ὄρκων πληροφορίας, ἐφ' ὅτῳ οὖν τῶν πραγμά-
 των ὁμοῦνται τὸν Θεὸν τὸν ἀληθινόν. Ἔθος μὲν γάρ τοῖς
 10 τῶν εἰδώλων θεραπευταῖς ὄρκιον ἔσθ' ὅτε ποιεῖσθαι τὸν
 οὐρανόν, ἢ καὶ ἕτερόν τι τῶν ἐν αὐτῷ στοιχείων. Οἱ δὲ τὴν
 πίστιν παραδεξάμενοι καὶ τῶν εἰς τοῦτο πλημμελημάτων
 ἀποφοιτῶσι νεανικῶς, ὄρκιον γὰρ ποιοῦνται μόνον τὸν
 τῶν ὄλων Θεόν, αὐτὸν εἰδότες φύσει τε καὶ ἀληθῶς Δεσπό-
 15 τῆν, καὶ ἕτερον ἐπ' αὐτῷ παντελῶς οὐδένα.

Τοῦτο καὶ ὁ διὰ Μωσέως προστέταχε νόμος· «Κύριον»
 γάρ, φησί, «τὸν Θεόν σου προσκυνήσεις, καὶ αὐτῷ μόνῳ
 λατρεύσεις, καὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ ὁμῆ»· εἰτά φησιν, ὅτι «Ἐ-
 πιλήσονται τὴν θλίψιν αὐτῶν τὴν πρώτην, καὶ οὐκ ἀναθή-
 20 σεται αὐτῶν ἐπὶ τὴν καρδίαν»· καὶ θλίψιν ἔοικεν ἐν τούτοις
 ὀνομάζειν ἣν ὑπέστησαν μοχθηρίαν, ὅτε Θεὸν οὐκ εἰδότες
 τὸν ἀληθινόν, τῇ τῶν δαιμονίων σκαιότητι δεδουλεύκασιν.
 Προσέταπτε [ἄλλη γραφή, προσετάπτοντο] γὰρ καταθύειν
 αὐτοῖς, οὐχὶ δὴ πού μόνον πρόβατά τε καὶ βοῦς, ἀλλὰ γὰρ
 25 καὶ τὰ ἔκγονα τῆς κοιλίας αὐτῶν, καθὰ γέγραπται· «Τε-
 θύκασιν γοῦν τινες υἱούς τε καὶ θυγατέρας». Μοχθηρία δὲ
 καὶ ἑτέρως ἦν, τὸ ἀναριθμήτοις οὕτω λατρεύειν θεοῖς καὶ
 θεραπεύειν ἐπιείγεσθαι τοὺς μὴ ἐγνωσμένους· εἰκὸς δὲ τοῦ-
 το καὶ ἐπιβουλεύεσθαι τινὰς παρὰ τῶν ἡμελημένων· τὸ
 30 ἀπεικὸς γὰρ οὐδὲν ἐννοεῖν, ὅτι κρατοῦντες αὐτῶν οἱ βδελυ-
 ροὶ καὶ μαιφόνοι δαίμονες, καὶ ἀδικεῖν ἐδύναντο, σκέπη

με ἀπὸ τὸν Χριστό, φροντίζομε καὶ ἐμεῖς νὰ τὸν εὐφραίνομε μὲ τὶς εὐλογίες καὶ τὶς χωρὶς τέλος δοξολογίες μας. Γιατὶ παλαιότερα, δηλαδή πρὶν ἀπὸ τὴν πίστη μας σ' αὐτόν, ἀναπέμποντας τοὺς ὕμνους μας στοὺς ἀνύπαρκτους θεοὺς, δίκαια χλευαζόμασταν, ἀπὸ τότε ὅμως πού γνωρίσαμε τὸν ἀπὸ τὴ φύση του Θεοῦ, ἀναπέμπομε σ' αὐτόν τοὺς ὕμνους μας καὶ προσκομίζομε σ' αὐτὸν καρπὸ χειλέων καὶ γλώσσας, ἔχοντας στὴ μνήμη μας τὶς δοξολογίες του, καὶ ἂν παρουσιασθεῖ κάποια ἀνάγκη καὶ χρειασθεῖ νὰ δοθεῖ πληροφορία μὲ ὄρκο, γιὰ ὁποιοδήποτε πρᾶγμα οἱ πιστοὶ ὀρκίζονται στὸν Θεὸ τὸν ἀληθινό. Γιατὶ συνηθίζουν οἱ προσκυνητὲς τῶν εἰδώλων νὰ βάζουν μάρτυρα στὸν ὄρκο τους τὸν οὐρανὸ ἢ καὶ κάποιο ἄλλο ἀπὸ τὰ στοιχεῖα του. "Ὅσοι ὅμως ἀποδέχθηκαν τὴν πίστη ἀπομακρύνονται μὲ δύναμη καὶ ἀπὸ αὐτὰ τὰ πλημμελήματα, γιὰτὶ ὄρκο κάνουν μόνο στὸν Θεὸ τῶν ὄλων, ἀναγνωρίζοντας αὐτὸν μόνο ὡς ἀπὸ τὴ φύση του καὶ ἀληθινὸ Κύριο, καὶ ἀπολύτως κανέναν ἄλλον ἐκτὸς ἀπὸ αὐτόν.

Αὐτὸ προστάζει καὶ ὁ Μωσαϊκὸς νόμος· γιὰτὶ λέγει· «Τὸν Κύριο καὶ Θεὸ σου θὰ προσκυνήσεις, καὶ αὐτὸν μόνο θὰ λατρεύσεις, καὶ στὸ ὄνομα αὐτοῦ θὰ ὀρκισθεῖς»⁴⁷. Στὴ συνέχεια λέγει· «Θὰ λησμονήσουν τὴν πρώτη τους θλίψη καὶ δὲν θὰ ξανάρθει στὴν καρδιᾶ τους». Κι ἐδῶ φαίνεται ὅτι θλίψη ὀνομάζει τὴν φαυλότητα πού ὑπέμειναν, ὅταν, μὴ γνωρίζοντας τὸν ἀληθινὸ Θεό, ἦταν δοῦλοι τῆς κακοτροπίας τῶν δαιμόνων. Γιατὶ τοὺς πρόσταζαν νὰ θυσιάζουν σ' αὐτούς, καὶ ὄχι μόνο πρόβατα καὶ βόδια, ἀλλὰ ἀκόμα καὶ τοὺς καρπούς τῶν σπλάχνων τους, ὅπως ἔχει γραφεῖ· καὶ πράγματι «Θυσίασαν κάποιοι τοὺς υἱοὺς καὶ τὶς θυγατέρες τους»⁴⁸. Φαυλότητα μὲ ἄλλο τρόπο ἦταν τὸ νὰ σπεύδουν νὰ λατρεύουν ἀναρίθμητους θεοὺς (δαίμονες) καὶ νὰ ὑπηρετοῦν ἐκείνους πού δὲν γνώριζαν. Καὶ εἶναι εὐλόγο αὐτό, τὸ νὰ δέχονται κάποιοι ἐπιβουλὲς ἀπὸ ἐκείνους πού παραμελοῦσαν. Γιατὶ δὲν εἶναι καθόλου ἀπίθανο νὰ ἐννοήσομε, ὅτι καθὼς ἦταν κύριοί τους οἱ ἀπαίσιοι καὶ ἀνθρωποκτόνοι δαίμονες, μπο-

48. Ψαλμ. 105, 37.

οὐκ ἔχοντας τὴν παρὰ Θεοῦ. Ταύτην, φησί, τὴν ἑαυτῶν θλίψιν ἐπιλήσονται.

«Ἔσται γὰρ ὁ οὐρανὸς καινός, καὶ ἡ γῆ καινή». Πῶς, ἢ τίνα τρόπον; Πάλαι μὲν γὰρ ἐνόμιζον θεοὺς εἶναι γῆν τε 5 καὶ οὐρανόν, φῶς δὲ τὸ θεῖον λαβόντες εἰς νοῦν διὰ τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ, καινὰς ὥσπερ ἐννοίας ἔξουσιν ἐπ' αὐτοῖς. Εἴσονται γὰρ ὅτι οἱ μὲν οὐκ εἰσι [θεοί], ποιήματα δὲ τοῦ πάντων τεχνίτου καὶ δημιουργοῦ. Οὕτω δὲ διατεθέντες, φησίν, «οὐκ ἔτι μεμνήσονται τῶν προ- 10 τέρων»· ἀποβαλοῦσι γὰρ ὁμοῦ τῷ Ἑλληνισμῷ, καὶ ἅς ἐσχῆ- κασι δόξας περὶ τε τῶν στοιχείων αὐτῶν, καὶ τῶν πάλαι πε- πλανηκότων, ἢ δαιμόνων ἢ ἀνθρώπων, οἱ τῇ πλάνῃ συνή- γορον τὴν ἑαυτῶν παρέστησαν γλώσσαν. Ἀντὶ δὲ τῆς θλί- ψεως τῆς πάλαι, φησίν, εὐφροσύνην καὶ ἀγαλλίαμα εὐρή- 15 σουσιν ἐν αὐτῇ. Καὶ ἐν αὐτῇ· τίς; Ἡ πάντως φήσειεν, Τῇ Ἐκκλησίᾳ Χριστοῦ. Ἐπισημήνασθαι δὲ ἀναγκαῖον, ὅτι ταῦτα τινὲς τῶν ἐξηγητῶν ἀνάπτουσι τοῖς καιροῖς, οὐ τοῖς τῆς ἐπιδημίας μᾶλλον, ἀλλὰ τοῖς ἐσομένοις μετὰ τὸν αἰῶνα τὸν ἐνεστηκότα· ἔσεσθαι γὰρ τοὺς δικαίους ἐν εὐφροσύνῃ 20 καὶ χαρᾷ φησι, καὶ ἐν ἀτελευτήτοις τρυφαῖς, πνευματικαῖς δηλονότι, καὶ αὐτῆς τῆς κτίσεως μεταβαλοῦσης εἰς ἀνακαι- νισμόν. Ἐφη γὰρ τις τῶν ἁγίων ἀποστόλων· «Ἦξει γὰρ ἡ- μέρα Κυρίου ὡς κλέπτῃς (ἐν νυκτί), ἐν ἣ ὀυρανοὶ μὲν ῥοι- ζηδὸν παρελεύσονται, στοιχεῖα δὲ καυσούμενα λυθήσεται 25 Γῆ δὲ καὶ τὰ ἐν αὐτῇ πάντα καυθήσεται, καινοὺς δὲ οὐρα- νοὺς καὶ καινὴν γῆν καὶ τὰ ἐπαγγέλματα αὐτοῦ προσδο- κῶμεν». Ἐξέστω δὴ οὖν τοῖς ἐχέφροσι τὸ δοκοῦν ἐλέσθαι τῶν θεωρημάτων, μᾶλλον δὲ τοῦτό τε κάκεῖνο. Ἀπόβλητον γὰρ κατ' οὐδένα τρόπον τὸ πεφυκὸς ὠφελεῖν.

30 Στίχ. 18-20. «Ὅτι ἰδοὺ ἐγὼ ποιῶ Ἱερουσαλήμ ἀγαλλία- μα, καὶ τὸν λαόν μου εὐφροσύνην, καὶ ἀγαλλιάσομαι

ροῦσαν καὶ νὰ τοὺς βλάπτουν, ἀφοῦ δὲν εἶχαν τὴν προστασία τοῦ Θεοῦ. Αὐτὴν, λέγει, τὴ θλίψη τους θὰ τὴ λησμονήσουν.

«Γιατὶ θὰ γίνεи καινούργιος ὁ οὐρανὸς καὶ καινούργια ἡ γῆ». Πῶς ἢ μὲ ποιὸ τρόπο; Παλαιὰ δηλαδὴ πίστευαν ὅτι ἡ γῆ καὶ ὁ οὐρανὸς ἦταν θεοί, ὅταν ὅμως δεχτοῦν τὸ θεῖο φῶς στὸ νοῦ τους ἀπὸ τὸν Σωτῆρα τῶν ὅλων μας Χριστό, θὰ σχηματίσουν καινούργιες ἀντιλήψεις γι' αὐτὰ. Γιατὶ θὰ μάθουν ὅτι αὐτοὶ δὲν εἶναι θεοί, ἀλλὰ ἔργα τοῦ τεχνίτη καὶ δημιουργοῦ τῶν ὅλων. Ἐχοντας ἀποκτήσει, λέγει, αὐτὴ τὴ διάθεση, «δὲν θὰ θυμοῦνται πιά τὰ προηγούμενα». Γιατὶ θ' ἀποβάλουν μαζί μὲ τὸν Ἑλληνισμό, καὶ τὶς γνώμες τους γιὰ τὰ ἴδια τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου, καὶ ἐκείνους ποὺ παλαιὰ τοὺς εἶχαν παραπλανήσει ἢ δαίμονες ἢ ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι ἔκαναν τὴ γλώσσα τους συνήγορο τῆς πλάνης. Καὶ ἀντί, λέγει, τῆς παλιᾶς τους θλίψης «θὰ βροῦν εὐφροσύνη καὶ ἀγαλλίαση σ' αὐτὴ». «Σὲ αὐτὴ» σὲ ποιᾶ; Ὅπωςδήποτε θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε, στὴν Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ. Εἶναι ἀνάγκη ὅμως νὰ ἐπισημάνομε, ὅτι αὐτὰ μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ἐρμηνευτὲς τὰ ἀποδίδουν στοὺς χρόνους ὄχι τῆς ἐπιδημίας, ἀλλὰ στοὺς χρόνους τοὺς μελλοντικούς μετὰ τὴ ζωὴ αὐτὴ. Γιατὶ λέγει, θὰ βρίσκονται οἱ δίκαιοι σὲ εὐφροσύνη καὶ χαρὰ, καὶ σὲ ἀπολαύσεις ἀτελείωτες, πνευματικὲς βέβαια, ἀφοῦ θὰ ἔχει μεταβληθεῖ καὶ ἀνακαινισθεῖ καὶ ἡ ἴδια ἡ κτίση. Γιατὶ εἶπε κάποιος ἀπὸ τοὺς ἁγίους ἀποστόλους: «Θὰ ἔρθει ἡ ἡμέρα τοῦ Κυρίου ὅπως ὁ κλέφτης, κατὰ τὴν ὁποία οἱ οὐρανοὶ θὰ ἔξαφανισθοῦν μὲ πάταγο καὶ τὰ στοιχεῖα θὰ καοῦν καὶ θὰ διαλυθοῦν. Ἡ γῆ καὶ ὅλα ὅσα ὑπάρχουν σ' αὐτὴν θὰ καοῦν· γιατί σύμφωνα μὲ τὶς ὑποσχέσεις του προσδοκοῦμε καινούργιους οὐρανοὺς καὶ καινούργια γῆ»⁴⁹. Ἄς ἀφήσομε λοιπὸν τοὺς φρόνιμους νὰ ἐπιλέξουν ὅποια ἀπὸ τὶς ἀπόψεις θελήσουν, τὴ μιὰ δηλαδὴ ἢ τὴν ἄλλη. Γιατὶ μὲ κανένα τρόπο δὲν μπορεῖ ν' ἀπορριφθεῖ αὐτὸ ποὺ ἀπὸ τὴ φύση του ὠφελεῖ.

Στίχ. 18-20. «Γιατὶ νὰ, ἐγὼ ἐτοιμάζω γιὰ τὴν Ἱερουσαλήμ ἀγαλλίαση καὶ γιὰ τὸν λαὸ μου εὐφροσύνη, καὶ ἐγὼ θὰ συμ-

ἐπὶ Ἱερουσαλήμ καὶ εὐφρανθήσομαι ἐπὶ τῷ λαῷ μου.
 Καὶ οὐκέτι οὐ μὴ ἀκουσθῆ ἐν αὐτῇ φωνῇ κραυγῆς, καὶ
 οὐ μὴ γένηται ἐκεῖ ἄωρος καὶ πρεσβύτης, ὅς οὐκ ἐμπλή-
 σει τὸν χρόνον αὐτοῦ. Ἔσται γὰρ ὁ νέος ἑκατὸν ἐτῶν, ὁ
 5 δὲ ἀποθνήσκων ἁμαρτωλὸς ἑκατὸν ἐτῶν, καὶ ἐπικατά-
 ρατος ἔσται».

Βαθὺ τὸ θεώρημα καὶ ἀσυμφανῆς ἄγαν τῆς προκειμέ-
 νης ἡμῖν προφητείας ὁ νοῦς. Πλήν, ὡς ἐνὶ διειπεῖν πειράσο-
 μαί. Ἱερουσαλήμ τοιγαροῦν ὀνομάζειν ἔοικεν ἐν τούτοις οὐ
 10 τὴν ἀρχαίαν ἐκείνην, ἀλλὰ μᾶλλον τὴν τε ἐξ Ἰουδαίων καὶ
 ἔθνῶν Ἐκκλησίαν, ταύτην ἀγαλλίαμα καὶ εὐφροσύνην
 ἀναδείξειν ἐπαγγέλλεται, καὶ τὸ προᾶγμα ἐστὶν ἀληθές, ὡς
 ἀπὸ τῆς πείρας αὐτῆς μαρτυρούμενον· κατηφές γὰρ οὐδὲν
 ἐν Ἐκκλησίᾳ Χριστοῦ· πλουτεῖ ἐλπίσι ταῖς εἰς ἀτελεύτητον
 15 ζωὴν καὶ ἀμήρτον δόξαν· ἔχει δὲ πολὺ τὸ περιφανές ἐν τῷ-
 δε τῷ κόσμῳ ἢ τάχα που καὶ ἐτέρως· Ἀγαλλίαμα καὶ εὐ-
 φροσύνην ἑμαυτοῦ θήσομαι, φησὶ τὴν Ἱερουσαλήμ· Ἡσθή-
 σομαι γὰρ ἐπὶ τῷ λαῷ μου καὶ τῆς θυμηδίας τὰς ἀφορμὰς
 ἐπιφέρει λέγων· «Οὐκέτι μὴ ἀκουσθῆ ἐν αὐτῇ φωνῇ κλαυ-
 20 θμοῦ, οὐδὲ φωνῇ κραυγῆς»· ὡς ἐκ διαβολῆς δὲ τῶν ἀρχαιο-
 τέρων πραγμάτων τὸν τῆς Ἐκκλησίας ἔπαινον ἐξυφαίνει
 Θεός· Πάλαι μὲν γὰρ οἱ τῆς Ἰουδαίων Συναγωγῆς ἡγούμε-
 νοι μετὰ δώρων ἔκρινον, καὶ οὐκ ἤδεσαν δικαιοῦν ὄρφανὸν
 ἢ χήραν· Ἐπειδὴ δὲ ἦσαν λημμάτων αἰσχυρῶν ἐρασταί, ἀθώ-
 25 ου καὶ δικαίου κατεψηφίζοντο, καὶ τοὺς ταῦτα πεπονθότας
 πᾶσά πως ἀνάγκη καὶ δακρυρῶσειν καὶ κατολοφύρεσθαι
 μετὰ κραυγῆς, ὡς ἠδικημένους· Εἴρηται γοῦν που περὶ τῆς
 Ἱερουσαλήμ διὰ φωνῆς Ἱερεμίου· «ἜΩ πόλις ψευδῆς ὅλη
 καταδυναστεία ἐν αὐτῇ· Ὡς ψύχει λάκκος ὕδωρ, οὕτως ψύ-
 30 χει κακία αὐτῆς· Ἀσέβεια καὶ ταλαιπωρία ἀκουσθήσεται ἐν
 αὐτῇ ἐπὶ πρόσωπον αὐτῆς διὰ παντός»· Ἔφη δέ τις καὶ ἔτε-

μερισθῶ τὴν ἀγαλλίαση τῆς Ἱερουσαλήμ καὶ τὴν εὐφροσύνη τοῦ λαοῦ μου. Καὶ δὲν θ' ἀκουσθεῖ πιά σ' αὐτὴν κραυγὴ γοερή, οὔτε καὶ θὰ ὑπάρξει ἐκεῖ ἀνήλικος καὶ γέροντας ποὺ δὲν θὰ ὀλοκληρώσει τὸ χρόνο τῆς ζωῆς του. Γιατὶ θὰ γίνεῖ ὁ νέος ἑκατὸ χρόνων, καὶ αὐτὸς ποὺ θὰ εἶναι ἑκατὸ χρόνων καὶ θὰ πεθαίνει ἁμαρτωλός, θὰ εἶναι ἐπικατάρατος».

Εἶναι βαθὺ τὸ θεώρημα καὶ τὸ νόημα αὐτῆς τῆς προφητείας καὶ πολὺ σκοτεινὸ. Πλὴν ὅμως θὰ προσπαθήσω νὰ τὸ διευκρινήσω ὅσο γίνεται. Φαίνεται λοιπὸν ὅτι Ἱερουσαλήμ ἐδῶ ὀνομάζει ὄχι τὴν παλαιά, ἀλλὰ μᾶλλον τὴν Ἐκκλησία ποὺ προῆλθε ἀπὸ Ἰουδαίους καὶ ἔθνικους, καὶ αὐτὴν ὑπόσχεται νὰ ἀναδείξει ἀγαλλίαμα καὶ εὐφροσύνη, καὶ τὸ πρῶγμα εἶναι ἀληθές, ἐπιβεβαιούμενο ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν πεῖρα· γιατί τίποτε τὸ θλιβερὸ δὲν ὑπάρχει στὴν Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ. Εἶναι πλούσια σ' ἐλπίδες γιὰ χωρὶς τέλος ζωὴ καὶ αἰώνια δόξα, καὶ ἔχει μεγάλη τὴ λαμπρότητα σ' αὐτὸν τὸν κόσμο. Ἡ ἴσως καὶ ἀλλιῶς· θὰ καταστήσω, λέγει, ἀγαλλίαμα καὶ εὐφροσύνη μου τὴν Ἱερουσαλήμ. Γιατὶ θὰ εὐφρανθῶ μαζί μὲ τὸ λαό μου. Καὶ προσθέτει τὶς ἀφορμὲς τῆς χαρᾶς λέγοντας· «Δὲν θ' ἀκουσθεῖ πιά σ' αὐτὴν κλάμα οὔτε κραυγὴ σπαραγμοῦ». Ἀπὸ τὴν κατηγορία τῶν παλαιῶν πραγμάτων συνθέτει ὁ Θεὸς τὸν ἔπαινο τῆς Ἐκκλησίας. Γιατὶ παλαιὰ οἱ προῖστάμενοι τῆς Ἰουδαϊκῆς Συναγωγῆς δίκασαν λαμβάνοντας δῶρα καὶ δὲν γνώριζαν νὰ δικαιώνουν τὸ ὄρφανὸ ἢ τὴ χήρα. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἀγαποῦσαν τὰ αἰσχρὰ κέρδη, καταδίκασαν τὸν ἀθῶο καὶ τὸν δίκαιο, καὶ αὐτοὶ ποὺ εἶχαν πάθει κάτι τέτοιο ἀπόλυτη ἀνάγκη ἦταν νὰ ἔκλαιγαν καὶ νὰ θρηνοῦσαν μὲ κραυγὴ, γιατί ἀδικοῦνταν. Πράγματι εἰπώθηκε κάπου γιὰ τὴν Ἱερουσαλήμ μὲ τὴ φωνὴ τοῦ Ἱερεμῖα· «Ἔω πόλη γεμάτη ἀπὸ ψεῦδος· ὅλη ἢ καταδυνάστευση ὑπάρχει σὲ σένα. Ὅπως παγώνει ὁ λάκκος τὸ νερό, ἔτσι παγώνει τοὺς ἀνθρώπους τῆς ἢ κακία αὐτῆς. Ἀσέβεια καὶ ταλαιπωρία θὰ κυριαρχεῖ σ' αὐτὴ μπροστὰ στὰ μάτια τῆς καὶ γιὰ πάντα»⁵⁰. Εἶπε ἐπίσης καὶ κάποιος ἄλλος ἀπὸ τοὺς ἁγίους προφῆτες. «Χτυποῦσαν τοὺς φτω-

ρος τῶν ἀγίων προφητῶν· «Καὶ ἐκονδύλιζον εἰς κεφαλὰς πτωχῶν, καὶ ὁδὸν ταπεινῶν ἐξέκλιναν».

Ἡσθήσομαι τοίνυν, φησὶν, ἐπὶ τῷ λαῷ μου, δικαιοσύνης ὄντα τῆς ἀληθοῦς ἐργάτην ὁρῶν. Δακρῦσει γὰρ οὐδεὶς 5 παρ' αὐτοῖς, δῆλον δὲ ὅτι πλεονεκτούμενος, κατακραῖξεται δὲ πάλιν οὐδεὶς ὡς ἠδικημένος «Καὶ οὐ μὴ γένηται ἐκεῖ», φησὶν, «ἄωρος καὶ πρεσβύτης, ὃς οὐκ ἐμπλήσει τὸν χρόνον αὐτοῦ. Ἔσται γὰρ ὁ νέος ἑκατὸν ἐτῶν, ὁ δὲ ἀποθνήσκων ἁμαρτωλὸς ἑκατὸν ἐτῶν, καὶ ἐπικατάρατος ἔσται». Οἶμαι 10 δὲ ἐγὼ βούλεσθαί τι τοιοῦτον ὑποδηλοῦν τῆς προφητείας τὸν νοῦν. Ἄωρον μὲν γὰρ νομίζειν ἔοικε τὸν ἐξ ἐθνῶν ἔτι νέον λαόν, περὶ οὗ φησιν ὁ Δαβὶδ· «Ὁ λαὸς ὁ κτιζόμενος αἰνέσει τὸν Κύριον»· τούτοις δὲ ἐπιστέλλει καὶ ὁ Χριστοῦ μαθητῆς λέγων· «Ὡς ἀρτιγέν[ν]ητα βρέφη τὸ λογικὸν καὶ 15 ἄδολον γάλα ἐπιποθήσατε». Οὐκοῦν ἄωρος ὁ νέος, πρεσβύτης γε μὴν ὁ ἐκ περιτομῆς, ἤγουν ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ, ἅτε δὴ προσκεκλημένος καὶ κατὰ γε τὴν νοητὴν Ἐκκλησίαν προειληφώς· Ἀλλ' ἐν τῇ κλήσει, φησί, τῇ διὰ Χριστοῦ καὶ ἐν καιροῖς τῆς ἐπιδημίας, οὔτε ἄωρος, οὔτε πρεσβύτης 20 διαφορὰν ἔξουσι τὴν κατὰ τοῦτο αὐτὸ πρὸς ἀλλήλους· πάντες γὰρ ἔσονται τέλειοι, καὶ πάντες ἐμπλήσουσι τὸν χρόνον, τουτέστιν εἰς ἄνδρα τέλειον ἀναθήσονται καὶ εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ. Ὁ γὰρ νέος, τουτέστιν ὁ ἐξ ἐθνῶν λαός, ἔσται ἑκατὸν ἐτῶν, ἀντὶ τοῦ, “τέλειος 25 καὶ πεπολιωμένος τὰς φρένας καὶ πνευματικῆς ἡλικίας εἰς λῆξιν ἐλάσας· τελειότητος γὰρ σημεῖον, ἦτοι σύμβολον, ὁ ἑκατὸν ἐτῶν ἀριθμός.

Εἰτά φησιν, ὅτι «Ὁ δὲ ἀποθνήσκων ἁμαρτωλὸς ἑκατὸν ἐτῶν καὶ ἐπικατάρατος ἔσται». Διαδείκνυσιν ἐν τούτοις, 30 ὅτι καὶ ἡ κατὰ νόμον τελείωσις ἀνόνητος τοῖς ἔχουσιν αὐτήν, οὐ προσηκαμένοις τὴν πίστιν τὴν διὰ Χριστοῦ καὶ τὴν

51. Ἀμώς 2, 7.

52. Ψαλμ. 101, 19.

53. Α' Πέτρο. 2, 2.

χοὺς σὸ κεφάλι καὶ εἶχαν παραστρατήσει ἀπὸ τὸν τρόπο ζωῆς τῶν ταπεινῶν»⁵¹.

Θὰ εὐχαριστηθῶ λοιπὸν, λέγει, μὲ τὸ λαό μου, βλέποντάς τον νὰ εἶναι ἐργάτης τῆς ἀληθινῆς δικαιοσύνης. Γιατὶ δὲν θὰ κλάψει κανένας ἀπὸ αὐτούς, προφανῶς ἐπειδὴ καταδυναστευόταν, καὶ οὔτε θὰ θγάλει κανεὶς κραυγὴ γιὰτὶ ἀδικεῖται. «Καὶ δὲν θὰ ὑπάρχει ἐκεῖ», λέγει, «ἀνήλικος καὶ γέροντας, πού δὲν θὰ ὀλοκληρώσει τὸν κύκλο τῆς ζωῆς του. Γιατὶ ὁ νέος θὰ γίνεῖ ἑκατὸ χρόνων, καὶ αὐτὸς πού θὰ εἶναι ἑκατὸ χρόνων καὶ θὰ πεθαίνει ἁμαρτωλός, θὰ εἶναι καταραμένος». Ἐγὼ νομίζω ὅτι ἡ προφητεία θέλει νὰ ὑποδηλώσει κάτι τέτοιο. «Ἀνώριμος» φαίνεται νὰ θεωρεῖ τὸν προερχόμενο ἀπὸ τὰ ἔθνη λαὸ πού εἶναι ἀκόμα νέος, γιὰ τὸν ὁποῖο λέγει ὁ Δαβίδ· «Ὁ λαὸς πού δημιουργεῖται θὰ δοξολογήσει τὸν Κύριο»⁵². Σ' αὐτούς γράφει σ' ἐπιστολῆ του καὶ ὁ μαθητὴς τοῦ Χριστοῦ λέγοντας· «Σὰν νεογέννητα βρέφη ποθήσατε τὸ λογικὸ καὶ ἄδολο γάλα»⁵³. Ἄρα λοιπὸν «ἀνήλικος» εἶναι ὁ νέος λαός, ἐνῶ γέροντας ὁ προερχόμενος ἀπὸ τὴν περιτομὴ, ἥτοι οἱ ἔξ αἵματος Ἰσραηλίτες, ἐπειδὴ εἶχαν προσκληθεῖ καὶ εἶχε προσηγηθεῖ ἡ εἴσοδος τους στὴ νοητὴ Ἐκκλησία. Ἀλλὰ στὴν κλήση, λέγει, ἀπὸ τὸν Χριστὸ καὶ τοὺς χρόνους τῆς ἐπιδημίας οὔτε ὁ ἀνώριμος, οὔτε ὁ γέροντας θὰ ἔχουν διαφορὰ ὡς πρὸς αὐτὸ μεταξὺ τους. Γιατὶ ὅλοι θὰ εἶναι τέλειοι καὶ ὅλοι θὰ ὀλοκληρώσουν τὸ χρόνο, δηλαδή θὰ φτάσουν στὴν ἡλικία τοῦ τέλειου ἀνδρα, στὴν ὀλοκληρωμένη ἡλικία τοῦ Χριστοῦ. Γιατὶ ὁ νέος, δηλαδή ὁ λαὸς ἀπὸ τὰ ἔθνη, θὰ εἶναι ἑκατὸ χρόνων, ἀντὶ νὰ πεῖ “τέλειος καὶ μὲ λευκότητα σὸ νοῦ καὶ ἔχοντας φτάσει σὸ τέρμα τῆς πνευματικῆς ἡλικίας· γιὰτὶ σημεῖο τῆς τελειότητος, δηλαδή σύμβολο, εἶναι ὁ ἀριθμὸς ἑκατό.

Ἐπειτα λέγει· «Ἐνῶ αὐτὸς πού θὰ πεθαίνει ἑκατὸ ἐτῶν καὶ θὰ εἶναι ἁμαρτωλός, θὰ εἶναι ἐπικατάρατος». Δείχνει μὲ αὐτά, ὅτι καὶ ἡ σύμφωνα μὲ τὸ νόμο τελείωση εἶναι ἀνώφελη σ' αὐτούς πού τὴν ἔχουν, ἂν δὲν ἀποδεχθοῦν τὴν πίστη στὸν Χριστὸ καὶ τὴ

διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος λύτρωσιν, δι' ἧς καὶ μόνης τοὺς ἐκ τῆς ἁμαρτίας ἀποτριβόμεθα λογισμούς. Οὐκοῦν κἂν εἴ τις ἕκατὸν ἐτῶν ὑπάρχων, φησί, τουτέστι τὴν τελειότητα τὴν κατὰ τὸν νόμον ἔχοι, εἶτα τελευτήσειεν ἁμαρτωλός, 5 τουτέστι τὴν ἐν πίστει δικαιοσύνην οὐ λαθών, ἔσται καὶ ἐπικατάρατος, ἀντὶ τοῦ, καὶ ταῖς τοῦ νόμου παραβάσεσιν ἔνοχος εὗρεθήσεται. Οὐδεὶς γὰρ γέγονε τοσοῦτος ἐν Ἰουδαίοις, ὡς κατὰ μηδένα τρόπον διαπεσεῖν· «Πάντες γὰρ ἡμαρτον, καὶ ὑστεροῦνται τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, δικαιοῦ- 10 μενοι δωρεὰν τῆ αὐτοῦ χάριτι.

Ὅτι δὲ ἀνόνητος καὶ τοῖς κατὰ νόμον τετελειωμένοις ἢ εἰς τοῦτο σπουδῆ τῆς διὰ Χριστοῦ χάριτος οὐ προσειλημμένης, διαδείκνυσιν εὖ μάλα τισὶ γεγραφῶς ὁ πάνσοφος Παῦλος, ὅτι σκύδαλα μὲν ἠγήσατο τὰ ἐν νόμῳ πάντα, ἵνα 15 Χριστὸν κερδάνῃ, καὶ εὗρεθῆ ἐν αὐτῷ μὴ ἔχων τὴν αὐτοῦ δικαιοσύνην, τουτέστι τὴν ἐν νόμῳ, ἀλλὰ τὴν διὰ πίστεως Ἰησοῦ Χριστοῦ. Γράφεται δὲ ὡσπερ ἀνοίας τοὺς Ἰουδαίους οὕτω λέγων· «Ἀγνοοῦντες γὰρ τὴν τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνην καὶ τὴν ἰδίαν ζητοῦντες στηῆσαι, τῇ δικαιοσύνῃ τοῦ 20 Θεοῦ οὐχ ὑπετάγησαν. Τέλος γὰρ νόμου Χριστὸς εἰς δικαιοσύνην παντὶ τῷ πιστεύοντι». Ἔφη δὲ πάλιν· «Ἡμεῖς φύσει Ἰουδαῖοι, καὶ οὐκ ἐξ ἔθνῶν ἁμαρτωλοί· εἰδότες δὲ ὅτι οὐ δικαιοῦται ἄνθρωπος ἐξ ἔργων νόμου, ἐὰν μὴ διὰ πίστεως Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἡμεῖς εἰς Χριστὸν ἐπιστεύσαμεν». 25 χρημάτικε δὲ διὰ τοῦτο κατάρα Χριστός, ἵνα τῆς τοῦ νόμου κατάρας ἐξέλῃται τοὺς ὑπ' αὐτῇ γεγονότας· γέγραπται γάρ, ὅτι «Ἐπικατάρατος πᾶς ὃς οὐκ ἐμμένει πᾶσι τοῖς γεγραμμένοις ἐν τῷ νόμῳ τοῦ βιβλίου τούτου, τοῦ ποιῆσαι αὐτά».

30 Στίχ. 21-24. «Καὶ οἰκοδομήσουσιν οἰκίας, καὶ αὐτοὶ

54. Ρωμ. 2, 23.

55. Φιλ. 3, 8-9.

λύτρωση μέσω του ἁγίου βαπτίσματος, με τὴν ὁποία καὶ μόνο ἀποπλένομε ἀπὸ ἐπάνω μας τοὺς ἁμαρτωλοὺς λογισμοὺς. Ὡστε λοιπόν, κι ἂν ἀκόμα, λέγει, εἶναι κάποιος ἑκατὸ χρονῶν, δηλαδή ἔχει τὴν τελειότητα ἀπὸ τὸ νόμο, καὶ πεθάνει ἁμαρτωλός, δηλαδή χωρὶς νὰ ἔχει λάβει τὴ δικαίωση ἀπὸ τὴν πίστη, θὰ εἶναι καὶ ἐπι-κατάρατος, ἀντὶ νὰ πει, θὰ βρεθεῖ ἔνοχος καὶ στίς παραβάσεις τοῦ νόμου. Γιατὶ κανένας δὲν ἔγινε τόσο τέλειος ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους, ὥστε νὰ μὴν πέσει κατὰ κανένα τρόπο· γιατί λέγει· «Ὅλοι ἁμάρτησαν καὶ στεροῦνται τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ, δικαίω-νται ὅμως δωρεᾶν μετὰ τὴ χάρις αὐτοῦ»⁵⁴.

Ὅτι ὅμως εἶναι ἀνώφελη ἢ σπουδὴ σ' αὐτὸ καὶ γι' αὐτοὺς ποὺ εἶναι τέλειοι σύμφωνα μετὰ τὸ νόμο καὶ δὲν ἔχουν προσλάβει τὴ χάρις μέσω τοῦ Χριστοῦ τὸ δείχνει πολὺ καλά γράφοντας σὲ κάποιους ὁ πάνσοφος Παῦλος, ὅτι θεώρησε ὅλα ὅσα περιέχει ὁ νόμος σκύδαλα, γιὰ νὰ κερδίσει τὸν Χριστὸ καὶ νὰ βρεθεῖ κοντά του, ἔχοντας ὄχι τὴ δική του δικαιοσύνη, δηλαδή τοῦ νόμου, ἀλλὰ τὴ δικαιοσύνη τῆς πίστεως στὸν Ἰησοῦ Χριστό⁵⁵, καὶ κατηγορεῖ τοὺς Ἰουδαίους κατὰ κάποιο τρόπο γιὰ ἀνοησία, λέγοντας τὰ ἑξῆς· «Γιατί, ἀγνοώντας τὴ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ καὶ θέλοντας νὰ προβάλλουν τὴ δική τους, δὲν ὑποτάχθηκαν στὴ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ τὸ τέλος τοῦ νόμου εἶναι ὁ Χριστὸς πρὸς δικαίωση καθενὸς ποὺ πιστεύει σ' αὐτόν»⁵⁶. Εἶπε ἐπίσης πάλι· «Ἐμεῖς εἴμα-στε ἀπὸ τὴ φύση μας Ἰουδαῖοι, καὶ ὄχι ἐθνικοὶ ἁμαρτωλοὶ· γνωρίζοντας ὅμως ὅτι δὲν δικαίω-νεται ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ ἔργα τοῦ νόμου, παρὰ μόνο μετὰ τὴν πίστη στὸν Ἰησοῦ Χριστό, καὶ ἐμεῖς πιστέψαμε στὸν Χριστό»⁵⁷. Καὶ ἔγινε γι' αὐτὸ ὁ Χριστὸς κατάρα, γιὰ νὰ ἀπαλλάξει ἀπὸ τὴν κατάρα τοῦ νόμου ἐκείνους ποὺ βρίσκονταν κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία της. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ· «Νὰ εἶναι καταραμένος καθένας ποὺ δὲν μένει πιστὸς σὲ ὅλα ὅσα εἶναι γραμμένα στὸ νόμο τοῦ βιβλίου αὐτοῦ, ὥστε νὰ τὰ πράττει»⁵⁸.

Στίχ. 21-24. «Καὶ θὰ οἰκοδομήσουν σπίτια καὶ θὰ κατοικήσουν

56. Ρωμ. 10, 3-4.

57. Γαλ. 2, 15-16.

58. Δευτ. 27, 26. Γαλ. 3, 10.

ἐνοικήσουσι· καὶ καταφυτεύσουσιν ἀμπελῶνας, καὶ αὐ-
 τοὶ φάγονται τὸν καρπὸν αὐτῶν. Καὶ οὐ μὴ οἰκοδομή-
 σωσι, καὶ ἄλλοι οἰκήσουσι καὶ οὐ μὴ φυτεύσωσι, καὶ
 ἄλλοι φάγονται. Κατὰ γὰρ τὰς ἡμέρας τοῦ ξύλου τῆς
 5 ζωῆς ἔσονται αἱ ἡμέραι τοῦ λαοῦ μου· τὰ ἔργα τῶν πό-
 νων αὐτῶν παλαιώσουσιν. Οἱ δὲ ἐκλεκτοί μου οὐ κοπι-
 ᾶσουσιν εἰς κενόν, οὐδὲ τεκνοποιήσουσιν εἰς κατάραν,
 ὅτι σπέρμα εὐλογημένον ὑπὸ Θεοῦ ἔστι. Καὶ ἔσται πρὶν
 κεκράξαι αὐτούς, ἐγὼ εἰσακούσομαι αὐτῶν. Ἔτι λα-
 10 λούντων αὐτῶν, ἐρῶ· Τί ἔστιν;».

Εἰρήνην αὐτοῖς τὴν ἀκράδαντον, φειδῶ καὶ εὐμένειαν,
 χρησιότητα καὶ φιланθρωπίαν ἐπαγγέλλεται. Πάλαι μὲν
 γὰρ οἱ ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ διὰ πολλῆς ἄγαν ἀπονοίας καὶ
 πολυειδοῦς φανλότητος καὶ τοῦ μὴ ἀνέχεσθαι ζῆν ὀρθῶς,
 15 παροτρύνοντες διετέλουν τὸν τῶν ὅλων κρατοῦντα Θεόν·
 ταύτης ἔνεκα τῆς αἰτίας κατὰ πολλοὺς ἠκίζοντο τρόπους·
 ποτὲ μὲν γὰρ κατεφθείροντο τὰ ἐν ἀγροῖς καὶ τοὺς ἐπὶ ταῖς
 γηπονίαις ἰδρωῶτας ὑφιστάμενοι μάτην, λιμῶ κατετρύχοντο·
 γέγραπται γάρ, ὅτι «Καὶ ἔδωκε τῇ ἐρυσίβῃ τοὺς καρπούς
 20 αὐτῶν, καὶ τοὺς πόνους αὐτῶν τῇ ἀκρίδι». Εἴρηται δέ που
 πρὸς αὐτούς καὶ δι' ἐνὸς τῶν ἁγίων προφητῶν «Σὺ σπερεῖς,
 καὶ οὐ μὴ ἀμήσεις· σὺ πιέσεις ἐλαίαν, καὶ οὐ μὴ ἀλείψῃ ἐλαι-
 ον, καὶ οἶνον οὐ μὴ πῖντε». Καὶ πάλιν· «Οἴκους ξυστοὺς οἰ-
 κοδομήσετε, καὶ οὐ μὴ κατοικήσητε ἐν αὐτοῖς· ἀμπελῶνας
 25 ἐπιθυμητοὺς φυτεύσετε, καὶ οὐ μὴ πῖντε τὸν οἶνον αὐτῶν».
 Ἐπεφέροντο γὰρ αὐτοῖς ἔσθ' ὅτε καὶ πολέμων ἐμβολαί, ὥστε
 τοὺς μὲν τοῖς αὐτῶν δαπανᾶσθαι ξίφεσι, τοὺς δὲ τό παθεῖν
 δεδιότας, καὶ οἴκων αὐτῶν καὶ τῆς ἐνεγκούσης ἀποπηδᾶν,
 καὶ εἰς ἑτέρας μετανίστασθαι χώρας
 30 Ἄλλὰ ταυτὶ μὲν οἱ παλαιοὶ πεπόνθησι, καὶ οὐχ ἅπαξ,
 διὰ πολλὴν ἁμαρτίαν· οἱ γε μὴν ἐν Χριστῶ τὴν διὰ πίστεως

σ' αὐτὰ, ἀλλὰ καὶ θὰ φυτέψουν ἀμπέλια καὶ θὰ φᾶνε οἱ ἴδιοι τοὺς καρπούς τους. Δὲν θὰ οἰκοδομήσουν αὐτοί, καὶ θὰ κατοικήσουν ἄλλοι, οὔτε θὰ φυτέψουν αὐτοί, καὶ θὰ φᾶνε ἄλλοι. Γιατὶ σύμφωνα μὲ τὶς ἡμέρες τοῦ δένδρου τῆς ζωῆς θὰ εἶναι οἱ ἡμέρες τοῦ λαοῦ μου, καὶ τὰ ἔργα τῶν κόπων τους θὰ κρατήσουν χρόνια καὶ θὰ παλιώσουν. Οἱ ἐκλεκτοί μου δὲν θὰ κοπιᾶσουν μάταια, οὔτε θ' ἀποκτήσουν παιδιά γιὰ νὰ εἶναι καταραμένα. Γιατὶ εἶναι ἀπόγονοι εὐλογημένοι ἀπὸ τὸν Θεό. Καὶ θὰ συμβεῖ προτοῦ νὰ φωνάξουν αὐτοί, ἐγὼ θὰ τοὺς ἀκούσω. Ἐνῶ ἀκόμα θὰ μιλοῦν αὐτοί, ἐγὼ θὰ τοὺς πῶ. Τί συμβαίνει;».

Τοὺς ὑπόσχεται εἰρήνη σταθερὴ καὶ ἀκλόνητη, φροντίδα καὶ ἀγάπη, ἀγαθότητα καὶ φιλανθρωπία. Γιατὶ παλαιᾶ οἱ ἔξ αἵματος Ἰσραηλίτες ἕξαιτίας τῆς μεγάλης ἀνοησίας τους καὶ τὶς κάθε λογῆς φαυλότητάς τους καὶ τῆς ἀρνησῆς τους νὰ ζοῦν ὀρθᾶ, συνεχῶς ἐξόργιζαν τὸν κυρίαρχο τῶν ὅλων Θεό. Γι' αὐτὴ τὴν αἰτία κακοποιοῦνταν μὲ πολλοὺς τρόπους. Γιατὶ ἄλλοτε κατασρέφονταν τὰ χωράφια τους καὶ ὑπομένοντας μάταια τοὺς ἰδρωῖτες τῆς γεωργίας, καταβασανίζονταν ἀπὸ τὴν πείνα. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ· «Παρέδωσε στὴ σάχτη τὰ γεννήματα καὶ τοὺς καρπούς τους καὶ τοὺς κόπους τους στὶς ἀκρίδες»^{58α}. Ἔχει λεχθεῖ πρὸς αὐτοὺς καὶ σὲ ἄλλο σημεῖο μέσω ἑνὸς ἄλλου προφήτη· «Θὰ σπείρεις ἐσὺ καὶ δὲν θὰ θερίσεις· θὰ ἐκθλίψεις ἐσὺ τὶς ἐλιές, καὶ δὲν θ' ἀλειφθεῖς μὲ λάδι καὶ δὲν θὰ πιεῖτε κρασί»^{58β}. Καὶ πάλι· «Θὰ χτίσετε σπίτια ὠραῖα καὶ δὲν θὰ κατοικήσετε σ' αὐτὰ· θὰ φυτέψετε ἀμπέλια ποῦ ἐπιθυμεῖτε, καὶ δὲν θὰ πιεῖτε τὸ κρασί τους»^{58γ}. Ξεσποῦσαν πολλὲς φορές ἐναντίον τους καὶ πολεμικὲς ἐπιδρομὲς, ὥστε ἄλλοι ἀπὸ αὐτοὺς νὰ ἐξολοθρευοῦνται ἀπὸ ξίφη, καὶ ἄλλοι ἀπὸ τὸ φόβο τους μήπως πάθουν, ἔφευγαν ἀπὸ τὰ σπίτια καὶ τὴν πατρίδα τους καὶ μετανάστευαν σὲ ἄλλες χῶρες.

Αὐτὰ βέβαια τὰ ἔπαθαν οἱ παλαιοί, καὶ ὄχι μιὰ φορά, ἕξαιτίας τῶν πολλῶν ἁμαρτιῶν τους. Αὐτοὶ ὅμως ποῦ ἄρπαξαν τὴν

58α. Μιχ. 6, 15.

58γ. Ἀμὼς 5, 11.

ἀρπάσαντες χάριν καὶ τοὺς ἐκ τῆς ἁμαρτίας ἀποनिψάμενοι
 μολυσμοὺς διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, οὐ τοῖς ἐκείνων πε-
 ριπεσοῦνται κακοῖς, οὔτε μὴν τῶν αὐτοῖς πεπονημένων
 πνευματικῶς ἀδόκητον ὑπομενοῦσι ζημίαν, ἐντροφήσουσι
 5 δὲ μᾶλλον τοῖς ἑαυτῶν κατορθώμασι, κατὰ τὸ ἐν Ψαλμοῖς
 ὑμνούμενον· «Τοὺς πόνους τῶν καρπῶν σου φάγεσαι»
 (καρπῶν λεγομένων τῶν κάτωθεν τῆς παλάμης σαρκῶν).
 Ἐκβάλλει γὰρ αὐτοὺς οὐδεὶς· οὔτε μὴν ἀποσοθήσει ποτὲ
 τῆς δοθησομένης αὐτοῖς παρὰ Θεοῦ μονῆς (πολλαὶ γὰρ
 10 μοναὶ παρὰ τῷ Πατρὶ), ἀλλ' οὐδ' ἂν ἀποπεσοῦνται τοῦ κλή-
 ρου τοῦ δοθησομένου καὶ πρέποντος ταῖς νοηταῖς αὐτῶν
 εὐκαρπίαῖς· «ἔσται» γὰρ, φησὶν, «ἡ ζωὴ αὐτῶν κατὰ τὰς
 ἡμέρας τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς», τουτέστιν ἁγία[ν]. Τοιαύτη
 γὰρ ἦν πρὸ τῆς παραβάσεως ἐν τοῖς πρωτοπλάστοις, ὅτε
 15 καὶ ἐξῆν αὐτοῖς ἐν μεθέξει γενέσθαι τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς,
 οὐπω τῆς βδελυροτάτης καὶ θεομισοῦς ἁμαρτίας λαβούσης
 τόπον ἐν αὐτοῖς. Προσεπάγει τι τοιοῦτον καὶ ἕτερον τῆς
 προφητείας ὁ λόγος· «Τὰ γὰρ ἔργα», φησί, «τῶν χειρῶν αὐ-
 τῶν παλαιώσουσι», τουτέστιν ἀναμετάβλητον ἔξουσι τὴν
 20 τῶν πρακτέων ὁδόν. Οἷον δὴ τί φημι. Δέδοται μὲν γὰρ τοῖς
 ἐξ Ἰσραὴλ διὰ Μωσέως ὁ νόμος, ἀλλ' ἦν ἐν αὐτῷ σκιά καὶ
 τύπος, ἔχων μὲν τῆς ἀληθείας τὴν μόρφωσιν, πλὴν οὐπω
 καὶ αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν, ἐπειδὴ δὲ ἐπέλαμψεν ὁ Χριστός,
 μετέβαλον οἱ τύποι πρὸς ἀλήθειαν, καὶ οἷον μετεκλίθησαν
 25 αἱ σκιαὶ καὶ πεπαλαίωνται, τουτέστιν οὐ μέχρι παντός κε-
 κράτηκε τῆς ἐν νόμῳ πολιτείας ἡ δύναμις

Οὐκοῦν οἱ μὲν ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ οὐκ ἐπαλαίωσαν τὰ
 ἔργα αὐτῶν (ἀνόνητος γὰρ ἡ νομικὴ λατρεία, τό γε ἦκον
 εἰς τύπους), παλαιώσουσι δὲ οἱ ἐν Χριστῷ. Οὐ γὰρ ἕτερος
 30 αὐτοῖς δοθήσεται νόμος, ὡς μεθιστᾶν ἐπὶ τὸ ἄμεινον τῶν
 εὐαγγελικῶν θεσπισμάτων τὴν δύναμιν. Εἴρηται γὰρ που

χάρη τοῦ Χριστοῦ μέσω τῆς πίστεώς τους καὶ ξέπλυναν τοὺς μολυσμοὺς τῆς ἁμαρτίας μέσω τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, δὲν θὰ ὑποστοῦν τίς συμφορὲς ἐκείνων, οὔτε θὰ πάθουν ἀπροσδόκητη ζημία στοὺς πνευματικούς τους κόπους, ἀλλὰ θὰ ἀπολαύσουν τὰ κατορθώματά τους σύμφωνα μ' αὐτὸ ποὺ ὑμνεῖται ἀπὸ τοὺς Ψαλμούς· «Θὰ φᾶς τοὺς κόπους τῶν καρπῶν σου»^{58δ} (καρποὶ λέγονται οἱ σάρκες ποὺ ἔχουν οἱ παλάμες). Γιατὶ αὐτοὺς δὲν θὰ τοὺς ἀφαιρέσει κανένας, οὔτε βέβαια θὰ τοὺς διώξει ποτὲ ἀπὸ τὴ διαμονὴ ποὺ θὰ τοὺς δώσει ὁ Θεὸς (γιατὶ εἶναι πολλοὶ οἱ τόποι διαμονῆς κοντὰ στὸν Πατέρα^{58ε}), ἀλλ' οὔτε καὶ θὰ ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὸν κληρο ποὺ θὰ τοὺς δοθεῖ καὶ ποὺ ἀρμόζει στίς πνευματικὲς καρποφορίες τους· γιατί λέγει· «Θὰ εἶναι ἡ ζωὴ τους σύμφωνα μὲ τίς ἡμέρες τοῦ δένδρου τῆς ζωῆς», δηλαδή ἁγία. Γιατὶ τέτοια ἦταν πρὶν ἀπὸ τὴν παραβάση ἡ ζωὴ τῶν πρωτοπλάστων, ὅταν τοὺς εἶχε ἐπιτραπεῖ νὰ μετέχουν στὸ δένδρο τῆς ζωῆς, καὶ δὲν εἶχε ἀκόμα κυριεύσει αὐτοὺς ἡ βδελυρότατη καὶ θεομίσητη ἁμαρτία. Προσθέτει καὶ κάτι ἄλλο παρόμοιο ὁ λόγος τῆς προφητείας· γιατί λέγει· «Τὰ ἔργα τῶν χειρῶν τους θὰ παλιώσουν», δηλαδή θὰ ἔχουν ἀμετάβλητη τὴν ὁδὸ αὐτῶν ποὺ πρέπει νὰ πράττουν. Ἐννοῶ τὸ ἐξῆς μὲ αὐτὸ ποὺ λέγω. Δόθηκε δηλαδή στοὺς Ἰσραηλῖτες ὁ νόμος μέσω τοῦ Μωϋσῆ, ἀλλὰ αὐτὸ ποὺ περιεῖχε ἦταν σκιά καὶ τύπος, ποὺ εἶχε βέβαια τὴ μορφὴ τῆς ἀλήθειας, ὄχι ὅμως καὶ τὴν ἴδια τὴν ἀλήθεια. Ὅταν ὅμως ἔλαμψε ὁ Χριστὸς οἱ τύποι μεταβλήθηκαν σὲ ἀλήθεια καὶ οἱ σκιὲς κατὰ κάποιον τρόπο μεταστράφηκαν καὶ πάλιωσαν, δηλαδή δὲν κράτησε γιὰ πάντα ἡ δύναμη τοῦ τρόπου ζωῆς σύμφωνα μὲ τὸ νόμο.

Στοὺς ἐξ αἵματος λοιπὸν Ἰσραηλῖτες δὲν πάλιωσαν τὰ ἔργα τους (γιατὶ ἦταν ἀνώφελη ἢ νομικὴ λατρεία, ἀφοῦ ἀφοροῦσε στοὺς τύπους), θὰ παλιώσουν ὅμως τὰ ἔργα αὐτῶν ποὺ πιστεύουν στὸν Χριστὸ. Γιατὶ σ' αὐτοὺς δὲν θὰ δοθεῖ ἄλλο νόμος, ὥστε νὰ μεταθέσει στὸ καλύτερο τὸ νόημα τῶν εὐαγγελικῶν θεσπισμάτων.

58ε. Ἰω. 14,2.

πρὸς τὸν τῶν ὅλων Σωτῆρα Χριστὸν διὰ τῆς τοῦ Ψάλλον-
 τος φωνῆς· «Ἡ δικαιοσύνη σου δικαιοσύνη εἰς τὸν αἰῶνα,
 καὶ ὁ νόμος σου ἀλήθεια». «Οἱ δὲ ἐκλεκτοί μου», φησὶν,
 «οὐ κοπιᾶσουσιν εἰς κενόν, οὐδὲ τεκνοποιήσουσιν εἰς κα-
 5 τάραν». Διδάσκει πάλιν ὡς ἐκ παραθέσεως, ἤγουν ἀντεξα-
 γωγῆς τῶν πάλαι συμβεβηκότων τοῖς Ἰουδαίων καθηγη-
 ταῖς· Γραμματεῖς δὲ οὗτοι καὶ Φαρισαῖοι, οἳ, τὸν νόμον
 ἀφέντες καὶ διδάσκοντες διδασκαλίαν ἐντάλματα ἀνθρώ-
 πων, πατέρες μὲν γεγόνασι τέκνων τῶν κατὰ μάθησιν δη-
 10 λονότι, πλὴν εἰς κενόν καὶ εἰς κατάραν· ἡμᾶς καὶ τοῦτο ἐδί-
 दाξεν ὁ Σωτῆρ τοῖς Γραμματεῦσι καὶ Φαρισαίοις ἐπιτι-
 μῶν· ἔφη γάρ, ὅτι «Οὐαὶ ὑμῖν, Γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι
 ὑποκριταί, ὅτι περιάγετε τὴν θάλασσαν καὶ τὴν ξηρὰν ποι-
 ῆσαι ἓνα προσήλυτον, καὶ ἐὰν γένηται, ποιεῖτε αὐτὸν υἱὸν
 15 γεέννης διπλότερον ὑμῶν».

Οὐκοῦν ἐκεῖνοι μὲν ἐτεκνοποίησαν εἰς κατάραν καὶ εἰς
 κενόν, οἱ δὲ ἐκλεκτοί μου, φησὶ, τουτέστιν, οἱ θεσπέσιοι μα-
 θηταί, ἤγουν καθάπαξ οἱ τῶν ἐμῶν θεσπισμάτων ἱερουρ-
 γοί, οὐκ εἰς κατάραν τεκνοποιήσουσιν, οὔτε μὴν εἰς κενόν,
 20 κατ' ἐκείνους· σπέρμα γὰρ εὐλογημένον ἔσται τὸ σπέρμα
 αὐτῶν, εὐλογημένον δὲ ὑπὸ Θεοῦ. Ὅτι δὲ προσκείσεται λί-
 αν αὐτοῖς τὰ ἐξ ἡμερότητος καὶ φιλανθρωπίας δωρούμε-
 νος, ἐτοιμότατόν τε τὸ οὖς ὑπέχων ταῖς παρ' αὐτῶν ἰκετεί-
 αῖς, διαδείκνυσιν εἰπών, ὅτι «Πρὶν κεκράξαι αὐτούς, ἐγὼ
 25 εἰσακούσομαι αὐτῶν. Ἔτι λαλούντων αὐτῶν, ἐρῶ· Τί ἐ-
 στιν;»

30 **Στίχ. 25.** «Τότε λύκοι καὶ ἄρνες βοσκηθήσονται ἅμα,
 καὶ λέων ὡς βοῦς φάγεται ἄχυρα, ὄφις δὲ γῆν ὡς ἄρ-
 τον. Οὐκ ἀδικήσουσιν, οὐδ' οὐ μὴ λυμανοῦνται ἐπὶ τῷ
 ὄρει τῷ ἁγίῳ μου, λέγει Κύριος».

Κατὰ δύο τρόπους ἐκλήψη καὶ ταῦτα· ἢ γὰρ τῶν δύο

Γιατί εἰπώθηκε κάπου πρὸς τὸν Σωτῆρα τῶν ὅλων Χριστὸ μὲ τὴ φωνὴ τοῦ Ψαλμωδοῦ· «Ἡ δικαιοσύνη σου θὰ εἶναι δικαιοσύνη αἰώνια καὶ ὁ νόμος σου θὰ εἶναι ἡ ἀλήθεια»^{58στ}. «Οἱ ἐκλεκτοὶ μου», λέγει, «δὲν θὰ κοπιᾶσουν μάταια, οὔτε θὰ ἀποκτήσουν παιδιά γιὰ νὰ εἶναι καταραμένοι». Διδάσκει πάλι κατὰ παράθεση, ἥτοι ἀντι-παραθέτοντας τὰ ὅσα συνέβησαν παλαιὰ στοὺς καθηγητὲς τῶν Ἰουδαίων. Αὐτοὶ βέβαια εἶναι οἱ Γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι, οἱ ὁποῖοι, ἀφοῦ ἄφησαν τὸ νόμο καὶ δίδασκαν ἐντολὲς ἀνθρώπων, ἔγιναν βέβαια πατέρας παιδιῶν, αὐτῶν δηλαδή πού ἀπέκτησαν μὲ τὴ διδασκαλία τους, πλὴν ὅμως μάταια καὶ πρὸς κατὰρα. Καὶ αὐτὸ μᾶς τὸ δίδαξε ὁ Σωτῆρας ἐπιτιμώντας τοὺς Γραμματεῖς καὶ Φαρισαίους· γιατί εἶπε· «Ἀλλοίμονό σας, Γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριτές, γιατί περιφέρεστε στὴ θάλασσα καὶ στὴν ξηρὰ γιὰ νὰ προσηλυτήσετε κάποιον, καὶ ἂν τὸν κάνετε, τὸν κάνετε υἱὸ τῆς γέεννας δυὸ φορές χειρότερο ἀπὸ σᾶς»^{58ς}.

Ἐκεῖνοι λοιπὸν ἔκαναν παιδιά γιὰ τὴν κατὰρα καὶ μάταια, ἐνῶ οἱ ἐκλεκτοὶ μου, λέγει, δηλαδή οἱ θεσπέσιοι μαθητὲς, ἥτοι ὅλοι γενικὰ οἱ ἱερουργοὶ τῶν δικῶν μου θεσπισμάτων, δὲν θὰ κάνουν παιδιά γιὰ τὴν κατὰρα, οὔτε βέβαια μάταια, σύμφωνα μὲ ἐκείνους, γιατί οἱ ἀπόγονοὶ τους θὰ εἶναι ἀπόγονοι εὐλογημένοι, εὐλογημένοι ἀπὸ τὸν Θεό. Ὅτι ὅμως θὰ εἶναι πολὺ κοντὰ τους, παρέχοντάς τους τὰ δῶρα τῆς ἀγαθότητας καὶ τῆς φιλανθρωπίας του, ἔχοντας πρόθυμη τὴν ἀκοή του στὶς παρακλήσεις τους, τὸ κάνει φανερὸ λέγοντας· «Πρὶν κραυγᾶσουν αὐτοί, ἐγὼ θὰ τοὺς ἀκούσω, καὶ ἐνῶ ἀκόμα θὰ μιλοῦν, ἐγὼ θὰ τοὺς πῶ· Τί συμβαίνει;».

Στίχ. 25. «Τότε οἱ λύκοι καὶ τὰ πρόβατα θὰ βοσκήσουν μαζί, καὶ τὸ λεοντάρι, ὅπως τὸ μοσχάρι, θὰ φάει ἄχυρα, καὶ τὸ φίδι θὰ φάει χῶμα σὰν ψωμί. Δὲν θὰ προξενήσουν αὐτὰ καμμιὰ βλάβη οὔτε κάποιον κακὸ στὸ ἅγιο ὄρος μου, λέγει ὁ Κύριος».

Μὲ δύο τρόπους νὰ τὰ ἐκλάβεις καὶ αὐτά. Ἡ δηλαδή τὸ

58ς. Ματθ. 23, 15.

λαῶν τὴν διὰ πίστεως ἔνωσιν κατασημῆνειεν ἂν τῆς προφητείας ἡ δύναμις, ἥγουν ὅτι καὶ οἱ ποτὲ θηρίων ἀγρίων δίκην τοῖς ἁγίοις ἐπιτηδῆσαντες καὶ διώξαντες τὴν Ἐκκλησίαν, ὄφεών τε διενεγκόντες οὐδέν, συμβῆσονται πρὸς 5 αὐτούς, κατὰ διάθεσιν καὶ ὁμοψυχίαν τῷ συνδέσμῳ τῆς εἰρήνης κατεσφιγμένοι πρὸς τοῦτο διὰ Χριστοῦ, τοῦ δικαιούντος τὸν ἀσεβῆ καὶ συλλέγοντος τὸ ἐσκορπισμένον, καὶ φωτὶ τῷ θείῳ καταφαιδρύνοντος τὸ ἐσκοτισμένον καὶ τὰ πάντα μεθιστῶντος ἐπὶ τὸ ἄμεινον. Ποιεῖ γὰρ πάντα καὶ με- 10 τασκευάζει, κατὰ τὸ γεγραμμένον. Ἐριφοὶ μὲν οὖν καὶ ἄρνες, ἱερά τε ἐστὶ καὶ καθαρὰ ζῶα κατὰ τὸν νόμον, ὥστε καὶ τῷ θείῳ προσφέρεσθαι θυσιαστηρίῳ, καὶ εἰς ὁσμὴν εὐωδίας ἀναφέρεσθαι τῷ Θεῷ, λύκος δὲ καὶ λέων ἀνίερα καὶ ἀκάθαρτα, καὶ ἐχθρὰ τοῖς ὀνομασμένοις· ὄφις δὲ πρὸς τοῦ- 15 τοις ἀνθρώπῳ πολεμιώτατος καὶ τοῖς τῆς φύσεως νόμοις εἰς τοῦτο ἠκονημένος, ἀλλὰ τοῖς ἐν Χριστῷ κεκαθαρωμένοις ἱεράν τε καὶ ἐξηρημένην ἐσχηκόσι ζωὴν, διὰ τῶν εὐαγγελικῶν κηρυγμάτων συμβῆσονται πρὸς ὁμοψυχίαν τὴν διὰ πίστεως, οἱ βδελυροὶ ποτε καὶ ἀκάθαρτοι καὶ ὀμότητος θηρι- 20 οπρεποῦς μεστήν ἔχοντες τὴν καρδίαν.

«Οὔτοι», φησὶν, «οὐδὲν ἀδικήσουσιν, οὔτε μὴν διαλυμανοῦνταί τισι τῶν ἐν τῷ ὄρει τῷ ἁγίῳ μου», τουτέστι τῇ Ἐκκλησίᾳ. Φάγονται γὰρ σὺν τοῖς ἡμέροις τὰ ἄγρια· τροφή δὲ αὐτοῖς ὁ Χριστὸς ὁ ἄρτος ὁ ζῶν ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ 25 καταβάς καὶ ζωὴν διδούς τῷ κόσμῳ· τρέφει δὲ καὶ σαρκὶ τῇ ἰδίᾳ πρὸς ἀφθαρσίαν ἡμᾶς ἀναμορφῶν καὶ ζωὴν, καὶ τοῖς ἑαυτοῦ κηρύγμασι, τουτέστι τοῖς εὐαγγελικοῖς· «οὐ γὰρ ἐπ' ἄρτῳ μόνῳ ζήσεται», φησὶν, «ὁ ἄνθρωπος, ἀλλ' ἐπὶ παντὶ ῥήματι ἐκπορευομένῳ διὰ στόματος Θεοῦ». Ἐπιτήρησον 30 δὲ ὅτι οὐκ ἄρνες καὶ ἔριφοι τὰς τῶν λεόντων καὶ λύκων ἔδονται τροφὰς (οὐ γὰρ ἔφη, Φάγονται κρέα), ἀλλ' οἱ λύ-

νόημα τῆς προφητείας θέλει νὰ δηλώσει τὴν ἔνωση τῶν δύο λαῶν μέσω τῆς πίστεως, ἢ ὅτι καὶ ἐκεῖνοι ποὺ κάποτε ὄρμησαν σὰν ἄγρια θηρία ἐναντίον τῶν ἁγίων καὶ καταδίωξαν τὴν Ἐκκλησία, χωρὶς νὰ διαφέρουν καθόλου ἀπὸ τὰ φίδια, θὰ ρθοῦν σὲ συμφωνία μεταξὺ τους μὲ πνεῦμα ὁμοψυχίας, δεμένοι πρὸς τὸ σκοπὸ αὐτὸ μὲ τὸν σύνδεσμο τῆς εἰρήνης μέσω τοῦ Χριστοῦ ποὺ δικαιώνει τὸν ἀσεβῆ καὶ συγκεντρώνει τοὺς διασκορπισμένους, ἀλλὰ καὶ ποὺ καταφωτίζει τοὺς σκοτισμένους καὶ μεταφέρει ὅλα στὸ καλύτερο. Γιατὶ «κάνει τὰ πάντα καὶ τὰ μεταβάλλει», σύμφωνα μὲ τὴ Γραφή⁵⁹. Τὰ ἐρίφια δηλαδή καὶ τὰ ἄρνια εἶναι, σύμφωνα μὲ τὸ νόμο, ζῶα ἱερὰ καὶ καθαρὰ, ὥστε καὶ στὸ θεῖο θυσιαστήριο νὰ προσφέρονται καὶ νὰ ἀποδίδονται στὸν Θεὸ ὡς ὁσμὴ εὐωδίας, ὁ λύκος ὅμως καὶ τὸ λεοντάρι εἶναι ἀνίερα καὶ ἀκάθαρτα καὶ ἐχθροὶ τῶν πρώτων ποὺ ἀναφέραμε. Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ τὸ φίδι εἶναι πολὺ ἐχθρικό στὸν ἄνθρωπο, ἀλλὰ καὶ μὲ τοὺς φυσικοὺς νόμους προετοιμασμένο γι' αὐτό, αὐτοὶ ὅμως ποὺ ἔχουν καθαρθεῖ μέσω τοῦ Χριστοῦ καὶ ἔχουν καθαρὴ καὶ ξεχωριστὴ ζωὴ, θὰ συμπορευθοῦν μέσω τῶν εὐαγγελικῶν κηρυγμάτων μὲ τὴν ὁμοψυχία ποὺ πηγάζει ἀπὸ τὴν πίστη, αὐτοὶ ποὺ ἦταν κάποτε βδελυροὶ καὶ ἀκάθαρτοι καὶ εἶχαν καρδιὰ γεμάτη ἀπὸ τὴν ὠμότητα ποὺ ταιριάζει στὰ θηρία.

«Αὐτοί», λέγει, «δὲν θὰ προξενήσουν καμμιά βλάβη, οὔτε θὰ ζημιώσουν κάποιους στὸ ὄρος τὸ ἅγιό μου», δηλαδή στὴν Ἐκκλησία. Γιατὶ θὰ φᾶνε μαζὶ μὲ τὰ ἡμέρα καὶ τὰ ἄγρια τροφὴ βέβαια αὐτῶν εἶναι ὁ Χριστός, ὁ ἄρτος ποὺ ζεῖ καὶ κατέβηκε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ δίνει ζωὴ στὸν κόσμ⁶⁰. Καὶ μᾶς τρέφει μὲ τὴ σάρκα του, ἀναμορφώνοντάς μας πρὸς ἀφθαρσία καὶ ζωὴ καὶ μὲ τὰ κηρύγματα του, δηλαδή τὰ εὐαγγελικά. Γιατὶ λέγει, «Ὁ ἄνθρωπος δὲν θὰ ζῆσει μόνο μὲ τὸ ψωμί, ἀλλὰ μὲ κάθε λόγο ποὺ βγαίνει ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ Θεοῦ»⁶¹. Πρόσεχε ὅμως, ὅτι τὰ ἄρνια καὶ τὰ ἐρίφια δὲν θὰ φᾶνε τίς τροφές τῶν λεονταριῶν καὶ τῶν

61. Λουκᾶ 4, 4.

κοι καὶ λέοντες ταῖς τῶν ἡμέρων κεχρήσονται, αἱ δὲ διὰ τῶν ἀχύρων σημαίνονται· οὐχ ἔψονται δὲ ἀκαθάρτοις αὐτοῖς μᾶλλον οἱ καθαροί, οὐδὲ τὴν ἐκείνων ζηλώσουσι πολιτείαν καὶ ζωὴν, ἀλλ' οἱ βέβηλοι μᾶλλον ταῖς τῶν προάων καὶ κε-
5 καθαρμένων ἐπεικειάις ἀκολουθήσουσιν.

ΚΕΦ. 66, στίχ 1-3. «Οὕτω λέγει Κύριος· Ὁ οὐρανός μοι θρόνος, ἡ δὲ γῆ ὑποπόδιον τῶν ποδῶν μου. Ποῖον οἶκον οἰκοδομήσετέ μοι; ἢ ποῖος τόπος τῆς καταπαύσεώς μου; Πάντα γὰρ ταῦτα ἐποίησεν ἡ χεὶρ μου, καὶ
10 ἔστιν ἐμὰ πάντα ταῦτα, λέγει Κύριος. Καὶ ἐπὶ τίνα ἐπιβλέψω, ἀλλ' ἢ ἐπὶ τὸν ταπεινὸν καὶ ἡσύχιον καὶ τρέμοντα τοὺς λόγους μου; Ὁ δὲ ἄνομος ὁ θύων μοι μόσχον, ὡς ὁ ἀποκτείνων κύνα, ὁ δὲ ἀναφέρων σεμίδαλιν, ὡς αἷμα ὕειον, ὁ δὲ διδοὺς λίβανον εἰς μνημόσυνον, ὡς
15 βλάσφημος».

Ἐξυφήνας ἀποχρώντως τὸν πρὸς γε τὰ ἔθνη λόγον, μεθίστησι τὴν μυσταγωγίαν πρὸς αὐτὸν ἤδη τὸν Ἰσραήλ. Βούλεται γὰρ καὶ αὐτοὺς τῆς κατὰ νόμον ἀποστῆσαι κακίας, καθάπερ ἀμέλει κακείνους ἀποφοιτᾶν ἐκέλευε τῆς ἀρ-
20 χαίας ἀπάτης καὶ τῆς ἐν τῷ πλανᾶσθαι βεβήλου ζωῆς· ὅτι τοίνυν τῆς ἐν πνεύματι λατρείας μεταποιεῖται μᾶλλον, λόγου δὲ ἀξιοῖ παντελῶς οὐδενὸς τὴν ὡς ἐν σκιαῖς καὶ τύποις, διδάσκει σαφῶς· βούλεται δέ τι πρὸς τούτῳ καὶ ἕτερον αὐτοὺς εἰδέναί, ὡς καὶ ἄνω αἴρουσι τὴν ὄφρυν καὶ ἐπ'
25 οὐδενὶ τῶν ἀναγκαίων πεφρονήκασιν μέγα, τὸν ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις ἀναστήσαντες ναόν· ᾤοντο γάρ, ὅτι καὶ τόπω περιληπτὸν τὸ Θεῖόν ἐστι, καὶ ἐν χειροποιήτοις ναοῖς κατοικεῖ περιεκτικῶς, καθὰ καὶ οἱ τῶν ἐθνῶν ψευδῶννυμοι, καὶ οὐδὲν ὄντες παντελῶς, πλὴν ὅτι ξύλα τε καὶ λίθοι· καὶ
30 διὰ τοῦτό φησιν· Ὡ τῆς θείας δόξης οὐκ εἰδότες τὴν ὑπεροχὴν! ὦ τῶν ἐμοὶ προσόντων ἀξιομάτων οὐκ ἐννοοῦντες τὸ μέγεθος! «Οὐρανός μοι θρόνος, ἡ δὲ γῆ ὑποπόδιον

λύκων (γιατί δὲν εἶπε, Θὰ φᾶνε κρέατα), ἀλλὰ οἱ λύκοι καὶ τὰ λεοντάρια θὰ φᾶν τὶς τροφές τῶν ἡμερῶν, ποὺ δηλώνονται μὲ τὰ ἄχυρα. Καὶ δὲν θ' ἀκολουθήσουν οἱ καθαροὶ τοὺς ἀκάθαρτους, οὔτε θὰ μιμηθοῦν τοὺς τρόπους καὶ τὴ ζωὴ τους, ἀλλὰ οἱ βέβηλοι μᾶλλον θ' ἀκολουθήσουν τὶς ἀρετὲς τῶν πράων καὶ καθαρῶν.

ΚΕΦ. 66. στίχ. 1-3. «Αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος Ὁ οὐρανὸς εἶναι ὁ θρόνος μου, ἡ γῆ ὑποπόδιο τῶν ποδιῶν μου. Ποιὸ οἶκο θὰ μοῦ οἰκοδομήσετε; Ἡ ποιὸς εἶναι ὁ τόπος τῆς ἀνάπαυσής μου; Γιατί ὅλα αὐτὰ τὰ δημιούργησε τὸ χέρι μου, καὶ ὅλα αὐτὰ εἶναι δικά μου, λέγει ὁ Κύριος. Σὲ ποιὸν νὰ κοιτάξω, παρὰ στὸν ταπεινὸ καὶ ἡσυχὸ καὶ σ' αὐτὸν ποὺ τρέμει τοὺς λόγους μου; Ἐνῶ ὁ ἄνομος ποὺ μοῦ θυσιάζει μοσχάρια, εἶναι σὰν αὐτὸν ποὺ σκοτώνει σκυλί, καὶ αὐτὸς ποὺ μοῦ προσφέρει σιμιγδάλι, εἶναι σὰν ἐκεῖνον ποὺ προσφέρει αἷμα χοίρου. Καὶ αὐτὸς ποὺ προσφέρει λιβάνι πρὸς μνημόσυνο, εἶναι σὰν ἓνας βλάσφημος».

Ἐφοῦ μίλησε ἱκανοποιητικὰ καὶ τελείωσε τὸ λόγο πρὸς τὰ ἔθνη, μεταφέρει τώρα τὴ διδασκαλία πρὸς τοὺς ἴδιους τοὺς Ἰσραηλιῖτες. Γιατί θέλει νὰ τοὺς ἀπομακρύνει καὶ αὐτοὺς ἀπὸ τὴν κακία τοῦ νόμου, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ἐκείνους πρόσταξε ν' ἀποφύγουν τὴν ἀρχαία ἀπάτη καὶ τὴ βέβηλη ζωὴ τῆς πλάνης. Ὅτι βέβαια ἡ φροντίδα του συγκεντρώνεται στὴν πνευματικὴ λατρεία καὶ δὲν κρίνει καθόλου ἀξιόλογη τὴ λατρεία τῶν σκιῶν καὶ τῶν τύπων, τὸ διδάσκει μὲ σαφήνεια. Θέλει ὅμως ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ νὰ γνωρίζουν αὐτοὶ καὶ κάτι ἄλλο, ὅτι διακατέχονται ἀπὸ πολλὴ ὑπερηφάνεια καὶ γιὰ κανένα ἀπὸ τὰ ἀναγκαῖα δὲν ἐνδιαφέρονται καὶ πολὺ, ἔχοντας ἀνοικοδομήσει τὸ ναὸ τῆς Ἱερουσαλήμ. Γιατί νόμιζαν ὅτι τὸ Θεῖο καὶ σὲ τόπο περικλείεται, καὶ κατοικεῖ καὶ περιέχεται σὲ χειροποίητους ναοὺς, ὅπως καὶ οἱ ψευδοθεοὶ τῶν ἐθνικῶν, ποὺ δὲν εἶναι ἀπολύτως τίποτα ἄλλο, παρὰ ξύλα καὶ πέτρες. Καὶ γι' αὐτὸ λέγει: Ὡ σεῖς, ποὺ δὲν γνωρίζετε τὴν ὑπεροχὴ τῆς θείας δόξας! Ὡ σεῖς, ποὺ δὲν μπορείτε νὰ ἀντιληφθεῖτε τὸ μέγεθος τῶν θείων γνωρισμάτων μου! «Ὁ οὐρανὸς εἶναι θρόνος μου καὶ ἡ γῆ

τῶν ποδῶν μου. Ποῖον οἶκον οἰκοδομήσετέ μοι; ἢ ποῖος τόπος τῆς καταπαύσεώς μου;». Πληροῖ γὰρ τὰ πάντα τὸ Θεῖον· μετὰ δὲ αὐτοῦ γῆ τε καὶ οὐρανός; Εἰρήσθω δὴ ἀνθρωποπρεπῶς, ὅτι θρόνον ἔχων τὸν οὐρανόν, ὑποπόδιον δὲ ὡσπερ τι ποιεῖται τὴν γῆν, ποῖος οὖν αὐτὸν δέξεται χῶρος; ἢ ποῖος οἶκος ἀρκέσει περιληπτός; «Πάντα γὰρ ταῦτα», φησὶν, «ἐποίησεν ἡ χεὶρ μου, καὶ ἔστιν ἐμὰ ταῦτα πάντα».

Ποῖα δὲ ταῦτα; Δῆλον δὲ ὅτι καὶ τὰ ὁρώμενα καὶ τῶν ὁρωμένων ἐπέκεινα· καὶ αὐτοῦ γὰρ ἡ κτίσις ἅπασα, καὶ 10 τοῖς αὐτοῦ νεύμασι παρήχθη πρὸς γένεσιν τὰ οὐκ ὄντα ποτέ. Τί τοίνυν αὐτῷ προσοίσομεν ὡς οὐκ αὐτοῦ; Τοιοῦτόν τί φησι καὶ διὰ τῆς τοῦ Ψάλλοντος φωνῆς· «Ἐὰν πεινάσω, οὐ μὴ σοι εἶπω· ἐμὰ γὰρ ἔστι πάντα τὰ θηρία τοῦ ἀγροῦ, κτήνη ἐν τοῖς ὄρεσι καὶ βόες. Ἔγνωκα πάντα τὰ θηρία τοῦ 15 ἀγροῦ, καὶ πάντα τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ὠραιότης ἀγροῦ μετ' ἐμοῦ ἔστιν». «Ἐπὶ τίνα δὲ οὖν ἐπιβλέψω, φησὶν; ἢ πάντως που ἐπὶ τὸν ταπεινὸν καὶ ἡσύχιον», τουτέστι τὸν εἰκτικὸν καὶ πρᾶον καὶ τῶν ἐμῶν θελημάτων γνήσιον ὑπουργόν, ὥστε καὶ τρέμειν τοὺς οἵπερ ἂν γένοιτο παρ' 20 ἐμοῦ λόγους; Σημαίνει δὲ διὰ τούτων τὸ εὐαγγελικὸν καὶ σωτήριον κήρυγμα· τούτους ἐφορᾷ ἀξιοῖ, καὶ ὡς ταπεινοὺς ἐπισκέπτεσθαι. Θρασὺς γὰρ καὶ ἀλαζῶν ὁ τοῖς θείοις αὐτοῦ νόμοις ἀντανιστάμενος καὶ διὰ πολλῆς ἀπειθείας γαῦρον ὡσπερ τινὰ καὶ σκληρὸν ἀνατείνει αὐτῷ τὸν τῆς 25 ἑαυτοῦ διανοίας ἀνχένα. Ὅτι δὲ ἀπαράδεκτον ποιεῖται τὴν διὰ νόμου λατρείαν καὶ διὰ μίσους ἔχει, σαφηνιεῖ λέγων· «Ὁ θύων μοι μύσχον, ὡς ὁ ἀποκτείνων κύναι, ὁ δὲ ἀναφέρων σεμίδαλιν, ὡς αἷμα ὕειον, ὁ δὲ δοὺς λίβανον εἰς μνημόσυνον, ὡς βλάσφημος».

30 Ἄθρει δὲ οὖν ὅπως τὰ ὡς ἐν σκιαῖς καὶ τύποις, οὐκ ἀπόβλητα ποιεῖται μόνον, ἀλλὰ γὰρ καὶ μεμίσηκεν, ὡς

ὑποπόδιο τῶν ποδιῶν μου. Ποιὸν οἶκο θὰ μοῦ οἰκοδομήσετε; Ἡ ποιὸς θὰ εἶναι ὁ τύπος τῆς ἀνάπαυσής μου;». Γιατὶ τὸ Θεῖο γεμίζει τὰ πάντα, καὶ ἀπὸ αὐτὸν εἶναι γεμᾶτα ἡ γῆ καὶ ὁ οὐρανός. Ἄς λεχθεῖ τὸ πρᾶγμα μὲ τρόπο πού πρέπει σὲ ἄνθρωπο· ὅτι δηλαδὴ ἔχοντας θρόνο του τὸν οὐρανὸ καὶ ὑποπόδιο κατὰ κάποιον τρόπο τῆ γῆ, ποιὸς λοιπὸν χώρος θὰ τὸν δεχθεῖ, ἢ ποιὸς οἶκος θ' ἀρκέσει νὰ τὸν περιλάβει; Γιατὶ λέγει· «Ὅλα αὐτὰ τὰ δημιουργήσε τὸ χέρι μου, καὶ ὅλα αὐτὰ εἶναι δικά μου».

Ποιὰ αὐτὰ; Προφανῶς καὶ ὅσα βλέπομε καὶ τὰ πέρα ἀπὸ αὐτὰ πού βλέπομε. Γιατὶ δική του εἶναι ὅλη ἡ κτίση, καὶ μὲ τὰ δικά του νεύματα ἦρθαν ὅλα στὴν ὑπαρξὴ αὐτὰ πού δὲν ὑπῆρχαν κάποτε. Τί λοιπὸν θὰ τοῦ προσφέρομε πού δὲν εἶναι δικό του; Κἀπι τέτοιο λέγει καὶ μέσω τοῦ Ψαλμωδοῦ· «Ἄν πεινάσω, δὲν θὰ σοῦ τὸ πῶ· γιατί δικά μου εἶναι ὅλα τὰ ἄγρια θηρία, τὰ ζῶα πάνω σὰ βουνὰ καὶ τὰ βόδια. Γνωρίζω ὅλα τὰ ἄγρια θηρία καὶ ὅλα τὰ πουλιὰ πού πετοῦν καὶ ὅλα τὰ ὠραῖα τοῦ κάμπου εἶναι στὴ διάθεσή μου»⁶². «Σὲ ποιὸν» λοιπὸν, λέγει, νὰ ρίξω τὸ βλέμμα μου; Ἡ ὅπωςδήποτε στὸν ταπεινὸ καὶ ἥσυχον», δηλαδὴ τὸν συγκαταβατικὸ καὶ πρᾶον καὶ τὸν γνήσιο ὑπηρέτη τῶν θελημάτων μου, ὥστε καὶ νὰ τρέμει τοὺς ὅποιουςδήποτε λόγους πού θὰ λεχθοῦν ἀπὸ μένα; Μὲ αὐτὰ ὑποδηλώνει τὸ εὐαγγελικὸ καὶ σωτήριον κήρυγμα· αὐτοὺς θέλει νὰ βλέπει καὶ σὰν ταπεινοὺς νὰ τοὺς ἐπισκέπτεται. Γιατὶ εἶναι θρασὺς καὶ ἀλαζόνας αὐτὸς πού ἀντιστέκεται στοὺς θεῖους τοῦ νόμους καὶ μὲ πολλὴ ἀνυπακοή ὑψώνει κατὰ κάποιον τρόπο τὸν αὐχένα τῆς διάνοιάς του ὑπερήφανο καὶ σκληρό. Ὅτι ὅμως θεωρεῖ ἀπαράδεκτη τὴ νομικὴ λατρεία καὶ τὴ μισεῖ, τὸ διασαφηνίζει λέγοντας· «Ὅποιος μοῦ προσφέρει θυσία μοσχάρι εἶναι σὰν ἐκείνον πού σκοτώνει σκυλί, καὶ ὅποιος μοῦ προσφέρει σιμιγδάλι, εἶναι σὰ νὰ μοῦ προσφέρει αἷμα χοίρου, καὶ ὅποιος μοῦ δίνει λιβάνι γιὰ μνημόσυνο, εἶναι σὰν ἓνας βλάσφημος».

Πρόσεχε λοιπὸν πῶς ὅσα ὑποδηλώνονται μὲ σκιές καὶ τύπους ὄχι μόνο τὰ ἀπορρίπτει, ἀλλὰ, ὅπως εἶπα, καὶ τὰ ἔχει μισήσει. Γιατὶ

ἔφην· τὴν γάρτοι μόσχου σφαγὴν, κυνὸς ἠγεῖται θάνατον, ἀκάθαρτον δὲ καὶ σεμίδαλιν ἐλεόδευ[σ]τον. Δηλοῖ γάρ, οἶμαι, τουτί τῷ σὺς αἵματι παρεικάζειν αὐτήν· ἀκάθαρτον δὲ κατὰ τὸν νόμον ὁ ὕς· τοὺς δέ γε ἐκ λιβάνου καπνοὺς ἐν
5 ἴσῳ τίθεται παλιμφήμου φωνῆς. Μεθίστησι τοίνυν διὰ τούτων αὐτοὺς εἰς γε τὸ θούλεσθαι διαζῆν εὐαγγελικῶς, καὶ οὗτοι που μᾶλλον κατὰ γε τὴν οὔσαν ἐν τῷ νόμῳ σκιάν.

Στίχ. 3-4. «Καὶ οὗτοι ἐξελέξαντο τὰς ὁδοὺς αὐτῶν καὶ τὰ θδελύγματα αὐτῶν, ἃ ἢ ψυχὴ αὐτῶν ἠθέλησε. Καὶ γὰρ
10 ἐκλέξομαι τὰ ἐμπαίγματα αὐτῶν, καὶ τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν ἀνταποδώσω αὐτοῖς, ὅτι ἐκάλεσα αὐτούς, καὶ οὐχ ὑπήκουσαν, καὶ ἐποίησαν τὸ πονηρὸν ἐναντίον μου. Καὶ ἃ οὐκ ἠβουλόμην, ἐξελέξαντο».

Ἐπιλογεῖται πάλιν καὶ ἐμφανῆ καθίστησι τὴν αἰτίαν,
15 ἐφ' ἣ καὶ ἀπόπεμπτos γέγονεν ὁ Ἰσραήλ, καίτοι πρωτότοκος ὠνομασμένος καὶ κληρὸς Θεοῦ χρηματίσας. «Ἐπελέξαντο» γάρ, φησὶν, «αὐτοὶ τὰς ὁδοὺς αὐτῶν καὶ τὰ θδελύγματα αὐτῶν, ἃ ἢ ψυχὴ αὐτῶν ἠθέλησε»· τὸ δέ, «Ἐπελέξαντο», λέγων, οὐκ ὀρθῶς ἀπέφηνε δικαστὰς ἐν ἀναγκαίοις
20 πράγμασιν, «Εἰπόντας δὲ μᾶλλον καὶ τὸ καλὸν πονηρὸν, καὶ θεμένους τὸ σκότος εἰς φῶς, καὶ τὸ φῶς σκότος, καὶ τὸ πικρὸν γλυκὺ, καὶ τὸ γλυκὺ πικρὸν». Ἐξὸν γάρ αὐτοῖς διὰ τῶν εὐαγγελικῶν θεσπισμάτων πρὸς πᾶν ὀτιοῦν ἀποφέρεσθαι τῶν ἀρίστων ἀνδραγαθημάτων, καὶ προκειμένης αὐ-
25 τοῖς ἐξουσίας ἀποστῆναι μὲν τῶν τῆς φανλότητος τρόπων, ἀνθελέσθαι δὲ τὸ πεφυκὸς ὠφελεῖν, αὐτοί, φησὶν, ἠθέλησαν τὰς ὁδοὺς αὐτῶν τὰς ἔξω νόμων τῶν ἱερῶν, τὰς παγίδας θανάτου, καὶ εἰς πέταυρον ἄδου κατακομιζούσας αὐτούς· ἀναβαίνει δὲ καὶ εἰς ἀνάμνησιν ἀρχαιοτέρας αὐτοῖς
30 ἁμαρτίας· γεγόνασι γάρ κατὰ καιροὺς καὶ εἰδωλολάτραι καὶ θδελυγμάτων προσκυνηταί. Ἐπειδὴ τοίνυν «κέκλην-

τῆ θυσία τοῦ μοσχαριοῦ τῆ θεωρεῖ θάνατο σκυλιοῦ, καὶ ἀκάθαρτο τὸ σιμγδάλι τὸ ἀναμιγμένο μὲ λάδι. Γιατὶ νομίζω ὅτι αὐτὸ τὸ δηλώνει μὲ τὸ ὅτι τὸ παρομοιάζει μὲ τὸ αἷμα τοῦ χοίρου. Σύμφωνα ἐπίσης μὲ τὸ νόμο ὁ χοῖρος εἶναι ἀκάθαρτο ζῶο⁶⁵. Τοὺς καπνοὺς πάλι τοῦ λιβανιοῦ τοὺς θεωρεῖ ἴσως μὲ βλασφημία. Προσπαθεῖ λοιπὸν μὲ αὐτὰ νὰ τοὺς μεταφέρει στὴ ζωὴ μᾶλλον τῆ σύμφωνη μὲ τὸ εὐαγγέλιο, καὶ ὄχι τῆ σύμφωνη μὲ τὴ σκιά πού περιέχει ὁ νόμος.

Στίχ. 3-4. «Αὐτοὶ ἐπέλεξαν τοὺς δρόμους τους καὶ τὰ βδελυρὰ εἶδωλα πού ἐπιθύμησε ἡ ψυχὴ τους. Καὶ ἐγὼ θὰ βρῶ τρόπους γιὰ νὰ τοὺς ἐμπαίξω, καὶ θὰ τοὺς τὰ ἀνταποδώσω τιμωρώντας τους γιὰ τὶς ἁμαρτίες τους· γιατί τοὺς κάλεσα καὶ δὲν ὑπάκουσαν, ἀλλ' ἐπραξαν τὸ κακὸ μπροστά μου, καὶ αὐτὰ πού δὲν ἤθελα, αὐτὰ προτίμησαν νὰ κάνουν».

Δικαιολογεῖται πάλι καὶ κάνει φανερὴ τὴν αἰτία, ἕξαιτίας τῆς ὁποίας ἀποπέμφθηκαν οἱ Ἰσραηλιῖτες, μολονότι εἶχε ὀνομασθεῖ πρωτότοκος⁶⁴ καὶ χρημέτισε κληρὸς τοῦ Θεοῦ⁶⁵. γιατί λέγει· «Ἐπέλεξαν οἱ ἴδιοι τοὺς δρόμους τους καὶ τὰ βδελυρὰ εἶδωλά τους πού τὰ ἐπιθύμησε ἡ ψυχὴ τους»· λέγοντας βέβαια τὸ «ἐπέλεξαν», δὲν τοὺς παρουσίασε ἀμερολήπτους δικαστὲς σὲ ἀναγκαῖα πράγματα, ἀλλὰ μᾶλλον ὡς ἐκείνους πού «εἶπαν καὶ τὸ καλὸ κακὸ καὶ θεώρησαν τὸ σκότος φῶς, καὶ τὸ φῶς σκότος, καὶ τὸ πικρὸ γλυκὺ, καὶ τὸ γλυκὺ πικρὸ»⁶⁶. Γιατί, ἐνῶ μπορούσαν μὲ τὰ εὐαγγελικὰ θεσπίσματα νὰ ἐπιδίδονται σὲ ὁποιαδήποτε ἀπὸ τὰ κατορθώματα τῆς ἀρετῆς καὶ εἶχαν τὴν ἐξουσία ν' ἀπομα-κρυνθοῦν ἀπὸ τοὺς τρόπους τῆς φαυλότητος καὶ νὰ προτιμήσουν ἀντ' αὐτῆς αὐτὸ πού ἀπὸ τὴ φύση του ὠφελεῖ, αὐτοί, λέγει, θέλησαν τοὺς δρόμους τους πού εἶναι ἔξω ἀπὸ τοὺς ἱερὺς νόμους, τὶς παγίδες τοῦ θανάτου, πού τοὺς ὀδηγοῦσαν στὸ βάραθρο τοῦ ἄδη. Ἀνεβαίνει καὶ στὴν ἀνάμνηση ἀρχαιότερης ἁμαρτίας τους· γιατί κάποτε ἔγιναν καὶ εἰδωλολάτρες καὶ προσκνητὲς βδελυρῶν εἰδώλων. Ἐπειδὴ λοιπὸν, λέγει, κλήθηκαν καὶ δὲν ὑπάκουσαν, οὔτε ἔδωσαν προσοχή

65. Δευτ. 32, 9.

66. Ἑσ. 5, 20-21.

ται», φησί, «καὶ οὐχ ὑπήκουσαν», οὔτε μὴν προσεσχήκασιν, οἷς πρὸς αὐτοὺς πεποίημαι λόγους (ἔφην γάρ, ὅτι «Ἐγὼ εἶμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου, καὶ ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, κἂν ἀποθάνῃ ζήσεται», καὶ πάλιν, «Δεῦτε πρὸς με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ 5 πεφορτισμένοι, καὶ γὰρ ἀναπαύσω ὑμᾶς»), ταύτῃ τῇ ψήφῳ λοιπὸν κεχρήσομαι τῇ κατ' αὐτῶν ὁσίᾳ, «καὶ γὰρ ἐκλέξομαι τὰ ἐμπαίγματα αὐτῶν», τουτέστι τοὺς ἐμπαίζοντας, ἧγον ἐμπαροinou̐ντας αὐτοῖς. Δηλοῖ δὲ πάντως τοὺς πεποροθηκότας τὴν Ἰουδαίαν καὶ κατεμπρήσαντας τὴν ἁγίαν ποτὲ καὶ δια- 10 βόητον πόλιν, δηλὸν δὲ ὅτι τοὺς Ῥωμαίων στρατηγούς «Ἀνταποδώσω γὰρ αὐτοῖς», φησί, «τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν». «Ἄ» γὰρ μεμίσηκα «καὶ οὐκ ἠδουλόμην, ἐξελέξαντο».

Στίχ. 5. «Ἀκούσατε τὸ ῥῆμα Κυρίου, οἱ τρέμοντες τὸν λόγον αὐτοῦ· εἶπατε, ἀδελφοὶ ἡμῶν, τοῖς μισοῦσιν 15 ὑμᾶς καὶ θδελυσσομένοις, ἵνα τὸ ὄνομα Κυρίου δοξασθῇ καὶ ὀφθῇ ἐν τῇ εὐφροσύνῃ ὑμῶν, καὶ κεῖνοι αἰσχυνθήσονται».

Μεθίστησι τοὺς λόγους ἐπὶ πάντα ταπεινὸν καὶ ἠσύχιον καὶ τρέμοντα τοὺς λόγους αὐτοῦ, ὧν δὴ καὶ γεγόνασιν 20 ἀπαρχὴ καὶ πρῶτοι καὶ ἀπολέγδην ἐξελεγμένοι οἱ θεσπέσιοι μαθηταί. Τρέχει δὲ τῆς ἐντολῆς ἡ δύναμις καὶ ἐπὶ πάντας ἐφεξῆς τοὺς λαῶν ἡγουμένους, οἱ ψήφῳ θείᾳ κεχειροτόνηται τῶν ἁγίων Ἐκκλησιῶν καὶ τῶν ἱερῶν κηρυγμάτων ἱερουργοί. Τούτοις ἐπιτάττει λέγων· «Εἶπατε τοῖς μισοῦσιν 25 ὑμᾶς καὶ θδελυσσομένοις Ἀδελφοὶ ἡμῶν». Ἡ γὰρ πρᾶσις αὐτοῦς θούλεται καὶ ἀνεξικάκους εἶναι, κατὰ γε τὰς εὐαγγελικὰς παραδόσεις, καὶ διὰ τῆς εἰς λῆξιν μακροθυμίας σαγηνεύειν εἰς οἰκειότητα πνευματικὴν τοὺς ἀνανεύοντας καὶ παραιτουμένους τὴν πρὸς αὐτοὺς κοινωνίαν, ἧγον ἐκεῖνό 30 που τάχα διακελεύεται, τὸ κηρύξαι, φημί, τοῖς ἔθνεσι, καὶ καλέσαι πρὸς θεογνωσίαν τὴν ἀληθῆ τὸς πεπλανημένους

στοὺς λόγους πού τοὺς ἀπηύθυνα (γιατὶ τοὺς εἶπα: «Ἐγὼ εἶμαι τὸ φῶς τοῦ κόσμου»⁶⁷, καὶ «αὐτὸς πού πιστεύει σ' ἐμένα, θὰ ζήσει ἀκόμα καὶ ἂν πεθάνει»⁶⁸, καὶ ἐπίσης, «Ἐλᾶτε σ' ἐμένα ὅλοι ὅσοι κοπιᾶζετε καὶ εἶστε φορτωμένοι μὲ βάρη, καὶ ἐγὼ θὰ σᾶς ἀναπαύσω»⁶⁹), αὐτὴ λοιπὸν τὴν ἀπόφαση τῆ δίκαια θὰ ἐφαρμόσω ἐναντίον αὐτῶν, «καὶ ἐγὼ θὰ ἐκλέξω τὰ ἐμπαίγματα τους», δηλαδή ἐκείνους πού θὰ τοὺς ἐμπαίξουν, ἤτοι ἐκείνους πού θὰ τοὺς φερθοῦν σὰν μεθυσμένοι. Δηλώνει ὅπωςδήποτε ἐκείνους πού κυρίευσαν τὴν Ἰουδαία καὶ πυρπόλησαν τὴν ἁγία καὶ περίφημη κάποτε πόλη, δηλαδή τοὺς Ρωμαίους στρατηγούς. Γιατὶ λέγει: «Θὰ τοὺς ἀνταποδώσω τίς ἁμαρτίες τους». Γιατὶ αὐτὰ πού μίσησα «καὶ δὲν ἤθελα, αὐτὰ ἐπέλεξαν».

Στίχ. 5. «Ἀκοῦστε τὸ λόγο τοῦ Κυρίου, σεῖς πού τρέμετε τὸ λόγο του. Πέστε, Εἶστε ἀδελφοί μας, σ' αὐτοὺς πού σᾶς μισοῦν καὶ σᾶς ἀποστρέφονται, γιὰ νὰ δοξασθεῖ τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου καὶ ν' ἀποκαλυφθεῖ στὴ χαρὰ τους, καὶ ἐκεῖνοι θὰ νοιώσουν ντροπή».

Μεταφέρει τοὺς λόγους σὲ κάθε ταπεινὸ καὶ ἥσυχο καὶ πού τρέμει τοὺς λόγους του, τῶν ὁποίων βέβαια ἀπαρχὴ καὶ πρῶτοι καὶ ἐκλεγμένοι ξεχωριστὰ ἕνας ἕνας ὑπῆρξαν οἱ ἑξαίσιοι μαθητῆς. Τὸ νόημα βέβαια τῆς ἐντολῆς ἀπλώνεται καὶ σὲ ὅλους στὴ συνέχεια τοὺς ὁδηγούς τῶν λαῶν, πού μὲ θεία ἀπόφαση χειροτονήθηκαν ἱερούργοι τῶν ἁγίων Ἐκκλησιῶν καὶ τῶν ἱερῶν κηρυγμάτων. Σ' αὐτοὺς ἀπευθύνει τὴν ἐντολὴ λέγοντας: «Πέστε σ' αὐτοὺς πού σᾶς μισοῦν καὶ σᾶς ἀποστρέφονται, Εἶστε ἀδελφοί μας». Γιατὶ ἡ θέλει αὐτοὶ νὰ εἶναι πρᾶοι καὶ ἀνεξίκακοι σύμφωνα μὲ τίς εὐαγγελικὲς παραδόσεις καὶ μὲ τὴν ἀπέραντη μακροθυμία νὰ προσελκύσουν σὲ οἰκειότητα πνευματικῆ αὐτοὺς πού ἀρνοῦνται καὶ ἀποφεύγουν τὴν κοινωνία μαζί τους, ἢ ἴσως προστάζει ἐκεῖνο, ἐννοῶ νὰ κηρύξουν στὰ ἔθνη καὶ νὰ καλέσουν στὴν ἀληθινὴ θεογνωσία τοὺς Ἰουδαίους πού πλανήθηκαν καὶ προσκύνησαν

καὶ τῶν ἀκαθάρτων πνευμάτων προσκνητὰς Ἰουδαίους, ὅτι μὴ κατ' αὐτοὺς ἐδέχοντο τὴν πολυθειάν, ἓνα δὲ καὶ φύσει καὶ μόνον ὠμολόγουν Θεόν· ἀλλ', εἰ καὶ Μεμισήκασι, φησὶν, ὑμᾶς, βδελυροὺς εἶναι καταλογιζόμενοι, προτεινέσθω καὶ 5 οὕτως αὐτοῖς ὁ παρ' ὑμῶν λόγος, καὶ ἐν τάξει καταλογιζέσθωσαν ἀδελφῶν, «ἵνα τὸ ὄνομα Κυρίου δοξασθῆ».

Σεσαγήνενται γὰρ τῶν ἐθνῶν ἡ πληθὺς εἰς δόξαν Χριστοῦ, καὶ γέγονεν ἐμφανὴς ἐν τῇ εὐφροσύνῃ αὐτῶν· εὐφραινομένων γὰρ τῶν ἐθνῶν ἐπὶ τῇ παρ' αὐτοῦ χάριτι καὶ 10 σωτηρίᾳ, κατησχύνθησαν οἱ ἐξ Ἰσραὴλ ὡς ἀπόβλητοι καὶ μεμισημένοι καὶ ἀμέτοχοι παντελῶς τῆς τῶν ἁγίων ἐλπίδος καὶ τῶν παρ' αὐτοῦ δεδωρημένων τοῖς πιστεύουσιν εἰς αὐτόν· εἰδέναι δὲ ἀναγκαῖον, ὅτι νομικὴν λέλυκεν ἐντολήν, ἀδελφοὺς ὀνομάζειν κελεύσας τοὺς ἐξ ἐθνῶν. Ἀπειρήτο 15 γὰρ τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ τὸ συναναπλέκεσθαι φιλεῖν τοῖς πεπλανημένοις «Οὐ γὰρ λαλήσεις αὐτοῖς εἰρηνικά», φησὶν ὁ διὰ Μωσέως νόμος, «οὐδὲ μὴ ἐπιγαμβρεύσεις αὐτοῖς τὴν θυγατέρα σου οὐ δώσεις τῷ υἱῷ αὐτοῦ, οὐδὲ τὴν θυγατέρα αὐτοῦ λήψῃ τῷ υἱῷ σου, ἵνα μὴ ἀποστήσῃ τὸν υἱόν σου ἀπ' 20 ἐμοῦ, καὶ πορευθεὶς λατρεύσῃ θεοῖς ἑτέροις». Ἀλλ' ἐν Χριστῷ γέγονε τὰ ἀμφοτέρωτα ἓν, καὶ λέλνται τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ, κατήργηται δὲ καὶ ὁ νόμος, τῶν ἐντολῶν ἐν δόγμασι· «Καὶ γὰρ ἐστὶν αὐτὸς ἡ εἰρήνη ἡμῶν».

25 Στίχ. 6. «Φωνὴ κραυγῆς ἐκ πόλεως, φωνὴ ἐκ ναοῦ, φωνὴ Κυρίου ἀνταποδιδόντος ἀνταπόδοσιν τοῖς ἀντικειμένοις».

Εἰπὼν, ὅτι «Κἀγὼ ἐκλέξομαι τὰ ἐμπαίγματα αὐτῶν, καὶ τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν ἀνταποδώσω αὐτοῖς», διαδείκνυσιν εὐθὺς τῶν ἀπειληθέντων τὴν ἔκβασιν, καὶ ὡς ἤδη τῶν 30 πολεμίων τὴν τε πόλιν αὐτῶν καὶ τὸν ναὸν ἡρηκότων, φω-

70. Δευτ. 23, 7.

71. Δευτ. 7, 2-4.

τὰ ἀκάθαρτα πνεύματα, γιατί δὲν δέχονταν τὴν πολυθεΐα τους, ἀλλὰ ὁμολογοῦσαν ἓνα καὶ ἀπὸ τὴ φύση του καὶ μόνο Θεό. Ἄλλά, ἂν καὶ σᾶς ἔχουν μισήσει, λέγει, κατηγορῶντας σας ὡς βδελυρούς, ἃς ἀπευθύνεται ἔστω καὶ ἔτσι ὁ λόγος σας σ' αὐτούς, καὶ ἃς συμπεριληφθοῦν στὴν τάξη τῶν ἀδελφῶν, «γιὰ νὰ δοξασθεῖ τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου».

Πραγματικὰ σαγηνεύθηκε τὸ πλῆθος τῶν ἐθνικῶν πρὸς δόξα τοῦ Χριστοῦ καὶ φανερώθηκε μὲ τὴν εὐφροσύνη ποὺ ἐκδήλωσαν. Γιατί, ἐκδηλώνοντας τὴν εὐφροσύνη τους τὰ ἔθνη ἐξαιτίας τῆς χάριτος καὶ τῆς σωτηρίας ποὺ δέχθηκαν, οἱ Ἰσραηλιῖτες ἔνοιωσαν ντροπή, ἐπειδὴ εἶχαν ἀπορριφθεῖ καὶ μισηθεῖ καὶ δὲν κατέστησαν ἀπολύτως καθόλου μέτοχοι τῆς ἐλπίδας τῶν ἁγίων καὶ τῶν δώρων ποὺ ἔλαβαν ὅσοι πίστεψαν σ' αὐτόν. Καὶ πρέπει νὰ γνωρίζομε ὅτι κατάργησε τὴ νομικὴ ἐντολή, δίνοντας ἐντολή νὰ ὀνομάζονται ἀδελφοὶ οἱ ἔθνικοί. Γιατί εἶχε ἀπαγορευθεῖ στους Ἰσραηλιῖτες νὰ συναναστρέφονται τοὺς πλανημένους. Γιατί λέγει ὁ Μωσαϊκὸς νόμος «Δὲν θὰ μιᾶς σ' αὐτούς φιλικά»⁷⁰, «οὔτε θὰ συνάψεις γάμο μαζί τους· δὲν θὰ δώσεις τὴ θυγατέρα σου στὸν υἱό του, οὔτε θὰ πάρεις τὴ θυγατέρα του γιὰ τὸν υἱό σου, γιὰ νὰ μὴν ἀπομακρύνει τὸν υἱό σου ἀπὸ μένα καὶ πάει καὶ λατρεύσει ἄλλους θεούς»⁷¹. Μὲ τὸν Χριστὸ ὅμως ἔγιναν τὰ δύο ἓνα καὶ γκρεμίσθηκε ὁ ἐνδιάμεσος τοῖχος, καταργήθηκε ἐπίσης καὶ ὁ νόμος τῶν ἐντολῶν καὶ τῶν δογμάτων. Γιατί «Αὐτὸς εἶναι ἡ εἰρήνη μας»⁷².

Στίχ. 6. «Φωνὴ καὶ κραυγὴ ἀκούγεται ἀπὸ τὴν πόλη, φωνὴ ἐπίσης καὶ ἀπὸ τὸ ναό, ἀλλὰ καὶ φωνὴ τοῦ Κυρίου ποὺ κάνει τὴν ἀνταπόδοση στους ἐχθρούς του».

Ἄφοῦ εἶπε, «Κι ἐγὼ θὰ ἐκλέξω τοὺς τρόπους ποὺ θὰ τοὺς ἐμπαίξω καὶ θ' ἀνταποδώσω σ' αὐτούς τὶς ἁμαρτίες τους», δείχνει ἀμέσως ποιά θὰ εἶναι ἡ ἔκδοσις τῶν ἀπειλῶν του, καὶ ὅτι οἱ ἐχθροὶ ἔχουν καταλάβει ἤδη τὴν πόλη τους καὶ τὸ ναό τους, καὶ

72. Ἐφ. 2, 14.

νήν ἐκ πόλεως καὶ φωνὴν ἐκ ναοῦ γενέσθαι φησὶν, ὡς ἀναμιῆς κλαιόντων ἱερουργῶν καὶ συνθρηνοῦντων ἀλλήλοις τῶν λαῶν· καὶ γὰρ ἦν εἰκός, τῆς τοῦ πολέμου συμφορᾶς κατακρατούσης αὐτῶν, θρηνεῖν τε καὶ ὀλοφύρεσθαι· οὐ γὰρ ἦν ἀπόνευσις τοῦ κακοῦ, Κυρίου δὲ φωνὴν γενέσθαι φησὶν «ἀνταποδιδόντος ἀνταπόδοσιν τοῖς ἀντικειμένοις», οἷον ἐπιτάττοντος καὶ διακελευομένου τοῖς ὀλοθρευταῖς, φεῖδεσθαι τῶν ἀλόντων οὐδενός, ἐπιπηδᾶν δὲ μᾶλλον ἀγρίως τοῖς ἀντικειμένοις, καὶ οὐτι που πάντως 10 ταῖς τῶν πολεμούντων ὀρμαῖς, ἀλλὰ γὰρ θελήμασι τοῖς δεσποτικοῖς· τοῦτο γὰρ αὐτοῖς γέγονε πρόξενον τοῦ καὶ ἀλῶναι καὶ παθεῖν.

Στίχ. 7-9. «Πρὶν ἢ τὴν ὠδίνουσαν τεκεῖν, πρὶν ἐλθεῖν τὸν πόνον τῶν ὠδίνων ἐξέφυγε καὶ ἔτεκεν ἄρσεν. Τίς ἤκουσε τοιοῦτον, καὶ τίς ἐώρακεν οὕτως; Εἰ ὠδινε γῆ ἐν μιᾷ 15 ἡμέρᾳ, ἢ καὶ ἐτέχθη ἔθνος εἰσάπαξ, ὅτι ὠδινε καὶ ἔτεκε Σιών τὰ παιδιά αὐτῆς; Ἐγὼ δὲ ἔδωκα τὴν προσδοκίαν ταύτην, καὶ οὐκ ἐμνήσθη μου, εἶπε Κύριος. Οὐκ ἰδοὺ ἐγὼ γεννῶσαν καὶ στείραν ἐποίησα; εἶπε Κύριος».

20 Ὅτι μὴ ὀλόρριζος ὁ Ἰσραὴλ ἀπολεῖται, διδάσκει πάλιν. Ἐπειδὴ γὰρ ὅλως προαναπεφώνηκε τῇ Ἱερουσαλήμ τὴν ἄλωσιν, διαμέμνηται πάλιν τοῦ κατ' ἐκλογὴν καταλείμματος· σέσωσται γὰρ οὐκ ὀλίγη πληθὺς, διὰ πίστεως δὲ δηλονότι τῆς ἐν Χριστῷ· βούλεται δέ τι τοιοῦτον ὑποδηλοῦν· 25 πεπαρωνήκασι γὰρ εἰς αὐτὸν Ἰουδαῖοι καὶ ἀπεκτόνασι τὸν ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς. Ἐπειδὴ δὲ ἀνεβίω, πατήσας τὸν θάνατον, ἀναπεφοίτηκέ τε πρὸς τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς Πατέρα καὶ Θεόν, διεκήρυττον αὐτὸν οἱ θεσπέσιοι μαθηταὶ προσλαλοῦντες ἅπασι, καὶ τοῖς πεπαρωνηκόσι, καὶ καλοῦντες 30 εἰς μετάγνωσιν καὶ εἰς σωτηρίαν τὴν διὰ πίστεως, καὶ εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν τὴν διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος. Ἐφη

κραυγές ἀκούγονται ἀπὸ τὴν πόλη καὶ ἀπὸ τὸ ναό, γιὰτὶ ἀπὸ κοινοῦ ἔκλαιγαν οἱ ἱερουργοὶ καὶ θρηνοῦσαν μαζὶ τὰ πλήθη τοῦ λαοῦ. Γιὰτὶ ἦταν εὐλογο, ἐπειδὴ τοὺς εἶχε κυριεύσει ἢ συμφορὰ τοῦ πολέμου, νὰ θρηνοῦν καὶ νὰ ξεσποῦν σὲ κραυγές· γιὰτὶ δὲν ὑπῆρχε τρόπος ἐκτροπῆς τοῦ κακοῦ, τὴ στιγμὴ πού ἀκούσθηκε, λέγει, φωνὴ Κυρίου, «πού ζητοῦσε ἀνταπόδοση στοὺς ἐχθροὺς του», καὶ κατὰ κάποιον τρόπο πρόσταζε καὶ προέτρεπε τοὺς ἔξολοθρευτὲς νὰ μὴ λυποῦνται κανέναν αἰχμάλωτο, ἀλλὰ νὰ ὁρμοῦν μὲ ἀγριότητα πᾶνω στοὺς ἀντιπάλους, καὶ αὐτὸ βέβαια πού συνέβαινε δὲν ὀφειλόταν στίς ἀγριεὶς ἐπιθέσεις τῶν πολεμιστῶν, ἀλλὰ προερχόταν ἀπὸ τὰ θελήματα τοῦ Κυρίου· γιὰτὶ αὐτὸ ἔγινε αἰτία σ' αὐτοὺς καὶ νὰ καταληφθοῦν καὶ νὰ κακοποιηθοῦν.

Στίχ. 7-9. «Προτοῦ γεννήσει ἡ γυναίκα πού κοιλοπονοῦσε, προτοῦ ἔρθει ὁ πόνος τῆς γέννας, τὸν ἀπέφυγε καὶ γέννησε ἄγόρι. Ποιὸς ἄκουσε κάτι τέτοιο καὶ ποιὸς εἶδε τέτοιο πρῶγμα; Ἐραγε κοιλοπόνησε ποτὲ ἡ γῆ καὶ βλάστησε σὲ μιὰ ἡμέρα, ἢ γεννήθηκε ἔθνος μὲ τὴ μία, ἔτσι ὅπως ἡ Σιών κοιλοπόνησε καὶ γέννησε τὰ παιδιὰ της; Ἐγὼ τῆς ἔδωσα αὐτὴν τὴν προσδοκία καὶ δὲν μὲ θυμήθηκε, εἶπε ὁ Κύριος. Δὲν εἶμαι ἐγώ, εἶπε ὁ Κύριος, αὐτὸς πού τὴν ἔκανε νὰ γεννᾷ ἐνῶ ἦταν στεῖρα;».

Μᾶς λέγει πάλι, ὅτι δὲν θὰ χαθεῖ ἀπὸ τὴ ρίζα ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαός. Ἀφοῦ δηλαδὴ προανήγγειλε μὲ σαφήνεια στὴν Ἱερουσαλήμ τὴν ἄλωσή της, θυμᾶται πάλι τὸ ὑπόλειμμα πού θὰ ἔμεινε μὲ ἐκλογή του. Γιὰτὶ δὲν σώθηκε λίγος κόσμος, ἔξαιτίας δηλαδὴ τῆς πίστεώς του στὸν Χριστό. Κἀτι τέτοιο θέλει νὰ ὑποδηλώσει. Φέρθηκαν μὲ μανία ἐναντίον του οἱ Ἰουδαῖοι καὶ σκότωσαν τὸν ἀρχηγὸ τῆς ζωῆς. Ἀφοῦ δηλαδὴ ἐπανῆλθε στὴ ζωὴ, καταπατώντας τὸ θάνατο καὶ ἐπέστρεψε στὸν Πατέρα του καὶ Θεὸ στοὺς οὐρανοὺς, τὸν κήρυτταν οἱ ἑξαίσιτοι μαθητὲς ἀπευθυνόμενοι σὲ ὅλους, καὶ σὲ ἐκείνους πού εἶχαν φερθεῖ ἐναντίον του μὲ μανία, καὶ τοὺς καλοῦσαν σὲ μετάνοια καὶ στὴ σωτηρία μέσω τῆς πίστεως καὶ στὴ συγχώρηση τῶν ἁμαρτιῶν μέσω τοῦ βαπτίσματος. Γιὰτὶ εἶπε ὁ

γὰρ ὁ Πέτρος· «Καὶ νῦν, ἀδελφοί, οἶδα, ὅτι κατὰ ἄγνοιαν ἐπρόαξατε, ὡσπερ καὶ οἱ ἄρχοντες ὑμῶν». Μετανοήσατε οὖν καὶ βαπτισθήτω ἕκαστος ὑμῶν ἐπὶ τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ λήψεσθε τὴν δωρεὰν τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ὑμῶν 5 γὰρ εἰσιν αἱ ἐπαγγελίαι καὶ τοῖς τέκνοις ὑμῶν». Ταῦτα λέγοντος τοῦ θεσπεσίου Πέτρου πεπιστεύκασι πολλοί. Γέγραπται γοῦν ἐν ταῖς Πράξεσι τῶν ἁγίων ἀποστόλων, ὅτι «προσετέθησαν ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ψυχαὶ ὡσεὶ τρισχίλια».

Διατετελέκασι τοίνυν οἱ θεσπέσιοι μαθηταὶ νουθετοῦν- 10 τες τοὺς ἐξ Ἰσραὴλ σαγηνεύοντες εἰς πίστιν· εἶτα χρόνου διαγεγονότος, ἐπηνέχθη λοιπὸν τῇ τε τῶν Ἰουδαίων χώρα, καὶ αὐτοῖς δὲ τοῖς Ἱεροσολύμοις τὰ ἐκ θείας ὀργῆς, ὡς εἰσδεθηκότων ἤδη καὶ κεκλημένων τῶν ἐπιεικεστέρων· ἦσαν δὲ οὔτοι τὸ κατάλειμμα· τοῦτο διδάσκει λέγων· «Πρὶν ἢ τὴν 15 ὠδίνουσαν τεκεῖν, πρὶν ἐλθεῖν τὸν πόνον τῶν ὠδίνων ἐξέφυγε καὶ ἔτεκεν ἄρσεν». Πρὶν γὰρ ἐπιστῆναι τὰ δεινὰ καὶ οἷόντινας πικρὰς ὠδῖνας τὰς ἐκ τοῦ πολέμου συμφορὰς κατασκήψαι τῆς Ἱερουσαλήμ, ἐξέφυγε, τουτέστι πρὸ τοῦ κινδύνου ἔτεκεν ἄρσεν, ὃ ἐστὶ κῆμα καλὸν καὶ τριπόθητον· ταῖς 20 γὰρ τικτούσαις ἀρρενοτοκία μᾶλλον θατέρου προτέτακται· ἢ τὰχα που καὶ ἄρσεν τὸ τεχθέν· οὐ γὰρ θηλύνεται πρὸς μαλακισμοὺς ὁ ἐν Χριστῷ λαός. Φρόνημα γὰρ ἀνδροπρεπές ἐστὶν ἐν αὐτῷ καὶ νεανικόν, καὶ τούτου μάρτυς ὁ μακάριος Παῦλος γράφων· «Οἱ δὲ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τὴν σάρκα ἐ- 25 σταύρωσαν, σὺν τοῖς παθήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις». Εἶτα τῆς θείας δυνάμεως τὴν ὑπερβολὴν, ὡς ἐνεργησάσης καὶ τοῦτο, πολὺ θαῦμα ποιεῖται λέγων· «Τίς εἴωρακεν οὕτως; εἰ ὠδινε γῆ ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ, ἢ καὶ ἐτέχθη ἔθνος εἰσάπαξ, ὅτι ὠδινε καὶ ἔτεκε Σιών τὰ παιδία αὐτῆς;». Τίς γὰρ ὁ ἀκούσας, φη- 30 σὶν, ἢ τίς εἴωρακε γῆν, ἢτοι χώραν ὀλόκληρον, ἀναβλαστήσασαν ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ τοὺς πληρῶσαι δυναμένους αὐτήν;

Πέτρος· «Καὶ τώρα, ἀδελφοί μου, γνωρίζω ὅτι αὐτὸ τὸ κάνατε ἀπὸ ἄγνοια, ὅπως καὶ οἱ ἄρχοντές σας»⁷³. «Μετανοήστε λοιπὸν καὶ ἄς βαπτισθεῖ καθένας σας στὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ θὰ λάβετε τὴ δωρεὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Γιατὶ γιὰ σᾶς δόθηκαν οἱ ὑποσχέσεις καὶ γιὰ τὰ παιδιά σας»⁷⁴. Ὅταν εἶπε αὐτὰ ὁ ἑξαίσιος Πέτρος πίστεψαν πολλοί. Πράγματι ἔχει γραφεῖ στὶς Πράξεις τῶν ἁγίων ἀποστόλων, ὅτι «προστέθηκαν τὴν ἡμέρα ἐκείνη στοὺς πιστοὺς περίπου τρεῖς χιλιάδες ψυχές»⁷⁵.

Συνεχῶς λοιπὸν οἱ ἑξαίσιοι μαθητὲς συμβούλευαν τοὺς Ἰσραηλίτες προσελκύοντάς του στὴν πίστη. Στὴ συνέχεια ὅταν πέρασε κάποιος χρόνος ξέσπασε στὴ χώρα τῶν Ἰουδαίων καὶ σταῖ ἴδια τὰ Ἱεροσόλυμα ἡ θεία ὀργή, γιατί εἶχαν εἰσελθεῖ ἤδη καὶ κληθεῖ οἱ ἀγαθότεροι, καὶ αὐτοὶ ἦταν τὸ ὑπόλειμμα. Καὶ αὐτὸ τὸ διδάσκει λέγοντας· «Πρὶν γεννήσει αὐτὴ πού κοιλοπονοῦσε, πρὶν ἐκδηλωθεῖ ὁ πόνος τοῦ τοκετοῦ, ξέφυγε τὶς ὠδίνες καὶ γέννησε ἀγόρι». Πρὶν ξεσπάσουν δηλαδή τὰ δεινὰ καὶ σάν κάποιοι φοβεροὶ πόνοι ἐνσκήψουν στὴν Ἱερουσαλήμ οἱ συμφορὲς τοῦ πολέμου, ξέφυγε, δηλαδή πρὶν ἀπὸ τὸν κίνδυνο γέννησε ἀγόρι, τὸ ὁποῖο εἶναι καρπὸς γέννας ὠραῖος καὶ πολυπόθητος· γιατί γιὰ τὶς γυναῖκες πού γεννοῦν προτιμότερο ἀπὸ τὰ δύο εἶναι νὰ κάνουν ἀγόρι· ἢ τέλος πάντων τὸ παιδὶ πού θὰ γεννηθεῖ νὰ εἶναι ἀρσενικό. Ὁ λαὸς δηλαδή τοῦ Χριστοῦ δὲν παρασύρεται σὲ θηλυπρεπεῖς ἀδυναμίες. Γιατὶ ὑπάρχει σ' αὐτὸν φρόνημα ἀνδρικό καὶ νεανικό, καὶ μάρτυρας αὐτοῦ εἶναι ὁ μακάριος Παῦλος πού γράφει· «Αὐτοὶ σταύρωσαν τὴ σὰρκα τοῦ Χριστοῦ μαζί μὲ τὰ πάθη καὶ τὶς ἐπιθυμίες»⁷⁶. Ἐπειτα θαυμάζει πολὺ τὴν ὑπερβολικὰ μεγάλη θεία δύναμη, πού τὸ ἔκανε καὶ αὐτό, λέγοντας· «Ποιὸς εἶδε κάτι τέτοιο; Μήπως κοιλοπόνησε ἡ γῆ καὶ γέννησε σὲ μιὰ μέρα, ἢ καὶ γεννήθηκε ἓνα ἔθνος μὲ τὴ μιὰ, ἔτσι ὅπως γέννησε ἡ Σιών τὰ παιδιά της;». Ποιὸς δηλαδή ἀκουσε, λέγει, ἢ ποιὸς εἶδε τὴ γῆ, δηλαδή ὁλόκληρη χώρα, ν' ἀναβλαστάνει σὲ μιὰ μέρα τοὺς ἀνθρώπους

75. Πράξ. 2, 41.

76. Γαλ. 5, 24.

Ἔρα γὰρ εἰσάπαξ, τουτέστιν ὑφ' ἓν ἔθνος ὅλον ἐτέχθη πώποτε; ἀλλ' οὕτω, φησὶν, «Ἡ Σιών ἔτεκε τὰ παιδιά αὐτῆς». Τὸ γὰρ ἐν ἡμέρα μιᾷ τρεῖς χιλιάδας προστεθεῖναι ψυχὰς καὶ πνευματικὴν ἀναγέννησιν ὑπομεῖναι διὰ τῆς πίστεως καὶ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, πῶς οὐκ ἐναργῶς εἶη ἂν ἔθνους ὀλοκλήρου κήσις καὶ ἀπότεξις;

Ἄλλ', «Ἐγώ», φησί, «δέδωκα τὴν προσδοκίαν ταύτην». Προεῖρηται γὰρ καὶ τοῦτο διὰ φωνῆς ἁγίων προφητῶν καὶ προεπήγγελλται Θεὸς αὐτῇ τὴν πολυπαιδίαν. Πλὴν «οὐκ ἐμνήσθη μου, φησὶ Κύριος», καίτοι στείραν καὶ γεννῶσαν ἐγὼ πεποίηκα». Ὁ δὲ τούτων ἔχων τὴν ἐξουσίαν, πῶς ἂν ἄπαιδα γενέσθαι συνεχώρησεν αὐτήν, εἶπερ ἠθέλησε, τὴν εἰς αὐτὸν πίστιν προσηκαμένη, πολύπαις τε καὶ εὐπαις ὀφθῆναι τοῖς ἀνὰ πᾶσαν τὴν γῆν; ἐπειδὴ δὲ γέγονεν ἀπειθῆς, σκληρὰ καὶ δυσάγωγος, ἐστερωώθη μὲν αὕτη, γεγέννηκε δὲ ἡ τῶν ἔθνῶν χώρα τὸν ἀριθμοῦ κρείττονα καὶ ἐπέκεινα λαόν· καὶ αὐτὸ δὴ τουτὶ διδάσκει λέγων ὁ θεσπέσιος προφήτης Ἡσαΐας, ὡς πρὸς γε τὴν ἐξ ἔθνῶν Ἐκκλησίαν «Εὐφράνθητι, στείρα ἢ οὐ τίκτουσα, ῥῆξον καὶ βόησον ἢ οὐκ ὠδίνουσα, ὅτι πολλὰ τὰ τέκνα τῆς ἐρήμου μᾶλλον, ἢ τῆς ἐχούσης τὸν ἄνδρα».

Στίχ. 10-12. «Εὐφράνθητι, Ἱερουσαλήμ, καὶ πανηγυρίσατε ἐν αὐτῇ πάντες οἱ ἀγαπῶντες αὐτήν. Χάρητε χαρᾷ πάντες ὅσοι πενθεῖτε ἐπ' αὐτῆς, ἵνα θηλάσητε καὶ ἐμπλησθῆτε ἀπὸ μαστοῦ παρακλήσεως αὐτῆς, ἵνα ἐκθηλάσαντες τρυφήσητε ἀπὸ εἰσόδου δόξης αὐτῆς. Ὅτι τάδε λέγει Κύριος Ἰδού ἐγὼ ἐκκλίνω ἐπ' αὐτοὺς ὡς ποταμὸς εἰρήνης, καὶ ὡς χειμάρρους ἐπικλύζων δόξαν ἔθνῶν».

Χαίρειν ἐπιτάττει τῇ νέα καὶ νοητῇ Σιών, ἣ γοῦν Ἱερουσαλήμ, ἣτις ἐστὶν Ἐκκλησία Θεοῦ ζῶντος, ἣν αὐτὸς ἑαυτῷ

77. Πράξ. 2, 41.

78. Ἡσ. 54, 1.

πού μποροῦν νὰ τὴ γεμίσουν; Ἄρα μὰ καὶ καλὰ, δηλαδή μὲ τὴ μία, γεννήθηκε ποτὲ ἓνα ὁλόκληρο ἔθνος; Ἀλλὰ ἔτσι συνέβη, λέγει: «Ἡ Σιών γέννησε τὰ παιδιά της». Πράγματι τὸ νὰ προστεθοῦν σὲ μὰ ἡμέρα τρεῖς χιλιάδες ψυχές⁷⁷ καὶ νὰ δεχθοῦν μὲ τὴν πίστη καὶ μὲ τὸ ἅγιο βάπτισμα πνευματικὴ ἀναγέννηση, πῶς δὲν εἶναι φανερὴ κύηση καὶ γέννηση ἑνὸς ὁλόκληρου ἔθνους;

Ἀλλὰ «Ἐγώ», λέγει, «ἔδωσα αὐτὴ τὴν προσδοκίαν». Γιατὶ εἶχε προαγγελθεῖ καὶ αὐτὸ μὲ τὴ φωνὴ κάποιου ἀπὸ τοὺς ἁγίους προφήτες καὶ εἶχε ὑποσχεθεῖ ἀπὸ πρὶν σ' αὐτὴν ὁ Θεὸς τὴν ἀπόκτηση πολλῶν παιδιῶν. Ἀλλ' ὅμως «Δὲν μὲ θυμήθηκε αὐτὴ, λέγει ὁ Κύριος», μολονότι «ἔγὼ ἀπὸ στεῖρα τὴν ἔκανα νὰ γεννήσει». Καὶ αὐτὸς πού ἔχει τὴν ἐξουσία πάνω σ' αὐτὰ, πῶς θὰ ἐπέτρεπε νὰ μείνει αὐτὴ χωρὶς παιδιά, ἂν βέβαια ἤθελε, ἀφοῦ δεχόταν τὴν πίστη σ' αὐτόν, νὰ κηρυχθεῖ σὲ ὅλη τὴν οἰκουμένη μητέρα πολλῶν καὶ καλῶν παιδιῶν; Ἐπειδὴ ὅμως ἔγινε ἀνυπάκουη, σκληρὴ καὶ δύσκολα χαλιναγωγούμενη, κατέστη βέβαια αὐτὴ στεῖρα, γέννησε ὅμως ἢ χώρα τῶν ἐθνῶν τὸν ἀμέτρητο καὶ πέρα ἀπὸ κάθε ἀριθμὸ λαὸ· καὶ αὐτὸ ἀκριβῶς διδάσκει ὁ θεσπέσιος προφήτης Ἡσαΐας λέγοντας σὰν πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν τῶν προερχόμενων ἀπὸ τὰ ἔθνη πιστῶν· «Γέμισε ἀπὸ εὐφροσύνη, σὺ ἢ στεῖρα πού δὲν γεννᾷς, ξέσπασε σὲ κραυγές, φώναξε δυνατὰ σὺ πού δὲν ἔχεις πόνους τῆς γέννας, γιατί εἶναι πολὺ περισσότερα τὰ παιδιά τῆς μόνης, παρὰ ἐκείνης πού ἔχει τὸν ἄνδρα»⁷⁸.

Στίχ. 10-12. «Γέμισε ἀπὸ εὐφροσύνη, Ἱερουσαλήμ, καὶ πανηγυρίστε μέσα σ' αὐτὴν ὅλοι ὅσοι τὴν ἀγαπᾶτε. Νοιώστε χαρὰ μεγάλη ὅσοι πενθεῖτε γι' αὐτὴν, γιὰ νὰ θηλάσετε καὶ νὰ χορτάσετε ἀπὸ τὸ μαστὸ τῆς παρηγοριᾶς της, ὥστε ἀφοῦ ἀποθηλάσετε, νὰ ἀπολαύσετε τὴν ἔλευση τῆς δόξας της. Γιατὶ αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος· Νά, ἐγὼ στρέφομαι πρὸς αὐτοὺς σὰν ποταμὸς εἰρήνης καὶ σὰν χεῖμαρρος πού ξεχειλίζει τὴ δόξα τῶν ἐθνῶν».

Προστάζει νὰ χαίρονται γιὰ τὴ νέα καὶ νοητὴ Σιών, δηλαδή τὴν Ἱερουσαλήμ, ἢ ὁποῖα εἶναι ἡ Ἐκκλησία τοῦ ζωντανοῦ Θεοῦ,

παρέστησεν ὁ Χριστὸς ἄσπιλον καὶ ἄμωμον, ἔκ τε τῶν Ἰου-
 δαϊκῶν ταγμάτων καὶ ἔκ τῆς τῶν ἔθνῶν ἀγέλης. Συνῆψε γὰρ
 τοὺς δύο λαοὺς εἰς ἓνα καινὸν ἄνθρωπον, ποιῶν εἰρήνην,
 καὶ ἀποκαταλλάξας τοὺς ἀμφοτέρους ἐν ἐνὶ σώματι πρὸς
 5 τὸν Πατέρα. Πρέποι δ' ἂν τὸ χαίρειν αὐτῇ· μεμέστωται γὰρ
 ἐλπίδων τῶν ὑπὲρ νοῦν καὶ λόγον. «Οὐ γὰρ εἶδεν ὀφθαλ-
 μός», φησί, «καὶ οὐκ οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου
 οὐκ ἀνέβη, ἃ ἠτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν».
 Ἡσθῆναί γε μὴν προστέταχε τοὺς τε ὄντας ἐν αὐτῇ καὶ ἀγα-
 10 πῶντας αὐτήν· εἶεν δ' ἂν οὗτοι πάλιν οἱ ἀνέχοντες ὥσπερ αὐ-
 τήν, καὶ ταῖς ἀμωμήτοις διδασκαλίαις πολυτρόπως στηρίζον-
 τες, καὶ ὅσοι πενθοῦσιν ἐπ' αὐτῆς, κατὰ γε τὴν αὐτοῦ τοῦ
 Σωτῆρος φωνήν· «Μακάριοι», φησὶν, «οἱ πενθοῦντες, ὅτι
 αὐτοὶ παρακληθήσονται». Τὸ δέ γε πένθος ἐν τούτοις τὴν
 15 τῶν εὐαγῶν ἀνδραγαθημάτων ὑποφαίνει κατόρθωσιν·
 ἰδρωῶτα γὰρ ἔχουσι τὸν ὀνησιφόρον καὶ τληπαθοῦσι νεανι-
 κῶς, οὐχ ἵνα τι τῶν ἐπιγείων κερδάνωσιν, ἀλλ' ἵνα, τῶν παρὰ
 Θεοῦ χαρισμάτων ἀναπιμπλάμενοι, θυμηδίας ἀπάσης γένω-
 νται μεστοί· τοῦτο γὰρ αὐτοῖς ὑπισχνεῖται λέγων· «Ἴνα θη-
 20 λάσητε καὶ ἐμπλησθῆτε ἀπὸ μαστοῦ παρακλήσεως αὐτῆς».

Πρόσωπον δὲ ἅπαξ γυναικὸς περιθείς τῇ νέᾳ Σιών, ἐπι-
 μένει τῇ τοῦ λόγου τροπῇ, καὶ τὴν ἐν αὐτῇ παράκλησιν τὴν
 διά γε, φημί, τοῦ ἁγίου Πνεύματος μαστοῖς παρεικάζει καὶ
 γάλακτι. Εἴρηται γὰρ πού πρὸς αὐτήν καὶ ἐν τῇ τῶν Ἀ-
 25 σμάτων, ὅτι «Ἀγαθοὶ μαστοὶ σου ὑπὲρ οἶνον». Πρώτη δὲ
 πάντως τοῖς τὴν πίστιν προσιεμένοις τὴν εἰς τὸν Θεὸν
 ἡμῶν Ἰησοῦν τὸν Χριστὸν νηπιοπρεπῆς προσάγεται τρο-
 φή, τουτέστιν ὁ τρυφερός καὶ ἀπλοῦς τῆς κατηχήσεως λό-
 γος· οὕτω γὰρ πού καὶ ὁ Παῦλος προσπεφώνηκέ τισιν, εἰ-
 30 πῶν· «Γάλα ὑμᾶς ἐπότισα, οὐ βρωμα· οὐπω γὰρ ἠδύνασθε,
 ἀλλ' οὐδὲ ἔτι νῦν δύνασθε». Ὅτι δὲ οὐκ αἰεὶ νηπίους τε εἶ-

τὴν ὁποία ἔθεσε δίπλα του ὡς νύμφη ὁ Χριστὸς ἄσπιλη καὶ ἄμειπτη, ἀπαρτισμένη καὶ ἀπὸ τὶς Ἰουδαϊκὲς φυλές, καὶ ἀπὸ τὰ πλήθη τῶν ἐθνῶν. Γιατὶ ἔνωσε τοὺς δύο λαοὺς σὲ ἓνα καινούργιο ἄνθρωπο, ἐγκαθιστώντας εἰρήνη καὶ συμφιλιώνοντας τοὺς δύο λαοὺς σὲ ἓνα σῶμα μὲ τὸν Πατέρα⁷⁹. Ταιριάζει λοιπὸν ἢ χαρὰ σ' αὐτή, γιατί εἶναι γεμάτη ἀπὸ ἐλπίδες πάνω ἀπὸ το νοῦ καὶ τὸ λόγο. Γιατὶ λέγει· «Μὰτι δὲν εἶδε καὶ αὐτὶ δὲν ἄκουσε καὶ στὴ σκέψη τοῦ ἀνθρώπου δὲν ἀνέβηκαν ὅσα ἐτοίμασε ὁ Θεὸς γι' αὐτοὺς πού τὸν ἀγαποῦν»⁸⁰. Πρόσταξε ὅμως νὰ εὐφρανθοῦν αὐτοὶ πού ζοῦν μέσα σ' αὐτὴν καὶ τὴν ἀγαποῦν. Καὶ αὐτοὶ πάλι εἶναι ὅσοι κατὰ κάποιον τρόπο ὑποδαστάζουν αὐτὴν καὶ μὲ τὶς ἄμειπτες διδασκαλίες τους τὴν στηρίζουν κατὰ πολλοὺς τρόπους, καὶ ὅσοι πενθοῦν σ' αὐτὴν, σύμφωνα βέβαια μὲ τὸν λόγο τοῦ Σωτήρα· γιατί λέγει· «Εἶναι μακάριοι αὐτοὶ πού πενθοῦν, γιατί αὐτοὶ θὰ παρηγορηθοῦν»⁸¹. Τὸ πένθος βέβαια στὰ ἐδῶ λεγόμενα ὑποδηλώνει τὴν κατόρθωση τῶν λαμπρῶν ἀνδραγαθημάτων ἀρετῆς. Γιατὶ χύνουν ὠφέλιμο ἰδρώτα καὶ ὑποφέρουν γενναῖα, ὄχι γιὰ νὰ κερδίσουν κάτι ἀπὸ τὰ ἐπίγεια, ἀλλὰ, ἀφοῦ γεμίσουν ἀπὸ τὰ χαρίσματα τοῦ Θεοῦ, νὰ καταπλημμυρίσουν ἀπὸ κάθε χαρὰ. Γιατὶ αὐτὸ τοὺς ὑπόσχεται λέγοντας· «Γιὰ νὰ θηλάσετε καὶ νὰ χορτάσετε ἀπὸ τὸ μαστὸ τῆς παρηγοριᾶς τῆς».

Ἐπειδὴ παρουσίασε μὲ τὸ πρόσωπο γυναίκας τὴ νέα Σιών, ἐπιμένει στὴ μεταφορὰ τοῦ λόγου, καὶ παρομοιάζει μὲ μαστοὺς καὶ γάλα τὴν παρηγοριὰ αὐτῆς, τὴν μέσω, ἐννοῶ, τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Γιατὶ ἔχει λεχθεῖ πρὸς αὐτὴν καὶ στὸ Ἔσσημα· «Οἱ μαστοὶ σου εἶναι καλύτεροι ἀπὸ τὸ κρασί»⁸². Πρῶτη ὁπωσδήποτε τροφή πού προσφέρεται σ' αὐτοὺς πού ἀποδέχονται τὴν πίστη στὸν Ἰησοῦ Χριστὸ τὸν Θεὸ μας εἶναι αὐτὴ πού πρέπει στὰ νήπια, δηλαδή ὁ εὐκόλος καὶ ἀπλὸς λόγος τῆς κατήχησης. Γιατὶ κάπως ἔτσι μίλησε καὶ ὁ Παῦλος σὲ κάποιους λέγοντας· «Σᾶς πότισα γάλα, ὄχι στερεὰ τροφή· γιατί δὲν μπορούσατε ἀκόμα νὰ τὴ δεχθεῖτε, ἀλλ' οὔτε καὶ τώρα μπορεῖτε»⁸³. Ὅτι ὅμως δὲν πρέπει νὰ εἶναι καὶ νὰ φαίνονται

81. Ματθ. 5, 4.

82. Ἔσσημα ἄσμ. 1, 2.

83. Α' Κορ. 3, 2.

ναι καὶ ὁρᾶσθαι πρέπει, τοὺς οἵπερ ἂν ὄλως τὸν τῆς κατηγή-
 σεως ἐκπίνουσι λόγον, χρῆναι δὲ μᾶλλον ἀναφοιτᾶν καὶ εἰς
 ἄνδρα τέλειον καὶ εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ
 Χριστοῦ, ἵνα τὸν ἀκριβῆ καὶ ἐξητασμένον ἐπ' αὐτῷ λόγον
 5 συνιέναι δύνωνται λοιπόν, ἐδίδαξε προστιθείς· «Ἴνα ἐκθη-
 λάσαντες τρυφήσητε ἀπὸ εἰσόδου δόξης αὐτῆς». Τὸ ἐκθηλά-
 σαντες δέ φησιν, ἀντὶ τοῦ, μαστῶν ἔξω καὶ θηλῆς γεγονότες,
 ἤγουν ἀπογεγαλακτισμένοι, τουτέστιν οὐκ ἔτι μένοντες νή-
 πιοι, τελοῦντες δὲ ὡσπερ ἐν ἐφήβοις ἤδη καὶ ἀνδράσι, καὶ
 10 τῆς στερεᾶς ἐφιέμενοι τροφῆς, ἐντρύψουσι ἀπὸ εἰσόδου δό-
 ξης αὐτῆς· καὶ δόξαν μὲν ὀνομάζει Χριστὸν (οὕτω γὰρ που
 καὶ ὁ Ψάλλων φησὶ περὶ αὐτοῦ, «Τοῦ κατασκηνώσαι δόξαν
 ἐν τῇ γῇ ἡμῶν»), εἴσοδον δὲ τῆς μετὰ σαρκὸς οἰκονομίας τὸ
 μυστήριον· Θεὸς ὢν φύσει, γέγονεν ἄνθρωπος, καὶ οἶον εἰ-
 15 σδέβηκεν εἰς τόνδε τὸν κόσμον διὰ τὴν σάρκωσιν

Ἐντρύψουσι τοίνυν οἱ τὸν ἀκριβῆ τῆς περὶ αὐτοῦ πίστε-
 ως εἰδότες λόγον, καὶ τίνα τρόπον εἰσδέβηκεν εἰς τὴν οἰκου-
 μένην ἡ δόξα, τουτέστι Χριστός, μανθάνοντες· διὰ τοῦτο καὶ
 ὁ θεσπέσιος προφήτης εὐθύς καὶ παρεξευγμένως τὴν ἐμφά-
 20 νειαν αὐτοῦ τὴν μετὰ σαρκὸς καθίστησιν ἐναργῆ· ἴστησι
 γὰρ τὸ αὐτοῦ πρόσωπον λέγοντος, ὅτι «Ἴδου ἐκκλίνω ἐπ'
 αὐτοὺς ὡς ποταμὸς εἰρήνης, καὶ ὡς χειμάρρους ἐπικλύζων
 δόξαν ἐθνῶν». Ποταμὸς μὲν οὖν εἰρήνης καὶ χειμάρρους
 τρυφῆς ὁ Χριστός (οὕτω γὰρ αὐτὸν καὶ ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ
 25 ὀνομάζει λέγων· «Ὡς ἐπλήθυνας τὸ ἔλεός σου, ὁ Θεός, οἱ
 δὲ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων ἐν σκέπη τῶν πτερυγῶν σου ἐλπιοῦ-
 σι· μεθυσθήσονται ἀπὸ τῆς πιότητος τοῦ οἴκου σου, καὶ τὸν
 χειμάρρον τῆς τρυφῆς σου ποτιεῖς αὐτούς». Καὶ πάλιν
 «Τοῦ ποταμοῦ τὰ ὀρμήματα εὐφραίνουσι τὴν πόλιν τοῦ
 30 Θεοῦ»), ἐκκέκλικε δὲ καὶ οἶον ἀμφιλαφεστάτοις νάμασιν
 ἐπέκλυσε τῶν ἐθνῶν τὴν δόξαν, τουτέστι τὸ τίμιον τῶν

πάντοτε σάν νήπια, ὅσοι γενικὰ πίνουν τὸ λόγο τῆς κατήχησης, ἀλλὰ πρέπει νὰ προχωροῦν καὶ στὸν τέλειο ἄνδρα, στὸ μέτρο ἡλικίας ποὺ ὀλοκλήρωσέ της εἶναι ὁ Χριστός⁸⁴, γιὰ νὰ μποροῦν νὰ κατανοοῦν τὸ ἀκριβές καὶ ἀποδεδειγμένο νόημα τοῦ λόγου γι' αὐτόν, τὸ δίδαξε προσθέτοντας· «Ὡστε, ἀφοῦ ἀποθηλάσετε, νὰ ἀπολαύσετε τὴν ἔλευση τῆς δόξας της». Τὸ ἐκθηλάσετε τὸ λέγει ἀντὶ τοῦ, ἀφοῦ ἀπομακρυνθεῖτε ἀπὸ τὸν μαιστὸ καὶ τὸ θήλασμα, ἦτοι ἀπογαλακτισθεῖτε, δηλαδή παύσετε νὰ εἶστε νήπιοι καὶ εἰσέλθετε πιά στὴν ἡλικία τῶν ἐφήβων καὶ τῶν ἀνδρῶν καὶ ἐπιθυμήσετε τὴ στερεὰ τροφή, «νὰ ἀπολαύσετε τότε τὴν εἴσοδο τῆς δόξας της». Καὶ δόξα βέβαια ὀνομάζει τὸν Χριστὸ (γιατὶ ἔτσι λέγει κάπου γι' αὐτόν καὶ ὁ Ψαλμωδός, «Νὰ κατασκηνώσει δόξα στὴ γῆ μας»⁸⁵), ἐνῶ εἴσοδο τὸ μυστήριον τῆς ἑνσαρκῆς οἰκονομίας. Ἐνῶ ἦταν ἀπὸ τὴ φύση τοῦ Θεός, ἔγινε ἄνθρωπος καὶ κατὰ κάποιον τρόπο εἰσῆλθε γιὰ τὴ σάρκωσή του στὸν κόσμον αὐτό.

Ἐντρυφοῦν λοιπὸν ὅσοι γνωρίζουν τὴν ἀκριβῆ διδασκαλία τῆς πίστεως πρὸς αὐτόν καὶ μαθαίνοντας μὲ ποιὸν τρόπο εἰσῆλθε στὴν οἰκουμένη ἢ δόξα, δηλαδή ὁ Χριστός. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ θεσπέσιος προφήτης ἀμέσως καὶ μὲ παράλληλον τρόπο κάνει φανερὴ τὴν ἐμφάνισή του μὲ σάρκα. Γιατὶ παρουσιάζει τὸ πρόσωπο τοῦ ἴδιου νὰ λέγει· «Νά, στρέφομαι πρὸς αὐτοὺς σάν ποταμὸς εἰρήνης καὶ σάν χείμαρρος ποὺ πλημμυρίζει τὴ δόξα τῶν ἐθνῶν» Ποταμὸς βέβαια εἰρήνης καὶ χείμαρρος ἀπόλαυσης εἶναι ὁ Χριστός (γιατὶ ἔτσι τὸν ὀνομάζει καὶ ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ λέγοντας· «Πόσο πολὺ καὶ ἀφθονο ἔδειξες, Θεέ μου, τὸ ἔλεός σου. Οἱ ἄνθρωποι στηρίζουν τὶς ἐλπίδες τους στὴ σκέπη τῶν πτερυγῶν σου. Θὰ φάγουν καὶ θὰ μεθύσουν ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ τοῦ οἴκου σου καὶ θὰ τοὺς ποτίσεις μὲ τὸ χείμαρρο τῆς τρυφῆς σου»⁸⁶. Καὶ πάλι· «Τὰ ὀρητικὰ ὕδατα τοῦ ποταμοῦ εὐφραίνουν τὴν πόλιν τοῦ Θεοῦ»⁸⁷), ἀλλάξε ὅμως τὴ ροή του καὶ μὲ τὰ ἀφθονα κατὰ κάποιον τρόπο ὕδατά του κατέκλυσε τὴ δόξα τῶν ἐθνῶν, δηλαδή τὸ τίμιο μέρος μέσα στὰ ἔθνη, ἦτοι

86. Ψαλμ. 35, 8-9.

87. Ψαλμ. 45, 5.

ἔθνῶν, ἦτοι τὸ δεδοξασμένον ἅπαν. Οὐ γὰρ πάντες πε-
 πιστεύκασιν, οὔτε μὴν ἐδοξάσθησαν, ἀλλ' ὡς ὁ Παῦλός
 φησι περὶ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, «Οὓς προέγνω καὶ προώ-
 ρισε συμμόρφους τῆς εἰκόνης τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ, τούτους καὶ
 5 ἐκάλεσεν, οὓς δὲ ἐκάλεσε, τούτους καὶ ἐδόξασε». Τό γε
 μὴν, «Ἐκκλίνω», λέγων, δίδωσι τοιοῦτον ἐννοεῖν· Ἡ μὲν
 γὰρ ὁδὸς αὐτῷ καὶ πορεία κατὰ πρόθεσιν καὶ εὐδοκίαν
 τοῦ Πατρὸς πρὸς τοὺς ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ (ἔφη γοῦν ὅτι
 «Οὐκ ἀπεστάλην, εἰ μὴ εἰς τὰ ἀπολωλότα πρόβατα οἴκου
 10 Ἰσραὴλ»), ἐπειδὴ δὲ ἀπεῴσαντο τὴν πίστιν, ἐξέκλινεν ἀπ'
 αὐτῶν, καθὰ γέγραπται, καὶ ταῖς τῶν ἔθνῶν ἀγέλαις τὴν ἐκ
 τῶν ἱερῶν ναμάτων παράκλησιν ἐχαρίσατο, τουτέστι τὸ εὐ-
 αγγελικὸν καὶ σωτήριον κήρυγμα, δι' οὗ τὴν πρὸς αὐτὸν
 εἰρήνην κεκερδήκασι, καὶ δι' αὐτοῦ συνήφθησαν κατ' οἰ-
 15 κειότητα τὴν πνευματικὴν τῷ Θεῷ καὶ Πατρί.

Στίχ. 12-14. «Τὰ παιδιά αὐτῶν ἐπ' ὤμων ἀρθήσονται,
 καὶ ἐπὶ γόνατα παρακληθήσονται. Ὡς εἴ τινα μήτηρ
 παρακαλέσει, οὕτως καὶ γὰρ παρακαλέσω ὑμᾶς. Καὶ ἐν
 Ἱερουσαλὴμ παρακληθήσεσθε, καὶ ὄψεσθε καὶ χαρήσε-
 20 ται ὑμῶν ἡ καρδιά, καὶ τὰ ὅσα ὑμῶν ὡς βοτάνη ἀνατε-
 λεῖ. Καὶ γνωσθήσεται ἡ χεὶρ Κυρίου τοῖς σεβομένοις
 αὐτόν».

Ἄμφιλαφεστάτην ἡμῖν τὴν παράκλησιν ἐπαγγέλλεται
 καὶ φειδοῦς ἀπάσης ἐπίδοσιν, ὥστε καὶ πόνου δίχα παντός
 25 κατορθοῦν δύνασθαι τὸ ἀρέσκον αὐτῷ. Οἱ γὰρ ἔτι νηπιά-
 ζοντες ἐν αὐτοῖς, φησί, καὶ τὰς φρένας οὕτω τετελειωμέ-
 νοι, βρέφεσιν ἐν ἴσῳ μικροῖς ἐπ' ὤμων ἀρθήσονται καὶ ἐπὶ
 γονάτων παρακληθήσονται· ἔθος γὰρ οὕτω μητροῖσιν ἐπι-
 μελεῖσθαι νηπίων. Ὀλίγα τοίνυν, φησί, παραχωρήσω μη-
 30 τρί, παρακαλέσω δὲ οὕτω τοὺς ἀδρανῆ τέως ἔχοντας νοῦν,

ὄλο τὸ πλῆθος ἐκείνων πού ἔχει δοξασθεῖ. Γιατὶ δὲν πίστεψαν ὄλοι, οὔτε βέβαια καὶ δοξάσθηκαν, ἀλλ' ὅπως λέγει ὁ Παῦλος γιὰ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα: «Αὐτοὺς πού προγνώρισε καὶ προόρισε νὰ γίνουν σύμμορφοι μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ Υἱοῦ του, αὐτοὺς καὶ κάλεσε, καὶ αὐτοὺς πού κάλεσε, αὐτοὺς καὶ δόξασε»⁸⁸. Λέγοντας ὅμως τὸ «ἐκκλίνω» (ἀλλάζω ροή) μᾶς δίνει νὰ ἐννοήσουμε κάτι τέτοιο: Ὁ δρόμος καὶ ἡ πορεία του σύμφωνα μὲ τὴν πρόθεση καὶ τὴν εὐαρέσκεια τοῦ Πατέρα του ἦταν πρὸς τοὺς ἕξ αἵματος Ἰσραηλιῖτες (πράγματι εἶπε: «Δὲν στάλθηκα γιὰ ἄλλους, παρὰ μόνο γιὰ τὰ χαμένα πρόβατα τοῦ οἴκου Ἰσραήλ»⁸⁹), ἐπειδὴ ὅμως ἀπέρριψαν τὴν πίστη, παρέκλινε ἀπὸ αὐτούς⁹⁰, ὅπως ἔχει γραφεῖ, καὶ χάρισε στὸ πλῆθος τῶν ἐθνῶν τὴν παρηγοριὰ ἀπὸ τὰ ἱερά νάματά του, δηλαδή ἀπὸ τὸ εὐαγγελικὸ καὶ σωτήριον κήρυγμα, ἀπὸ τὸ ὁποῖο κέρδισαν τὴν εἰρήνη μαζί του καὶ μέσω αὐτοῦ ἐνώθηκν με οἰκειότητα πνευματικὴ μὲ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα.

Στίχ. 12-14. «Θὰ σηκώσουν τὰ παιδιά τους στοὺς ὤμους τους καὶ στὰ γόνατά τους θὰ βροῦν παρηγοριὰ. Ὅπως μὰ μητέρα παρηγορεῖ κάποιο ἀπὸ τὰ παιδιά της, ἔτσι καὶ ἐγὼ θὰ σᾶς παρηγορήσω. Καὶ θὰ παρηγορηθεῖτε στὴν Ἱερουσαλήμ, καὶ θὰ δεῖτε καὶ θὰ χαρεῖ ἡ καρδιά σας καὶ τὰ ὀσᾶ σας θὰ βλαστήσουν σὰν χλόη. Καὶ θὰ γίνει γνωστὴ ἡ δεξιὰ τοῦ Κυρίου σ' αὐτοὺς πού τὸν σέβονται».

Ὑπόσχεται σ' ἐμᾶς ὑπερπλούσια τὴν παρηγοριὰ καὶ χορηγία ὅλης τῆς εὐσπλαγχνίας, ὥστε καὶ χωρὶς καθόλου κόπο νὰ μποροῦν νὰ κατορθώσουν αὐτὸ πού εἶναι ἀρεστὸ σ' αὐτόν. Γιατὶ λέγει, ὅσοι ἀπὸ αὐτοὺς εἶναι ἀκόμα νήπιοι καὶ δὲν ἔχει ἀκόμα ἀποκτήσει ὁ νοῦς τους τὴν τελειότητα, θὰ τοὺς σηκώσουν στοὺς ὤμους τους σὰν τὰ μικρὰ παιδιά καὶ θὰ τοὺς παρηγορήσουν στὰ γόνατά τους. Γιατὶ ἔτσι οἱ μητέρες συνηθίζουν νὰ φροντίζουν τὰ παιδιά τους. Λίγα λοιπόν, λέγει, θὰ παραχωρήσω στὴ μητέρα, καὶ θὰ παρηγορήσω ἔτσι αὐτοὺς πού ὡς τώρα ἔχουν ἀδύναμο

90. Ὡσηὲ 5, 6.

ὡς ἐλλεῖψαι μηδὲν τῶν τελούντων εἰς ἀνάπαυσιν αὐτοῖς. Τιθηνοῦμενοι δὲ οὕτω, φησί, καὶ διὰ πάσης ἰόντες φειδοῦς καὶ ἀγάπης, ὄψεσθέ τε διὰ καιροῦ καὶ τὴν ἄνω πόλιν τὴν ἐπουράνιον Ἱερουσαλήμ· πλησθήσεσθε θυμηδίας, καὶ ὡς 5 ἐν τάξει πόας ἀναθαλήσει τὰ πάντων ὑμῶν ὅσα. Ἐγερθήσονται γὰρ οἱ νεκροὶ καὶ ἀναστήσονται οἱ ἐν τοῖς μνημείοις, τὴν παρὰ Χριστοῦ πλουτήσαντες δρόσον, τουτέστι τὸ Πνεῦμα τὸ ζωοποιόν· οὕτω γὰρ πού φησιν ὁ Ψάλλων πρὸς τὸν Θεὸν περὶ τῶν ἐν γῆ κεμένων· «Ἐξαποστελεῖς τὸ Πνεῦ- 10 μά σου, καὶ κτισθήσονται, καὶ ἀνακαινιεῖς τὸ πρόσωπον τῆς γῆς».

Ὡσπερ οὖν τὰ ἐν ἀγροῖς ἀνθήσαντα μετὰ βραχὺ πίπτει καὶ μαραίνεται, ἐαρινοῦ γε μὴν ἐνστάτος καιροῦ, πάλιν ἀνίσχει καὶ φαίνεται, οὕτω τὰ ἐν τῇ γῆ τῶν τεθνεώτων 15 λείψανα, κατὰ τὸν τῆς παλιγγενεσίας καιρὸν ἀρρήτῳ δυνάμει Θεοῦ πάλιν ἀνατελοῦσιν. Ἐγερθήσονται γὰρ, ὡς ἔφην. Τότε δὴ, τότε «γνωσθήσεται ἡ χεὶρ Κυρίου τοῖς σεβομένοις αὐτόν». Χεῖρά γε μὴν ἐν τούτοις, ἢ τὴν δύναμιν αὐτοῦ φησιν, ἢ γουν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν τὸν Χριστόν, 20 δι' οὗ τὰ πάντα καὶ ἐν ᾧ τὰ πάντα. Δι' αὐτοῦ γὰρ πάλιν καὶ ἡ τῶν νεκρῶν ἀναβίωσις Ἀποτέλεσμα γὰρ τῆς αὐτοῦ δυνάμεως εἶη ἂν καὶ τὸ ἰσχύσαι παρενεγκεῖν εἰς ὑπαρξιν τὰ οὐκ ὄντα ποτέ, καὶ πεπονθότα τὴν φθοράν, ἀνακαινίσαι πάλιν εἰς τὸ ἐν ἀρχαῖς.

25 **Στίχ. 14-18.** «Καὶ ἀπειλήσει τοῖς ἀπειθοῦσιν· Ἴδου γὰρ Κύριος ὡς πῦρ ἤξει, καὶ ὡς καταιγὶς τὰ ἄρματα αὐτοῦ, τοῦ ἀποδοῦναι ἐν θυμῷ ἐκδίκησιν καὶ ἀποσκορακισμόν ἐν φλογὶ πυρός. Ἐν γὰρ τῷ πυρὶ Κυρίου κριθήσεται πᾶσα ἡ γῆ, καὶ ἐν τῇ ῥομφαίᾳ αὐτοῦ πᾶσα σὰρξ· πολλοὶ 30 τραυματῖαι ἔσονται ὑπὸ Κυρίου, οἱ ἀγνιζόμενοι καὶ καθαριζόμενοι εἰς τοὺς κήπους, καὶ ἐν τοῖς προθύροις

νοῦ, ὥστε νὰ μὴν τοὺς λείψει τίποτε ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἀπαιτοῦνται γιὰ τὴν ἀνάπαυσή τους. Δεχόμενοι, λέγει, τέτοια φροντίδα καὶ ἀπολαμβάνοντας ὅλη τὴν εὐσπλαχνία καὶ τὴν ἀγάπη, θὰ δεῖτε μὲ τὸν καιρὸ καὶ τὴν ἄνω πόλη, τὴν ἔπουράνια Ἱερουσαλήμ, καὶ θὰ γεμίσετε ἀπὸ χαρὰ, καὶ ὅμοια μὲ χλόη θὰ ἀναβλαστήσουν τὰ ὄστᾶ ὅλων σας. Γιατὶ θὰ σηκωθοῦν οἱ νεκροὶ καὶ θὰ ἀναστηθοῦν οἱ εὐρισκόμενοι στὰ μνήματα, ἀποκτώντας τὴν σὰν πλοῦτο δροσιὰ τοῦ Χριστοῦ, δηλαδή τὸ ζωοποιῶ Πνεῦμα. Γιατὶ ἔτσι λέγει κάπου ὁ Ψαλμωδὸς πρὸς τὸν Θεὸ γι' αὐτοὺς ποὺ βρίσκονται στὴ γῆ (στὰ μνήματα): «Θὰ ἀποστείλεις τὸ Πνεῦμα σου καὶ θὰ ἀναδημιουργηθοῦν καὶ θ' ἀνακαινίσῃς τὸ πρόσωπο τῆς γῆς»⁹¹.

“Ὅπως λοιπὸν τὰ φυτὰ τῶν ἀγρῶν, ἀφοῦ ἀνθήσουν, σὲ λίγο χάνουν τὰ ἀνθὲ τους καὶ μαραίνονται, ἀλλ' ὅταν ἔρθει ἡ ἀνοιξη βλαστάνουν πάλι καὶ φαίνονται, ἔτσι τὰ μέσα στὴ γῆ λείψανα ἐκείνων ποὺ θὰ ἔχουν πεθάνει, κατὰ τὸν καιρὸ τῆς παλιγγενεσίας μὲ τὴν ἄρρητη δύναμη τοῦ Θεοῦ θὰ βλαστήσουν πάλι. Γιατί, ὅπως εἶπα, θὰ ἀναστηθοῦν. Τότε λοιπὸν, τότε «θὰ γνωρίσουν τὸ χέρι τοῦ Κυρίου ὅσοι τὸν σέβονται». Χέρι βέβαια ἐδῶ ὀνομάζει ἢ τὴ δύναμή του, ἢ τὸν Κύριό μας Ἰησοῦ Χριστό, μέσω τοῦ ὁποίου ἔκανε τὰ πάντα καὶ στὸν ὁποῖο ὑπάρχουν τὰ πάντα⁹². Γιατὶ ἀπὸ αὐτὸν ἔγινε πάλι ἡ ἀναβίωση τῶν νεκρῶν. Γιατὶ ἀποτέλεσμα τῆς δυνάμεώς του ὑπῆρξε καὶ τὸ ὅτι μπόρεσε νὰ φέρει στὴν ὑπαρξὴ ὅσα δὲν ὑπῆρχαν κάποτε, καὶ ἀφοῦ ἔπαθαν τὴ φθορὰ νὰ τὰ ἀνακαινίσῃ πάλι καὶ νὰ τὰ φέρει στὴν ἀρχικὴ κατάστασή τους.

Στίχ. 14-18. «Καὶ θὰ ἀπευθύνει ἀπειλὴ ἐναντίον τῶν ἀνυπάκουων· Νά, ὁ Κύριος θὰ ἔρθει σὰν φωτιὰ καὶ τὰ ἄρματα του σὰν καταιγίδα, γιὰ νὰ ἀποδώσει γεμᾶτος θυμὸ ἐκδίκηση καὶ νὰ τοὺς ἐξαποστείλῃ σὶς φλόγες τῆς φωτιᾶς. Γιατὶ μὲ τὴ φωτιὰ τοῦ Κυρίου θὰ κριθεῖ ὅλη ἡ γῆ καὶ ἀπὸ τὴ ρομφαία του θὰ περᾶσει κάθε ἄνθρωπος. Πολλοὶ θὰ δεχθοῦν τραύματα ἀπὸ τὸν Κύριο, ὅσοι ἐξαγνίζονται τάχα καὶ καθαρίζονται στὰ ἄλση καὶ τρῶνε στὰ προῦθρα τῶν ναῶν τους κρέατα χοί-

ἔσθοντες κρέα ὑῶν καὶ τὰ βδελύγματα καὶ τὸν μῦν, ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἀναλωθήσονται, εἶπε Κύριος. Καὶ γὰρ τὰ ἔργα αὐτῶν καὶ τὸν λογισμὸν αὐτῶν ἐπίσταμαι».

Ἀποχρώντως παρακαλέσας τοὺς ἐν τῇ νέᾳ Σιών, του-
 5 τέστι τῇ Ἐκκλησίᾳ, καὶ διαρκεστάτην αὐτοῖς ἐπαγγελιάμε-
 νος τὴν παράκλησιν, καὶ πνευματικῶν ἀγαθῶν χορηγίαν,
 ἔτι τε πρὸς τούτοις τὴν ἐκ νεκρῶν ἀναβίωσιν καὶ τὰς ἄνω
 μονὰς καὶ τὴν αὐτόθι δόξαν, οὐκ ἀξήμιον ἔσεσθαι φησι
 τοῖς ἀπειθεῖν ἐλομένοις αὐτῷ τὸ ἐπὶ τούτοις ἐγχείρημα.
 10 «Ἦξει γὰρ ὡς πῦρ», φησί· καταθήσεται γὰρ ἐξ οὐρανῶν,
 ἐν τῇ δόξῃ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀγίων ἀγγέλων.
 Τοῦτο γὰρ τὸ ἄρμα αὐτοῦ, κατὰ τὸ ἐν Ψαλμοῖς ὑμνούμε-
 νον, «Τὸ ἄρμα τοῦ Θεοῦ μυριοπλάσιον, χιλιάδες εὐθηνούν-
 των». «Ἦξει» δὲ «ἀποδώσων ἐκδίκησιν ἐν θυμῷ, καὶ ἀπο-
 15 σκορακισμὸν ἐν φλογὶ πυρός». Ὁ δὲ ἀποσκορακισμὸς δη-
 λοῖ τὴν ἀποβολήν· ἐρεῖ γὰρ τοῖς τεθνεῶσιν ἐν ἀμαρτίαις·
 «Πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ, κατηραμένοι, εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον,
 τὸ ἠτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ»·
 κριθήσεται γὰρ οὕτω, φησὶν, ἡ σύμπασα γῆ, καὶ ὥσπερ
 20 ἀπὸ ῥομφαίας τῆς θείας ὀργῆς πληγέντες πολλοὶ τραυμα-
 τία γενήσονται. Οὗτοι δ' ἂν εἶεν οἱ τὴν ἄφυκτον δεχόμενοι
 δίκην, καὶ εἰς ἄσβεστον τρέχοντες φλόγα, καὶ σειραῖς τῶν
 ἰδίων πλημμελημάτων κατεσφιγμένοι· μάλιστα δὲ τῶν ἄλ-
 λων ὑπενεχθήσονται τῇ δίκῃ, φησὶν, οἱ ἄγνιζόμενοι καὶ
 25 καθαριζόμενοι εἰς τοὺς κήπους, τουτέστιν οἱ παρωσάμενοι
 μὲν τὴν διὰ Χριστοῦ λύτρωσιν καὶ τὴν διὰ τοῦ ἀγίου βα-
 πτίσματος ἀτιμάσαντες χάριν, δικαιοῦσαν τὸν ἀσεβῆ καὶ
 παντὸς αἰτιάματος ἀπαλλάττουσαν τοὺς ταῖς ἀμαρτίαις με-
 μολυσμένους, ἀγαπήσαντες δὲ μᾶλλον τὸ ἐν πλάνῃ καὶ
 30 ἀγνοίᾳ περιπατεῖν καὶ θεοῖς τοῖς οὐκ οὔσι προσκυνεῖν, οἱ
 καὶ κέχρηται περιωρόανθηροῖς ἀκαθάρτοις καὶ ῥυπαροῖς.

ρων καὶ ἄλλα βδελύγματα καὶ ποντικούς, καὶ ὅλοι μαζί αὐτοὶ θὰ ἐξαφανισθοῦν, εἶπε ὁ Κύριος. Καὶ ἐγὼ γνωρίζω καλὰ τὰ ἔργα τους καὶ τοὺς λογισμοὺς τους».

Ἄφου παρηγόρησε ἱκανοποιητικὰ ἐκείνους ποὺ προσῆλθαν στὴ νέα Σιών, δηλαδή στὴν Ἐκκλησία, καὶ τοὺς ὑποσχέθηκε παρηγοριὰ διαρκέστατη καὶ χορηγία πνευματικῶν ἀγαθῶν, καὶ ἀκόμα μαζί μ' αὐτὰ τὴν ἀνάστασή τους ἀπὸ τοὺς νεκροὺς καὶ τὶς οὐράνιες διαμονές καὶ τὴ δόξα ἀπὸ αὐτό, δὲν θὰ εἶναι, λέγει, χωρὶς ζημία τὸ τόλμημά τους αὐτὸ γιὰ αὐτοὺς ποὺ θέλησαν νὰ δείξουν ἀνυπακοή σ' αὐτόν. Γιατὶ λέγει, «Θὰ ἔρθει σὰν φωτιά» θὰ κατεβεῖ δηλαδή ἀπὸ τοὺς οὐρανούς μὲ τὴ δόξα τοῦ Πατέρα του μαζί μὲ τοὺς ἁγίους ἀγγέλους. Αὐτὸ εἶναι τὸ ἄρμα του σύμφωνα μὲ αὐτόν ποὺ ὑμνεῖται στοὺς Ψαλμοὺς: «Τὸ ἄρμα τοῦ Θεοῦ εἶναι μυριοπλάσιο μὲ χιλιάδες ἐπιβάτες πάνω σ' αὐτό»⁹³. «Θὰ ρθεῖ γιὰ νὰ ἀποδώσει γεμᾶτος θυμὸ ἐκδίκηση καὶ νὰ τοὺς ἐξαποστείλει στὶς φλόγες τῆς φωτιᾶς». Ὁ ἀποσκορακισμὸς δηλώνει τὴν ἀποβολή· γιατί θὰ πεῖ σὲ ἐκείνους ποὺ πέθαναν μέσα στὶς ἁμαρτίες τους: «Φύγετε ἀπὸ ἐμένα, σεῖς οἱ καταραμένοι, καὶ πηγαίνετε στὸ πῦρ τὸ αἰώνιο, ποὺ ἔχει ἐτοιμασθεῖ γιὰ τὸ διάβολο καὶ τοὺς ἀγγέλους του»⁹⁴. γιατί θὰ κριθεῖ ἔτσι, λέγει, ὅλη ἡ γῆ, καὶ δεχόμενοι πληῆγμα, σὰν ἀπὸ ρομφαία, ἀπὸ τὴ θεία ὀργή, θὰ λαβωθοῦν πολλοί. Καὶ αὐτοὶ θὰ εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ θὰ δεχθοῦν τὴν ἀναπόφευκτη τιμωρία καὶ θὰ τρέχουν στὴν ἄσθηστη φλόγα δεμένοι σφιχτὰ μὲ τὶς ἄλυσίδες τῶν τῶν ἁμαρτημάτων τους. Περισσότερο βέβαια ἀπὸ τοὺς ἄλλους θὰ τιμωρηθοῦν, λέγει, ὅσοι ἀγνίζονται καὶ καθαρίζονται στὰ ἄλση, δηλαδή ἐκεῖνοι ποὺ ἀπέρριψαν τὴ λύτρωση μέσω τοῦ Χριστοῦ καὶ περιφρόνησαν τὴ χάρις τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, ποὺ δικαιώνει τὸν ἀσεβῆ καὶ ἀπαλλάσσει ἀπὸ κάθε κατηγορία τοὺς μολυσμένους ἀπὸ τὴν ἁμαρτία, καὶ μᾶλλον ἀγάπησαν νὰ περπατοῦν στὴν πλάνη καὶ τὴν ἄγνοια καὶ νὰ προσκυνοῦν θεοὺς ποὺ δὲν ὑπάρχουν, οἱ ὅποιοι καὶ χρησιμοποιοῦν περιοργαντῆρια ἀκάθαρτα καὶ

94. Ματθ. 25, 41.

Περιοιγνίζονται γάρ, ὡς γοῦν οἴονται, κατὰ σφᾶς αὐτοὺς
 πλανῶντες καὶ πλανώμενοι. Ἡ γὰρ ὕδασι κατερῶαίνοντο,
 ἤγουν δᾶδας πῦρ περιενεγκόντες κύκλω, διασμήχειν τὰς
 ἑαυτῶν ψυχὰς τῶν ἐκ φανλότητος λογισμῶν [ἴσως, μολυ-
 5 σμῶν] ᾤοντο.

Ἔστι δὲ κοσμιότητος καὶ ἐπιεικειᾶς οὐδεὶς ἐστὶ παντελῶς
 παρά γε τοῖς τοιούτοις ὁ λόγος, ἀλλ' οὐδὲ νοῦς ἀνθρωποπρε-
 πής, παρασυνεβλήθησαν δὲ μᾶλλον τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοή-
 τοις, διαδείκνυσιν εἰπῶν, ὅτι ἀγνίζονται μὲν ἐν κήποις, του-
 10 τέστιν ἐν τοῖς ἄλσεσιν, ἤγουν δρυμοῖς, ὑποκάτω δρυὸς καὶ
 λεύκης καὶ δένδρου συσκιάζοντος. Ἐξωκοδόμηνται γὰρ
 παρ' αὐτῶν αὐτόσε θωμοὶ καὶ τεμένη τοῖς δαίμοσιν, ἐν δὲ
 τοῖς προθύροις τῶν τεμενῶν ἤσθιον κρέας ὕειον. Ἀπόδειξις
 δὲ καὶ τοῦτο τρυφῆς. Προσεκύνουν δὲ καὶ τὰ βδελύγματα
 15 καὶ τὸν μῦν. Καθίκοντο γὰρ ἴσως εἰς τοῦτο φρενοβλαθείας
 τῶν δεισιδαμόνων τινές, ὡς καὶ μυῶν ἔχειν ἐν σηκοῖς ἰδρύ-
 ματά τε καὶ τύπους. Ἀλλ' οὗτοι πάντες, φησὶν, «ἐπὶ τὸ αὐτὸ
 ἀναλωθήσονται», τουτέστιν ὁμοῦ τοῖς ἀπειθήσασιν ἐξ Ἰσρα-
 ἡλ· «Ἐγὼ γὰρ ἔγνων τὰ ἔργα αὐτῶν καὶ τὸν λογισμὸν αὐ-
 20 τῶν». Λογισμὸν δὲ φησι τὰς ἐνθυμήσεις, αἷς ἀκολουθήσαν-
 τες αἰσχροῶν ἐπιχειρημάτων γεγονάσιν εὔρεται, δι' ὧν αὐτοῖς
 καὶ ἡ τῶν βδελυγμάτων γέγονεν εἰσφορὰ, καίτοι δέον ἐνὶ τῷ
 φύσει καὶ ἀληθῶς λατρεύειν Θεῷ.

Στίχ. 18-19. «Ἔρχομαι συναγαγεῖν πάντα τὰ ἔθνη καὶ
 25 τὰς γλώσσας. Καὶ ἤξουσι καὶ ὄψονται τὴν δόξαν μου,
 καὶ καταλείψω ἐπ' αὐτοὺς σημεῖα, καὶ ἔξαποστελῶ ἐξ
 αὐτῶν σεσωσμένους εἰς τὰ ἔθνη, καὶ εἰς Θαρσεῖς καὶ
 Φοῦδ καὶ Λοῦδ καὶ Μοσόχ καὶ Θοβέλ καὶ εἰς τὴν Ἑλ-
 λάδα καὶ εἰς τὰς νήσους τὰς πόρρω, οἱ οὐκ ἀκηκόασί
 30 μου τὸ ὄνομα, οὐδὲ ἐωράκασιν τὴν δόξαν μου, καὶ ἀναγ-
 γελοῦσί μοι τὴν δόξαν ἐν τοῖς ἔθνεσιν».

Ἄνακεφαλαίωσιν ὥσπερ τινὰ τοῦ παντὸς λόγου καὶ

ρουπαρά. Γιατί περιαγνίζονται, ὅπως βέβαια νομίζουν, πλανώντας τοὺς ἑαυτοὺς τους καὶ πλανώμενοι. Ἡ δηλαδή ραντίζονταν μὲ νερό, ἢ περιφέροντας γύρω τους ἀναμμένες δάδες, νόμιζαν ὅτι καθάριζαν τὶς ψυχές τους ἀπὸ τοὺς φαῦλους λογισμοὺς (μολυσμούς).

Ὅτι βέβαια δὲν ἔδιναν αὐτοὶ καμμιά σημασία γιὰ τὴν κοσμιότητα καὶ τὴν πραότητα καὶ οὔτε κἂν ὑπῆρχε σ' αὐτοὺς σκέψη ποὺ ταιριάζει σὲ ἀνθρώπους, ἀλλὰ ἐξομοιώθηκαν μᾶλλον μὲ τὰ ἄλογα ζῶα, τὸ δείχνει λέγοντας ὅτι ἐξαγνίζονται μέσα στοὺς κήπους, ἦτοι τὰ ἄλση, δηλαδή τὰ δάση, κάτω ἀπὸ δρυς καὶ λεῦκες καὶ δένδρα σκιερά. Ἐκεῖ δηλαδή αὐτοὶ εἶχαν κτίσει βωμοὺς καὶ ναοὺς ἀφιερωμένους στοὺς δαίμονες, καὶ μπροστὰ στὶς πόρτες τῶν ναῶν ἔτρωγαν χοιρινὸ κρέας. Καὶ αὐτὸ ἦταν ἀπόδειξη τρυφῆς. Προσκυνοῦσαν ἐπίσης καὶ τὰ διάφορα βδελύγματα καὶ τὸν ποντικὸ. Ἐφτασαν δηλαδή σὲ τέτοιο βαθμὸ φρενοβλάβειας κάποιιοι δεισιδαίμονες, ὥστε νὰ στήνουν στοὺς ναοὺς ὁμοιώματα καὶ εἰκόνες ποντικῶν. Ἀλλὰ ὅλοι αὐτοί, λέγει, θὰ ἐξολοθρευθοῦν μαζὶ καὶ συγχρόνως, δηλαδή μαζὶ μὲ τοὺς Ἰσραηλιῖτες ποὺ δὲν πίστεψαν. Γιατὶ λέγει, «Ἐγὼ εἶδα τὰ ἔργα τους καὶ τὸν λογισμό τους». Λογισμὸ βέβαια ὀνομάζει τὶς ἐπιθυμίες, τὶς ὁποῖες ἀφοῦ ἀκολούθησαν, ἔγιναν εὐρητὲς αἰσχυρῶν ἐνεργειῶν, ποὺ τοὺς ὀδήγησαν στὴν προσκύνηση τῶν βδελυγμάτων, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ λατρεύουν τὸν ἕνα ἀπὸ τὴ φύση του καὶ ἀληθινὸ Θεό.

Στίχ. 18-19. «Ἐρχομαι νὰ συνάξω ὅλα τὰ ἔθνη καὶ ὅλες τὶς γλῶσσες. Καὶ θὰ ρθοῦν καὶ θὰ δοῦν τὴ δόξα μου καὶ θ' ἀφήσω σ' αὐτοὺς καταπληκτικὰ ἔργα, καὶ σωσμένους ἀπὸ αὐτοὺς θ' ἀποστείλω στὰ ἔθνη καὶ στὶς Θαρσεῖς καὶ τὴ Φοῦδ καὶ τὴ Λούδ καὶ τὴ Μοσόχ καὶ τὴ Θεβέλ καὶ στὴν Ἑλλάδα καὶ στὰ νησιὰ τὰ μακρινά, οἱ ὁποῖοι δὲν ἔχουν ἀκούσει τὸ ὄνομά μου, οὔτε ἔχουν δεῖ τὴ δόξα μου, καὶ θ' ἀναγγείλουν τὴ δόξα μου στὰ ἔθνη».

Μὲ αὐτὰ ὁ Χριστὸς κάνει κατὰ κάποιιο τρόπο κάποια ἀνα-

ἀπάσης προφητείας διὰ τουτωνὶ ποιεῖται Χριστός, καὶ ὡς ἐν βραχέσι καὶ συνεσταλμένοις ἀπαγγέλλει τὰ ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους καὶ τῆς μετὰ σαρκὸς οἰκονομίας τὴν δύναμιν. Διαμέμνηται γὰρ καὶ τῆς κλήσεως τῶν ἐθνῶν καὶ τῆς τῶν 5 ἀγίων ἀποστόλων ἀναδείξεως, καὶ ὅτι προσκνηθηθήσεται παρὰ πάσης τῆς ὑπ' οὐρανόν. Ὁ μὲν γὰρ πάλαι νόμος ἐν καὶ μόνον συνήγαγεν ἔθνος, δῆλον δὲ ὅτι τὸ ἐξ Ἰσραήλ, καὶ μίαν ἐκάλεσε γλῶσσαν, ὁ δὲ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς οὐχὶ μόνοις τοῖς ἐξ αἵματος Ἰσραήλ τῆς μετὰ σαρκὸς οἰκο- 10 νομίας τὴν δύναμιν ἐχαρίζετο, ἀλλὰ γὰρ ἔθνει παντὶ καὶ ἀπάσαις γλώσσαις. Ἔφη γοῦν διὰ τῆς τοῦ Ψάλλοντος λύρας· «Ἀκούσατε ταῦτα πάντα τὰ ἔθνη, ἐνωτίσασθε πάντες οἱ κατοικοῦντες τὴν οἰκουμένην». Οὐκοῦν ἅπαντας μὲν συνάξω, φησὶν· «Ἦξουσι καὶ ὄψονται τὴν δόξαν μου». Κέ- 15 κληνται γὰρ διὰ πίστεως, καὶ οἱ ποτὲ μακρὰν ὄντες, γεγόνασιν ἐγγὺς καὶ τεθέανται τὴν δόξαν αὐτοῦ.

Πῶς, ἢ τίνα τρόπον; Ἀκηκόασι γὰρ διὰ τῶν εὐαγγελικῶν κηρυγμάτων, ὅτι καὶ ἰσουργὸς καὶ ἰσοσθενής ἐστι τῷ Θεῷ καὶ Πατρί, καὶ τῶν ὑπὲρ λόγον γέγονεν ἀποτελεστής, 20 ὥστε καὶ νεκροὺς ἐκ μνημάτων ἐγειῖραι, καὶ τυφλοῖς ἐνεῖναι τὸ φῶς, ἕτερά τε πρὸς τούτοις ἐργάσασθαι τὰ παντὸς ἄξια καὶ λόγου καὶ θαύματος Ἦγουν καθ' ἕτερον τρόπον τεθέανται τὴν δόξαν αὐτοῦ, μυσταγωγηθέντες ὅτι Θεὸς ἦν ὁ Λόγος, καὶ γέγονεν ἄνθρωπος· οὐ γὰρ κατὰ τοὺς Ἰουδαί- 25 οὺς οἱ ἐξ ἐθνῶν εἰρήκασιν· «Διατί σὺ ἄνθρωπος ὢν, ποιεῖς σεαυτὸν Θεόν;». Ἐπεγνωκότες δὲ μᾶλλον τὸ ἐπ' αὐτῷ μυστήριον, τὰς ἱεράς ἐκεῖνας ἀναβοῶσι φωνάς· «Σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος», καὶ μὴν κάκεινο πρὸς τούτῳ τὸ διὰ τῶν ἀγίων ἀποστόλων, «Ἀληθῶς Θεοῦ Υἱὸς 30 εἶ». Τέθειται δὲ καὶ ἐπ' αὐτοῖς σημεῖον· ὡς γὰρ ὁ Παῦλός φησιν, «Ἐσφραγίσθημεν τῷ Πνεύματι τῆς ἀπολυτρώσεως», καὶ ταῖς ἀπάντων ἡμῶν καρδίαις ἐνεμορφώθη Χριστὸς διὰ

κεφαλαίωση ὅλου τοῦ λόγου καὶ ὅλης τῆς προφητείας, καὶ μὲ τρόπο σύντομο καὶ περιορισμένο ἀναφέρει ὅσα ἔγιναν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος καὶ τὴ δύναμη τῆς ἑνσαρκῆς οἰκονομίας. Μνημονεύει βέβαια καὶ τὴν κλήση τῶν ἔθνῶν καὶ τὴν ἀνάδειξη τῶν ἁγίων ἀποστόλων, καὶ ὅτι θὰ προσκυνηθεῖ ἀπὸ ὅλη τὴν ὑφήλιο. Γιατὶ ὁ παλαιὸς νόμος συγκέντρωσε ἓνα καὶ μόνον ἔθνος, δηλαδὴ τοὺς Ἰσραηλῖτες, καὶ μόνον μία γλῶσσα κάλεσε, ἐνῶ ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστὸς δὲν χάρισε τὴ δύναμη τῆς ἑνσαρκῆς οἰκονομίας του στοὺς ἕξ αἵματος Ἰσραηλῖτες μόνον, ἀλλὰ σὲ κάθε ἔθνος καὶ σὲ ὅλες τὶς γλῶσσες. Εἶπε πράγματι μὲ τὴ λῦρα τοῦ Ψαλμωδοῦ· «Ἀκούστε αὐτὰ ὅλα τὰ ἔθνη, ἀκούστε τα μὲ προσοχὴ καὶ βάλτε τα στὸ νοῦ σας ὅλοι οἱ κάτοικοι τῆς οἰκουμένης»⁹⁵. «Ὅλους λοιπόν, λέγει, θὰ τοὺς συνάξω· «Θὰ ρθοῦν καὶ θὰ δοῦν τὴ δόξα μου». Πράγματι κλήθηκαν μὲ τὴν πίστη, καὶ αὐτοὶ ποὺ ἦταν κάποτε μακριά, βρέθηκαν κοντὰ καὶ εἶδαν τὴ δόξα του.

Πῶς καὶ μὲ ποῖο τρόπο; Ἦκουσαν δηλαδὴ ἀπὸ τὰ εὐαγγελικὰ κηρύγματα, ὅτι καὶ ἴδια ἔργα πράττει καὶ τὴν ἴδια δύναμη ἔχει μὲ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα, καὶ ἔπραξε ἔργα πάνω ἀπὸ τὸ λόγο, ὥστε καὶ νεκροὺς νὰ σηκώσει ἀπὸ τὰ μνήματα καὶ σὲ τυφλοὺς νὰ δώσει τὸ φῶς τους, καὶ ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ νὰ κάνει καὶ ἄλλα ἄξια κάθε λόγου καὶ θαυμασμοῦ. Ἦ καὶ μὲ ἄλλο τρόπο· εἶδαν τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ διδάχθηκαν ὅτι ὁ Λόγος ἦταν Θεὸς καὶ ἔγινε ἄνθρωπος. Γιατὶ δὲν εἶπαν οἱ ἐθνικοί, ὅπως οἱ Ἰουδαῖοι, «Γιατί σύ, ἐνῶ εἶσαι ἄνθρωπος, κάνεις τὸν ἑαυτὸ του Θεό;»⁹⁶, ἀλλὰ μᾶλλον, ἀφοῦ κατανόησαν καλύτερα τὸ σχετικὸ μ' αὐτὸν μυστήριον, διακηρύττουν τὰ ἱερὰ ἐκεῖνα λόγια· «Ἐσὺ εἶσαι ὁ Χριστός, ὁ Υἱὸς τοῦ ζῶντος Θεοῦ»⁹⁷, ἀλλὰ κοντὰ σ' αὐτὸ καὶ ἐκεῖνο τὸ λεγόμενον ἀπὸ τοὺς ἁγίους ἀποστόλους· «Ἀληθινὰ εἶσαι Υἱὸς τοῦ Θεοῦ»⁹⁸. Τέθηκε δηλαδὴ καὶ σ' αὐτοὺς σφραγίδα· γιατί ὅπως λέγει ὁ Παῦλος, «Σφραγισθήκαμε μὲ τὸ Πνεῦμα τῆς ἀπολύτρω-

95. Ψαλμ. 48, 2.

97. Ματθ. 16, 16.

96. Ἰω. 10, 33.

98. Ματθ. 14, 33.

μετοχῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος». Ἀπὸ δέ γε τῶν ἀνασεωσμένων, φησὶν, ἀποστελῶ εἰς τὰ ἔθνη, εἰς τούσδε καὶ τούσδε. Ἔθνη δὲ ταῦτα τὰ μὲν εἰς ἑσπέραν, τὰ δὲ εἰς ἠῶ, τὰ δὲ καὶ ἐν τοῖς βορειοτέροις, ἤγουν κατὰ τὴν Ἑλλήνων χώραν 5 καὶ εἰς τὰς ἐπέκεινα νήσους «Ἐκεῖ», φησὶν, «ἀναγγελοῦσι τὴν ἐμὴν δόξαν». Οὐ γὰρ σεσιγήκασιν οἱ μαθηταί, διεκκήρουξαν δὲ πανταχοῦ τὸ Εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας καὶ τῶν ἱερῶν κηρυγμάτων τὴν δύναμιν.

Στίχ. 20-21. «Καὶ ἄξουσι τοὺς ἀδελφοὺς ὑμῶν ἐκ πάντων τῶν ἐθνῶν δῶρον Κυρίῳ μεθ' ἵππων καὶ ἄρμάτων, 10 ἐν λαμπήναις ἡμιόνων μετὰ σκιαδίων, εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν Ἱερουσαλήμ, εἶπε Κύριος, ὡς ἂν ἐνέγκαισαν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ ἐμοὶ τὰς θυσίας αὐτῶν μετὰ ψαλμῶν εἰς τὸν οἶκον Κυρίου, καὶ ἀπ' αὐτῶν λήψομαι ἱερεῖς καὶ Λευῖτας, 15 εἶπε Κύριος».

Ὅτι πάντῃ τε καὶ πάντως ἐνεργὸν ἔσται καὶ ἔγκαρπον τὸ διὰ τῶν ἁγίων ἀποστόλων κήρυγμα παρὰ τοῖς ὀνομασμένοις ἔθνεσι καὶ ταῖς αὐτῶν χώραις, διαδείκνυσιν ἐν τούτοις: «Τοὺς γὰρ ἀδελφοὺς ὑμῶν», φησὶν, ἴν' ὁ λόγος ἦ πρὸς 20 τοὺς ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ πιστεύσαντας, «ἀπὸ τῶν ἐθνῶν ἄξουσι δῶρον τῷ Κυρίῳ». Ἀνάθημα γὰρ ὡσπερ εἰς δόξαν Θεοῦ τῶν ἐθνῶν γέγονεν ἡ πληθὺς, ἀπηλλαγμένη μὲν παντὸς αἰτιάματος διὰ τῆς πίστεως, καὶ πάντα ῥύπον ἀποβαλοῦσα διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, ξένιον δὲ ὡσπερ ἀπο- 25 στολικῶν σπουδασμάτων προσκομισθὲν τῷ Θεῷ. Καυχῶνται γοῦν ἐπ' αὐτῷ δὴ τούτῳ, χαρὰν αὐτοὺς καὶ στέφανον ἑαυτῶν ὀνομάζοντες.

Ὅτι δὲ ἀπονωτάτῃ λίαν καὶ ἰδρωτὸς δίχα παντὸς καὶ ἀγῶνος καὶ πόνων ἡ πρὸς Θεὸν ἐπιστροφή τῶν ἐθνῶν, 30 καθίστησιν ἐναργῶς, ὡς ἐκ παραδείγματος τοῦ καθ' ἡμᾶς λέγων, ὅτι «ἀχθήσονται μεθ' ἵππων καὶ ἄρμάτων ἐν λαμπή-

σης»⁹⁹, καὶ στίς καρδιές ὄλων μας μορφώθηκε ὁ Χριστὸς μὲ τὴ μετοχὴ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ἀπὸ ἐκείνους πού ἔχουν σωθεῖ, λέγει, θὰ στείλω στὰ ἔθνη σ' αὐτοὺς καὶ σὲ τούτους. Κι αὐτὰ εἶναι τὰ ἔθνη τῆς Δύσης καὶ τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἄλλα πού κατοικοῦν βορειότερα, ἦτοι στὴ χώρα τῶν Ἑλλήνων καὶ στὰ πέρα ἀπὸ αὐτοὺς νησιὰ· «Ἐκεῖ», λέγει, «θ' ἀναγγείλουν τὴ δόξα μου». Γιατὶ οἱ μαθητὲς δὲν σιώπησαν, ἀλλὰ διακήρυξαν παντοῦ τὸ Εὐαγγέλιο τῆς βασιλείας καὶ τὴ δύναμη τῶν ἱερῶν κηρυγμάτων.

Στίχ. 20-21. «Καὶ θὰ ὀδηγήσουν τοὺς ἀδελφές σας ἀπὸ ὅλα τὰ ἔθνη δῶρο στὸν Κύριο μὲ ἵππους καὶ ἄρματα, καὶ μὲ ἅμαξες καλυμμένες μὲ σκιαδία πού θὰ τὶς σέρνουν ἡμίονοι, στὴν ἁγία πόλη Ἱερουσαλήμ, εἶπε ὁ Κύριος, γιὰ νὰ προσφέρουν οἱ Ἰσραηλιῖτες σ' ἐμένα τὶς θυσίες τους μὲ ψαλμοὺς στὸν ναὸ τοῦ Κυρίου, καὶ ἀπὸ αὐτοὺς θὰ διαλέξω ἱερεῖς καὶ Λευῖτες, εἶπε ὁ Κύριος».

Ἔτσι ὁπωσδήποτε καὶ μὲ κάθε βεβαιότητα θὰ εἶναι ἀποτελεσματικό καὶ καρποφόρο τὸ κήρυγμα τῶν ἁγίων ἀποστόλων στὰ ἔθνη πού ἀναφέραμε καὶ στίς χώρες τους τὸ δείχνει μὲ τὰ λεγόμενα αὐτὰ· γιατί λέγει· «τοὺς ἀδελφούς σας», καὶ ὁ λόγος ἀπευθύνεται πρὸς ἐκείνους πού πίστεψαν ἀπὸ τοὺς ἕξ αἵματος Ἰσραηλιῖτες, «ἀπὸ τὰ ἔθνη θὰ τοὺς φέρουν δῶρο στὸν Κύριο». Γιατὶ ἀφιέρωμα κατὰ κάποιον τρόπο στὴ δόξα τοῦ Θεοῦ ἔγινε τὸ πλῆθος τῶν ἐθνῶν, τὸ ὁποῖο, ἀφοῦ ἀπαλλάχθηκε ἀπὸ κάθε κατηγορία μέσω τῆς πίστεως καὶ ἀπέβαλε κάθε ρῦπο μέσω τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, προσκομίσθηκε στὸν Θεὸ σὰν δῶρο τῆς ἀποστολικῆς φιλοπονίας. Καὶ ἀκριβῶς γι' αὐτὸ λοιπὸν καυχῶνται, ὀνομάζοντάς το χαρὰ καὶ στεφάνι τους.

Ἔτσι ὅμως ἡ ἐπιστροφή τῶν ἐθνῶν στὸν Θεὸ εἶναι πᾶρα πολὺ ἄκοπη καὶ χωρὶς καθόλου ἰδρώτα καὶ ἀγώνα, τὸ κάνει φανερὸ παίρνοντας παρὰδειγμα ἀπὸ τὰ δικὰ μας καὶ λέγοντας ὅτι «θὰ ὀδηγηθοῦν μὲ ἵππους καὶ ἄρματα καὶ ἅμαξες σκιαδοφόρες.

99. Ἐφ. 1, 13-14.

ναις καὶ σκιαδίους· ὥσπερ γὰρ οἱ διὰ τούτων ὁδοιπορεῖν
 εἰωθότες ἀπονωτάτην τὴν προκειμένην αὐτοῖς κατορθοῦσι
 τρίβον, οὕτως οἱ ἐκ πλάνης Ἑλληνικῆς πρὸς Θεὸν ἐπιστρέ-
 φοντες διὰ λείας ὥσπερ καὶ ἐστρωμένης ἤξουσιν ὁδοῦ καὶ
 5 μονονουχί καὶ δορυφορούμενοι, καὶ ἀπάσης αὐτοὺς ἀνα-
 παύλης ἀξιοῦντος Θεοῦ. Ἦξουσι δέ, ποῦ; «Εἰς τὴν ἁγίαν
 πόλιν, ἣ γουν Ἱερουσαλήμ», ἣτις ἐστὶν Ἐκκλησία Θεοῦ ζών-
 τος· ἔσονται δὲ οὕτως ἡδεῖς καὶ εὐπρόσδεκτοι προσιόντες
 Θεῷ, ὡσανεὶ καὶ θυσία προσαγομένη, φησί, μετ' ὠδῆς καὶ
 10 δοξολογίας. Ἀλλὰ καὶ «Ἀπ' αὐτῶν λήψομαι», φησί, «καὶ
 ἱερεῖς καὶ Λευῖτας». Ἀπ' αὐτῶν δέ· τίνων; Οὕτω μάλα σα-
 φές πότερον, ἐκ τῶν ἀποσταλέντων εἰς τὸ καλέσαι τοὺς ἐξ
 ἔθνῶν, ἢ γουν ἐξ αὐτῶν τῶν κεκλήμενων· πλὴν ἀληθὲς ὄν
 εὐρήσομεν τοῦτό τε κάκεῖνο. Ἱερουργοὶ γὰρ γεγόνασι τῶν
 15 διὰ Χριστοῦ θεσπισμάτων καὶ οἱ θεσπέσιοι μαθηταί· κέ-
 κληνται δὲ πρὸς ἱερωσύνην, καὶ εἰς δεῦρο καλοῦνται πολ-
 λοὶ τῶν ἐξ ἀγέλης ὄντες Ἑλληνικῆς, Θεοῦ μεθιστάντος εἰς
 καινότητα ζωῆς καὶ γνώμης αὐτοῦς. Ἀναχαλκεύει γὰρ
 ὥσπερ ἡ πίστις εἰς τὸ αὐτῷ δοκοῦν τοὺς ἐξειλεγμένους.

20 Στίχ. 22-23. «Ὁν τρόπον γὰρ ὁ οὐρανὸς καινὸς καὶ ἡ
 γῆ καινὴ, ἃ ἐγὼ ποιῶ μένει ἐνώπιόν μου, λέγει Κύριος·
 οὕτω στήσεται τὸ σπέρμα ὑμῶν καὶ τὸ ὄνομα ὑμῶν, καὶ
 ἔσται μὴν ἐκ μηνός, καὶ Σάββατον ἐκ Σαββάτου, ἣξει
 25 πᾶσα σὰρξ ἐνώπιόν μου προσκυνῆσαι ἐν Ἱερουσαλήμ,
 εἶπε Κύριος ὁ Θεός».

Τὸ ἀκράδαντον τῆς ἐλπίδος τοῖς ἐφ' ἅπασιν ἀγαθοῖς
 ὑπισχνεῖται Χριστὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν καὶ τοῖς ἐπε-
 γνωκόσι τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ. Ὡσπερ γὰρ, φησί, και-
 νουργήσας τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, οὕτω μένειν ἐάσω,
 30 καὶ οὐδεὶς αὐτὰ καταλύσει χρόνος, οὕτω τὸ σπέρμα ὑμῶν
 καὶ τὸ ὄνομα στήσεται ἐνώπιόν μου. «Καινοὺς γὰρ οὐρα-

“Ὅπως δηλαδή ὅσοι συνηθίζουν νὰ ταξιδεύουν μὲ αὐτὰ τὰ μέσα διανύουν χωρὶς κόπο τὸ δρόμο ποὺ ἔχουν, ἔτσι ὅσοι ἐπιστρέφουν στὸν Θεὸ ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ πλάνη θὰ φτάσουν σὰν ἀπὸ ὁμαλὴ καὶ πλακόστρωτη ὁδὸ, συνοδευόμενοι κατὰ κάποιον τρόπο ἀπὸ δορυφόρους καὶ καθιστάμενοι ἀπὸ τὸν Θεὸ ἄξιοι κάθε ἀνάπαυ-
 λας. Καὶ ποῦ θὰ ὀδηγηθοῦν; «Στὴν ἁγία πόλη, ἦτοι τὴν Ἱερου-
 σαλήμ», ἡ ὁποία εἶναι ἡ Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος. Καὶ θὰ εἶναι τόσο εὐχάριστοι καὶ εὐπρόσδεκτοι προσερχόμενοι στὸν Θεό, ὅπως καὶ θυσία, λέγει, ποὺ προσφέρεται μὲ ὕμνους καὶ δοξολογία. Ἀλλὰ λέγει καὶ «Ἀπὸ αὐτοὺς θὰ πάρω ἱερεῖς καὶ Λευῖτες». Καὶ ἀπὸ αὐτοὺς Ἀπὸ ποιούς αὐτούς; Δὲν εἶναι πολὺ σαφὲς ἀπὸ ποιούς ἀπὸ ἐκείνους ποὺ στάλθηκαν νὰ καλέσουν τοὺς ἔθνικους, ἢ ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἴδιους ποὺ κλήθηκαν; Ὡστόσο ἀληθεύει καὶ τὸ ἓνα καὶ τὸ ἄλλο. Γιατὶ ἔγιναν ἱεροουργοὶ τῶν θεσπισμάτων τοῦ Χριστοῦ καὶ οἱ ἔξοχοι μαθητές, ἀλλὰ καὶ κλή-
 θηκαν στὴν ἱερωσύνη καὶ μέχρι σήμερα καλοῦνται πολλοὶ προ-
 ερχόμενοι ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ ἀγέλη, μεταφέροντας καὶ μεταθέτο-
 ντάς τους ὁ Θεὸς σὲ καινότητα ζωῆς καὶ γνώμης. Γιατὶ ἡ πίστη ἀναχωνεύει κατὰ κάποιον τρόπο τοὺς ἐπιλεγμένους σ’ αὐτὸ ποὺ εἶναι ἀρεστὸ σ’ ἐκεῖνον.

Στίχ. 22-23. «Καὶ ὅπως ὁ νέος οὐρανὸς καὶ ἡ νέα γῆ ποὺ ἐγὼ θὰ δημιουργήσω θὰ παραμείνουν αἰῶνια μπροστὰ μου, λέγει ὁ Κύριος, ἔτσι θὰ παραμείνουν καὶ οἱ ἀπόγονοί σας καὶ τὸ ὄνομά σας, καὶ κάθε μῆνα μὲ μῆνα καὶ Σάββατο μὲ Σάββατο θὰ ἔρχεται κάθε ἄνθρωπος σ’ ἐμένα νὰ μὲ προσκυνήσει στὴν Ἱερουσαλήμ, εἶπε ὁ Κύριος ὁ Θεός».

Ὁ Χριστὸς ὑπόσχεται τὸ ἀκλόνητο τῆς ἐλπίδας γιὰ ὅλα τὰ ἀγαθὰ σὲ αὐτοὺς ποὺ τὸν ἀγαποῦν καὶ ἀποδέχονται τὴν παρου-
 σία του. Γιατὶ λέγει ὅπως ἀνανεώνοντας τὸν οὐρανὸ καὶ τὴ γῆ, θὰ τὰ ἀφήσω νὰ μείνουν ἔτσι, καὶ κανένας χρόνος δὲν θὰ τὰ καταλύσει, ἔτσι καὶ οἱ ἀπόγονοί σας καὶ τὸ ὄνομά σας θὰ μείνει μπροστὰ μου. Γιατὶ σύμφωνα μὲ αὐτὸ ποὺ ἔχει γραφεῖ, «και-

νοὺς καὶ καινὴν γῆν», καὶ τὰ ἐπαγγέλματα αὐτοῦ προσδοκῶμεν, κατὰ τὸ γεγραμμένον. Ὅτι δὲ καὶ ἡ τῶν ἀγίων ἐλπίς στήσεται ἀεὶ καὶ διαμενεῖ, πιστώσεται γράφων ὁ πάνσοφος Παῦλος, ὅτι «ἀμεταμέλητα τὰ χαρίσματα καὶ ἡ κλη-
 5 σις τοῦ Θεοῦ». Οὐκοῦν τὸ σπέρμα τὸ εὐλογημένον τὸ διὰ τῶν ἀγίων ἀποστόλων προσκομισθὲν τῷ Θεῷ σωθήσεται διὰ παντός, καταφθαρήσεται γὰρ κατ' οὐδένα τρόπον, ἀλλ' οἶον οὐρανῷ τε καὶ γῆ συνδιαμενεῖ, συνέχοντος εἰς τοῦτο τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ. Ὅτι δὲ καὶ εἰς ἐπίδο-
 10 σιν ἀεὶ μείζονα ἢ τῶν πιστευσάντων ἀεὶ προδήσεται πληθὺς, διδάσκει λέγων, ὅτι «Μὴν ἐκ μηνός, καὶ Σάββατον ἐκ Σαββάτου, ἤξει πᾶσα σὰρξ ἐνώπιόν μου προσκυνῆσαι ἐν Ἱερουσαλήμ». Οὐ γὰρ διαλελοίπασιν οἱ πιστεύσαντες εἰς Χριστόν, ἀλλ' ἐξ ἐκείνου τοῦ καιροῦ, καθ' ὃν διεκήρουξαν οἱ
 15 θεσπέσιοι μαθηταὶ καὶ εἰς δεῦρο βαδίζουσιν, οἱ μὲν ἐκ τῆς πολυθέου πλάνης τὸ τῆς ἀληθοῦς θεογνωσίας διψῶντες φῶς, οἱ δὲ καὶ ἐκ ταγμάτων Ἰουδαϊκῶν, εἰ καὶ καθ' ἓνα, καὶ οὐ πολλοί. Πλὴν ἤξουσι καὶ αὐτοί, κεκλήσονται γὰρ ἐν ἐσχάτοις τοῦ αἰῶνος καιροῖς, ὅταν τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν
 20 εἰσέλθῃ, καθά φησιν ὁ πάνσοφος Παῦλος

Στίχ. 24. «Καὶ ἐξελεύσονται οἱ ἅγιοι, καὶ ὄψονται τὰ κῶλα τῶν ἀνθρώπων τῶν παραβεβηκότων ἐν ἐμοί. Ὁ γὰρ σκώληξ αὐτῶν οὐ τελευτήσῃ, καὶ τὸ πῦρ αὐτῶν οὐ σβεσθήσεται, καὶ ἔσονται εἰς ὄρασιν πάση σαρκί».

25 Ἔοικε διὰ τούτων τὰς ἐπενεχθείσας τοῖς Ἰουδαίοις συμφορὰς βούλεσθαι δηλοῦν, αἷς ὑπομειναί φαμεν αὐτοὺς διὰ τῆς Ῥωμαίων χειρός, καταδηωθέντος δηλονότι τοῦ ναοῦ, καὶ ὠμοτάτην σφαγὴν ὑπομεινάντων ἀπάντων. Γεγόνασι γοῦν ταῦτα παθόντες, καὶ εἰς ὄρασιν πάση σαρκί, καὶ

100. Β' Πέτρ. 3, 13.

101. Ρωμ. 11, 20.

νοῦργιους οὐρανούς καὶ καινούργια γῆ, σύμφωνα μὲ τὶς ὑποσχέσεις του, περιμένομε»¹⁰⁰. Ὅτι ὅμως καὶ ἡ ἐλπίδα τῶν ἁγίων θὰ σταθεῖ γιὰ πάντα καὶ θὰ παραμείνει, θὰ μᾶς τὸ βεβαιώσει ὁ πάνσοφος Παῦλος γράφοντας, ὅτι «τὰ χαρίσματα τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ κλήση του εἶναι ἀμετάκλητα»¹⁰¹. Τὸ εὐλογημένο λοιπὸν σπέρμα ποῦ προσφέρθηκε στὸν Θεὸ ἀπὸ τοὺς ἁγίους ἀποστόλους, θὰ σωθεῖ γιὰ πάντα, γιατί δὲν θὰ καταστραφεῖ μὲ κανένα τρόπο, ἀλλὰ θὰ παραμένει κατὰ κάποιο τρόπο μαζὶ μὲ τὸν οὐρανὸ καὶ τὴ γῆ, καὶ σ' αὐτὴ τὴ συμπαραμονὴ τὰ συγκρατεῖ ὁ Σωτῆρας τῶν ὅλων μας Χριστός. Ὅτι πάλι τὸ πλῆθος ἐκείνων ποῦ πίστεψαν θὰ προχωρήσει σὲ μεγαλύτερη πάντοτε αὔξηση καὶ εὐδοκίμηση τὸ διδάσκει λέγοντας, «Μῆνα μὲ τὸ μῆνα καὶ Σάββατο μὲ Σάββατο θὰ ρθεῖ μπροστά μου κάθε ἄνθρωπος νὰ μὲ προσκυνήσει στὴν Ἱερουσαλήμ». Γιατὶ δὲν σταμάτησαν νὰ πιστεύουν στὸν Χριστό, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν καιρὸ ἐκεῖνο ποῦ κήρυξαν οἱ ἑξαίσοι μαθητῆς καὶ μέχρι τώρα προσέρχονται στὴν πίστη, ἄλλοι ἀπὸ τὴν πολύθετη πλάνη ποῦ διψοῦν τὸ φῶς τῆς ἀληθινῆς θεογνωσίας, καὶ ἄλλοι ἀπὸ τὶς τάξεις τῶν Ἰουδαίων, ἃν καὶ αὐτοὶ ἕνας ἕνας καὶ ὄχι πολλοὶ μαζὶ. Ὡστόσο θαρθοῦν καὶ αὐτοί, γιατί θὰ κληθοῦν κατὰ τοὺς ἔσχατους καιροὺς, ὅταν, ὅπως λέγει ὁ πάνσοφος Παῦλος, «θὰ εἰσέλθει στὴν πίστη τὸ σύνολο τῶν ἐθνῶν»¹⁰².

Στίχ. 24. «Καὶ θὰ θγοῦν οἱ ἅγιοι καὶ θὰ δοῦν τὰ πτώματα τῶν ἀνθρώπων ποῦ ἔκαναν παραβάσεις ἐνώπιόν μου. Γιατὶ τὸ σκουλήκι ποῦ θὰ τὰ κατατρώει δὲν θὰ σταματήσει καὶ ἡ φωτιὰ ποῦ θὰ τὰ καίει δὲν θὰ σβήσει, καὶ θὰ γίνουν θέαμα σὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους».

Φαίνεται ὅτι μ' αὐτὰ θέλει νὰ δηλωσει τὶς συμφορὲς ποῦ στάλθηκαν στοὺς Ἰουδαίους, τὶς ὁποῖες λέμε ὅτι ὑπέμειναν ἀπὸ τὰ Ρωμαϊκὰ στρατεύματα, τὴ λεηλασία δηλαδή τοῦ ναοῦ καὶ τὴν ἄγρια σφαγὴ ποῦ δέχθηκαν ὅλοι. Πράγματι μὲ τὰ παθήματά τους αὐτὰ ἔγιναν θέαμα σὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἡ τιμωρία

102. Ρωμ. 11, 25.

μονονουχὶ τὴν δίκην ἀτελεύτητον ἔχουσιν. Τοῦτο γὰρ ἴσως
 ὑποδηλοῖ μῆτε τεθνήξασθαι λέγειν τὸν σκώληκα αὐτῶν,
 μῆτε μὴν κατευνασθῆναι τὸ πῦρ. Βούλονται δέ τινες, καὶ
 εἰς τὸν καιρὸν τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος τοὺς περὶ τού-
 5 των ἀνακομίζειν λόγους, ὅτε τῶν παραβεβηκότων οἴονεῖ
 τὰ κῶλα ῥιφήσεται πεμπόμενα εἰς κόλασιν καὶ εἰς φλόγα
 τὴν ἀτελεύτητον. Ἐκεῖ γὰρ ὁ σκώληξ τῶν κεκολασμένων
 ζήσει διηνεκῶς, καὶ οὐκ ἂν σβεσθεῖ τὸ πῦρ. Ἡμᾶς δὲ τού-
 των ἀπάντων ἀπαλλάξει Χριστός, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ ἡ δόξα
 10 τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ σὺν ἁγίῳ Πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν
 αἰώνων. Ἀμήν.

τους κατὰ κάποιον τρόπο εἶναι ἀτελείωτη. Γιατὶ αὐτὸ ὑποδηλώνει ἴσως λέγοντας ὅτι οὔτε τὸ σκουλήκι ποὺ τοὺς τρώει θὰ πεθάνει, οὔτε ἡ φωτιὰ θὰ καταλαγιάσει. Κάποιοι πάλι θέλουν νὰ μεταφέρουν τοὺς λόγους αὐτοὺς καὶ στὸν καιρὸ τῆς συντέλειαι τοῦ κόσμου, ὅταν τὰ μέλη τοῦ σώματος τῶν παραβατῶν θὰ ριχθοῦν κατὰ κάποιον τρόπο καὶ θὰ ἀποσταλοῦν στὴν κόλαση καὶ στὴν ἄσθηστη φλόγα. Γιατὶ ἐκεῖ τὸ σκουλήκι τῶν κολασμένων θὰ ζήσει αἰῶνα καὶ ἡ φωτιὰ δὲν θὰ σβήσει. Ἐμᾶς ὅμως ὅλους θὰ μᾶς ἀπαλλάξει ἀπὸ ὅλα αὐτὰ ὁ Χριστός, μέσω τοῦ ὁποίου καὶ μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖο ἡ δόξα ἀνήκει στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα μαζὶ μὲ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ ΕΚ ΤΩΝ ΣΕΙΡΩΝ
ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΠΡΟΦΗΤΑΣ
ΙΕΡΕΜΙΑ, ΒΑΡΟΥΧ, ΙΕΖΕΚΙΗΛ ΚΑΙ ΔΑΝΙΗΛ

Α'. ΕΙΣ ΤΟΝ ΙΕΡΕΜΙΑ
(ΕΚ ΤΗΣ ΣΕΙΡΑΣ ΤΗΣ ΚΑΤΑΡΤΙΘΕΙΣΗΣ ΕΙΣ ΤΟΝ
ΙΕΡΕΜΙΑ ΥΠΟ ΜΙΧΑΛΙΣ CHISLERII)

ΚΕΦ. 3, στίχ. 23. «Ὅντως εἰς ψεῦδος ἦσαν οἱ βουνοὶ
καὶ δύναμις τῶν ὄρέων», κ.τ.λ.

Διαμέμνηται ὄρων καὶ βουνῶν, ἐπεὶπερ ἐν αὐτοῖς κατὰ
τοὺς ἀρχαίους ἐκείνους καιροὺς ἱερά τε καὶ τεμένη δειμά-
5 μενοι καὶ βωμοὺς ἀναστήσαντες, τοῖς δαιμονίοις χαριεστά-
τας προσεκόμιζον θυσίας

Στίχ. 24. «Ἡ δὲ αἰσχὺνὴ κατανάλωσε τοὺς μόχθους
τῶν πατέρων ἡμῶν ἀπὸ νεότητος αὐτῶν».

Αἰσχύνην λέγουσι τὴν ἀληθῶς ἀκλεᾶ καὶ ἀδοξοτάτην
10 εἰδωλολατρίαν καὶ τὴν ἐπὶ τούτῳ πλάνησιν, ἢ καὶ τοὺς μό-
χθους τῶν πατέρων αὐτῶν κατανάλωσε· δεδαπανήκασιν
γὰρ ἱερουργοῦντες τοῖς δαίμοσι τὰ πρόβατα αὐτῶν καὶ
τοὺς μόσχους αὐτῶν, καὶ φρονήσεως ζημίαν ὁμοῦ τοῖς οὖ-
σιν ὑπέμειναν.

15 ΚΕΦ. 4-5, στίχ. 31, 1. «Οἶ μοι! ὅτι ἐκλείπει ἡ ψυχὴ μου ἐπὶ
τοῖς ἀνηρημένοις Περιδράμετε ἐν ταῖς ὁδοῖς Ἱερουσα-
λήμ».

ἽΟραξ ἐν τούτοις ὠδίνοντα μὲν ἐπὶ τοῖς ἀνηρημένοις, καὶ

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΕΙΡΕΣ¹
ΣΤΟΥΣ ΠΡΟΦΗΤΕΣ
ΙΕΡΕΜΙΑ, ΒΑΡΟΥΧ, ΙΕΖΕΚΙΗΛ ΚΑΙ ΔΑΝΙΗΛ

Α΄. ΣΤΟΝ ΙΕΡΕΜΙΑ
(ΑΠΟ ΤΗ ΣΕΙΡΑ ΠΟΥ ΚΑΤΑΡΤΙΣΕ ΣΤΟΝ ΙΕΡΕΜΙΑ
Ο MICHALIS CHISLERII)

ΚΕΦ. 3, στίχ. 23. «³ Ήταν πράγματι ψευδείς οί διαδόσεις για
τὰ θουνά και για τή δύναμη που είχαν τὰ ὄρη» κ. τ. λ.

Ὅμιλεῖ για τὰ ὄρη και τὰ θουνά, ἐπειδή σ' αὐτὰ τοὺς παλαι-
οὺς ἐκείνους χρόνους, ἀφοῦ οἰκοδόμησαν οἱ ἄνθρωποι ἱερὰ και
ναοὺς και ἔστησαν θωμούς, πρόσφεραν στὰ δαιμόνια θυσίες
πολὺ εὐχάριστες.

Στίχ. 24. «Ἡ αἰσχὺνη κατέφαγε τοὺς μόχθους τῶν πατέρων
μας ἀπὸ τή νεότητά τους».

Αἰσχὺνη λένε τήν πραγματικὰ αἰσχροὺ και ἄδοξη εἰδωλολα-
τρία και τήν πλάνη γι' αὐτήν, ἣ ὁποία κατέφαγε και τοὺς μό-
χθους τῶν πατέρων τους. Γιατὶ δαπάνησαν θυσιάζοντας στοὺς
δαίμονες τὰ πρόβατά τους και τὰ μοσχάρια τους, και μαζί μὲ τὰ
ὑπάρχοντά τους ὑπέστησαν ζημία και στή φρόνησή τους.

ΚΕΦ. 4-5, στίχ. 31, 1. «² Ἀλλοίμονο, σβήνει ἡ ζωὴ μου για τοὺς
σκοτωμένους. Γυρίστε μέσα στοὺς δρόμους τῆς Ἱερουσα-
λήμ».

Μὲ τὰ λόγια αὐτὰ βλέπεις νὰ θρηνεῖ τοὺς σκοτωμένους και νὰ

1. Σειρὲς εἶναι οἱ συλλογὲς που κατάρτισαν για τοὺς πιστοὺς διάφοροι
λόγιοι ἀπὸ ἔργα ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων.

προχείρως μὲν ἔλεεῖν ἐθέλοντα τὴν Ἱερουσαλήμ, εἰργόμενον δὲ πῶς ὑφ' ἑαυτοῦ, μονονουχί δὲ καὶ ἀνασειράζοντα τὴν θεοπρεπῆ γαληνότητα διὰ τὸ τῆς ἁμαρτίας ὑπέρογκον, ζητοῦντα δ' οὖν ὅμως τὸ κατοικτεῖρειν τὰς ἁμαρτίας καὶ ἐφ' ἐνὶ
5 θέλοντα καταλύειν τὰ ἐξ ὀργῆς; Ἔνα γὰρ ἄνδρα τοὺς περιθέοντας ἐπιδεικνύναι πιστὸν ἐν αὐτῇ διετάττετο.

Στίχ. 4. «Καὶ ἐγὼ εἶπα· Ἴσως πτωχοί εἰσι, διότι οὐκ ἐδυνήθησαν», κ.τ.λ.

Τὸ προὔχον καὶ ἱερώτερον ἐν τοῖς Ἰουδαίοις ταλανίζε-
10 ται μὲν εἰκότως, ῥαγδαϊότεραν δὲ τὴν ὀργὴν ἐπήντησεν αὐτῷ. Καὶ τοῦτο σαφηνιεῖ λέγων αὐτὸς ὁ Χριστός, «Οὐαὶ ὑμῖν, Γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί, ὅτι περιάγετε τὴν θάλασσαν καὶ τὴν ξηρὰν ποιῆσαι ἓνα προσήλυτον», κ.τ.λ.

15 ΚΕΦ. 6, στίχ. 10. «Πρὸς τίνα λαλήσω καὶ διαμαρτύρομαι;».

Κατωνεΐδιζον γὰρ τὸ ῥῆμα Χριστοῦ, τοῖς ἀκρωμένοις περὶ αὐτοῦ λέγοντες «Δαιμόνιον ἔχει καὶ μαίνεται· τί αὐτοῦ ἀκούετε;».

20 ΚΕΦ. 7, στίχ. 17. «Οὐχὶ ὄρας τί αὐτοὶ ποιοῦσι ἐν ταῖς πόλεσιν Ἰούδα;».

Ὅσια δὴ οὖν τετιμώρηνται ψήφῳ. Ἀναθέντες γὰρ κτίσει τὸ σέβας καὶ τοῖς ἔργοις τῶν ἰδίων χειρῶν λατρεύσαντες, αὐτοὶ ταῖς ἰδίαις ἐπήντησαν κεφαλαῖς τὰ ἐκ θείας ὀρ-
25 γῆς. «Οὐ γὰρ ἀδίκως ἐκτείνεται δίκτυα πτερωτοῖς», κατὰ τὸ γεγραμμένον.

ΚΕΦ. 8, στίχ. 9. «Ἠσχύνθησαν σοφοί».

Σοφοὺς ἔοικεν ἐν τούτοις ὑποδηλοῦν τοὺς τῶν Ἑλλήνων λογάδας, ποιητάς τε καὶ συγγραφέας, οἱ γλῶτταν μὲν

θέλει βέβαια άμέσως νά έλεήσει τήν Ίερουσαλήμ, έμποδίζει όμως τόν έαυτό του καί κατά κάποιον τρόπο άνακαλεί τή θεία καλωσύνη του έξαιτίας του ύπέρογκου πλήθους τών άμαρτιών της, ζητεί όμως νά τήν εϋσπλαχνισθεΐ για τίς άμαρτίες καί νά θελήσει για ένα μόνο άνθρωπο νά σταματήσει τήν όργή του. Γιατί πρόσταξε αϋτοί πού γύριζαν στην πόλη νά δείξουν μέσα σ' αϋτήν ένα μόνο πιστό.

ΚΕΦ. 5, στίχ. 4. «Καί έγώ είπα "Ίσως είναι φτωχοί, γιατί δέν μπόρεσαν» κ. λπ.

Ταλανίζονται βέβαια εύλογα οί προύχοντες καί κορυφαίοι του νόμου τών Ίουδαίων, στέλνει όμως σ' αϋτούς πιο ραγδαία τήν όργή του. Καί αϋτό τó διασαφηνίζει ο ίδιος ο Χριστός λέγοντας: «'Αλλοίμονό σας, Γραμματεΐς καί Φαρισαΐοι ύποκριτές, γιατί περιφέρεστε σ' όλη τή θάλασσα καί τή στεριά για νά κάνετε ένα προσήλυτο»² κ. λπ.

ΚΕΦ. 6, στίχ. 10. «Σέ ποιόν νά μιλήσω καί νά διαμαρτυρηθώ;».

Κατηγορούσαν τόν λόγο του Χριστού, λέγοντας γι' αϋτόν στους άκροατές του: «'Εχει δαιμόνιο καί φέρεται σαν μανιακός τί τόν άκούετε;»³.

ΚΕΦ. 7, στίχ. 17. «Δέν βλέπεις τί κάνουν αϋτοί στις πόλεις του Ίούδα;».

Τιμωρήθηκαν βέβαια με δίκαια άπόφαση. 'Αφού δηλαδή άπέδωσαν σεβασμό στην κτίση καί λάτρευσαν τά έργα τών ίδιων τους τών χειριών, μόνοι τους αϋτοί επέσυραν στα κεφάλια τους τή θεία όργή. Γιατί σύμφωνα μ' αϋτό πού έχει γραφεί, «Δέν στήνονται άσκοπα τά δίχτυα στα πουλιά»⁸⁹.

ΚΕΦ. 8, στίχ. 9. «Καταντροπιάσθηκαν οί σοφοί».

'Εδω φαίνεται ότι ως σοφούς ύποδηλώνει τούς λόγιους Έλληνες, τούς ποιητές καί συγγραφείς, οί όποιοι διαθέτουν

4. Παροιμ. 1, 17.

ἔχουσιν εὐφρυᾶ καὶ περιειργασμένην καὶ ταῖς τῶν λόγων κομψείαις ἐξησηχημένην εἰς τὸ ἐπίχαρι, φρονήσεως δὲ τῆς ἀληθοῦς ἀμέτοχοι τὴν καρδίαν. Ὡς γὰρ ὁ πάνσοφος γράφει Παῦλος, «Ἐματαιώθησαν ἐν τοῖς διαλογισμοῖς αὐτῶν, καὶ
5 ἐσκοτίσθη ἡ ἀσύνετος αὐτῶν καρδία. Φάσκοντες εἶναι σοφοί, ἐμωράνθησαν», καὶ ἐξῆς. Οὐκοῦν σοφοὶ μὲν, τό γε ἤκον εἰς φωνὴν καὶ γλῶτταν, ἄσοφοι δὲ εἰς τὴν καρδίαν «Ἡ δὲ σοφία τοῦ κόσμου τούτου μωρία παρὰ τῷ Θεῷ ἐστι», κατὰ τὸ γεγραμμένον.

10 ΚΕΦ. 11, στίχ. 16. «Ἐλαίαν ὠραίαν εὐσκιον τῷ εἶδει».

Ἀχρειοὶ γὰρ ὀλοτρόπως τὴν τοῦ ἀνθρώπου ψυχὴν τὸ ἀποφοιτῆσαι Θεοῦ καὶ ἀμοιρῆσαι παντελῶς τῆς παρ' αὐτοῦ χάριτος καὶ ἐπικουρίας. «Φοβερόν γὰρ τὸ ἐμπεσεῖν εἰς χεῖρας Θεοῦ ζῶντος».

15 ΚΕΦ. 16, στίχ. 19. «Πρὸς σέ ἔθνη».

Εἰ γὰρ καὶ γεγόνασιν ὑβρισταὶ καὶ ἀπειθεῖς καὶ ἀσυνεσίας ἔμπλεω τὴν διάνοιαν ἔχοντες, ἀλλ' οὖν σώζονται καὶ δοξάζονται παρὰ Χριστοῦ. Ἀπαρχὴ δὲ τούτων γεγόνασιν οἱ ἀθλοφόροι μάρτυρες, ὧν τῆς εὐκλείας ἢ φαιδρότης ὅλην
20 ἀστράπτει τὴν ὑπ' οὐρανόν.

ΚΕΦ. 17, στίχ. 8. «Καὶ ἔσται ὡς τὸ ξύλον».

Οὐ γὰρ ἐπὶ πλούτῳ μέγα φρονεῖ, οὔτε μὴν διακένων δοξαρίων ἐκτὸς γεγονῶς τὴν ὀσφὺν ὑψηλὴν (sic)· εἰκαιότητος γὰρ ταῦτα καὶ ἕτερον οὐδέν. Καὶ γὰρ ἐστὶν ἀσφαλὲς
25 ἐνέχυρον εἰς σωτηρίαν, τὸ ἐπὶ Θεῷ πεποιθέναι τῷ πάντα ἰσχύοντι, τὸ δὲ ἐφ' ἑτέροις τισὶ ποιεῖσθαι τὴν ἐλπίδα, μάταιον καὶ ἀνωφελές.

ΚΕΦ. 18, στίχ. 6. «Ἴδου ὡς ὁ πηλός».

βέβαια γλώσσα εὐστροφη καὶ ἐπεξεργασμένη καὶ ἑξασηκλιμένη μὲ τὶς κομπῆς διατυπώσεις στὸ εὐχάριστο τοῦ λόγου, ἢ καρδιά τους ὅμως εἶναι ἀμέτοχη τῆς ἀληθινῆς φρόνησης. Γιατὶ ὅπως γράφει ὁ πάνσοφος Παῦλος, «Παραδόθηκαν σὲ μάταια πράγματα μὲ τοὺς λογισμοὺς τους καὶ σκοτίσθηκε ἡ ἀσύνητη καρδιά τους. Λέγοντας ὅτι εἶναι σοφοί, ἀποδείχθηκαν ἀνόητοι»⁵ καὶ τὰ λοιπὰ. Σοφοὶ λοιπὸν ὡς πρὸς τὶς λέξεις καὶ τὴ γλώσσα, ἄσοφοι ὅμως ὡς πρὸς τὴν καρδιά. Γιατὶ, σύμφωνα μ' αὐτὸ πού ἔχει γραφεῖ, «ἡ σοφία τοῦ κόσμου αὐτοῦ εἶναι μωρία ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ»⁶.

ΚΕΦ. 11, στίχ. 16. «Ἐλὶά ὠραία στήν ὄψη καὶ σκιερή».

Ἐξαχρειώνει ἀπὸ κάθε ἀποψη τὴν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου ἢ ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ ἡ πλήρης στέρηση τῆς χάριτος καὶ τῆς βοήθειάς του. Γιατὶ λέγει· «Εἶναι φοβερὸ νὰ πέσει κανεὶς στὰ χέρια τοῦ ζῶντος Θεοῦ»⁷.

ΚΕΦ. 16, στίχ. 19. «Πρὸς ἐσένα (θὰ ἔρθουν) ἔθνη...».

Ἄν καὶ βέβαια ἔγιναν βλάσφημοι καὶ ἀνυπάκουοι καὶ εἶχαν τὴ διάνοιά τους γεμάτη ἀνοησία, σώζονται ὡστόσο καὶ δοξάζονται ἀπὸ τὸν Χριστὸ. Καὶ ἀπαρχὴ τους ἔγιναν οἱ ἀθλοφόροι μάρτυρες, τῶν ὁποίων ἡ λαμπρότητα τῆς δόξας τους κάνει ν' ἀστράφτει ὅλη ἡ οἰκουμένη.

ΚΕΦ. 17, στίχ. 8. «Καὶ θὰ εἶναι ὅπως τὸ δένδρο...».

Δὲν μεγαλοφρονεῖ γιὰ τὸν πλοῦτο, οὔτε παρασυρμένος ἀπὸ κοῦφες δόξεις κυριεύεται ἀπὸ ὑψηλοφροσύνη (sic)· ὅλα αὐτὰ εἶναι ματαιότητες καὶ τίποτ' ἄλλο. Γιατὶ εἶναι ἀσφαλῆς ἐγγύηση γιὰ τὴ σωτηρία τὸ νὰ ἔχει κανεὶς στηριγμένη τὴν πεποίθησή του στὸν Θεὸ πὺν μπορεῖ νὰ κάνει τὰ πάντα, ἐνῶ τὸ νὰ στηρίζει τὴν ἐλπίδα σὲ κάποιους ἄλλους εἶναι μάταιο καὶ ἀνώφελο.

ΚΕΦ. 18, στίχ. 6. «Νά, εἶστε ὅπως ὁ πηλὸς (στὰ χέρια μου)».

7. Ἐβρ. 10, 31.

Μεταπλάττει γὰρ εὐκόλως ἐφ' ὧπερ ἂν ἔλοιτο τὸ παρ' αὐτοῦ γεγονός.

ΚΕΦ. 23, στίχ. 29. «Οὐκ ἰδοὺ οἱ λόγοι;» κ.τ.λ.

Πῦρ ὀνομάζει τὸ εὐαγγελικὸν καὶ σωτήριον κήρυγμα, ἢ καὶ αὐτὴν τὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος μέθεξιν, ὃ καὶ πυρὶ παρεικάζεται. Καὶ γοῦν ὁ πάνσοφος Ἰωάννης ὁ Βαπτιστὴς περὶ αὐτοῦ τε καὶ τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Ἰησοῦ Χριστοῦ οὕτω φησὶν· «Ἐγὼ ὑμᾶς ὕδατι βαπτίζω εἰς μετάνοιαν», κ.τ.λ. Ὁρθῶς οὖν ἔφη ὁ Χριστός· «Πῦρ ἦλθον βαλεῖν ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ τί θέλω εἰ ἤδη ἀνήφθη;».

ΚΕΦ. 41 (Μασ 34), στίχ. 16. «Καὶ ὑπεστρέψατε».

Ὁρᾶς ὅπως οὐκ ἀνέχεται τῶν τύπων ἀθετουμένων, μᾶλλον δὲ αὐτῆς τῆς ἀληθείας ἐξυθροισμένης. ὡς ἐν σκιαῖς ἔτι; «Ἀμεταμέλητα γὰρ τὰ χαρίσματα καὶ ἡ κλήσις τοῦ Θεοῦ», κατὰ τὸ γεγραμμένον. Τοὺς δὲ ἀνεθένας ἅπαξ ἀνόπιν ἔλκοντες Ἰουδαῖοι, καὶ τοῖς τῆς δουλείας αὐθις ὑποφέροντες ζυγοῖς, τὸ ἀμεταμέλητον οὐ τετηρήκασιν· προσκεκρούκασί τε διὰ τοῦτο, τοῦ μυστηρίου τὴν δύναμιν ἀτιμάζοντες, εἰ καὶ ἦν ἐν τύποις ἔτι. Δικαιούμεθα δὲ ὅτι δωρεὰν διὰ χάριτος τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς ἀντάλλαγμα προσενεγκόντες οὐδέν, ἀλλ' οὐδὲ τὴν τῆς ἐλευθερίας ἐκπριάμενοι δόξαν, ἡμερότητι δὲ καὶ φιλανθρωπία Δεσποτικῇ τὸ χρῆμα κερδαίνοντες.

ΚΕΦ. 49 (Μασ. 42), στίχ. 15. «Ἐὰν ὑμεῖς δῶτε», κ.τ.λ.

Ἐπειδὴ γὰρ ταῖς Αἰγυπτίων ἐπικουρίαις ἐπιθαρσῆσαντες ἀντεφέροντο τοῖς Βαβυλωνίοις, ταύτη τοι λελυπημένοι μετὰ τὴν τῶν Ἱεροσολύμων καὶ τῆς Σαμαρείας ἄλωσιν, ἐτράποντο κατ' αὐτῶν καὶ ἀμογητὶ νενικήκασιν.

ΚΕΦ. 50 (Μασ. 44), στίχ. 14. «Τοῦ ἐπιστρέψαι», κ.τ.λ.

Γιατί πλάθεται εύκολα και αλλάζει τὴ μορφή σὲ αὐτὸ ποὺ θέλει ἐκεῖνος ποὺ τὸν πλάθει.

ΚΕΦ. 23, στίχ. 29. «Νά οἱ λόγοι μου δὲν εἶναι (σάν τὴ φωτιά;);».

Φωτιά ὀνομάζει τὸ εὐαγγελικὸ καὶ σωτήριον κήρυγμα, ἢ καὶ τὴν ἴδια τὴ μέθεξιν τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τὸ ὁποῖο καὶ παρομοιάζεται μὲ τὴ φωτιά. Καὶ πράγματι ὁ πάνσοφος Ἰωάννης ὁ Βαπτιστῆς λέγει τὰ ἐξῆς γιὰ τὸν ἑαυτό του καὶ τὸν Σωτῆρα ὅλων μας Ἰησοῦ Χριστοῦ: «Ἐγὼ σᾶς βαπτίζω μὲ νερὸ πρὸς μετάνοια»⁸ κ.τ.λ. Ὁρθά λοιπὸν εἶπε ὁ Χριστός: «Ἔρθα νὰ βάλω φωτιά στὴ γῆ, καὶ τί θέλω ἂν ἤδη ἀναψε;»⁹.

ΚΕΦ. 41 (Μασ. 34), στίχ. 16. «Καὶ ἐπιστρέψατε».

Βλέπεις πῶς δὲν ἀνέχεται τὴν ἀθέτηση τῶν τύπων, ἢ μᾶλλον νὰ περιφρονεῖται ἢ ἴδια ἢ ἀλήθεια ποὺ ὑπάρχει ἀκόμα σὲ σκιές; Γιατί, σύμφωνα μ' αὐτὸ ποὺ ἔχει γραφεῖ, «Τὰ χαρίσματα καὶ ἡ κλήση τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀμετάκλητα»¹⁰. Οἱ Ἰουδαῖοι ὅμως, σύροντας ἐκείνους ποὺ ἐλευθερώθηκαν ἤδη καὶ θέτοντάς τους πάλι κάτω ἀπὸ τὸ ζυγὸ τῆς δουλείας, δὲν τήρησαν τὸ ἀμετάκλητο τοῦ Θεοῦ, καὶ γι' αὐτὸ προσέκρουσαν σ' αὐτὸν καὶ περιφρόνησαν τὴ δύναμιν τοῦ μυστηρίου, ἂν καὶ βρισκόταν ἀκόμα στοὺς τύπους. Δικαιωνόμαστε λοιπὸν δωρεὰν μὲ τὴ χάριν τῆς σύμφωνης μὲ τὸν Χριστὸ ζωῆς μας, χωρὶς νὰ ἔχομε προσφέρει κανένα ἀντάλλαγμα, οὔτε βέβαια ἐξαγοράσομε τὴ δόξα τῆς ἐλευθερίας, ἀλλὰ κερδίσαμε τὴν ἐλευθερία μας μὲ τὴ Δεσποτικὴ ἀγαθότητα καὶ φιλανθρωπία.

ΚΕΦ. 49 (Μασ. 42), στίχ. 15. «Ἐὰν ἐσεῖς δώσετε» κ.τ.λ.

Ἐπειδὴ δηλαδὴ πῆραν θάρρος ἀπὸ τὴν Αἴγυπτιακὴ βοήθεια καὶ ἀντιδρούσαν στοὺς Βαβυλώνιους, γι' αὐτὸ λυπημένοι μετὰ τὴν ἄλωση τῶν Ἱεροσολύμων καὶ τῆς Σαμάρειας, στράφηκαν ἐναντίον τους καὶ τοὺς νίκησαν χωρὶς κόπο.

ΚΕΦ. 50 (Μασ. 44), στίχ. 14. «Γιὰ νὰ ἐπιστρέψουν» κ.τ.λ.

10. Ρωμ. 11, 29.

“Οταν διώκη Θεός, οὐδείς ἀνασώσει τὸν κινδυνεύοντα, ἀλλ’ ἐνθάπερ ἂν εἴη τις, ἐκεῖ περιτεύξεται τῷ θυμῷ.

ΚΕΦ. 26 (Μασ. 46), στίχ. 25. «Ἴδου ἐγὼ ἐκδικῶ τὸν Ἀμμῶν».

5 Κυρίλλου τὸ αὐτὸ καὶ Ἀπολιναρίου». Ἀμμῶν δὲ οἱ μὲν τὴν Ἀλεξάνδρειαν λέγουσιν, οὕτω πάλαι καλουμένην, ὡς καὶ ἐν τῷ Ναούμ φησι· «Μὴ κρείττων εἶ σὺ τῆς Ἀμμῶν τῆς κατοικούσης ἐν ποταμοῖς; Ὑδωρ κύκλω αὐτῆς ἥς ἢ εὐπορία θάλασσα καὶ ὕδωρ τὰ τεῖχη αὐτῆς· Αἰθιοπία ἰσχύς
10 αὐτῆς καὶ Αἴγυπτος, καὶ οὐκ ἔστι πέρας τῆς φυγῆς· καὶ Λίβυες ἐγένοντο βοηθοὶ αὐτῆς, καὶ αὐτὴ εἰς μετοικίαν πορεύσεται». Ἀλλ’ οἱ παρόντες καιροὶ τῆς Ἀλεξάνδρου προσηύτεροι κτίσεως. Ἴσως οὖν πρὸ Ἀλεξάνδρου πόλις ὑπῆρχεν ἐκεῖ, καὶ παυσασμένην ἀνέκτισε. Τινὲς δὲ φασιν ὡς Ἀμ-
15 μωνᾶν τὸν Δία καλοῦσιν Αἰγύπτιοι, ἀφ’ οὗ καὶ Ἀμμωνιακὴ προσαγορεύεται χώρα, ὃν αὐτῆς υἱὸν καλεῖ ὡς παρ’ αὐτῆς θεοποιηθέντα· χειροποιήτον γὰρ τὸ ἄγαλμα, ὃ δὴ, φησὶν, οἱ Βαβυλώνιοι παραλήψονται καὶ τοὺς ἄλλους αὐτῶν οὓς ἐπάγει θεοὺς. Τὸ δὲ ἐπὶ Φαραῶ καὶ Αἴγυπτον κα-
20 τὰ κοινοῦ ἔχει τὸ ἐκδικῶ.

ΚΕΦ. 29 (Μασ. 49, 10), στίχ. 14. «Καὶ ἀγγέλους εἰς ἔθνη ἀπέστειλε».

«Περιοχὴν» δὲ εἶπεν οὓς Ἱερεμίας ἀγγέλους, καὶ Σύμμαχος «ἀγγελίαν» ἐξέδωκεν νοοῖτο δ’ ἂν καὶ πολιορκία.
25 Καλεῖ δὲ κατὰ τῆς Ἰδουμαίας ἔθνη πολλὰ τὸ θεῖον νεῦμα, καὶ τὴν ἐξ αὐτοῦ κίνησιν ἀγγέλους εἶπε. Κινηθέντες γὰρ ἐκ Θεοῦ πρὸς πόλεμον, ἀλλήλους ἠρέθιζον, ὡς φησιν Ἀβδιού· συνεισέβαλον γὰρ τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ εἰς Ἰδουμαίαν καὶ τὰ περίοικα τῶν ἐθνῶν. Πρὸς Ἰδουμαίαν δὲ μεταστρέψας, φη-
30 σὶν· «Ἴδου μικρὸν ἔδωκά σε ἐν ἔθνεσιν», ἀλλ’ ὅμως εὐκατα-

“Όταν καταδιώκει ὁ Θεὸς κανέναν δὲν θὰ σώσει αὐτὸν ποὺ κινδυνεύει, ἀλλ’ ὅπου εἶναι κανεῖς, ἐκεῖ θὰ ὑποστῆ τὸν θυμὸ του.

ΚΕΦ. 26 (Μασ. 46), στίχ. 25. «Νὰ ἐγὼ θὰ τιμωρήσω τὸν Ἀμμών».

Τὸ ἴδιο λέγει ὁ Κύριλλος καὶ ὁ Ἀπολινάριος. Ὅρισμένοι Ἀμμών ὀνομάζουν τὴν Ἀλεξάνδρεια, ἡ ὁποία παλαιὰ ὀνομαζόταν ἔτσι, ὅπως λέγεται καὶ στὸ βιβλίο τοῦ Ναούμ: «Μήπως ἐσὺ εἶσαι ἀνώτερη ἀπὸ τὴν Ἀμμών τῆ χτισμένη στίς ὄχθες τῶν ποταμῶν; Γύρω ἀπὸ αὐτὴν ὑπάρχει νερὸ καὶ ἡ εὐπορία της εἶναι ἡ θάλασσα καὶ τείχη της τὰ ὕδατα. Ἡ Αἰθιοπία καὶ ἡ Αἴγυπτος ἦταν ἡ δύναμή της καὶ κανέναν δὲν μπορούσε νὰ διαφύγει ἀπὸ αὐτὴν, ἀφοῦ καὶ οἱ Λύβιοι ἔγιναν βοηθοὶ της. Νὰ ὅμως τώρα θὰ πορευθεῖ στὴν αἰχμαλωσία»¹¹. Ἀλλὰ οἱ καιροὶ αὐτοὶ εἶναι παλαιότεροι ἀπὸ τὴν ἀνοικοδόμησής της ἀπὸ τὸν Ἀλέξανδρο. Ἴσως δηλαδή πρὶν ἀπὸ τὸν Ἀλέξανδρο ὑπῆρχε ἐκεῖ πόλη, καὶ ὅταν καταστράφηκε τὴν ξαναἔκτισε. Κάποιοι λένε ὅτι οἱ Αἰγύπτιοι ἀποκαλοῦν τὸν Δία Ἀμμωνᾶ, ἀπὸ τὸν ὁποῖο ὀνομάζεται καὶ Ἀμμωνιακὴ χώρα, τὸν ὁποῖο Ἀμμωνᾶ καλεῖ υἱὸ της, ἐπειδὴ θεοποιήθηκε ἀπὸ αὐτὴν. Γιατὶ τὸ ἄγαλμα εἶναι χειροποίητο, τὸ ὁποῖο, λέγει, θὰ πάρουν οἱ Βαβυλώνιοι, καθὼς καὶ τοὺς ἄλλους θεοὺς τοὺς ποὺ ἀναφέρει. Τὸ «θὰ τοὺς τιμωρήσω» τὸ λέγει ἀπὸ κοινοῦ καὶ γιὰ τὸν Φαραὼ καὶ γιὰ τὴν Αἴγυπτο.

ΚΕΦ. 29, στίχ. 14 (Μασ 49, 10). «Καὶ ἀγγελιοφόρους ἔστειλε στὰ ἔθνη».

Περιοχὴ εἶπε αὐτοὺς ποὺ ὁ Ἱερεμίας ὀνόμασε ἀγγέλους καὶ ὁ Σὺμμαχος στὴν ἔκδοσή του “ἀγγελλία”· μπορεῖ ὅμως νὰ νοηθεῖ καὶ ὡς πολιορκία. Μὲ τὸ θεῖο νεῦμα του καλεῖ πολλὰ ἔθνη ἐναντίον τῆς Ἰδουμαίας καὶ τὴν κίνησή του αὐτὴ τὴν ὀνόμασε ἀγγέλους. Γιατὶ παρακινημένοι ἀπὸ τὸν Θεὸ σὲ πόλεμο, ἐρέθιζαν αὐτοὶ ἐκείνους, ὅπως λέγει ὁ Ὁβδιού. Γιατὶ μαζὶ μὲ τοὺς Ἰσραηλιῖτες εἰσέβαλαν στὴν Ἰδουμαία καὶ τὰ γύρω ἔθνη. Στρεφόμενος ὅμως πρὸς τὴν Ἰδουμαία λέγει: «Νά, γιὰ λίγο σὲ παρέδωσα στὰ

φρόνητος γενόμενος ἐφρόνεις εἰς μέγα ἐπὶ ταῖς δυσχερείαις, ἀγνοῶν ὡς ἀλώση καὶν ὑψώσης ὡς ἀετὸς τὴν κατοίκησιν. Τῷ δέ, «καὶ ἔσται Ἰδουμαία εἰς ἄβατον», καὶ τοῖς ἐφεξῆς, συνωδὰ πάλιν ἔφησεν Ἀβδιοῦ· «Καὶ ἔσται ὁ οἶκος Ἡσαῦ εἰς καλάμην, καὶ ἐκκαυθήσεται εἰς αὐτούς, καὶ οὐκ ἔσται πυρφόρος ἐν τῷ οἴκῳ Ἡσαῦ. Ἡ δὲ παροιμία καὶ παρὰ τοῖς ἔξω κρατεῖ· «Οὐδὲ πυρφόρος ἐλείφθη», ἐπὶ τῶν ἄρδην ἀπολλυμένων. Προηγείτο γάρ τις πῦρ ἔχων καὶ περικαθαίρων πρὸ τῆς συμβολῆς τὰ στρατεύματα, καὶ νόμος ἦν 10 μηδένα κατὰ τούτου χεῖρα φέρειν πολέμιον.

ΚΕΦ. 28 (Μασ 51), στίχ 9. «Ἰατρεύσαμεν τὴν Βαβυλῶνα».

Βαβυλῶνα τὴν Ἱερουσαλήμ ἐν τούτοις κατονομάζουσιν, ὡς τὰ ἐκείνης μιμεῖσθαι σπουδάζουσιν, καὶ οὐδὲν 15 ἀποδέουσιν τῆς τῶν ἐθνῶν χώρας, τό γε ἦκον εἰς ἕξιν τελείαν, καὶ τὸ μὴ ἀνέχεσθαι τιμᾶν τὸν νόμον, ἦτοι τῆς προφητικῆς παιδαγωγίας τὸ ἐπωφελές

ΕΙΣ ΤΟ ΒΙΒΛΙΟΝ ΤΟΥ ΒΑΡΟΥΧ

(Ἐκ τῆς αὐτῆς σειρᾶς τοῦ Ghislerii εἰς τὸν Ἱερεμία, 20 τόμ. 3ος, σελ. 235).

ΚΕΦ. 3, στίχ 3. «Ὅτι σὺ καθήμενος εἰς τὸν αἰῶνα».

Ἄει γὰρ καὶ ἐν παντὶ χρόνῳ φθαρτὴ ἐστὶν ἡ πεποιημένη φύσις, καὶ τῶν γεννητῶν ἐν τούτοις τὸ μέτρον. Κάθηται δὲ ἡ πάντων τεχνῆτις καὶ δημιουργὸς σοφία, τουτέστιν 25 ἀκλόνητον ἔχει τὴν ἐν ταυτότητι διαμονήν. Καὶ πάλιν Ἡ-

12. Ὁβδιοῦ 2-4.

13. Ὁβδιοῦ 18..

14. Ἱερ. 19, 13.

ἔθνη», ἀλλά, ἐνῶ ἔγινες ἀξιοπεριφρόνητος, μεγαλοφρονοῦσες τὴν ὥρα τῶν δυσχερειῶν σου, ἀγνοώντας ὅτι θὰ κυριευθεῖς, ἔστω καὶ ἂν στήσεις, ὅπως ὁ ἀετός, ψηλὰ τὴν κατοικία σου¹². Συμφωνώντας πάλι ὁ Ὁβδιού με τὸν λόγο τοῦ Ἱερεμία, «Καὶ θὰ γίνεῖ ἡ Ἰδουμαία τόπος ἄβατος»¹³ καὶ τὰ ἐξῆς εἶπε· «Καὶ θὰ γίνεῖ ὁ οἶκος τοῦ Ἡσαῦ τόπος καλαμιᾶς καὶ θὰ παραδοθοῦν στὴ φωτιά, καὶ δὲν θὰ ὑπάρχει πυρφόρος στὸν οἶκο τοῦ Ἡσαῦ»¹⁴. Αὐτὸ ὡς παροιμία λέγεται καὶ ἀπὸ τοὺς ἔξω· «Δὲν ἀπέμεινε οὔτε πυρφόρος», γι' αὐτοὺς πού ἐξολοθρεύονται ἀπὸ τὴ ρίζα. Γιατὶ προπορευόταν κάποιος πού κρατοῦσε φωτιά καθαίροντας πρὶν ἀπὸ τὴ συμπλοκὴ τὰ στρατεύματα, καὶ ἦταν νόμος νὰ μὴ φερθεῖ κανένας ἐχθρικὰ ἐναντίον του.

ΚΕΦ. 28 (Μασ. 51), στίχ. 9. «Χρησιμοποιήσαμε θεραπευτικὰ μέσα γιὰ τὴ Βαβυλώνα».

Βαβυλώνα ἐδῶ ὀνομάζει τὴν Ἱερουσαλήμ, ἐπειδὴ μιμεῖται μὲ ζῆλο τὰ ἔθιμα ἐκείνης καὶ δὲν ὑπολείπεται καθόλου ἀπὸ τὴν ἐθνικὴ χώρα, ὅσον ἀφορᾷ τὴν τέλεια διάθεση καὶ τὸ νὰ μὴν ἀνέχονται νὰ τιμοῦν τὸ νόμο, δηλαδὴ τὴν ὠφελιμότητα τῆς προφητικῆς παιδαγωγίας.

ΣΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΒΑΡΟΥΧ

(Ἀπὸ τὴν ἴδια σειρὰ τοῦ Ghislerii στὸν Ἱερεμία τόμ. 3ος, σελ. 235).

ΚΕΦ. 3, στίχ. 3. «Γιατὶ ἐσὺ παραμένεις στὴ θέση σου αἰώνια».

Πάντοτε βέβαια καὶ σὲ κάθε καιρὸ εἶναι φθαρτὴ ἡ δημιουργημένη φύση καὶ τὸ μέτρο τῶν δημιουργημάτων. Παραμένει ὅμως στὴ θέση τῆς ἡ σοφία πού τὰ τεχνούργησε καὶ τὰ δημιούργησε, δηλαδὴ ἔχει ἀκλόνητη τὴν παραμονὴ στὴν ταυτότητά της.

μῶν γὰρ κάθισις ἐν τούτοις τὸ ἀκράδαντόν τε καὶ ἰδουμένον τῆς ὑπάρξεως καὶ διαμονῆς τῆς ἀνωτάτω πασῶν οὐσίας ὑποδηλοῖ· τὸ δέ, «ἡμᾶς ἀπόλλυσθαι τὸν αἰῶνα», τὸ εἶναι φθαρτοὺς κατὰ πάντα καιρόν, τό γε ἦκον εἰς τὸν τοῦ πε-
5 ποιῆσθαι λόγον, εἴπερ ἐστὶν ἀληθές, ὅτι πᾶν τὸ ἐν γενέσει καὶ παρενεχθὲν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι, πάντη τε καὶ πάντως ὑπόκειται τῇ φθορᾷ.

ΕΙΣ ΤΟΝ ΙΕΖΕΚΙΗΛ

(Ἀπὸ τὴν Bibliotheca nova patrium τοῦ Ang. MAI. II, 467).

10 ΚΕΦ. 1, στίχ. 6. «Καὶ τέσσαρες πτέρυγες τῷ ἐνί».

(Ἐκ τῆς σειρᾶς εἰς Ἰεζεκ. φ. 192, b.) Ἐστήκασι γὰρ αἰίπως αἱ νοεραὶ καὶ ἄνω δυνάμεις, οὐκ ὀκλάζουσαι πρὸς τὰ αἰσχία, ἀλλὰ τὴν ὀρθὴν καὶ ἀμώμητον τῆς αὐταῖς προεπούσης ζωῆς διάπτουσι τρίβον.

15 ΚΕΦ. 7, στίχ. 16. «Καὶ ἔσονται ἐπὶ τῶν ὀρέων ὡς περιστεραί».

(Σειρά, φ. 198, b.) Οἱ μακάριοι μαθηταί· περιῆλθον γὰρ πᾶσαν ὑπ' οὐρανόν, τὸ Χριστοῦ λαλοῦντες μυστήριον καὶ ὥδην καὶ λύραν ἔχοντες αὐτό.

20 ΚΕΦ. 14, στίχ. 14. «Καὶ ἐὰν ὦσιν οἱ τρεῖς ἄνδρες οὗτοι ἐν μέσῳ αὐτῆς, Νῶε καὶ Δανιήλ καὶ Ἰώβ».

(Σειρά, φ. 203, b.) Ἐπειδή, οἶμαι, δεῖν οὐκ ἀβασανίστους ἔαν τὰς τοῦ προφήτου φωνάς, φέρε λέγωμεν τί δήποτε, Νῶε καὶ Ἰώβ καὶ Δανιήλ τεθνεώτων ἤδη, τᾶχα δέ που
25 καὶ αὐτοῦ τοῦ Δανιήλ, σωθήσεσθαι, φησίν, αὐτοὺς ἐν τῇ ἰδίᾳ δικαιοσύνῃ, καί τοι τῆς ἄλλης ἀπάσης γῆς, καθ' ἣς ἂν

Καὶ πάλι· Γιατὶ ἡ δική μας παραμονὴ στὰ ἐδῶ λεγόμενα ὑποδηλώνει πόσο ἀκλόνητη καὶ σταθερὴ εἶναι ἡ ὑπαρξὴ καὶ ἡ παραμονὴ τῆς πάνω ἀπὸ ὅλα οὐσίας. Τὸ «ἐμεῖς χανόμεσθε αἰώνια» δηλώνει ὅτι παραμένομε φθαρτοὶ ὅλον τὸν καιρὸ, πρῶγμα ποῦ ὀφείλεται στὸ λόγο τῆς δημιουργίας μας, ἀφοῦ εἶναι ἀλήθεια, ὅτι κάθετι ποῦ ἔχει γένεση καὶ ἦρθε στὴν ὑπαρξὴ ἀπὸ τὴν ἀνυπαρξία, ὀπωσδήποτε καὶ μὲ κάθε βεβαιότητα ὑπόκειται στὴ φθορά.

ΣΤΟΝ ΙΕΖΕΚΙΗΛ

(Ἀπὸ τὴν Bibliotheca nova patrium τοῦ Ang. ΜΑΙ. II, 467).

ΚΕΦ. 1, στίχ. 6. «Καὶ τέσσερις πτέρυγες τὸ καθένα».

(Ἀπὸ τὴ Σειρὰ στὸν Ἰεζεκιήλ, φ. 142, b.). Γιατὶ πάντοτε παραμένουν σταθερὲς οἱ νοερὲς καὶ οὐράνιες δυνάμεις, χωρὶς νὰ κλίνουν πρὸς τὰ χειρότερα, ἀλλὰ ἀκολουθοῦν τὴν ὀρθὴ καὶ ἀμειμπτη ὁδὸ τῆς ζωῆς ποῦ πρέπει σ' αὐτές.

ΚΕΦ. 7, στίχ. 16. «Καὶ θὰ ζοῦνε ἐπάνω στὰ ὄρη σὰν περιστέρια».

(Σειρὰ, φ. 198, b.) Πρόκειται γιὰ τοὺς μακάριους μαθητὲς γιὰτὶ περιῆλθαν ὅλη τὴν οἰκουμένη, κηρύττοντας τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ καὶ ἔχοντας αὐτὸ σὰν ὕμνον καὶ λύρα.

ΚΕΦ. 14, στίχ. 14. «Κι ἂν ὑπάρχουν ἀνάμεσά της οἱ τρεῖς αὐτοὶ ἄνδρες, ὁ Νῶε, ὁ Δανιήλ καὶ ὁ Ἰώβ».

(Σειρὰ, φ. 203, b.) Ἐπειδὴ, νομίζω, δὲν πρέπει ν' ἀφήνομε ἀσχολίαστους τοὺς λόγους τοῦ προφήτη, ἃς ποῦμε λοιπόν, γιὰτὶ τέλος πάντων, ὁ Νῶε καὶ ὁ Ἰώβ καὶ ὁ Δανιήλ, ποῦ εἶχαν ἤδη πεθάνει, καὶ ἴσως καὶ ὁ ἴδιος ὁ Δανιήλ, θὰ σωθοῦν, λέγει, μὲ τίς δικές τους πράξεις δικαιοσύνης, ἐνῶ ὅλη ἡ ἄλλη γῆ, ἐναντίον τῆς

ἢ τοῦ θανάτου ψῆφος ἐκφέροιο, καταφθειρομένης. Ἔοικε τοίνυν τῷ μὲν Νῶε παρεικάζειν τοὺς διὰ πίστεως τῆς εἰς Θεὸν εὐεργετοῦντας αὐτῷ, τῷ γε μὴν Δανιήλ τοὺς σοφοὺς τε καὶ διορατικούς, Ἰὼβ δὲ πάλιν τοὺς διὰ γε τῆς ὑπομο-
5 νῆς, δῆλον δὲ ὅτι τῆς εἰς πᾶν ὀτιοῦν τῶν ἐπαινουμένων εὐ-
αρεστοῦντας αὐτῷ.

ΚΕΦ. 17, στίχ. 22. «Καὶ λήψομαι ἐγὼ ἐκ τῶν ἐπιλέκτων τῆς κέδρου ἐκ κορυφῆς».

(Σειρά, φ. 208). Κέδροις μὲν ἀπεικάζει ταῖς ὑψηλαῖς
10 καὶ εὐκοσμοτάταις τοὺς ἐξ Ἰσραήλ, ἐν οἷς τὸ ἐπίλεκτον καὶ οἰονεῖ τις καρδία γέγονεν ὁ μακάριος Δαβίδ, ἐξ οὗ λαβὼν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ κατεφύτευσε τὸν Ἐμμανουήλ, ὃς καὶ εἰς κέδρον ἀνέστη μεγάλην, καὶ εἰσεδέξατο πάντας εἰς ἰδίαν σκιάν, ἔγνω τε λοιπὸν ἢ ὑφήλιος σύμπασα τὴν τοῦ πάντα
15 ἰσχύοντος Θεοῦ δύναμίν τε καὶ ἐξουσίαν. Τεταπείνωκε γὰρ τὸ ξύλον τὸ ὑγρόν, φῦναι δὲ καὶ ἀναβλαστῆναι παρεσκεύασε τὸ ξύλον τὸ ξηρόν, τουτέστιν ἐξ ἔθνῶν Ἐκκλησίαν, ταῖς τοῦ διαβόλου πλεονεξίαις κατευανθέν.

ΚΕΦ. 20, στίχ. 25. «Καὶ ἐγὼ ἔδωκα αὐτοῖς
20 προστάγματα οὐ καλά».

(Σειρά, φ. 210 b.). Ὅσον μὲν γὰρ ἦκεν εἰς θεωρίαν πνευματικὴν, ὁ νόμος ἅγιος καὶ ἡ ἐντολὴ ἁγία καὶ δικαία καὶ ἀγαθή. Ὅσον γε μὲν εἰς τὴν τοῦ πράγματος εἰκαιότητα, καὶ μόνην τὴν ἐν σκιαῖς λατρείαν, οὐ καλὰ τὰ προστά-
25 γματα, ἀλλ' οὐδὲ ζωῆς τῆς αἰωνίου πρόξενον. «Δικαιοῦται γὰρ οὐδεὶς ἐν νόμῳ», κατὰ τὸ γεγραμμένον.

ΚΕΦ. 34, στίχ. 3. «Ἴδου τὸ γάλα κατεσθίετε».

(Σειρά, φ. 224). Ἐξαιτοῦντες γὰρ κατὰ τὸν νόμον δεκάτας, ἀπαρχάς, εὐχαριστήρια, καὶ ταῖς ἐκ λαῶν δωροφο-

ὁποίας θὰ ἐκδοθεῖ ἢ θανατικὴ καταδίκη, θὰ καταστρεφεῖ. Φαίνεται λοιπὸν ὅτι μὲ τὸν Νῶε παρομοιάζει αὐτοὺς πού μὲ τὴν πίστη τους ἔγιναν πολὺ ἄξιοι τοῦ Θεοῦ, μὲ τὸν Δανιήλ τοὺς σοφοὺς καὶ διορατικοὺς, μὲ τὸν Ἰὼβ πάλι αὐτοὺς πού εὐαρεστοῦν αὐτὸν μὲ τὴν ὑπομονή τους, δηλαδή πού εὐαρεστοῦν αὐτὸν μὲ ὁποιοδήποτε ἀπὸ τὰ ἔργα πού εἶναι ἀξιέπαινα.

ΚΕΦ. 17, στίχ. 22. «Κι ἐγὼ θὰ πάρω κλάδο ἀπὸ τοὺς ἐπίλεκτους, ἀπὸ τὴν κορυφὴ τῆς κέδρου».

(Σειρὰ φ. 208). Μὲ κέδρους ὑψηλοὺς καὶ εὐκομότατους παρομοιάζει τοὺς Ἰσραηλίτες, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐπίλεκτος καὶ κατὰ κάποιον τρόπο ἢ καρδιὰ ὑπῆρξε ὁ μακάριος Δαβίδ, ἀπὸ τὸν ὁποῖο πῆρε ὁ Θεὸς Πατέρας καὶ φύτευσε τὸν Ἐμμανουήλ, ὁ ὁποῖος καὶ σὲ κέδρο μεγάλη ἀναδείχθηκε, καὶ δέχθηκε ὅλους κάτω ἀπὸ τὴ σκιά του, καὶ γνώρισε ὅλη ἡ ὑφήλιος τὴ δύναμη καὶ τὴν ἐξουσία τοῦ Θεοῦ πού μπορεῖ νὰ κάνει τὰ πάντα. Γιατὶ ταπείνωσε τὸ δένδρο τὸ ὑγρὸ, καὶ ἔκανε νὰ φυτρώσει καὶ νὰ ξαναβλαστήσει τὸ ξερὸ δένδρο, δηλαδή τὴν Ἐκκλησία ἀπὸ τὰ ἔθνη, πού εἶχε χάσει τοὺς ἀγαθοὺς του καρποὺς ἕξαιτίας τῆς διαβολικῆς πλεονεξίας.

ΚΕΦ. 20, στίχ. 25. «Καὶ ἐγὼ τοὺς ἔδωσα προσταγὰς ὄχι καλές».

(Σειρὰ, φ. 210, b.) Ἀπὸ πνευματικὴ βέβαια ἄποψη ὁ νόμος ἦταν ἅγιος καὶ ἡ ἐντολὴ ἅγια καὶ δίκαια καὶ ἀγαθὴ, ὡς πρὸς τὴ συνήθη ὅμως ἔννοια τοῦ πράγματος καὶ τὴ λατρεία τὴν περιορισμένη μόνον στὶς σκιῆς οἱ ἐντολές δὲν ἦταν καλές, οὔτε προξενούσαν τὴν αἰώνια ζωὴ. Γιατὶ σύμφωνα μ' αὐτὸ πού ἔχει γραφεῖ, «κανένας δὲν δικαιώνεται μὲ τὸ νόμο»¹⁵.

ΚΕΦ. 34, στίχ. 3. «Νά, ἔσεῖς πίνετε τὸ γάλα».

(Σειρὰ φ. 224). Ζητώντας ζηλαδή σύμφωνα μὲ τὸ νόμο δεκάτες καὶ ἀπαρχές καὶ εὐχαριστίες καὶ ἀπολαμβάνοντας μὲ ἄσωπο

ρίαις ἐντροφῶντες ἀσώτως, οὐδένα τῆς σωτηρίας αὐτῶν ἐποιοῦντο λόγον.

ΚΕΦ. 34, στίχ. 18. «Καὶ οὐχ ἰκανὸν ὑμῖν ὅτι τὴν καλὴν νομὴν ἐνέμεσθε;

5 (Σειρά, φ. 210 b.). Νομομαθεῖς γὰρ ὄντες οἱ ἐξ αἵματος Λευί, καὶ καλλίστην ὥσπερ νομὴν, λεπτὸν δὲ καὶ διειδὲς ἔχοντες ὕδωρ τὴν διὰ Μωϋσέως παιδευσιν οὐκ ἀνικάνως ἔχουσαν ποδηγεῖν εἰς ἀλήθειαν, κατεπάτουν τρόπον τινὰ τὴν νομὴν· συνετάραττον δὲ καὶ τὸ ὕδωρ, παχεῖάν τινα καὶ
10 ὑλώδη καὶ γαιώδους ἀκαθαρσίας ἀνάπλεων παρατιθέντες διδασκαλίαν τοῖς ἐν τάξει προβάτων ἀκολουθοῦσιν αὐτοῖς ὡς κριοῖς.

ΚΕΦ. 34, στίχ. 23. «Καὶ ἀναστήσω ἐπ' αὐτοὺς ποιμένα ἓνα... τὸν δοῦλόν μου Δαβίδ».

15 (Σειρά, φ. 210 b.). Ὅτι δὲ περὶ Χριστοῦ τὰ τοιαῦτά φησιν, ἀταλαίπωρον ἰδεῖν προτετελετηκότος γὰρ ἤδη τοῦ μακαρίου Δαβίδ καὶ ἐν τάφοις ἤδη κεμένου, προεφήτευσεν μὲν ὁ μακάριος Ἰεζεκιήλ. Ἐποιεῖτο δὲ τὴν ὑπόσχεσιν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ ὡς ἐσομένην κατὰ καιροῦς, καὶ οὐχ ὡς ἤδη
20 τετελεσμένην· ἐπὶ γὰρ τοῖς ἐσομένοις αἱ ὑποσχέσεις, οὐκέτι τοῖς ἤδη πεπραγμένοις.

ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΡΟΦΗΤΗΝ ΔΑΝΙΗΛ

(Ang. MAI, Bibliotheca nova patrium II, 467)

ΚΕΦ. 5, στίχ. 2. Τοῦτο δ' ἦν ἕτερον οὐδέν, πλὴν ὅτι με-
25 γαλαυχεῖν κατὰ τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, κατεπαίρεσθαί τε τοῦ

τρόπο τὰ δῶρα τοῦ λαοῦ, δὲν ἔκαναν κανένα λόγο γιὰ τὴ σωτηρία τους.

ΚΕΦ. 34, στίχ. 18. «Καὶ δὲν σᾶς φτάνει τὸ ὅτι ἀπολαμβάνετε τὴ καλὴ βοσκή;».

(Σειρὰ φ. 221 b.). Ἐνῶ δηλαδή οἱ ἔξ αἵματος Λευῖτες ἦταν γνῶστες τοῦ νόμου καὶ εἶχαν ἄριστη τροφή καὶ εὐάρεστο καὶ καθαρὸ νερὸ τὴν παιδαγωγία τοῦ Μωϋσῆ, ποὺ δὲν ἦταν ἀνίκανη νὰ ὀδηγεῖ στὴν ἀλήθεια, καταπατοῦσαν κατὰ κάποιον τρόπο τὴ βοσκή, ἀλλὰ καὶ ἀνατάραζαν τὸ νερὸ καὶ πρόσφεραν μιὰ πυχτὴ καὶ ὑλικὴ καὶ γεμάτη ἀκαθαρσία διδασκαλία σὲ ἐκείνους ποὺ σὰν πρόβατα ἀκολουθοῦσαν αὐτοὺς ποὺ ἦταν σὰν κριάρια τους.

ΚΕΦ. 34, στίχ. 23. «Καὶ θὰ τοὺς ἀναδείξω ἓνα ποιμένα, τὸν δούλο μου Δαβίδ».

(Σειρὰ φ. 225). "Ὅτι βέβαια αὐτὰ λέγονται γιὰ τὸν Χριστὸ δὲν εἶναι καθόλου δύσκολο νὰ τὸ διαπιστώσουμε. Γιατὶ εἶχε ἤδη ἀπὸ πολλοὺς χρόνους πεθάνει ὁ μακάριος Δαβίδ καὶ ἦταν στὸν τάφο, ὅταν ἔκανε τὴν προφητεία τοῦ ὁ μακάριος Ἰεζεκιήλ, καὶ ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας ἔδινε τὴν ὑπόσχεσή του ποὺ ἐπρόκειτο νὰ ἐκπληρωθεῖ στοὺς μελλοντικούς χρόνους, καὶ ὄχι ὅτι εἶχε ἤδη ἐκπληρωθεῖ. Γιατὶ οἱ ὑποσχέσεις δίνονται γιὰ αὐτὰ ποὺ μέλλουν νὰ συμβοῦν, καὶ ὄχι γιὰ ὅσα ἔχουν ἤδη γίνει.

ΣΤΟΝ ΠΡΟΦΗΤΗ ΔΑΝΙΗΛ

(Ang. MAI, Bibliotheca nova patrium II, 467)

ΚΕΦ. 5, στίχ. 2. Αὐτὸ δὲν σημαίνει τίποτε ἄλλο, παρὰ μεγαλαυχία κατὰ τῆς δόξας τοῦ Θεοῦ καὶ ἔπαρση περιφρονητικὴ

προεστηκότος τῶν ἐξ Ἰσραήλ, ὡς κατὰ μηδένα τρόπον
ὀνήσαι δεδυνημένον τὸν ἴδιον λαόν.

ΚΕΦ. 7, στίχ. 10. «Βίβλοι ἠνεώχθησαν».

Ὅτε γὰρ ἐν εἴδει γέγονε τῶ καθ' ἡμᾶς ὁ Μονογενής,
5 τότε καὶ βίβλους ἀνέωξεν ὁ Πατήρ· καὶ ἀνῆκε μὲν τοῦ κρί-
νεσθαι τοὺς ἐνόχους ἁμαρτίαις. ἐφῆκε δὲ τοῖς ἀνδριζομέ-
νοις τὸ ἐγγράφεσθαι τε καὶ ἐναριθμεῖσθαι λοιπὸν τοῖς ἄνω
χοροῖς καὶ ἐν μνήμη κεῖσθαι.

ΚΕΦ. 7, στίχ. 13. «Καὶ τί ἐστίν, Ἔως τοῦ Παλαιοῦ
10 τῶν ἡμερῶν ἔφθασεν;».

Ἔρα τοπικῶς; Εἶτα πῶς τοῦτο οὐκ ἀμαθές; ὅτι μὴ ἐν
τόπῳ τὸ Θεῖον πληροῖ γὰρ τὰ πάντα. Τί οὖν ἐστὶ τό, «Ἔως
τοῦ Παλαιοῦ τῶν ἡμερῶν ἔφθασεν;». Εἰς τὴν δόξαν τοῦ
Πατρὸς δηλονότι ἔφθασεν ὁ Υἱός. Καὶ πόθεν τοῦτο ἐστίν
15 ἰδεῖν, ἔφη πάλιν αὐτὸς ἐφεξῆς: «Αὐτῷ ἐδόθη ἡ τιμὴ καὶ βα-
σιλεία». Ἦκουσε γὰρ τοῦ Πατρὸς λέγοντος: «Κάθου ἐκ δε-
ξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν πο-
δῶν σου.

πρὸς τὸν προστάτη τῶν Ἰσραηλιτῶν, γιατίι μὲ κανένα τρόπο δὲν μπορούῖσε νὰ ὠφελήσει τὸν λαό του.

ΚΕΦ. 7, στίχ. 10. «Ἀνοίχθηκαν βιβλία».

Ὄταν φανερώθηκε μὲ τὴ δική μας μορφή ὁ Μονογενής, τότε ἀνοιξε καὶ τὰ βιβλία ὁ Πατέρας, καὶ παρέλειψε βέβαια νὰ κρίνει ἐκείνους πού ἦταν ἔνοχοι γιὰ ἁμαρτίες, ἀλλὰ ἐπέτρεψε στοὺς ἐνάρετους ἀνθρώπους νὰ ἐγγράφονται καὶ νὰ συναριθμοῦνται στὸ ἔξῃς μὲ τοὺς οὐράνιους χοροὺς καὶ νὰ διατηροῦνται στὴ μνήμη.

ΚΕΦ. 7, στίχ. 13. Τί σημαίνει τὸ «ἔφτασε μέχρι τὸν Παλαιὸ τῶν ἡμερῶν»;

Ἔχει ἄραγε ἔννοια τοπική; Καὶ πῶς αὐτὸ δὲν φανερώνει ἄγνοια; Γιατί τὸ Θεῖο δὲν ὑπάρχει σὲ τόπο, καθόσον γεμίζει τὰ πάντα. Τί σημαίνει λοιπὸν τὸ «Ἐφτασε μέχρι τὸν Παλαιὸ τῶν ἡμερῶν»; Δηλαδή ἔφτασε ὁ Υἱὸς στὴ δόξα τοῦ Πατέρα. Καὶ ἀπὸ ποῦ μπορούμε νὰ τὸ δοῦμε αὐτό, τὸ εἶπε πάλι αὐτὸς στὴ συνέχεια: «Σ' αὐτὸν δόθηκε ἡ τιμὴ καὶ ἡ βασιλεία»¹⁶. Γιατί ἄκουσε τὸν Πατέρα του νὰ τοῦ λέγει: «Κάθισε στὰ δεξιὰ μου μέχρι πού νὰ θέσω τοὺς ἐχθροὺς σου ὑποπόδιο τῶν ποδιῶν σου»¹⁷.

17. Ψαλμ. 109, 1.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

Οί ἀριθμοὶ παραπέμπουν κατὰ σειρά γιὰ τὰ χωρία τῆς Γραφῆς στὸ κεφάλαιο, τὸν στίχο καὶ τὴ σελίδα πὸν βρίσκονται, ἐνῶ γιὰ τὰ ὀνόματα καὶ πράγματα ἀπλῶς στὴ σελίδα πὸν βρίσκονται.

1. Εὐρετήριο χωρίων τῆς Γραφῆς

			6	13	128.398
			7	2-4	424
4	10	170	23	4	106
8	20-21	32		7	424
15	5	98	27	26	406
17	5	242	32	2	80
49	11	338		8-9	10
				9	420
				Ἰησοῦς Ναυῆ	
1	14	358			
4	22	346.420	7	-	388
7	1 ἐ.	346			
15	8	350			
16	3	186	10	1-13	248
19	6	100.394			
20	12	290			
23	26	98	2	7-8	10
26	7	14		12-13	114
32	4	346	7	15	210
33	15	346	9	2-3	292
				5-6	292
				36	292
				18.272.288.304.	314
11	7	420	13	3	
22	25	248	15	2	56
			17	4	72
				7	182
20	17	238		16	40
				45-46	142
				1-3	112
6	4	158	22	5	112

22	5-6	190	78	1	360
23	3-4	148		6	360
	10	368	84	10	434
25	6	170	85	11	172
30	25	152	86	3	316
31	3	194	88	18	368
	5	140. 226	90	11	276
33	8	276	91	13	298
	16	180		14	298
34	5	146	95	12-13	388
	13	166	96	1	24
35	8-9	434	97	2	94
	8-10	54	98	4	214
38	7	308	101	19	404
39	3	36	102	5	320
43	7-8	368		10	324
44	3	274		14	140
	5	54	103	12-13	20
	10	318		15	112
	17	296. 322		15-16	262
45	5	434		18	84
46	2-3	24		30	192. 438
	4	282	105	37	398
	4-5	16	106	20	350
48	2	444	108	24	166
	2-4	64	109	1	70. 472
49	10-11	418	118	32	364
	12	418		37	364
52	6	194		103	84
54	21	184		142	412
57	4	10	127	2	326. 410
59	13	52	131	14-16	264
64	10-11	80	140	2	250
66	3	264	148	12-13	252
67	18	440			
68	21-22	340			
71	10-11	254	8	39	98
75	8	230	20	15	306
77	19-20	354			
	40	348			
	46	408	1	17	456
	69	44	5	21	334

Ἰώδ

Παροιμῖαι

11	25	202	3	11	184.272
	28	202	6	15	326.408
15	29	180			
28	8	306		Ἰωήλ	
	Ἐκκλησιαστής		2	12	166
				13	356
7	17	290	4	18	54
	Ἰασμα Ἰασμάτων			Ἄγγαϊος	
1	2	46.432	2	3	16
2	1	312		9	16
4	16	88.190			
5	1	112.190		Ἵδδιοῦ	
	Σοφία Σολομῶντος		1	2-4	464
				15	144
1	3	138		18	464
2	12	120.210			
4	12	36.138		Ναοῦμ	
	Ἵσηέ		3	8-10	462
2	4-7	26		Ἄβδακούμ	
	6	84	1	2-4	118
	8	84		3	184
	25	396	2	3	94
4	13	380		18	146
5	6	436	3	1-2	246
7	11	222		Ζαχαρίας	
	13	124			
9	11	100	1	14	354
11	8-9	324	2	8-9	290
13	2	128	3	8-9	40
	8	220	8	4-5	290
14	10	84	9	16	42
	Ἄμῶς		11	1-2	388
			14	9-10	24
2	7	404		Μαλαχίας	
5	11	408			
7	8	38	3	2-3	74
8	11-12	190		Ἵσαΐας	
	Μιχαΐας		1	2	136.348
2	2	272		9	266

1	14	394	60	1	216
	15	156		22	284
	21-23	118. 208	61	1	66
	25-26	270	62	10	150
2	2-3	242	63	9	280. 334. 346
	8	26		17	374
3	11	144	64	10-11	374
4	1	102	65	12	54
5	4	142		13	188
	7	142			
	20-21	420			
10	14	292	2	8	116
13	22	154. 358. 390		24	36. 138
14	11-12	42		27	286
25	27	80		27-28	142
26	6-7	386		28	136
	7	34. 84	3	3-4	28
	12	34		6	128
28	18	312		22	140
29	16	38	5	1	228
35	3	110	6	6-7	402
40	5-6	376	8	4-5	140
	3	150		9	222
	12-13	78	10	14	222
	15	142		21	302
	18	142	11	15	380
	22	142	12	7-8	124
41	18-19	260	15	10	206
43	26	140. 226	19	13	464
44	22	234	23	16	58
48	4	200		23-24	378
52	6	280	28(51)	9	134
54	1	430		50	242
	2	298	38	21	36
	13	46		31-33	62
55	4	72			
	6-7	164			
57	11-13	162	4	4	104
58	1-6	204			
	3	170			
	3-4	274	7	16	220
59	9	114	11	19	22

Ἱερεμίας

Βαρούχ

Ἱεζεκιήλ

11	12	22	19	28	28
13	22	34	20	6	38
18	23	34		13	250
20	32	64. 238	21	38	124
33	10	74		43	308
	11	74	23	8	16
	36-39	26		15	412. 456
34	2-3	302		23	116
	18-19	302		38	334
	Δανιήλ		24	29	276
			25	21	312
7	14	472		41	440
	Ματθαῖος		26	56-57	340
			28	18-19	288
3	7-9	96			
	11	74. 460			
4	4	188	1	22	66
	23	334. 376	11	17	250
5	3	290			
	4	432			
	5	148. 202	1	68-69	294
	14	296	2	29-32	294
	14-15	386	4	4	414
	16	180		17	282
	20	298	11	15	224
	39	184		24-26	360
	44	150	12	49	460
10	8	296	15	7	86
11	5	376	19	17	16. 282
	28	422		19	16. 282
13	3	82		46	250
	4	20	20	14	156
	11	188	23	2	124. 224
14	33	444		5	224
15	14	114. 218		43	334
	24	232. 436			
16	16	444			
	18	44	1	17	62
	19	334		18	362
	24	60		45	294
	43	270	3	5	50
19	12	102		17	20

4	13-14	56. 192			
	24	350			
	25	218	2	38-39	428
5	43	160		41	428. 430
6	33	414	3	15	382
	43-44	70		17	428
	44	258	14	16	30
	45	46	15	10	150
	63	6		28	244
7	37-38	54. 376			
	38	192	1	6	302
	41-42	216		17	94
8	12	114. 278. 376. 422		21-22	458
	24	224. 376	2	23	406
	39	96		28-29	198
9	5	278. 314	3	29-30	314
	29	300. 342	5	3	100
10	9	48. 276	7	20	74
	10	310	8	23	200
	16	390		29-30	436
	20	300. 342. 378. 456		34	20
	29	318		35	148
	33	378. 444	9	2	294
	37-38	376		3-4	320
11	26	422		6	242
	47-50	210		6-8	100
12	24-25	288		9	242
	31	292		27	154. 358
	31-32	338	10	3-4	406
	32	288		6-10	234
	35	218	11	5	386
	46	114		10	28
14	2	410		17	280
	6	48. 276		20	450
15	5	368		25	28. 450
16	32	340		29	460
17	1	236	12	2	50
	5	70		12	280
	21	158	13	10	174
19	15	124		14	310
	15	208	14	11	24
20	25	336	15	8-9	232

	Κορινθίους Α'				
1	20	58	2	13	72.158
	21	58		14	34.424
2	9	60.286.386.394.432		15-16	432
3	2	244.432		17	242
	6	298	3	22	42
	9	262.298		1	182
	10	256		20	262
	11-13	42	4	13	434
	12	268		22-24	22
	19	458	5	27	322
4	15	296		Φιλιππησίους	
7	19	330	2	6-11	68
8	6	438		7	284
10	9	186		10-11	24
	12	36		12	286
	Κορινθίους Β'		3	8	268
3	18	22		8-9	406
4	7	58	4	1	86
5	17	106		7	314
6	2	288		Κολοσσαεῖς	
9	10	80	11	13	30
11	2	322	3	9	50
	Γαλάτας			11	248
2	15-16	406		Θεσσαλονικεῖς Α'	
3	2	94	4	16	282
	10	406		Θεσσαλονικεῖς Β'	
	11	468	2	10	160
	19	150		Τιμόθεον Α'	
4	10-11	330	2	4	92.108
5	2	330	4	2	132
	4-5	330	6	18	280
	24	308.428		Τιμόθεον Β'	
6	8	326	1	10	192
	Ἐφεσίους		2	15	302
1	13-14	446			
2	11-13	242			
	12	12			

Τίτον			Πέτρου Α'		
3	5	18	2	2	404
				9	296
				9	394
1	1-2	44. 46		24	108
	14	86			
4	10	106			
9	10	62	2	4	292
10	28	314		5	32
	31	458	3	10	400
	38	94		13	400
13	16	96		13	450
				13	276
Ἰακώβου			Ἀποκάλυψις		
2	19	144			
3	2	202	21	5	414

2. Εύρετήριο ονομάτων και πραγμάτων

A

᾽Αβδακούμ 94. 118. 184. 244. 246.
 ᾽Αβδιοῦ 462. 464.
 ἀβελτηρία 64.
 ᾽Αβραάμ 94. 96. 98. 100. 202. 242. 352.
 354.
 ἀγαθουργεῖν 196.
 ἀγαθουργία 60. 92. 148. 168. 170. 174.
 280. 308. 310. 392.
 ἀγαλλίαμα 310. 312. 396. 400. 402.
 ἀγανάκτησις 344.
 ἀγάπη 30. 44. 110. 116. 132. 148. 174.
 176. 238. 308. 320. 348. 356. 438.
 ἀγίασμα 44. 372.
 ἀγιασμός 30. 46. 52. 158. 162.
 ἀγνεία 102.
 ἀγνοία 76.
 ᾽Αδάμ 10.
 ᾽Αδαμά 324.
 ᾱδης 44. 136. 212. 330. 420.
 ἀδικία 120. 168. 172. 174. 204. 206.
 208. 226. 272. 274. 306.
 ἀθυροστομία 124.
 Αἰγύπτιοι 354. 358. 462.
 Αἴγυπτος 26. 62. 186. 346. 360. 462.
 Αἰθίοπες 248.
 Αἰθιοπία 462.
 αἴρεσις 40.
 αἰρετικός, -οὶ 330.
 αἰσχροκέρδεια 184.
 αἰσχύνη 18. 20. 300. 454.
 ἀκαθαροσία 138. 168. 380. 470.
 ἀκηδία 294. 296.
 ἀκροβυστία 242. 246. 314. 330.
 ἀλαζονεία 98. 282. 362. 384.
 ᾽Αλεξάνδρεια 462.
 ᾽Αλέξανδρος (ὁ Μέγας) 462.
 ἀλήθεια 50. 52. 58. 62. 92. 104. 160.
 172. 222. 228. 232. 242. 274. 322.
 330. 374. 410. 412. 460. 470.
 ἀμαθία 100. 140. 236. 390.
 ἀμάρτημα, -τα 156. 162. 204. 206.

ἀμαρτία 20. 28. 30. 34. 52. 70. 72. 74.
 76. 82. 96. 98. 120. 140. 150. 152.
 156. 158. 160. 204. 206. 222. 224.
 232. 234. 260. 280. 288. 292. 324.
 330. 366. 370. 372. 374. 376. 382.
 394. 406. 408. 410. 420. 422. 424
 426. 440. 456. 472.
 ἀμαρτωλός, -οὶ 10. 12. 34. 86. 324.
 362. 368. 400. 404. 406.
 ᾽Αμμών 462.
 ᾽Αμμωνᾶς Δίας 462.
 ᾽Αμμωνῖται 106
 ᾽Αμορραῖοι 304.
 ᾽Αμώς 38.
 ἀμνηστία 76.
 ἀμφιλάφια 112.
 ἀναγέννησις 10. 50. 430.
 ἀνάθεμα 320. 388.
 ἀναισθησία 346. 350.
 ἀναισχυντία 116.
 ἀνακαινισμός 400.
 ἀναπλασμός 50.
 ἀνάστασις 350.
 ἀνάστασις 192.
 ἀνδραγάθημα 166. 170. 176. 186. 312.
 318. 348. 420. 432.
 ἀνεξικακία 124. 150.
 ἀνομία 20. 26. 140. 160. 204. 206. 208.
 210. 212. 214. 216. 222. 226. 234.
 324. 366. 380.
 ἀνοσιότης 18. 272.
 ἀνταπόδοσις 184. 226. 230. 282. 284.
 288. 290. 292. 336. 340. 424. 426.
 ἀντιμισθία 282. 306.
 ἀοργησία 76. 184.
 ἀπαιδεία 98. 100.
 ἀπάτη 22. 32. 36. 56. 84. 232. 236. 246.
 416.
 ἀπαύγασμα 276.
 ἀπείθεια 154. 160. 238. 326. 346. 356.
 358. 418.
 ἀπιστία 342.
 ᾽Απολινάριος 462.
 ᾽Απολλῶς 298.

ἀπολύτρωσις 444.
 ἀπόνοια 140. 408.
 ἀποσκορακισμὸς 438. 440.
 ἀπώλεια 48. 50. 116. 122. 134. 136.
 138.
 * Αραβες 248. 254.
 ἀργία 198. 200.
 ἀρετὴ 10. 12. 42. 60. 60. 82. 84. 86. 102.
 166. 190. 202. 254. 260. 262. 270.
 310. 342. 344. 392.
 ἀρενοτικία 428.
 ἄρτος ὁ ζῶν 414.
 ἀσέβεια 112. 118. 140. 216. 222. 226.
 292. 306. 368. 388. 402.
 ἀσιτία 170.
 * Ἀσύριος, -οι 14.
 ἀσυνεσία 210. 220.
 ἀφθαρσία 266. 310.
 ἀφιλοθεΐα 130. 134.
 ἀχαριστία 346.
 * Ἀχώρ 386. 388.

B

Βάαλ 116. 136.
 Βαβυλώνιοι 142. 354. 460. 462.
 Βαβυλῶν 134. 464.
 βάπτισμα 40. 96. 288. 406. 410. 426.
 430. 440. 446.
 Βασανίτις 388.
 βασιλεία 30. 106. 376. 386. 446. 472.
 βασιλεία Θεοῦ-οὐρανῶν 30. 50. 102.
 148. 188. 266. 270. 286. 290. 298.
 308. 334.
 βδέλυγμα 380. 420. 442.
 Βεελζεβούλ 58. 124. 224.
 Βενιαμὴν 26. 302.
 Βηθλεὲμ 216.
 βλασφημία 378.
 Βοσὸρ 334. 338.
 βωμολογία 42. 198.

Γ

γαληνότης 346. 356. 364. 456.

Γαλιλαία 216.
 γέννησις Σωτῆρος 350.
 Γεφάρ 240. 246.
 Γῆ ἐπαγγελίας 202.
 γνησιότης 248. 320.
 γνῶσις 12. 36. 58. 188. 190. 206. 222.
 254. 260. 268. 292. 328.
 γνῶσις ψευδώνυμος 42.
 γογγυσμὸς 186.
 Γόμορρα 266.
 Γραμματεῖς 308. 342. 396. 412.

Δ

Δαβὶδ 24. 40. 54. 60. 62. 64. 84. 94.
 114. 148. 166. 172. 190. 192. 214.
 216. 250. 264. 292. 298. 308. 318.
 322. 326. 348. 350. 364. 368. 404.
 434. 468. 470.
 δαιμόνιον 32. 36. 144. 224. 232. 252.
 296. 342. 378. 392. 398. 454. 456.
 δαίμων, - ες 128. 372. 380. 382. 390.
 398. 400. 442. 454.
 Δανιὴλ 466. 468.
 διάβολος 24. 40. 50. 314. 440. 468.
 διαθήκη 62. 98. 104. 230. 232. 306.
 308.
 Δίας (Ζεὺς) 462.
 δικαιοκρισία 228.
 δικαιοσύνη 18. 44. 46. 80. 92. 94. 96.
 98. 108. 114. 118. 142. 144. 146.
 162. 164. 178. 180. 182. 200. 204.
 208. 212. 214. 216. 222. 226. 234.
 266. 270. 272. 286. 292. 296. 298.
 306. 310. 312. 314. 316. 330. 336.
 338. 340. 342. 344. 366. 368. 404.
 406. 412. 466.
 δικαίωσις 52.
 δικαρογράφος 214.
 διωγμὸς 50.
 δόγματα ἀληθείας 330.
 δόλος 212.
 δόξα θεία - Θεοῦ 14. 16. 18. 20. 24. 52.
 66. 68. 70. 76. 90. 102. 136. 152.
 158. 178. 180. 194. 216. 224. 234.

236. 248. 260. 266. 276. 278. 280.
 282. 284. 288. 290. 294. 296. 298.
 300. 304. 316. 320. 324. 326. 332.
 338. 348. 350. 352. 362. 372. 386.
 402. 406. 416. 424. 430. 434. 440.
 442. 444. 446. 452. 470. 472.
 δοξολογία 398. 448.
 δουλεία 106. 346. 460.
 δύναμις (Θεοῦ - Χριστοῦ) 52. 70. 72.
 364. 428. 438. 468.
 δυσσέβεια 122. 128. 134. 154. 206. 208.
 210. 382.
 δυστροπία 40. 50. 172.
 δυσχέρεια 150. 244. 464.
 δωροδοκία 116. 184.
 δωροληψία 184. 214.

Ε

Ἑβραῖος, -οι
 ἐγκράτεια 102. 186.
 ἐγρήγορσις
 Ἑδῶμ 334. 338.
 εἰδωλολατρία 12. 454.
 εἰδωλον 28. 110. 126. 128. 130. 162.
 326. 378. 398.
 εἰκαιότης 458. 468.
 εἰρήνη 22. 30. 32. 34. 38. 44. 48. 80.
 120. 122. 156. 158. 168. 212. 214.
 240. 242. 258. 266. 270. 272. 294.
 414. 424. 430. 432. 434. 436.
 ἐκδίκησις 226. 230.
 ἐκπόρευσις 154.
 ἐλεημοσύνη 226. 230. 232.
 ἔλεος 30. 54. 92. 94. 116. 228. 256. 342.
 344. 352. 362. 390. 434.
 ἐλευθερία 460.
 Ἑλλάς 442.
 Ἑλλην,- ες 58. 248. 314. 380. 446. 456.
 Ἑλληνισμὸς 400.
 ἐλπὶς 12. 60. 68. 106. 132. 150. 154.
 158. 242. 266. 280. 292. 306. 308.
 314. 330. 364. 394. 402. 424. 432.
 450. 458.
 ἐμβροντησία 28.

Ἑμμανουήλ 468.
 ἐνανθρώπησις 284.
 ἐντροπή 300.
 ἐπαγγελία 100. 232. 242. 428.
 ἐπίγνωσις 24. 28. 108. 154. 160. 246.
 258. 276. 322.
 ἐπίγνωσις ἀληθείας 56. 88. 92. 108.
 160. 246. 274.
 ἐπιδημία θεία 22. 216. 282. 378. 382.
 400. 404.
 ἐπιείκεια 282. 380. 416. 442.
 ἐπιθυμία 22. 36. 96. 138. 308. 310. 358.
 428.
 ἐπικατάρατος 404. 406.
 ἐπιτίμησις 40.
 ἐπιφάνεια (Χριστοῦ) 448.
 Εὐαῖοι 304.
 εὐανδρία 50.
 εὐανδρία πνευματικὴ 366.
 εὐγένεια 94. 104.
 εὐδοκία 436.
 εὐζωία 92. 332.
 εὐημερία 258.
 εὐθυμία 202. 290.
 εὐκαρπία 80.
 εὐκοσμία 60. 162. 186.
 εὐλάβεια 162. 264.
 εὐλογία 232. 308. 394. 398.
 εὐμένεια 212. 408.
 εὐπείθεια 32.
 εὐπραγία 290.
 εὐσέβεια 12. 64. 72. 126. 142. 166. 174.
 180. 260. 272. 308.
 εὐσπλαγχνία 174.
 εὐφροσύνη 12. 82. 84. 264. 266. 284.
 294. 296. 300. 304. 306. 308. 310.
 386. 392. 396. 400. 402. 422. 424.
 Ἑφραΐμ 220. 324. 396.
 ἔχθρα 348.

Ζ

Ζαχαρίας, πατὴρ Ἰωάννου, 294.
 Ζαχαρίας, προφήτης, 40. 54. 290.
 ζῆλος 352. 354.

ζημία 216. 372.

ζωή αιώνιος 192. 194. 468.

ζωή ἐν Χριστῷ 310.

Ζωή (Χριστός) 54. 64. 192. 266. 278.
382. 426.

Η

ἡδονή 46. 118. 130. 134. 138. 196. 198.
368.

Ἡλιος δικαιοσύνης 286.

ἡμερότης 20. 76. 108 . 152. 344. 354.
368. 372. 412. 460.

Ἡσαΐας, προφήτης, 34. 42. 78. 80.
100. 108. 118. 136. 142. 144. 260.
266. 270. 274. 386. 430.

Ἡσαῦ 464.

Θ

θάνατος 34. 50. 68. 126. 192. 232. 260.
288. 330. 420. 426.

Θαρσεῖς 250. 252. 254. 442.

θειότης 364.

θέλημα ἀνθρώπινον 118. 166. 168.
198. 200.

θέλημα (Θεοῦ) 50. 318. 426.

θεογνωσία 40. 64. 72. 236. 258. 286.
422. 450.

θεοπτία 86.

θεοσημεία 124. 206. 224. 288.

θλίψις 50. 144. 146. 148. 162. 344. 346.
372. 396. 398. 400.

Θοβέλ 442.

θυμηδία 152. 160. 308. 312. 394. 402.
438.

θυμός 24. 30. 76. 114. 130. 200. 226.
228. 232. 324. 336. 340. 342. 366.
370. 382. 438. 440. 462.

θυσία 96. 104. 108. 126. 130. 322. 378.
380. 454.

θυσία πνευματική 96. 248. 250. 446.
448.

θυσιαστήριον 104. 108. 240. 248. 414.

Θωμᾶς 336.

I

Ἰακώβ 10. 24. 62. 160. 198. 202. 214.
230. 240. 338. 384. 386.

Ἰδουμαία 462. 464.

Ἰδουμαῖοι 304.

Ἰεζεκιήλ 22. 26. 144. 302. 470.

Ἰερεμίας 14. 28. 124. 128. 136. 138.
206. 222. 228. 334. 380. 402. 462.

Ἰεριχὼ 388.

Ἰεροσόλυμα - Ἰερουσαλήμ 14. 16. 26.
36. 134. 136. 138. 148. 216. 220.
228. 240. 242. 246. 248. 250. 262.
270. 290. 314. 322. 324. 326. 354.
360. 372. 374. 380. 388. 400. 402.
416. 426. 428. 430. 438. 446. 448.
450. 454. 456. 460. 464.

Ἰερουργία 304. 308.

Ἰερωσύνη 300. 448.

Ἰεχονίας 128.

Ἰησοῦς (Ναυῆ) 202. 304. 388.

ἰλαρότης 296.

Ἰνδοὶ 252.

Ἰουδαία 24. 110. 262. 304. 422.

Ἰουδαῖος 12. 28. 36. 42. 54. 66. 70. 84.
96. 106. 116. 120. 122. 124. 126.
132. 140. 144. 156. 162. 172. 184.
190. 198. 202. 210. 212. 216. 218.
220. 222. 240. 246. 248. 250. 254.
266. 268. 270. 272. 294. 296. 306.
314. 316. 318. 328. 330. 340. 342.
384. 386. 388. 390. 402. 406. 412.
424. 426. 428. 444. 450. 456. 460.

Ἰούδας, γενάρχη, 26. 136. 324. 384.
386. 456.

Ἰσαάκ 202.

Ἰσραήλ 10. 18. 22. 26. 36. 40. 44. 48.
60. 62. 68. 74. 88. 92. 94. 98. 100.
104. 108. 110. 112. 128. 130. 136.
144. 152. 154. 156. 158. 160. 162.
168. 186. 188. 200. 204. 206. 208.
220. 226. 228. 230. 232. 234. 236.
238. 242. 246. 252. 262. 264. 266.
282. 286. 288. 294. 300. 302. 304.
314. 326. 330. 332. 342. 344. 346.

350. 352. 354. 360. 368. 378. 380.
382. 386. 388. 390. 394. 396. 404.
408. 410. 416. 420. 424. 426. 428.
436. 442. 444. 446. 462. 468.

Ἰσραηλίτης 320.

Ἰωάννης (εὐαγγελιστής) 62.

Ἰωάννης (Βαπτιστής) 96. 294. 460.

Ἰώβ 466. 468.

Ἰωήλ 54.

Ἰωσήφ (μνηστήρ Θεοτόκου) 294.

Κ

Καϊάφας 210. 340.

Καϊν 170.

κακία 130. 416.

Καμδύσης 354.

καρτερία 152. 320.

κατακλυσμός 32. 360.

καταλλαγὴ 158.

κατάπαυσις 106.

κατάρρα 372. 374. 406. 408. 412.

καύχημα 232. 268. 326. 368.

Κηδάρ 240. 248.

κήρυγμα (εὐαγγελικόν) 240. 244.

254. 256. 290. 294. 308. 332. 368.

414. 422. 436. 444. 446. 460.

κήρυγμα σωτήριον 312. 418.

κίνδυνος 148.

κληρονομία 16. 48. 52. 124. 360.

κληῖσις 52. 222. 238. 240. 244. 390. 450.

460.

κόλασις 148. 392.

κοσμότης 442.

Κύπρος 252.

Κύριλλος (Ἀλεξανδρείας) 462.

Κυριοκτονία 120.

Κυριοκτόνος 112.

Κῦρος 354.

Λ

λαμπρότης 50. 58. 102. 238.

λατρεία εἰδώλων 326. 390.

λατρεία νόμου 108. 316. 322. 410. 418.

468.

λατρεία πνευματικὴ 62. 150. 240. 250.
254. 326. 328. 392-394. 396. 416.

Λαυῖ 300. 470.

Λευῖται 448.

Λίβανος 260. 262. 388.

Λίβυες 462.

λοιδορία 126. 372.

Λουδ 442.

λύπη 82. 84. 294. 320.

λύτρωσις 72. 294. 336. 342. 344. 406.
440.

Μ

Μαδιάμ 240. 246.

Μαδιηναῖοι 246.

μακροθυμία 152. 422.

μαλακία 334. 376.

Μανασσῆς 396.

μανία 220.

Ματθαῖος 88.

μεγαλειότης 236.

μεγαλουργία 238. 324. 350.

μέθεξις 56. 72. 190. 386. 410. 460.

Μελωδός (Δαβίδ) 142. 180. 194. 226.
260. 360.

Μεσσίας 216.

μετάγνωσις 74. 120. 122. 356. 426.

μεταμόρφωσις 22.

μετάνοια 96. 460.

μεταστοιχείωσις 50.

μετοχή 446.

μιαυφονία 128.

μικροψυχία 194. 296.

μίσος 394. 418.

μοχθηρία 182.

μοιχεία 26. 28.

μολυσμός 224. 380. 382. 390. 410.

Μοσὸχ 442.

μοχθηρία 398.

μυθολογία 380.

μυσταγωγία 16. 42. 46. 56. 80. 88. 268.
416.

μυστήριον 56. 188. 190. 192. 268. 434.

444. 460. 466.

Μωαβίτης 106.

μωρία 58. 458.

Μωσῆς-Μωϋσῆς 10. 12. 24. 26. 30. 36,
38. 44. 46. 62. 66. 80. 98. 126. 128.
132. 150. 202. 204. 214. 248. 290.
294. 300. 312. 326. 342. 346. 348.
350. 378. 398. 410. 424. 470.

N

Ναβαιώθ 240. 248.

Ναζαρέτ 294.

Ναθανιήλ 294.

Ναούμ 462.

νεκρομαντεία 134. 380.

νηστεία 162. 166. 168. 170. 172. 206.

Νικόδημος 50.

νομοθεσία 396.

νόμος 150. 158. 176. 248. 378. 380. 410.
416. 418. 420. 424.

νόμος ἁμαρτίας 200.

νουθεσία 40. 162. 198. 342.

Νυμφίος (ὁ Χριστός) 12. 14. 20.

Νῶε 30. 32. 466. 468.

Ξ

ξύλον ζωῆς 408. 410.

O

ὀδύνη 294. 320.

οἰκειότης πνευματικά 10. 12. 26. 30.
34. 72. 214. 262. 356. 358. 370. 436.

οἰκείωσις 288.

οἰκονομία 336. 434. 444.

οἰκτιρμός,- οἰ 352. 354.

ὀλιγοψυχία 24. 414.

ὄλοκαύτωμα 104. 108.

ὄμοψυχία 168.

ὄνειδισμός 18. 20. 100. 340.

ὄνειδος 20. 22. 226. 230.

Ὅσλάν 26.

Ὅσλιβά 26.

ὄργη (θεία) 30. 40. 96. 154. 162. 166.
200. 202. 222. 226. 230. 256. 318.
324. 336. 340. 342. 344. 352. 360.
366. 368. 370. 372. 374. 384. 390.
428. 440. 456.

ὄρθοκρισία 92.

ὄρκος 398.

Π

πάθημα 308. 428.

πάθος 84. 312. 330. 358.

παιδαγωγία 464.

παιδεία 114.

Παλιός τῶν ἡμερῶν 472.

παλιγγενεσία 438.

παράβασις 410.

παράκλησις 56. 80. 156. 158. 194. 294.
430. 432. 436. 440.

παρθενία 28. 308. 320.

παροΐνια 134. 156. 382.

παρησία 164. 370.

Πάσχα ἰουδαϊκόν

Παῦλος 12. 18. 22. 28. 36. 42. 44. 46.
48. 58. 60. 62. 72. 80. 82. 86. 88. 90.
94. 100. 106. 132. 150. 158. 160.
182. 186. 198. 200. 232. 242. 244.
256. 262. 268. 280. 282. 288. 296.
298. 302. 308. 310. 314. 320. 326.
328. 384. 406. 428. 432. 436. 444.
450. 458.

πειρασμός 50. 146. 186.

πένθος 296.

περιτομή 198. 232. 314. 330. 404.

περιτομή ἀχειροποίητος 242.

περιτομή πνευματική 198.

Πέτρος 334. 394. 428.

Πιλᾶτος 224.

πίστις 12. 18. 24. 40. 42. 46. 38. 56. 62.
70. 76. 92. 94. 100. 104. 108. 112.
114. 148. 150. 152. 154. 160. 188.
198. 222. 224. 228. 234. 236. 238.
240. 242. 244. 250. 252. 254. 256.
258. 274. 284. 286. 294. 298. 300.
314. 318. 322. 324. 326. 328. 330.

332. 334. 340. 358. 386. 390. 398.
 404. 406. 408. 414. 426. 428. 430.
 432. 434. 436. 444. 446. 448. 468.
 πλάνη 18. 28. 48. 74. 130. 160. 236.
 244. 394. 440. 448. 450.
 πλεονεξία 168. 172. 232. 272. 316. 338.
 468.
 πλημμέλημα 74. 120. 126. 144. 164.
 214. 226. 256. 290. 384. 440.
 πλοῦτος 306.
 πολυθειά 424.
 πολυπαιδία 98. 100. 102. 430.
 πονηρία 76. 118. 212. 392.
 πορνεία 26. 28. 130. 132. 134. 136. 244.
 προότης 148. 150. 184. 222.
 προαίρεσις 140.
 προθυμία 72. 178.
 πρόνοια 310. 384.
 προσδοκία 426. 430.
 προσευχή 104. 106. 108. 162. 170. 240.
 250.
 προσήλυτος 44. 48. 100.
 πρωτόπλαστος 410.
 πρωτότοκος (Ἰσραήλ) 420.
 παῖσιμα 20. 32. 76.

Ρ

ραθυμία 194. 342.
 Ρωμαῖος, -οι 210. 422. 450.

Σ

Σαββᾶ 240. 246. 248. 254.
 σαββατισμὸς 106. 198. 200.
 Σαμάρεια 26. 54. 460.
 σάρκωσις 434.
 Σατανᾶς 72. 134. 188. 292. 338.
 Σεβωίμ 324.
 σεμνότης 102.
 Σιών 36. 118. 208. 230. 232. 262. 264.
 270. 284. 294. 314. 318. 332. 334.
 354. 372. 374. 426. 428. 430. 432.
 440.
 σκαιότης 24. 40. 50. 118. 134. 182. 356.

398.

Σκύθης 248.
 Σόδομα 228. 266.
 Σοδομίται 362.
 Σολομών 248. 306.
 Σοφία Θεοῦ 58. 64. 70. 222. 336. 464.
 σοφία κόσμου 58. 458.
 σταυρὸς 8. 60. 68. 90. 372.
 στενοχωρία 148.
 Στέφανος 122.
 συκοφαντία 124. 134.
 Συμεὼν (δίκαιος) 294.
 Σύμμαχος 462.
 συμφορὰ 162. 326. 340. 384. 426. 428.
 450.
 σύνεσις 60. 64. 118. 222.
 συντέλεια 278. 452.
 σωτηρία 28. 36. 42. 50. 68. 86. 94. 114.
 150. 222. 224. 226. 228. 234. 238.
 248. 260. 264. 288. 294. 312. 314.
 316. 344. 346. 348. 384. 390. 424.
 426. 458. 470.

Τ

ταλαιπωρία 118. 212. 214. 272. 274.
 306. 340. 370. 402.
 ταπείνωσις 136. 138. 166. 168. 172.
 264.
 τελειότης 404. 406.
 τελείωσις 404.
 τιμὴ 472.
 τρυφή 54. 186. 188. 280. 400. 434.
 Τύχη 390.

Υ

ὑβρις 372.
 υἰοθεσία 30. 158. 232.
 υἰότης 16.
 ὑπακοή 32. 256. 328.
 ὑπεροψία 362.
 ὑπομονή 152. 320. 468.
 ὑπόστασις 276.
 ὑποταγή 106. 148.

Φ

φαιδρότης 182. 192. 268. 278. 458.
 Φαράω 362. 462.
 Φαρισαῖος 112. 116. 268. 298. 308.
 342. 396. 412.
 φαυλότης 18. 36. 60. 74. 170. 174. 176.
 196. 216. 366. 392. 408. 420. 442.
 φειδῶ 348. 354. 356. 358. 370. 408.
 436. 438.
 φθόνος 208-210. 210.
 φθορά 10. 50. 192. 232. 260. 438. 466.
 φιλανθρωπία 30. 230. 266. 280. 346.
 354. 356. 390. 408. 412. 460.
 φιληδονία κοσμική 72. 178.
 φιληδονία σαρκική 72. 186.
 φιλοθεΐα 122. 206.
 φιλοπραγμοσύνη 214.
 φιλοσαρκία 30. 170.
 φιλοστοργία 320. 356.
 φιλοτιμία 82. 178. 182. 190.
 φόβος θεῖος 64. 196. 264. 272.
 Φοινίκη 260.
 Φοῦδ 442.
 φρενοβλάβεια 128. 442.
 φρόνημα 186. 252.
 φρόνημα σαρκικόν 260.
 φρόνησις 454. 458.
 φύσις θεία 152. 288. 386.
 φῶς αἰώνιον 276. 278.

φῶς ἀληθινόν 218.
 Φῶς (ὁ Χριστός) 234. 236. 286. 294.
 φῶς τοῦ κόσμου 296. 376. 422.
 φωταγωγία 278. 304.
 φωτισμός 218. 238.

Χ

χαρά 82. 84. 86. 312. 400.
 χάρις 62. 248. 280. 406. 440. 458. 460.
 χάρισμα 46. 56. 72. 82. 100. 106. 112.
 178. 184. 186. 188. 192. 286. 310.
 356. 432. 450. 460.
 χειροτονία 184.
 χρηστότης 18. 288. 314. 408.
 Χριστιανός 396.

Ψ

Ψαλμωδός 18. 184. 352.
 ψευδηγορία 212.
 ψευδοέπεια 124.
 ψευδομαντεία 134.
 ψεῦδος 58. 454.

Ω

ὠμότης 232.
 ὼση 124. 396.

ΑΠΑΝΤΑ ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

- ΤΟΜΟΣ 1ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : Περὶ τῆς ἐν Πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκυνήσεως καὶ λατρείας Λόγοι Α' – ΣΤ'.
- » 2ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : Περὶ τῆς ἐν Πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκυνήσεως καὶ λατρείας Λόγοι Ζ' – ΙΑ'.
 - » 3ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : Περὶ τῆς ἐν Πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκυνήσεως καὶ λατρείας Λόγοι ΙΒ' – ΙΖ'.
 - » 4ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : Γλαφυρῶν εἰς τὴν Γένεσιν Λόγοι Α'-Ζ'.
 - » 5ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : Γλαφυρῶν εἰς τὴν Ἔξοδον Λόγοι Α'-Γ' εἰς Λευιτικόν, Ἀριθμούς, Δευτερονόμιον, Βασιλειῶν.
 - » 6ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : Βίβλος Θησαυρῶν, Περὶ τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος, Λόγοι Α' – ΙΘ'.
 - » 7ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : Βίβλος Θησαυρῶν. Περὶ τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος, Λόγοι Κ' – ΛΕ'.
 - » 8ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : Περὶ τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος, Λόγοι Α' – Ε'.
 - » 9ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : 1. Περὶ τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος, Λόγοι ΣΤ'-Ζ', – 2. Περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς, καὶ ὅτι ὁ Χριστὸς εἰς καὶ Κύριος. – 3. Ὅτι εἷς ὁ Χριστὸς. – 4. Ὡς ἐν κεφαλαίοις: Τὰ ἐγκείμενα τῷ λόγῳ τῷ περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, μετὰ προσθήκης ἐτέρων ἐννοιῶν. 5. Περὶ τῆς ἁγίας καὶ Ζωοποιοῦ Τριάδος κατὰ κεφάλαια (Κεφ. Α'-ΚΗ').
 - » 10ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : Περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Θεοῦ Λόγου, τοῦ Υἱοῦ τοῦ Πατρὸς, – Περὶ τῆς τοῦ Κυρίου ἐνανθρωπήσεως κατὰ κεφάλαια, Κεφ. Α-ΛΕ. – Πεντάβιβλος ἀντίρρησις κατὰ τῶν Νεστορίου δυσφημιῶν.- Διάλεξις πρὸς Νεστόριον, Ὅτι Θεοτόκος ἡ ἁγία Παρθένος καὶ οὐ Χριστοτόκος.- Λόγος κατὰ τῶν μὴ βουλομένων ὁμολογεῖν Θεοτόκον τὴν ἁγίαν Παρθένον. .

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελίς
ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ	7
ΚΕΙΜΕΝΟ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ	8
ΕΞΗΓΗΣΙΣ ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΙΚΗ ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΡΟΦΗΤΗΝ ΗΣΑΪΑΝ	8
ΒΙΒΛΙΟΝ Ε΄. - ΛΟΓΟΙ Β΄.-ΣΤ΄.	8-455
Λ Ο Γ Ο Σ Β΄ (΄Ησ. Κεφ. 54, 1 - 55, 13)	8-91
Λ Ο Γ Ο Σ Γ΄ (΄Ησ. Κεφ. 56, 1 - 58, 7)	92-177
Λ Ο Γ Ο Σ Δ΄ (΄Ησ. Κεφ. 58, 8 - 60, 17)	178-271
Λ Ο Γ Ο Σ Ε΄ (΄Ησ. Κεφ. 60, 18 - 64, 4)	272-365
Λ Ο Γ Ο Σ ΣΤ΄ (΄Ησ. Κεφ. 64, 5 - 66, 24)	366-453
ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ ΛΟΙΠΩΝ Μ. ΠΡΟΦΗΤΩΝ	454-473
Α. ΠΡΟΦΗΤΟΥ ΙΕΡΕΜΙΑ	454-463
Β. ΘΡΗΝΟΙ ΙΕΡΕΜΙΑ	464-465
Γ. ΠΡΟΦΗΤΟΥ ΙΕΖΕΚΙΗΛ	466-470
Δ. ΠΡΟΦΗΤΟΥ ΔΑΝΙΗΛ	470-473
ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ	475
1. Εύρετήριο χωρίων τῆς Γραφῆς	475
2. Εύρετήριο ὀνομάτων καὶ πραγμάτων	481

Φωτοστοιχειοθεσία: «ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ» ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΜΕΡΕΤΑΚΗ
Γ. Μπακατσέλου 3 – Τηλ. 2310/283 880 – Θεσσαλονίκη
Έκτύπωση*Οφσετ: ΧΡ. ΘΩΜΑΣ – Τηλ. 23940/ 72 394– Λητή Θεσ/νίκης
Βιβλιοδεσία: Άφοι ΒΑΡΟΥΣΙΑΔΗ, Τηλ. 2310/710 140 – Θεσ/νίκη
Κεντρική διάθεση: Βιβλιοπωλείο Ε. ΜΕΡΕΤΑΚΗ
Γ. Μπακατσέλου 3 – Θεσ/νίκη – Τηλ. 2310/283 880 – (Οικίας 2310/696 653)
Διεύθυνση αλληλογραφίας: Τ.Θ. 40090 – Τ.Κ. 560 10